…SSENSIS

… OMNIA

QUIBUS

…TIAM ACCEDUNT FRAGMENTA

AB

ANGELO MAIO

NUPER REPERTA.

AD

OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM

ACCURATE EDITA.

EDITIO STEREOTYPA.

TOM. III.

ιολογοῦσι· Διονύσιος δὲ ὁ πρεσβύτερος, ὀγδοηκοστῷ καὶ πέμπτῳ μετὰ ταῦτα ἐνιαυτῷ Συρακουσίοις παναστὰς, κατέσχε τὴν τυραννίδα κατὰ τὸν τρίτον νιαυτὸν τῆς ἐννενηκοστῆς καὶ τρίτης ὀλυμπιάδος, ρχοντος Ἀθήνησι Καλλίου, μετ' Ἀντιγένην. ὀλίγοις ἐν οὖν ἔτεσι διαμαρτεῖν τῶν χρόνων δοίη τις ἂν ρικοῖς ἀνδράσιν ἀρχαίας καὶ πολυετεῖς συντατένοις πραγματείας· γενεαῖς δὲ δυσὶν ἢ τρισὶν ις ἀποπλανηθῆναι τῆς ἀληθείας, οὐκ ἂν ἐπιτρέεν. ἀλλ' ἔοικεν ὁ πρῶτος ἐν ταῖς χρονογραφίαις το καταχωρίσας, ᾧ πάντες ἠκολούθησαν οἱ λοι, τοσοῦτον μόνον ἐν ταῖς ἀρχαίαις εὑρὼν ἀναγραφαῖς, ὅτι πρέσβεις ἀπεστάλησαν ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων εἰς Σικελίαν, σῖτον ὠνησόμενοι, καὶ παρῆσαν ἐκεῖθεν ἄγοντες, ὃν ὁ τύραννος ἔδωκε δωρεάν· οὐκέτι μηδὲν παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἐξετάσαι συγγραφέων, ὅστις ἦν τύραννος τότε Σικελίας, ἀβασανίστως δέ πως καὶ κατὰ τὸ προστυχὸν θεῖναι τὸν Διονύσιον.

II. Οἱ μὲν οὖν ἐπὶ Σικελίαν πλεύσαντες πρέσβεις, ειμῶνι χρησάμενοι κατὰ θάλατταν, καὶ κύκλῳ τὴν ῆσον περιπλεῖν ἀναγκασθέντες, χρόνιοί τε κατήθησαν πρὸς τὸν τύραννον, καὶ τὴν χειμερινὴν ἐκεῖ ατρίψαντες ὥραν, μετὰ τὸ θέρος ἐπανῆλθον εἰς αλίαν, πολλὰς κομίζοντες ἀγοράς. οἱ δ' εἰς τὸ μεντῖνον ἀποσταλέντες πεδίον, ὀλίγου μὲν ἐδέην ὡς κατάσκοποι πρὸς τῶν Οὐολούσκων ἀναιρεναι, διαβληθέντες ὑπὸ τῶν ἐκ Ῥώμης φυγάδων·

ξένων, αὐτὰ διασῶσαι τὰ σώματα δυνηθέντες, δι
τῶν χρημάτων ἀνέστρεψαν εἰς τὴν Ῥώμην ἄπρακτο
ὅμοια δὲ τούτοις συνέβη παθεῖν καὶ τοῖς εἰς τὴ
Ἰταλιῶτιν ἀφικομένοις Κύμην. καὶ γὰρ ἐν ταύτ
τῇ πόλει πολλοὶ Ῥωμαίων διατρίβοντες, οἱ σὺν τ
βασιλεῖ Ταρκυνίῳ διασωθέντες ἐκ τῆς τελευταί
μάχης φυγάδες, τὸ μὲν πρῶτον ἐξαιτεῖσθαι π
τοῦ τυράννου τοὺς ἄνδρας ἐπεχείρησαν ἐπὶ θανι
ἀποτυχόντες δὲ τούτου, ῥύσια κατασχεῖν αὐτὰ
σώματα παρὰ τῆς ἀπεσταλκυίας πόλεως ἠξίουν,
ἀπολάβωσι τὰς ἑαυτῶν οὐσίας, ἃς ἔφασαν ὑπὸ
μαίων ἀδίκως δεδημεῦσθαι, καὶ ταύτης ᾤοντο ο
τῆς δίκης τὸν τύραννον αὐτοῖς γενέσθαι κριτήν. ὁ
δὲ τυραννῶν τότε τῆς Κύμης Ἀριστόδημος ἦν ὁ
Ἀριστοκράτους, ἀνὴρ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων ἕνεκα
γένους, ὃς ἐκαλεῖτο Μαλακὸς ὑπὸ τῶν ἀστῶν, καὶ
σὺν χρόνῳ γνωριμωτέραν ἔσχε τοῦ ὀνόματος τὴν
ἐπίκλησιν, εἴθ᾽ ὅτι θηλυδρίας ἐγένετο παῖς ὢν, καὶ
τὰ γυναιξὶν ἁρμόττοντα ἔπασχεν, ὡς ἱστοροῦσί τι
νες· εἴθ᾽ ὅτι πρᾷος ἦν φύσει καὶ μαλακὸς εἰς ὀργὴν
ὡς ἕτεροι γράφουσιν. ἀφορμαῖς δὲ τῆς τυραννίδο
ὁποίαις ἐχρήσατο, καὶ τίνας ἦλθεν ἐπ᾽ αὐτὴν ὁδοὺς
καὶ πῶς διῴκησε τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν, καταστροφῆ
τε ὁποίας ἔτυχεν, οὐκ ἄκαιρον εἶναι δοκῶ, μικρ
ἐπιστήσαντας τὴν Ῥωμαϊκὴν διήγησιν, κεφαλαιωδ
διεξελθεῖν.

Digressio de Aristodemo Cumarum tyranno.

III. Ἐπὶ τῆς ἑξηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπ

ἕως οὗ κατέστη καὶ συνῆλθεν ἡ πόλις εἰς
οὐ πολλῷ πρότερον διαλλαγεῖσά τῆς χειμερινῆς
πῆς. τὸν δὲ μεταξὺ χρόνον, ἐν ᾧ ὁ πᾶς ἐπιτελεῖτ
σπόρος ὡραῖος, ἔρημος ἡ χώρα τῶν ἐπιμελησομέν
ἦν, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον διετέλεσεν, ὡς μηδὲ κατε
θοῦσι τοῖς γεωργοῖς ἀναλαβεῖν αὐτὴν ἔτι ῥᾳδι
εἶναι, δούλων τ' ἀποστάσει καὶ κτηνῶν ὀλέθρῳ
μεθ' ὧν αὐτὴν ἔμελλον ἐργάζεσθαι, κεκακωμένη
ἀφορμῆς τ' οὐ πολλοῖς εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸ
ὑπαρχούσης, οὔτε σπερμάτων, οὔτε τροφῆς. ταῦτ
ἡ βουλὴ μαθοῦσα, πρέσβεις διέπεμπε πρὸς Τυῤῥη
νοὺς καὶ Καμπανοὺς καὶ τὸ καλούμενον Πωμεντῖ
νον πεδίον, σῖτον ὅσον ἂν δύναιντο πλεῖστον ὠνη
σομένους. Πόπλιος δὲ Οὐαλέριος καὶ Λεύκιος Γε
γάνιος εἰς Σικελίαν ἀπεστάλησαν. Οὐαλέριος μὲ
υἱὸς Ποπλικόλα, Γεγάνιος δὲ θατέρου τῶν ὑπάτω
ἀδελφός. τύραννοι δὲ τότε κατὰ πόλεις μὲν ἦσαν
ἐπιφανέστατος δὲ Γέλων ὁ Δεινομένους, νεωστὶ τ
Ἱπποκράτους τοῦ ἀδελφοῦ τυραννίδα παρειληφ
οὐχὶ Διονύσιος ὁ Συρακούσιος, ὡς Λικίννιος γέγρ
φε, καὶ Γέλλιος, καὶ ἄλλοι συχνοὶ τῶν Ῥωμαίων
συγγραφέων, οὐθὲν ἐξητακότες τῶν περὶ τοὺς χρό-
νους ἀκριβῶς, ὡς αὐτὸ τοὔργον δηλοῖ, ἀλλ' εἰκῇ τὸ
προστυχὸν ἀποφαινόμενοι. ἡ μὲν γὰρ εἰς Σικελίαν
ἀποδειχθεῖσα πρεσβεία κατὰ τὸν δεύτερον ἐνιαυτὸν
τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος ἐξέπλευ-
σεν, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ὑβριλίδου, ἑπτακαίδεκα
διελθόντων ἐτῶν μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων,
ὡς οὗτοί τε καὶ ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες συγγραφεῖς

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

T. Geganio et P. Minucio coss. annonae caritas.

Τίτου δὲ Γεγανίου Μακερίνου καὶ Ποπλίου Μινυκίου τὴν ὕπατον ἐξουσίαν παραλαβόντων, σίτου σπάνις ἰσχυρὰ τὴν Ῥώμην κατέσχεν, ἐκ τῆς ἀποστασίας λαβοῦσα τὴν ἀρχήν. ὁ μὲν γὰρ δῆμος ἀπέστη τῶν πατρικίων μετὰ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν, ὑπ᾽ αὐτὴν μάλιστα τὴν ἀρχὴν τοῦ σπόρου· ἐξέλιπον δὲ τὴν χώραν οἱ γεωργοῦντες ἅμα τῇ κινήσει, καὶ μετέστησαν οἱ μὲν εὐχερέστεροι πρὸς τοὺς πατρικίους, τὸ δὲ θητικὸν μέρος ὡς τοὺς δημοτικούς· καὶ διέμειναν ἐξ ἐκείνου χωρὶς ἀλλήλων ὄντες,

VI. Ὁ δ' Ἀριστόδημος τοσοῦτον
οὐ λέληθεν αὐτὸν ἡ διάνοια τῶν ἐχ
γω μὲν ἐπὶ συμμαχίαν αὐτὸν ἀποστέλλοι
εἰς προὖπτον ὄλεθρον, δέχεται μὲν τὴν σ
ίαν, ἀναχθεὶς δὲ ἅμα τοῖς πρέσβεσι τῶν Ἀρικ
ιὰ ταχέων, καὶ τὸ μεταξὺ πέλαγος ἐπιπόνως κ
ινδυνωδῶς διανύσας, ὁρμίζεται κατὰ τοὺς ἔγγιστα
ῆς Ἀρικείας αἰγιαλούς· καὶ καταλιπὼν ἐν ταῖς
ναυσὶ φυλακὴν ἀποχρῶσαν, ἐν τῇ πρώτῃ νυκτὶ τὴν
ἀπὸ θαλάσσης ὁδὸν οὐ πολλὴν οὖσαν διανύσας,
ἐπιφαίνεται τοῖς Ἀρικηνοῖς περὶ τὸν ὄρθρον ἀπροσ-
δοκήτως. θέμενος δὲ πλησίον αὐτῶν τὸν χάρακα,
καὶ τοὺς καταπεφευγότας εἰς τὰ τείχη πείσας προελ-
θεῖν εἰς ὕπαιθρον, προὐκαλεῖτο τοὺς Τυῤῥηνοὺς
εὐθὺς εἰς μάχην. γενομένης δὲ παρατάξεως καὶ
ἀγῶνος καρτεροῦ, οἱ μὲν Ἀρικηνοὶ βραχὺν πάνυ
διαμείναντες χρόνον, ἐνέκλιναν ἀθρόοι, καὶ γίνεται
πάλιν εἰς τὸ τεῖχος αὐτῶν φυγή. ὁ δ' Ἀριστόδημος
σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν λογάσι Κυμαίων ὀλίγοις οὖσι,
πᾶν τὸ τοῦ πολέμου βάρος ὑποστὰς, καὶ τὸν ἡγε-
μόνα τῶν Τυῤῥηνῶν αὐτοχειρίᾳ κτείνας, τρέπει τοὺς
ἀλλοφύλους εἰς φυγὴν, καὶ νίκην ἀναιρεῖται πασῶν
λαμπροτάτην. διαπραξάμενος δὲ ταῦτα, καὶ τιμη-
θεὶς ὑπὸ τῶν Ἀρικηνῶν πολλαῖς δωρεαῖς, ἀπέπλει
ταχέων, αὐτὸς ἄγγελος τοῖς Κυμαίοις τῆς αὐτοῦ
ης βουλόμενος γενέσθαι. εἵποντο δ' αὐτῷ πολλαὶ
ν τῶν Ἀρικηνῶν ὁλκάδες, τὰ λάφυρα καὶ τοὺς
τους τῶν Τυῤῥηνῶν ἄγουσαι. ὡς δὲ πλη-
τῆς Κύμης, ὁρμίσας τὰς ναῦς, ἐκκλη-

ρατοῦ ποιεῖται, καὶ πολλὰ μὲν τ
ων τῆς πόλεως κατηγορήσας, πολλοὺς
ἀγαθησάντων κατὰ τὴν μάχην ἐπαινο
ν, ἀργύριόν τε διαδοὺς αὐτοῖς κατ' ἄνδρ
ὰς παρὰ τῶν Ἀρικηνῶν δωρεὰς εἰς κοινὸν πᾶ
οθεὶς, ἠξίου μεμνῆσθαι τῶν εὐεργεσιῶν, ὅτα
καταπλεύσωσιν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ ἄν τις αὐτ
ποτε συμβαίη κίνδυνος ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας, ὡς δύναμις ἑκάστῳ, βοηθεῖν. ἁπάντων δὲ πολλὰς ὁμολογούντων αὐτῷ χάριτας εἰδέναι, τῆς τ' ἀνελπίστου σωτηρίας, ἣν δι' ἐκεῖνον ἔσχον, καὶ τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα οὐ σὺν κεναῖς χερσὶν ἀφίξεως, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς θᾶττον, ἢ τὴν ἐκείνου, προήσεσθαι τοῖς ἐχθροῖς ἐπαγγελλομένων, ἐπαινέσας αὐτοὺς, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. καὶ μετὰ τοῦτο καλῶν εἰς τὴν αὐτοῦ σκηνὴν τοὺς πονηροτάτους ἐξ αὐτῶν, καὶ κατὰ χεῖρα γενναιοτάτους, δωρεῶν τε δόσει καὶ λόγων φιλανθρωπίᾳ, καὶ ταῖς ἅπαντας ἐξαπατώσαις ἐλπίσι διαφθείρας, ἑτοίμους ἔσχε συγκαταλῦσαι τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν.

VII. Οὓς συνεργοὺς καὶ συναγωνιστὰς λαβὼν
καὶ ἃ δεήσει πράττειν ἑκάστοις ὑποθέμενος, τοῖς
αἰχμαλώτοις, οὓς ἐπηγάγετο, προῖκα δοὺς τὴν ἐλευ
θερίαν, ἵνα καὶ τὴν ἐκείνων εὔνοιαν προσλάβ
κατέπλει κεκοσμημέναις ταῖς ναυσὶν εἰς τοὺς τ
Κυμαίων λιμένας. οἱ δὲ τῶν στρατευομένων πατέ
τε καὶ μητέρες, καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη συγγένεια, πα
τε καὶ γαμεταὶ γυναῖκες, ὑπήντων ἐξιοῦσιν
μετὰ δακρύων περιπλεκόμενοι καὶ

)πικοῖς Ἑλληνίδα πόλιν, ἣν Ἐρετριεῖς τε καὶ Χαλ-
ιδεῖς ἔκτισαν, Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἰόνιον
ὀλπον κατοικοῦντες, ἐκεῖθέν θ' ὑπὸ τῶν Κελτῶν
ξελαθέντες σὺν χρόνῳ, καὶ σὺν αὐτοῖς Ὀμβρικοί τε
αὶ Δαύνιοι καὶ συχνοὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων, ἐπε-
είρησαν ἀνελεῖν, οὐδεμίαν ἔχοντες εἰπεῖν δικαίαν
ρόφασιν τοῦ μίσους, ὅτι μὴ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς
όλεως. ἦν γὰρ ἡ Κύμη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους
περιβόητος ἀνὰ τὴν ὅλην Ἰταλίαν, πλούτου τε καὶ
δυνάμεως ἕνεκα καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, γῆν τε
κατέχουσα τῆς Καμπανῶν πεδιάδος τὴν πολυκαρ-
ποτάτην, καὶ λιμένων κρατοῦσα τῶν περὶ Μισηνὸν
ἐπικαιροτάτων. τούτοις ἐπιβουλεύσαντες τοῖς ἀγα-
θοῖς οἱ βάρβαροι, στρατεύουσιν ἐπ' αὐτὴν, πεζοὶ
μὲν οὐκ ἐλάττους πεντήκοντα μυριάδων, ἱππεῖς δὲ
δυεῖν χιλιάδων ἀποδέοντες εἶναι δισμύριοι. ἐστρα-
τοπεδευκόσι δ' αὐτοῖς οὐ μακρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως
τέρας γίνεται θαυμαστὸν, οἷον ἐν οὐδενὶ χρόνῳ
μνημονεύεται γενόμενον, οὔτε Ἑλλάδος, οὔτε βαρ-
βάρου γῆς οὐδαμόθι. οἱ παρὰ τὰ στρατόπεδα ῥέον-
τες αὐτῶν ποταμοὶ, Οὐολτοῦρνος ὄνομα θατέρῳ,
τῷ δὲ ἑτέρῳ Γλάνις, ἀφέντες τὰς κατὰ φύσιν ὁδοὺς,
ἀνέστρεψαν τὰ νάματα, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλεσαν
ἀπὸ τῶν στομίων ἀναχωροῦντες ἐπὶ τὰς πηγάς. τοῦ-
το καταμαθόντες οἱ Κυμαῖοι, τότε ἐθάῤῥησαν ὁμό-
σε τοῖς βαρβάροις χωρεῖν, ὡς τοῦ δαιμονίου τα-
... ἐκείνων μετέωρα θήσοντος, ὑψηλὰ δὲ

πόλιν ἐφρούρουν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὰς ναῦς εἶχον ἐν φυλακῇ· τῇ δὲ τρίτῃ, πρὸ τοῦ τείχους ταξάμενοι, τοὺς ἐπιόντας ἐδέχοντο. τούτων ἱππεῖς μὲν ἦσαν ἑξακόσιοι, πεζοὶ δὲ τετρακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι· καὶ οὕτως ὄντες τὸν ἀριθμὸν ὀλίγοι, τὰς τοσαύτας ὑπέστησαν μυριάδας.

IV. Ὡς δὲ κατέμαθον αὐτοὺς οἱ βάρβαροι μάχεσθαι παρεσκευασμένους, ἀλαλάξαντες ἐχώρουν ὁμόσε τὸν βάρβαρον τρόπον, ἄνευ κόσμου, πεζοί τε καὶ ἱππεῖς ἀναμὶξ, ὡς ἅπαντας ἁρπασόμενοι. ἦν δὲ τὸ πρὸ τῆς πόλεως χωρίον, ἐν ᾧ συνέμισγον ἀλλήλοις, αὐλὼν στενὸς, ὄρεσι καὶ λίμναις περικλειόμενος, τῇ μὲν ἀρετῇ τῶν Κυμαίων σύμμαχος, τῷ δὲ πλήθει τῶν βαρβάρων πολέμιος. ἀνατρεπόμενοι γὰρ ὑπ' ἀλλήλων καὶ συμπατούμενοι, πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ, μάλιστα δὲ περὶ τὰ τέλματα τῆς λίμνης, οὐδ' εἰς χεῖρας ἐλθόντες τῇ φάλαγγι τῶν Ἑλλήνων, αὐτοὶ δι' αὑτῶν οἱ πλείους διεφθάρησαν· καὶ ὁ μὲν πεζὸς αὐτῶν στρατὸς ὁ πολὺς, περὶ ἑαυτῷ σφαλεὶς, ἔργον δ' οὐδὲν γενναῖον ἀποδειξάμενος, ἄλλος ἄλλῃ διασκεδασθεὶς ἔφυγεν. οἱ δὲ ἱππεῖς συνῆλθον μὲν ὁμόσε, καὶ πολὺν τοῖς Ἕλλησιν οὗτοι παρέσχον πόνον· ἀδύνατοι δ' ὄντες κυκλώσασθαι τοὺς πολεμίους διὰ στενοχωρίαν, καί τι καὶ τοῦ δαιμονίου κεραυνοῖς καὶ ὕδασι καὶ βρονταῖς συναγωνισαμένου τοῖς Ἕλλησι, δείσαντες, εἰς φυγὴν τρέπονται. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πάντες μὲν οἱ τῶν Κυμαίων ἱππ[...]

ους, Ἀριστόδημος ὁ Μαλακὸς ἐπικαλούμενος· καὶ γὰρ τὸν ἡγεμόνα τῶν πολεμίων οὗτος ἀπέκτεινε μόνος ὑποστὰς, καὶ ἄλλους πολλοὺς καὶ ἀγαθούς. λυθέντος δὲ τοῦ πολέμου, τὰς χαριστηρίους θυσίας ἀποδόντες οἱ Κυμαῖοι τοῖς θεοῖς, καὶ ταφὰς τῶν ἀποθανόντων ἐν τῇ μάχῃ λαμπρὰς ποιησάμενοι, περὶ τῶν ἀριστείων, ὅτῳ χρὴ τὸν πρῶτον ἀποδοῦναι στέφανον, εἰς πολλὴν κατέστησαν ἔριν. οἱ μὲν γὰρ ἀκέραιοι κριταὶ τὸν Ἀριστόδημον ἐβούλοντο τιμῆσαι, καὶ ἦν ὁ δῆμος μετ' ἐκείνου· οἱ δὲ δυνατοὶ, τὸν ἱππάρχην Ἱππομέδοντα, καὶ ἡ βουλὴ πᾶσα τούτῳ συνελάμβανεν· ἦν δ' ἀριστοκρατικὴ τότε παρὰ τοῖς Κυμαίοις ἡ πολιτεία, καὶ ὁ δῆμος οὐ πολλῶν τινων κύριος. στάσεως δὲ διὰ ταύτην τὴν ἔριν ἀνισταμένης, δείσαντες οἱ πρεσβύτεροι, μὴ πρὸς ὅπλα καὶ φόνους χωρήσῃ τὸ φιλότιμον, ἔπεισαν ἀμφοτέρας τὰς τάξεις συγχωρῆσαι τὰς ἴσας τιμὰς λαβεῖν ἑκάτερον τῶν ἀνδρῶν. ἀπὸ ταύτης γίνεται τῆς ἀρχῆς δήμου προστάτης ὁ Μαλακὸς Ἀριστόδημος, καὶ λόγου πολιτικοῦ δύναμιν ἀσκήσας ἐξεδημαγώγει τὸ πλῆθος; πολιτεύμασί τε κεχαρισμένοις ἀναλαμβάνων, καὶ τοὺς σφετεριζομένους τὰ κοινὰ τῶν δυνατῶν ἐξελέγχων, καὶ ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων πολλοὺς τῶν πενήτων εὖ ποιῶν. καὶ ἦν τοῖς προεστηκόσι τῆς ἀριστοκρατίας διὰ ταῦτα ἐπαχθὴς καὶ φοβερός.

V. Εἰκοστῷ δὲ ὕστερον ἔτει τῆς πρὸς τους

θῆσαι σφίσιν ὑπὸ Τυῤῥηνῶν πολεμουμένοις. μετ
γὰρ τὰς διαλλαγάς, ἃς ἐποιήσατο πρὸς τὴν Ῥωμαί
ων πόλιν ὁ βασιλεὺς τῶν Τυῤῥηνῶν Πορσῖνος, τὸ
υἱὸν Ἄῤῥον, δοὺς τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς, ἔπεμ
ψεν, ἰδίαν ἀρχὴν κτήσασθαι βουλόμενον, ὡς ἐν τοῖ
πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγοις· ὃς ἐπολιόρκει τό
τοὺς Ἀρικηνοὺς καταπεφευγότας εἰς τὸ τεῖχος, κα
οὐ διὰ μακροῦ λιμῷ τὴν πόλιν αἱρήσειν ᾤετο. ταύ-
της τῆς πρεσβείας ἀφικομένης, οἱ προεστηκότες τῆς
ἀριστοκρατίας μισοῦντες τὸν Ἀριστόδημον, καὶ δε-
διότες, μή τι κακὸν ἐργάσηται περὶ τὴν πολιτείαν,
κάλλιστον ὑπέλαβον εἰληφέναι καιρόν, ἐκποδὼν αὐ-
τὸν ποιήσασθαι σὺν εὐσχήμονι προφάσει. πείσαν-
τες δὴ τὸν δῆμον ἀποστεῖλαι Ἀρικηνοῖς δισχιλίους
ἄνδρας ἐπὶ συμμαχίᾳ, καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες
τὸν Ἀριστόδημον, ὡς δὴ τὰ πολέμια λαμπρόν, τὰ
μετὰ ταῦτα ἔπραττον, ἐξ ὧν ἢ κατακοπήσεσθαι
μαχόμενον ὑπὸ τῶν Τυῤῥηνῶν αὐτὸν ὑπελάμβανον,
ἢ κατὰ τὸ πέλαγος διαφθαρήσεσθαι. γενόμενοι γὰρ
ὑπὸ τῆς βουλῆς κύριοι καταλέξαι τοὺς ἐπὶ τὴν συμ-
μαχίαν ἐξελευσομένους, τῶν μὲν ἐπισήμων καὶ λόγου
ἀξίων οὐδένα κατέγραψαν· ἐπιλέξαντες δὲ τοὺς ἀπο-
ρωτάτους τε καὶ πονηροτάτους τῶν δημοτικῶν, ἐξ
ὧν ἀεί τινας ὑπώπτευον νεωτερισμούς, ἐκ τούτων
πλήρωσαν τὸν ἀπόστολον· καὶ ναῦς δέκα πα-
λεούσας καθελκύσαντες, ὧν ἐτριη-
ίων, εἰς

ὶ ταῖς ἡδίσταις ἕκαστον ἀνακαλούμενοι προσηγο-
μις. καὶ ἡ ἄλλη δὲ πληθὺς ἡ κατὰ τὴν πόλιν
πασα, χαρᾷ καὶ κρότῳ δεξιουμένη τὸν ἡγεμόνα,
ρούπεμπεν εἰς τὸν οἶκον ἀπιόντα. ἐφ' οἷς οἱ προε-
τηκότες τῆς πόλεως ἀνιώμενοι, μάλιστα δὲ οἱ τὴν
τρατηγίαν αὐτῷ παραδόντες, καὶ τἄλλα τὰ πρὸς
ὸν ὄλεθρον μηχανησάμενοι, πονηροὺς ὑπὲρ τοῦ
ἐλλοντος εἶχον διαλογισμούς. ὁ δὲ διαλιπὼν ὀλίγας
ινὰς ἡμέρας, ἐν αἷς τὰς εὐχὰς ἀπεδίδου τοῖς θεοῖς
αὶ τὰς ὑστεριζούσας ὁλκάδας ἀνεδέχετο, ἐπειδὴ
αιρὸς ἦν, ἔφη βούλεσθαι τὰ πραχθέντα κατὰ τὸν
γῶνα πρὸς τὴν βουλὴν ἀπαγγεῖλαι, καὶ τὰ ἐκ τοῦ
ολέμου λάφυρα ἀποδεῖξαι. συνελθόντων δὲ τῶν ἐν
ει κατὰ πλῆθος εἰς τὸ βουλευτήριον, ὁ μὲν ἐδη-
γόρει παρελθὼν, καὶ πάντα τὰ γενόμενα κατὰ
ν μάχην διεξῄει· οἱ δὲ παρασκευασθέντες ὑπ'
ὐτοῦ συνεργοὶ τῆς ἐπιθέσεως, ἔχοντες ὑπὸ τοῖς
τίοις ξίφη, κατὰ πλῆθος εἰσδραμόντες εἰς τὸ
λευτήριον, ἀποσφάττουσιν ἅπαντας τοὺς ἀριστο-
ικούς. φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο τῶν κατὰ τὴν ἀγο-
καὶ δρόμος, τῶν μὲν ἐπὶ τὰς οἰκίας, τῶν δ'
ῆς πόλεως, πλὴν τῶν συνειδότων τὴν ἐπίθεσιν·
δὲ τὴν ἄκραν καὶ τὰ νεώρια, καὶ τοὺς ἐρυ-
τόπους τῆς πόλεως κατελάμβανον. τῇ δ' ἐπι-
νυκτὶ λύσας ἐκ τῶν δεσμωτηρίων τοὺς ἐπὶ
πολλοὺς ὄντας, καὶ καθοπλίσας ἅμα τοῖς
οις, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ τῶν Τυῤῥηνῶν
φυλακὴν ἐκ τούτων καθίσταται περὶ το
ς δὲ γενομένης, συγκαλέσας τὸν δῆμον

εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν κατηγορίαν διαθέμεν
τῶν φονευθέντων ὑπ' αὐτοῦ πολιτῶν, ἐκείνους μ
ἔφη τετιμωρῆσθαι σὺν δίκῃ, πολλάκις ἐπιβουλευ
θεὶς ὑπ' αὐτῶν, τοῖς δ' ἄλλοις πολίταις ἐλευθ
ρίαν φέρων παρεῖναι, καὶ ἰσηγορίαν, καὶ ἄλλα πο
λὰ ἀγαθά.

VIII. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ θαυμαστῶν ἐμπλήσα
ἐλπίδων τοὺς δημοτικοὺς ἅπαντας, δύο τὰ κάκιστ
καθίσταται τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτευμάτων, οἷ
πᾶσα χρῆται προοιμίοις τυραννὶς, γῆς ἀναδασμὸ
καὶ χρεῶν ἄφεσιν· τούτων δὲ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτ
ἀμφοτέρων ὑπισχνεῖτο ποιήσεσθαι, στρατηγὸς ἀπ
δειχθεὶς αὐτοκράτωρ, ἕως ἐν ἀσφαλεῖ τὰ κοινὰ γ
νηται, καὶ δημοκρατικὴν καταστήσωνται πολιτεί
ἀσμένως δὲ τοῦ δημοτικοῦ καὶ πονηροῦ πλήθο
τὴν ἁρπαγὴν τῶν ἀλλοτρίων δεξαμένου, λαβὼν τ
αὐτοκράτορα ἀρχὴν αὐτὸς παρ' ἑαυτοῦ, ἕτερον ἐπ
φέρει βούλευμα, δι' οὗ παρακρουσάμενος αὐτο
ἁπάντων ἀφείλετο τὴν ἐλευθερίαν. σκηψάμενος
ὑποπτεύειν ταραχὰς καὶ ἐπαναστάσεις ἐκ τῶν π
σίων εἰς τοὺς δημοτικοὺς, διὰ τὸν ἀναδασμὸ
γῆς καὶ τὰς τῶν δανείων ἀφέσεις, ἵνα μὴ γέ
πόλεμος ἐμφύλιος, μηδὲ φόνοι πολιτικοὶ, μία
ρίσκειν ἔφη, πρὶν εἰς τὰ δεινὰ ἐλθεῖν, φυλακ
τὰ ὅπλα προενεγκόντες ἐκ τῶν οἰκιῶν ἅπαντες
θεοῖς καθιερώσειαν, ἵνα κατὰ τῶν ἔξωθεν ἐπ
πολεμίων ἔχοιεν αὐτοῖς, ὅταν ἀνάγκη τις κ
χρῆσθαι, καὶ μὴ καθ' ἑαυτῶν, κεῖσθα
τέως παρὰ τοῖς θεοῖς ἐν καλῷ. ὡς δὲ

ίσθησαν, αὐθημερὸν ἁπάντων παρελόμενος Κυ-
ίων τὰ ὅπλα, καὶ ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἔρευναν
οιεῖτο τῶν οἰκιῶν· ἐν αἷς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς
οκτείνας τῶν πολιτῶν, ὡς οὐχ ἅπαντα τοῖς θεοῖς
οδείξαντας τὰ ὅπλα, μετὰ ταῦτα φυλακαῖς τρισὶ
ατύνεται τὴν τυραννίδα· ὧν ἦν μία μὲν, ἐκ τῶν
παρωτάτων καὶ πονηροτάτων πολιτῶν, μεθ᾽ ὧν
ατέλυσε τὴν ἀριστοκρατικὴν πολιτείαν· ἑτέρα δ᾽,
ῶν ἀνοσιωτάτων δούλων, οὓς αὐτὸς ἠλευθέρω-
ἀποκτείναντας τοὺς αὐτῶν δεσπότας· τρίτη
μισθοφόρος ἐκ τῶν ἀγριωτάτων βαρβάρων. οὗ-
δισχιλίων οὐκ ἐλάττους ἦσαν, καὶ τὰ πολέμια
ῷ τῶν ἄλλων ἀμείνους. ὧν δ᾽ ἀπέκτεινεν ἀν-
τὰς εἰκόνας ἀνελὼν ἐκ παντὸς ἱεροῦ καὶ βεβή-
τόπου, φέρων εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους τὰς ἰδίας
ἐκείνων ἀνέστησεν· οἰκίας δ᾽ αὐτῶν καὶ κλή-
καὶ τὴν λοιπὴν ὕπαρξιν ἀναλαβὼν, ἐξελόμενος
ν καὶ ἄργυρον, καὶ εἴ τι ἄλλο τυραννίδος ἦν
κτῆμα, τὰ λοιπὰ τοῖς συγκατασκευάσασι τὴν
ν ἐχαρίσατο· πλείστας δὲ καὶ μεγίστας δωρεὰς
ἀποκτείνασι τοὺς ἑαυτῶν δεσπότας ἐδίδου·
ἠξίουν ἔτι καὶ γυναιξὶ τῶν δεσποτῶν καὶ θυ-
ράσι συνοικεῖν.

IX. Γενεὰν δὲ τῶν πεφονευμένων τὴν ἄῤῥενα
ἀρχὰς ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιησάμενος, ὕστερον
ἐκ θεοπροπίου τινὸς, εἴτε καὶ κατὰ τὸν εἰκότα
ισμὸν, οὐ μικρὸν αὐτῷ δέος ἐπιτρέφεσθαι νο-
ας, ἐπεχείρησε μὲν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πᾶσαν ἀπολέ-
· δεήσει δὲ πολλῇ χρησαμένων ἁπάντων, παρ᾽

οἷς ἔτυχον αἵ τε μητέρες αὐτῶν οὖσαι, καὶ οἱ π
δες τρεφόμενοι, χαρίσασθαι αὐτοῖς βουλόμενος
ταύτην τὴν δωρεὰν, θανάτου μὲν ἀπολύει π
γνώμην· φυλακὴν δὲ ποιούμενος αὐτῶν, μὴ
συστάντες μετ᾽ ἀλλήλων βουλεύσωνται κατὰ τῆς
ραννίδος, ἀπιέναι πάντας ἐκέλευσεν ἐκ τῆς πόλε
ἄλλον ἄλλῃ, καὶ δίαιταν ἔχειν ἐν τοῖς ἀγροῖς, μ
θενὸς τῶν προσηκόντων ἐλευθέροις παισὶ μήτε μ
θήματος, μήτ᾽ ἐπιτηδεύματος μεταλαμβάνο
ἀλλὰ ποιμαίνοντάς τε καὶ τἄλλα τὰ κατὰ
ἀγροὺς ἔργα πράττοντας· θάνατον ἀπειλήσας
τις ἐξ αὐτῶν εὑρεθείη παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν
δὲ, καταλιπόντες τὰς πατρῴας ἑστίας, ἐν τοῖς ἀγ
ὥσπερ δοῦλοι, διετρέφοντο, τοῖς ἀποκτείνασι
πατέρας αὐτῶν λατρεύοντες. ἵνα δὲ μηδὲ τῶν ἀ
πολιτῶν ἐν μηθενὶ γένηται μήτε γενναῖον, μήτ
δρῶδες φρόνημα, πᾶσαν ἐκθηλῦναι ταῖς ἀγ
τὴν ἐπιτρεφομένην νεότητα τῆς πόλεως ἐπεβ
ἀνελὼν μὲν τὰ γυμνάσια καὶ τὰς ἐνοπλίους με
ἀλλάξας δὲ τὴν δίαιταν, ᾗ πρότερον οἱ παῖδες ἐχ
το. κομᾶν τε γὰρ τοὺς ἄῤῥενας, ὥσπερ τὰς πα
νους, ἐκέλευσεν, ξανθιζομένους καὶ βοστρυχιζ
νους, καὶ κεκρυφάλοις τὰς πλοκαμίδας ἀναδοῦ
ἐνδύεσθαί τε ποικίλους καὶ ποδήρεις χιτωνίσ
καὶ χλανιδίοις ἀμπέχεσθαι λεπτοῖς καὶ μαλακ
καὶ δίαιταν ἔχειν ὑπὸ σκιαῖς· ἠκολούθουν τ᾽
τοῖς εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῶν ὀρχηστῶν καὶ αὐλητ
καὶ τῶν παραπλησίων τούτοις μουσοκολάκων, π
ραπορευόμεναι παιδαγωγοὶ γυναῖκες σκιάδια κ

ῥιπίδας κομίζουσαι, καὶ ἔλουον αὐτοὺς αὗται, κτένας εἰς τὰ βαλανεῖα φέρουσαι, καὶ μύρων ἀλαβάστρους καὶ κάτοπτρα. τοιαύτῃ ἀγωγῇ διαφθείρων τοὺς παῖδας, ἕως ἐκπληρώσουσιν εἰκοστὸν ἔτος, τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον εἰς ἄνδρας εἴα τελεῖν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοῖς Κυμαίοις ἐνυβρίσας καὶ λωβησάμενος, καὶ οὔτ᾽ ἀσελγείας, οὔτ᾽ ὠμότητος οὐδεμιᾶς ἀποσχόμενος, ὅτε ἀσφαλῶς κατέχειν ὑπελάμβανε τὴν τυραννίδα, γηραιὸς ὢν ἤδη, δίκας ἔτισεν οὐ μεμπτὰς θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, πρόῤῥιζος ἀπολόμενος.

X. Οἱ δ᾽ ἐπαναστάντες αὐτῷ καὶ τὴν πόλιν ἐλευθερώσαντες ἀπὸ τῆς τυραννίδος, οἱ παῖδες τῶν πεφονευμένων ὑπ᾽ αὐτοῦ πολιτῶν ἦσαν, οὓς κατ᾽ ἀρχὰς πάντας ἀποκτεῖναι ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ προελόμενος, ἐ[illegible]έσχεν, ὥσπερ ἔφην, ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων, [illegible]έδωκε τὰς μητέρας αὐτῶν, ἐκλιπαρηθεὶς, καὶ κ[illegible] ἀγροὺς κελεύσας διατρίβειν. ὀλίγοις δ᾽ ἔτεσιν ὕστερον, ἐπειδὴ τὰς κώμας διεξιὼν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν εἶδε νεότητα, δείσας, μὴ συμφρονήσαντες ἐπαναστῶσιν αὐτῷ, φθάσαι διαχειρισάμενος ἅπαντας ἐβούλετο, πρὶν αἰσθέσθαι τινά· καὶ παραλαβὼν τοὺς φίλους, ἐσκόπει μετ᾽ αὐτῶν, δι᾽ οὗ τρόπου ῥᾷστά τε καὶ τάχιστα λάθωσιν ἀναιρούμενοι. τοῦτο καταμαθόντες οἱ παῖδες, εἴτε μηνυθὲν ὑπὸ τῶν συνειδότων τινὸς, εἴτ᾽ αὐτοὶ κατὰ τὸν ἐκ τῶν εἰκότων λογισμὸν ὑποτοπήσαντες, φεύγουσιν εἰς τὰ ὄρη, τὸν γεωργικὸν ἁρπάσαντες σίδηρον. ἧκον δ᾽ αὐτοῖς ἐπίκουροι κατὰ τάχος ἐκ διατρίβον-

τες ἐν Καπύῃ Κυμαίων φυγάδες, ὧν ἦσαν ἐπιφανέστατοί τε καὶ πλείστους Καμπανῶν ἔχοντες ξένους, οἱ Ἱππομέδοντος παῖδες, τοῦ κατὰ τὸν Τυῤῥηνικὸν ἱππαρχήσαντος πόλεμον, αὐτοί τε ὡπλισμένοι, κἀκείνοις κομίζοντες ὅπλα, Καμπανῶν τε μισθοφόρων καὶ φίλων χεῖρα συγκροτήσαντες οὐκ ὀλίγην. ἐπειδὴ δὲ καθ᾽ ἓν ἅπαντες ἐγένοντο, τοὺς ἀγροὺς τῶν ἐχθρῶν καταθέοντες ἐφόδοις λῃστρικαῖς, ἐλεηλάτουν, καὶ τοὺς δούλους ἀφίστασαν ἀπὸ τῶν δεσποτῶν, καὶ τοὺς ἐκ τῶν δεσμωτηρίων λύοντες καθώπλιζον, καὶ ὅσα μὴ δύναιντο φέρειν τε καὶ ἄγειν χρήματα καὶ βοσκήματα, τὰ μὲν ἐνεπίμπρασαν, τὰ δὲ κατέσφαττον. ἀπορουμένῳ δὲ τῷ τυράννῳ, τίνα χρὴ τρόπον αὐτοῖς πολεμεῖν, διὰ τὸ μήτ᾽ ἐκ τοῦ φανεροῦ τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοὺς ποιεῖσθαι, μήτ᾽ ἐν τοῖς αὐτοῖς χρονίζειν τόποις, ἀλλὰ νυκτὶ μὲν εἰς ὄρθρον, ἡμέρᾳ δὲ εἰς νύκτα συμ[illegible]τρεῖσθαι τὰς ἐφόδους, καὶ πολλάκις ἀποστείλ[illegible]ι τοὺς στρατιώτας ἐπὶ τὴν βοήθειαν τῆς χώρας διὰ κενῆς, παραγίνεταί τις ἐξ αὐτῶν, ᾐκισμένος τὸ σῶμα μάστιξιν, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν φυγάδων ὡς αὐτόμολος· ὃς ἄδειαν αἰτησάμενος, ὑπέσχετο τῷ τυράννῳ, παραλαβὼν τὴν ἀποσταλησομένην σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἄξειν ἐπὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὴν ἐπιοῦσαν ἔμελλον αὐλίζεσθαι νύκτα οἱ φυγάδες. ᾧ πιστεῦσαι παραχθεὶς ὁ τύραννος αἰτοῦντι οὐθέν, καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ὅμηρον παρεχομένῳ, πέμπει τοὺς πιστοτάτους τῶν ἡγεμόνων, ἄγοντας ἱππεῖς τε πολλοὺς καὶ τὴν μισθοφόρον δύναμιν, οἷς ἐνετείλατο,

μάλιστα μὲν ἅπαντας τοὺς φυγάδας, εἰ δὲ μή γε, ὡς πλείστους ἐξ αὐτῶν, δήσαντας πρὸς αὐτὸν ἄγειν. ὁ μὲν οὖν κατασκευάσας ταῦτα αὐτόμολος, κατά τ' ἀτριβεῖς ὁδοὺς καὶ διὰ δρυμῶν ἐρήμων ἦγε τὴν στρατιὰν ταλαιπωροῦσαν δι' ὅλης νυκτὸς, ἐπὶ τὰ πλεῖστον ἀπέχοντα τῆς πόλεως μέρη.

XI. Οἱ δ' ἀποστάται καὶ φυγάδες ἐν τῷ περὶ Ἄορνον ὄρει πλησίον ὄντι τῆς πόλεως λοχῶντες, ὡς ἔμαθον ἐξεληλυθυῖαν ἐκ τῆς πόλεως τὴν τοῦ τυράννου στρατιὰν, συνθήμασι μηνυθεῖσαν ὑπὸ τῶν σκοπῶν, πέμπουσιν ἐξ αὐτῶν περὶ ἑξήκοντα μάλιστα τοὺς εὐτολμοτάτους, διφθέρας ἔχοντας, καὶ φακέλλους φρυγάνων κομίζοντας. οὗτοι περὶ λύχνων ἀφὰς, ἄλλοι κατ' ἄλλας πύλας, ὡς ἐγένετο, παρεισπεσόντες ἔλαθον· ὡς δ' ἔνδον ἐγένοντο τοῦ τείχους, ἐξελκύσαντες ἐκ τῶν φακέλλων ἃ κατέκρυπτον ξίφη, καὶ συνελθόντες εἰς τὸν αὐτὸν ἅπαντες τόπον· ἔπειτα ἐκεῖθεν ὁρμήσαντες ἀθρόοι πρὸς τὰς ἐπὶ τὸν Ἄορνον φερούσας πύλας, τούς τε φύλακας αὐτῶν ἀποκτείνουσι κοιμωμένους, καὶ τοὺς σφετέρους, ἅπαντας ἤδη τῷ τείχει πλησίον ὄντας, ἀναπεπταμέναις ταῖς πύλαις ὑποδέχονται, καὶ τοῦτο πράξαντες ἔλαθον. ἔτυχε γὰρ ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἑορτή τις οὖσα δημοτελὴς, καὶ δι' αὐτὴν ἅπας ὁ κατὰ πόλιν ὄχλος ἐν πότοις ὢν καὶ ταῖς ἄλλαις εὐπαθείαις. τοῦτο παρέσχεν αὐτοῖς κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἁπάσας διελθεῖν τὰς ἐπὶ τὴν τυραννικὴν ἑστίαν φερούσας ὁδούς· καὶ οὐδὲ περὶ ταῖς θύραις πολλήν τινα καὶ ἐγρηγορυῖαν εὗρον φυλακὴν, ἀλλὰ κἀν-

ταῦθα τοὺς μὲν ἤδη καθεύδοντας, τοὺς δὲ μεθύοντας ἀποσφάξαντες δίχα πόνου, καὶ κατὰ πλῆθος εἰς τὴν οἰκίαν ὠσάμενοι, τοὺς μὲν ἄλλους σύμπαντας, οὔτε τῶν σωμάτων ἔτι κρατοῦντας, οὔτε τῶν φρενῶν, διὰ τὸν οἶνον, προβάτων δίκην κατέσφαξαν· τὸν δ' Ἀριστόδημον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τὴν ἄλλην συγγένειαν συλλαβόντες, ἄχρι πολλῆς νυκτὸς αἰκιζόμενοί τε καὶ στρεβλοῦντες, καὶ πᾶσιν, ὡς εἰπεῖν, λυμαινόμενοι κακοῖς, ἀπέκτειναν. ἀνελόντες δὲ τὴν τυραννικὴν οἰκίαν πρόῤῥιζον, ὡς μήτε παιδία, μήτε γυναῖκας, μήτε συγγένειαν μηθενὸς αὐτῶν καταλιπεῖν, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς ἅπαντας ἐξερευνησάμενοι τοὺς συνεργοὺς τῆς τυραννίδος, ἡμέρας γενομένης προῆλθον εἰς τὴν ἀγοράν. ἔπειτα συγκαλέσαντες τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἀποτίθενται τὰ ὅπλα, καὶ τὴν πάτριον καθίστανται πολιτείαν.

XII. Ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν Ἀριστόδημον ἔτος ὁμοῦ τεσσαρεσκαιδέκατον ἤδη τυραννοῦντα Κύμης, οἱ σὺν Ταρκυνίῳ φυγάδες καθιστάμενοι, τὴν κατὰ τῆς πατρίδος ἐβούλοντο συντελέσασθαι δίκην. οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων τέως μὲν ἀντέλεγον, ὡς οὔτ' ἐπὶ τοῦτον ἥκοντες τὸν ἀγῶνα, οὔτ' ἐξουσίαν ἔχοντες, ἣν οὐκ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ἡ βουλή, περὶ τῆς πόλεως ἀπολογεῖσθαι [δίκην.] ὡς δ' οὐθὲν ἐπέραινον, ἀλλ' ἐγκεκλικότα τὸν τύραννον ἑώρων ἐπὶ θάτερα μέρη, διὰ τὰς σπουδὰς καὶ παρακλήσεις τῶν φυγάδων, αἰτησάμενοι χρόνον εἰς ἀπολογίαν, καὶ

διεγγυήσαντες τὰ σώματα χρημάτων, ἐν τῷ διὰ μέσου τῆς δίκης, οὐθενὸς ἔτι φυλάττοντος αὐτοὺς, ἀποδράσαντες ᾤχοντο. Θεράποντας δ' αὐτῶν καὶ τὰ ὑποζύγια καὶ τὰ ἐπὶ τῇ σιτωνίᾳ κομισθέντα χρήματα ὁ τύραννος κατέσχε. ταύταις μὲν οὖν ταῖς πρεσβείαις τοιαῦτα παθούσαις, ἀπράκτοις ἀναστρέψαι συνέβη. ἐκ δὲ τῶν ἐν Τυῤῥηνίᾳ πόλεων οἱ πεμφθέντες κέγχρους τε καὶ ζέας συνωνησάμενοι, ταῖς ποταμηγοῖς σκάφαις συγκατεκόμισαν εἰς τὴν πόλιν. αὕτη βραχύν τινα χρόνον ἡ ἀγορὰ Ῥωμαίους διέθρεψεν· ἔπειτα ἐξαναλωθεῖσα, εἰς τὰς αὐτὰς ἀπορίας κατέστησεν αὐτούς. ἦν δ' οὐθὲν εἶδος ἀναγκαίας τροφῆς, ὃ οὐκ ἐπείραζον ἔτι· συνέβαινέ τ' οὐκ ὀλίγοις αὐτῶν, τὰ μὲν διὰ τὴν σπάνιν, τὰ δὲ διὰ τὴν ἀτοπίαν τῆς οὐκ εἰωθυίας ἐδωδῆς, τοῖς μὲν ἀῤῥώστως διακεῖσθαι τὰ σώματα, τοῖς δὲ παρημελημένως διὰ τὴν πενίαν, καὶ παντάπασιν ἀδυνάτως· ὡς δὲ τοῦτο ἔγνωσαν οἱ νεωστὶ κεκρατημένοι τῷ πολέμῳ Οὐολοῦσκοι, πρεσβειῶν ἀποῤῥήτων διαποστολαῖς ἐνῆγον ἀλλήλους εἰς τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον, ὡς ἀδυνάτων ἐσομένων, εἴ τις αὐτοῖς ἐπίθοιτο κεκακωμένοις πολέμῳ τε καὶ λιμῷ, ἀντέχειν. θεῶν δέ τις εὔνοια, οἷς φροντὶς ἦν μὴ περιϊδεῖν ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς Ῥωμαίους γενομένους, ἐκφανέστατα καὶ τότε τὴν ἑαυτῆς δύναμιν ἀπεδείξατο. τοσοῦτος γάρ τις ὕφνω εἰς τὰς πόλεις τῶν Οὐολούσκων φθόρος λοιμικὸς ἐνέσκηψεν, ὅσος ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τόπῳ μνημονεύεται γενόμενος, οὔτε βαρβάρου γῆς, οὔθ' Ἑλλάδος, πᾶσαν ἡλικίαν καὶ τύχην καὶ

φύσιν ἐῤῥωμένων τε καὶ ἀσθενῶν σωμάτων ὁμοίως διεργαζόμενος. ἐδήλωσε δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς πόλις ἐπιφανὴς τῶν Οὐολούσκων, Οὐέλιτρα ὄνομα αὐτῇ, μεγάλη τε καὶ πολυάνθρωπος οὖσα τέως· ἧς ὁ λοιμὸς μίαν ὑπελείπετο μοῖραν ἐκ τῶν δέκα, τὰς δ' ἄλλας ὑπολαβὼν ἀπήνεγκε. τελευτῶντες οὖν ὅσοι περιῆσαν ἐκ τῆς συμφορᾶς, πρεσβευσάμενοι, Ῥωμαίοις ἔφρασαν τὴν ἐρημίαν, καὶ παρέδοσαν τὴν πόλιν. ἔτυχον δὲ καὶ πρότερον ἐποίκους ἐκ τῆς Ῥώμης εἰληφότες· ἀφ' ἧς αἰτίας καὶ τὸ δεύτερον [τοὺς] κληρούχους παρ' αὐτῶν ᾔτουν.

Coloni a Romanis emissi.

XLII. Ταῦτα τοῖς Ῥωμαίοις μαθοῦσι τῆς μὲν συμφορᾶς οἶκτος εἰσῄει· καὶ οὐ δεῖν ᾤοντο τοῖς ἐχθροῖς ἐπὶ τοιαύταις τύχαις μνησικακεῖν, ὡς ἱκανὰς δεδωκόσι τοῖς θεοῖς ὑπὲρ σφῶν δίκας ἀνθ' ὧν ἔμελλον δράσειν. Οὐελίτρας δὲ παραλαμβάνειν ἐδόκει κληρούχων ἀποστολῇ οὐκ ὀλίγων, πολλὰ τὰ συμφέροντα ἐκ τοῦ πράγματος ἐπιλογιζομένοις. τό τε γὰρ χωρίον ἱκανὸν εἶναι ἐφαίνετο, φυλακῇ ἀξιοχρέῳ καταληφθέν, οἷς ἂν νεωτερίζειν ἢ παρακινεῖν τι βουλομένοις ᾖ, μέγα κώλυμα καὶ ἐμπόδιον εἶναι· ἥ τ' ἀπορία τῆς τροφῆς ἡ κατέχουσα τὴν πόλιν, οὐ παρ' ὀλίγον μετριωτέρα γενήσεσθαι ὑπωπτεύετο, εἰ μετασταίη τις ἐξ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πλήθους μοῖρα ἀξιόλογος. μάλιστα δὲ ἡ στάσις ἀναῤῥιπιζομένη, πρὶν ἢ πεπαῦσθαι καλῶς ἔτι τὴν προτέραν, ἐνῆγεν αὐτοὺς ψηφίζεσθαι τὸν ἀπόστολον. πάλιν γάρ,

ὥσπερ καὶ πρότερον, ὁ δῆμος ἠρεθίζετο, καὶ δι' ὀργῆς εἶχε τοὺς πατρικίους· πολλοί τε καὶ χαλεποὶ κατ' αὐτῶν ἐγίνοντο λόγοι, τῶν μὲν ὀλιγωρίαν ἐγκαλούντων καὶ ῥαθυμίαν, ὅτι οὐκ ἐκ πολλοῦ προείδοντο τὴν ἐσομένην τοῦ σίτου σπάνιν, καὶ προεμηχανήσαντο τὰ πρὸς τὴν συμφορὰν ἀλεξήματα· τῶν δ' ἐξ ἐπιβουλῆς ὑπ' αὐτῶν γεγονέναι σιτοδείαν ἀποφαινόντων, δι' ὀργήν τε καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ κακῶσαι τὸ δημοτικὸν, ἀναμνήσει τῆς ἀποστασίας. διὰ ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας ἡ τῶν κληρούχων ἀποστολὴ ταχεῖα ἐγίνετο, τριῶν ἀποδειχθέντων ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἡγεμόνων. τῷ δήμῳ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἄσμενον ἦν τὸ τοὺς κληρούχους διαλαγχάνειν, ὡς λιμοῦ τε ἀπαλλαχθησομένῳ καὶ χώραν οἰκήσοντι εὐδαίμονα· ἔπειτα ἐνθυμουμένῳ τὸν λοιμὸν, ὃς ἐν τῇ μελλούσῃ αὐτὸν ὑποδέχεσθαι πολὺς γενόμενος, τούς τ' οἰκήτορας διεφθάρκει, καὶ δέος παρεῖχε, μὴ καὶ τοὺς ἐποίκους τὸ αὐτὸ ἐργάσηται, μεθίστατο κατὰ μικρὸν εἰς τἀναντία ἡ γνώμη· ὥστ' οὐ πολλοί τινες ἐφάνησαν οἱ μετέχειν βουλόμενοι τῆς ἀποικίας, ἀλλὰ πολὺ ἐλάττους, ὧν ἡ βουλὴ ἐψηφίσατο. καὶ οὗτοι δ' ἤδη σφῶν αὐτῶν κατεγνώκεσαν, ὡς κακῶς βεβουλευμένων, καὶ ὑπανεδύοντο τὴν ἔξοδον. κατελήφθη μέντοι τοῦτο τὸ μέρος, καὶ τὸ ἄλλο τὸ μὴ ἑκουσίως συναράμενον τῆς ἐξόδου, ψηφισαμένης τῆς βουλῆς ἐξ ἁπάντων γενέσθαι Ῥωμαίων κλήρῳ τὴν ἔξοδον, κατὰ δὲ τῶν λαχόντων, εἰ μὴ ἐξίοιεν, χαλεπὰς καὶ ἀπαραιτήτους θεμένης ζημίας. οὗτός τε δὴ ὁ στόλος εὐπρεπεῖ ἀνάγκῃ εἰς Οὐελίτρας

καταληφθεὶς ἀπεστάλη· καὶ ἕτερος αὖθις οὐ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον εἰς Νώρβαν πόλιν, ἥ ἐστι τοῦ Λατίνων ἔθνους οὐκ ἀφανής.

Intestina seditio recrudescit.

XIV. Ἐγένετο δ' οὐδὲν τῶν ἐκ λογισμοῦ τοῖς πατρικίοις, κατά γοῦν τὴν ἐλπίδα τοῦ λωφήσειν τὴν στάσιν· ἀλλ' οἱ περιλειφθέντες ἔτι χείρους ταῖς ὀργαῖς ἦσαν, καὶ πολλῇ τῇ καταβοῇ τῶν βουλευτῶν ἐχρῶντο, κατά τε συστροφὰς καὶ ἑταιρίας, ὀλίγοι μὲν συνιόντες τὸ πρῶτον, ἔπειτα ἀθρόοι, συντονωτέρας ἤδη γενομένης τῆς ἀπορίας· καὶ συνδραμόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, τοὺς δημάρχους ἐβόων. συναχθείσης δ' ὑπ' αὐτῶν ἐκκλησίας, παρελθὼν Σπόριος Ἰκίλιος, ὃς ἦν τοῦ ἀρχείου τότε ἡγεμὼν, αὐτός τε πολὺς ἔῤῥει κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων, ὡς μάλιστα ἐνῆν, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, καὶ τοὺς ἄλλους ἠξίου λέγειν, ἃ φρονοῦσιν, εἰς τὸ κοινὸν, μάλιστα δὲ τὸν Σικίννιον καὶ τὸν Βροῦτον, ἀγορανόμους τότε ὄντας, ἀνακαλῶν ἑκάτερον ἐξ ὀνόματος, οἳ καὶ τῆς πρώτης ἀποστάσεως τῷ δήμῳ ἦρξαν, καὶ τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν εἰσηγησάμενοι, πρῶτοι αὐτῆς ἔτυχον. παρελθόντες δὲ οὗτοι, τοὺς κακοηθεστάτους τῶν λόγων ἐκ πολλοῦ παρεσκευασμένοι, διεξῄεσαν, ἃ τοῖς πολλοῖς ἀκούειν ἦν βουλομένοις, ὡς ἐκ προνοίας τε καὶ ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν πλουσίων γένοιτο, ἡ περὶ τὸν σῖτον ἀπορία, ἐπειδὴ τὴν ἐλευθερίαν ἀκόντων ἐκείνων ὁ δῆμος ἐκ τῆς ἀποστάσεως εὕρετο. ἰσομοιρεῖν τ' οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀπέφαινον τῆς συμ-

φορᾶς τοῖς πένησι τοὺς εὐπόρους. ἐκείνοις μὲν γὰρ εἶναι καὶ τροφὰς ἐν ἀφανεῖ παρακειμένας, καὶ χρήματα, οἷς ὠνούμενοι τὰς ἐπεισάκτους ἀγορὰς, ἐν πολλῇ ὑπεροψίᾳ ἦσαν τοῦ κακοῦ· τοῖς δὲ δημόταις ἀμφότερα ταῦτα ἀπόρως ἔχειν· τήν τ' ἀποστολὴν τῶν κληρούχων, ἣν ἐποιήσαντο εἰς νοσερὰ χωρία, ἐκβολὴν εἶναι ἀποφαίνοντες εἰς πρόφανῆ καὶ μακρῷ χείρονα ὄλεθρον, αὔξοντες, ὡς μάλιστα δυνατοὶ ἦσαν, τῷ λόγῳ τὰ δεινὰ, καὶ τί πέρας ἔσται τῶν κακῶν ἀξιοῦντες μαθεῖν, ὑπομιμνήσκοντές τε τῶν παλαιῶν αὐτοὺς αἰκισμῶν, οἷς ὑπὸ τῶν πλουσίων ἔτυχον αἰκισθέντες, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὅμοια τούτοις κατὰ πολλὴν ἄδειαν διεξιόντες. τελευτῶν δ' ὁ Βροῦτος, εἰς ἀπειλήν τινα τοιάνδε κατέκλεισε τὸν λόγον, ὡς, εἰ βουληθεῖεν αὐτῷ πείθεσθαι, διὰ ταχέων προσαναγκάσων τοὺς ἐκκαύσαντας τὸ δεινὸν κατασβέσαι. ἡ μὲν δὴ ἐκκλησία διελύετο.

XV. Οἱ δὲ ὕπατοι τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ συνεκάλουν τὴν βουλὴν, περίφοβοι ὄντες ἐπὶ τοῖς καινοτομουμένοις, καὶ τὴν τοῦ Βρούτου δημοκοπίαν εἰς μέγα τι κακὸν ἀποσκήψειν οἰόμενοι. πολλοὶ μὲν δὴ καὶ παντοδαποὶ ὑπό τ' αὐτῶν ἐκείνων ἐῤῥήθησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ λόγοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων πρεσβυτέρων· τῶν μὲν οἰομένων δεῖν θεραπεύειν τὸν δῆμον ἁπάσῃ προσηγορίᾳ λόγων, καὶ ὑποσχέσει ἔργων, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτοῦ μετριωτέρους παρασκευάζειν, τιθέντας εἰς μέσον τὰ πράγματα, καὶ μετὰ σφῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος παρακαλοῦντας σκοπεῖν· τῶν δὲ μηθὲν ἐνδιδόναι καὶ μαλακίζεσθαι

συμβουλευόντων πρὸς τὸν δῆμον, ὄχλον αὐθάδη καὶ ἀμαθῆ, θρασεῖάν τε καὶ ἀνυπόστατον δημοκόπων ἀνθρώπων μανίαν, ἀλλ' ἀπολογεῖσθαι μὲν, ὡς οὐδὲν εἴη τῶν παρὰ τῶν πατρικίων τῶν γεγονότων αἴτιον, καὶ ὑπισχνεῖσθαι πρόνοιαν ἕξειν τοῦ κακοῦ τὴν δυνατήν· τοῖς δὲ ταράττουσι τὸν δῆμον ἐπιτιμᾷν, καὶ προαγορεύειν, ὡς, εἰ μὴ παύσονται τὴν στάσιν ἀναῤῥιπίζοντες, ἀξίας τίσουσι δίκας. ταύτης ἡγεῖτο τῆς γνώμης Ἄππιος, καὶ ἦν ἡ νικῶσα αὕτη, πολλῆς ἐμπεσούσης πάνυ τοῖς συνέδροις φιλονεικίας· ὥστε καὶ τὸν δῆμον ὑπὸ τῆς βοῆς αὐτῶν ἐξακουομένης ἐπὶ πολὺ ταραχθέντα, συνδραμεῖν ἐπὶ τὸ βουλευτήριον, καὶ πᾶσαν ὀρθὴν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ γενέσθαι τὴν πόλιν. μετὰ δὲ τοῦτο οἱ μὲν ὕπατοι παρελθόντες, συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν· ἦν δὲ οὐ πολὺ τῆς ἡμέρας ἔτι τὸ λειπόμενον· καὶ παρελθόντες, ἐπειρῶντο τὰ δόξαντα σφίσιν ἐν τῇ βουλῇ λέγειν. ἐνίσταντο δ' αὐτοῖς οἱ δήμαρχοι, καὶ οὐκ ἦν ἐν μέρει, οὐδ' ἐν κόσμῳ γινόμενος παρ' ἀμφοῖν ὁ λόγος. ἐβόων γὰρ ἅμα, καὶ ἐξέκλειον ἀλλήλους· ὥστε μὴ ῥᾴδιον εἶναι τοῖς παροῦσι τὰς διανοίας αὐτῶν, ὅ τι βούλονται, συνιδεῖν.

XVI. Ἐδικαίουν δὲ οἱ μὲν ὕπατοι, τὴν κρείττονα ἔχοντες ἐξουσίαν, ἁπάντων ἄρχειν τῶν ἐν τῇ πόλει· οἱ δὲ δήμαρχοι, τὴν ἐκκλησίαν ἑαυτῶν εἶναι χωρίον, ὥσπερ ἐκείνων τὴν βουλήν· καὶ ὁπόσα ἐπὶ τοῖς δημόταις ἦν κρῖναί τε καὶ ψηφίζεσθαι, τούτων αὐτοὶ πᾶν ἔχειν τὸ κράτος. συνηγωνίζοντο δὲ τοῖς μὲν ἡ πληθὺς ἐπιβοῶσα, καὶ ὁμόσε χωρεῖν, εἰ δέοι,

τοῖς κωλύουσι παρεσκευασμένη· τοῖς δὲ ὑπάτοις οἱ πατρίκιοι συστρέψαντες αὑτούς. ἐγίνετο δὲ πολὺς ἀγὼν περὶ τοῦ μὴ εἶξαι ἑκατέροις, ὡς ἐν μιᾷ τῇ τότε ἥττῃ παραχωρουμένης τῆς εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἑκατέρων δικαιώσεως. ἥλιός τε περὶ καταφορὰν ἦν ἤδη, καὶ συνέτρεχεν ἐκ τῶν οἰκιῶν τὸ ἄλλο πλῆθος εἰς τὴν ἀγορὰν· καὶ ἔμελλον, εἰ μὴ νὺξ ἐπιλαμβάνοι τὴν ἔριν, εἰς πληγάς τε καὶ λίθων βολὰς χωρήσειν. ἵνα δὴ μὴ τοῦτο γένοιτο, προελθὼν ὁ Βροῦτος, τοὺς ὑπάτους ἠξίου δοθῆναι λόγον αὐτῷ, παύσειν ὑπισχνούμενος τὴν στάσιν. κἀκεῖνοι δόξαντες σφίσι παρακεχωρῆσθαι, ὅτι, τῶν δημάρχων παρόντων, οὐ παρ' ἐκείνων ὁ δημαγωγὸς ᾐτήσατο τὴν χάριν, ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ λέγειν. σιωπῆς δὲ γενομένης, ἄλλο μὲν οὐδὲν ὁ Βροῦτος εἶπεν, ἠρώτησε δὲ τοὺς ὑπάτους τοιάνδε τινὰ ἐρώτησιν· „Ἆρά γε, ἔφη, μέμνησθε, ὅτι διαλυομένοις ἡμῖν τὴν στάσιν τοῦτο συνεχωρήθη τὸ δίκαιον ὑφ' ὑμῶν, ὅταν οἱ δήμαρχοι „συναγάγωσι τὸν δῆμον ὑπὲρ ὁτουδήτινος, μὴ παρ„εἶναι τῇ συνόδῳ τοὺς πατρικίους, μήτ' ἐνοχλεῖν;" „Μεμνήμεθα," ἔφησεν ὁ Γεγάνιος. καὶ ὁ Βροῦτος ἐπιφέρει· „Τί οὖν παθόντες ἐμποδὼν ἵστασθε „ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐᾶτε τοὺς δημάρχους, ἃ βούλονται, „λέγειν;" ἀποκρίνεται πρὸς ταῦτα ὁ Γεγάνιος· „Ὅτι οὐκ αὐτοὶ συνεκάλεσαν τὸν δῆμον εἰς τὴν „ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ὕπατοι. εἰ μὲν οὖν ὑπὸ „τούτων ἡ σύνοδος ἐγένετο, οὐθὲν ἂν ἠξιοῦμεν οὔτε „κωλύειν, οὔτε πολυπραγμονεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς „συνηγάγομεν τὴν ἐκκλησίαν, οὐχὶ τούτους ἀγορεύ-

„ειν κωλύομεν, ἀλλ' ὑπὸ τούτων αὐτοὶ κωλύεσθαι „οὐ δικαιοῦμεν." καὶ ὁ Βροῦτος ὑποτυχών· „Νι„κῶμεν, ἔφησεν, ὦ δημόται, καὶ παρακεχώρηται „ἡμῖν ὑπὸ τῶν διαφόρων, ὅσα ἠξιοῦμεν. νῦν μὲν „οὖν ἄπιτε, καὶ παύσασθε φιλονεικοῦντες· αὔριον „δὲ ὑμῖν ὑπισχνοῦμαι φανερὰν ποιήσειν ὅσην ἔχετε „ἰσχύν. καὶ ὑμεῖς γε, ὦ δήμαρχοι, παραχωρήσατε „αὐτοῖς τῆς ἀγορᾶς ἐν τῷ παρόντι· οὐ γὰρ εἰς τέλος „παραχωρήσετε, μαθόντες δέ, ὅσον κράτος ὑμῶν ἡ „ἀρχὴ ἔχει· (γνώσεσθε δ' οὐκ εἰς μακράν. ἐγὼ „τοῦθ' ὑμῖν ὑπισχνοῦμαι ποιήσειν φανερόν·) με„τριωτέραν αὐτῶν ἀποδώσετε τὴν ὑπερηφανίαν. „ἐὰν δὲ φενακίζων ὑμᾶς εὑρεθῶ, χρήσασθε, ὅ τι „βούλεσθέ μοι."

XVII. Οὐδενὸς δὲ πρὸς ταῦτα ἀντιλέξαντος, ἀπῄεσαν ἐκ τῆς ἐκκλησίας, οὐ τὰς ὁμοίας ὑπολήψεις ἔχοντες ἑκάτεροι· ἀλλ' οἱ μὲν ἄποροι, δοκοῦντές τι περιττὸν ἐξευρηκέναι τὸν Βροῦτον, καὶ οὐκ εἰκῆ ὑποσχέσθαι πρᾶγμα τηλικοῦτον· οἱ δὲ πατρίκιοι, περιφρονοῦντες τὴν κουφότητα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῶν ὑποσχέσεων τὴν τόλμαν ἕως λόγου χωρήσειν οἰόμενοι. μηθὲν γὰρ ὑπὸ τῆς βουλῆς συγκεχωρῆσθαι τοῖς δημάρχοις, ἔξω τοῦ βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις τῶν δημοτικῶν. οὐ μὴν ἅπασί γ' εἰσῄει, καὶ μάλιστα τοῖς πρεσβυτέροις, ὀλιγωρία τοῦ πράγματος, ἀλλὰ προσέχειν, μή τι ἀνήκεστον ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἐξεργάσηται μανία. τῇ δ' ἑξῆς νυκτὶ κοινωσάμενος τοῖς δημάρχοις ὁ Βροῦτος τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, καὶ παρασκευασάμενος χεῖρα οὐκ ὀλίγην δημοτῶν, κατέ-

βαινε μετ᾿ αὐτῶν εἰς τὴν ἀγοράν· καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι καταλαβόμενοι τὸ Ἡφαιστεῖον, ἔνθα ἦν ἔθος αὐτοῖς ἐκκλησιάζειν, ἐκάλουν μὲν εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον. πληρωθείσης δὲ τῆς ἀγορᾶς· ὄχλος γάρ, ὅσος οὐδεπώποτ᾿, ἐκεῖ συνῆλθεν· παρελθὼν Ἰκίλιος ὁ δήμαρχος, πολὺν μὲν ἐποιήσατο κατὰ τῶν πατρικίων λόγον, ἅπαντα ὑπομιμνήσκων, ὅσα κατὰ τῶν δημοτικῶν αὐτοῖς ἐπράχθη· ἔπειτα ὑπὲρ τῆς παρελθούσης ἡμέρας ἐδίδασκεν, ὡς κεκωλυμένος ὑπ᾿ αὐτῶν εἴη λόγου τυχεῖν, καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς ἀφῃρημένος. „Τίνος γὰρ ἄν, ἔφη, „γενοίμεθα κύριοι τῶν ἄλλων, εἰ μηδὲ τοῦ λέγειν „ἐσόμεθα; πῶς δ᾿ ἄν τινι ὑμῶν ἀδικουμένῳ πρὸς „αὐτῶν βοηθεῖν δυναίμεθα, εἰ τὴν ἐξουσίαν τοῦ „συνάγειν ὑμᾶς ἀφαιρεθείημεν; ἄρχουσι γὰρ δήπου „παντὸς ἔργου λόγοι, καὶ οὐκ ἄδηλον, ὅτι, οἷς εἰ„πεῖν, ἃ φρονοῦσιν, οὐκ ἔξεστιν, οὐδὲ πρᾶξαι ἂν „ἐξῇ, ἃ βούλονται. ἢ κομίζεσθε οὖν, ἔφη, τὴν ἐξου„σίαν, ἣν δεδώκατε ἡμῖν, εἰ μὴ μέλλετε βεβαιοῦν „αὐτῇ τὸ ἀσφαλές, ἢ νόμῳ γράψαντες τοὺς ἐμποδὼν „ἡμῖν τὸ λοιπὸν ἐσομένους κωλύσατε." Τοιαῦτα διαλεχθείς, ἐπικελεύσαντος αὐτῷ τοῦ δήμου μεγάλῃ βοῇ τὸν νόμον εἰσφέρειν, ἔχων αὐτὸν ἤδη γεγραμμένον, ἀνεγίνωσκε, καὶ ψῆφον ἀναδίδωσι τῷ πλήθει περὶ αὐτοῦ παραχρῆμα ἐπενεγκεῖν. οὐ γὰρ ἐδόκει τὸ πρᾶγμα ἀναβολῆς δεῖσθαι, οὐδὲ μελλησμοῦ, μή τι ἄλλο κώλυμα γένηται πρὸς τῶν ὑπάτων. ἦν δὲ τοιόσδε ὁ νόμος· „Δημάρχου γνώμην ἀγορεύοντος „ἐν δήμῳ, μηδεὶς λεγέτω μηδὲν ἐναντίον, μηδὲ μεσο-

„λαβείτω τὸν λόγον. ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, „διδότω τοῖς δημάρχοις ἐγγυητὰς αἰτηθεὶς εἰς ἔκτισιν ἧς ἂν αὐτῷ ἐπιθῶσι ζημίας. ὁ δὲ μὴ διδοὺς „ἐγγυητὴν, θανάτῳ ζημιούσθω, καὶ τὰ χρήματα „αὐτοῦ ἱερὰ ἔστω. τῶν δ' ἀμφισβητούντων πρὸς „ταύτας τὰς ζημίας, αἱ κρίσεις ἔστωσαν ἐπὶ τοῦ „δήμου.“ τοῦτον τὸν νόμον ἐπιψηφίσαντες οἱ δήμαρχοι, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν· καὶ ὁ δῆμος ἀπῄει πολλῆς γεγονὼς μεστὸς εὐθυμίας, τῷ δὲ Βρούτῳ μεγάλην χάριν εἰδὼς, ἐκείνου δοκῶν εἶναι τὸ ἐνθύμημα τοῦ νόμου.

XVIII. Μετὰ τοῦτο πολλαὶ καὶ περὶ πολλῶν ἐγίνοντο τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς ὑπάτους ἀντιλογίαι, καὶ οὔθ' ὁ δῆμος, ὁπόσα ἡ βουλὴ ψηφίσαιτο, κύρια ἡγεῖτο, οὔθ' ὧν ὁ δῆμος γνοίη, τῇ βουλῇ φίλιόν τι ἦν· ἀντιπαρατεταγμένοι δὲ καὶ δι' ὑποψίας ἔχοντες ἀλλήλους διετέλουν. οὐ μὴν τό γε μῖσος αὐτῶν εἰς ἔργον τι ἀνήκεστον ἐχώρησεν, οἷα ἐν ταῖς τοιαύταις φιλεῖ γίνεσθαι ταραχαῖς. οὔτε γὰρ οἱ πένητες ἐπὶ τὰς οἰκίας ὥρμησαν τῶν πλουσίων, ἔνθα ὑπελάμβανόν τινας εὑρήσειν ἀποκειμένας τροφὰς, ἢ τὴν ἐν τῷ φανερῷ ἀγορὰν ἁρπάζειν ἐπεβάλοντο, ἀλλ' ὑπομένοντες ὠνεῖσθαι πολλοῦ διαφόρου μικρὰ, καὶ ὁπότε ἐξαπορηθεῖεν ἀργυρίου, τὰς ἐκ γῆς ῥίζας τε καὶ βοτάνας σιτούμενοι, ἀνείχοντο· οὔθ' οἱ πλούσιοι βιασάμενοι τοὺς ἀσθενεστέρους, τῇ τ' οἰκείᾳ δυνάμει, καὶ τῇ παρὰ τῶν πελατῶν πολλῇ οὔσῃ, κατασχεῖν αὐτοὶ τὴν πόλιν ἠξίωσαν, τοὺς μὲν ἐξελάσαντες ἐξ αὐτῆς, τοὺς δ' ἀποκτείναντες· ἀλλὰ

διέμενον, ὥσπερ οἱ σωφρονέστατα πολιτευόμενοι πρὸς τοὺς υἱοὺς πατέρες, εὐνοούσῃ καὶ κηδομένῃ τῇ ὀργῇ πρὸς τὰς ἁμαρτάδας αὐτῶν χρώμενοι. τοιαύτης δὲ καταστάσεως οὔσης περὶ τὴν Ῥώμην, αἱ πλησιόχωροι πόλεις ἐκάλουν τοὺς βουλομένους οἰκεῖν παρὰ σφίσι Ῥωμαίων, πολιτείας τε μεταδόσει, καὶ ἄλλων φιλανθρώπων ἐλπίσιν ὑπαγόμεναι, αἱ μὲν, ἀπὸ τοῦ βελτίστου, δι' εὔνοιάν τε καὶ ἔλεον τῆς συμφορᾶς, αἱ δὲ πλείους, διὰ φθόνον τῆς πάλαι ποτ' εὐτυχίας. καὶ ἦσαν οἱ ἀπαναστάντες πανοικεσία, καὶ μεταθέμενοι τὰς οἰκήσεις ἑτέρωσε, πολλοὶ πάνυ· ὧν οἱ μὲν ἀνέστησαν αὖθις, ἐπειδὴ κατέστη τὰ πράγματα τῆς πόλεως, οἱ δὲ καὶ διέμειναν.

Excursio in Antiates.

XIX. Ταῦτα δὲ ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἐδόκει, τῆς βουλῆς ἐπιτρεπούσης, στρατοπέδου ποιεῖσθαι καταγραφὴν, καὶ ἐξάγειν ἔξω τὴν δύναμιν. εἰλήφεσαν δὲ ἀφορμὴν τῷ ἐγχειρήματι πρέπουσαν, ἐπιδρομαῖς τε καὶ λεηλασίαις κακουμένην τὴν χώραν ὑπὸ τῶν πολεμίων θαμινὰ, τά τ' ἄλλα, ὅσα ἐκ τοῦ πράγματός χρηστὰ ἦν, ἐπιλογιζόμενοι, ὑπερορίου στρατιᾶς ἐκπεμφθείσης ὡς εὐπορωτέρᾳ μὲν ἕξουσι τῇ ἀγορᾷ χρῆσθαι οἱ ὑπολειφθέντες, ἐλάττους γενόμενοι, ἐν ἀφθονωτέροις δὲ διάξουσι τοῖς ἐπιτηδείοις οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες, ἐκ τῶν πολεμίων ἐπισιτιζόμενοι, λωφήσει δὲ ἡ στάσις ὅσον ἂν ἡ στρατεία κατέχοι χρόνον· μάλιστα δ' ἐφαίνετο ἔργῳ βεβαιώσειν αὐτῶν τὰς διαλλαγὰς, συστρατευόντων ἀλλήλοις πατρικίων

καὶ δημοτῶν, ἡ γενησομένη παρὰ τοὺς κινδύνους κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἰσομοιρία. ἀλλ' οὐκ ἦν τὸ πλῆθος ὑπήκοον αὐτοῖς, οὐδέ, ὥσπερ πρότερον, ἑκούσιον ὑπήντα πρὸς τὴν καταγραφήν. ἀνάγκην δὲ προσφέρειν τοῖς μὴ βουλομένοις οὐκ ἐδικαίουν τὴν ἐκ τῶν νόμων οἱ ὕπατοι· ἀλλ' ἐκ τῶν πατρικίων ἐθέλονταί τινες κατεγράφησαν ἅμα τοῖς πελάταις· καὶ αὐτοῖς ἐξιοῦσιν ὀλίγον τι ἀπὸ τοῦ δήμου μέρος συνεστράτευεν. ἡγεμὼν δὲ τῶν ἐξελθόντων ἦν Γάϊος Μάρκιος, ὁ τὴν Κοριολάνων πόλιν ἑλὼν, καὶ τῇ πρὸς Ἀντιάτας ἀριστεύσας μάχῃ. καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν συναραμένων τὰ ὅπλα δημοτῶν, τοῦτον ἐξιόντα ὁρῶντες, ἐπεῤῥώσθησαν, οἱ μὲν δι' εὔνοιαν, οἱ δὲ τοῦ κατορθώσειν ἐλπίδι· περιβόητος γὰρ ἦν ἤδη ὁ ἀνὴρ, καὶ δέος αὐτοῦ μέγα παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐγεγόνει. αὕτη προελθοῦσα ἡ στρατιὰ μέχρι πόλεως Ἀντίου, δίχα σίτου, πολλοῦ καταληφθέντος ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων συχνῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο, καὶ οὖν μετ' οὐ πολὺ παρῆν εὐπορωτέρα γεγονυῖα τοῖς κατὰ τὸν βίον· ὥστε τοῖς ὑπομείνασι πολλὴν κατήφειαν καὶ κατάμεμψιν τῶν δημαγωγῶν ἐμπεσεῖν, δι' οὓς ἀποστερεῖσθαι ἐδόκουν τῆς ὁμοίας εὐτυχίας. ὁ μὲν δὴ Γεγάνιος καὶ Μινύκιος, οἱ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν ὑπατεύοντες, ἐν μεγάλοις καὶ παντοδαποῖς χειμῶσι γενόμενοι, καὶ πολλάκις ἀνατρέψαι κινδυνεύσαντες τὴν πόλιν, οὐθὲν δεινὸν εἰργάσαντο, ἀλλὰ διέσωσαν τὰ κοινά, φρονιμώτερον μᾶλλον, ἢ εὐτυχέστερον, τοῖς συμβαίνουσι χρησάμενοι.

M. Minucio et A. Sempronio coss. turbae domesticae recrudescunt.

XX. Οἱ δὲ μετὰ τούτους ἀποδειχθέντες ὕπατοι Μάρκος Μινύκιος Αὐγουρῖνος καὶ Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος, δεύτερον καταστάντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, ἄνδρες οὔτε ὅπλων, οὔτε λόγων ἄπειροι, προνοίᾳ μὲν ἐχρήσαντο πολλῇ, σίτου τε καὶ τῆς ἄλλης ἀγορᾶς ἐμπλῆσαι τὴν πόλιν, ὡς ἐν τῇ κατ' αὐτὴν εὐετηρίᾳ τῆς ὁμονοίας τοῦ πλήθους κειμένης. οὐ μὴν ἐξεγένετό γ' αὐτοῖς ἀμφοτέρων ἅμα τούτων τυχεῖν, ἀλλὰ συνεισῆλθεν ἅμα τῷ κόρῳ τῶν ἀγαθῶν ἡ τῶν χρησομένων αὐτοῖς ὕβρις. καὶ τότε δὴ μέγιστος κατέλαβε τὴν Ῥώμην κίνδυνος ἐξ ἀρχῆς, ὅτε ἥκιστα ἐδόκει. οἵ τε γὰρ ἐπὶ τὴν σιτωνίαν ἀποσταλέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις, ἐκ τῶν παραθαλαττίων τε καὶ μεσογείων ἐμπορίων σῖτον ὠνησάμενοι κατήγαγον δημοσίᾳ· οἵ τε διαμείβεσθαι τὰς ἀγορὰς εἰωθότες ἐκ παντὸς τόπου συνῆλθον· παρ' ὧν ἡ πόλις ὠνησαμένη τὸν φόρτον ἐκ τῶν κοινῶν χρημάτων, εἶχεν ἐν φυλακῇ. ἦλθον δὲ καὶ οἱ πρότερον ἀποσταλέντες εἰς Σικελίαν πρέσβεις, Γεγάνιος καὶ Οὐαλέριος, πολλὰς ἄγοντες ὁλκάδας· ἐν αἷς ἐκομίζοντο πυρῶν πέντε μυριάδες μεδίμνων Σικελικῶν, ὧν τὸ μὲν ἥμισυ μέρος ὠνητὸν ἦν βραχείας πάνυ τιμῆς, τὸ δὲ λοιπὸν ὁ τύραννος ἀπεστάλκει προῖκα δοὺς, καὶ τέλεσι παρακομίσας τοῖς ἰδίοις. ὡς δ' ἀπηγγέλθη τοῖς ἐν τῇ πόλει ὁ κατάπλους τῶν σιτηγῶν ὁλκάδων τῶν ἀπὸ Σικελίας, πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς πατρικίοις ὑπὲρ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ. οἱ μὲν γὰρ

ἐπιεικέστατοι αὐτῶν καὶ φιλοδημότατοι, πρὸς τὰς κατεχούσας τὸ κοινὸν ἀνάγκας ἀποβλέποντες, τήν τε παρὰ τοῦ τυράννου δωρεὰν παρῄνουν ἅπασι διανεῖμαι τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τὸν ὠνηθέντα ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων σῖτον ὀλίγης αὐτοῖς ἀπεμπολῆσαι τιμῆς, διδάσκοντες, ὡς ἐκ τούτων ἂν μάλιστα γένοιντο τῶν χαρίτων ἐπιεικέστεραι πρὸς τοὺς εὐπόρους αἱ τῶν πενήτων ὀργαί· οἱ δ' αὐθαδέστεροι καὶ ὀλιγαρχικώτεροι πάσῃ προθυμίᾳ τε καὶ μηχανῇ κακοῦν ᾤοντο δεῖν τοὺς δημοτικούς· καὶ συνεβούλευον, ὡς ἔνι μάλιστα ποιεῖν αὐτοῖς τιμίας τὰς ἀγορὰς, ἵνα σωφρονέστεροι διὰ τὴν ἀνάγκην γένοιντο, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς πολιτείας δίκαια νομιμώτεροι.

XXI. Τούτων ἦν τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ ὁ Μάρκιος ἐκεῖνος ὁ Κοριολάνος ἐπικληθεὶς, οὐχ ὥσπερ οἱ λοιποὶ, κρύφα καὶ δι' εὐλαβείας τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀποφαινόμενος, ἀλλ' ἄντικρυς καὶ θρασέως, ὥστε πολλοὺς ἀκοῦσαι καὶ τῶν δημοτικῶν. εἶχε γάρ τινας, ἔξω τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων, καὶ ἰδίας προφάσεις νεωστὶ γενομένας, ἐξ ὧν εἰκότως ἐδόκει μισεῖν τοὺς δημοτικούς· ὑπατείαν γὰρ αὐτῷ μετιόντι ταῖς ἔγγιστα γενομέναις ἀρχαιρεσίαις, καὶ τοὺς πατρικίους ἔχοντι συναγωνιζομένους, ἐναντιωθεὶς ὁ δῆμος οὐκ εἴασε δοῦναι τὴν ἀρχήν· τήν τε λαμπρότητα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν τόλμαν δι' εὐλαβείας ἔχων, μή τι διὰ ταῦτα νεωτερίσῃ περὶ τὴν τῶν δημάρχων κατάλυσιν, καὶ μάλιστα δεδιὼς, ὅτι συνελάμβανεν αὐτῷ πάσῃ προθυμίᾳ τὸ τῶν πατρικίων πλῆθος, ὡς αὐ-

δενὶ τῶν πρότερον. ταύτης τ' οὖν τῆς ὕβρεως ὀργῇ ἐπαρθεὶς ὁ ἀνὴρ, καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον ἀποκαταστῆσαι προθυμούμενος, αὐτός τε, ὥσπερ καὶ πρότερον ἔφην, ἀναφανδὸν ἔπραττε τὴν τοῦ δήμου κατάλυσιν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐνῆγεν. ἦν δὲ περὶ αὐτὸν ἑταιρία μεγάλη νέων εὐγενῶν, οἷς ἦν τὰ μέγιστα τιμήματα βίων, καὶ πελάται συχνοὶ συνεστηκότες ἐπὶ ταῖς ἐκ τῶν πολέμων ὠφελείαις· οἷς ἐπαιρόμενος ἐφρυάττετο, καὶ λαμπρὸς ἦν, καὶ προῆλθεν ἐπὶ μήκιστον ἐπιφανείας. οὐ μὴν εὐτυχοῦς γε διὰ ταῦτα καταστροφῆς ἔτυχε. συναχθείσης γὰρ ὑπὲρ τούτων βουλῆς, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ὡς ἔθος ἦν αὐτοῖς, πρώτων ἀποφηναμένων τὰς ἑαυτῶν διανοίας, ἐν οἷς οὐ πολλοί τινες ἦσαν οἱ τὰς κατὰ τοῦ δήμου γνώμας ἄντικρυς ἀγορεύσαντες, ἐπειδὴ καθῆκεν εἰς τοὺς νεωτέρους ὁ λόγος, αἰτησάμενος ἐξουσίαν παρὰ τῶν ὑπάτων, εἰπεῖν, ὅσα βούλεται, καὶ τυχὼν ἐπισημασίας τε μεγάλης καὶ προσοχῆς, λόγον διεξῆλθε κατὰ τοῦ δήμου τοιόνδε.

Marcii concio contra plebem habita.

XXII. „Ὅτι μὲν οὐχ ὑπ' ἀνάγκης τε καὶ ἀπορίας βιασθεὶς ὁ δῆμος ἐποιήσατο τὴν ἀπόστασιν, „ὦ πατέρες; ἀλλὰ πονηρᾷ ἐλπίδι ἐπαρθεὶς, ὡς καταλύσων τὴν ἀριστοκρατίαν ὑμῶν, καὶ πάντων αὐτὸς „ἐσόμενος τῶν κοινῶν κύριος, σχεδὸν οἶμαι πάντας „ὑμᾶς ᾐσθῆσθαι, τὰ περὶ τὰς διαλλαγὰς αὐτοῦ „πλεονεκτήματα ὁρῶντας· ᾧ γε οὐκ ἀπέχρησε δια-

„φθείραντι τὴν περὶ τὰ συμβόλαια πίστιν, καὶ τοὺς „ἐπὶ ταύτῃ κειμένους ἀνελόντι νόμους, μηθὲν ἄλλο „πολυπραγμονεῖν, καινὴν δὲ καταστησάμενος ἀρχὴν „ἐπὶ τῷ καθελεῖν τὴν τῶν ὑπάτων, ἱερὰν καὶ ἄσυ- „λον ἐποίησεν αὐτὴν νόμῳ, καὶ νῦν τυραννικὴν „ἐξουσίαν περιβαλόμενος, ὦ βουλή, τῷ νεωστὶ κυρω- „θέντι νόμῳ λέληθεν ὑμᾶς. ὅταν γὰρ ἐπ' ἐξουσίας „πολλῆς οἱ προεστηκότες αὐτοῦ πρόφασιν εὐπρεπῆ „προβαλλόμενοι, τὸ δὴ τοῖς ἀδικουμένοις τῶν δη- „μοτῶν βοηθεῖν, διὰ τῆς ἐξουσίας ταύτης ἄγωσι καὶ „φέρωσιν, ὅσα ἂν αὐτοῖς δοκῇ, καὶ μηθεὶς ὁ κωλύ- „σων αὐτῶν τὰς παρανομίας ᾖ, μήτ' ἰδιώτης, μήτ' „ἄρχων, δεδοικὼς τὸν νόμον, ὃς ἀφαιρεῖται καὶ τὸν „λόγον ὑμῶν ἅμα τοῖς ἔργοις, θάνατον ἐπιτιθεὶς „ζημίαν τοῖς ἐλευθέραν [τὴν] φωνὴν ἀφιεῖσι, τί „προσῆκει ὄνομα θέσθαι τῇ δυναστείᾳ ταύτῃ τοὺς „νοῦν ἔχοντας ἕτερον, ἢ τοῦθ', ὅπερ ἐστὶν ἀληθές, „καὶ πάντες ἂν ὁμολογήσητε, τυραννίδα; εἰ δ' οὐχ „ὑφ' ἑνὸς ἀνδρός, ἀλλ' ὑφ' ὅλου τυραννούμεθα δή- „μου, τί τοῦτο διαφέρει; τὸ γὰρ ἔργον ἐξ ἀμφοῖν „τὸ αὐτό. κράτιστον μὲν οὖν ἦν μηδὲ τὸ σπέρμα „τῆς ἐξουσίας ταύτης ἐάσαι καταβαλλόμενον, ἀλλὰ „πάντα ὑπομεῖναι πρότερον, ὡς Ἄππιος ὁ βέλτιστος „ἐκ πολλοῦ τὰ δεινὰ προορώμενος ἠξίου· εἰ δὲ μή, „νῦν γε ὁμοθυμαδὸν ἅπαντας ἐξορύξαντας αὐτὴν „πρόῤῥιζον, ἐκ τῆς πόλεως ἐκβαλεῖν, ἕως ἀσθενὴς „ἔτι καὶ προσπολεμηθῆναι ῥᾳδία. καὶ τοῦτο οὐ „πρώτοις ὑμῖν, ὦ βουλή, οὐδὲ μόνοις ἐξεγένετο πα- „θεῖν, πολλοῖς δὲ καὶ πολλάκις ἤδη τοῖς εἰς ἀβου-

„λήτους ἀνάγκας καταστῶσι, γνώμης ἁμαρτοῦσι τῆς „ἀρίστης περὶ τὰ μέγιστα, ἐπειδὴ τὰς ἀρχὰς οὐκ „ἐκώλυσαν τοῦ κακοῦ, τὰς αὐξήσεις πειρᾶσθαι καθ- „αιρεῖν· καὶ ἡ μετάνοια τῶν ὀψὲ ἀρχομένων σω- „φρονεῖν, ἥττων οὖσα τῆς προνοίας, καθ᾽ ἕτερον „αὖ τρόπον οὐ χείρων οὖσα ἀναφαίνεται, τῇ κω- „λύσει τοῦ τέλους ἀφανίζουσα τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ „ἀγνοηθέν.

XXIII. „Εἰ δέ τισιν ὑμῶν δεινὰ μὲν τὰ τοῦ „δήμου ἔργα εἶναι δοκεῖ, καὶ κεκωλῦσθαι αὐτὸν „οἴονται δεῖν τὰ λοιπὰ ἐξαμαρτάνοντα, δέος δ᾽ εἰσ- „έρχεται, μὴ δόξωσι λύειν τὰς ὁμολογίας πρότεροι, „καὶ παραβαίνειν τοὺς ὅρκους, γνώτωσαν, ὅτι, ἐὰν „οὐκ ἄρχοντες, ἀλλ᾽ ἀμυνόμενοι, οὐδὲ ἀναιροῦντες „τὰς ὁμολογίας, ἀλλὰ τοὺς ἀνῃρηκότας τιμωρούμε- „νοι, αὐτὸ δρῶσιν, ἀναίτιοί τε πρὸς θεοὺς ἔσονται, „καὶ ἐπὶ τῷ σφετέρῳ συμφέροντι τὰ δίκαια πρά- „ξουσι. μέγα δὲ ὑμῖν γενέσθω τεκμήριον, ὅτι τοῦ „λύειν τὰς ὁμολογίας καὶ παρασπονδεῖν οὐχ ὑμεῖς, „ἀλλὰ τὸ δημοτικὸν ἄρχει μέρος, οὐκ ἀξιοῦν ἐμμέ- „νειν ἐφ᾽ οἷς εὕρετο τὴν κάθοδον· οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ „κακῶς δρᾶσαι τὴν βουλήν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ μὴ ὑπ᾽ „ἐκείνης κακοῦσθαι, τὴν τῶν δημάρχων ἐξουσίαν „ᾐτήσατο. χρῆται δ᾽ αὐτῇ οὐκέτι εἰς ἃ δεῖ, οὐδ᾽ ἐφ᾽ „οἷς εὕρετο, ἀλλ᾽ ἐπὶ διαφθορᾷ καὶ συγχύσει τῆς „πατρίου πολιτείας. μέμνησθε γὰρ δήπου τὴν νεω- „στὶ γενομένην ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν δημα- „γωγῶν ῥηθέντας ἐν αὐτῇ λόγους, ὅσην ἐπεδείξαντο „αὐθάδειάν τε καὶ ἀκοσμίαν, καὶ νῦν ἐφ᾽ οἵου εἰσὶν

„αὐχήματος οἱ μηδὲν ὑγιὲς φρονοῦντες, ἐπειδὴ „ἔγνωσαν, ὡς ἐν τῇ ψήφῳ ἐστὶν ἅπαν τὸ τῆς πόλεως „κράτος, ἧς αὐτοὶ κρατήσουσι πλείους ἡμῶν ὄντες. „τί οὖν καταλείπεται ποιεῖν ἡμῖν, ἀρξάντων ἐκείνων „παρασπονδεῖν καὶ παρανομεῖν, εἰ μὴ τὸ ἀμύνε„σθαι τοὺς ἄρξαντας, καὶ ἅ τε τέως ἀδίκως ἔχουσιν, „ἀφελέσθαι σὺν δίκῃ, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν παῦσαι „πλειόνων ἐφιεμένους· χάριν εἰδότας τοῖς θεοῖς, ὅτι „οὐκ εἴασαν αὐτοὺς τὰ πρῶτα πλεονεκτήσαντας, εἰς „τὰ λοιπὰ σωφρονεῖν, ἀλλὰ ταύτην ἐνέβαλον αὐτοῖς „τὴν ἀναισχυντίαν τε καὶ πολυπραγμοσύνην, ὑφ' ἧς „ὑμεῖς ἀναγκασθέντες τά τ' ἀπολωλότα πειρᾶσθε „ἀναλαβεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ δι' ἧς προσῆκε φυλακῆς „λαβεῖν.

XXIV. „Καιρὸς δὲ ὁ παρὼν, οἷος οὐχ ἕτερος, „εἴπερ γε ἄρχεσθαι μέλλετε σωφρονεῖν, ἐν ᾧ κεκά„κωται αὐτῶν τὸ πλεῖστον μέρος ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, „καὶ τὸ λοιπὸν οὐκ ἂν ἔτι δύναιτο πολὺν ἀντισχεῖν „χρόνον ὑπ' ἀχρηματίας, εἰ σπανίους τε καὶ τιμίας „ἔχοι τὰς ἀγοράς· ἀναγκασθήσονται δὲ οἱ μὲν κά„κιστοι, καὶ οὐδέποτε ταῖς ἀριστοκρατίαις χαίρον„τες, ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν, οἱ δ' ἐπιεικέστεροι πολι„τεύεσθαι κοσμίως, μηθὲν ἔτι ἐνοχλοῦντες ὑμῖν. τάς „τ' οὖν ἀγορὰς διὰ φυλακῆς ἔχετε, καὶ τῆς τιμῆς „τῶν ὠνίων μηθὲν ἀνίετε, ἀλλ' ὅσου πλείστου ἦν „ποτε τὰ ὤνια, τοσούτου καὶ νῦν πωλεῖν αὐτὰ ψη„φίσασθε, δικαίας ἀφορμὰς ἔχοντες καὶ προφάσεις „εὐλόγους, τήν τ' ἀχάριστον τοῦ δήμου καταβοὴν, „ὡς ὑφ' ὑμῶν κατασκευασθείσης τῆς σιτοδείας, τ-

„διὰ τὴν ἀπόστασιν τὴν ἐκείνων ἐγένετο, καὶ τὴν „καταφθορὰν, ἣν ἐποιήσαντο, τῆς γῆς, ἄγοντες αὐ„τὴν καὶ φέροντες ὥσπερ πολεμίαν, καὶ τὰς ἐξαιρε„θείσας ἐκ τοῦ δημοσίου δαπάνας εἰς τοὺς ἀποστα„λέντας ἐπὶ τὴν σιτωνίαν ἄνδρας, καὶ ἄλλα πολλὰ, „ἃ ἠδίκησθε ὑπ' αὐτῶν· ἵνα καὶ γνῶμεν ἤδη, τί „ποτ' ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ δεινὸν, ὃ διαθήσουσιν ἡμᾶς, „ἂν μὴ ποιῶμεν ἅπαντα τῷ δήμῳ τὰ καθ' ἡδονὰς, „ὡς οἱ δημαγωγοὶ αὐτῶν δεδιττόμενοι ἔλεγον. εἰ „δ' ἀφήσετε καὶ τοῦτον ἐκ τῶν χειρῶν τὸν καιρὸν, „πολλάκις εὔξεσθε τοιούτων τυχεῖν ἑτέρων. καὶ εἰ „γνοίη τοῦτο ὁ δῆμος, ὅτι βουληθέντες καταλύειν „αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἀπετράπεσθε, πολὺ μᾶλλον ὑμῖν „βαρὺς ἐγκείσεται, πολέμιον μὲν τὸ βουλόμενον „ὑμῶν ἡγούμενος, δειλὸν δὲ τὸ μὴ δυνάμενον."

XXV. Τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ Μαρκίου, διέστησαν αἱ γνῶμαι τῶν συνέδρων, καὶ θόρυβος ἐν αὐτοῖς ἐγένετο πολύς. οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐναντίοι τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τὰς διαλλαγὰς παρὰ γνώμην ὑπομείναντες, ἐν οἷς ἥ τε νεότης ὀλίγου δεῖν πᾶσα ἦν, καὶ τῶν πρεσβυτέρων οἱ πλουσιώτατοί τε καὶ φιλοτιμότατοι, βαρέως φέροντες τὰς ἐκ τοῦ δήμου ἀναισχυντίας, ἐπῄνουν τὸν ἄνδρα, ὡς γενναῖον καὶ φιλόπολιν, καὶ τὰ κράτιστα τῷ κοινῷ λέγοντα· οἱ δὲ δημοτικὰς ἔχοντες τὰς προαιρέσεις τῶν τρόπων, καὶ τὸν πλοῦτον οὐ πέρα τοῦ δέοντος ἐκτετιμηκότες, τῆς τ' εἰρήνης οὐδὲν ἀναγκαιότερον ὑπολαμβάνοντες, ἤχθοντο τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν γνώμην οὐ προσίεντο· ἠξίουν τε μὴ τοῖς βιαίοις, ἀλλὰ τοῖς

εὐγνώμοσι περιεῖναι τῶν ταπεινοτέρων, μηδ᾽ ἀπρεπὲς, ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον ἡγεῖσθαι τὸ ἐπιεικὲς, ἄλλως τε καὶ πρὸς τοὺς συμπολιτευομένους ἐπ᾽ εὐνοίᾳ γινόμενον· μανίαν τ᾽ ἀπέφαινον αὐτοῦ τὴν συμβουλὴν, οὐ παῤῥησίαν, οὐδ᾽ ἐλευθερίαν. βραχὺ μὲν οὖν τοῦτο τὸ μέρος καὶ ἀσθενὲς ὂν περιωθεῖτο ὑπὸ τοῦ βιαιοτέρου. ταῦτα δὲ ὁρῶντες οἱ δήμαρχοι· παρῆσαν γὰρ τῷ συνεδρίῳ, παρακληθέντες ὑπὸ τῶν ὑπάτων· ἐβόων τε καὶ ἤσπαιρον, καὶ τὸν Μάρκιον λυμεῶνα καὶ ὄλεθρον τῆς πόλεως ἀπεκάλουν, πονηροὺς διεξιόντα κατὰ τοῦ δήμου λόγους· καὶ εἰ μὴ κωλύσειαν αὐτὸν οἱ πατρίκιοι, πόλεμον ἐμφύλιον εἰς τὴν πόλιν εἰσάγοντα, θανάτῳ ζημιώσαντες, ἢ φυγῇ, αὐτοὶ ποιήσειν τοῦτο ἔλεγον. θορύβου δ᾽ ἔτι πλείονος ἐπὶ τοῖς λόγοις τῶν δημάρχων γενομένου, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν νεωτέρων τὰς ἀπειλὰς δυσανασχετούντων, ἐπαρθεὶς τούτοις ὁ Μάρκιος, αὐθαδέστερον ἤδη καθήπτετο τῶν δημάρχων καὶ θρασύτερον· „Εἰ μὴ παύσεσθε μέντοι, λέγων, ὑμεῖς ταράττοντες τὴν πόλιν καὶ ἐκδημαγωγοῦντες τοὺς „ἀπόρους, οὐκέτι λόγῳ διοίσομαι πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ᾽ „ἔργῳ.“

Marcius arripitur.

XXVI. Ἠγριωμένης δὲ τῆς βουλῆς, ὡς ἔμαθον οἱ δήμαρχοι πλείους ὄντας τοὺς βουλομένους ἀφελέσθαι τὴν δοθεῖσαν ἐξουσίαν τῷ δήμῳ, τῶν ἐμμένειν ταῖς ὁμολογίαις ἀξιούντων, ἐξέδραμον ἐκ τοῦ βουλευτηρίου κεκραγότες, καὶ θεοὺς τοὺς ὁρκίους

ἐπικαλούμενοι. καὶ μετὰ τοῦτο συναγαγόντες εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, ἐδήλωσαν αὐτῷ τοὺς ἐν τῇ βουλῇ ῥηθέντας λόγους ὑπὸ τοῦ Μαρκίου, καὶ τὸν ἄνδρα εἰς ἀπολογίαν ἐκάλουν. ὡς δ' οὐ προσεῖχεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπηρέτας, ὑφ' ὧν ἐκαλεῖτο, προπηλακίζων τοῖς λόγοις ἀνεῖρξεν, ἀγανακτήσαντες ἔτι μᾶλλον οἱ δήμαρχοι, παραλαβόντες τούς τ' ἀγορανόμους καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν συχνοὺς, ὥρμησαν ἐπ' αὐτόν· ὁ δ' ἔτυχεν ἔτι διατρίβων πρὸ τοῦ βουλευτηρίου, τῶν πατρικίων πολλοὺς ἐπαγόμενος, καὶ τὴν ἄλλην ἑταιρίαν τὴν περὶ αὐτὸν ἔχων. ὡς δὲ συνεῖδον αὐτὸν οἱ δήμαρχοι, προσέταξαν τοῖς ἀγορανόμοις ἐπιλαβέσθαι τοῦ σώματος, καὶ εἰ μὴ ἑκὼν βούλεται ἀκολουθεῖν, βίᾳ ἄγειν· εἶχον δὲ τότε τὴν ἀγορανομικὴν ἐξουσίαν Τῖτος Ἰούνιος Βροῦτος, καὶ Ἰουκίλλιος Ῥούγας. οἱ μὲν δὴ προσῄεσαν ὡς ἐπιληψόμενοι τοῦ ἀνδρός· οἱ δὲ πατρίκιοι δεινὸν ἡγούμενοι τοὔργον, ὑπὸ τῶν δημάρχων πρὸ δίκης ἄγεσθαί τινα σφῶν βίᾳ, προύστησαν τοῦ Μαρκίου, καὶ τύπτοντες τοὺς ὁμόσε χωροῦντας ἀπήλασαν. διαβοηθέντος δὲ τοῦ πάθους ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην, ἐξεπήδων ἅπαντες ἐκ τῶν οἰκιῶν· οἱ μὲν ἐν τοῖς ἀξιώμασιν ὄντες, καὶ χρημάτων ἔχοντες εὖ, τὸν Μάρκιον ὑπερασπιοῦντες ἅμα τοῖς πατρικίοις; καὶ τὴν ἀρχαίαν ἀνακτησόμενοι πολιτείαν· οἱ δὲ ταπεινοὶ ταῖς τύχαις, καὶ βίου σπανίζοντες, ἀμύνειν παρεσκευασμένοι τοῖς δημάρχοις, καὶ ποιεῖν, ὅ τι ἂν ἐκεῖνοι κελεύσωσιν· ἥ τ' αἰδὼς, ὑφ' ἧς κρατούμενοι τέως οὐδὲν ἐτόλμων εἰς ἀλλήλους παρανομεῖν, τότε ἀνῄρη-

το ὑπ᾽ αὐτῶν. οὐ μὴν ἔδρασάν γ᾽ οὐδὲν ἀνήκεστον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἀνεβάλοντο, γνώμῃ τε καὶ παρακλήσει τῶν ὑπάτων εἴξαντες.

XXVII. Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ πρῶτοι καταβάντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ δήμαρχοι, συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ παριόντες ἐκ διαδοχῆς, πολλὰ μὲν τῶν πατρικίων κατηγόρουν ὡς ἐψευσμένων τὰς συνθήκας, καὶ παραβεβηκότων τοὺς ὅρκους, οὓς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν δῆμον ὑπὲρ ἀμνηστίας τῶν πάλαι, πίστεις παραφέροντες τοῦ μὴ βεβαίως αὐτοὺς διηλλάχθαι πρὸς τὸ δημοτικὸν, τήν τε τοῦ σίτου σπάνιν, ἣν αὐτοὶ κατεσκεύασαν, καὶ τὰς ἀποστολὰς τῶν κληρούχων ἀμφοτέρων, καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα ἐμηχανήσαντο μειώσεως τοῦ πλήθους ἕνεκα. πολλὰ δὲ τοῦ Μαρκίου καθήπτοντο, τοὺς ῥηθέντας ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐν τῇ βουλῇ λόγους διεξιόντες, καὶ ὅτι καλούμενος εἰς ἀπολογίαν ὑπὸ τοῦ δήμου, οὐ μόνον οὐκ ἠξίωσεν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀφικομένους ἐπ᾽ αὐτὸν ἀγορανόμους τύπτων ἀπήλασεν. ἐκάλουν δὲ μάρτυρας τῶν ἐν τῇ βουλῇ γενομένων, τοὺς ἐντιμοτάτους τῶν ἐκεῖ· τῆς δὲ περὶ τοὺς ἀγορανόμους ὕβρεως, ἅπαντας τοὺς τότε παρόντας κατὰ τὴν ἀγορὰν δημοτικούς. ταῦτα δ᾽ εἰπόντες, ἐδίδοσαν, εἰ βουλομένοις εἴη, τοῖς πατρικίοις ἀπολογίαν, κατέχοντες ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τὸν δῆμον, ἕως ἡ βουλὴ διαλυθείη. ἔτυχον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν τούτων συνεδρεύοντες οἱ πατρίκιοι, διαποροῦντες, εἴτ᾽ ἀπολογητέον αὐτοῖς εἴη πρὸς τὸν δῆμον, ὑπὲρ ὧν διεβλή-

θησαν, εἴτε μενητέον ἐφ' ἡσυχίας. ἐπεὶ δὲ αἱ πλείους γνῶμαι τὰ φιλάνθρωπα τῶν αὐθαδεστέρων προείλοντο, διαλύσαντες οἱ ὕπατοι τὸν σύλλογον, προῆλθον εἰς τὴν ἀγοράν, τάς τε κοινὰς ἀπολυσόμενοι διαβολάς, καὶ περὶ τοῦ Μαρκίου τὸν δῆμον ἀξιώσοντες, μηθὲν βουλεύσασθαι ἀνήκεστον. καὶ παρελθὼν ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν Μινύκιος, ἔλεξε τοιάδε.

Minucii concio ad plebem habita.

XXVIII. „Ἡ μὲν ὑπὲρ τῆς σιτοδείας ἀπολογία βραχεῖά ἐστι πάνυ, ὦ δημόται, καὶ οὐκ ἄλλους τινὰς παρεξόμεθα, ὧν ἂν λέγωμεν, ἢ ὑμᾶς, μάρτυρας. τήν τε γὰρ ἀφορίαν τῶν σιτικῶν καρπῶν ἐπίστασθε „δήπου καὶ αὐτοὶ διὰ τὸν ἐκλειφθέντα σπόρον γενομένην· τήν τ' ἄλλην καταφθορὰν τῆς χώρας οὐ „παρ' ἑτέρων ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν, ἀφ' ἧς αἰτίας συνέβη, καὶ ὡς τελευτῶσα ἡ πλείστη γε καὶ ἀρίστη γῆ, „πάντων ἐσπάνικε καρπῶν τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ „βοσκημάτων, τὰ μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων διαρπαζομένη, τὰ δὲ ὑμῖν μὴ ἐπιχορηγοῦσα τοσούτοις οὖσι, „καὶ μηδεμίαν ἄλλην ἀποτροφὴν ἔχουσιν. ὥστ' οὐκ „ἐξ ὧν οἱ δημαγωγοὶ διαβάλλουσιν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτοὶ ἴστε, λιμὸν ἡγούμενοι γεγονέναι, παύσασθε „προσάπτοντες ἐπιβουλὴν ἡμετέραν τῷ πάθει, καὶ „δι' ὀργῆς ἔχοντες ἡμᾶς οὐθὲν ἀδικοῦντας. αἱ δ' „ἀποστολαὶ τῶν κληρούχων ἐκ τἀναγκαίου ἐγένοντο, κοινῇ δόξαν ὑμῖν ἅπασιν διὰ φυλακῆς ἔχειν „χωρία εἰς πόλεμον ἐπιτήδεια· καὶ μεγάλα ὤνησαν, „ἐν καιρῷ σφόδρα ἀναγκαίῳ γενόμεναι, τούς τ'

„ἐξιόντας καὶ τοὺς ὑπολειπομένους ὑμῶν. οἱ μὲν „γὰρ ἀφθονωτέρων εὐποροῦσιν ἐκεῖ τῶν ἐπιτηδείων· „οἱ δ' ἐνθάδε ὑπομείναντες, ἧττον σπανίζουσι τῆς „ἀγορᾶς. ἥ τ' ἰσομοιρία τῆς τύχης, ἧς μετέχομεν „ὑμῖν τοῖς δημοτικοῖς οἱ πατρίκιοι, κλήρῳ ποιησά„μενοι τὴν ἔξοδον, οὐ ψέγεται.

XXIX. „Τί οὖν παθόντες οἱ δημαγωγοὶ περὶ „τούτων ἡμῖν ἐγκαλοῦσιν, ὧν κοινὰς ἔσχομεν τὰς „γνώμας καὶ τὰς τύχας, εἴτε δεινῶν ὄντων, ὡς οὗ„τοί φασιν, εἴτ' ὠφελίμων, ὡς ἡμεῖς οἰόμεθα, ἃ „μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ νεωστὶ βουλῇ γενομένῃ διαβεβλή„μεθα ὑπ' αὐτῶν, ὡς οὐκ ἀξιοῦντες μετριάσαι περὶ „τὰς τιμὰς τῆς ἀγορᾶς, ὡς ἐπιβουλεύοντες ἀφελέ„σθαι τὴν ἐξουσίαν τῶν δημάρχων, ὡς μνησικα„κοῦντες ὑμῖν τῆς ἀποστάσεως, καὶ παντὶ τρόπῳ „προθυμούμενοι κακῶσαι τὸ δημοτικὸν, καὶ πάν„τα τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα, ἔργοις ἀπολυσόμεθα „οὐκ εἰς μακρὰν, οὔτε κακὸν ὑμᾶς οὐθὲν ἐργασά„μενοι, τήν τ' ἐξουσίαν τῶν δημάρχων, ἐφ' οἷς τό„τε συνεχωρήσαμεν ὑμῖν ἔχειν, καὶ νῦν βεβαιοῦν„τες· τοῦ δὲ σίτου τὴν διάπρασιν, ὡς ἂν ὑμῖν „ἅπασι δόξῃ, ποιησόμενοι. περιμείναντες οὖν, ἐάν „τι μὴ γένηται τούτων, τότε κατηγορεῖτε ἡμῶν. „εἰ δὲ βουληθείητε ἀκριβῶς ἐξετάσαι τὰ διάφορα, „δικαιότερον ἂν ἡμεῖς οἱ πατρίκιοι τοῦ δήμου κατ„ηγοροίημεν, ἢ τὴν βουλὴν ὑμεῖς ἔχοιτε δι' αἰτίας. „ἀδικεῖτε γὰρ ὑμεῖς, ὦ δημόται, καὶ μηδὲν ἀχθε„σθῆτε ἀκούοντες· εἴ γ' οὐκ ἀναμείναντες τῆς γνώ„μης ἡμῶν μαθεῖν τὸ τέλος, κατηγορεῖν αὐτῆς ἤδη

„ἀξιοῦτε. καίτοι τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι παντὶ τῷ βου„λομένῳ ῥᾷστον ἔργον ἂν γένοιτο, συγχέαι καὶ ἀνε„λεῖν ὁμόνοιαν ἐκ πόλεως, τοιαῦτα ἐγκαλοῦντι, ὧν „ἡ πίστις μέλλουσα καὶ ἐν ἀδήλῳ ἔτι οὖσα, οὐ φυ„λακή ἐστι τοῦ μὴ παθεῖν τι κακὸν, ἀλλὰ πρό„φασις τοῦ ἀδικεῖν; καὶ οὐ τοῖς προεστηκόσιν „ὑμῶν μόνον, ὧν διαβάλλουσι τὴν βουλὴν καὶ συ„κοφαντοῦσιν, ἐπιτιμᾷν ἄξιον, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν οὐχ „ἧττον, ὧν πιστεύετε αὐτοῖς. καὶ πρὶν πειραθῆ„ναι ἀγανακτεῖτε. ἐχρῆν γὰρ ὑμᾶς, εἰ τὰ μέλλοντα „ἐφοβεῖσθε ἀδικήματα, καὶ τὰς ἐπ᾽ αὐτοῖς ὀργὰς „μελλούσας ἔχειν. νῦν δὲ φαίνεσθε ταχύτερα μᾶλ„λον, ἢ φρονιμώτερα ἐγνωκέναι, καὶ τὸ ἀσφαλέ„στερον ἐν τῷ κακουργοτέρῳ τιθέναι.

XXX. „Περὶ μὲν δὴ τῶν κοινῶν ἀδικημάτων, „ἐφ᾽ οἷς τὴν βουλὴν οἱ δήμαρχοι διέβαλλον, ἀπο„χρῆναι οἴομαι τοσαῦτα εἰρῆσθαι. ἐπεὶ δὲ καὶ καθ᾽ „ἕνα ἕκαστον ἡμῶν, περὶ ὧν ἂν εἴπωμεν ἐν τῇ βου„λῇ, συκοφαντοῦσι, καὶ διϊστάναι τὴν πόλιν αἰ„τιῶνται, καὶ νῦν Γάϊον Μάρκιον ἄνδρα φιλόπολιν, „ἐλευθέρᾳ φωνῇ χρησάμενον ὑπὲρ τῶν κοινῶν, „ἀποκτεῖναι ζητοῦσιν, ἢ φυγάδα ποιῆσαι τῆς πα„τρίδος, βούλομαι καὶ περὶ τούτου τὰ δίκαια εἰπεῖν „πρὸς ὑμᾶς· καὶ σκοπεῖτε, εἰ μετρίους καὶ ἀληθεῖς „ἐρῶ τοὺς λόγους. ὑμεῖς, ὦ δημόται, διαλλαττόμενοι „πρὸς τὴν βουλὴν, ἀποχρῆν ὑμῖν ᾤεσθε τῶν δα„νείων ἀφεῖσθαι, καὶ βοηθείας ἕνεκα τῶν κατισχυο„μένων πενήτων, ἄρχοντας ἐξ αὐτῶν ᾐτήσασθε ἀπο„δεικνύναι· καὶ ταῦτα ἀμφότερα, πολλὴν εἰδότες

„ἡμῖν χάριν, ἐλάβετε· καταλῦσαι δὲ τὴν ἀρχὴν τῶν „ὑπάτων, ἢ τὴν βουλὴν ἄκυρον ποιῆσαι τῆς ὑπὲρ „τῶν κοινῶν προστασίας, ἢ τὴν τάξιν ἀνατρέψαι „τῆς πατρίου πολιτείας, οὔτ᾽ ᾐτήσασθε, οὔτ᾽ ἐμέλ„λετε. τί οὖν παθόντες, ἐπιχειρεῖτε πάντα συγχέειν „ταῦτα νυνί; καὶ τίνι δικαίῳ πιστεύοντες, τὰς τιμὰς „ἡμῶν ζητεῖτε ἀφαιρεῖσθαι; εἰ γὰρ ἐν τοῖς μετέ„χουσι τῆς βουλῆς φοβερὸν ποιήσετε, τὸ μὴ μετὰ „παῤῥησίας, ἃ φρονοῦσι, λέγειν, τί δ᾽ ἂν εἰπόντες „οἱ προεστηκότες ὑμῶν ἐπιεικὲς, ἢ ποίῳ χρησάμενοι „νόμῳ, θανάτῳ ζημιοῦν, ἢ φυγῇ, τῶν πατρικίων „τινὰς ἀξιώσουσιν; οὔτε γὰρ οἱ παλαιοὶ νόμοι ταύ„την διδόασιν ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν, οὔτε αἱ νεωστὶ „γενόμεναι πρὸς τὴν βουλὴν ὁμολογίαι. τὸ δ᾽ ἐκ„βαίνειν τοὺς νομίμους ὅρους, καὶ τὴν βίαν κρείτ„τονα ποιεῖν τῆς δίκης, οὐκέτι δημοτικόν ἐστιν, ἀλλ᾽ „εἰ τἀληθῆ βούλεσθε ἀκούειν, τυραννικόν. ἐγὼ δὲ „παραινέσαιμι ἂν ὑμῖν, ὧν μὲν εὕρεσθε πρὸς τῆς „βουλῆς φιλανθρώπων, μηδενὸς ἀφίστασθαι· ὧν „δ᾽ οὐκ ἠξιώσατε διαλυόμενοι τὴν ἔχθραν τότε τυ„χεῖν, μηδὲ νῦν ἀντιποιεῖσθαι.

XXXI. „Ἵνα δὲ μᾶλλον ὑμῖν γένηται φανερὸν, „ὅτι οὐθὲν οὔτε μέτριον, οὔτε δίκαιον, ἀξιοῦσιν „οἱ δημαγωγοὶ, ἀλλὰ παρανόμων τε καὶ ἀδυνάτων „ἐφίενται, μετενεγκόντες τὸ πρᾶγμα ἐφ᾽ ἑαυτοὺς, „οὕτω σκοπεῖτε, καὶ ὑπολάβετε τοὺς μετέχοντας „τοῦ συνεδρίου τοῖς ἐν ὑμῖν πολιτευομένοις ἐγκα„λεῖν, ὅτι πονηροὺς κατὰ τῆς βουλῆς διατίθενται „λόγους ἐν ὑμῖν, καὶ καταλύουσι τὴν πάτριον ἀρι-

„στοκρατίαν, καὶ διαστασιάζουσι τὴν πόλιν· ἅπαν-
„τα ταῦτα λέγοντες ἀληθῆ· ποιοῦσι γὰρ ταῦτα·
„καὶ τὸ πάντων χαλεπώτατον, ὅτι δυναστείαν περι-
„βάλλονται μείζονα τῆς συγκεχωρημένης αὐτοῖς,
„ἄκριτον ἀποκτείνειν ἐπιχειροῦντες, ὃν ἂν ἐθέλωσιν
„ἐξ ἡμῶν· καὶ ὅτι δεῖ τοὺς ταῦτα ποιοῦντας, τε-
„θνάναι νηποινί· πῶς ἂν ὑμεῖς ἐνέγκοιτε τὴν αὐθά-
„δειαν τοῦ συνεδρίου; καὶ τί ἂν εἴποιτε; ἆρα οὐκ
„ἀγανακτήσητε, καὶ δεινὰ φαίητε πάσχειν, εἰ τὴν
„παῤῥησίαν ἀφαιρήσεταί τις ὑμᾶς καὶ τὴν ἐλευθε-
„ρίαν, τὸν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον ἐπιθεὶς τοῖς
„ἐλευθέραν φωνὴν ὑπὲρ τοῦ δήμου φθεγξαμένοις;
„οὐκ ἔνεστ' ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτα ἃ παθεῖν οὐκ ἂν
„ὑπεμείνατε αὐτοὶ, ταῦτα ἑτέρους πάσχοντας ἀνέ-
„χεσθαι δικαιοῦτε; πολιτικά γ', ὦ δημόται, καὶ
„μέτρια ὑμῶν τὰ βουλεύματα; τοιαῦτα ἀξιοῦντες,
„οὐκ αὐτοὶ βεβαιοῦτε τὰς καθ' ἑαυτῶν διαβολὰς
„ἀληθεῖς εἶναι, καὶ τοὺς συμβουλεύοντας τὴν πα-
„ράνομον ὑμῶν δυναστείαν μὴ περιορᾶν αὐξομένην,
„τὰ δίκαια τῷ κοινῷ φρονοῦντας ἀποδείκνυτε; ἐμοὶ
„μὲν γὰρ δοκεῖ. ἀλλ' εἴ γε τὰ ἐναντία βούλεσθε, ὧν
„διαβέβλησθε, ποιεῖν, ἐμοὶ συμβούλῳ χρησάμενοι,
„μετριάσατε, καὶ τοὺς λόγους, ἐφ' οἷς ἄχθεσθε,
„πολιτικῶς καὶ μὴ δυσοργήτως ἐνέγκετε. Περιέσται
„γὰρ ὑμῖν μὲν, εἰ τοῦτο ποιήσετε, ἀγαθοῖς εἶναι
„δοκεῖν, τοῖς δ' ἀπεχθῶς διακειμένοις πρὸς ὑμᾶς,
„μεταvοεῖν.

XXXII. „Δίκαια μὲν δὴ ταῦτα παρεχόμενοι
„πρὸς ὑμᾶς μεγάλα, ὥς γ' οὖν οἰόμεθα, πείθομεν

„ὑμᾶς μηδὲν ἐξαμαρτάνειν. χρηστὰ δὲ καὶ φιλάν-
„θρωπα ἔργα, οἷς χρησόμεθα, οὐκ ὀνειδίσαι βου-
„λόμενοι ὑμᾶς, ἀλλ' ἐπιεικεστέρους ποιῆσαι, χωρὶς
„τῶν παλαιῶν, τὰ νεωστὶ γενόμενα περὶ τὴν κάθο-
„δον ὑμῶν, ὧν ἡμεῖς μὲν ἐπιλελῆσθαι βουλόμεθα,
„ὑμεῖς δὲ δίκαιοί ἐστε μεμνῆσθαι. ἀναγκαζόμενοι
„δ' αὐτὰ παραφέρομεν νυνὶ, χρῄζοντες ἀντὶ πολ-
„λῶν καὶ μεγάλων, ὧν ὑμῖν δεομένοις ἐχαρισάμε-
„θα, ταύτην παρ' ὑμῶν ἀντιλαβεῖν τὴν χάριν, μήτε
„ἀποκτεῖναι, μήτ' ἐκβαλεῖν τῆς πόλεως ἄνδρα φι-
„λόπολιν, καὶ τὰ πολέμια πάντων κράτιστον. ζη-
„μιωσόμεθα γὰρ οὐ μικρὰ, εὖ ἴστε, ὦ δημόται,
„τοιαύτης ἀποστερήσαντες ἀρετῆς τὴν πόλιν. μά-
„λιστα μὲν οὖν δι' αὐτὸν ἐκεῖνον ὑφεῖναι τῆς ὀργῆς
„δίκαιοί ἐστε, μνησθέντες, ὅσους ὑμῶν ἔσωσεν ἐν
„τοῖς πολέμοις, καὶ μὴ λόγων μνησικακεῖν φαύλων,
„ἀλλ' ἔργων μεμνῆσθαι καλῶν. ὁ μὲν γὰρ λόγος
„ὑμᾶς τοῦ ἀνδρὸς οὐδὲν ἔβλαψεν, αἱ δὲ πράξεις αὐ-
„τοῦ μεγάλα ὠφέλησαν. εἰ δὲ πρὸς τοῦτον ἀδιαλ-
„λάκτως ἔχετε, ἡμῖν γέ τοι καὶ τῇ βουλῇ χαρίσα-
„σθε αὐτὸν δεομένοις, καὶ διαλλάγητε ἤδη ποτὲ
„βεβαίως, τήν τε πόλιν, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς εἶχε, μίαν
„εἶναι ποιήσατε. εἰ δὲ πείθουσιν ἡμῖν οὐ συγχω-
„ρήσετε, εὖ ἴστε, ὅτι οὐδὲ ἡμεῖς βιαζομένοις ὑμῖν
„εἴξομεν, ἀλλ' εἴτε φιλότητος ἀδόλου καὶ χαρίτων
„ἔτι μειζόνων ἥδε ἡ πεῖρα τοῦ δήμου πᾶσιν αἰτία
„ἔσται, ἢ πολέμου ἐμφυλίου αὖθις ἄρξει, καὶ κα-
„κῶν ἀνηκέστων."

XXXIII. Τοιαῦτα τοῦ Μινυκίου διεξελθόν-

τος, ὁρῶντες οἱ δήμαρχοι τῇ τε μετριότητι τῶν λόγων, καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ τῶν ὑποσχέσεων ὑπαγόμενον τὸ πλῆθος, ἤχθοντο καὶ χαλεπῶς ἔφερον, μάλιστα δὲ Γάϊος Σικίννιος Βελλοῦτος, ὁ πείσας τοὺς πένητας ἀποστῆναι τῶν πατρικίων, καὶ στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὑπ᾿ αὐτῶν, ἕως ἦσαν ἐν τοῖς ὅπλοις, ἔχθιστος ἀνὴρ ἀριστοκρατίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο προηγμένος ὑπὸ τῶν πολιτῶν εἰς ἐπιφάνειαν, τὴν δὲ δημαρχικὴν ἐξουσίαν δεύτερον ἤδη παρειληφώς, πάντων ἥκιστα τῶν δημαγωγῶν ἑαυτῷ συμφέρειν ὁμονοῆσαι οἰόμενος τὴν πόλιν, καὶ τὸν ἀρχαῖον ἀναλαβεῖν κόσμον. οὐ γὰρ ὅσον τὰς τιμὰς καὶ δυνάμεις ἕξειν ἔτι τὰς αὐτὰς ὑπελάμβανεν, ἀριστοκρατίας πολιτευομένης, γεγονώς τε κακὸς, καὶ τεθραμμένος ἀδόξως, καὶ λαμπρὸν οὐδὲν ἀποδειξάμενος, οὔτε κατὰ πολέμους, οὔτ᾿ ἐν εἰρήνῃ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσειν, ὡς ἐστασιακὼς τὴν πόλιν, καὶ πολλῶν αὐτῇ κακῶν γεγονὼς αἴτιος. ἐνθυμηθεὶς δέ, ὅσα χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν, καὶ μετὰ τῶν συναρχόντων βουλευσάμενος, ἐπειδὴ κἀκείνους ἔσχεν ὁμογνώμονας, ἀνέστη, καὶ μικρὰ περὶ τῆς κατεχούσης τὸν δῆμον ἀτυχίας ἀποδυράμενος, τούς τε ὑπάτους ἐπῄνεσεν, ὅτι λόγον ἠξίωσαν ὑποσχεῖν τοῖς δημόταις, οὐχ ὑπεριδόντες αὐτῶν τῆς ταπεινότητος, καὶ τοῖς πατρικίοις εἰδέναι χάριν ἔφησεν, ὅτι αὐτοῖς ἤδη φροντίς ποτε εἰσέρχεται τῆς σωτηρίας τῶν πενήτων· καὶ ἔτι μᾶλλον ἔφη μετὰ πάντων ἐκμαρτυρήσειν, ἐὰν ὅμοια παράσχωνται τοῖς λόγοις τὰ ἔργα.

XXXIV. Εἰπὼν δὲ ταῦτα καὶ δόξας μέτριος ὀργὴν εἶναι καὶ διαλλακτικὸς, ἐπιστρέφει πρὸς τὸν Μάρκιον παρεστηκότα τοῖς ὑπάτοις, καὶ λέγει· „Σὺ δὲ τί οὐκ ἀπολογῇ πρὸς τοὺς αὐτοῦ πολίτας, „ὦ γενναῖε, περὶ ὧν εἶπας ἐν τῇ βουλῇ; μᾶλλον δὲ „τί οὐκ ἀντιβολεῖς καὶ παραιτῇ τὰς ὀργὰς αὐτῶν, „ἵνα μετριωτέραν ἐπιθῶσί σοι ζημίαν; ἀρνεῖσθαι „μὲν γὰρ οὐκ ἂν ἀξιώσαιμί σε, τοσούτων ἀνδρῶν „εἰδότων, οὐδ' εἰς ἀναισχύντους καταφεύγειν ἀπο-„λογίας, Μάρκιον ὄντα, καὶ φρόνημα μεῖζον, ἢ „κατ' ἰδιώτην, ἔχοντα· εἰ μὴ ἄρα τοῖς ὑπάτοις „καὶ τοῖς πατρικίοις. καλῶς ἔχει πείθειν ὑπὲρ σου „τὸν δῆμον, σοὶ δ' οὐκ ἄρα καλῶς ἕξει τὸ αὐτὸ „τοῦτο περὶ σεαυτοῦ ποιήσαντι.“ Ταῦτα δ' ἔλεγεν, οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι μεγαλόφρων ἀνὴρ οὐχ ὑπομενεῖ κατήγορος ἑαυτοῦ γενόμενος; ὡς ἡμαρτηκὼς, ἄφεσιν αἰτεῖσθαι τῆς τιμωρίας, οὐδ' εἰς ὀλοφυρμοὺς καὶ δεήσεις καταφεύξεται παρὰ τὸν ἑαυτοῦ τρόπον, ἀλλ' ἤτοι καὶ τὸ παράπαν οὐκ ἀξιώσει τὴν ἀπολογίαν, ἢ τὴν ἔμφυτον αὐθάδειαν φυλάττων, οὐθὲν ὑποθωπεύσει τὸν δῆμον, μετριάσας περὶ τοὺς λόγους· ὅπερ καὶ συνέβη. γενομένης γὰρ ἡσυχίας, καὶ πολλῆς ἐμπεσούσης ὀλίγου δεῖν πᾶσι τοῖς δημοτικοῖς προθυμίας ἀπολύειν. αὐτὸν, εἰ τὸν παρόντα θεραπεύσειε καιρὸν, τοιαύτην αὐθάδειαν ἐπεδείξατο λόγων, καὶ τοσοῦτον αὐτῶν κατεφρόνησεν, ὥστε παρελθὼν, ἔξαρνος μὲν ὑπὲρ οὐθενὸς ἦν τῶν πρὸς τὴν βουλὴν εἰρημένων κατὰ τοῦ πλήθους, οὐδ' ὡς μεταγινώσκων ἐπ' αὐτοῖς, εἰς οἴκτους καὶ

παραιτήσεις ἐτρέπετο· ἀρχὴν δ' οὐδὲ δικασταῖς αὐτοῖς ἠξίου χρῆσθαι περὶ οὐδενὸς πράγματος, ὡς οὐδεμίαν ἔχουσι νόμιμον ἐξουσίαν· εἰ δὲ βούλεταί τις ἐπὶ τῶν ὑπάτων αὐτοῦ κατηγορεῖν, εἴτ' ἔργων εὐθύνας ἀπαιτεῖν, εἴτε λόγων, ἔνθα νόμος ἐστὶν, ἕτοιμος εἶναι δίκην ὑπέχειν. παρεληλυθέναι δὲ πρὸς τοὺς δημότας ἔλεγεν, ἐπειδὴ καλοῦσιν αὐτοὶ, τὰ μὲν, ἐπιτιμήσων ταῖς παρανομίαις αὐτῶν καὶ πλεονεξίαις, αἷς ἐχρήσαντο περί τε τὴν ἀπόστασιν, καὶ μετὰ τὴν κάθοδον· τὰ δὲ, συμβουλεύσων ἐπισχεῖν ἤδη ποτὲ καὶ συστεῖλαι τὰς ἀδίκους ἐπιθυμίας. καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιστρεφῶς πάνυ καὶ θρασέως αὐτῶν ἁπάντων καθήπτετο, καὶ μάλιστα τῶν δημάρχων. προσῆν δ' αὐτοῦ τοῖς λόγοις, οὐχ ὡς πολίτου δῆμον ἀναδιδάσκοντος, εὐλόγιστος αἰδὼς, οὐδ' ὡς ἰδιώτου πολλοῖς ἀπεχθομένου, σώφρων εὐλάβεια πρὸς τὰς τοῦ κρατοῦντος ὀργὰς, ἀλλ' ὡς ἐχθροῦ προπηλακίζοντος ἄδεως τοὺς ὑπὸ χεῖρας, ἄκρατός τις χολὴ, καὶ βαρεῖα τοῦ κακῶς πάσχοντος ὑπεροψία.

XXXV. Τοιγάρτοι λέγοντός τ' αὐτοῦ μεταξὺ πολὺς θόρυβος ἐγένετο, τῇδε καὶ τῇδε θαμινὰ μεθελκόμενος, ὡς ἐν διαφόροις πλήθεσι, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ βουλομένοις, τῶν μὲν ἡδομένων ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ, τῶν δὲ πάλιν ἀχθομένων. καὶ ἐπειδὴ ἐπαύσατο λέγων, ἔτι πλείων ἀνέστη βοὴ καὶ θόρυβος. οἱ μὲν γὰρ πατρίκιοι, κράτιστον ἀνδρῶν λέγοντες, ἐπῄνουν αὐτὸν ἐπὶ τῇ παῤῥησίᾳ, καὶ μόνον ἀπέφαινον ἐξ ἁπάντων σφῶν ἐλεύθερον, ὃς

οὔτε πολεμίων ἔδεισεν ἐπιόντων ὄχλον, οὔτε πολι τῶν αὐθάδεις καὶ παρανόμους ἐκολάκευσεν ὁρμάς· οἱ δὲ δημοτικοὶ, δυσανασχετοῦντες ἐπὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς, βαρὺν καὶ πικρὸν, καὶ πολεμίων ἁπάντων ἔχθιστον αὐτὸν ἀπεκάλουν. προθυμίαν δὲ πολλὴν εἶχόν τινες ἤδη, οἷς πολὺ προσῆν τὸ εὐχερὲς, ἐν χειρῶν αὐτὸν διαφθεῖραι νόμῳ. συνήργουν δ' αὐτοῖς εἰς τοῦτο καὶ συνελάμβανον οἱ δημαγωγοὶ, καὶ μάλιστα Σικίννιος ἐνεδίδου τοῖς βουλήμασι τὰς ἡνίας. τελευτῶν γοῦν, ἐπειδὴ πολλὴν αὐτοῦ καταδρομὴν ἐποιήσατο, καὶ τοὺς θυμοὺς ἐξέκαυσε τῶν δημοτῶν, πολὺς ἐμπνεύσας, τῇ κατηγορίᾳ τέλος ἐξήνεγκεν, ὅτι θάνατον αὐτοῦ καταψηφίζεται τὸ ἀρχεῖον, τῆς εἰς τοὺς ἀγορανόμους ὕβρεως ἕνεκεν, οὓς τῇ προτέρᾳ τῶν ἡμερῶν ἄγειν αὐτὸν κελευσθέντας ὑφ' αὑτῶν, τύπτων ἀπήλασεν· οὐ γὰρ ἑτέρων τινῶν εἶναι τὸν προπηλακισμὸν τὸν εἰς τοὺς ὑπηρέτας σφῶν γενόμενον, ἢ τῶν κελευσάντων. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐπέταξεν ἄγειν αὐτὸν ἐπὶ τὸν ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς λόφον· ἔστι δὲ τὸ χωρίον κρημνὸς ἐξαίσιος, ὅθεν αὐτοῖς ἔθος βάλλειν τοὺς ἐπιθανατίους. οἱ μὲν οὖν ἀγορανόμοι προσῄεσαν ὡς ἐπιληψόμενοι τοῦ σώματος· οἱ δὲ πατρίκιοι μέγα ἐμβοήσαντες, ὥρμησαν ἐπ' αὐτοὺς ἀθρόοι· ἔπειτα ὁ δῆμος ἐπὶ τοὺς πατρικίους. καὶ ἦν πολλὴ μὲν ἔργων ἀκοσμία, πολλὴ δὲ λόγων ὕβρις παρ' ἀμφοῖν, ὠθισμοί τε καὶ χειρῶν ἐπιβολαί. κατελήφθη δὲ καὶ σωφρονεῖν ἠναγκάσθη τὰ παρακινοῦντα ὑπὸ τῶν ὑπάτων βιασαμένων εἰς μέσους, καὶ τοῖς ῥαβδοι-

τοις ἀναστέλλειν κελευσάντων τοὺς ὄχλους. τοσαύτη ἄρα τῆς ἀρχῆς ἦν αἰδὼς τοῖς τότε ἀνθρώποις, καὶ οὕτω τίμιον τὸ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τίμημα. ἐφ᾽ οἷς ὁ Σικίννιος ἀδημονῶν καὶ διαταραττόμενος, εὐλαβείας τε μεστὸς ὤν, μὴ προσαναγκάσῃ τοὺς διαφόρους τοῖς βιαίοις τὰ βίαια λῦσαι, ἀποστῆναι τ᾽ οὐκ ἀξιῶν τοῦ ἐγχειρήματος, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐπεβάλετο, καὶ μένειν, ἐφ᾽ οἷς ἔκριθεν, οὐ δυνατὸς ὤν, πολὺς ἐν τῷ σκοπεῖν, ὅ τι πρακτέον, ἦν.

XXXVI. Κατιδὼν δ᾽ αὐτὸν ἀμηχανοῦντα Λούκιος Ἰούνιος Βροῦτος, ἐκεῖνος ὁ δημαγωγὸς, ὁ τεχνησάμενος ἐφ᾽ οἷς ἔσονται δικαίοις αἱ διαλλαγαὶ, δεινὸς ἀνὴρ τά τ᾽ ἄλλα καὶ πόρους εὑρεῖν ἐν ἀπόροις, προσέρχεται μόνος μόνῳ, καὶ ὑποτίθεται μὴ φιλονεικεῖν, ἐγχειρήματι θερμῷ καὶ παρανόμῳ συναγωνιζόμενον, ὁρῶντα τοὺς πατρικίους ἅπαντας ἠρεθισμένους, καὶ ἑτοίμους ἅπαντας, εἰ κληθεῖεν ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρεῖν, τοῦ τε δήμου τὸ κρατερώτατον μέρος ἐνδοιάζον, καὶ οὐκ ἀγαπητῶς δεχόμενον ἀνδρὸς ἐπιφανεστάτου τῶν ἐν τῇ πόλει παράδοσιν ἐπὶ θανάτῳ, καὶ ταῦτα ἀκρίτου. συνεβούλευε δ᾽ αὐτῷ τότε μὲν εἶξαι, καὶ μὴ χωρεῖν ὁμόσε τοῖς ὑπάτοις, μή τι μεῖζον κακὸν ἐργάσηται· προθεῖναι δὲ τῷ ἀνδρὶ δίκην, ὁρίσαντα χρόνον ὅσον δή τινα, καὶ ψῆφον ἀναδοῦναι τοῖς πολίταις ὑπὲρ αὐτοῦ κατὰ φυλάς· ὅ τι δ᾽ ἂν αἱ πλείους ψῆφοι καθαιρῶσι, τοῦτο ποιεῖν· τυραννικὸν μὲν εἶναι λέγων καὶ βίαιον, ὃ νῦν ἐπειρᾶτο διαπράττεσθαι, τὸν αὐτὸν ὑπάρχειν καὶ κατήγορον καὶ δικαστὴν, καὶ

τοῦ μέτρου τῆς τιμωρίας κύριον. πολιτικὸν δὲ, τὰ κατὰ νόμους ἀπολογίας τυχόντα τὸν ὑπατικὸν, ὅ τι ἂν τοῖς πλείοσι δικασταῖς δόξῃ, τοῦτο παθεῖν. πείθεται τούτοις ὁ Σικίννιος, μηδὲν ὁρῶν βούλευμα κρεῖττον, καὶ παρελθὼν, ἔφη· „Τὴν μὲν σπουδὴν „ὁρᾶτε τῶν πατρικίων, τὴν εἰς τὰ φονικὰ καὶ βίαια „ἔργα, ὦ δημόται, ὡς ἑνὸς ἀνδρὸς αὐθάδους, ὅλην „ἀδικοῦντος τὴν πόλιν, ἧττον τίθεται τὸ πλῆθος „τὸ ὑμέτερον. οὐ μὴν ὁμοίους γε γίγνεσθαι χρὴ „αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖσθαι, οὔτ᾽ ἄρχοντας „πολέμου, οὔτ᾽ ἀμυνομένους· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πρόφασιν „εὐπρεπῆ προβάλλονταί τινες τὸν νόμον, ᾧ βοη-„θοῦντες ἀφαιροῦνται τῆς κολάσεως, ὃς οὐκ ἐᾷ τῶν „πολιτῶν οὐδένα ἀποκτεῖναι ἄκριτον, συγχωρήσωμεν „αὐτοῖς τὸ δίκαιον τοῦτο, καίπερ οὐδὲ χύμιμα „πάσχοντες, οὐδὲ δίκαια ὑπ᾽ αὐτῶν· καὶ δείξωμεν, „ὅτι τοῖς εὐγνώμοσι μᾶλλον κρείττους, ἢ τοῖς βιαί-„οις εἶναι τῶν ἀδικούντων ὑμᾶς πολιτῶν βουλό-„μεθα. ὑμεῖς μὲν οὖν ἄπιτε, καὶ τὸν μέλλοντα και-„ρὸν ἐκδέχεσθε, οὐ πολὺν ἐσόμενον. ἡμεῖς δὲ παρα-„σκευασάμενοι τὸν κατεπείγοντα προθήσομεν χρόνον „τῷ ἀνδρὶ εἰς ἀπολογίαν, καὶ τὴν δίκην ἐφ᾽ ὑμῶν „συντελέσομεν. ὅταν δὲ γένησθε τῆς ψήφου κατὰ „τὸν νόμον κύριοι, τιμήσατε αὐτῷ ἧς ἂν ἄξιον εὕ-„ρητε ζημίας. καὶ περὶ μὲν τούτου τοσαῦτα. τῆς δὲ „τοῦ σίτου διαπράσεώς τε καὶ διαθέσεως, ἵν᾽ ἐκ τοῦ „δικαιοτάτου γένηται, εἰ μή τις ἔσται τούτοις καὶ „τῇ βουλῇ φροντὶς, ἐπιμελησόμεθα.“ ταῦτα εἰπὼν, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

XXXVII. Μετὰ τοῦτο οἱ μὲν ὕπατοι, συναγαγόντες τὴν βουλὴν, ἐσκόπουν ἐφ᾽ ἡσυχίας, τίς ἂν γένηται τῆς παρούσης ταραχῆς λύσις. καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς πρῶτον μὲν ἀποθεραπεῦσαι τοὺς δημότας, εὐώνους πάνυ καὶ λυσιτελεῖς ποιήσαντας αὐτοῖς τὰς ἀγοράς· ἔπειτα πείθειν τοὺς προεστηκότας αὐτῶν, χάριτι τῆς βουλῆς παύσασθαι, καὶ μὴ παράγειν τὸν Μάρκιον. εἰ δὲ μὴ πείθοιεν, εἰς μακροτάτους ἀναβάλλεσθαι χρόνους, ἕως ἂν μαρανθῶσιν αἱ τῶν πολλῶν ὀργαί. ταῦτα ψηφισάμενοι, τὸ μὲν ὑπὲρ τῆς ἀγορᾶς δόγμα εἰς τὸν δῆμον ἐξήνεγκαν, καὶ πάντων ἐπαινεσάντων, ἐκύρωσαν. ἦν δὲ τοιόνδε· „Τὰς τι„μὰς εἶναι τῶν ὠνίων τῶν πρὸς τὸν καθ᾽ ἡμέραν „βίον ἀναγκαίων, αἵτινες ἐγένοντο ἐλάχισται πρὸ „τῆς ἐμφυλίου στάσεως.“ παρὰ δὲ τῶν δημάρχων πολλὰ λιπαρήσαντες, τὴν μὲν ὁλοσχερῆ πάρεσιν οὐχ εὕροντο, τὴν δ᾽ εἰς χρόνον, ὅσον ἠξίουν, ἀναβολὴν ἔλαβον· αὐτοί τε προσεμηχανήσαντο διατριβὴν ἑτέραν, ἀφορμῇ τοιᾷδε χρησάμενοι. τοὺς ἐκ Σικελίας ἀποσταλέντας ὑπὸ τοῦ τυράννου πρέσβεις, καὶ παρακομίσαντας τῷ δήμῳ τὴν τοῦ σίτου δωρεὰν, ἀποπλέοντας οἴκαδε, Ἀντιᾶται πειρατήριον στείλαντες, κατήγαγον, ἀποσαλεύοντας οὐ πρόσω τῶν λιμένων, καὶ τά τε χρήματα αὐτῶν, ὡς πολεμίων, δι᾽ ὠφελείας ἔθεντο, καὶ τὰ σώματα κατακλείσαντες εἶχον ἐν φυλακῇ. ταῦτα μαθόντες οἱ ὕπατοι, ἔξοδον ἐψηφίσαντο ἐπὶ τοὺς Ἀντιάτας, ἐπειδὴ πρεσβευομένοις αὐτοῖς οὐδὲν ἠξίουν τῶν δικαίων ποιεῖν· καὶ ποιησάμενοι τὸν τῶν ἐν ἀκμῇ κατάλογον, ἐξῆεσαν ἀμφό

τεροι, ψήφισμα κυρώσαντες ὑπὲρ ἀναβολῆς τῶν τ' ἰδίων καὶ τῶν δημοσίων δικῶν, ὅσον ἂν χρόνον ὦσιν ἐν τοῖς ὅπλοις. ἐγένετο δὲ οὗτος, οὐχ ὅσον ὑπέλαβον, ἀλλὰ πολὺ ἐλάττων. οἱ γὰρ Ἀντιάται μαθόντες ἐξεστρατευμένους πανδημεὶ Ῥωμαίους, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον ἀντέσχον χρόνον· δεόμενοι δὲ καὶ λιπαροῦντες, τά τε σώματα τῶν ἁλόντων Σικελιωτῶν ἀπέδοσαν, καὶ τὰ χρήματα. ὥστ' ἠναγκάσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέψαι.

XXXVIII. Διαλυθείσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὁ μὲν Σικίννιος ὁ δήμαρχος, συναγαγὼν τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, εἶπεν ἡμέραν, ἐν ᾗ συντελεῖν ἤμελλε τὴν περὶ τοῦ Μαρκίου κρίσιν· καὶ παρεκάλει τούς τε κατὰ πόλιν ὑπάρχοντας ἀθρόως ἥκειν ἐπὶ τὴν διάγνωσιν τῆς δίκης, καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν διατρίβοντας, ἀφεμένους τῶν ἔργων, εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπαντᾶν, ὡς ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας ὅλης τῆς πόλεως τὴν ψῆφον ἀναληψομένους. παρήγγελλε δὲ καὶ τῷ Μαρκίῳ παρεῖναι πρὸς τὴν ἀπολογίαν, ὡς οὐδενὸς ἀτυχήσοντι τῶν περὶ τὰς κρίσεις νομίμων. τοῖς δὲ ὑπάτοις ἐδόκει βουλευσαμένοις μετὰ τοῦ συνεδρίου, μὴ περιορᾶν τὸν δῆμον ἐξουσίας τηλικαύτης κύριον γινόμενον. εὕρητο δ' αὐτοῖς τῆς κωλύσεως ἀφορμὴ δικαία καὶ νόμιμος, ᾗ χρώμενοι πάντα διαλύσειν ᾤοντο τὰ τῶν ἀντιδίκων βουλεύματα. καὶ μετὰ τοῦτο παρεκάλεσαν εἰς λόγους ἐλθεῖν τοὺς προεστηκότας τοῦ δήμου, συνόντων αὐτοῖς τῶν ἐπιτηδείων. καὶ ἔλεξε Μινύκιος τοιάδε· „Ἡμῖν, ὦ δήμαρχοι, δοκεῖ χρῆναι τὴν στάσιν ἐξε-

„λαύνειν ἐκ τῆς πόλεως ἁπάσῃ δυνάμει, καὶ μὴ φι„λονεικεῖν ἐναντία τῷ δήμῳ περὶ μηδενὸς χρήματος· „μάλιστα δὲ ὅταν ὁρῶμεν ὑμᾶς ἀπὸ τῶν βιαίων ἐπὶ „τὰ δίκαια καὶ τοὺς λόγους ἥκοντας. ταύτης μέν„τοιγε τῆς γνώμης ἐπαινοῦντες ὑμᾶς, τὴν βουλὴν „οἰόμεθα δεῖν ἄρξαι προβουλεύματα ποιησαμένην, „ὥσπερ ἐστὶν ἡμῖν πάτριον. δύνασθε δ᾽ ἂν καὶ αὐ„τοὶ τοῦτο μαρτυρεῖν, ὅτι ἐξ οὗ τήνδε τὴν πόλιν „ἔκτισαν ἡμῶν οἱ πρόγονοι, τοῦτο τὸ γέρας ἔχουσα „ἡ βουλὴ διατετέλεκε, καὶ οὐθὲν πώποτε ὁ δῆμος, „ὅ τι μὴ προβουλεύσειεν ἡ βουλή, οὔτ᾽ ἐπέκρινεν, „οὔτ᾽ ἐπεψήφισεν, οὐχ ὅτι νῦν, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐπὶ τῶν „βασιλέων· τὰ δ᾽ ἄλλα, ὅσα τῷ συνεδρίῳ δόξειε, „ταῦτα οἱ βασιλεῖς εἰς τὸν δῆμον ἐκφέροντες, ἐπε„κύρουν. μὴ δὴ τοῦτο ἀφαιρεῖσθε τὸ δίκαιον ἡμῶν, „μηδ᾽ ἀρχαῖον καλὸν ἔθος ἀφανίζετε· διδάξαντες „δὲ τὸ συνέδριον, ὅτι δικαίου δεῖσθε καὶ μετρίου „πράγματος, ὃ ἂν ἐκείνῳ δοκῇ, τούτου τὸν δῆμον „ἀποδείξατε κύριον.“

XXXIX. Ταῦτα τῶν ὑπάτων λεγόντων, ὁ μὲν Σικίννιος οὐκ ἠνείχετο τῶν λόγων, οὐδ᾽ ἠξίου τὴν βουλὴν οὐθενὸς ποιεῖν κυρίαν. οἱ δὲ τὴν αὐτὴν ἔχοντες ἐξουσίαν ἐκείνῳ, Λουκίου γνώμῃ χρησάμενοι, συνεχώρουν γενέσθαι τὸ προβούλευμα, δικαίαν τινὰ καὶ αὐτοὶ ποιησάμενοι πρόκλησιν, ἣν οὐχ οἷόν τε μὴ δέξασθαι τοῖς ὑπάτοις. ἠξίουν γὰρ τοὺς βουλευτὰς λόγον ἀποδόντας αὐτοῖς τε τοῖς ὑπὲρ τοῦ δήμου πράττουσι, καὶ τοῖς συναγορεύειν, ἢ τἀναντία λέγειν βουλομένοις, ἐπειδὰν ἀκούσωσι πάντων

τῶν βουλευομένων, ὅ τι ἂν αὐτοῖς φανῇ δίκαιόν τε καὶ τῷ κοινῷ συμφέρον, ἀποφήνασθαι· φέρειν δὲ τὴν γνώμην ἅπαντας ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ, τὸν νόμιμον ὅρκον ὀμόσαντας· ὅ τι δ᾽ ἂν αἱ πλείους γνῶμαι καθαιρῶσι, τοῦτο εἶναι κύριον. συγχωρησάντων δὲ τῶν ὑπάτων, ὥσπερ ἠξίουν οἱ δήμαρχοι, τὸ προβούλευμα γενέσθαι, τότε μὲν διελύθησαν· τῇ δὲ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆν μὲν εἰς τὸ συνέδριον ἡ βουλή· οἱ δὲ ὕπατοι δηλώσαντες αὐτῇ τὰ συγκείμενα, τοὺς δημάρχους ἐκάλουν, καὶ περὶ ὧν ἥκουσιν ἐκέλευον λέγειν. παρελθὼν δὲ Λούκιος, ὁ συγχωρήσας τὸ προβούλευμα γενέσθαι, τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις.

Lucii oratio.

XL. „Οὐ λανθάνει μὲν ὑμᾶς, ὦ βουλή, τὸ „συμβησόμενον, ὅτι δι᾽ αἰτίας ἐσόμεθα παρὰ τῷ „δήμῳ, τῆς εἰς ὑμᾶς ἀφίξεως ἕνεκα, καὶ κατήγορον „ἕξομεν τοῦ προβουλεύματος ἄνδρα τὴν αὐτὴν ἐξου„σίαν ἔχοντα ἡμῖν· ὃς οὐκ ᾤετο δεῖν, ἃ δίδωσιν „ἡμῖν ὁ νόμος, ταῦτα παρ᾽ ὑμῶν αἰτεῖν, οὐδ᾽ ἐν „εὐεργεσίας μέρει τὸ δίκαιον λαμβάνειν. κίνδυνον „δ᾽ οὐ τὸν ἐλάχιστον ἀναῤῥίψομεν εἰς δίκην ὑπα„χθέντες, ἀλλ᾽ ὡς αὐτόμολοι καὶ προδόται καταγνω„σθέντες, τὰ αἴσχιστα πεισόμεθα. ἀλλὰ καίπερ ἐπι„στάμενοι ταῦτα, ὅμως ὑπεμείναμεν εἰς ὑμᾶς ἐλθεῖν, „τῷ τε δικαίῳ πεποιθότες, καὶ τοῖς ὅρκοις ἐπιτρέ„ψαντες, οὓς ὀμόσαντες οἴσετε τὰς γνώμας. φαῦλοι „μὲν οὖν ἡμεῖς γε, ὡς περὶ τηλικούτων [καὶ] λέ-

„γειν, καὶ πολὺ τοῦ προσήκοντος ἐνδεέστεροι· τὰ δὲ „πράγματα οὐ φαῦλα, ὑπὲρ ὧν λέξομεν. τούτοις „οὖν προσέχετε τὸν νοῦν, καὶ ἐὰν ὑμῖν δόξῃ δί„καιά τε καὶ συμφέροντα τῷ κοινῷ· προσθήσω δὲ „ὅτι καὶ ἀναγκαῖα· συγχωρήσατε ἡμῖν αὐτῶν τυ„χεῖν ἑκόντες.

XLI. „Ἐρῶ δὲ περὶ τοῦ δικαίου πρῶτον. ὑμεῖς „δή, ὦ βουλή, ὅτε τοὺς βασιλεῖς ἀπηλλάξατε, συμ„μάχους ἔχοντες ἡμᾶς, καὶ τὴν πολιτείαν, ἐν ᾗ νῦν „ἐσμεν, κατεστήσατε, ἣν οὐ ψέγομεν, μειονεκτοῦν„τας ἐν ταῖς δίκαις τοὺς δημοτικοὺς ὁρῶντες, ὁπότε „συμβαίη τι διάφορον αὐτοῖς πρὸς τοὺς πατρικίους· „πολλὰ δ' ἦν ταῦτα· νόμον ἐκυρώσατε, Ποπλίου „Οὐαλερίου θατέρου τῶν ὑπάτων γνώμῃ χρησάμε„νοι, ἐξεῖναι τοῖς κατισχυομένοις ὑπὸ τῶν πατρι„κίων δημόταις, προκαλεῖσθαι τὰς κρίσεις ἐπὶ τὸν „δῆμον· καὶ παρ' οὐδὲν οὕτως ἕτερον, ὡς τὸν νόμον „τόνδε, τήν τε πόλιν ἐν ὁμονοίᾳ διεφυλάξατε, καὶ „τοὺς βασιλεῖς ἐπιόντας ἀπώσασθε. τοῦτον δὴ „προφερόμενοι τὸν νόμον, ὑπὲρ ὧν ἅπαντας ἀδικεῖ„σθαί τε καὶ κατισχύεσθαι λέγομεν ὑπὸ Γαΐου „Μαρκίου τουδί, καλοῦμεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν δῆμον, „καὶ τὰ δίκαια παραγγέλλομεν ἐκεῖ λέγειν. καὶ προ„βουλεύματος ἐνταῦθα οὐκέτι δεῖ. περὶ ὧν γὰρ οὐκ „εἰσὶ νόμοι, περὶ τούτων ὑμεῖς τοῦ προβουλεύεσθαι „κύριοι, καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσαι. νόμου δ' ὄντος „ἀκινήτου, κἂν μηδὲν ὑμεῖς προβουλεύσητε, τούτῳ „δήπου χρηστέον. οὐ γὰρ δὴ τοῦτό γ' ἂν εἴποι τις, „ὅτι τῶν μὲν ἰδιωτῶν εἴ τῳ τὸ μειονεκτεῖν συμβαί-

„νει εἰς τὰς κρίσεις, κυρίαν εἶναι δεῖ τὴν ἐπὶ τὸν „δῆμον πρόκλησιν, ἡμῖν δὲ τοῖς δημάρχοις ἄκυρον. „νόμου, μὲν δὴ συγχωρήματι τῷδε ἰσχυριζόμενοι, „καὶ διὰ τοῦτο παρακινδυνεύσαντες ἐφ' ὑμῖν γενέ„σθαι δικασταῖς, ἥκομεν. ἀγράφῳ δὲ καὶ ἀνομο„θετήτῳ φύσεως δικαίῳ τῷδε ἀξιοῦμεν, ὦ βουλή, „μὴ πλεῖον ἔχειν ὑμῶν τὸν δῆμον, μήτε μεῖον, ἔν γε „τῷ δικαίῳ, οἱ πολλοὺς καὶ μεγάλους συνδιενεγκόν„τες ὑμῖν πολέμους, καὶ περὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν „πολέμων πλείστην ἐπιδειξάμενοι προθυμίαν, καὶ „τοῦ μηδενὶ τὸ κελευόμενον ποιεῖν τὴν πόλιν, ἀλλ' „αὐτὴν ἑτέροις ἐπιτάττειν τὰ δίκαια, οὐκ ἐλαχίστην „μοῖραν παρασχόμενοι. οὕτω δ' ἂν ἡμῖν τὸ μὴ „μεῖον ἔχειν τῶν δικαίων ἀποδοίητε, ὦ πατέρες, εἰ „τοὺς ἐπιχειροῦντας εἰς τὰ σώματα ἡμῶν καὶ τὴν „ἐλευθερίαν παρανομεῖν, κωλύοιτε, τὸν ἐκ τῆς δίκης „ἐφιστάντες αὐτοῖς φόβον. ἀρχὰς μὲν δὴ καὶ προε„δρίας καὶ τιμὰς τοῖς ἀρετῇ καὶ προὔχουσιν ὑμᾶς „οἰόμεθα δεῖν ἀπονέμειν· τὸ δὲ μηδὲν ἀδικεῖσθαι, „καὶ τὸ δίκας ὧν ἄν τις πάθῃ προσηκούσας λαμβά„νειν, ἴσα καὶ κοινὰ τοῖς ἅμα πολιτευομένοις εἶναι „δικαιοῦμεν. ὥσπερ οὖν τῶν λαμπρῶν καὶ μεγάλων „ἀφιστάμεθα ὑμῖν, οὕτω τῶν ἴσων καὶ κοινῶν οὐ „μεθιέμεθα. ἱκανὰ ταῦτα εἰρήσθω περὶ τοῦ δι„καίου, πολλῶν ἐνόντων καὶ ἄλλων λέγεσθαι.

XLII. „Ὡς δὲ καὶ συνοίσει τῷ κοινῷ ταῦτα, „ὡς ὁ δῆμος ἀξιοῖ γινόμενα, μικρὰ διεξιόντων ἀνέ„χεσθε. φέρε γάρ, εἴ τις ὑμᾶς ἔροιτο, τί μέγιστον „οἴεσθε εἶναι τῶν καταλαμβανόντων κακῶν τὰς πό-

„λεις, καὶ τοῦ ταχίστου τῶν ὀλέθρων αἴτιον; ἆρα „οὐχὶ τὴν διχοστασίαν εἴποιτε ἄν; ἔμοι γ' οὖν δο„κεῖ. τίς ὑμῶν οὕτως ἠλίθιός ἐστιν, ἢ σκαιὸς, ἢ „πέρα τοῦ μέτρου μισῶν τὴν ἰσηγορίαν, ὃς οὐκ „οἶδεν, ὅτι, δοθείσης ἐξουσίας τῷ δήμῳ, κρίνειν, ἃς „ἔξεστιν αὐτῷ, δίκας κατὰ τὸν νόμον, ἐν ὁμονοίᾳ „πολιτευσόμεθα; εἰ δὲ τἀναντία γνοίητε, καὶ ἀφέ„λοισθε ἡμῶν τὴν ἐλευθερίαν· ἐλευθερίαν γὰρ „ἀφαιρήσεσθε, δίκην καὶ νόμον ἀφαιρούμενοι· στα„σιάζειν ἡμᾶς αὖθις ἀναγκάσετε καὶ πολεμεῖν ὑμῖν; „ἐξ ἧς γὰρ ἂν ἐξελαθῇ πόλεως δίκη καὶ νόμος, εἰς „ταύτην στάσις εἰσπορεύεσθαι φιλεῖ καὶ πόλεμος. „καὶ ὅσοι μὲν οὐκ ἦλθον εἰς πεῖραν ἐμφυλίων συμ„φορῶν, οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ δι' ἀπειρίαν τῶν κα„κῶν, μήτ' ἄχθονται τοῖς γεγονόσι δεινοῖς, μήτε „κωλύουσιν ἐκ πολλοῦ τὰ μέλλοντα. ὅσοι δὲ, ὥσπερ „ὑμεῖς, εἰς τοὺς ἐλαχίστους κινδύνους καταστάντες, „ἀγαπητῶς ἀπηλλάγησαν, ἣν ὁ καιρὸς ἀπήτει, „ποιησάμενοι τῶν κακῶν λύσιν, τίς εὐπρεπὴς ἢ με„τρία πρόφασις ἀπολείπεται τούτοις, ἐὰν ἔτι ταῖς „αὐταῖς συμφέρωνται τύχαις; τίς δ' οὐκ ἂν ὑμῶν „καταγνοίη πολλὴν ἄνοιαν καὶ μανίαν, ἐνθυμού„μενος, ὅτι μικροῦ μὲν ἔμπροσθεν, ὑπὲρ τοῦ μὴ „στασιάζειν τοὺς δημότας, πολλὰ παρὰ γνώμην „ὑπεμείνατε, ὧν ἔνια οὔτε κάλλιστα ἦν ἴσως, οὔτε „λυσιτελέστατα· νῦν δ' οὔτ' εἰς χρήματα βλάπτε„σθαι μέλλοντες, οὔτ' εἰς εὐδοξίαν, οὔτ' εἰς ἄλλο „τῶν κοινῶν οὐδ' ὁτιοῦν, ἵνα χαρίζησθε τοῖς μισο„δημόταις, τὸ δημοτικὸν αὖθις ἐκπολεμώσετε; οὔκ,

„ἐάν γε σωφρονῆτε. ἡδέως δ' ἂν ὑμᾶς ἐροίμην, τίνα „γνώμην λαβόντες τότε, τὴν κάθοδον ἡμῖν συνεχω„ρήσατε, ἐφ' οἷς ἠξιοῦμεν· πότερα λογισμῷ προει„δόμενοι τὸ κράτιστον, ἢ τῇ ἀνάγκῃ εἴξαντες; εἴπερ „γὰρ ταῦτα ὑπελαμβάνετε ὠφελιμώτατα εἶναι τῇ „πόλει, τί οὐ μένετε καὶ νῦν ἐν αὐτοῖς; εἴτ' ἀναγ„καῖα καὶ οὐκ ἐνδεχόμενα ἄλλως γενέσθαι, εἴτε κα„τὰ λογισμὸν γέγονε ταῦτα ὀρθὸν καὶ τὸ συμφέρον „σκοποῦντα τῆς πόλεως, τί χαλεπαίνετε γενομένοις; „τὴν ἀρχὴν γὰρ ἔδει μὴ συγχωρεῖν ἴσως, εἰ δύναμις „ἦν ὑμῖν· συγχωρήσαντας δὲ, μηκέτι τοῖς πεπρα„γμένοις ἐγκαλεῖν.

XLIII. „Ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖτε, ὦ βουλὴ, περὶ „μὲν τὰς διαλύσεις γνώμῃ τῇ βελτίστῃ κεχρῆσθαι· „οἷς ἀνάγκη εἴκειν, τούτων βέβαια τηρεῖν τὰ συγ„κείμενα. θεοὺς γὰρ ἡμῖν ἐγγυητὰς ἐδώκατε τῶν „ὁμολογιῶν, πολλὰ καὶ δεινὰ ἐπαρασάμενοι τοῖς „παραβᾶσι τὰς συνθήκας, αὐτοῖς τε καὶ ἐγγόνοις „εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον. ἀλλ' ὅτι μὲν δὴ τά τε δίκαια „ἀξιοῦμεν καὶ τὰ συμφέροντα, καὶ πολλὴ ἀνάγκη „ποιεῖν ὑμᾶς ταῦτά ἐστι, μεμνημένους τῶν ὅρκων, „ὡς πρὸς εἰδότας ἅπαντας, οὐκ οἶδ', ὅ τι δεῖ πλείω „λέγοντα ἐνοχλεῖν. ὡς δ' οὐ μικρὰ τὰ διαφέροντα „ἡμῖν ἐστι, τόνδε μὴ ἐκλιπεῖν τὸν ἀγῶνα, μήτε βίᾳ „εἴξαντας, μήτ' ἀπάτῃ παραχθέντας, ἀλλὰ κατὰ „πολλὴν ἀνάγκην εἰς αὐτὸν ἀφίγμεθα, δεινὰ καὶ „πέρα δεινῶν πεπονθότες ὑπὸ τούτου τοῦ ἀνδρὸς, „μάθετε, ὦ πατέρες, μᾶλλον δ' ἀναμνήσθητε· οὐ„δὲν γὰρ ὅ τι οὐ πρὸς εἰδότας ὑμᾶς ἅπαντας ἐρῶ·

„καὶ ἅμα γνώμῃ χρήσασθε οἰκείᾳ πρὸς τὰ λεγόμενα,
„ἐνθυμηθέντες, εἰ τῶν δημοτῶν ἡμῶν ἐπεχείρησέ τις
„ἐν τῷ πλήθει τοιαῦτα λέγειν ἢ πράττειν καθ'
„ὑμῶν, οἷα Μάρκιος ἐτόλμησεν ἐνθάδε εἰπεῖν,
„ποῖόν ποτε ἂν ὑμῖν παρέστη πρὸς αὐτὸν πάθος.

XLIV. „Τὰς γὰρ ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας τῇ βου-
„λῇ ἀκινήτους ὁμολογίας, καὶ μόνον οὐκ ἀδαμαν-
„τίνοις δεσμοῖς ἠσφαλισμένας, ἃς οὔτε ὑμῖν τοῖς
„ὀμωμοκόσιν, οὔτε τοῖς ἐξ ὑμῶν ἐσομένοις κατα-
„λύειν θέμις, ἕως ἂν ἡ πόλις ἥδε οἰκῆται, πρῶτος
„ἐπεχείρησε λύειν ἐξ ὑμῶν οὑτοσὶ Μάρκιος, οὔπω
„τέταρτον ἔτος ἐξ οὗ γεγενημένας, οὐ σιγῇ πράττων
„τὴν κατάλυσιν, οὐδ' εἰς ἀφανές που καταδὺς χω-
„ρίον, ἀλλ' ἀναφανδὸν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, πάντων
„παρόντων ὑμῶν, γνώμην ἀποφηνάμενος, ὡς χρὴ
„τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν μηκέτι συγχωρεῖν ἡμῖν,
„ἀλλ' ἀνελεῖν, ᾗ πρώτῃ καὶ μόνῃ τῆς ἐλευθερίας
„φυλακῇ πιστεύσαντες, ἐποιησάμεθα τὰς διαλύσεις.
„καὶ οὐδ' ἐνταῦθα ἔστη τῆς ἀλαζονείας, ἀλλ' ὕβριν
„τὴν ἐλευθερίαν τῶν πενήτων, καὶ τυραννίδα τὴν
„ἰσηγορίαν ὀνομάζων, ἀφελέσθαι παρῄνει ταύτην
„ὑμῖν. ὃ δὲ πάντων ἀνοσιώτατον ἦν τῶν τότε ὑπὸ
„τούτου ἀξιωθέντων, ἀναμνήσθητε, ὦ πατέρες, ὅτε
„ἀπέφαινε καιρὸν εἶναι καλὸν ἀπομνημονεῦσαι
„πρὸς τὸ δημοτικὸν ἁπάσας τὰς ἐν τοῖς προτέροις
„ἐγκλήμασιν ὀργάς· καὶ παρῄνει νῦν, ὡς τετρύχω-
„ταί τε ὑπ' ἀχρηματίας, καὶ πολὺν ἤδη χρόνον τῆς
„ἀναγκαίου σπανίζεται τροφῆς, ὥστε ἅπαν αὐτῷ
„ἐπιτρέψαι, διακατασχόντας ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀπορίας

„τῶν ἐπιτηδείων τὴν ἀγοράν. οὐ γὰρ ἀνθέξειν ἡμᾶς „ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὀλίγα σιτία πολλοῦ ὠνουμένους „ἀργυρίου πένητας ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς μὲν „οἰχήσεσθαι, τὴν πόλιν ἐκλιπόντας, ὅσοι δ' ἂν „ὑπομείνωσι, τῷ κακοδαιμονεστάτῳ διαφθαρήσε- „σθαι τῶν μόρων. οὕτως δ' ἄρα παρεφρόνει καὶ „θεοβλαβὴς ἦν ταῦτα πείθων ὑμᾶς, ὥστ' οὐδ' „ἐκεῖνό ἠδυνήθη καταμαθεῖν, χωρὶς τῶν ἄλλων, ὧν „προσετρίβετο, τὰς τῆς βουλῆς σπονδὰς λύειν ἀξιῶν, „ὅτι πένητες ἄνθρωποι τῆς ἀναγκαίου τροφῆς ἀπο- „κλειόμενοι, τοσοῦτοι τὸ πλῆθος ὄντες, ὁμόσε χω- „ρεῖν ἀναγκασθήσονται τοῖς αἰτίοις τῆς συμφορᾶς, „οὐδὲν ἔτι φίλιον ἡγούμενοι. ὥστ' εἰ μανέντες ὑμεῖς „ἐπεκυρώσατε τὰς γνώμας αὐτοῦ, μηθὲν ἂν γενέ- „σθαι τὸ διὰ μέσου, ἀλλ' ἤτοι τὸ δημοτικὸν ἀπολω- „λέναι πλῆθος ἅπαν, ἢ οὐδὲ τὸ τῶν πατρικίων πε- „ριλελεῖφθαι γένος. οὐ γὰρ οὕτως ἂν ἀνδραποδω- „δῶς παρέσχομεν ἑαυτούς, οἱ μὲν ἐκπεσεῖν, οἱ δ' „ἀποθανεῖν, ἀλλὰ θεοὺς καὶ δαίμονας μάρτυρας, „ὧν ἐπάσχομεν, ἐπικαλεσάμενοι, πολλῶν ἂν ἐξεπλη- „ρώσαμεν τὰς ἀγορὰς, εὖ ἴστε, καὶ τοὺς στενωποὺς „νεκρῶν, καὶ μέγαν αἵματος κρατῆρα πολιτικοῦ „στήσαντες, οὕτως ἂν ἐδεξάμεθα τὴν ὀφειλομένην „μοῖραν. τοιούτων ἡμῖν δυσσεβημάτων, ὦ πατέ- „ρες, εἰσηγητὴς ἐγένετο, καὶ τοιαῦτα δημηγορεῖν „ᾤετο δεῖν.

XLV. „Καὶ οὐχὶ λέγειν μὲν ὁ Μάρκιος, ἐξ ὧν „διαστήσειν ἔμελλε τὴν πόλιν, ἐπεχείρησε, πράττειν „δ' οὐχ, οἷα ἔλεγεν, ἐπεβάλετο, ἀλλὰ καὶ στῖφος

„ἀνθρώπων εἰς ἅπασαν ὑπηρεσίαν ἑτοίμων περὶ „ἑαυτὸν ἔχων, καλούμενος ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἡμῶν, οὐκ „ἀπαντᾷ, καὶ τοῖς ὑπηρέταις τοῖς ἡμετέροις, ὁπότε „κελευσθέντες ἄγειν αὐτὸν ἐπιβάλλοιντο, πληγὰς „ἐντρίβεται, καὶ οὐδὲ τῶν ἡμετέρων σωμάτων τὼ „χεῖρε τελευτῶν ἀπέχεται. ὥστε περίεστιν ἡμῖν, τό „γ' ἐπὶ τοῦτον εἶναι μέρος, ὄνομα εὐπρεπὲς ἀσύλου „ἀρχῆς ἐπὶ χλευασμῷ κείμενον ἔχειν, ἔργων δὲ τῶν „ἀποδεδομένων τῇ ἀρχῇ μηδ' ὁτιοῦν πράττειν. πῶς „δ' ἂν ἑτέροις ἀδικεῖσθαι λέγουσι βοηθήσαιμεν, „οἷς γε μηδ' αὐτοῖς ὑπάρχει τὸ ἀσφαλές; ταύτας „μέντοι τὰς ὕβρεις οἱ πένητες ὑβριζόμενοι πρὸς „ἑνὸς ἀνδρὸς οὔπω τυραννοῦντος, ἀλλ' ἔτι μέλλον-„τος, καὶ τὰ μὲν ἤδη πεπονθότες δεινά, ὦ βουλή, „τὰ δ', εἰ μὴ τὸ πλεῖον ὑμῶν μέρος ἐμποδὼν ἐγένε-„το, παρὰ σχεδὸν ἐλθόντες παθεῖν, ἄρα εἰκότως „ἀγανακτοῦμεν, καὶ βοηθείας τινὸς οἰόμεθα δεῖν „οὐκ ἄνευ τῆς ὑμετέρας συναγανακτήσεως τυχεῖν, „ἐπὶ δίκην αὐτὸν ἴσην καὶ νόμιμον, ὦ βουλή, προ-„καλούμενοι, περὶ ἣν ἅπασα ἡ πληθὺς μερισθεῖσα „κατὰ φυλάς, λόγου δοθέντος τοῖς δεομένοις, ἔνορ-„κον ἐποίσει τὴν ψῆφον; ἴθι ἐκεῖ, ὦ Μάρκιε, καὶ „ταῦτα, ἃ μέλλεις λέγειν ἐνθάδε, πρὸς ἅπαντας „τοὺς πολίτας ἀθρόους ἀπολογοῦ, εἴτε ὡς ἀπὸ τοῦ „βελτίστου τὰ κράτιστα συνεβούλευες τούτοις, εἴτε „καὶ συνήνεγκεν ἂν τῇ πόλει ταῦτα γενόμενα, εἴτε „ὡς οὐκ ἔστι δίκαιον λόγων εὐθύνας ὑπέχειν τοὺς „ἀποφαινομένους ἐνθάδε τὰς γνώμας, εἴτε ὡς οὐκ „ἐκ προνοίας, οὐδ' ἐπιβουλῆς, ἀλλ' ὀργῇ ἐπιτρέψας,

„τὰ μιαρὰ ταῦτα παραινεῖν προήχθης, εἶθ' ὅ τι δὴ „ποτε ἄλλο ἀπολόγημα ἔχεις, καταβὰς ἀπὸ τῶν „ὑπερηφάνων καὶ τυραννικῶν αὐχημάτων ἐκείνων „σεαυτὸν ἐπὶ τὸ δημοτικὸν, ὦ πονηρὲ, καὶ ποίησον „ἤδη ποτὲ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὅμοιον, ἡμαρτη- „κότος λάβε καὶ παραιτουμένου σχῆμα, ταπεινὸν, „ἐλεεινὸν, οἷον ἀπαιτοῦσιν αἱ συμφοραὶ, μὴ βιαζό- „μενος τοὺς κακῶς πεπονθότας, ἀλλ' ὑπερχόμενος, „ἀξίου σώζεσθαι. γενέσθω σοι παράδειγμα τῆς „ἐπιεικείας, ᾗ χρώμενος ἂν εἴης πρὸς τοὺς ἅμα πο- „λιτευομένους ἀνεπίληπτος, τὰ τῶν ἀγαθῶν τού- „των ἔργα, οἳ τοσοῦτοι μὲν ὄντες τὸ πλῆθος, ὅσους „νῦν ὁρᾷς, τοσαύτας δ' ἀρετὰς ἀποδεδειγμένοι καὶ „πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς, ἃς οὐδ' ἐν πολλῷ πάνυ „χρόνῳ διελθεῖν ῥᾴδιον, οὐδὲν ὠμὸν, οὐδὲ ὑπερή- „φανον ἐξήνεγκαν τέλος καθ' ἡμῶν τῶν φαύλων καὶ „ταπεινῶν οἱ σεμνοὶ καὶ μεγάλοι, ἀλλὰ καὶ λόγων „ἦρξαν συμβατηρίων, αὐτοὶ πρότεροι προτείνοντες „διαλλαγὰς, ὅτε διεῖλεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἡ τύχη, „καὶ τὰς συμβάσεις, οὐχ ὡς ἑαυτοῖς ὑπελάμβανον „ἄριστα ἕξειν, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς ἠξιοῦμεν, συνεχώρησαν „γενέσθαι, καὶ τὰ τελευταῖα ταυτὶ τὰ περὶ τὴν σι- „τοδοσίαν ἔναγχος τοῦ χρόνου προσκρούσματα, ἐφ' „οἷς δι' αἰτίας εἴχομεν αὐτοὺς, περὶ πολλοῦ ἐποιή- „σαντο ἀπολύσασθαι.

XLVI. „Ἐῶ τἄλλα. ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ σου καὶ „τῆς σῆς θεοβλαβείας τίνας οὐκ ἐποιήσαντο δεήσεις „ἁπάντων κοινῇ τε καὶ καθ' ἕκαστον τῶν δημοτι- „κῶν, παραιτούμενοί σε τῆς τιμωρίας; ἔπειτα τοῖς

„μὲν ὑπάτοις καὶ τῇ βουλῇ τῇ τοσαύτην πόλιν ἐπι-
„τροπευούσῃ καλῶς εἶχεν, ὦ Μάρκιε, δικαστὴν τὸν
„δῆμον, ὑπὲρ ὧν ἐνεκαλοῦντο, ὑπομένειν, σοὶ δ'
„ἄρα οὐχὶ καλῶς ἔχει; καὶ δεῖσθαι μὲν τῶν δημο-
„τῶν ὑπὲρ ἀφέσεως τῆς σῆς οὗτοί γε ἅπαντες οὐδὲν
„αἰσχρὸν εἶναι νομίζουσι· σὺ δὲ δι' αἰσχύνης λαμ-
„βάνεις τὸ αὐτὸ τοῦτο; καὶ οὐκ ἀπόχρη σοὶ ταῦτα,
„ὦ γενναῖε, ἀλλ' ὥσπέρ τι καλὸν ἐξειργασμένος,
„ὑψαυχενῶν καὶ μεγαληγορῶν περιέρχῃ, καὶ μηδὲν
„ὑφεῖναι τοῦ φρονήματος, ἀπομαχόμενος· ἐῶ γὰρ,
„ὅτι καὶ λοιδορούμενος τῷ δήμῳ, καὶ προσεγκαλῶν
„καὶ ἀπειλῶν. ἔπειτα οὐ νεμεσᾶτε αὐτῷ τῆς ὑπερη-
„φανίας, ὦ πατέρες, εἰ τηλικούτων αὐτὸν ἀξιοῖ μό-
„νος, ἡλίκων οὐδὲ ὑμεῖς ἅπαντες ἑαυτούς; ὃν χρῆν,
„εἰ καὶ πάντες ὑμεῖς ἀναδέχεσθαι τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ
„πόλεμον ἐψηφίσασθε, τὸ μὲν εὔνουν καὶ πρόθυ-
„μον ὑμῶν ἀγαπᾷν, μὴ δέχεσθαι δὲ χάριν ἰδίαν ἐπὶ
„κοινῇ βλάβῃ, ἀλλ' ὑπομένειν ἀπολογούμενον, καὶ
„δίκην ὑπέχοντα, εἰ δέοι, καὶ πάντα πάσχοντα.
„ταῦτα γὰρ ἦν ἔργα ἀγαθοῦ πολίτου, καὶ τὸ καλὸν
„ἔργοις ἀσκοῦντος, οὐ λόγοις. ἃ δὲ νῦν οὗτος βιά-
„ζεται, τίνος ἐστὶ σημεῖα βίου, ποίων μηνύματα
„προαιρέσεων; ὅρκους παραβαίνειν, δεξιὰς παρα-
„σπονδεῖν, ὁμολογίας ἀναιρεῖν, δήμῳ πολεμεῖν, εἰς
„ἀρχόντων σώματα ὑβρίζειν, καὶ μηδὲ ἐφ' ἑνὶ τού-
„των τὸ σῶμα ὑπεύθυνον ποιεῖν, ἀλλ' ἄκριτον, ἀνα-
„πολόγητον, μηδενὸς δεηθέντα, μηδένα φοβηθέντα,
„μηθενὶ τῶν τοσούτων πολιτῶν ἴσον γενόμενον,
„ἀδεῶς περινοστεῖν· ἆρα οὐ τυραννικοῦ τρόπου

„ταῦτά ἐστιν; ἔμοιγε δοκεῖ. καὶ τοῦτον ὅμως εἰσι „τινες οἱ περιψύχοντες καὶ περικροτοῦντες ἐξ ὑμῶν „αὐτῶν, οἷς ἐντέτηκε τὸ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς μῖ- „σος ἀδιάλλακτον, καὶ οὐ δύνανται συνιδεῖν, ὅτι „οὐθὲν μᾶλλον κατὰ τοῦ ταπεινοτέρου μέρους τῶν „ἐν τῇ πόλει φύεται τουτὶ τὸ κακὸν, ὡς καὶ κατὰ „τοῦ σεμνοτέρου· ἀλλ᾽ οἴονται τοῦ διαφόρου φύ- „σει καταδουλωθέντος, καὶ τὸ καθ᾽ ἑαυτοὺς ἕξειν „ἀσφαλῶς. οὐχ οὕτως ἔχει τὸ ἀληθὲς, ὦ γνώμης „ἁμαρτάνοντες τῆς ἀρίστης· διδάσκαλον δὲ τὴν „πεῖραν, ἣν ὁ Μάρκιος παρέχεται, καὶ χρόνον λα- „βόντες, ὀθνείοις τε ἅμα καὶ οἰκείοις σωφρονισθέν- „τες παραδείγμασι, γνοίητε ἂν, ὅτι μοσχευομένη „κατὰ τοῦ δήμου τυραννὶς, καθ᾽ ὅλης τῆς πόλεως „μοσχεύεται· καὶ νῦν μὲν ἀφ᾽ ἡμῶν ἄρχεται, κρατή- „σασα δὲ οὐδ᾽ ὑμῶν φείσεται."

XLVII. Τοιαῦτα διεξιόντος τοῦ Δεκίου, καὶ τῶν ἄλλων δημάρχων, ἃ παραλιπεῖν αὐτοῖς ἐκεῖνος ἐδόκει, συναγορευσάντων, ἐπειδὴ γνώμην ἔδει τοὺς συνέδρους ἀποφαίνεσθαι, πρῶτοι μὲν οἱ πρεσβύτατοι τῶν ὑπατικῶν, καλούμενοι κατὰ τὸν εἰωθότα κόσμον ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἀνίσταντο· ἔπειτα οἱ τούτων ὑποδεέστεροι κατ᾽ ἄμφω ταῦτα· τελευταῖοι δὲ οἱ νεώτατοι, λόγον μὲν οὐθένα λέγοντες· ἔτι γὰρ ἦν δι᾽ αἰσχύνης τότε Ῥωμαίοις τοῦτο, καὶ νέος οὐδεὶς ἑαυτὸν σοφώτερον εἶναι ἠξίου πρεσβύτου· ἐπεκύρουν δὲ τὰς κειμένας ὑπὸ τῶν ὑπατικῶν γνώμας. ἅπασι δὲ προσετάττετο τοῖς παροῦσι, καθάπερ ἐν δικαστηρίῳ, μεθ᾽ ὅρκου τὴν ψῆφον ἐπιφέρειν. Ἀπ-

πιος οὖν Κλαύδιος, ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον ἔφην, ὅτι μισοδημότατος ἦν τῶν πατρικίων, καὶ οὐδέποτε ταῖς πρὸς τὸ δημοτικὸν ἠρέσκετο διαλλαγαῖς, οὐκ εἴα γενέσθαι τὸ προβούλευμα, τοιούτοις χρώμενος λόγοις.

App. Claudii oratio.

XLVIII. „Ἐβουλόμην ἂν ἔγωγε, καὶ τοῖς
„θεοῖς εὐξάμην πολλάκις, ἐμαυτὸν μὲν ἁμαρτεῖν
„γνώμης, ἣν εἶχον ὑπὲρ τῶν πρὸς τὸν δῆμον διαλύ-
„σεων, ὡς οὔτε καλὴν καὶ δικαίαν, οὔτε συμφέρου-
„σαν ἡμῖν ἔσεσθαι τὴν τῶν φυγάδων κάθοδον· καὶ
„διὰ παντὸς, ὁσάκις ἂν περὶ τούτου προετέθη σκο-
„πεῖν, πρῶτός τε τῶν ἄλλων καὶ τελευτῶν μόνος,
„ἐπειδὴ οἱ λοιποὶ ἀπέστησαν, ἠναντιούμην· ὑμᾶς
„δ', ὦ βουλὴ, τοὺς ἐπὶ τὰ κρείττω τὴν ἐλπίδα λαμ-
„βάνοντας, καὶ πάντα τῷ δήμῳ δίκαιά τε καὶ ἄδι-
„κα προθύμως χαριζομένους, ἄμεινον ἐμοῦ δόξαι
„φρονεῖν· ἐπεὶ δ' οὐχ ὡς ἐβουλόμην τε καὶ τοῖς
„θεοῖς ηὐχόμην, τὰ πράγματα ὑμῖν κεχώρηκεν, ἀλλ'
„ὡς ᾤμην, καὶ περιεστήκασιν αἱ χάριτες ὑμῶν εἰς
„φθόνους καὶ μίση, τὸ μὲν ἐπιτιμᾷν τοῖς ἡμαρτη-
„μένοις ἡμῖν, καὶ λυπεῖν ὑμᾶς διὰ κενῆς, ὃ ῥᾷστόν
„ἐστι καὶ πᾶσιν ὡς τὰ πολλὰ ποιεῖν σύνηθες, οὐκ
„ἐν καιρῷ νυνὶ γενησόμενον ὁρῶν ἐάσω. ἐξ ὧν δὲ τά
„τε παρελθόντα ἐπανορθωσόμεθα, ὅσα μὴ παντά-
„πασιν ἀνιάτως ἔχει, καὶ περὶ τῶν παρόντων ἄμει-
„νον φρονήσομεν, ταῦτα πειρασόμεθα λέγειν. καί-
„τοι με οὐ λέληθεν, ὅτι μαίνεσθαι καὶ θανατᾷν

„δόξω τισὶν ὑμῶν, γνώμην περὶ τούτων ἐλευθέραν „ἀποφαινόμενος, ἐνθυμουμένοις, ἡλίκους ἔχει κιν„δύνους ὁ μετὰ παῤῥησίας λόγος, καὶ τὰς Μαρκίου „συμφοράς, ὃς οὐ δι᾽ ἕτερόν τι νυνὶ τὸν ὑπὲρ τῆς „ψυχῆς ἀγῶνα τρέχει, λογιζομένοις. ἀλλ᾽ οὐκ οἴομαι „δεῖν τῆς οἰκείας ἀσφαλείας πλείω ποιεῖσθαι πρό„νοιαν, ἢ τῆς κοινῆς ὠφελείας. δέδοται γὰρ ἤδη τοῖς „ὑπὲρ ὑμῶν κινδύνοις τὸ σῶμα τοὐμόν, ὦ βουλή, „καὶ καθωσίωται τοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶσιν. „ὥστε ὅ τι ἂν τῷ δαίμονι δοκῇ, μετὰ πάντων τε καὶ „σὺν ὀλίγοις, εἴ δ᾽ ἀνάγκη, καὶ μόνος εὐγενῶς πεί„σομαι. ἕως δ᾽ ἂν ἔχω τὴν ψυχήν, οὐδείς με ἀφέλξει „φόβος μὴ οὐχ ἃ φρονῶ λέγειν.

XLIX. „Πρῶτον μὲν τοῦθ᾽ ὑμᾶς ἤδη ποτὲ „ἀξιῶ βεβαίως μαθεῖν, ὅτι δυσμενῆ καὶ πολέμιον „ἔχετε τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ τὸν δημοτικὸν ὄχλον, „καὶ πάντα, ὅσα μαλακισθέντες αὐτῷ συνεχωρήσα„τε, μάτην τε ὑμῖν ἀνάλωται καὶ καταφρονήσεως „αἴτια γέγονεν, ὡς διὰ τὴν ἀνάγκην συγχωρηθέντα „ὑφ᾽ ὑμῶν, ἀλλ᾽ οὐκ ἀπ᾽ εὐνοίας, οὐδὲ κατὰ κρίσιν. „σκοπεῖτε γὰρ οὕτως. ὅτε ἀπέστη λαβὼν τὰ ὅπλα „ὁ δῆμος ἀφ᾽ ὑμῶν, καὶ πολέμιος ἐτόλμησεν ἐκ τοῦ „φανεροῦ γενέσθαι, ἀδικηθεὶς μὲν οὐθέν, τῷ μὴ „δύνασθαι δὲ τὰ χρέα τοῖς συμβεβληκόσι διαλύσα„σθαι, ἀδικεῖσθαι σκηπτόμενος· καὶ ἐψηφίσασθε „ὑμεῖς χρεῶν τ᾽ ἀποκοπάς, καὶ ἄδειαν, ὧν ἥμαρτε „κατὰ τὴν ἀπόστασιν· οὐθενὸς ἔτι δεήσεσθαι ἔφη· „ἔγνωσαν οἱ πλείους ὑμῶν, οὐ γὰρ δὴ πάντες, πα„ρακρουσθέντες ὑπὸ τῶν συμβούλων, ὡς μή ποτε

„ὤφελον! ἀκυρῶσαι τοὺς ἐπὶ τῇ πίστει τεθέντας „νόμους, καὶ μηθενὸς τῶν τότε γεγενημένων μνησι„κακεῖν ἀδικημάτων· οὐκ ἠγάπησε ταύτης τυχὼν „τῆς χάριτος, ἧς μόνης μεμνημένος ἔφη πεποι„ῆσθαι τὴν ἀπόστασιν, ἀλλ᾽ εὐθὺς ἑτέραν ἔτι ταύ„της ᾔτει μείζω καὶ παρανομωτέραν δωρεὰν, ἐξου„σίαν αὐτῷ δοθῆναι δημάρχους ἐξ αὐτοῦ καθ᾽ „ἕκαστον ἔτος ἀποδεικνύναι, πρόφασιν μὲν ποιού„μενος τὴν ἡμετέραν ἰσχὺν, ἵνα δὴ τοῖς ἀδικουμέ„νοις καὶ κατισχυομένοις τῶν πενήτων ἐπικουρία „τις ὑπάρχῃ καὶ καταφυγή· ὡς δὲ τὸ ἀληθὲς εἶχεν, „ἐπιβουλεύων τῷ κόσμῳ τῆς πολιτείας, καὶ εἰς δη„μοκρατίαν περιστῆσαι τὰ πράγματα βουλόμενος. „καὶ τοῦτο ἔπεισαν ἡμᾶς οἱ σύμβουλοι τὸ ἀρχεῖον „ἐάσαι παρελθεῖν εἰς τὴν βουλὴν, ἐπὶ τῷ κοινῷ „παραγινόμενον κακῷ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῷ κατὰ τῆς „βουλῆς φθόνῳ, πολλὰ, εἴπερ ἄρα μέμνησθε, κε„κραγότος ἐμοῦ, καὶ μαρτυρομένου θεούς τε καὶ „ἀνθρώπους, ὅτι πόλεμον ἐμφύλιον ἄπαυστον εἰς „τὴν πόλιν εἰσάξετε, καὶ πάντα, ὅσα ὑμῖν προβέ„βηκε, λέγοντος.

L. „Τί οὖν ἐποίησεν ὁ χρηστὸς ἡμῖν δῆμος, „ἐπειδὴ καὶ ταύτην αὐτῷ συνεχωρήσατε τὴν ἀρχήν; „οὐκ ἐταμιεύσατο τὴν τοσαύτην χάριν, οὐδ᾽ ἔλαβεν „αἰσχυνομένως αὐτὴν καὶ σωφρόνως, ἀλλ᾽ ὡς δε„δοικόσι τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ κατεπτηχόσιν ἡμῖν. „ἔπειτα ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδειχθῆναι δεῖν ἔφη „τὴν ἀρχὴν, ὅρκοις ἐμπεδωθεῖσαν, κρείττω τιμὴν „αἰτούμενος, ἧς δεδώκατε ὑμεῖς τοῖς ὑπάτοις. ὑπε-

„μείνατε καὶ τοῦτο, καὶ στάντες ἐπὶ τῶν τομίων „κατ' ἐξωλείας ἑαυτῶν τε καὶ τῶν προγόνων ὠμό„σατε. τί οὖν ἐποίησε καὶ τούτου τυχών; ἀντὶ τοῦ „χάριτας ὑμῖν εἰδέναι, καὶ σώζειν τὸν πάτριον „κόσμον τῆς πολιτείας, ἀρξάμενος ἀπὸ τούτων τῶν „πλεονεξιῶν, καὶ ταύταις ταῖς παρανομίαις ἀφορ„μαῖς τῶν ὕστερον χρησάμενος, νόμους τ' ἀπροβου„λεύτους εἰσφέρει, καὶ τούτους ἐπιψηφίζει τῆς ὑμε„τέρας γνώμης δίχα· καὶ οἷς ἂν ὑμεῖς ἐκφέρετε „δόγμασιν οὐ προσέχει τὸν νοῦν, καὶ τῶν ὑπάτων „ὡς οὐκ ὀρθῶς τὴν πόλιν ἐπιτροπευόντων κατηγορεῖ, „καὶ τοῖς ἐκβαίνουσι παρὰ τὰς ὑμετέρας συνθήκας· „πολλὰ δ' ἐστὶν, ὧν οὐ δύναται στοχάσασθαι λο„γισμὸς ἀνθρώπινος· οὐ τὴν τύχην, ὥσπερ ἔφην, „ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν ἐπιγράφει διάνοιαν· ἐπιβου„λεύεσθαί τε ὑφ' ὑμῶν σκηπτόμενος, καὶ δεδιέναι, „μὴ τὴν ἐλευθερίαν ἀφέλησθε, ἢ τῆς πατρίδος ἐκ„βάλητε, αὐτὸς ἐφ' ὑμῖν ταῦτα μηχανώμενος διατε„λεῖ· καὶ τὸ μὴ παθεῖν, ὃ δεδοικέναι φησὶν, οὐκ „ἄλλῳ τινὶ φυλαττόμενος δῆλός ἐστιν, ἢ τῷ δρᾶσαι „φθάσαι. ἐδήλωσε δὲ τοῦτο πολλάκις μὲν καὶ πρό„τερον, καὶ ἐπὶ πολλῶν, ὧν ἐξείργομαι μεμνῆσθαι „κατὰ τὸ παρόν· μάλιστα δὲ Μάρκιον τουτονὶ τὸν „φιλοπόλεμον ἄνδρα, οὔτε προγόνων ἀφανῶν ὄντα, „οὔτ' αὐτὸν ἀρετῇ λειπόμενον οὐθενὸς ἡμῶν, αἰτια„σάμενος ἐπιβουλεύειν αὐτῷ, καὶ πονηρὰς ἐνθάδε „γνώμας λέγειν, ἄκριτον ἐπεχείρησεν ἀποκτεῖναι. „καὶ εἰ μὴ δεινὸν ἡγησάμενοι τὸ πρᾶγμα οἵ τε ὕπα„τοι, καὶ ὑμῶν οἱ τὰ κρείττω φρονοῦντες, συνε-

„στράφητε, καὶ τὴν παρανομίαν ἐπέσχετε αὐτῶν, ἐν „μιᾷ τῇ τότε ἡμέρᾳ πάντα ἀφῃρέθητε, ὅσα οἱ πα„τέρες τε ὑμῖν σὺν πολλοῖς κτησάμενοι πόνοις κατέ„λιπον, καὶ αὐτοὶ ὑμεῖς, οὐκ ἐλάττους ἀγῶνας ὑπο„στάντες ἐκείνων, ἔχετε, τὸ ἀξίωμα, τὴν ἡγεμονίαν, „τὴν ἐλευθερίαν· οἱ δὲ γενναιότεροι καὶ οὐκ ἀγα„πήσαντες αὐτὸ τὸ ζῆν, εἰ μὴ μετὰ τούτων ἐμέλλετε „τῶν ἀγαθῶν βιώσεσθαι, τὰς ψυχὰς ἂν πρότερον, „ἢ ταῦτα, ἀφῃρέθητε, οἱ μὲν εὐθὺς, οἱ δ᾽ οὐκ εἰς „μακράν. τί γὰρ ἂν τὸ κωλῦσον ἦν, οὕτως αἰσχρῶς „καὶ κακῶς Μαρκίου τοῦδε ἀναρπασθέντος ὥσπερ „ἐν ἐρημίᾳ, κἀμὲ μετὰ τοῦτον ἀπολωλέναι διασπα„σθέντα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ πάντας, ὅσοι πώπο„τε ἠναντιώθησαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἔμελλον ἐναντιώ„σεσθαι ταῖς παρανόμοις ἐπιθυμίαις τοῦ δήμου; „οὐ γὰρ ἂν ἠρκέσθη τοὺς δύο μόνους ἡμᾶς ἐκποδὼν „ποιησάμενος, οὐδὲ μέχρι δεῦρο ἐλθὼν ἀπέστη τῆς „παρανομίας, εἰ δεῖ τὰ μέλλοντα τεκμαίρεσθαι τοῖς „γεγονόσιν, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἡμῶν ἀρξάμενος, ἅπαν τὸ „ἀντίπαλον καὶ μὴ εἶκον, ὥσπερ χειμάῤῥους πολὺς „ἐμπεσὼν, παρέσυρεν ἂν καὶ κατήνεγκεν, οὔτ᾽ εὐγε„νείας φειδόμενος, οὔτ᾽ ἀρετῆς, οὔτε ἡλικίας.

LI. „Ταύτας ὑμῖν ὁ δῆμος, ὦ βουλὴ, τὰς καλὰς „ἀμοιβὰς, ἀνθ᾽ ὧν ἔπαθε πολλῶν ὄντων καὶ μεγά„λων, τὰς μὲν ἀπέδωκεν ἤδη, τὰς δ᾽ ἀποδώσειν „ἔμελλεν, εἰ μὴ τὸ κωλῦσον παρ᾽ ὑμᾶς ἐγένετο. „ἄγε δὴ νῦν κἀκεῖνο ἐνθυμήθητε πάλιν, ὃ μετὰ „τοῦτο τὸ γενναῖον καὶ σῶφρον ὑμῶν ἔργον ἔδρα„σεν, ἵνα γνῶτε, ὄντινα χρὴ τρόπον αὐτῷ προσ-

„φέρεσθαι. ἐκεῖνος τοίνυν ὡς ἔμαθεν ὑμᾶς οὐκέτι
„φέροντας αὐτοῦ τὴν ὕβριν, ἀλλ' ὁμόσε χωρεῖν παρ-
„εσκευασμένους, ἔπτηξε, καὶ μικρὸν ἀναλαβὼν
„ἑαυτὸν, ὥσπερ ἐκ μέθης, ἢ μανίας, ἀπὸ μὲν τοῦ
„βιάζεσθαι κατέβη, ἐπὶ τὸ δικάζεσθαι δ' ἐτράπε-
„το· καὶ προειπὼν ἡμέραν ῥητὴν, εἰς αὐτὴν ἐκάλει
„τὸν ἄνδρα, ὡς δίκην ὑφέξοντα, ἧς αὐτὸς ἔμελλε
„κατήγορός τε καὶ μάρτυς καὶ δικαστὴς ἔσεσθαι,
„καὶ τοῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας κύριος. ἐπειδὴ δὲ
„καὶ πρὸς τοῦτο ἐνέστητε, νομίσαντες, οὐκ ἐπὶ δί-
„κην, ἀλλ' ἐπὶ τιμωρίαν καλεῖσθαι τὸν ἄνδρα,
„ὁρῶν, ὡς οὐδενός ἐστιν αὐτοκράτωρ πράγματος,
„ἀλλ' ὅσ' ἂν ὑμεῖς προβουλεύσητε, ταῦτα ἐπιψηφί-
„σαι κύριος, τῆς τ' αὐθαδείας, ἧς πολὺς ἔπνει τότε,
„ὑφεῖται νυνὶ, καὶ δεησόμενος ὑμῶν ἥκει συγχωρῆ-
„σαι καὶ ταύτην αὐτῷ τὴν χάριν. ἐνθυμούμενοι δὴ
„ταῦτα, αἴσθεσθε ἤδη ποτὲ, καὶ μάθετε, ὅτι πάν-
„τα, ὅσα μὲν εὐηθέστερα βουλευσάμενοι μᾶλλον, ἢ
„φρονιμώτερα, ἐχαρίσασθε αὐτῷ, συμφορᾶς ὑμῖν
„ἐνήνοχε καὶ βλάβας· ὅσα δὲ μετὰ τοῦ γενναίου
„στάντες τοῖς παρανόμοις αὐτοῦ καὶ βιαίοις ἠναν-
„τιώθητε, ταῦτα ἡμῖν εἰς δέον ἐκβέβηκε. τί οὖν
„ὑμῖν ἐπισταμένοις ταῦτα παραινῶ πράττειν; καὶ
„τίνα γνώμην ὑπὲρ τῶν παρόντων ἀποφαίνομαι;
„ὅσα μὲν ἐχαρίσασθε καὶ συνεχωρήσατε τῷ δήμῳ,
„τὴν ἔχθραν διαλλαττόμενοι, ὁπωσδήποτε, φυλάτ-
„τειν κύρια, καὶ μὴ λύειν τῶν τότε συγχωρηθέντων
„μηθὲν, οὐχὶ ὡς καλῶν καὶ τῆς πόλεως ἀξίων ὄν-
„των· πόθεν γάρ; ἀλλ' ὡς ἀναγκαίων καὶ μηκέτι

„δεχομένων διόρθωσιν· ὅσα δ' ἂν ἔξω τούτου βια-„ζόμενος καὶ παρανομῶν ἀκόντων ὑμῶν ἐπιχειρῇ „λαμβάνειν, μήτε συγχωρεῖν αὐτῷ, μήτε προ-„τρέπειν, ἀλλ' ἀντιπράττεσθαι λόγοις τε καὶ ἔργοις, „καὶ ὁμοῦ πάντας, καὶ ἕνα ἕκαστον ἰδίᾳ. οὐ γάρ, „ἂν ἅπαξ ἁμάρτοι τις, εἴτ' ἀπατηθεὶς, εἴτ' ἀναγκα-„σθεὶς, καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοια δεῖ πράττειν, ἀλλ' „ἐκείνου μεμνημένους, τἄλλα ὅπως μὴ τοιαῦτα γε-„νήσεται σκοπεῖν. ταῦτα μὲν οὖν ἐστιν, ἃ κοινῇ „πάντας ὑμᾶς οἴομαι δεῖν ἐγνωκότας εἶναι, καὶ παρ-„εσκευάσθαι πρὸς τὰς ἀδίκους τοῦ δήμου πλεονε-„ξίας παραινῶ.

LII. „Ὡς δὲ καὶ τοῦτο, περὶ οὗ νυνὶ πρόκει-„ται σκοπεῖν, ὅμοιόν ἐστι τοῖς ἄλλοις ἐγχειρήμα-„σιν αὐτοῦ τοῖς ἀδίκοις καὶ παρανόμοις, καὶ οὐχ, „οἷον ὁ δήμαρχος, ἐξαπατῶν ἡμᾶς, ἐπειρᾶτο ἀπο-„φαίνεσθαι, δίκαιον καὶ μέτριον, μάθετε οἱ μήπω „σαφῶς εἰδότες. ὁ μὲν οὖν νόμος ὁ περὶ τῶν δικα-„στηρίων τῶν δημοτικῶν, ὃν Δέκιος ἐκρατύνατο „μάλιστα, οὐ καθ' ὑμῶν ἐγράφη τῶν πατρικίων, „ἀλλ' ὑπὲρ ἀσφαλείας τῶν κατισχυομένων δημοτι-„κῶν, ὡς αὐτός τε δηλοῖ, γραφὰς ἔχων οὐκ ἀμφι-„βόλους· καὶ ὑμεῖς ἅπαντες ἀεὶ τοῦτο λέγετε κα-„λῶς ἐπιστάμενοι. μέγα δὲ τούτου σημεῖόν ἐστιν, „ὃ καὶ παντὸς ἀμφισβητουμένου δικαίου κριτήριον „εἶναι δοκεῖ. κράτιστον, ὁ χρόνος ἐννεακαιδεκαέτης „ἤδη γεγονὼς, ἐξ οὗ ὁ νόμος οὗτος ἐτέθη· ἐν ᾧ „παντὶ δεῖξαι Δέκιος οὐκ ἂν ἔχοι δίκην οὐδεμίαν, „οὔτε δημοσίαν κατ' οὐδενὸς τῶν πατρικίων ἐν τῷ

„νόμῳ δεδοκιμασμένην, οὔτ᾽ ἰδίαν· εἰ δὲ φήσει, „δειξάτω, καὶ μηθὲν ἔτι δεόμεθα λόγου. αἱ δὲ „ὁμολογίαι, καθ᾽ ἃς διελύσασθε πρὸς τοὺς δημό-„τας, αἱ νεωστὶ γενόμεναι· χρὴ γὰρ καὶ περὶ τού-„των ὑμᾶς μαθεῖν, ἐπειδὴ πονηρὸς ἐξηγητὴς ὁ δή-„μαρχος αὐτῶν ἐγένετο· δύο ταῦτα συγχωρήματα „περιέχουσι· ἀφεῖσθαι τοὺς δημοτικοὺς τῶν χρεῶν, „καὶ τὴν ἀρχὴν τήνδ᾽ ἀποδείκνυσθαι καθ᾽ ἕκαστον „ἐνιαυτὸν ἐπικουρίας ἕνεκα τῶν κατισχυομένων καὶ „κωλύσεως, ἄλλο δὲ παρὰ ταῦτα οὐδέν. μέγιστον „δὲ ὑμῖν γενέσθω τεκμήριον, ὅτι οὔτε ὁ νόμος „οὔτε αἱ συνθῆκαι κατ᾽ ἀνδρὸς πατρικίου δικάζειν „τῷ δήμῳ δεδώκασιν ἐξουσίαν, ὃ ποιεῖ νῦν αὐτὸς ὁ „δῆμος. αἰτεῖται γὰρ αὐτὸ παρ᾽ ὑμῶν τήμερον, ὡς „πρότερόν γ᾽ οὐκ ἔχων· οὐδεὶς δ᾽ ἂν ἀξιώσειέ τι „παρ᾽ ἄλλων λαμβάνειν, ὧν ἐστι νόμῳ κύριος. δί-„καιον δὴ φύσεως ἀνομοθέτητον, ὦ βουλή, πῶς „ἂν εἴη τοῦτο· καὶ γὰρ τοῦτο Δέκιος ἡμᾶς ᾤετο „δεῖν σκοπεῖν· τοῖς μὲν δημόταις, ἃς τ᾽ ἂν φεύ-„γωσι δίκας ὑπὸ τῶν πατρικίων, καὶ ἃς ἂν ἐκείνους „διώκωσι, τὸν δῆμον δικάζειν· τοῖς δὲ πατρικίοις, „μήτε ὅταν ἐπάγωσί τινι τῶν δημοτικῶν δίκην, μή-„τε ὅταν αὐτοὶ κινδυνεύωσι, τοὺς πατρικίους τὰ „νείκη διαιτᾷν, ἀλλὰ τούτοις μὲν ἀμφότερα ἐξεῖ-„ναι πλεονεκτεῖν, ἡμῖν δ᾽ οὐδετέρου τῶν δικαίων „μετέχειν; εἰ δέ τι Μάρκιος ἀδικεῖ τὸν δῆμον, ἢ „καὶ ἄλλος τῶν πατρικίων ὁστισοῦν, καὶ δίκαιός „ἐστιν ἀποθανεῖν, ἢ τῆς πόλεως ἐκπεσεῖν, μὴ παρ᾽ „αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ἐνθάδε κριθείς, διδότω αὐτῷ δίκας,

„ὥσπερ ἐστὶ νόμιμον. εἰ μὴ ἄρα, ὦ Δέκιε, ὁ μὲν „δῆμος ἴσος ἔσται δικαστὴς, καὶ οὐθὲν χαρίσαιτο „αὐτῷ, πρὸς ἀνδρὸς ἐχθροῦ ἐπιφέρων τὴν ψῆφον· „οὗτοι δ' εἰ γένοιντο τῆς ψήφου κύριοι, τὸν ἀδι„κοῦντα περὶ πλείονος ποιήσονται τῆς ἀδικουμένης „ὑπ' αὐτοῦ πόλεως, μέλλοντες ἀρὰν καὶ ἐπιορκίαν, „καὶ μῖσος μὲν παρ' ἀνθρώπων, χόλον δὲ παρὰ „θεῶν ἐκ τῆς δίκης ἀποίσεσθαι, καὶ μετὰ πονηρῶν „ἐλπίδων ζῆν. οὐκ ἀξιῶ ταῦτα περὶ τῆς βουλῆς, ὦ „δημόται, σκοπεῖν, ἢ τιμὰς καὶ ἀρχὰς, καὶ τὰ „κράτιστα τῶν ἐν τῇ πόλει παραχωρεῖν ὁμολογεῖτε „δι' ἀρετὴν, καὶ πολλὰς χάριτας εἰδέναι φατὲ τῆς „προθυμίας, ἣν ἐπεδείξατο περὶ τὴν κάθοδον ὑμῶν. „μάχεται ταῦτα ἀλλήλοις· καὶ οὐκ ἔχει λόγον, οὓς „ἐπαινεῖτε, τούτους φοβεῖσθαι, καὶ ἅμα τοῖς αὐ„τοῖς περὶ τῶν μειζόνων μὲν ἐπιτρέπειν, περὶ δὲ τῶν „ἄλλων ἀπιστεῖν. τί δὲ οὐχὶ μιᾷ χρώμενοι γνώμῃ, „ἢ πάντα πιστεύετε αὐτοῖς, ἢ περὶ πάντων ἀπιστεῖ„τε, ἀλλὰ προβουλεῦσαι μὲν αὐτοὺς τὰ δίκαια ἱκα„νοὺς εἶναι νομίζετε, δικάσαι δὲ περὶ αὐτῶν τού„των, ὧν προβουλεύουσιν, οὐχ ἱκανούς; πολλὰ „καὶ ἄλλα περὶ τῶν δικαίων εἶχον, ὦ βουλὴ, λέγειν, „ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἱκανά.

LIII. „Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τοῦ συμφέροντος „ἐπειρᾶτο λέγειν Δέκιος, ὡς ἀγαθὸν μὲν ὁμόνοια, „δεινὸν δὲ στάσις· καὶ θεραπεύοντες μὲν τὸν δῆ„μον, ἐν ὁμονοίᾳ πολιτευσόμεθα, κωλύσαντες δὲ „οὓς βούλονται τῶν πατρικίων ἀνδρηλατεῖν, ἢ μιαι„φονεῖν, εἰς πόλεμον ἐμφύλιον καταστησόμεθα,

„πολλὰ λέγειν ἔχων, ὀλίγοις πάνυ χρήσομαι. πρῶ-
„τον μὲν οὖν θαυμάσαι ἔχω Δέκιον τῆς εἰρωνείας· οὐ
„γὰρ ἠλιθιότητός γ᾽· εἰ κρεῖττον οἴεται τὰ συμφέρον-
„τα τῷ κοινῷ φρονεῖν ἑαυτὸν, ὅς ἄρτι παρελήλυθεν
„εἰς τὰς πράξεις τὰς πολιτικὰς, ἡμῶν τῶν γεγηρακό-
„των ἐν αὐταῖς, καὶ μεγάλην ἐκ μικρᾶς πεποιηκότων
„τὴν πόλιν. ἔπειτα εἰ πείσειν ὑπέλαβεν ὑμᾶς, ὡς χρὴ
„παραδοῦναί τινα ἔκδοτον ἐπὶ τιμωρίᾳ τοῖς ἐχθροῖς,
„καὶ ταῦτα πολίτην ὑμέτερον, καὶ οὐχὶ τῶν ἀφα-
„νῶν τινα πολιτῶν, ἢ φαύλων, ἀλλὰ ὃν αὐτοὶ καὶ
„τὰ πολέμια λαμπρότατον ἡγεῖσθε εἶναι, καὶ τὸν
„βίον σωφρονέστατον, τά τε πολιτικὰ πράττειν οὐ-
„θενὸς χείρονα. καὶ ταῦτα ἐτόλμησεν εἰπεῖν, εἰδὼς
„ὑμᾶς πλείστην αἰδῶ ποιουμένους ἱκετῶν, καὶ μηδὲ
„πολεμίων τοὺς καταφεύγοντας ἐνθάδε ταύτης ἀπο-
„κλείοντας τῆς φιλανθρωπίας. εἰ δὲ τἀναντία ἡμᾶς
„ἐγίγνωσκες ἐπιτηδεύοντας, ὦ Δέκιε, ἀνόσια μὲν
„φρονοῦντας περὶ θεοὺς, ἄδικα δὲ πράττοντας
„πρὸς ἀνθρώπους, τί ἂν ἡμῖν τούτου συνεβούλευες
„ἔργον ὑπομεῖναι δεινότερον, ἀφ᾽ οὗ πρόῤῥιζοι καὶ
„πανώλεις, μισηθέντες θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις,
„διαφθαρησόμεθα; οὐ δεόμεθά σου συμβού-
„λου, Δέκιε, οὔτε περὶ πολιτῶν ἐκδόσεως, οὔτε
„περὶ ἄλλου χρήματος, ὧν ἡμῖν πρακτέον, οὐδε-
„νός· οὐδ᾽ ὀθνείᾳ φρονήσει νέου ἀνδρὸς τὰ οἰκεῖα
„συμφέροντα κρίνειν οἰόμεθα δεῖν, οἱ μέχρι τῆσδε
„τῆς ἡλικίας διὰ πολλῆς πείρας κακῶν τε καὶ ἀγα-
„θῶν ἐληλυθότες. πολέμων δ᾽ ἀπειλὰς, αἷς χρώ-
„μενοι φοβεῖτε ἡμᾶς, οὐ νῦν πρῶτον ἐπαγομένας

„ὑφ' ὑμῶν, ἀλλὰ πολλάκις ἤδη καὶ ὑπὸ πολλῶν „ἐπαναταθείσας, τῇ συνήθει πρᾳότητι παρα„δόντες, ἀκαταπλήκτως οἴσομεν. καὶ εἰ δήπερ „δράσετε τὰ ὅμοια, οἷς λέγετε, ἀμυνούμεθα, θε„ούς τε συναγωνιστὰς ἔχοντες, οἳ νεμεσῶσι τοῖς „ἄρχουσι πολέμου ἀδίκου, καὶ ἀνθρώπων ἕξοντες „χεῖρα οὐκ ὀλίγην σύμμαχον. Λατῖνοί τε γὰρ „ἅπαντες, οἷς νεωστὶ τὴν ἰσοπολιτείαν δεδώκαμεν, „σὺν ἡμῖν στήσονται, ὡς περὶ πατρίδος ἤδη τῆς „πόλεως τῆσδ' ἀγωνιζόμενοι, αἵ τ' ἐνθένδε ἀποι„κισθεῖσαι πόλεις πολλαὶ καὶ ἀγαθαί, περὶ παντὸς „ποιούμεναι σώζεσθαι τὴν μητρόπολιν, ἀμυνοῦσιν „αὐτῇ. εἰ δ' εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς κατακλείσετε τῆς „πανταχόθεν ἐπικουρίας περιέχεσθαι, ὑπομενοῦ„μεν, ὦ Δέκιε, καὶ θεράποντας εἰς ἐλευθερίαν „προκαλούμενοι, καὶ πολεμίους εἰς φιλίαν, καὶ πάν„τας ἀνθρώπους εἰς κοινωνίαν τῶν ἐκ τῆς νίκης ἐλ„πίδων, ὁμόσε χωρεῖν ἡμῖν. μηδενὸς δὲ τούτων δεή„σειεν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ πάντες οἱ πόλιν τὴν Ῥω„μαίων κατέχοντες, ἀλλ' εἴη μέχρι λόγων τὰ φοβερὰ „ταῦτα ἐλθεῖν, ἔργον δὲ μηδὲν ἐξ αὐτῶν γένοιτο „ἄχαρι."

M. Valerii concionis summa.

LIV. Ταῦτα μὲν Ἄππιος εἶπεν. Μάνιος δὲ Οὐαλέριος ὁ δημοτικώτατος τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ περὶ τὰς διαλλαγὰς πλείστην ἀποδειξάμενος προθυμίαν, φανερῶς καὶ τότε τῷ δήμῳ συνελάμβανε, καὶ λόγον διεξῆλθε μετὰ πολλῆς συγκείμενον

φροντίδος, ἐπιτιμῶν μὲν τοῖς οὐκ ἐῶσι μίαν εἶναι τὴν πόλιν, ἀλλὰ διαιροῦσι τὸ δημοτικὸν ἀπὸ τῶν πατρικίων, καὶ διὰ μικρὰς προφάσεις πολέμους ἀναζωπυροῦσιν ἐμφυλίους· ἐπαινῶν δὲ τοὺς ἓν τὸ συμφέρον καὶ κοινὸν ἡγουμένους, καὶ πάντα ἐλάττω τῆς ὁμονοίας τιθεμένους, διδάσκων, ὡς, εἰ γένοιτο τῆς δίκης, ὥσπερ ἀξιοῖ, ὁ δῆμος κύριος, καὶ ταύτην παρὰ τοῦ συνεδρίου τὴν χάριν ἑκόντος λάβοι, τάχα μὲν οὐδ' ἐπέξεισιν ἄχρι τέλους, ἀλλ' ἀρκεσθεὶς αὐτῷ τῷ κεκρατημένῳ τοῦ σώματος, ἐπιεικέστερον μᾶλλον, ἢ χαλεπώτερον, αὐτῷ χρήσεται. εἰ δ' ἄρα ἐκ παντὸς οἰομένων τρόπου τῶν δημάρχων τέλος ἐπιθεῖναι νόμιμον τῇ δίκῃ, τῆς ψήφου γενήσεται κύριος, ἀπολύσει τῆς αἰτίας τὸν ἄνδρα, αἰδούμενος μὲν αὐτὸ τὸ κινδυνεῦον σῶμα, οὗ πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἔχει μεμνῆσθαι, ἀνταποδιδοὺς δὲ τὴν αὐτὴν χάριν τῇ παρασχούσῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ βουλῇ, καὶ πρὸς μηδὲν ἐναντιωθείσῃ τῶν μετρίων. παρεῖναι μέντοι τῇ δίκῃ συνεβούλευε, καὶ συναπολογεῖσθαι τῷ ἀνδρὶ, καὶ τὸν δῆμον ἀξιοῦν μηδὲν γνῶναι χαλεπὸν περὶ αὐτοῦ, τούς τε ὑπάτους καὶ τοὺς ἐκ τοῦ συνεδρίου πάντας, καὶ τοὺς ἄλλους πατρικίους κατὰ πλῆθος ἀφικομένους· συνοίσειν γὰρ οὐ μικρὰ τῷ κινδυνεύοντι καὶ τούτους εἰς σωτηρίας ῥοπήν· καὶ μὴ μόνον αὐτοὺς οὕτως ἔχειν ταῖς γνώμαις, ἀλλὰ καὶ πελάτας ἕκαστον τοὺς αὐτοῦ παρακαλεῖν, καὶ φίλους συνάγειν, καὶ εἴ τινας οἰκείους ἔχουσι τῶν δημοτικῶν δι' εὐεργεσίας, ὑπολαμβάνειν, καὶ τούτους νυνὶ τὴν πρότερον ὀφειλομένην χάριν

ἐπὶ τῆς ψηφοφορίας ἀπαιτεῖν· τό τε φιλόπολι καὶ μισοπόνηρον, καὶ χρηστὸν οὐκ ὀλίγον ἀπέφηνεν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ μέρους ἐσόμενον· καὶ ἔτι πλεῖον τούτου, ὃ πρὸς τὰς τύχας πάσχει τι τὰς ἀνθρωπίνας, καὶ ἐλεεῖν οἶδε τοὺς ἐν τοῖς ἀξιώμασιν, ὅταν εἰς ταπεινὰ πέσωσιν αὐτῶν αἱ τύχαι. ὁ δὲ πλείων λόγος ἐγίνετο αὐτῷ πρὸς τὸν Μάρκιον, παράκλησιν ἔχων νουθετήσει μεμιγμένην, καὶ δέησιν ἀνάγκῃ. ἠξίου γὰρ αὐτὸν, ἐπειδὴ διϊστάναι τὸν δῆμον ἀπὸ τῆς βουλῆς αἰτίαν ἔχει, καὶ τυραννικὸς εἶναι διαβάλλεται διὰ τὴν αὐθάδειαν τοῦ τρόπου, δέος τε παρέστηκεν ἅπασι, μὴ δι᾽ αὐτὸν ἀρχὴ γένηται στάσεως καὶ κακῶν ἀνηκέστων, ἃ φέρουσιν ἐμφύλιοι πόλεμοι, μὴ ποιεῖν ἀληθεῖς καὶ κυρίας τὰς κατ᾽ αὐτοῦ διαβολὰς, μένοντα ἐν τῷ φθονουμένῳ τοῦ βίου, ἀλλὰ σχῆμα ταπεινὸν μεταλαβεῖν, καὶ τοῖς ἀδικεῖσθαι λέγουσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ σώματος παρασχεῖν, καὶ μὴ φεύγειν ἄδικον ἔγκλημα λόγῳ μετὰ δίκης ἀπολυόμενον. ταῦτα γὰρ αὐτῷ πρός τε σωτηρίαν ἀσφαλέστατα εἶναι, καὶ πρὸς εὐδοξίαν, ἧς ὀρέγεται, λαμπρότατα, καὶ τοῖς προϋπηργμένοις ἔργοις ἀκόλουθα. εἰ δ᾽ αὐθαδέστερος ἔσται μᾶλλον, ἢ μετριώτερος, καὶ τὴν βουλὴν ἀξιώσει πάντα κίνδυνον δι᾽ ἑαυτὸν ὑπομένειν, κακὴν μὲν ἧτταν, αἰσχρὰν δὲ νίκην, τοῖς πεισθεῖσι προσάψειν αὐτὸν ἀπέφαινεν. ἦν τ᾽ ἐνταῦθα πολὺς ὀλοφυρόμενος, καὶ τῶν καταλαμβανόντων κακῶν τὰς πόλεις ἐν ταῖς διχοστασίαις τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα ἐπιλεγόμενος.

LV. Διεξιὼν δὲ ταῦτα μετὰ πολλῶν δακρύων οὐ προσποιητῶν καὶ πεπλασμένων, ἀλλ᾽ ἀληθινῶν, ἀνὴρ ἡλικίας τε καὶ ἀρετῆς ἀξιώσει προὔχων, ὡς ἔμαθε κινούμενον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις τὸ συνέδριον, ἐκ τοῦ τεθαῤῥηκότος ἤδη τὸ λοιπὸν ἐξύφαινε τὸν λόγον· ,,Εἰ δέ τινες ὑμῶν, ὦ βουλευταὶ, λέγων, ,,ταράττονται, δοκοῦντες ἔθος εἰσάγειν πονηρὸν εἰς ,,τὴν πόλιν, ἐὰν τῷ δήμῳ συγχωρήσητε ψῆφον ἐπι- ,,φέρειν κατὰ τῶν πατρικίων, καὶ ἐπ᾽ οὐδενὶ ἀγαθῷ ,,νομίζουσι τὴν τῶν δημάρχων ἐξουσίαν πολλὴν ,,ἰσχὺν λαβοῦσαν γενήσεσθαι, μαθέτωσαν ἁμαρ- ,,τάνοντες δόξης, καὶ τἀναντία ἢ τὰ προσήκοντα ,,ὑπειληφότες. εἰ γάρ τι καὶ ἄλλο σωτηρίας αἴτιον ,,ἔσται τῇ πόλει τῇδε, καὶ τοῦ μηδέποτε τὴν ἐλευ- ,,θερίαν μήτε τὴν ἰσχὺν ἀφαιρεθῆναι, ὁμονοοῦσαν ,,δὲ ἀεὶ καὶ μιᾷ γνώμῃ περὶ πάντων χρωμένην δια- ,,τελεῖν, καὶ ὁ δῆμος αἰτιώτατος ἔσται συμπαρα- ,,ληφθεὶς ἐπὶ τὰ πράγματα· καὶ τὸ μὴ μίαν εἶναι ,,τὴν διοικοῦσαν τὰ κοινὰ πολιτείαν, ἄκρατον μήτε ,,ὀλιγαρχίαν, μήτε δημοκρατίαν, ἀλλά τινα μικτὴν ,,ἐξ ἁπασῶν τούτων κατάστασιν· τοῦτο ὑπὲρ πάντα ,,ἡμᾶς ὠφελήσει. ῥᾷστα γὰρ εἰς ὕβρεις ἀποσκήπτει ,,καὶ παρανομίας τούτων ἕκαστον τῶν πολιτευμάτων ,,αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ γενόμενον. ὅταν δ᾽ ἀνακερασθῇ ,,πάντα μετρίως, τὸ παρακινοῦν μέρος ἀεὶ καὶ ἐκ- ,,βαῖνον ἐκ τοῦ συνήθους κόσμου, ὑπὸ τοῦ σωφρο- ,,νοῦντος καὶ μένοντος ἐν τοῖς ἰδίοις ἔθεσι κατείργε- ,,ται. μοναρχία μὲν οὖν ὠμὴ καὶ αὐθάδης γενηθεῖ- ,,σα, καὶ τυραννικὰ διώκειν ἀρξαμένη ζηλώματα,

„ὑπ' ἀνδρῶν ὀλίγων καὶ ἀγαθῶν καταλύεται. ὀλι-
„γαρχία δ' ἐκ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν συνεστηκυῖα, ἢ
„χρῆσθε καὶ ὑμεῖς νυνὶ, ὅταν πλούτῳ καὶ ἑταιρίαις
„ἐπαρθεῖσα, δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς
„μηθένα ποιῆται λόγον, ὑπὸ δήμου φρονίμου κατα-
„λύεται. δῆμος δὲ σωφρονῶν καὶ κατὰ νόμους πο-
„λιτευόμενος, ὅταν ἀκοσμεῖν ἄρξηται καὶ παρανο-
„μεῖν, ὑπὸ τοῦ κρατίστου ἀνδρὸς βίᾳ καταληφθεὶς
„δικαιοῦται. ὑμῖν δ', ὦ βουλὴ, μονάρχου μὲν ἐξου-
„σίας, ἵνα μὴ τυραννὶς γένηται, τὰ δυνατὰ εὕρηται
„βοηθήματα. δύο γὰρ ἀνθ' ἑνὸς ἀποδείξαντες τῆς
„πόλεως κυρίους, καὶ τούτοις οὐκ ἀόριστον χρόνον
„ἐπιτρέψαντες ἔχειν τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐνιαύσιον, οὐ-
„δὲν ἧττον ἀποδείκνυτε φύλακας αὐτῶν τριακοσίους
„ἄνδρας ἐκ τῶν πατρικίων τοὺς κρατίστους τε καὶ
„πρεσβυτάτους, ἐξ ὧν ἥδ' ἡ βουλὴ συνέστηκεν·
„ὑμῶν δ' αὐτῶν, ἵνα μένητε ἐν τῷ προσήκοντι
„κόσμῳ, φυλακὴν οὐδεμίαν ἄχρι τοῦδε φαίνεσθε
„πεποιημένοι. καὶ περὶ μὲν ὑμῶν οὔπω ἔδεισα, μὴ
„διαφθαρῆτε τὰς διανοίας ὑπὸ τοῦ μεγέθους καὶ
„πλήθους ἀγαθῶν, οἳ τυραννίδος τε πολεμίου
„ἠλευθερώκατε τὴν πόλιν ἔναγχος, καὶ οὔπω σχολὴν
„ἐσχήκατε ὑβρίζειν καὶ τρυφᾷν, διὰ τοὺς συνεχεῖς
„καὶ μακροὺς πολέμους· περὶ δὲ τῶν μεθ' ὑμᾶς
„ἐσομένων ἐνθυμούμενος, ὅσας ὁ μακρὸς αἰὼν φέρει
„μεταβολὰς, δέδοικα, μή τι παρακινήσαντες οἱ δυ-
„νατοὶ ἐκ τοῦ συνεδρίου, λάθωσιν εἰς μοναρχίαν τὸ
„πολίτευμα περιστήσαντες τυραννικήν.

LVI. „Ἐὰν οὖν κοινωνήσητε καὶ τῷ δήμῳ τῶν

„πολιτευμάτων, οὐθὲν ἐνθένδε φύσεται κακὸν, ἀλλ'
„ὁ πλέον ἔχειν τῶν ἄλλων ἀξιῶν, καὶ τῆς βουλῆς
„προσεταιρισάμενος τὸν βουλόμενον συννοσεῖν καὶ
„συναδικεῖν· πάντα γὰρ τὰ εἰκότα χρὴ περὶ πόλεως
„βουλευομένους προνοεῖν· κληθεὶς ὑπὸ τῶν δημάρ-
„χων εἰς τὸν δῆμον ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ σεμνὸς,
„ἀποδώσει τῷ δήμῳ τῷ φαύλῳ καὶ ταπεινῷ λόγον,
„ὧν πράττει τε καὶ διανοεῖται· κἂν ἀδικῶν φαίνη-
„ται, καὶ δίκης, ἧς ἂν ἄξιος ᾖ, τεύξεται. αὐτὸν δὲ
„δὴ τὸν δῆμον, ἵνα μὴ τρυφᾷ τηλικαύτης ἐξουσίας
„γενόμενος κύριος, μηδὲ ὑπὸ τῶν κακίστων ἐκδη-
„μαγωγούμενος τοῖς κρατίστοις πολεμῇ· καὶ γὰρ ἐν
„ὄχλῳ φιλεῖ γίνεσθαι ἡ τυραννίς· φυλάξει τε καὶ
„οὐδὲν ἐάσει παρανομεῖν ὁ διαφέρων φρονήσει
„ἀνὴρ, δικτάτωρ ὑφ' ὑμῶν αἱρεθεὶς, ὃς αὐτοκρά-
„τορι καὶ ἀνυπευθύνῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ, τό τε
„νοσοῦν ἐξελεῖ τῆς πόλεως μέρος, καὶ τὸ μήπω διε-
„φθαρμένον οὐκ ἐάσει κακωθῆναι, ἔθη τε καὶ νό-
„μιμα καὶ ζηλώματα βίων τὰ κράτιστα μεθαρμο-
„σάμενος, ἀρχάς τ' ἀποδείξας, ἃς ἂν ἡγῆται σωφρο-
„νεστάτων τῶν κοινῶν ἐπιτροπεύσειν· καὶ ταῦτα ἐν-
„τὸς ἓξ μηνῶν διοικησάμενος, ἰδιώτης αὖθις ἔσται, τὸ
„τιμᾶσθαι μόνον ἐκ τούτων λαβὼν, ἄλλο δ' οὐθέν.
„ταῦτ' οὖν ἐνθυμηθέντες, καὶ τὸ σχῆμα τῆς πολι-
„τείας τοῦτο ἡγησάμενοι κράτιστον εἶναι, μηθενὸς
„ἀπελαύνετε τὸν δῆμον, ἀλλ' ὥσπερ ἀρχὰς ἀπο-
„δεικνύναι τὰς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἡγησομένας
„τῆς πόλεως, καὶ νόμους τοὺς μὲν ἐπικυροῦν, τοὺς
„δ' ἀναιρεῖν, καὶ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης διαγι-

„γινώσκειν, ἃ μέγιστα καὶ κυριώτατά ἐστι τῶν ἐν τῇ „πόλει διαπραττομένων, μεταδεδώκατε αὐτῷ, καὶ „οὐθενὸς τούτων αὐτοκράτορα πεποιήκατε τὴν „βουλήν· οὕτω καὶ τῶν δικαστηρίων μεταδίδοτε, „καὶ μάλιστα ὑπὲρ ὧν ἄν τις αἰτίαν ἔχῃ τὴν πόλιν „ἀδικεῖν, στάσιν εἰσάγων, ἢ τυραννίδα σκευαζόμε„νος, ἢ περὶ προδοσίας τοῖς πολεμίοις διαλεγόμενος, „ἢ τοιοῦτόν τι κακὸν ἐπιχειρῶν πράττειν. ὅσῳ γὰρ „ἂν φοβερώτερον κατασκευάσητε τὸ παραβαίνειν „τοὺς νόμους, καὶ τὰ ἔθη κινεῖν, τοῖς ὑβρισταῖς „καὶ πλεονέκταις, πολλοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ φύλακας „αὐτῶν ἀποδείξαντες, τοσούτῳ κρεῖττον ὑμῖν ἕξει „τὰ κοινά.“

LVII. Ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις εἰπὼν, ἐπαύσατο. τῶν δὲ βουλευτῶν οἱ μετ' αὐτὸν ἀνιστάμενοι, πλὴν ὀλίγων, οἱ λοιποὶ ταύτῃ προσέθεντο τῇ γνώμῃ. καὶ ἐπειδὴ τὸ προβούλευμα ἔδει γράφεσθαι, λόγον αἰτησάμενος ὁ Μάρκιος εἶπεν· „Οἷος μὲν, ὦ βουλὴ, πρὸς τὰ κοινὰ ἐγὼ γέγονα, καὶ „ὡς διὰ τὴν πρὸς ὑμᾶς εὔνοιαν εἰς τοῦτον τὸν κίν„δυνον ἐλήλυθα, καὶ ὅτι παρὰ γνώμην ἀπήντηταί „μοι τὰ παρ' ὑμῶν, ἅπαντες ἴστε, καὶ ἔτι μᾶλλον „εἴσεσθε, ὅταν τὰ κατ' ἐμὲ σχῇ τέλος. ἐπεὶ δὲ ἡ Οὐα„λερίου γνώμη νικᾷ, καὶ συνενέγκῃ μὲν ταῦτα ὑμῖν, „καὶ γενοίμην ἐγὼ κακὸς εἰκαστὴς τῶν ἐσομένων. „ἵνα δὲ καὶ ὑμεῖς οἱ τὸ προβούλευμα γράφοντες „εἰδῆτε, ἐφ' οἷς παραδιδόναι με τῷ δήμῳ μέλλετε, „κἀγὼ μὴ ἀγνοῶ, περὶ τίνος ἀγωνιοῦμαι, κελεύσατε „δὴ τοὺς δημάρχους εἰπεῖν ἐναντίον ὑμῶν, τί τὸ

„ἀδίκημά ἐστιν, ἐφ᾽ οὗ μέλλουσί μου κατηγορεῖν, „καὶ τὸ ποταπὸν ὄνομα ἐπιγράψουσι τῇ δίκῃ."

LVIII. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἔλεγε, δοκῶν ἐπὶ τοῖς λόγοις, οἷς εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ, τὴν δίκην ὑφέξειν· καὶ βουλόμενος ὁμολογῆσαι τοὺς δημάρχους, ὅτι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας μέλλουσιν αὐτοῦ κατηγορεῖν. οἱ δὲ δήμαρχοι, βουλευσάμενοι κατὰ σφᾶς, τυραννίδι ἐπιβουλεύειν αὐτὸν ᾐτιάσαντο, καὶ πρὸς ταύτην ἐκέλευον τὴν αἰτίαν ἥκειν ἀπολογησόμενον· οὐ βουλόμενοι τὸ ἔγκλημα εἰς μίαν αἰτίαν κατακλεῖσαι, καὶ ταύτην οὔτ᾽ ἰσχυρὰν, οὔτε τῇ βουλῇ κεχαρισμένην, ἀλλ᾽ ἑαυτοῖς τε πράττοντες ἐξουσίαν, ὅσα βούλονται, ἐγκαλεῖν, καὶ βοήθειαν ἀφαιρήσεσθαι τοῦ Μαρκίου τὴν ἐκ τῶν συνέδρων οἰόμενοι. καὶ ὁ Μάρκιος εἶπεν· „Ἀλλ᾽ εἴ τοι ἐπὶ ταύτῃ γε „κριθήσομαι τῇ διαβολῇ, δίδωμι ἐμαυτὸν ἐπίδικον „τοῖς δημόταις, καὶ μηδὲν ἔστω τὸ κωλῦον γράφε„σθαι τὸ προβούλευμα." ἐγένετο δὲ τοῖς πλείστοις τῶν συνέδρων ἀσμένοις ἐπὶ τούτῳ γενέσθαι τῷ ἐγκλήματι τὴν δίκην, κατ᾽ ἀμφότερα, καὶ ὅτι οὐκ ἔσται λέγειν, ἃ φρονεῖ τις, ἐν τοῖς συνέδροις ὑπαίτιον, καὶ ὅτι ῥᾳδίως ἀπολύσεται τὴν διαβολὴν ὁ ἀνὴρ, βίον ἐζηλωκὼς σώφρονα καὶ ἀνεπίληπτον. γράφεται τὸ προβούλευμα μετὰ ταῦτα· ὑπὲρ τῆς δίκης, καὶ χρόνος εἰς παρασκευὴν τῆς ἀπολογίας ὁρίζεται τῷ ἀνδρὶ μέχρι τῆς τρίτης ἀγορᾶς· αἱ δ᾽ ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο, ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων, δι᾽ ἡμέρας ἐννάτης. ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν, τάς τ᾽

ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων, καὶ τὰς δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον, τά τε κοινά, ὅσων ἦσαν κύριοι κατὰ τοὺς νόμους, καὶ ὅσα ἡ βουλὴ ἐπιτρέψειεν αὐτοῖς, ψῆφον ἀναλαμβάνοντες ἐπεκύρουν· τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ἀγορῶν ἑπτὰ ἡμέρας, αὐτουργοί τ' ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον. ἐπειδὴ δὲ τὸ προβούλευμα ἔλαβον οἱ δήμαρχοι, προελθόντες εἰς τὴν ἀγοράν, συνεκάλεσαν εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, καὶ πολλὰ ἐγκώμια τῆς βουλῆς διελθόντες, καὶ τὰ δόγματα αὐτῆς ἀναγνόντες, προεῖπον ἡμέραν, ἐν ᾗ τὴν δίκην ἔμελλον ἐπιτελεῖν· εἰς ἣν ἅπαντας ἠξίουν ἥκειν τοὺς πολίτας, ὡς ὑπὲρ τῶν μεγίστων διαγνωσομένους.

LIX. Ὡς δὲ διεβοήθη ταῦτα, πολλὴ σπουδὴ καὶ παράταξις ἐγίνετο τῶν τε δημοτικῶν καὶ τῶν πατρικίων· τῶν μέν, ὡς τιμωρησομένων τὸν αὐθαδέστατον· τῶν δέ, ἵνα μὴ γένηται ὑποχείριος τοῖς ἐχθροῖς, ὡς ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας ἀγωνιζόμενος. ἐδόκει δὲ πᾶσα κινδυνεύεσθαι ἡ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐλευθερίας δικαίωσις ἐν τῷ τότε ἀγῶνι ἀμφοτέροις. ἐπιστάσης δὲ τῆς τρίτης ἀγορᾶς, ὁ μὲν ἐκ τῶν ἀγρῶν ὄχλος, ὅσος οὔπω πρότερον, συνεληλυθὼς εἰς τὴν πόλιν, ἕωθεν ἔτι κατεῖχε τὴν ἀγοράν. οἱ δὲ δήμαρχοι συνεκάλουν τὸ πλῆθος ἐπὶ τὴν φυλέτιν ἐκκλησίαν, χωρία τῆς ἀγορᾶς περισχοινίσαντες, ἐν οἷς ἔμελλον αἱ φυλαὶ στήσεσθαι καθ' αὑτάς. καὶ τότε πρῶτον ἐγένετο Ῥωμαίοις ἐκκλησία κατ' ἄνδρα ψηφηφόρος, ἡ φυλετική· πολλὰ δ' ἐναντιουμένων τῶν πατρικίων, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, καὶ τὴν λοχῖτιν ἀξιούν-

των συνάγειν ἐκκλησίαν, ὥσπερ αὐτοῖς πάτριον ἦν. ἐν γὰρ τοῖς πρότερον χρόνοις, ὅτε μέλλοι ψῆφον ἐξενεγκεῖν ὁ δῆμος, ὑπὲρ ὁτουδήτινος, ὧν ἐπιτρέψειεν ἡ βουλὴ, ἐκάλουν μὲν οἱ ὕπατοι τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ἱερὰ πρότερον ἐπιτελέσαντες, ἃ νόμος αὐτοῖς ἐστι, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τινὰ ἐξ αὐτῶν ἔτι γίνεται. συνῄει δὲ τὸ πλῆθος εἰς τὸ πρὸ τῆς πόλεως Ἄρειον πεδίον, ὑπό τε λοχαγοῖς καὶ σημείοις τεταγμένον, ὥσπερ ἐν πολέμῳ. ἐπέφερον δὲ τὴν ψῆφον οὐχ ἅπαντες ἀναλαβόντες, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἰδίους ἕκαστοι λόχους, ὁπότε κληθεῖεν ὑπὸ τῶν ὑπάτων. ὄντων δὲ τῶν συμπάντων τριῶν καὶ ἐννενήκοντα καὶ ἑκατὸν λόχων, καὶ τούτων εἰς ἓξ διῃρημένων συμμορίας, πρώτη μὲν ἐκαλεῖτο συμμορία, καὶ τὴν ψῆφον ἐπέφερεν ἡ τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον τίμημα τῆς οὐσίας, καὶ τὴν πρώτην λαμβανόντων τάξιν ἐν πολέμοις· ἐν οἷς ἦσαν ἱππέων μὲν ὀκτωκαίδεκα λόχοι, πεζῶν δ' ὀγδοήκοντα. δευτέρα δ' ἐψηφηφόρει συμμορία τῶν ὑποδεεστέρων τοῖς βίοις, καὶ τὴν ὑποβεβηκυῖαν τάξιν ἐν ταῖς μάχαις [μαχομένων,] καὶ ὁπλισμὸν οὐ τὸν αὐτὸν ἐχόντων τοῖς πρωτοστάταις, ἀλλ' ἐλάττονα· τοῦτο δὲ τὸ πλῆθος εἰς εἴκοσι λόχους συντεταγμένον ἦν· προσέκειντο δ' αὐτοῖς δύο λόχοι τεκτόνων καὶ χαλκοτύπων, καὶ ὅσοι ἄλλοι πολεμικῶν ἔργων ἦσαν χειροτέχναι. οἱ δ' ἐν τῇ τρίτῃ συμμορίᾳ καλούμενοι, λόχους μὲν ἐξεπλήρουν εἴκοσι, τίμημα δ' εἶχον ἔλαττον τῶν δευτέρων, καὶ τάξιν τὴν ἐπ' ἐκείνοις [ἐλάττονα,] καὶ ὅπλα οὐχ ὅμοια τοῖς πρὸ αὐτῶν ἔφερον. οἱ δὲ μετὰ τούτους καλού-

μενοι, τίμημά τ' οὐσίας ἔλαττον εἶχον, καὶ τάξιν ἐν πολέμῳ τὴν ἀσφαλεστέραν ἐλάμβανον, καὶ ὁπλισμὸν εὐσταλέστερον εἶχον· διῄρηντο δ' εἰς εἴκοσι καὶ οὗτοι λόχους· συνετάττοντο δὲ καὶ τούτοις δύο λόχοι βυκανιστῶν καὶ σαλπιγκτῶν. πέμπτη δ' ἐκαλεῖτο συμμορία τῶν ὀλίγου πάνυ τετιμημένων ἀργυρίου· ὅπλα δ' ἦν αὐτῶν σαυνία καὶ σφενδόναι· οὗτοι τάξιν οὐκ εἶχον ἐν φάλαγγι, ἀλλὰ ψιλοὶ καὶ κοῦφοι συνεστρατεύοντο τοῖς ὁπλίταις, εἰς τριάκοντα λόχους διῃρημένοι. οἱ δ' ἀπορώτατοι τῶν πολιτῶν, οὐκ ἐλάττους τῶν ἄλλων ἁπάντων ὄντες, ἔσχατοι τὴν ψῆφον ἀνελάμβανον, ἕνα μόνον ἔχοντες λόχον· οὗτοι στρατειῶν τ' ἦσαν ἐλεύθεροι τῶν ἐκ καταλόγου, καὶ εἰσφορῶν τῶν κατὰ τιμήματα γινομένων ἀτελεῖς, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἐν ταῖς ψηφηφορίαις ἀτιμότατοι. εἰ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν πρώτων λόχων, οὓς οἵ τε ἱππεῖς ἐξεπλήρουν, καὶ τῶν πεζῶν οἱ τὴν πρώτην τάξιν ἐν τῷ πολέμῳ λαμβάνοντες, τὸ αὐτὸ φρονήσαιεν ἑπτὰ καὶ ἐννενήκοντα λόχοι, τέλος εἶχεν ἡ ψηφηφορία, καὶ οὐκέτι τοῖς λοιποῖς ἓξ καὶ ἐννενήκοντα λόχοις ἀνεδίδοτο ἡ ψῆφος· εἰ δὲ μὴ τοῦτο γένοιτο, ἡ δευτέρα συμμορία τῶν δύο καὶ εἴκοσι λόχων ἐκαλεῖτο, καὶ ἡ τρίτη· καὶ τοῦτο συνέβαινεν, ἕως οὗ τὸ αὐτὸ φρονήσωσιν ἑπτὰ καὶ ἐννενήκοντα λόχοι. καὶ τὰ μὲν πολλὰ τῶν ἀγωνισμάτων ἐπὶ τῶν πρώτων κλήσεων τέλος ἐλάμβανεν, ὡς μηδὲν ἔτι δεῖν τῶν ἐσχάτων. σπανίως δέ που πρᾶγμα οὕτως ἐνδοιαζόμενον ἐνέπιπτεν, ὥστε μέχρι τῆς ἐσχάτης ψήφου τῆς τῶν ἀπορωτάτων προελθεῖν· καὶ ἦν

ὥσπερ πέρας τοῦτο σχισθέντων τῶν προτέρων δύο καὶ ἐννενήκοντα καὶ ἑκατὸν λόχων, τὴν τελευταίαν ψῆφον ἐπενεχθεῖσαν ἐκείναις, αἰτίαν γενέσθαι τῆς ἐπὶ θάτερα ῥοπῆς. οἱ μὲν οὖν συναγωνιζόμενοι Μαρκίῳ, ταύτην ἠξίουν καλεῖν τὴν ἀπὸ τῶν τιμημάτων ἐκκλησίαν, ὑπολαμβάνοντες τάχα μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης κλήσεως ὑπὸ τῶν ὀκτὼ καὶ ἐννενήκοντα λόχων ἀπολυθήσεσθαι τὸν ἄνδρα· εἰ δὲ μή γε, ὑπὸ τῆς δευτέρας, ἢ τρίτης. οἱ δὲ δήμαρχοι ταῦτα ὑφορώμενοι, καὶ αὐτοὶ τὴν φυλετικὴν ἐκκλησίαν ᾤοντο δεῖν συνάγειν, καὶ τοῦ ἀγῶνος ἐκείνην ποιῆσαι κυρίαν· ἵνα μήτε οἱ πένητες τῶν πλουσίων μειονεκτῶσι, μήτε οἱ φυλετικοὶ τῶν ὁπλιτῶν ἀτιμοτέραν ἔχωσι χώραν, μήτε ἀπεῤῥιμμένον εἰς τὰς ἐσχάτας κλήσεις τὸ δημοτικὸν πλῆθος ἀποκλείηται τῶν ἴσων ψήφων· ἰσόψηφοι δὲ καὶ ὁμότιμοι πάντες ἀλλήλοις γενόμενοι, μιᾷ κλήσει τὴν ψῆφον ἐπενέγκωσι κατὰ φυλάς. καὶ ἐδόκουν δικαιότερα αὐτοὶ τῶν ἑτέρων ἀξιοῦν· δημοτικὸν οἰόμενοι δεῖν, ἀλλ' οὐκ ὀλιγαρχικὸν εἶναι τὸ τοῦ δήμου δικαστήριον, καὶ τὴν περὶ τῶν ἀδικούντων τὸ κοινὸν διάγνωσιν ἁπάντων εἶναι κοινήν.

LX. Συγχωρηθέντος δ' αὐτοῖς καὶ τούτου μόγις ὑπὸ τῶν πατρικίων, ἐπειδὴ τὴν δίκην ἐχρῆν λέγεσθαι, πρῶτος ἀνέβη Μινύκιος, ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, καὶ ἔλεξεν, οὓς ἐπέστειλεν αὐτῷ λόγους ἡ βουλή· πρῶτον μὲν ἁπάσας τὰς εὐεργεσίας ὑπομιμνήσκων, ὅσας ἦν εἰληφὼς ὁ δῆμος παρὰ τῶν πατρικίων· ἔπειτα ἀξιῶν ἀντὶ πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων μίαν ἀποδοθῆναι παρὰ τοῦ δήμου δεομένοις σφίσιν

ἀναγκαίαν χρείαν, ἐπὶ τῷ κοινῷ τῆς πόλεως ἀγαθῷ. πρὸς δὲ τούτοις, ἐπαινῶν μὲν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην, καὶ ὅσης εὐδαιμονίας ἑκάτερον τούτων αἴτιόν ἐστι ταῖς πόλεσιν ἐπιλεγόμενος· κατηγορῶν δὲ διχοστασίας καὶ πολέμων ἐμφυλίων, ἐξ ὧν πόλεις αὐτάνδρους ἀπέφαινεν ἀνῃρῆσθαι, καὶ ἔθνη ὅλα διολωλέναι. παρακαλῶν δὲ μὴ τὰ χείρω αἱρεῖσθαι πρὸ τῶν κρειττόνων ὀργῇ ἐπιτρέψαντας, ἀλλ' ἐκ λογισμοῦ σώφρονος τὰ μέλλοντα δρᾶν, μηδὲ τοῖς κακίστοις τῶν πολιτῶν χρῆσθαι συμβούλοις περὶ τῶν μεγίστων βουλευομένους, ἀλλὰ τοῖς κρατίστοις σφίσιν εἶναι δοκοῦσιν, ὑφ' ὧν ᾔδεσαν ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους πολλὰ ὠφελημένην τὴν πατρίδα, οἷς οὐκ ἂν δικαιώσωσιν, ὡς μεταβεβλημένοις τὴν φύσιν, ἀπιστεῖν. ἓν δὲ κεφάλαιον ἦν ἁπάντων τῶν λόγων, μηδεμίαν αὐτοὺς ἐπενεγκεῖν κατὰ τοῦ Μαρκίου ψῆφον, ἀλλὰ μάλιστα μὲν δι' αὐτὸν ἀφεῖναι τὸν ἄνδρα, ἀναμιμνησκομένους, οἷος εἰς τὰ κοινὰ ἐγένετο, καὶ ὅσους κατώρθωσεν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας τε καὶ ἡγεμονίας πολέμους, καὶ ὡς οὔτε ὅσια, οὔτε δίκαια, οὔτε προσήκοντα σφίσι ποιήσουσι, λόγων μὲν αὐτῷ μνησικακοῦντες φαύλων, ἔργων δ' ἀχαριστοῦντες καλῶν. εἶναι δὲ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀφέσεως καλὸν, ὅτε γ' αὐτὸς ἥκει παρέχων τὸ σῶμα τοῖς διαφόροις, καὶ στέρξων, ὅ τι ἂν ἐκεῖνοι περὶ αὐτοῦ διαγνῶσιν. εἰ δ' οὐχ οἷοί τέ εἰσι διαλύσασθαι πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλὰ χαλεπῶς καὶ ἀπαραιτήτως ἔχουσιν, ἐνθυμηθέντας, ὅτι ἡ βουλὴ δεησομένη περὶ αὐτοῦ πάρεισιν, ἄνδρες οἱ κράτιστοι τῆς πόλεως

τριακόσιοι, παθεῖν τι καὶ ἐπικλυσθῆναι τὰς γνώμας, καὶ μὴ δι᾽ ἑνὸς ἐχθροῦ τιμωρίαν, τοσούτων δέησιν ἀπώσασθαι φίλων, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν χάριτι δίκην ἑνὸς ἀνδρὸς ὑπεριδεῖν. Ταῦτα καὶ παραπλήσια τούτοις εἰπὼν, τελευταῖον ἐκεῖνον ὑπέθηκε τὸν λόγον, ὅτι, ψήφου μὲν ἐπαχθείσης, ἐὰν ἀπολύσωσι τὸν ἄνδρα, διὰ τὸ μηδὲν ἀδικεῖσθαι τὸν δῆμον ὑπ᾽ αὐτοῦ, δόξουσιν ἀφεικέναι· ἐὰν δὲ κωλύσωσιν ἐπιτελεσθῆναι τὴν δίκην, τοῖς δεομένοις ὑπὲρ αὐτοῦ φανήσονται κεχαρισμένοι.

LXI. Παυσαμένου δὲ τοῦ Μινυκίου, παρελθὼν ὁ δήμαρχος Σικίννιος, οὔτ᾽ αὐτὸς ἔφη προδώσειν τὴν ἐλευθερίαν τῶν δημοτῶν, οὔτε τοῖς προδιδοῦσιν ἐπιτρέψειν ἑκών· ἀλλ᾽ εἰ τῷ ὄντι παρέχουσιν οἱ πατρίκιοι τὸν ἄνδρα ἐπὶ δίκην τοῖς δημοτικοῖς, ἀναδώσειν περὶ αὐτοῦ ψῆφον, ἄλλο δὲ ποιήσειν παρὰ ταῦτα οὐδέν. μετὰ ταῦτα παρελθὼν ὁ Μινύκιος εἶπεν· „Ἐπειδὴ πάντως, ὦ δήμαρχοι, ψῆφον „ἐπενεχθῆναι περὶ τοῦ ἀνδρὸς προθυμεῖσθε, μηθὲν „ἔξω τοῦ ἐγκλήματος κατηγορεῖτε· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τυ„ραννίδι αὐτὸν ἐπιχειρεῖν εἰσηγγείλατε, τοῦτο διδά„σκετε, καὶ περὶ τούτου τὰς πίστεις φέρετε. λόγων „δὲ, ὧν αὐτὸν αἰτιᾶσθε κατὰ τοῦ δήμου πρὸς τὴν „βουλὴν εἰπεῖν, μήτε μέμνησθε, μήτε κατηγορεῖτε. „ἀφεῖσθαι γὰρ αὐτὸν ἐψηφίσατο ταύτης τῆς αἰτίας „τὸ συνέδριον, καὶ ἐπὶ ῥητοῖς ἥκειν εἰς τὸν δῆμον „ἐδικαίωσε.“ καὶ μετὰ τοῦτο ἀνέγνω τὸ προβούλευμα. ὁ μὲν δὴ ταῦτα εἰπών τε καὶ ἐπιμαρτυράμενος, κατέβη. τῶν δὲ δημάρχων πρῶτος μὲν διέθετο

τὴν κατηγορίαν Σικίννιος ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ παρασκευῆς, πάντα, ὅσα πράττων ἢ λέγων ὁ ἀνὴρ κατὰ τοῦ δήμου διετέλεσεν, εἰς κατασκευὴν τυραννίδος ἀναφέρων. ἔπειτα μετ' ἐκεῖνον οἱ δυνατώτατοι τῶν δημάρχων εἰπεῖν.

LXII. Ὡς δὲ παρέλαβεν ὁ Μάρκιος τὸν λόγον, ἀρξάμενος ἄνωθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας, διῆλθεν, ὅσας ἐστρατευμένος ἦν ὑπὲρ τῆς πόλεως στρατείας, καὶ ὅσους εἰληφὼς ἐπινικίους παρὰ τῶν στρατηγῶν στεφάνους, πολεμίων τε τοὺς ληφθέντας αἰχμαλώτους ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πολιτῶν τοὺς διασωθέντας ἐν τοῖς ἀγῶσι· καὶ παρ' ἕκαστον τῶν λεγομένων τά τ' ἀριστεῖα ἐπεδείκνυτο, καὶ τοὺς στρατηγοὺς μάρτυρας παρείχετο, καὶ τῶν πολιτῶν τοὺς διασωθέντας ἐξ ὀνόματος ἐκάλει. οἱ δὲ παρῆσαν ὀλοφυρόμενοι, καὶ δεόμενοι τῶν πολιτῶν, μὴ τὸν αἴτιον σφίσι τῆς σωτηρίας, ὡς πολέμιον ἀπολέσαι καὶ κτεῖναι, μίαν τ' ἀντὶ πολλῶν ψυχὴν αἰτούμενοι, καὶ παραδιδόντες ἑαυτοὺς ἀντ' ἐκείνου χρῆσθαι, ὅ τι βούλονται. ἦσαν δὲ οἱ πλείους αὐτῶν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ γένους, καὶ πολλὰ τῷ κοινῷ χρήσιμοι· ὧν τάς τε ὄψεις καὶ τὰς δεήσεις δι' αἰσχύνης ὁ δῆμος λαμβάνων, εἰς οἴκτους καὶ δάκρυα ἐτράπετο. ὡς δὲ καὶ τὴν ἐσθῆτα ὁ Μάρκιος περιῤῥηξάμενος, ἐπεδείξατο τὰ στέρνα τραυμάτων μεστὰ, καὶ πᾶν τὸ ἄλλο μέρος τοῦ σώματος ἀνάπλεων τῶν πληγῶν, καὶ ἐπύθετο, εἰ τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ἔργα εἶναι νομίζουσι, σώζειν μὲν ἐκ τῶν πολεμίων τοὺς πολλοὺς, ἀπολλύναι δὲ τοὺς σωθέντας ἐν εἰρήνῃ· καὶ εἰ τυραννίδα κατασκευα-

ζόμενός τις τὸ δημοτικὸν ἐλαύνει μέρος ἐκ πόλεως, ὑφ' οὗ μάλιστα αὔξεταί τε καὶ τρέφεται τυραννίς. ἔτι δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ὅσον μὲν ἦν τοῦ δημοτικοῦ μέρους ἐπιεικὲς καὶ φιλόχρηστον, ἀπολύειν ἐβόα τὸν ἄνδρα, καὶ δι' αἰσχύνης ἐλάμβανεν, εἰ καὶ δίκην ὑπεῖχε τὴν ἀρχὴν περὶ τοιαύτης αἰτίας, ἀνὴρ τοσαυτάκις ὑπεριδὼν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἕνεκα τῆς ἁπάντων φυλακῆς. ὅσοι δ' ἦσαν φύσει βάσκανοι καὶ μισόχρηστοι καὶ πρὸς πᾶσαν εὐκίνητοι στάσιν, ἤχθοντο μὲν ἀπολύειν τὸν ἄνδρα μέλλοντες, οὐκ εἶχον δὲ, ὅ τι ἂν ἄλλο ποιῶσι, διὰ τὸ μηδεμίαν εὑρίσκειν ἀφορμὴν τυραννίδος ἢ ἐπιθέσεως φαινομένην, ὑπὲρ ἧς τὰς ψήφους ἀνειλήφεσαν.

LXIII. Τοῦτο καταμαθὼν ὁ Δέκιος ἐκεῖνος, ὁ καὶ τοὺς ἐν τῇ βουλῇ ποιησάμενος λόγους, καὶ τὸ προβούλευμα περὶ τῆς δίκης γραφῆναι παρασκευάσας, ἀνέστη, καὶ σιωπὴν γενέσθαι κελεύσας, ἔλεξεν· „Ἐπειδὴ, ὦ δημόται, τῶν ἐν τῇ βουλῇ λεχθέντων „ὑπὸ Μαρκίου λόγων, καὶ τῶν διὰ τούτων ἀκολου„θησάντων ἔργων βιαίων τε καὶ ὑπερηφάνων ἀπο„λύουσιν αὐτὸν οἱ πατρίκιοι, καὶ οὐδὲ ἡμῖν ἐπιτρέ„πουσι κατηγορεῖν, ἀκούσατε, οἷον ὑμῖν ἔργον ἔξω „τῶν λόγων ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ τυγχάνει διαπε„πραγμένος, ὡς αὔθαδες καὶ τυραννικὸν, καὶ οἷον „ὑμῶν κατέλυσε νόμον αὐτὸς ἰδιώτης ὤν, μάθετε. „ἴστε δήπου πάντες, ὅτι τὰ ἐκ τῶν πολεμίων λά„φυρα, ὅσων ἂν ἡμῖν ὑπάρχῃ τυχεῖν δι' ἀρετὴν, „δημόσια εἶναι κελεύει ὁ νόμος, καὶ τούτων οὐχ „ὅπως τις ἰδιώτης γίνεται κύριος, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς

„ὁ τῆς δυνάμεως ἡγεμών· ὁ δὲ ταμίας αὐτὰ πα-
„ραλαβὼν, ἀπεμπολεῖ, καὶ εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρει
„τὰ χρήματα. καὶ τοῦτον τὸν νόμον, ἐξ οὗ τήνδε
„οἰκοῦμεν τὴν πόλιν, οὐχ ὅπως κατέλυσέ τις, ἀλλ᾿
„οὐδὲ ᾐτιάσατο μὴ οὐχὶ καλῶς ἔχειν· ἀλλ᾿ οὗτος
„μόνος Μάρκιος ὑπεριδὼν αὐτοῦ κειμένου καὶ κυ-
„ρίου ὄντος, μόνος ἠξίωσεν ἀφαιρήσασθαι τὰ κοινὰ
„ἡμῶν, ὦ δημόται, λάφυρα, πέρυσι καὶ οὐ πάλαι.
„ποιησαμένων γὰρ ὑμῶν καταδρομὴν τῆς Ἀντιατῶν
„γῆς, καὶ πολλὰ μὲν σώματα, πολλὰ δὲ βοσκήματα,
„πολὺν δὲ σῖτον, πολλὰ δ᾿ ἄλλα χρήματα περιβαλο-
„μένων, οὔτε τῷ ταμίᾳ ταῦτα ἀπέδειξεν, οὔτ᾿ αὐτὸς
„ἀποδόμενος εἰς τὸ δημόσιον ἀνήνεγκε τὸ ἀργύριον,
„ἀλλὰ διένειμε καὶ κατεχαρίσατο τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις
„ἅπασαν τὴν λείαν. τοῦτο δὴ τυραννίδος τεκμήριον
„εἶναι φημὶ τὸ ἔργον. πῶς γὰρ οὔ; ὃς τοὺς ἑαυτοῦ
„κόλακάς τε καὶ σωματοφύλακας, καὶ τῆς μελλούσης
„συνεργοὺς τυραννίδος ἐκ τῶν δημοτικῶν εὐηργέτει
„χρημάτων· καὶ νόμου κατάλυσιν εἶναι φανερὰν
„ταύτην λέγω. δυοῖν δὴ θάτερον ἀποφηνάτω παρ-
„ελθὼν Μάρκιος, ἢ ὡς οὐ διένειμε τὰ λάφυρα τοῖς
„ἑαυτοῦ φίλοις, ἃ ἔλαβεν ἐκ τῆς πολεμίας, ἢ ὡς
„ταῦτα ποιῶν οὐ καταλύει τοὺς νόμους· ὧν οὐδέτε-
„ρον ἕξει πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. αὐτοὶ γὰρ ἀμφότερα
„ἴστε, καὶ τὸν νόμον, καὶ τὸ ἔργον, καὶ οὐκ ἔνεστιν
„ὑμῖν ἀποψηφισαμένοις αὐτοῦ τὰ δίκαια καὶ τὰ
„εὔορκα δοκεῖν ἐγνωκέναι. ἐάσας δὴ τοὺς στεφά-
„νους, καὶ τὰ ἀριστεῖα, καὶ τὰ τραύματα, καὶ
„τὴν ἄλλην τερατείαν, πρὸς ταῦτα λέγε, ὦ

„Μάρκιε· παραδίδωμι γὰρ ἤδη σοὶ τὸν λό-
„γον.“

Marcius damnatus, et iudicium plebi concessum in patricios.

LXIV. Τοῦτο τὸ κατηγόρημα πολλὴν ἐποίησε τὴν ἐπὶ θάτερα μεταβολήν. οἱ μὲν γὰρ ἐπιεικέστεροί τε καὶ σπουδάζοντες ὑπὲρ ἀφέσεως τοῦ ἀνδρὸς, μαλακώτεροι τούτων ἀκούσαντες ἐγένοντο· τὸ δὲ κακόηθες ἅπαν, ὃ τοῦ δήμου πλεῖστον μέρος ἦν, ἐκ παντὸς ἀπολέσαι τὸν ἄνδρα δήπου προθυμούμενον, ἔτι μᾶλλον εἰς ταῦτα ἐπεῤῥώσθη, μεγάλης ἀφορμῆς καὶ φανερᾶς λαβόμενον. ἦν γὰρ ἀληθὴς ἡ τῶν λαφύρων διάδοσις· οὐ μὴν ἐκ προαιρέσεώς γε πονηρᾶς, καὶ ἐπὶ κατασκευῇ τυραννίδος, ὡς ὁ Δέκιος ᾐτιᾶτο, γενομένη, ἀλλ' ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου, καὶ ἐπανορθώσεως ἕνεκα τῶν κατεχόντων τὰ κοινὰ κακῶν. στασιάζοντος γὰρ ἔτι καὶ διεστηκότος ἀπὸ τῶν πατρικίων τοῦ πλήθους τότε, καταφρονήσαντες οἱ πολέμιοι, καταδρομὰς τῆς χώρας ἐποιοῦντο, καὶ λεηλασίας συνεχεῖς· καὶ ὁπότε δόξειε τῇ βουλῇ τὴν κωλύσουσαν ταῦτα δύναμιν ἐξελθεῖν, οὐδεὶς ἐξῄει τῶν δημοτῶν, ἀλλ' ἐπέχαιρόν τε καὶ περιεώρων τὰ γινόμενα· ἡ δὲ τῶν πατρικίων χεὶρ οὐκ ἦν καθ' αὑτὴν ἀξιόμαχος. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Μάρκιος, ὑπέσχετο τοῖς ὑπάτοις, ἐὰν ἐπιτρέψωσιν αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν, στρατιὰν ἄξειν ἑκούσιον ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ δίκην λήψεσθαι παρ' αὐτῶν ἐν τάχει. λαβὼν δὲ τὴν ἐξουσίαν ὁ Μάρκιος, συνεκάλει

τούς τε πελάτας καὶ τοὺς φίλους, καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, οἷς ἦν βουλομένοις ἀπολαῦσαί τε τῆς τοῦ στρατηγοῦ τύχης κατὰ τὰ πολέμια, καὶ ἀρετῆς. ὡς δ' αὐτῷ χεὶρ ἀξιόμαχος ἐδόκει συνεληλυθέναι, προῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους οὐθὲν πω προειδότας. ἐμβαλὼν δ' εἰς χώραν πολλῶν ἀγαθῶν μεστὴν, καὶ γενόμενος ἀφθόνου λείας κύριος, ἐφῆκε τοῖς στρατιώταις ἅπαντα τὰ ληφθέντα διανείμασθαι, ἵνα οἱ μὲν συναράμενοι τοῦ ἔργου, τὸν τῶν πόνων καρπὸν κομισάμενοι, προθύμως ἐπὶ τὰς ἄλλας στρατείας ἀπαντῶσιν· οἱ δ' ἀποκνήσαντες, ἐνθυμηθέντες, ὅσων ἀγαθῶν αὐτοῖς ἐξὸν μεταλαβεῖν, διὰ τὸ στασιάζον ἀπεκωλύθησαν, εἰς τὰς λοιπὰς ἐξόδους γένωνται φρονιμώτεροι. διάνοια μὲν τοῦ ἀνδρὸς ἥδε ἐγένετο περὶ τὸ ἔργον. ὄχλῳ δὲ ὑπούλῳ καὶ φθονερῷ δυσμενῶς αὐτὴ καθ' αὑτὴν ἡ πρᾶξις ἐξεταζομένη, δημαγωγία τις ἐφαίνετο εἶναι, καὶ δεκασμὸς τυραννικός. ὥστε βοῆς καὶ θορύβου πᾶσα ἦν ἀνάπλεως ἡ ἀγορὰ, καὶ οὔτε ὁ Μάρκιος πρὸς ταῦτα εἶχεν, ὅ τι ἀπολογήσαιτο, οὔτε ὁ ὕπατος, οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς, οἷα δὴ παραδόξου καὶ ἀπροσδοκήτου φανείσης ἐπὶ σφίσι τῆς αἰτίας. ἐπειδὴ δ' οὐδεὶς οὐκέτι ἀπελογεῖτο, ἀνέδωκαν οἱ δήμαρχοι τὴν ψῆφον ταῖς φυλαῖς, τίμημα ἐπιγράψαντες τῇ δίκῃ φυγὴν ἀΐδιον, κατὰ δέος, οἶμαι, τοῦ μὴ ἂν ἁλῶναι τὸν ἄνδρα, θανάτου αὐτῷ τιμησάντων. ὡς δ' ἐπεψήφισαν ἅπαντες, διαριθμουμένων τῶν ψήφων, οὐ μέγα τὸ διάλλαγμα ἐφάνη. μιᾶς γὰρ καὶ εἴκοσι τότε φυλῶν οὐσῶν, αἷς ἡ ψῆφος ἀνεδόθη, τὰς ἀπολυούσας

ισχεν ὁ Μάρκιος ἐννέα· ὥστ' εἰ δύο προσῆλθον αὐτῷ φυλαὶ, διὰ τὴν ἰσοψηφίαν ἀπελύετο ἂν, ὥσπερ ὁ νόμος ἠξίου.

LXV. Αὕτη πρώτη κατ' ἀνδρὸς πατρικίου πρόσκλησις εἰς τὸν δῆμον ἐγένετο ἐπὶ δίκῃ. καὶ ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου τοῖς ὕστερον λαμβάνουσι τὴν τοῦ δήμου προστασίαν, ἔθος κατέστη, καλεῖν οὓς δόξειε τῶν πολιτῶν δίκην ὑφέξοντας ὑπὸ τοῦ δήμου. καὶ ἐνθένδε ἀρξάμενος ὁ δῆμος ἤρθη μέγας· ἡ δ' ἀριστοκρατία πολλὰ τοῦ ἀρχαίου ἀξιώματος ἀπέβαλε, βουλῆς τε μετέχειν ἐπιτρέπουσα τοῖς δημοτικοῖς, καὶ ἀρχὰς μετιέναι συγχωροῦσα, ἱερῶν τε προστασίας λαμβάνειν οὐ κωλύουσα, καὶ ὅσα ἄλλα τιμιώτατα ἦν καὶ ἴδια τῶν πατρικίων μόνων, ἅπασι κοινωσαμένη, τὰ μὲν ὑπ' ἀνάγκης τε καὶ ἄκουσα, τὰ δ' ἐκ προνοίας τε καὶ σοφίας, ὑπὲρ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ. τοῦτο μέντοι τὸ ἔθος, τὸ καλεῖσθαι τοὺς ἐν τῇ πόλει δυναστεύοντας ἐπὶ δίκην, ἧς ὁ δῆμος ἐγίνετο κύριος, πολλὰς ἂν παράσχοι λόγων ἀφορμὰς τοῖς ἐπαινεῖν βουλομένοις, ἢ ψέγειν. πολλοὶ μὲν γὰρ ἤδη καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες οὐκ ἄξια τῆς ἀρετῆς ἔπαθον, αἰσχρῶς καὶ κακῶς ὑπὸ τῶν δημάρχων τὰς ψυχὰς ἀφαιρεθέντες· πολλοὶ δ' αὖ αὐθάδεις καὶ τυραννικοὶ τοῖς τρόποις, λόγον ἀναγκασθέντες ὑποσχεῖν τοῦ βίου καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, δίκας τὰς προσηκούσας ἔδοσαν. ὁπότε μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ κρατίστου γένοιντο αἱ διαγνώσεις, καὶ καθαιρεθείη τὰ τῶν μεγάλων αὐχήματα σὺν δίκῃ, μέγα τι καὶ θαυμαστὸν ἐφαίνετο εἶναι χρῆμα,

καὶ ὑπὸ πάντων ἐπῃνεῖτο· ὁπότε δ᾽ ἀρετὴ φθονηθεῖσα ἀνδρὸς τὰ κοινὰ εὖ διοικοῦντος ἀδίκως ἀναιρεθείη, δεινόν τέ τι τοῖς ἄλλοις κατεφαίνετο, καὶ οἱ τοῦ ἔθους ἄρξαντες κατηγοροῦντο. πολλάκις τε βουλευσάμενοι Ῥωμαῖοι, πότερα χρὴ καταλῦσαι αὐτὸ, ἢ φυλάττειν, οἷον παρὰ τῶν προγόνων παρέλαβον, οὐδὲν ἐπέθηκαν τῇ βουλῇ πέρας. εἰ δὲ δεῖ καὶ αὐτὸν ἐμὲ ἀποφήνασθαι περὶ τηλικούτων πραγμάτων γνώμην, ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ μὲν ἔθος αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ ἐξεταζόμενον χρήσιμον εἶναι, καὶ πόλει τῇ Ῥωμαίων ἀναγκαιότατον, κρεῖττον δὲ καὶ χεῖρον γίνεσθαι παρὰ τοὺς τῶν δημάρχων τρόπους. ὅταν μὲν γὰρ τύχωσι τῆς ἐξουσίας ταύτης ἄνδρες δίκαιοι καὶ σώφρονες, καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων ἀναγκαιότερα τιθέμενοι, ὁ μὲν ἀδικῶν τὰ κοινὰ τιμωρίαν δοὺς, ἣν προσῆκε, πολὺ δέος τοῖς ὅμοια παρεσκευασμένοις δρᾶν ἐνειργάσατο· ὁ δ᾽ ἀγαθὸς καὶ ἀπὸ τοῦ κρατίστου πρὸς τὰ κοινὰ προσιὼν, οὔτε δίκην ἀσχήμονα ὑπέσχεν, οὔτ᾽ εἰς αἰτίας ἀλλοτρίους τῶν ἐπιτηδευμάτων κατέστη. ὅταν δὲ πονηροὶ, καὶ ἀκόλαστοι, καὶ φιλοκερδεῖς ἄνθρωποι τηλικαύτης ἐξουσίας τύχωσι, τἀναντία τούτων γίνεται. ὥστ᾽ οὐ τὸ ἔθος ἐπανορθοῦσθαι προσῆκεν ὡς ἡμαρτημένον, ἀλλὰ σκοπεῖν, ὅπως ἄνδρες καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ γενήσονται τοῦ δήμου προστάται καὶ μὴ τοῖς τυχοῦσι τὰ μέγιστα εἰκῇ ἐπιτραπήσεται.

LXVI. Ἡ μὲν δὴ πρώτη Ῥωμαίοις ἐμπεσοῦσα μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων στάσις ἔσχε τοιαύτας αἰτίας, καὶ εἰς τοῦτο κατέσκηψε τὸ τέλος. ἐμή-

κυνα δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν λόγον, τοῦ μή τινα θαυμάσαι, πῶς ὑπέμειναν οἱ πατρίκιοι τηλικαύτης ἐξουσίας ποιῆσαι τὸν δῆμον κύριον, οὔτε σφαγῆς τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν γενομένης, οὔτε φυγῆς, οἷον ἐν ἄλλαις πολλαῖς ἐγένετο πόλεσι. ποθεῖ γὰρ ἕκαστος ἐπὶ τοῖς παραδόξοις ἀκούσμασι τὴν αἰτίαν μαθεῖν, καὶ τὸ πιστὸν ἐν ταύτῃ τίθεται μόνῃ. ἐλογιζόμην οὖν, ὅτι μοι πολλοῦ καὶ τοῦ παντὸς δεήσει πιστὸς εἶναι ὁ λόγος, εἰ τοσοῦτον ἔφην μόνον, ὅτι παρῆκαν οἱ πατρίκιοι τοῖς δημοτικοῖς τὴν ἑαυτῶν δυναστείαν, καὶ ἐξὸν αὐτοῖς ἐν ἀριστοκρατίᾳ πολιτεύεσθαι, τὸν δῆμον ἐποίησαν τῶν μεγίστων κύριον, δι' ἃς δὲ συνεχωρήθη ταῦτα αἰτίας, παρέλιπον· διὰ τοῦτο ἐπεξῆλθον ἁπάσας. καὶ ἐπειδὴ οὐχ ὅπλοις ἀλλήλους βιασάμενοι καὶ προσαναγκάσαντες, ἀλλὰ λόγοις πείσαντες μεθήρμοσαν, παντὸς μάλιστα ἀναγκαῖον ἡγησάμην εἶναι, τοὺς λόγους αὐτῶν διεξελθεῖν, οἷς τότε οἱ δυναστεύοντες ἐν ἑκατέροις ἐχρήσαντο. θαυμάσαιμι δ' ἄν, εἴ τινες τὰς ἐν τοῖς πολέμοις πράξεις ἀκριβῶς οἴονται δεῖν ἀναγράφειν, καὶ περὶ μίαν ἔστιν ὅτε μάχην πολλοὺς ἀναλίσκουσι λόγους, τόπων τε φύσεις, καὶ ὁπλισμῶν ἰδιότητας, καὶ τάξεων τρόπους, καὶ στρατηγῶν παρακλήσεις, καὶ τἄλλα διεξιόντες, ὅσα τῆς νίκης αἴτια τοῖς ἑτέροις ἐγένετο· πολιτικὰς δὲ κινήσεις καὶ στάσεις ἀναγράφοντες, οὐκ οἴονται δεῖν ἀπαγγέλλειν τοὺς λόγους, δι' ὧν αἱ παράδοξοι καὶ θαυμασταὶ πράξεις ἐπετελέσθησαν. εἰ γάρ τι καὶ ἄλλο τῆς Ῥωμαίων πολιτείας μέγα ἐγκώμιόν ἐστι, καὶ ζηλοῦσθαι ὑπὸ

πάντων ἀνθρώπων ἄξιον, κἀκεῖνο ἐγένετο κατ' ἐμὴν δόξαν τὸ ἔργον, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ἅπαντα, πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ὄντα, λαμπρότατον, τὸ μήτε τοὺς δημοτικοὺς καταφρονήσαντας τῶν πατρικίων, ἐπιχειρῆσαι αὐτοῖς, καὶ πολὺν ἐργασαμένους τῶν κρατίστων φόνον, ἅπαντα τἀκείνων παραλαβεῖν, μήτε τοὺς ἐν τοῖς ἀξιώμασιν, ἢ διὰ σφῶν αὐτῶν, ἢ ξενικαῖς ἐπικουρίαις χρησαμένους, διαφθεῖραι τὸ δημοτικὸν ἅπαν, καὶ τὸ λοιπὸν οἰκεῖν ἀδεῶς τὴν πόλιν· ἀλλ' ὥσπερ ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς, ἢ παῖδας γονεῦσιν ἐν οἰκίᾳ σώφρονι περὶ τῶν ἴσων δικαίων διαλεγομένους, πειθοῖ καὶ λόγῳ διαλύεσθαι τὰ νείκη, ἀνήκεστον δὲ ἢ ἀνόσιον ἔργον μηθὲν ὑπομεῖναι δρᾶσαι κατ' ἀλλήλων· οἷα Κερκυραῖοί τε κατὰ τὴν στάσιν εἰργάσαντο, καὶ Ἀργεῖοι, καὶ Μιλήσιοι, καὶ Σικελία πᾶσα, καὶ συχναὶ ἄλλαι πόλεις. ἐγὼ μὲν οὖν διὰ ταῦτα προειλόμην ἀκριβεστέραν μᾶλλον, ἢ βραχυτέραν, ποιήσασθαι τὴν διήγησιν· κρινέτω δὲ ἕκαστος, ὡς βούλεται.

LXVII. Τότε δ' οὖν τῆς δίκης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος, ὁ μὲν δῆμος ἀπελύετο προσειληφὼς ἀνόητον αὔχημα, καὶ καθῃρηκέναι τὴν ἀριστοκρατίαν νομίσας· οἱ δὲ πατρίκιοι, κατηφεῖς τε καὶ ταπεινοὶ, καὶ δι' αἰτίας ἔχοντες τὸν Οὐαλέριον, ὑφ' οὗ πεισθέντες ἐπέτρεψαν τῷ δήμῳ τὴν δίκην· ἦν τ' οἰμωγὴ καὶ δάκρυα τῶν οἰκτειρόντων τε καὶ προπεμπόντων τὸν Μάρκιον. αὐτὸς δὲ ὁ Μάρκιος οὔτ' ἀνακλαυσάμενος ὤφθη τὰς αὑτοῦ τύχας, οὔτ' ἀποιμώξας, οὔτ' ἄλλο εἰπὼν ἢ δράσας ἀνάξιον τῆς αὐ

τοῦ μεγαλοφροσύνης οὐδ' ὁτιοῦν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐδήλωσε τὴν γενναιότητα καὶ καρτερίαν τῆς γνώμης, ἐπειδὴ οἴκαδε ἀφικόμενος γυναῖκά τ' εἶδε καὶ μητέρα καταῤῥηγνυμένας τοὺς πέπλους, καὶ τὰ στέρνα τυπτούσας, καὶ, οἷα εἰκός ἐστιν ἐπὶ τοιαύταις συμφοραῖς λέγειν τὰς ἀποζευγνυμένας ἀπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων σφίσι, θανάτοις, ἢ φυγαῖς, ἀναβοώσας, οὐδὲν πρὸς τὰ δάκρυα καὶ τοὺς θρήνους τῶν γυναικῶν ἔπαθεν· ἀσπασάμενος δ' αὐτὰς μόνον, καὶ παρακαλέσας γενναίως φέρειν τὰς συμφοράς, τούς τε παῖδας αὐταῖς παρακαταθέμενος· ὁ γὰρ πρεσβύτερος τῶν παίδων ἦν δέκα γεγονὼς ἔτη, ὁ δὲ νεώτερος ὑπάγκαλος ἔτι· ἄλλο δ' οὐθὲν οὔτε φιλοφρονησάμενος, οἷς εἰς τὴν φυγὴν χρήσεσθαι ἔμελλεν, ἐξῄει κατὰ σπουδὴν ἐπὶ τὰς πύλας, οὐδενὶ δηλώσας, ὅποι τὴν ἀπαλλαγὴν ποιήσοιτο.

Q. Sulpicio et Sp. Largio Coss. varia prodigia.

LXVIII. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις καθῆκε μὲν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρός, ὕπατοι δ' ἀπεδείχθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου Κόϊντος Σουλπίκιος Καμερῖνος, καὶ Σέργιος Λάρκιος Φλαΰϊος τὸ δεύτερον. ταραχαὶ δέ τινες ἐνέπιπτον ἐκ δειγμάτων δαιμονίων τῇ πόλει συχναί· ὄψεις τε γὰρ οὐκ εἰωθυῖαι ἐφαίνοντο πολλοῖς, καὶ φωναὶ ἠκούοντο οὐδενὸς ὄντος τοῦ φθεγγομένου, γοναί τ' ἀνθρώπων ἢ βοσκημάτων πολὺ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν ἐκβεβηκυῖαι εἰς τὸ ἄπιστόν τε καὶ τερατῶδες ἐφέροντο, χρησμοί τ' ᾔδοντο ἐν πολλοῖς χωρίοις, καὶ θειασμοῖς κάτοχοι γυναῖκες

οἰκτρὰς ἐμαντεύοντο καὶ δεινὰς τῇ πόλει τύχας. ἥψατο δέ τις καὶ νόσος τοῦ πλήθους λοιμική, καὶ πολλὴν ἐποίησε βοσκημάτων φθοράν· ἀνθρώπων μέντοι θάνατος οὐ πολὺς ἐγένετο, ἀλλ᾽ ἄχρι νόσων τὸ δεινὸν ἐχώρησεν· τοῖς μὲν δὴ ταῦτα ἐδόκει κατὰ θεοῦ γενέσθαι γνώμην, νεμεσῶντος, ὅτι τὸν ἄριστον τῶν πολιτῶν ἐξήλασαν τῆς πατρίδος, τοῖς δ᾽ οὐθὲν τῶν γινομένων θεοῦ ἔργον, ἀλλὰ τυχηρὰ καὶ ταῦτα καὶ τἄλλα ἅπαντα ἀνθρώπεια εἶναι πάθη. ἔπειτα ἧκέ τις ἐπὶ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς, ἄῤῥωστος, ἐπὶ κλινιδίου κομιζόμενος, Τῖτος Λατῖνος ὄνομα, πρεσβύτερός τ᾽ ἀνὴρ, καὶ οὐσίας ἱκανῆς κύριος, αὐτουργὸς δὲ καὶ τὸν πλείω χρόνον τοῦ βίου ζῶν ἐν ἀγρῷ. οὗτος εἰς τὴν βουλὴν ἐνεχθεὶς, ἔφη δόξαι καθ᾽ ὕπνον ἐπιστάντα τὸν Καπιτώλιον Δία λέγειν αὐτῷ· „Ἴθι, Λατῖνε, καὶ λέγε τοῖς πολίταις, ὅτι μοι τῇ νεωστὶ πομπῇ τὸν ἡγούμενον ὀρχηστὴν οὐ καλὸν ἔδωκαν· ἵν᾽ ἀνάθωνται τὰς ἑορτὰς, καὶ ἐξ ἀρχῆς ἑτέρας ἐπιτελέσωσιν· οὐ γὰρ δέδεγμαι ταύτας." αὐτὸς δ᾽ ἐκ τῶν ὕπνων ἔφη ἀναστὰς παρ᾽ οὐδὲν ἡγήσασθαι τὸ ὄναρ, ἀλλ᾽ ἕν τι τῶν πολλῶν καὶ ἀπατηλῶν ὑπολαβεῖν. ἔπειτα αὐτῷ πάλιν κατὰ τοὺς ὕπνους ἐπιφανὲν τὸ αὐτὸ εἴδωλον τοῦ θεοῦ χαλεπαίνειν τε καὶ ἀγανακτεῖν, ὅτι οὐκ ἀπήγγειλε πρὸς τὴν βουλὴν τὰ κελευσθέντα, καὶ ἀπειλεῖν, εἰ μὴ τοῦτο δράσει διὰ ταχέων, ὅτι σὺν μεγάλῳ μαθήσεται κακῷ μὴ ὀλιγωρεῖν τῶν δαιμονίων· ἰδὼν δὲ τὸ δεύτερον ὄναρ, τὴν αὐτὴν ἔφη ποιήσασθαι περὶ αὐτοῦ δόξαν, καὶ ἅμα δι᾽ αἰσχύνης ἔχειν τὸ

πρᾶγμα λαβεῖν, ἀνὴρ αὐτουργὸς καὶ γέρων ὀνείρατα πρὸς τὴν βουλὴν ἐκφέρειν, ὀττείας καὶ δειμάτων μεστὰ, μὴ καὶ γέλωτα ὄφλῃ. ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις τὸν υἱὸν αὐτοῦ νέον καὶ καλὸν, οὔτε ὑπὸ νόσων, οὔτε ὑπ᾽ ἄλλης τινὸς αἰτίας φανερᾶς συναρπασθέντα αἰφνιδίως ἀποθανεῖν· καὶ αὖθις τὴν τοῦ θεοῦ ὄψιν φανεῖσαν ἐν τοῖς ὕπνοις δηλοῦν, ὅτι τῆς ὑπεροψίας καὶ τῆς καταφρονήσεως τῶν αὐτοῦ λόγων τὴν μὲν ἤδη δέδωκε δίκην, τὸν υἱὸν ἀφαιρεθεὶς, τὰς δ᾽ ὀλίγον ὕστερον δώσει. ταῦτα δ᾽ ἀκούσας, ἔφη καθ᾽ ἡδονὴν δέξασθαι τὸν λόγον, εἰ μέλλοι θάνατος ἐλεύσεσθαι αὐτῷ παρημεληκότι τοῦ βίου· τὸν δὲ θεὸν οὐ ταύτην αὐτῷ προσθεῖναι τὴν τιμωρίαν, ἀλλ᾽ εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀφορήτους καὶ δεινὰς ἐμβαλεῖν ἀλγηδόνας, ὥστε μηδὲν ἄρθρον ἄνευ κατατάσεως τῆς ἐσχάτης δύνασθαι κινεῖν. τότε δὴ τοῖς φίλοις κοινωσάμενος τὰ συμβεβηκότα, κελευσθεὶς ὑπ᾽ ἐκείνων, ἥκειν ἐπὶ τὴν βουλήν. διεξιὼν δὲ ταῦτα, κατὰ μικρὸν ἐδόκει τῶν ἀλγηδόνων ἀπαλλάττεσθαι· καὶ ἐπειδὴ πάντα διεξῆλθεν, ἀναστὰς ἐκ τοῦ κλινιδίου, καὶ τὸν θεὸν ἀναβοήσας, ἀπῄει τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶ διὰ τῆς πόλεως οἴκαδε ὑγιής.

LXIX. Ἡ δὲ βουλὴ δέους ἀνάπλεως ἐγένετο, καὶ ἀχανὴς ἦν ἕκαστος, οὐκ ἔχων συμβαλεῖν, ὅ τι τὸ δηλούμενον ἦν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τίς ποτε ὁ πρὸ τῆς πομπῆς ὀρχηστὴς προαγόμενος οὐ καλὸς αὐτῷ ἐφάνη. ἔπειτα λέγει τις ἐξ αὐτῶν ἀναμνησθεὶς τὸ γενόμενον, καὶ πάντες ἐμαρτύρησαν. ἦν δὲ τοιόν-

δε. ἀνὴρ Ῥωμαῖος οὐκ ἀφανὴς θεράποντα ἴδιον ἐπὶ τιμωρίᾳ θανάτου παραδοὺς τοῖς ὁμοδούλοις ἄγειν, ἵνα δὴ περιφανὴς ἡ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου γένηται, δι᾽ ἀγορᾶς αὐτὸν μαστιγούμενον ἐκέλευσεν ἕλκειν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἦν τῆς πόλεως τόπος ἐπιφανὴς, ἡγούμενον τῆς πομπῆς, ἣν ἔστελλε τῷ θεῷ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἡ πόλις. οἱ δ᾽ ἄγοντες τὸν θεράποντα ἐπὶ τὴν τιμωρίαν, τὰς χεῖρας ἀποτείναντες ἀμφοτέρας, καὶ ξύλῳ προσδήσαντες παρὰ τὰ στέρνα τε καὶ τοὺς ὤμους, μέχρι τῶν καρπῶν διήκοντι, παρηκολούθουν ξαίνοντες μάστιξι γυμνὸν ὄντα. ὁ δ᾽ ἐν τοιᾷδε ἀνάγκῃ κρατούμενος, ἐβόα τε, καὶ φωνὰς δυσφήμους, ἃς ἡ ἀλγηδὼν ἐβούλετο, καὶ κινήσεις διὰ τὴν αἰκίαν ἀσχήμονας ἐποιεῖτο. τοῦτον δὴ πάντες ἐνόμισαν εἶναι τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ μηνυόμενον ὀρχηστὴν οὐ καλόν.

Ludi, e quibus et ipsis liquet, Romanorum progenitores non fuisse barbaros.

LXX. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τοῦτο γέγονα τῆς ἱστορίας τὸ μέρος, οὐκ οἴομαι δεῖν τὰ περὶ τὴν ἑορτὴν ἐπιτελούμενα ὑπ᾽ αὐτῶν παρελθεῖν, οὐχ ἵνα μοι χαριεστέρα γένηται προσθήκας λαβοῦσα θεατρικὰς καὶ λόγους ἀνθηροτέρους ἡ διήγησις, ἀλλ᾽ ἵνα τῶν ἀναγκαίων τι πιστώσηται πραγμάτων, ὅτι τὰ συνοικίσαντα ἔθνη τὴν Ῥωμαίων πόλιν Ἑλληνικὰ ἦν, ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀποικισθέντα τόπων, ἀλλ᾽ οὐχ, ὥσπερ ἔνιοι νομίζουσι, βάρβαρα καὶ ἀνέστια. ὑπεσχόμην γὰρ ἐπὶ τῷ τέλει τῆς πρώτης γραφῆς, ἣν

περὶ τοῦ γένους αὐτῶν ἐξέδωκα συνταξάμενος, μυρίοις βεβαιώσειν τεκμηρίοις τὴν πρόθεσιν, ἔθη καὶ νόμιμα καὶ ἐπιτηδεύματα παλαιὰ παρεχόμενος αὐτῶν, ἃ μέχρι τοῦ κατ' ἐμὲ φυλάττουσι χρόνου, οἷα παρὰ τῶν προγόνων ἐδέξαντο· οὐχ ἡγούμενος ἀποχρῆν τοῖς ἀναγράφουσι τὰς ἀρχαίας καὶ τοπικὰς ἱστορίας, ὡς παρὰ τῶν ἐπιχωρίων αὐτὰς παρέλαβον ἀξιοπίστως διελθεῖν, ἀλλὰ καὶ μαρτυριῶν οἰόμενος αὐταῖς δεῖν πολλῶν καὶ δυσαντιλέκτων, εἰ μέλλουσι πισταὶ φανήσεσθαι. ἐν αἷς πρῶτα καὶ κυριώτατα πάντων εἶναι πείθομαι, τὰ γινόμενα καθ' ἑκάστην πόλιν περὶ θεῶν καὶ δαιμόνων πατρίους σεβασμούς. ταῦτα γὰρ ἐπὶ μήκιστον χρόνον διὰ φυλακῆς ἔχει Ἑλλάς τε καὶ βάρβαρος χώρα, καὶ οὐθὲν ἀξιοῖ καινοτομεῖν εἰς αὐτά, ὑπὸ δείματος κρατουμένη μηνιμάτων δαιμονίων. μάλιστα δὲ τοῦτο πεπόνθασιν οἱ βάρβαροι διὰ πολλὰς αἰτίας, ἃς οὐ καιρὸς ἐν τῷ παρόντι λέγειν, καὶ χρόνος οὐδεὶς μέχρι τοῦ παρόντος ἀπομαθεῖν ἢ παρανομῆσαί τι περὶ τοὺς ὀργιασμοὺς τῶν θεῶν ἔπεισεν, οὔτ' Αἰγυπτίους, οὔτε Λίβυας, οὔτε Κελτούς, οὔτε Σκύθας, οὔτ' Ἰνδούς, οὔτ' ἄλλο βάρβαρον ἔθνος οὐθὲν ἁπλῶς· εἰ μή τινες ὑφ' ἑτέρων ἐξουσίᾳ ποτὲ γενόμενοι, τὰ τῶν κρατησάντων ἠναγκάσθησαν ἐπιτηδεύματα μεταλαβεῖν. τῇ δὲ Ῥωμαίων πόλει τοιαύτης οὐδέποτε πειραθῆναι συνέβη τύχης, ἀλλ' αὐτὴ τὰ δίκαια προστάττει διὰ παντὸς ἑτέροις. εἰ δὴ βάρβαρον αὐτῶν τὸ γένος ἦν, τοσούτου ἂν ἐδέησαν αὐτοὶ τὰ πρῶτα ἱερὰ καὶ τοὺς ἐπιχωρίους ἐθισμοὺς ἀπομα-

θεῖν, δι' οὓς εἰς τοσαύτην προῆλθον εὐδαιμονίαν, ὥστε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ὧν ἦρχον, ἐν καλῷ κατέστησαν τοὺς θεοὺς τοῖς σφετέροις τιμᾶν νομίμοις· καὶ οὐθὲν ἂν ἐκώλυσεν ἅπαν ἐκβεβαρβαρῶσθαι τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ Ῥωμαίων, ἑβδόμην ἤδη κρατούμενον ὑπ' αὐτῶν γενεὰν, εἴπερ ἦσαν βάρβαροι.

LXXI. Ἕτερος μὲν οὖν ἀποχρῆν ἂν ὑπέλαβε, καὶ αὐτὰ τὰ νῦν πραττόμενα ἐπὶ τῇ πόλει μηνύματα οὐ μικρὰ τῶν παλαιῶν ἐπιτηδευμάτων ὑπολαβεῖν· ἐγὼ δὲ, ἵνα μή τις ἀσθενῆ τὴν πίστιν εἶναι ταύτην ὑπολάβῃ, [εἴτε] κατ' ἐκείνην τὴν ἀπίθανον ὑπόληψιν, ὅτι παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κρατήσαντες, ἀσμένως ἂν τὰ κρείττω μετέμαθον ἔθη, τῶν ἐπιχωρίων ὑπεριδόντες, ἐξ ἐκείνου ποιήσομαι τοῦ χρόνου τὴν τέκμαρσιν, ὅτε οὔπω τὴν τῆς Ἑλλάδος εἶχον ἡγεμονίαν, οὐδ' ἄλλην διαπόντιον οὐδεμίαν ἀρχὴν, Κοΐντῳ Φαβίῳ βεβαιωτῇ χρώμενος, καὶ οὐδεμιᾶς ἔτι δεόμενος πίστεως ἑτέρας· παλαιότατος γὰρ ἀνὴρ τῶν τὰ Ῥωμαϊκὰ συνταξαμένων, καὶ πίστιν οὐκ ἐξ ὧν ἤκουσε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς ἔγνω, παρεχόμενος. ταύτην δὴ τὴν ἑορτὴν ἐψηφίσατο μὲν ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων ἄγειν, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, κατὰ τὰς γενομένας εὐχὰς ὑπὸ τοῦ δικτάτωρος Αὔλου Ποστουμίου, ὅτ' ἔμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὰς ἀποστάσας Λατίνων πόλεις, κατάγειν ἐπιχειρούσας Ταρκύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν· ἀναλοῦσθαι δ' ἔταξε καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἴς τε τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας, ἀργυρίου πεντακοσίας μνᾶς· καὶ μέχρι τοῦ

Φοινικικοῦ πολέμου τοῦτο ἐδαπάνων εἰς τὴν ἑορτήν. ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ἡμέραις ταύταις πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμοις Ἑλληνικοῖς, κατά τε πανηγυρισμοὺς, καὶ ξένων ὑποδοχὰς καὶ ἐκεχειρίας, ἃ πολὺ ἔργον ἂν εἴη λέγειν. τὰ δὲ περὶ πομπήν τε καὶ θυσίαν, καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἀγῶνας· ἀπόχρη γὰρ ἐκ τούτων καὶ τὰ μὴ λεχθέντα ἐξετάζειν· τοιάδε.

LXXII. Πρὶν ἄρξασθαι τῶν ἀγώνων, πομπὴν ἔστελλον τοῖς θεοῖς οἱ τὴν μεγίστην ἔχοντες ἐξουσίαν, ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου τε καὶ δι' ἀγορᾶς ἄγοντες ἐπὶ τὸν μέγαν ἱππόδρομον. ἡγοῦντο δὲ τῆς πομπῆς, πρῶτον μὲν οἱ παῖδες αὐτῶν πρόσηβοί τε καὶ τοῦ πομπεύειν ἔχοντες ἡλικίαν, ἱππεῖς μὲν, ὧν οἱ πατέρες τιμήματα ἱππέων εἶχον, πεζοὶ δὲ, οἱ μέλλοντες ἐν τοῖς πεζοῖς στρατεύεσθαι· οἱ μὲν, κατ' ἴλας τε καὶ κατὰ λόχους, οἱ δὲ κατὰ συμμορίας τε καὶ τάξεις, ὡς εἰς διδασκαλεῖον πορευόμενοι· ἵνα φανερὰ γένοιτο τοῖς ξένοις ἡ μέλλουσα ἀνδροῦσθαι τῆς πόλεως ἀκμὴ, πλῆθός τε καὶ κάλλος οἵα τις ἦν. τούτοις ἠκολούθουν ἡνίοχοι τέθριππά τε καὶ συνωρίδας καὶ τοὺς ἀζεύκτους ἵππους ἐλαύνοντες· μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἀγωνισταὶ τῶν τε κούφων καὶ τῶν βαρέων, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοὶ, τὰ δὲ περὶ τὴν αἰδῶ καλυπτόμενοι. τοῦτο καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἔθος ἐν Ῥώμῃ διέμενεν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο παρ' Ἕλλησιν. ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι καταλέλυται, Λακεδαιμονίων αὐτὸ καταλυσάντων. ὁ γὰρ πρῶτος ἐπιχειρήσας ἀποδυθῆναι τὸ σῶμα, καὶ γυμνὸς ὀλυμπιάσι δραμὼν ἐπὶ τῆς πεντεκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος, Ἄκανθος

ὁ Λακεδαιμόνιος ἦν. τὰ δὲ πρὸ τούτων δι' αἰσχύνης εἶχον ἅπαντες Ἕλληνες, ὅλα γυμνὰ φαίνειν ἐν ταῖς ἀγωνίαις τὰ σώματα, ὡς Ὅμηρος τεκμηριοῖ, μαρτύρων ἀξιοπιστότατός τε καὶ ἀρχαιότατος ὤν, ζωννυμένους τοὺς ἥρωας ποιῶν. τὴν γοῦν Αἴαντος καὶ Ὀδυσσέως πάλην ἐπὶ τῇ Πατρόκλου ταφῇ γινομένην ἀφηγούμενός φησι·

Τὼ δὲ ζωσαμένω βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα·

καὶ ἔτι σαφέστερον ἐν Ὀδυσσείᾳ τοῦτο ποιεῖ φανερὸν, ἐπὶ τῆς Ἴρου καὶ Ὀδυσσέως πυγμῆς, ἐν τοῖσδε τοῖς ἔπεσι·

Ὣς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
Ζώσατο μὲν ῥάκεσιν περὶ μήδεα, φαῖνε δὲ μηροὺς
Καλούς τε μεγάλους τε. φάνεν δέ οἱ εὐρέες ὦμοι,
Στήθεά τε, στιβαροί τε βραχίονες.

τὸν δὲ πτωχὸν οὐκέτι βουλόμενον μάχεσθαι, ἀλλ' ἀποδειλιῶντα εἰσάγων, τάδε εἴρηκεν·

Ὣς ἄρ ἔφαν· Ἴρῳ δὲ κακῶς ὠρίνετο θυμός·
Ἀλλὰ καὶ ὣς μνηστῆρες ἄγον ζώσαντες ἀνάγκῃ
Δειδιότα.

τοῦτο δὴ τὸ ἔθος ἀρχαῖον ἐν τοῖς Ἕλλησιν ὂν ἔτι φυλάττοντες μέχρι τοῦδε Ῥωμαῖοι δῆλοί εἰσιν οὐ προσμαθόντες παρ' ἡμῶν ὕστερον, ἀλλ' οὐδὲ μεταθέμενοι σὺν χρόνῳ, καθάπερ ἡμεῖς. ἠκολούθουν δὲ τοῖς ἀγωνισταῖς ὀρχηστῶν χοροὶ τριχῇ νενεμημένοι, πρῶτοι μὲν ἀνδρῶν· δεύτεροι δ' ἀγενείων· τελευταῖοι δὲ παίδων· οἷς παρηκολούθουν αὐληταὶ ἀρχαϊκοῖς ἐμφυσῶντες αὐλίσκοις βραχέσιν, ὡς καὶ

εἰς τόδε χρόνου γίνεται, καὶ κιθαρισταὶ λύρας ἑπτα χόρδους ἐλεφαντίνας, καὶ τὰ λεγόμενα βάρβιτα κρέκοντες. ὧν παρὰ μὲν Ἕλλησιν ἐκλέλοιπεν ἡ χρῆσις ἐπ' ἐμοῦ, πάτριος οὖσα· παρὰ δὲ Ῥωμαίοις ἐν ἁπάσαις φυλάττεται ταῖς ἀρχαίαις θυηπολίαις. σκευαὶ δὲ τῶν ὀρχηστῶν ἦσαν χιτῶνες φοινίκεοι, ζωστῆρσι χαλκέοις ἐσφιγμένοι, καὶ ξίφη παρηρτημένα, καὶ λόγχαι βραχύτεραι τῶν μετρίων· τοῖς δ' ἀνδράσι καὶ κράνη χάλκεα, λόφοις ἐπισήμοις κεκοσμημένα καὶ πτεροῖς. ἡγεῖτο δὲ καθ' ἕκαστον χορὸν εἷς ἀνήρ, ὃς ἐνεδίδου τοῖς ἄλλοις τὰ τῆς ὀρχήσεως σχήματα πρῶτος, εἰδοφορῶν τὰς πολεμικὰς καὶ συντόνους κινήσεις ἐν τοῖς προκελευσματικοῖς ὡς τὰ πολλὰ ῥυθμοῖς. Ἑλληνικὸν δ' ἄρα καὶ τοῦτο ἦν ἐν τοῖς πάνυ παλαιὸν ἐπιτήδευμα, ἐν ὅπλοις ὄρχησις ἡ καλουμένη Πυῤῥίχη, εἴτ' Ἀθηνᾶς πρώτης ἐπὶ Τιτάνων ἀφανισμῷ χορεύειν καὶ ὀρχεῖσθαι σὺν ὅπλοις τἀπινίκια ὑπὸ χαρᾶς ἀρξαμένης, εἴτε παλαίτερον ἔτι Κουρήτων αὐτὴν καταστησαμένων, ὅτε τὸν Δία τιθηνούμενοι θέλγειν ἐβούλοντο κτύπῳ τε ὅπλων καὶ κινήσει μελῶν, καὶ ῥυθμῷ, καθάπερ ὁ μῦθος ἔχει. δηλοῖ δὲ καὶ τούτου τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ἐπιχωρίου τοῖς Ἕλλησιν, Ὅμηρος πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ, μάλιστα δ' ἐν ἀσπίδος κατασκευῇ, ἣν Ἀχιλλεῖ δωρήσασθαί φησιν Ἥφαιστον. ὑποθέμενος γὰρ ἐν αὐτῇ δύο πόλεις, τὴν μὲν εἰρήνῃ κοσμουμένην, τὴν δὲ πολέμῳ κακοπαθοῦσαν, ἐν ᾗ τὴν ἀμείνω καθίστησι τύχην, ἑορτὰς ποιῶν καὶ γάμους καὶ θαλίας, ὥσπερ εἰκός, καὶ ταῦτα λέγει·

Κοῦροι δ' ὀρχηστῆρες ἐδίνεον· ἐν δ' ἄρα τοῖσιν
Αὐλοὶ φόρμιγγές τε βοὴν ἔχον· αἱ δὲ γυναῖκες
Ἱστάμεναι θαύμαζον ἐπὶ προθύροισιν ἑκάστη.

καὶ αὖθις ἕτερον ἐν αὐτῇ λέγων διακεκοσμῆσθαι Κρητικὸν ἠϊθέων τε καὶ παρθένων χορὸν, ὧδ' εἴρηκεν·

Ἐν δὲ χορὸν ποίκιλλε περικλυτὸς Ἀμφιγυήεις,
Τῷ ἴκελον οἷόν ποτ' ἐνὶ Κνωσσῷ εὐρείῃ
Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμῳ Ἀριάδνῃ.
Ἔνθα μὲν ἠΐθεοι καὶ παρθένοι ἀλφεσίβοιαι
Ὠρχεῦντ' ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχοντες.

11 κόσμον τ' αὐτοῦ ἀφηγούμενος, ἵνα δῆλον ἡμῖν ποιήσειεν, ὅτι ἡ τῶν ἀῤῥένων κίνησις ἐνόπλιος ἦν, τάδε λέγει·

Καί ῥ' αἱ μὲν καλὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας
Εἶχον χρυσείας ἐξ ἀργυρέων τελαμώνων.

ἡγεμόνας τε τῆς ὀρχήσεως αὐτῶν τοὺς ἐνδιδόντας τοῖς ἄλλοις καὶ προκαταρχομένους λέγων, τοιάδε γράφει·

Πολλὸς δ' ἱμερόεντα χορὸν περιΐσταθ' ὅμιλος
Τερπόμενοι· δοιὼ δὲ κυβιστητῆρε κατ' αὐτοὺς
Μολπῆς ἐξάρχοντες ἐδίνευον κατὰ μέσσους.

οὐ μόνον δ' ἐκ τῆς ἐναγωνίου τε καὶ κατεσπουδασμένης ὀρχήσεως τῶν χορῶν, ἣ παρὰ τὰς θυηπολίας τε καὶ πομπὰς ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι, τὸ συγγενὲς ἄν τις αὐτῶν τὸ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἴδοι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κερτόμου καὶ τωθαστικῆς. μετὰ γὰρ τοὺς ἐνοπλίους χοροὺς οἱ τῶν Σατυριστῶν ἐπόμπευον χοροὶ, τὴν

Ἑλληνικὴν εἰδοφοροῦντες σικίννην. σκευαὶ δ' αὐτοῖς ἦσαν, τοῖς μὲν εἰς Σιληνοὺς εἰκασθεῖσι, μαλλωτοὶ χιτῶνες, οὓς ἔνιοι χορταίους καλοῦσι, καὶ περιβόλαια ἐκ παντὸς ἄνθους· τοῖς δ' εἰς Σατύρους, περιζώματα καὶ δοραὶ τράγων, καὶ ὀρθότριχες ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φόβαι, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια. οὗτοι κατέσκωπτόν τε καὶ κατεμιμοῦντο τὰς σπουδαίας κινήσεις, ἐπὶ τὰ γελοιότερα μεταφέροντες. δηλοῦσι δ' αἱ τῶν θριάμβων εἴσοδοι παλαιὰν καὶ ἐπιχώριον οὖσαν Ῥωμαίοις τὴν κέρτομον καὶ σατυρικὴν παιδιάν. ἐφεῖται γὰρ τοῖς κατάγουσι τὰς νίκας, ἰαμβίζειν τε καὶ κατασκώπτειν τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας αὐτοῖς στρατηλάταις, ὡς Ἀθήνησι τοῖς πομπευταῖς τοῖς ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν πρότερον ἅμα [τοῖς] σκώμμασι παροχουμένοις· νῦν δὲ ποιήματα ᾄδουσιν αὐτοσχέδια. εἶδον δὲ καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐπισήμων ταφαῖς ἅμα ταῖς ἄλλαις πομπαῖς προηγουμένους τῆς κλίνης τοὺς σατυριστὰς χοροὺς κινουμένους τὴν σικίννην ὄρχησιν, μάλιστα δ' ἐν τοῖς τῶν εὐδαιμόνων κήδεσιν. ὅτι δ' οὔτε Λιγύων, οὔτ' Ὀμβρικῶν, οὔτ' ἄλλων τινῶν βαρβάρων τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κατοικούντων εὕρημα ἡ σατυρικὴ παιδιὰ καὶ ὄρχησις ἦν, ἀλλ' Ἑλλήνων, δέδοικα, μὴ καὶ ὀχληρὸς εἶναί τισι δόξω, λόγοις πλείοσι πιστοῦσθαι ὁμολογούμενον πρᾶγμα βουλόμενος. μετὰ δὲ τοὺς χοροὺς τούτους κιθαρισταί τ' ἀθρόοι καὶ αὐληταὶ πολλοὶ παρεξῄεσαν· καὶ μετ' αὐτοὺς οἵ τε τὰ θυμιατήρια κομίζοντες, ἐφ' ὧν ἀρώματα καὶ λιβανωτὸς παρ' ὅλην ὁδὸν ἐθυμιᾶτο, καὶ οἱ τὰ πομπεῖα παραφέροντες ἀργυρίου καὶ χρυ-

σίου πεποιημένα, τά τε ἱερὰ καὶ τὰ δημόσια. τελευταῖαι δὲ πάντων αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες ἐπόμπευον, ὤμοις ὑπ' ἀνδρῶν φερόμεναι, μορφάς τε ὁμοίας παρέχουσαι ταῖς παρ' Ἕλλησι πλαττομέναις, καὶ σκευὰς καὶ σύμβολα, καὶ δωρεάς, ὧν εὑρεταὶ καὶ δοτῆρές ἀνθρώποις ἕκαστοι παραδίδονται, οὐ μόνον Διός, καὶ Ἥρας, καὶ Ἀθηνᾶς, καὶ Ποσειδῶνος, καὶ τῶν ἄλλων, οὓς Ἕλληνες ἐν τοῖς δώδεκα θεοῖς ἀριθμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν προγενεστέρων, ἐξ ὧν οἱ δώδεκα θεοὶ μυθολογοῦνται γενέσθαι, (Κρόνου καὶ Ῥέας, καὶ Θέμιδος καὶ Λητοῦς, καὶ Μοιρῶν καὶ Μνημοσύνης, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὅσων ἐστὶν ἱερὰ καὶ τεμένη παρ' Ἕλλησι· καὶ τῶν ὕστερον, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν Ζεὺς παρέλαβε, μυθολογουμένων γενέσθαι,) Περσεφόνης, Εἰλειθυίας, Νυμφῶν, Μουσῶν, Ὡρῶν; Χαρίτων, Διονύσου, καὶ ὅσων ἡμιθέων γενομένων αἱ ψυχαί, τὰ θνητὰ ἀπολιποῦσαι σώματα, εἰς οὐρανὸν ἀνελθεῖν λέγονται, καὶ τιμὰς λαχεῖν ὁμοίας θεοῖς, Ἡρακλέους, Ἀσκληπιοῦ, Διοσκούρων, Ἑλένης, Πανός, ἄλλων μυρίων. καίτοι εἰ βάρβαροι ἦσαν οἱ τὴν Ῥώμην οἰκίσαντες, καὶ τὴν ἑορτὴν ταύτην καταστησάμενοι, τί προσῆκεν αὐτοῖς τοὺς μὲν Ἑλληνικοὺς πάντας σέβειν θεούς τε καὶ δαίμονας, τῶν δὲ πατρίων ὑπερορᾶν; ἢ δειξάτω τις ἡμῖν ἔξω τοῦ Ἑλληνικοῦ φύλου ἕτερον, ᾧ πάτριά ἐστι ταῦτα τὰ ἱερά· καὶ τότε διαβαλλέτω ταύτην τὴν ἀπόδειξιν, ὡς οὐχ ὑγιῆ. συντελεσθείσης δὲ τῆς πομπῆς, ἐβουθύτουν εὐθὺς οἵ τε ὕπατοι, καὶ τῶν ἱερέων, οἷς ὅσιον, καὶ τῶν θυηπόλων τρόπος ὁ αὐ-

τός ἦν τῷ παρ' ἡμῖν. χερνιψάμενοί τε γὰρ αὐτοὶ, καὶ τὰ ἱερὰ καθαρῷ περιαγνίσαντες ὕδατι, καὶ Δήμητρος καρποὺς ἐπιῤῥάναντες αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς, ἔπειτα κατευξάμενοι, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον. τῶν δὲ οἱ μὲν, ἑστῶτος ἔτι τοῦ θύματος, σκυτάλῃ τοὺς κροτάφους ἔπαιον· οἱ δὲ πίπτοντος ὑπετίθεσαν τὰς σφαγίδας· καὶ μετὰ τοῦτό δείραντές τε καὶ μελίσαντες, ἀπαρχὰς ἐλάμβανον ἐξ ἑκάστου σπλάγχνου καὶ παντὸς ἄλλου μέλους· ἃς ἀλφίτοις ζέας ἀναδεύσαντες, προσέφερον τοῖς θύουσιν ἐπὶ κανῶν· οἱ δ', ἐπὶ τοὺς βωμοὺς ἐπιτιθέντες, ὑφῆπτον, καὶ προσέσπενδον οἶνον κατὰ τῶν ἁγιαζομένων. ἕκαστον δ' ὅτι κατὰ νόμους ἐγίνετο τοὺς ἀμφὶ θυσίαν ὑφ' Ἑλλήνων κατασταθέντας, ἐκ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως γνῶναι ῥᾴδιον. καὶ γὰρ χερνιπτομένους εἰσάγει τοὺς ἥρωας, καὶ οὐλαῖς χρωμένους, ἐν οἷς φησι·

Χερνίψαντο δ' ἔπειτα, καὶ οὐλοχύτας ἀνέλοντο.

τριχοτομοῦντάς τ' ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὰς τρίχας, καὶ τιθέντας ἐπὶ τὸ πῦρ, ὧδε γράφων·

Ἀλλ' ὅ γ' ἀπαρχόμενος κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλεν.

σκυτάλαις τε παίοντας τὰ μέτωπα τῶν ἱερείων, καὶ τὰ πεσόντα θύοντας, ὡς ἐπὶ τῆς Εὐμαίου ποιεῖ θυσίας·

Κόψε δ' ἀπαρχόμενος σχίζῃ δρυὸς, ὃν λίπε κείων.
Τὸν δ' ἔλιπε ψυχή· τοὶ δὲ σφάξαν τε καὶ εὗσαν.

ἀπαρχάς τ' ἀπὸ τῶν σπλάγχνων λαμβάνοντας, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων μελῶν, καὶ ταύτας ἀλφίτοις δεύον-

τας καὶ καθαγίζοντας ἐπὶ τῶν βωμῶν, ὡς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ποιεῖ θυσίας·

— ὁ δ᾽· ὠμοθετεῖτο συβώτης,
Πάντοθεν ἀρχόμενος μελέων ἐς πίονα δημόν·
Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε παλύνας ἀλφίτου
ἀκτῇ.

Ταῦτα δὲ Ῥωμαΐους ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ πράττοντας ἐπὶ ταῖς θυσίαις ἰδὼν ἐπίσταμαι· καὶ μιᾷ πίστει τῇδε ἀρκούμενος, οὐ βαρβάρους ἐπείσθην εἶναι τοὺς οἰκιστὰς τῆς Ῥώμης, ἀλλ᾽ ἐκ πολλῶν τόπων συνεληλυθότας Ἕλληνας. ὀλίγα μὲν γὰρ ἐπιτηδεύματα περὶ θυσίας τε καὶ ἑορτὰς ὁμοίως Ἕλλησί καὶ βαρβάρους τινὰς ἐπιτελεῖν ἐνδέχεται· ἅπαντα δὲ ταὐτὸ πράττειν, ἀπίθανον.

LXXIII. Λοιπὸν δέ ἐστί μοι καὶ περὶ τῶν ἀγώνων, οὓς μετὰ τὴν πομπὴν ἐπετέλουν, ὀλίγα διελθεῖν. πρῶτος ὁ τῶν τεθρίππων τε καὶ συνωρίδων καὶ τῶν ἀζεύκτων ἵππων ἐγίνετο δρόμος, ὥσπερ Ἕλληνες τὸ ἀρχαῖον ὀλυμπιάσι τε καὶ μέχρι τοῦ παρόντος. ἐν δὲ ταῖς ἱππικαῖς ἁμίλλαις ἐπιτηδεύματα δύο τῶν παλαιῶν πάνυ, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθετήθη, φυλαττόμενα ὑπὸ Ῥωμαίων μέχρι τῶν κατ᾽ ἐμὲ διάκειται χρόνων, τό τε περὶ τὰ τρίπωλα τῶν ἁρμάτων· ὃ παρ᾽ Ἕλλησι μὲν ἐκλέλοιπεν, ἀρχαῖον ἐπιτήδευμα καὶ ἡρωϊκόν, ᾧ ποιεῖ τοὺς Ἕλληνας Ὅμηρος ἐν ταῖς μάχαις χρωμένους. δυσὶ γὰρ ἵπποις ἐζευγμένοις, ὃν τρόπον ζεύγνυται συνωρίς, τρίτος παρείπετο σειραῖος ἵππος ῥυτῆρσι συνεχόμενος· ὃν ἀπὸ τοῦ παρῃωρῆσθαι καὶ μὴ συνεζεῦχθαι παρήω-

ρον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. ἕτερόν τε, παρ' ὀλίγαις ἔτι φυλαττόμενον πόλεσιν Ἑλληνίσιν ἐν ἱερουργίαις τισὶν ἀρχαϊκαῖς, ὁ τῶν παρεμβεβηκότων τοῖς ἅρμασι δρόμος. ὅταν γὰρ τέλος αἱ τῶν ἵππων ἅμιλλαι λάβωνται, ἀποπηδῶντες ἀπὸ τῶν ἁρμάτων οἱ παροχούμενοι τοῖς ἡνιόχοις, οὓς οἱ ποιηταὶ μὲν παραβάτας, Ἀθηναῖοι δὲ καλοῦσιν ἀποβάτας, τὸν σταδιαῖον ἁμιλλῶνται δρόμον αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους. τελεσθέντων δὲ τῶν ἱππικῶν δρόμων, οἱ τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ἀγωνιζόμενοι τότ' εἰσῄεσαν, δρομεῖς τε καὶ πύκται καὶ παλαισταί. τρία γὰρ ἀθλήματα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ταῦτα ἦν Ἕλλησιν, ὡς Ὅμηρος ἐπὶ τῇ Πατρόκλου δηλοῖ ταφῇ. ἐν δὲ τοῖς διὰ μέσου τῶν ἀθλημάτων χρόνοις Ἑλληνικώτατον καὶ κράτιστον ἁπάντων ἐθῶν ἀπεδείκνυντο, · στεφανώσεις καὶ ἀναῤῥήσεις ποιούμενοι τιμῶν, αἷς ἐτίμων τοὺς ἑαυτῶν εὐεργέτας· ὡς Ἀθήνησιν ἐν ταῖς Διονυσιακαῖς ἐγίνετο θυσίαις· καὶ σκύλων, ὅσων λάβοιεν ἐκ πολέμων, ἐπιδείξεις τοῖς εἰς θέαν συνεληλυθόσιν. ἀλλὰ γὰρ ὑπὲρ μὲν τούτων οὔτε μηθένα ποιήσασθαι λόγον, ἀπαιτούσης τῆς ὑποθέσεως, καλῶς εἶχεν, οὔτε μηκύνειν πέρα τοῦ δέοντος ἥρμοττε. καιρὸς δ' ἐπὶ τὴν ὑπαλειπομένην διήγησιν ἐπανάγειν. ὡς γὰρ δὴ τὰ περὶ τὸν ἀπαχθέντα ἐπὶ τιμωρίαν ὑπὸ τοῦ δεσπότου, καὶ προηγησάμενον τῆς πομπῆς, ἔμαθεν ἡ βουλὴ παρὰ τοῦ τὸ πραχθὲν ἀνανεωσαμένου, τοῦτον ὑπολαβοῦσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγεσθαι τὸν οὐ καλῶς ἀπάρχοντα τῶν ὀρχηστῶν, ὥσπερ ἔφην, ἀναζητήσασα τὸν τῷ θεράποντι λωβησάμενον, καὶ ζη-

μίαν ἐπιβαλοῦσα, ἧς ἄξιος ἦν, ἑτέραν ἐψηφίσατο τῷ θεῷ πομπὴν ἐπιτελεσθῆναι, καὶ ἀγῶνας ἐξ ἀρχῆς ἑτέρους ἀπὸ διπλασίων χρημάτων, ἢ πρότερον ἐγένοντο. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τούτων συντελεσθέντα τῶν ὑπάτων τοιάδε ἦν.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

C. Iulio et P. Pinario Coss. bellum e Volscis duce Marcio Coriolano.

Οἱ δὲ μετὰ τούτους ἀποδειχθέντες ὕπατοι κατὰ τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ τρίτην ὀλυμπιάδα, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον Ἄστυλος Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀγχίσου, Γάϊος Ἰούλιος Ἴουλλος, καὶ Πόπλιος Πινάριος Ῥοῦφος, ἄνδρες ἥκιστα πολεμικοὶ, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τῆς ἀρχῆς ταύτης παρὰ τοῦ δήμου τυχόντες, εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἠναγκάσθησαν κινδύνους καταστῆναι, πολέμου καταῤῥαγέντος ἐκ τῆς ἐκείνων ἀρχῆς, δι' ὃν ἡ πόλις

ὀλίγου ἐδέησεν ἐκ βάθρων ἀναιρεθῆναι. ὁ γὰρ Μάρκιος ἐκεῖνος ὁ Κοριολάνος, ὁ τὴν ἐπὶ τῇ τυραννίδι αἰτίαν ἔχων, καὶ φυγῇ ἀϊδίῳ ἐλαθεὶς, ἀγανακτῶν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ τιμωρίαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν βουλόμενος λαβεῖν, δι' οὗ δ' ἂν αὕτη γένοιτο τρόπου, καὶ δι' οἵας δυνάμεως ἀνασκοπῶν, μίαν εὕρισκε Ῥωμαίοις τότε ἀντίπαλον ἰσχὺν τὴν Οὐολούσκων, εἰ κοινῇ χρησάμενοι γνώμῃ, καὶ τυχόντες ἔμφρονος ἡγεμόνος, ἐνστήσονται πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον. ἐλογίζετο γοῦν, ὡς, εἰ πείσειε τοὺς Οὐολούσκους, δέξασθαί τ' αὐτὸν, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέψαι τοῦ πολέμου, ῥᾳδίως αὐτῷ διαπεπράξεται τὸ ἔργον. ἐτάραττε δ' αὐτὸν ἡ συνείδησις, ὅτι πλειστάκις κατὰ τὰς μάχας δεινὰ δεδρακὼς ἦν, καὶ πόλεις συμμαχίδας ἀφῃρημένος. οὐ μὴν ἀπέστη γε τῆς πείρας διὰ τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τὰ δεινὰ χωρεῖν ἐβουλεύσατο, καὶ πάσχειν ὑπ' αὐτῶν ὁτιοῦν. φυλάξας δὲ νύκτα, καὶ ταύτην σκοταίαν, ἧκεν εἰς Ἄντιον, τὴν ἐπιφανεστάτην τῶν ἐν Οὐολούσκοις πόλεων, ἡνίκα περὶ δεῖπνον ἦσαν οἱ κατὰ τὴν πόλιν· καὶ παρελθὼν εἰς οἰκίαν ἀνδρὸς δυνατοῦ, δι' εὐγένειάν τε καὶ πλοῦτον, καὶ τὰς ἐν τοῖς πολέμοις πράξεις μέγα ἐφ' ἑαυτῷ φρονοῦντος, καὶ τὸ ἔθνος ὅλον ἄγοντος ὡς τὰ πολλὰ, ᾧ Τύλλος Ἄττιος ὄνομα ἦν, ἱκέτης τοῦ ἀνδρὸς γίνεται καθεζόμενος ἐπὶ τῆς ἑστίας. διηγησάμενος δ' αὐτῷ τὰς κατασχούσας αὐτὸν ἀνάγκας, δι' ἃς ὑπέμεινεν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς καταφυγεῖν, μέτρια ἠξίου φρονῆσαι καὶ ἀνθρώπινα περὶ ἀνδρὸς ἱκέτου, καὶ μηκέτι πο-

λέμιον ἡγεῖσθαι τὸν ὑποχείριον, μηδ' εἰς τοὺς ἀτυχοῦντας καὶ τεταπεινωμένους ἀποδείκνυσθαι τὴν ἰσχὺν, ἐνθυμούμενον, ὡς οὐ μένουσιν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν αἱ τῶν ἀνθρώπων τύχαι. „Δύναιο „δ' ἄν, ἔφη, τοῦτο ἐξ αὐτοῦ μάλιστα μαθεῖν ἐμοῦ, „ὃς ἐν τῇ μεγίστῃ πόλει κράτιστός ποτε εἶναι τῶν „ἄλλων δοκῶν, νῦν ἔρημος καὶ ἄπολις καὶ ταπεινὸς „ἐῤῥιμμένος, τοῦτο πείσομαι, ὅ τι ἂν ἐχθρῷ ὄντι „σοι δοκῇ. ὑπισχνοῦμαι δέ σοι τοσαῦτα ἀγαθὰ „ποιήσειν Οὐολούσκους, φίλος τῷ ἔθνει γενόμενος, „ὅσα κακὰ εἰργασάμην ἐχθρὸς ὤν. εἰ δέ τι ἄλλο „γινώσκεις περὶ ἐμοῦ, χρῆσαι τῇ ὀργῇ παραχρῆ„μα, καὶ θάνατον χάρισαί μοι τὸν τάχιστον, αὐτο„χειρίᾳ τε καὶ ἐπὶ τῆς ἑστίας τῆς ἑαυτοῦ καθιερεύ„σας τὸν ἱκέτην."

II. Ἔτι δ' αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος, ἐμβαλὼν τὴν δεξιὰν ὁ Τύλλος, καὶ ἀπὸ τῆς ἑστίας ἀναστήσας, θαῤῥεῖν τ' αὐτὸν ἐκέλευσεν, ὡς μηδὲν ἀνάξιον τῆς ἰδίας ἀρετῆς πεισόμενον· καὶ πολλὰς αὐτῷ χάριτας εἰδέναι τῆς πρὸς αὐτὸν ἀφίξεως ἔφη, τιμήν τινα οὐ μικρὰν εἶναι καὶ ταύτην ἀποφαινόμενος· Οὐολούσκους τ' αὐτῷ πάντας ὑπισχνεῖτο ποιήσειν φίλους, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος· καὶ οὐδεμίαν ἐψεύσατο τῶν ὑποσχέσεων. χρόνου δέ τινος οὐ πολλοῦ διελθόντος βουλευομένοις τοῖς ἀνδράσι κατὰ σφᾶς, Μαρκίῳ τε καὶ Τύλλῳ, κινεῖν ἐδόκει τὸν πόλεμον· ὁ μὲν οὖν Τύλλος αὐτίκα μάλα ἐβούλετο, πᾶσαν τὴν Οὐολούσκων δύναμιν παραλαβὼν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην χωρεῖν, ἕως ἐστασίαζε, καὶ ἡγεμόνας

ἀπολέμους εἶχεν. ὁ δὲ Μάρκιος αἰτίαν πρῶτον ᾤετο δεῖν εὐσεβῆ καὶ δικαίαν ἐνστήσασθαι τοῦ πολέμου· διδάσκων, ὡς ἁπάσαις μὲν πράξεσι θεοὶ συλλαμβάνουσι, μάλιστα δὲ ταῖς κατὰ πολέμους, ὅσῳ μείζους τέ εἰσι τῶν ἄλλων, καὶ εἰς ἀδήλους φιλοῦσι κατασκήπτειν τύχας. ἐτύγχανον δὲ τότε Ῥωμαίοις καὶ Οὐολούσκοις ἐκεχειρίαι τοῦ πολέμου καὶ ἀνοχαὶ πρὸς ἀλλήλους οὖσαι, σπονδαί τε διετεῖς ὀλίγῳ πρότερον χρόνῳ γενόμεναι. „Ἐὰν μὲν οὖν ἀπερισκέ„πτως, ἔφη, καὶ διὰ τάχους τὸν πόλεμον ἐπιφέρῃς, „τοῦ λελῦσθαι τὰς σπονδὰς αἴτιος ἔσῃ, καὶ τὸ δαι„μόνιον οὐχ ἕξεις εὐμενές· ἐὰν δὲ περιμείνῃς, ἕως „ἐκεῖνοι τοῦτο ποιήσωσιν, ἀμύνεσθαι δόξεις, καὶ „λελυμέναις σπονδαῖς βοηθεῖν. ὅπως δ' ἂν τοῦτο „γένοιτο, καὶ ὅπως ἂν ἐκεῖνοι μὲν ἄρξειαν παρα„σπονδεῖν, ἡμεῖς δὲ δόξαιμεν ὅσιον καὶ δίκαιον ἐπι„φέρειν τὸν πόλεμον, ἐγὼ σὺν πολλῇ φροντίδι ἐξεύ„ρηκα. δεῖ δὲ ὑφ' ἡμῶν αὐτοὺς ἐξαπατηθέντας „ἄρξαι τῆς παρανομίας. ὁ δὲ τρόπος τῆς ἐξαπάτης, „ὃν ἐγὼ τέως μὲν ἀπόῤῥητον ἐφύλαττον, ἀναμένων „τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ καιρὸν, νῦν δέ σου σπουδάζον„τος ἔργου ἔχεσθαι, θᾶττον ἐκφέρειν ἐπὶ μέσον „ἀναγκάζομαι, τοιόσδε ἐστίν· Θυσίας ἐπιτελεῖν „Ῥωμαῖοι μέλλουσι, καὶ ἀγῶνας ἄγειν ἀπὸ πολλῶν „χρημάτων σφόδρα λαμπρούς· ἀφίξονται δὲ κατὰ „θέαν ἐπὶ τούτους πολλοὶ τῶν ξένων. τοῦτον ἀνα„μείνας τὸν χρόνον, ἴθι καὶ σὺ, καὶ Οὐολούσκων „ὅσους δύνασαι πλείστους παρασκεύασον ἐλθεῖν „ἐπὶ τὴν θέαν. ὅταν δ' ἐν τῇ πόλει γένῃ, τῶν

„ἀναγκαιοτάτων τινά σοι φίλων κέλευσον ἐλθεῖν ὡς „τοὺς ὑπάτους, καὶ δι' ἀποῤῥήτων εἰπεῖν, ὅτι μέλ„λουσιν ἐπιτίθεσθαι τῇ πόλει Οὐολοῦσκοι νύκτωρ, „καὶ ἐπὶ τοῦτο ἥκουσι τὸ ἔργον ἀθρόοι. εὖ γὰρ „ἴσθι, ὡς, εἰ τοῦτο ἀκούσειαν, οὐδὲν ἔτι ἐνδοιάσαν„τες ἐκβαλοῦσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως, καὶ παρέξου„σιν ἀφορμὴν δικαίας ὀργῆς."

III. Ὡς δ' ἤκουσε ταῦτα ὁ Τύλλος, ὑπερηγάσθη τε, καὶ τὸν παρόντα καιρὸν τῆς στρατείας ἀναβαλόμενος, περὶ τὴν παρασκευὴν ἐγίνετο τοῦ πολέμου. ἐπεὶ δὲ καθῆκεν ὁ τῆς ἑορτῆς καιρὸς, Ἰουλίου τε καὶ Πιναρίου τὴν ὑπατείαν ἤδη παρειληφότων, ἡ κρατίστη τῶν Οὐολούσκων νεότης ἐξ ἁπάσης πόλεως, ὡς ὁ Τύλλος ἠξίου, παρῆν ἐπὶ τὴν τῶν ἀγώνων θέαν· καὶ κατεσκήνουν οἱ πλείους ἐν ἱεροῖς τε καὶ δημοσίοις τόποις, οὐκ ἔχοντες καταγωγὰς ἐν οἰκίαις τε καὶ παρὰ ξένοις· καὶ ὁπότε διὰ τῶν στενωπῶν πορεύοιντο, κατὰ συστροφὰς καὶ ἑταιρίας ἀθρόοι διεξῄεσαν· ὥστε καὶ λόγον ἤδη γίνεσθαι περὶ αὐτῶν ἀνὰ τὴν πόλιν, καὶ ὑποψίας ἀτόπους. ἐν δὲ τούτῳ προσέρχεται τοῖς ὑπάτοις ὁ κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Τύλλου μηνυτὴς, ὡς Μάρκιος ὑπέθετο· καὶ ὡς δὴ ἀπόῤῥητον πρᾶξιν κατὰ τῶν αὑτοῦ φίλων ἐχθροῖς μέλλων ἐκφέρειν, ὅρκοις καταλαμβάνεται τοὺς ὑπάτους ὑπὲρ ἀσφαλείας τ' αὐτὸς τῆς αὑτοῦ, καὶ τοῦ μηδένα Οὐολούσκων μαθεῖν, ὅστις ἦν ὁ τὴν μήνυσιν κατ' αὐτῶν πεποιημένος· καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιφέρει τὴν περὶ τῆς ἐπιθέσεως τῆς κατεψευσμένης μήνυσιν. ἐδόκει τοῖς ἀνδράσιν ἀληθὴς

εἶναι ὁ λόγος, καὶ αὐτίκα ἡ βουλὴ κατ' ἄνδρα ὑπὸ τῶν ὑπάτων κληθεῖσα συνῆκτο, καὶ παραχθεὶς ὁ μηνυτὴς τοὺς αὐτοὺς εἶπε, καὶ πρὸς ἐκείνων τὰ πιστὰ λαβὼν, λόγους. τοῖς δὲ καὶ πάλαι μὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐδόκει μεστὸν ὑποψίας, τοσαύτην νεότητα ἐξ ἑνὸς ἔθνους διαφόρου σφίσιν ἐπὶ τὴν θέαν συνελθεῖν· προσελθούσης δὲ μηνύσεως, ἧς τὴν ἀπάτην ἠγνόουν, ἰσχὺν βεβαίαν ἡ δόξα ἔλαβεν. ἐδόκει τε ἅπασιν ἀπαλλάττειν τοὺς ἄνδρας ἐκ τῆς πόλεως, πρὶν ἥλιον δῦναι, τοῖς δὲ μὴ πεισθεῖσιν ἐπικηρύξαι θάνατον· ἐπιμεληθῆναι δὲ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν, ἵνα χωρὶς ὕβρεως καὶ μετ' ἀσφαλείας γένοιτο, τοὺς ὑπάτους.

IV. Ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, οἱ μὲν ἐκήρυττον διὰ τῶν στενωπῶν διεξιόντες, ἀπιέναι Οὐολούσκους ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα μάλα, κατὰ μίαν ἅπαντας ἐξιόντας πύλην τὴν καλουμένην Καπύϊνην· ἕτεροι δὲ παρέπεμπον τοὺς ἀπαλλαττομένους ἅμα τοῖς ὑπάτοις· ἔνθα μάλιστα ὤφθη ὅσον αὐτῶν τὸ πλῆθος ἦν, καὶ ὡς ἀκμαῖον ἅπαν, ὑφ' ἕνα καιρὸν καὶ κατὰ μίαν ἐξιόντων πύλην. πρῶτος μὲν αὐτῶν ὁ Τύλλος ἐξῄει διὰ ταχέων, καὶ καταλαβὼν οὐ πρόσω τῆς πόλεως τόπον ἐπιτήδειον, ἐν τούτῳ τοὺς ὑστεροῦντας ἀνελάμβανεν. ἐπειδὴ δὲ πάντες συνήχθησαν, ἐκκλησίαν ποιησάμενος, πολλῇ καταβοῇ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἐχρήσατο, δεινὴν καὶ ἀπόρρητον ἀποφαίνων τὴν ὕβριν, ἣν ὑβρισμένοι πρὸς αὐτῶν ἦσαν Οὐολοῦσκοι, μόνοι τῶν ἄλλων ξένων ἐξελαθέντες ἐκ τῆς πόλεως· καὶ λέγειν ἠξίου ταῦτα πρὸς τὴν

ἑαυτοῦ πόλιν ἕκαστον, καὶ πράττειν, ὅπως παύσωνται τῆς ὕβρεως Ῥωμαῖοι, δίκας παρασχόντες τῆς παρανομίας. ταῦτα εἰπὼν καὶ παραθήξας ἀνθρώπους ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τῷ πάθει, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. ὡς δ' ἀπαλλαγέντες εἰς τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πατρίδας, ἐδήλωσαν τοῖς ἄλλοις τὸν προπηλακισμὸν, ἐπὶ μεῖζον ἐξαίροντες τὰ γενόμενα, ἠγανάκτει τε πᾶσα πόλις καὶ κατέχειν τὴν ὀργὴν οὐκ ἠδύνατο· διαπρεσβευομένη τ' ἄλλη πρὸς ἄλλην, εἰς μίαν ἀγορὰν πάντας ἠξίουν Οὐολούσκους ἰέναι, ὅπως ἂν κοινῇ χρήσαιντο γνώμῃ περὶ τοῦ πολέμου. ἐγίνετο δὲ ταῦτα, τοῦ Τύλλου μάλιστα ἐνάγοντος· καὶ συνῄεσαν ἐξ ἁπάσης πόλεως οἵ τ' ἐν τοῖς τέλεσι, καὶ πολὺς ἄλλος ὄχλος εἰς τὴν Ἐχετρανῶν πόλιν· αὕτη γὰρ ἐδόκει ἐν καλλίστῃ κεῖσθαι συνόδῳ ταῖς ἄλλαις ἡ πόλις. ῥηθέντων δὲ πολλῶν λόγων, οὓς εἶπον οἱ δυναστεύοντες ἐν ἑκάστῃ πόλει, ψῆφος ἀνεδόθη τοῖς παροῦσι· καὶ ἦν ἡ νικῶσα γνώμη, κινεῖν τὸν πόλεμον, ὡς Ῥωμαίων ἀρξάντων τῆς περὶ τὰς σπονδὰς παρανομίας.

V. Ὑπὲρ δὲ τοῦ, τίνα χρὴ πολεμεῖν αὐτοῖς τρόπον προθέντων σκοπεῖν τῶν ἐν τοῖς τέλεσι, παρελθὼν ὁ Τύλλος, συνεβούλευσεν αὐτοῖς καλεῖν τὸν Μάρκιον, καὶ παρ' ἐκείνου πυνθάνεσθαι, πῶς ἂν ἡ Ῥωμαίων καταλυθείη δύναμις· κράτιστα γὰρ ἁπάντων ἀνθρώπων εἰδέναι, πῇ τε κάμνει τὰ τῆς πόλεως πράγματα, καὶ πῇ μάλιστα ἔρρωται. ἐδόκει ταῦτα, καὶ αὐτίκα πάντες ἐβόων καλεῖν τὸν ἄνδρα. καὶ ὁ Μάρκιος, ἧς ἐβούλετο, ἀφορμῆς λαβόμενος, ἀνέστη

κατηφὴς καὶ δεδακρυμένος, καὶ μικρὸν ἐπισχὼν χρόνον, τοιούτους διέθετο λόγους· „Εἰ μὲν ἡγούμην „ὑμᾶς ἅπαντας ὅμοια γινώσκειν περὶ τῆς ἐμῆς συμ„φορᾶς, οὐκ ἂν ὑπελάμβανον ἀναγκαῖον εἶναι περὶ „αὐτῆς ἀπολογεῖσθαι· ἐνθυμούμενος δὲ, ὡς ἐν πολ„λοῖς καὶ διαφόροις ἤθεσιν εἰκὸς, εἶναί τινας, οἷς „παραστήσεται δόξα οὔτ' ἀληθὴς, οὔτε προσήκουσα, „ὡς οὐκ ἂν ἄτερ αἰτίας ἀληθοῦς καὶ δικαίας ἐξή„λασέ με ὁ δῆμος ἐκ τῆς πατρίδος, παντὸς μάλιστα „οἴομαι δεῖν πρῶτον ὑπὲρ τῆς ἐμῆς φυγῆς ἐν κοινῷ „πρὸς ἅπαντας ὑμᾶς ἀπολογήσασθαι. ἀλλ' ἀνά„σχεσθέ μου, πρὸς θεῶν, καὶ οἱ κράτιστα ἐγνωκό„τες, ἃ πέπονθα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὡς οὐ προσ„ῆκόν μοι ταύτης πεπείραμαι τῆς τύχης, διεξιόν„τος, καὶ μὴ πρότερον ποθεῖτε, ὅ τι χρὴ πράττειν, „ἀκοῦσαι, πρὶν ὁποῖός τις εἰμὶ ὁ τὴν γνώμην ἀπο„δειξόμενος, ἐξετάσαι. ἔσται δὲ βραχὺς ὁ περὶ αὐ„τῶν, κἂν πρόσωθεν ἄρξωμαι, λόγος. Ῥωμαίοις τὸ „μὲν ἐξ ἀρχῆς πολίτευμα ἦν μικτὸν ἔκ τε βασιλείας „καὶ ἀριστοκρατίας· ἔπειτα ὁ τελευταῖος βασιλεὺς „Ταρκύνιος τυραννίδα τὴν ἀρχὴν ἠξίου ποιεῖν. συ„στάντες οὖν ἐπ' αὐτὸν οἱ τῆς ἀριστοκρατίας ἡγε„μόνες, ἐκεῖνον μὲν ἐξέβαλον ἐκ τῆς πόλεως, αὐτοὶ „δὲ τὰ κοινὰ κατέσχον, ἀρίστην καὶ σωφρονεστά„την, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσι, καταστησάμενοι πο„λιτείαν. χρόνοις δ' οὐ πολλοῖς τῶν νῦν πρότερον, „ἀλλὰ τρίτον ἢ τέταρτον τοῦτο ἔτος, οἱ πενέστατο„τε καὶ ἀργότατοι τῶν πολιτῶν, πονηροῖς χρησάμε„νοι προστάταις, ἄλλα τε πολλὰ ἐξύβρισαν, καὶ τε-

„λευτῶντες καταλύειν τὴν ἀριστοκρατίαν ἐπεχείρουν.
„ἐφ' οἷς ἅπαντες μὲν οἱ τῆς βουλῆς προεστηκότες
„ἤχθοντο, καὶ ὅπως παύσονται τῆς ὕβρεως οἱ κι-
„νοῦντες τὴν πολιτείαν, σκοπεῖν ἠξίουν. ὑπὲρ
„ἅπαντας δὲ τοὺς ἀριστοκρατικοὺς, ἐκ μὲν τῶν
„πρεσβυτάτων Ἄππιος, ἀνὴρ πολλῶν ἄξιος ἕνεκα
„ἐπαινεῖσθαι, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων, ἐγώ· καὶ λόγους
„ἐποιούμεθα διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς βουλῆς ἐλευθέ-
„ρους, οὐ δήμῳ πολεμοῦντες, ἀλλὰ πονηροκρατίαν
„ὑφορώμενοι· οὐδὲ καταδουλώσασθαί τινα βουλό-
„μενοι Ῥωμαίων, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐλεύθερον ἅπασιν
„ἀξιοῦντες ἔχειν, τὴν δὲ προστασίαν τῶν κοινῶν
„ἀποδεδόσθαι τοῖς κρείττοσι.

VI. „Ταῦτα ὁρῶντες οἱ πονηρότατοι τοῦ πλήθους
„ἐκεῖνοι προστάται, πρώτους ἔγνωσαν ἡμᾶς τοὺς φα-
„νερώτατα ἐναντιουμένους σφίσιν ἐκποδὼν ποιήσα-
„σθαι, οὐχ ἅμα ἀμφοτέροις ἐπιχειρήσαντες, ἵνα μὴ
„ἐπίφθονόν τε καὶ βαρὺ τὸ πρᾶγμα γένηται, ἀλλ'
„ἀπ' ἐμοῦ τοῦ νεωτέρου τε καὶ εὐμεταχειριστοτέρου
„ἀρξάμενοι. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἄκριτόν με ἐπεχείρη-
„σαν ἀπολέσαι, ἔπειτα ἔκδοτον παρὰ τῆς βουλῆς
„ἠξίουν ἐπὶ θανάτῳ λαβεῖν· ἀποτυχόντες δ' ἀμφο-
„τέρων, προὐκαλέσαντο ἐπὶ δίκην, ἣν αὐτοὶ δικά-
„σειν ἔμελλον, τυραννίδος ἐπιβαλόντες αἰτίαν. καὶ
„οὐδὲ τοῦτο ἔμαθον, ὅτι δήμῳ τύραννος οὐδεὶς πο-
„λεμεῖ μετὰ τῶν ἀρίστων συστὰς, ἀλλὰ τοὐναντίον
„μετὰ τοῦ δήμου τὸ κράτιστον τῆς πόλεως ἀναιρεῖ
„μέρος· δικαστήριόν τε, οὐχ ὅπερ ἦν πάτριον, ἀπέ-
„δωκάν μοι, τὴν λοχῖτιν καλέσαντες ἐκκλησίαν, ἀλλ'

„ὃ πάντες ὁμολογοῦσι πονηρότατον εἶναι δικαστή-
„ριον, καὶ ἐπ' ἐμοῦ πρώτου καὶ μόνου γενόμενον, ἐν
„ᾧ πλέον ἔμελλον ἔχειν οἱ θῆτες καὶ ἀνέστιοι καὶ τοῖς
„ἀλλοτρίοις ἐπιβουλεύοντες βίοις, τῶν ἀγαθῶν καὶ
„δικαίων καὶ τὰ κοινὰ σώζεσθαι βουλομένων. το-
„σοῦτον δ' ἄρα μοι περιῆν τοῦ μηδὲν ἀδικεῖν, ὥστ'
„ἐν ὄχλῳ κρινόμενος, οὗ τὸ πλέον μισόχρηστον ἦν,
„καὶ διὰ τοῦτο ἐχθρόν μοι, δυσὶ μόνον ἑάλων ψή-
„φοις, ἀποτιθεμένων τὴν ἐξουσίαν τῶν δημάρχων,
„εἰ μὴ καταδικασθείην ἐγὼ, καὶ τὰ ἔσχατα πείσε-
„σθαι πρὸς ἐμοῦ λεγόντων, καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ
„προθυμίᾳ παρὰ τὸν ἀγῶνα κατ' ἐμοῦ χρησαμένων.
„τοιαῦτα δὴ πεπονθὼς ἐγὼ πρὸς τῶν ἐμαυτοῦ πολι-
„τῶν, ἀβίωτον ἡγησάμην τὸν λοιπὸν ἔσεσθαί μοι
„βίον, εἰ μὴ λάβοιμι παρ' αὐτῶν δίκας. καὶ διὰ τοῦ-
„το ἐξόν μοι ζῆν ἀπραγμόνως, εἴτ' ἐν ταῖς Λατίνων
„πόλεσιν ἠβουλόμην κατὰ τὸ συγγενὲς, εἴτ' ἐν ταῖς
„νεοκτίστοις, ἃς οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπῴκισαν, οὐκ
„ἠβουλήθην· ἐφ' ὑμᾶς δὲ κατέφυγον, οὓς ἠπιστά-
„μην πλεῖστά τε ὑπὸ Ῥωμαίων ἠδικημένους, καὶ
„μάλιστ' αὐτοῖς ἀπεχθομένους, ἵνα κοινῇ μεθ' ὑμῶν
„τιμωρησαίμην αὐτοὺς, ὅση μοι δύναμις, λόγοις τε
„ἔνθα δεῖ λόγων, καὶ ἔργοις, ὅταν ἔργων δέῃ. χάριν
„τε τὴν μεγάλην οἶδα τῆς τε ὑποδοχῆς μου, καὶ ἔτι
„μᾶλλον τῆς τιμῆς, ᾗ με τιμᾶτε, οὐθὲν οὔτε μνησι-
„κακήσαντες, οὔτε ὑπολογισάμενοι, ὧν ὑπ' ἐμοῦ
„ποτε ἐχθροὶ ὄντες ἐπάθετε κατὰ τοὺς πολέμους.

VII. „Φέρε δὴ, τίς ἂν εἴην ἀνὴρ, εἰ δόξης καὶ
„τιμῶν, ὧν προσῆκέ μοι παρὰ τοῖς ἐμαυτοῦ πολί-

„ταις τυγχάνειν, παρὰ τῶν εὖ παθόντων ἀποστε-„ρηθεὶς, πρὸς δὲ τούτοις, πατρίδος τε καὶ οἴκου, „καὶ φίλων, καὶ θεῶν πατρῴων, καὶ τάφων προγονι-„κῶν, καὶ παντὸς ἄλλου ἀπελαθεὶς ἀγαθοῦ, παρ' „ὑμῖν δὲ ἅπαντα ταῦτα εὑρὼν, οἷς ἐκείνων χάριν „ἐπολέμουν, μὴ γενοίμην χαλεπὸς μὲν, οἷς ἀντὶ πο-„λιτῶν ἐχθροῖς κέχρημαι, χρηστὸς δὲ, οἷς ἀντὶ πο-„λεμίων φίλοις; ἀλλ' ἔγωγε οὐδ' ἐν ἀνδρὸς μοίρᾳ „θείην ἂν, ὅστις μήτε τὸ πολεμοῦν δι' ὀργῆς ἔχῃ, „μήτε τὸ σῶζον αὐτὸν δι' εὐνοίας. πατρίδα δὲ ἡγοῦ-„μαι οὐ τὴν ἀπαρνησαμένην με πόλιν, ἀλλ' ἧς ἀλ-„λότριος ὢν, πολίτης γέγονα· γῆν τε, οὐκ ἐν ᾗ ἠδί-„κημαι, φίλην, ἀλλ' ἐν ᾗ τὸ ἀσφαλὲς ἔχω. καὶ ἂν „θεός τε συλλαμβάνῃ, καὶ τὰ ὑμέτερα, ὡς εἰκὸς, „πρόθυμα ᾖ, μεγάλην καὶ ταχεῖαν ἐλπίζω γενήσε-„σθαι μεταβολήν. εὖ γὰρ ἴστε, ὅτι πολλῶν ἤδη „πολεμίων πειραθέντες Ῥωμαῖοι, οὐθένας μᾶλλον „ἔδεισαν ὑμῶν, οὐδ' ἐστὶν, ἐφ' ᾧ μᾶλλον σπουδά-„ζοντες διατελοῦσιν, ἢ ὅπως τὸ ὑμέτερον ἔθνος „ἀσθενὲς ἀποδείξωσι. καὶ διὰ τοῦτο τὰς μὲν πολέ-„μῳ λαβόντες ὑμῶν ἔχουσι πόλεις, τὰς δὲ φιλίας „ἐλπίδι παρακρουσάμενοι, ἵνα μὴ καθ' ἕνα πάντες „γενόμενοι, κοινὸν ἐξενέγκητε κατ' αὐτῶν πόλεμον. „ἐὰν οὖν τἀναντία ὑμεῖς ἀντιφιλοτιμούμενοι διατε-„λῆτε, καὶ μίαν ἅπαντες ἔχητε τοῦ πολέμου γνώμην, „ὃ ποιεῖτε νῦν, ῥᾳδίως αὐτῶν τὸ κράτος παύσετε.

VIII. „Ὃν δὲ τρόπον ἀγωνιεῖσθε, καὶ πῶς „χρήσεσθε τοῖς πράγμασιν, ἐπειδὴ γνώμην ἀξιοῦτέ „με ἀποφήνασθαι, εἴτ' ἐμπειρίαν μοι μαρτυροῦν-

„τες, εἴτ' εὔνοιαν, εἴτε καὶ ἀμφότερα, φράσω καὶ οὐκ „ἀποκρύψομαι. πρῶτον μὲν οὖν ὑμῖν παραινῶ σκο-„πεῖν, ὅπως εὐσεβῆ καὶ δικαίαν πορίσησθε τοῦ „πολέμου πρόφασιν. εὐσεβὴς δὲ καὶ δικαία τοῦ πο-„λέμου πρόφασις ἥτις ἂν γένοιτο, καὶ ἅμα συμφέρου-„σα ὑμῖν, ἀκούσατέ μου. Ῥωμαίοις ἡ μὲν ἐξ ἀρχῆς „ὑπάρξασα γῆ βραχεῖά ἐστι καὶ λυπρά· ἡ δ' ἐπί-„κτητος, ἣν τοὺς περιοίκους ἀφελόμενοι, πολλὴ „καὶ ἀγαθή· καὶ εἰ τῶν ἠδικημένων ἕκαστος τὴν „ἑαυτοῦ ἀξιοῖ λαβεῖν, οὐδὲν οὕτω μικρὸν, οὐδ' „ἀσθενὲς, οὐδ' ἄπορον, ὡς τὸ Ῥωμαίων ἄστυ γε-„νήσεται. τούτου δ' οἴομαι δεῖν ὑμᾶς ἄρξαι. πέμ-„πετε οὖν πρέσβεις ὡς αὐτοὺς, ἀπαιτοῦντες ἃς κατ-„έχουσιν ὑμῶν πόλεις, καὶ ὅσα τείχη ἐν τῇ ὑμετέ-„ρα γῇ ἐνετειχίσαντο, ἀξιοῦντες ἐκλιπεῖν, καὶ εἴ τι „ἄλλο βίᾳ σφετερισάμενοι τῶν ὑμετέρων ἔχουσι, „πείθοντες ἀποδιδόναι. πολέμου δὲ μήπω ἄρχετε, „πρὶν ἢ λαβεῖν τὰς παρ' αὐτῶν ἀποκρίσεις. ἐὰν „γὰρ ταῦτα ποιήσητε, δυοῖν, ὧν βούλεσθε, ὑπάρ-„ξει θάτερον ὑμῖν· ἢ τὰ ἑαυτῶν ἀπολήψεσθε ἄνευ „κινδύνων καὶ δαπάνης, ἢ καλὴν καὶ δικαίαν πρό-„φασιν εἰληφότες ἔσεσθε τοῦ πολέμου. τὸ γὰρ μὴ „τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν ἀπαι-„τεῖν, καὶ μὴ τυγχάνοντας τούτου πολεμεῖν, ἅπαν-„τες ἂν ὁμολογήσουσιν εἶναι καλόν. φέρε δὴ, τί „ποιήσειν οἴεσθε Ῥωμαίους, ταῦτα ὑμῶν προελο-„μένων; πότερον ἀποδώσειν τὰ χωρία ὑμῖν; καὶ „τί κωλύσει πάντων αὐτοὺς ἀποστῆναι τῶν ἀλλο-„τρίων; ἥξουσι γὰρ Αἰκανοί τε καὶ Ἀλβανοὶ καὶ

„Τυῤῥηνοὶ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, τὴν ἑαυτῶν ἕκαστοι „γῆν ἀποληψόμενοι. ἢ καθέξειν τὰ χωρία, καὶ μη„θὲν τῶν δικαίων ποιήσειν; ὅπερ ἐγὼ νομίζω. οὐκ„οῦν ἀδικεῖσθαι πρότεροι λέγοντες ὑπ' αὐτῶν, „κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρήσετε, καὶ „συμμάχους ἕξετε, ὅσοι τὰ ἑαυτῶν ἀφαιρεθέντες, „ἀπεγνώκασιν ἄλλως ἂν ἔτι αὐτὰ, ἢ πολεμοῦντες, „ἀπολήψεσθαι. κράτιστος δὲ ὁ καιρὸς, καὶ οἷος „οὐχ ἕτερος ἐπιθέσθαι Ῥωμαίοις, ὃν ἡ τύχη τοῖς „ἀδικουμένοις οὐδ' ἂν ἐλπισθέντα παρεσκεύασεν, ἐν „ᾧ στασιάζουσι, καὶ ὑποπτεύουσιν ἀλλήλους, καὶ „ἡγεμόνας ἔχουσιν ἀπείρους πολέμου. ἃ μὲν οὖν „ὑποτίθεσθαι ἔδει λόγοις, καὶ παραινεῖν φίλοις, με„τὰ πάσης εὐνοίας καὶ πίστεως εἰρημένα ὑπ' ἐμοῦ, „ταῦτά ἐστιν. ἃ δὲ παρ' αὐτὰ τὰ ἔργα ἑκάστοτε „προορᾶσθαί τε καὶ μηχανᾶσθαι δεήσει, τοῖς ἡγε„μόσι τῆς δυνάμεως ἐπιτρέψετε διανοεῖσθαι. πρό„θυμον γὰρ τοὐμὸν ἔσται, ἐν ᾧ ἄν με τάττητε τό„πῳ, καὶ πειράσομαι μηδενὸς εἶναι χείρων, μήτε „στρατιώτου, μήτε λοχαγοῦ, μήτε ἡγεμόνος· ἀλλὰ „καταχρῆσθέ μοι λαβόντες, ὅπου ἂν μέλλω τι ὑμᾶς „ὠφελήσειν, καὶ εὖ ἴστε, ὅτι, ὃς πολεμῶν ὑμῖν „μεγάλα βλάπτειν δυνατὸς ἦν, καὶ σὺν ὑμῖν ἀγω„νιζόμενος, μεγάλα δυνήσομαι ὠφελεῖν."

IX. Τοιαῦτα μὲν ὁ Μάρκιος εἶπεν. οἱ δὲ Οὐολοῦσκοι, λέγοντός τε τοῦ ἀνδρὸς ἔτι, δῆλοι ἦσαν ἀγάμενοι τοὺς λόγους· καὶ ἐπειδὴ ἐπαύσατο, μεγάλῃ βοῇ πάντες ἐπεσημήναντο, ὡς τὰ κράτιστα ὑποτιθεμένῳ· λόγον τ' οὐθενὶ προθέντες, ἐπικυ-

ροῦσι τὴν γνώμην. γραφέντος δὲ τοῦ δόγματος, εὐθὺς ἐξ ἑκάστης πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας ἑλόμενοι, πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλαν· τῷ δὲ Μαρκίῳ ψηφίζονται βουλῆς μετουσίαν ἐν ἁπάσῃ πόλει, καὶ ἀρχὰς ἐξεῖναι πανταχόσε μετιέναι, καὶ τῶν ἄλλων, ὁπόσα τιμιώτατα ἦν παρ' αὐτοῖς, μετέχειν. καὶ πρὶν ἢ τὰς Ῥωμαίων ἀποκρίσεις ἀναμεῖναι, πάντες ἔργου εἴχοντο, παρασκευαζόμενοι τὰ πολέμια. ὅσοι τ' αὐτῶν ἦσαν ἄθυμοι τέως, κακωθέντες ἐν ταῖς προτέραις μάχαις, τότε πάντες ἐῤῥώσθησαν ὡς τὴν Ῥωμαίων καταλύσοντες ἰσχύν. οἱ δ' εἰς τὴν Ῥώμην ἀποσταλέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις, καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, ἔλεγον· „Ὅτι Οὐολούσκοις περὶ πολλοῦ ἐστι καταλύσασθαι τὰ πρὸς „Ῥωμαίους ἐγκλήματα, καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον εἶναι „φίλοις καὶ συμμάχοις ἄνευ δόλου καὶ ἀπάτης. ἔσε„σθαι δὲ τὸ πιστὸν αὐτοῖς τῆς φιλίας βέβαιον ἀπέ„φαινον, εἰ κομίσαιντο γῆν τε τὴν ἑαυτῶν, καὶ „πόλεις, ἃς ὑπὸ Ῥωμαίων ἀφῃρέθησαν· ἄλλως δὲ „οὔτ' εἰρήνην, οὔτε φιλότητα βέβαιον ὑπάρξειν αὐ„τοῖς. τὸ γὰρ ἀδικούμενον ἀεὶ πολέμιον εἶναι τῷ „πλημμελοῦντι, φύσει. ἠξίουν τε μὴ καταστῆσαι „σφᾶς εἰς ἀνάγκην πολέμου τῶν δικαίων ἀποτυγχά„νοντας.“

X. Ὡς δὲ ταῦτα εἶπον οἱ πρέσβεις, ἐβουλεύοντο κατὰ σφᾶς οἱ σύνεδροι, μεταστησάμενοι τοὺς ἄνδρας. καὶ ἐπειδὴ ἔκριναν, ἃς χρὴ ἀποκρίσεις ποιήσασθαι, καλέσαντες αὐτοὺς πάλιν ἐπὶ τὸν σύλλογον, ταύτην ἔδοσαν τὴν ἀπόφασιν. „Οὐ λανθάνετε

„ἡμᾶς, ὦ Οὐολοῦσκοι, φιλίας μὲν οὐδὲν δεόμενοι „πρόφασιν δ᾽ εὐπρεπῆ λαβεῖν βουλόμενοι τοῦ πολέ„μου. ἃ γὰρ ἥκετε παρ᾽ ἡμῶν ἀπαιτοῦντες, καλῶς „ἐπίστασθε οὐδέποτε ληψόμενοι· χρῄζετε γὰρ ἀδί„κων καὶ ἀδυνάτων. εἰ μὲν οὖν δόντες ἡμῖν τὰ χω„ρία, ἔπειτα μεταδόξαν ὑμῖν, νῦν ἀπαιτεῖτε, ἀδι„κεῖσθε μὴ κομιζόμενοι· εἰ δὲ πολέμῳ ἀφαιρεθέν„τες, οὐκέτι αὐτῶν ὄντες κύριοι, ἀδικεῖτε τῶν ἀλ„λοτρίων ἐφιέμενοι. ἡμεῖς δὲ κρατίστας ἡγούμεθα „κτήσεις, ἃς ἂν πολέμῳ κρατήσαντες λάβωμεν· „οὔτε πρῶτοι καταστησάμενοι νόμον τόνδε, οὔτ᾽ „αὐτὸν ἀνθρώπων ἡγούμενοι μᾶλλον εἶναι, ἢ οὐχὶ „θεῶν· ἅπαντας δὲ καὶ Ἕλληνας καὶ βαρβάρους „εἰδότες αὐτῷ χρωμένους, οὐκ ἂν ἐνδοίημεν ὑμῖν „μαλακὸν οὐδὲν, οὐδ᾽ ἂν ἀποσταίημεν ἔτι τῶν δο„ρυκτήτων. πολλὴ γὰρ ἂν εἴη κακότης, εἴ τις, ἃ „μετ᾽ ἀρετῆς καὶ ἀνδρείας ἐκτήσατο, ταῦτα ὑπὸ „δειλίας τε καὶ μωρίας ἀφαιρεθείη. πολεμεῖν δ᾽ „οὔτε μὴ βουλομένους ὑμᾶς ἀναγκάζομεν, οὔτε „προθυμουμένους παραιτούμεθα· ἂν δ᾽ ἄρξησθε, „ἀμυνούμεθα. ταῦτα Οὐολούσκοις ἀπαγγέλλετε, „καὶ λέγετε, ὅτι λήψονται μὲν τὰ ὅπλα πρότεροι „ἐκεῖνοι, ἀποθήσομεν δὲ ἡμεῖς ὕστεροι.“

XI. Ταύτας οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις λαβόντες, ἀπήγγειλαν τῷ κοινῷ [πλήθει] τῶν Οὐολούσκων. συναχθείσης οὖν αὖθις ἐκκλησίας, μετὰ τοῦτο κυροῦται δόγμα κοινὸν τοῦ ἔθνους προειπεῖν Ῥωμαίοις τὸν πόλεμον. ἔπειτα αἱροῦνται στρατηγοὺς αὐτοκράτορας τοῦ πολέμου, Τύλλον τε καὶ

Μάρκιον, δυνάμεις τε ψηφίζονται καταγράφειν, καὶ χρήματα εἰσφέρειν, καὶ τὰ ἄλλα παρασκευάσασθαι, ὅσων ὑπελάμβανον δεήσειν τῷ πολέμῳ. μελλούσης δὲ διαλύεσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἀναστὰς ὁ Μάρκιος, ἔφη· „Ἃ μὲν ἐψήφισται τὸ κοινὸν ὑμῶν, ἔχει κα-„λῶς, καὶ γινέσθω κατὰ τὸν οἰκεῖον ἕκαστα καιρόν. „ἐν ὅσῳ δὲ στρατεύματα μέλλετε καταγράφειν, καὶ „τὰ ἄλλα εὐτρεπίζειν ἕξοντά τινας, ὥσπερ εἰκὸς, „ἀσχολίας καὶ διατριβὰς, ἐγὼ καὶ Τύλλος ἔργου „ἐχόμεθα. ὅσοις οὖν ὑμῶν βουλομένοις ἐστὶ προνο-„μεῦσαι τὴν τῶν πολεμίων, καὶ πολλὴν ἀπονέμε-„σθαι λείαν, ἴτε σὺν ἡμῖν. ὑπισχνοῦμαι δὲ ὑμῖν, „ἐὰν θεὸς συλλάβῃ, πολλὰς καὶ καλὰς δώσειν ὠφε-„λείας. ἔτι γὰρ ἀπαράσκευοί εἰσι Ῥωμαῖοι, δύναμιν „οὔπω συνεστηκυῖαν ὁρῶντες ἡμετέραν. ὥστ' ἀδεῶς „ἡμῖν ὑπάρξει πᾶσαν ὅσην ἂν βουλώμεθα τῆς ἐκεί-„νων χώρας καταδραμεῖν."

XII. Ἀποδεξαμένων δὲ καὶ ταύτην τὴν γνώμην τῶν Οὐολούσκων, ἐξῄεσαν οἱ στρατηγοὶ διὰ ταχέων, πρὶν ἔκπυστα γενέσθαι Ῥωμαίοις τὰ βουλεύματα, πολλὴν ἐπαγόμενοι στρατιὰν ἑκούσιον· ἧς μέρος μὲν ὁ Τύλλος ἔχων, εἰς τὴν Λατίνων χώραν ἐνέβαλεν, ἵνα περισπάσειε τῶν πολεμίων τὴν ἐκεῖθεν ἐπικουρίαν· τὸ δὲ λοιπὸν ὁ Μάρκιος ἄγων, ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ἤλασεν. οἷα δ' ἀπροσδοκήτου κακοῦ τοῖς κατὰ τὴν χώραν διατρίβουσιν ἐπιπεσόντος, πολλὰ μὲν ἑάλω σώματα Ῥωμαίων ἐλεύθερα, πολλὰ δ' ἀνδράποδα, βοῶν τε καὶ ὑποζυγίων καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων χρῆμα οὐκ ὀλίγον· σῖτός τε, ὅσος ἐγκατελή-

φθη, καὶ σίδηρος, καὶ ὅσοις ἄλλοις τὰ χωρία γεωργεῖται, τὰ μὲν ἡρπάσθη, τὰ δὲ διεφθάρη. τελευτῶντες γὰρ καὶ πῦρ εἰς τὰς αὐλὰς φέροντες ἐνέβαλον Οὐολοῦσκοι· ὥστε πολλοῦ χρόνου μηδ᾽ ἀναλαβεῖν αὐτοὺς δύνασθαι τοὺς ἀποβαλόντας. μάλιστα δὲ τοῦτο ἔπασχον αἱ τῶν δημοτῶν κτήσεις, αἱ δὲ τῶν πατρικίων ἔμειναν ἀσινεῖς· εἰ δέ τινες ἐβλάβησαν, εἰς ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα ἔδοξαν βλαβῆναι. τοῦτο γὰρ ὑπὸ τοῦ Μαρκίου παρήγγελτο τοῖς Οὐολούσκοις, ἵνα δι᾽ ὑποψίας ἔτι μᾶλλον οἱ πατρίκιοι γένωνται τοῖς δημοτικοῖς, καὶ μὴ ἐξαιρεθείη τὸ στασιάζον ἐκ τῆς πόλεως. ὅπερ καὶ συνέβη. ὡς γὰρ ἠγγέλθη τοῖς Ῥωμαίοις ἡ καταδρομὴ τῆς χώρας, καὶ ἔγνωσαν οὐκ ἐξ ἴσου γεγονυῖαν ἅπασι τὴν συμφορὰν, κατεβόων μὲν τῶν πλουσίων οἱ πένητες, ὡς ἐπαγόντων σφίσι τὸν Μάρκιον· ἀπελογοῦντο δὲ οἱ πατρίκιοι, καὶ κακουργίαν τινὰ τοῦ στρατηγοῦ ταύτην ἀπέφαινον. βοηθεῖν δὲ τοῖς ἀπολλυμένοις, ἢ σώζειν τὰ περιόντα, δι᾽ ὑποψίας τ᾽ ἀλλήλων καὶ δέος προδοσίας, οὐδεὶς ἠξίου. ὥστε κατὰ πολλὴν ἄδειαν ὁ Μάρκιος ἀπῆγε τὴν στρατιὰν, καὶ κατέστησεν ἅπαντας ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, παθόντας μὲν οὐδὲν δεινὸν, δράσαντας δὲ, ὅσα ἠξίουν, καὶ πολλῶν εὐπορήσαντας χρημάτων. ἧκε δὲ καὶ ὁ Τύλλος ὀλίγον ὕστερον ἐκ τῆς Λατίνων χώρας, πολλὰς ἐπαγόμενος ὠφελείας· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ δύναμιν ἔσχον ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις μαχησόμενοι, ἀπαράσκευοί τ᾽ ὄντες, καὶ παρ᾽ ἐλπίδα τοῦ δεινοῦ σφίσιν ἐπιπεσόντος. ἐκ δὲ τούτου πᾶσα πόλις ἐπῆρτο ταῖς ἐλπίσι, καὶ θᾶτ-

τον, ἢ ὡς ἄν τις ὑπέλαβεν, ἥ τε καταγραφὴ τῶν στρατιωτῶν ἐγίνετο, καὶ τἄλλα ὑπηρετεῖτο, ὅσων τοῖς στρατηγοῖς ἔδει.

XIII. Ἐπειδὴ δὲ συνῆκτο πᾶσα ἡ δύναμις, ἐβουλεύετο μετὰ τοῦ συνάρχοντος ὁ Μάρκιος, ὅπως χρήσονται τοῖς λοιποῖς πράγμασιν. ἔφη δ' οὖν λέγων· „Ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ Τύλλε, κράτιστον εἶναι, νεί„μασθαι τὰς δυνάμεις ἡμᾶς διχῇ· ἔπειτα τὸν μὲν „ἕτερον ἡμῶν ἄγοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ προ„θυμοτάτους, ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις μαχησό„μενον· καὶ εἰ μὲν ὑπομενοῦσιν ἡμῖν εἰς χεῖρας „ἰέναι, μιᾷ κρῖναι τὸν ἀγῶνα μάχῃ· εἰ δ' ἀποκνή„σουσιν, ὡς ἐγὼ πείθομαι, στρατιᾷ νεοσυλλέκτῳ, „καὶ ἡγεμόσιν ἀπείροις πολέμου, τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων „κίνδυνον ἐπιτρέπειν, τήν τε χώραν αὐτῶν ἐπιόντα „πορθεῖν, καὶ τοὺς συμμάχους περισπᾷν, καὶ τὰς „ἀποικίας ἀναιρεῖν, καὶ πᾶν ἄλλο κακὸν, ὅ τι δύ„ναιτο, ποιεῖν· τὸν δὲ ἕτερον ἐνθάδε ὑπομένοντα „φυλακὴν ποιεῖσθαι τῆς τε χώρας καὶ τῶν πόλεων, „μὴ λάθωσιν ἀφυλάκτῳ αὐτῇ ἐπιπεσόντες οἱ πολέ„μιοι, καὶ πρᾶγμα αἴσχιστον πάθωμεν, ἐν ᾧ τῶν „ἀπόντων ἐφιέμεθα, τὰ παρόντα ἀφαιρεθέντες. „ἀλλὰ χρὴ τὸν ἐνθάδε ὑπομένοντα ἤδη τείχη τ' „ἀνορθοῦν, ὅσα πέπτωκεν, καὶ τάφρους ἀνακαθαί„ρειν, καὶ φρούρια ὀχυροῦν, ἵνα τοῖς γεωργοῦσι τὴν „χώραν ὑπάρχωσι καταφυγαί· στρατιάν τ' ἄλλην „προσκαταγράφειν, καὶ τροφὰς τοῖς ἔξω οὖσιν „ἐπιχορηγεῖν, καὶ ὅπλα χαλκεύειν, καὶ εἴ τι ἄλλο „ἀναγκαῖόν ἐστι πρᾶγμα, ὀξέως ὑπηρετεῖν. δίδωμι

„δέ σοι τὴν αἵρεσιν, εἴτε τῆς ὑπερορίου στρατιᾶς, „εἴτε τῆς ἐνθάδε ὑπομενούσης ἐθέλεις στρατηγεῖν.“ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, σφόδρα ἠγάσθη τὴν γνώμην ὁ Τύλλος· καὶ τὸ δραστήριον τοῦ ἀνδρὸς εἰδὼς καὶ ἐπιτυχές, ἐπέτρεψεν ἐκείνῳ τῆς ἔξω στρατιᾶς ἄρχειν.

XIV. Καὶ ὁ Μάρκιος οὐθὲν ἔτι διαμελλήσας, ἧκεν ἄγων τὴν δύναμιν ἐπὶ Κιρκαίαν πόλιν, ἐν ᾗ κληροῦχοι Ῥωμαίων ἦσαν ἅμα τοῖς ἐπιχωρίοις πολιτευόμενοι, καὶ παραλαμβάνει τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου. ὡς γὰρ ἔγνωσαν οἱ Κιρκαῖοι κρατουμένην σφῶν τὴν χώραν, καὶ προσάγουσαν τῷ τείχει τὴν στρατιὰν, ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἐξῄεσαν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις ἄνοπλοι, παραλαβεῖν τὴν πόλιν ἀξιοῦντες· ὅπερ αὐτοῖς αἴτιον τοῦ μηδὲν παθεῖν ἀνήκεστον ἐγίνετο. οὔτε γὰρ αὐτῶν ἀπέκτεινεν ὁ στρατηγὸς οὐδένα, οὔτ᾽ ἐξήλασεν ἐκ τῆς πόλεως· ἐσθῆτα δὲ τοῖς στρατιώταις καὶ τροφὰς εἰς μῆνα ἱκανὰς, καὶ ἀργύριόν τι μέτριον λαβὼν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν, ὀλίγην μοῖραν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν, τῆς τ᾽ ἀσφαλείας τῶν ἐνοικούντων ἕνεκα, μή τι ὑπὸ Ῥωμαίων πάθωσι κακὸν, καὶ τοῦ μηδὲν ὕστερον νεωτερίσαι. εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ὡς ἠγγέλθη τὰ γενόμενα, πολὺ πλείων ταραχὴ καὶ θόρυβος ἦν· τῶν μὲν πατρικίων τὸν δῆμον ἐχόντων δι᾽ αἰτίας, ὅτι πολεμιστὴν ἄνδρα, καὶ δραστήριον, καὶ φρονήματος εὐγενοῦς μεστὸν, ψευδεῖ περιβαλόντες αἰτίᾳ, τῆς πόλεως ἀπήλασαν, καὶ παρεσκεύασαν ἡγεμόνα Οὐολούσκοις γενέσθαι. τῶν δὲ προεστηκότων τοῦ δήμου, κατηγορίας τοῦ συνεδρίου ποιουμένων, καὶ τὸ πρᾶγμα ὅλον ἐξ ἐπιβου-

λῆς ὑπ' ἐκείνων κατεσκευάσθαι λεγόντων, τόν τε πόλεμον οὐ κοινὸν ἅπασιν, ἀλλὰ σφίσι μόνοις ἐπάγεσθαι σκηπτομένων· καὶ ἦν τὸ κακοηθέστατον τοῦ δήμου μέρος ἅμα τούτοις. στρατιὰς δὲ καταγράφειν, ἢ καλεῖν τοὺς συμμάχους, ἢ κατασκευάσασθαι τὰ κατεπείγοντα, διὰ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἔχθη, καὶ τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κατηγορίας, οὐδ' εἰς νοῦν ἐλάμβανον.

XV. Τοῦτο καταμαθόντες οἱ πρεσβύτατοι τῶν Ῥωμαίων, συστραφέντες ἔπειθον ἰδίᾳ τε καὶ ἐν κοινῷ τοὺς στασιωδεστάτους τῶν δημοτικῶν παύσασθαι τῶν εἰς τοὺς πατρικίους ὑποψιῶν τε καὶ κατηγοριῶν· διδάσκοντες, ὡς, εἰ δι' ἑνὸς ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς φυγὴν τοσοῦτος κίνδυνος κατέσχε τὴν πόλιν, τί χρὴ προσδοκᾷν, ἐὰν ἀναγκασθῶσιν οἱ πολλοὶ τῶν πατρικίων προπηλακισθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου τὸ αὐτὸ φρονῆσαι. καὶ κατέσχον οὗτοι τὴν ἀκοσμίαν τοῦ πλήθους. παυσαμένου δὲ τοῦ πολλοῦ θορύβου, συνελθοῦσα ἡ βουλὴ, τοῖς μὲν ἀπὸ κοινοῦ τῶν Λατίνων παροῦσι πρεσβευταῖς ἐπὶ συμμαχίας αἴτησιν, ἀπεκρίνατο, μὴ ῥᾴδιον εἶναι σφίσι, βοήθειαν ἀποστέλλειν κατὰ τὸ παρόν· αὐτοῖς δ' ἐκείνοις ἐπιτρέπειν τὴν ἑαυτῶν στρατιὰν καταγράφειν, καὶ ἡγεμόνας τῆς δυνάμεως ἰδίους, ἐκπέμπειν τε, ὅσην ἂν αὐτοὶ ἐκπέμψωσι δύναμιν. ἐν γὰρ ταῖς συνθήκαις, αἷς ἐποιήσαντο πρὸς αὐτοὺς περὶ φιλίας, ἀπόῤῥητον ἦν τούτων ἑκάτερον. τοῖς δὲ ὑπάτοις ἐφῆκαν στρατόν τε συναγαγεῖν ἐκ καταλόγου, καὶ τὴν πόλιν διὰ φυλακῆς ἔχειν, καὶ τοὺς συμμάχους παρακαλεῖν· εἰς

ὕπαιθρον δὲ μήπω τὰς δυνάμεις ἐξάγειν, ἕως ἂν ἅπαντα εὐτρεπῆ γένηται. καὶ ὁ δῆμος ταῦτα ἐπεκύρωσεν. ἦν δὲ βραχὺς ὁ λειπόμενος τῆς ἀρχῆς τοῖς ὑπάτοις χρόνος. ὥστ' οὐδὲν ἔφθασαν τῶν ἐψηφισμένων ἐπὶ τέλος ἄγειν, ἀλλὰ παρέδοσαν ἡμιτελῆ ἅπαντα τοῖς μεθ' ἑαυτοὺς ὑπάτοις.

Sp. Nautio, et Sex. Furio Coss. Volsci duce Marcio denuo Rom. infestant.

XVI. Οἱ δὲ παρὰ τούτων τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, Σπόριος Ναύτιος καὶ Σέξτος Φούριος, στρατιάν τε ὅσην ἐδύναντο πλείστην ἐκ τοῦ πολιτικοῦ κατεστήσαντο συλλόγου, καὶ φρυκτωρίας καὶ σκοποὺς ἐν τοῖς ἐπικαιροτάτοις φρουρίοις ἔταξαν, ἵνα μηδὲν ἀγνοήσωσι τῶν ἐπὶ τῆς χώρας πραττομένων· χρήματά τε καὶ σῖτον καὶ ὅπλα ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πολλὰ ἡτοιμάσαντο. τὰ μὲν οὖν οἰκεῖα παρεσκεύαστο αὐτοῖς ὡς ἐνῆν ἄριστα, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἔτι δεῖν ἐδόκει· τὰ δὲ συμμαχικὰ οὐχ ἅπαντα ὑπήκουε προθύμως, ἑκούσιά τ' οὐκ ἦν οἷα συνάρασθαι τοῦ πολέμου· ὥστ' οὐδὲ προσαναγκάζειν αὐτὰ ἠξίουν, φοβούμενοι προδοσίαν. ἤδη δέ τινα καὶ ἀφίστατο αὐτῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ, καὶ τοῖς Οὐολούσκοις συνελάμβανε. πρῶτοι δ' ἦρξαν Αἰκανοὶ τῆς ἀποστάσεως, ἅμα τῷ συστῆναι τὸν πόλεμον εὐθὺς ἐλθόντες ὡς τοὺς Οὐολούσκους, καὶ συμμαχίαν μεθ' ὅρκων συνθέμενοι· στρατιάν τ' ἀπέστειλαν οὗτοι τῷ Μαρκίῳ πλείστην τε καὶ προθυμοτάτην. ἀρξαμένων δὲ τούτων, πολλοὶ καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων κρύφα συν-

ελάμβανον τοῖς Οὐολοίσκοις, οὐκ ἀπὸ ψηφισμάτων, οὐδ᾽ ἀπὸ κοινοῦ δόγματος ἀποστέλλοντες αὐτοῖς τὰς συμμαχίας· εἰ δέ τισιν ἦν βουλομένοις μετέχειν τῆς στρατείας τῶν σφετέρων, οὐχ ὅπως ἀποτρέποντες, ἀλλὰ καὶ παρορμῶντες· ἐγεγόνει τ᾽ οὐ πολλῷ χρόνῳ τοσαύτη δύναμις περὶ τοὺς Οὐολούσκους, ὅσην οὐ πώποτε ἔσχον, ὅτε μάλιστα ἤκμαζον ἐν ταῖς πόλεσιν. ἣν ἐπαγόμενος ὁ Μάρκιος, ἐνέβαλεν αὖθις εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν· καὶ καθεζόμενος ἡμέρας συχνὰς, ἐδῄου τὴν γῆν, ὅσην ἐν τῇ πρότερον εἰσβολῇ παρέλιπεν. σωμάτων μὲν οὖν ἐλευθέρων οὐκέτι πολλῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο κατὰ ταύτην τὴν στρατείαν· οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰ πλείστου ἄξια συσκευασάμενοι, πάλαι πρότερον ἔτι κατεπεφεύγεσαν, οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν, οἱ δ᾽ εἰς τὰ πλησίον φρούρια, ἅτινα ἦν ὀχυρώτατα· τὰ δὲ βοσκήματα αὐτῶν, ὅσα οὐχ οἷοί τ᾽ ἦσαν ἀπελάσαι, καὶ τοὺς νέμοντας θεράποντας λαμβάνει, τόν τε σῖτον τὸν ἐπὶ ταῖς ἅλωσιν ἔτι κείμενον, καὶ τοὺς ἄλλους καρποὺς, τοὺς μὲν ἐν χερσὶ, τοὺς δὲ καὶ συγκεκομισμένους ἀναιρεῖται. προνομεύσας δὲ καὶ διαπορθήσας ἅπαντα, οὐθενὸς ὁμόσε χωρῆσαι τολμήσαντος, ἐπ᾽ οἴκου τὴν στρατιὰν ἀπῆγε, βαρεῖαν οὖσαν ἤδη τῷ πλήθει τῶν ὠφελειῶν, καὶ σχολῇ πορευομένην.

Marcius socios populi Romani adoritur.

XVII. Οἱ δὲ Οὐολοῦσκοι τὸ μέγεθος τῆς κομιζομένης λείας ὁρῶντες, καὶ περὶ τῆς Ῥωμαίων

ἀτολμίας ἀκούοντες, οἷα δὴ τέως τὴν ἀλλοτρίαν ληϊλατοῦντες, ἀδεῶς τότε τὴν αὑτῶν γῆν ἠνείχοντο δῃουμένην ὁρῶντες, αὐχήματός τε μεγάλου ἐνεπίμπλαντο, καὶ ἐν ἐλπίδι ἦσαν ἡγεμονίας, ὡς δὴ ῥᾴδιον καὶ ἐν ἑτοίμῳ σφίσιν ὂν καταλῦσαι τὴν τῶν ἀντιπάλων ἰσχύν. Θυσίας τε χαριστηρίους τοῖς θεοῖς ἐποιοῦντο, καὶ σκύλων ἀναθέσει τοὺς νεὼς καὶ τὰς ἀγορὰς ἐκόσμουν· καὶ ἦσαν ἅπαντες ἐν ἑορταῖς καὶ εὐπαθείαις, τόν τε Μάρκιον ἀγάμενοι καὶ ὑμνοῦντες διετέλουν, ὡς εἴη τά τε πολέμια δεινότατος ἀνθρώπων, καὶ στρατηγὸς, οἷος οὔτε Ῥωμαῖος, οὔτ' ἄλλος στρατηγὸς Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων οὐδείς. μάλιστα δὲ τῆς τύχης αὐτὸν ἐμακάριζον, ἅπαντα, ὅσοις ἐπιχειρήσειε, κατὰ γνώμην αὐτῷ προχωροῦντα ὁρῶντες δίχα πόνου. ὥστ' οὐδεὶς ἦν τῶν ἐχόντων τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν, ὃς ἀπολείπεσθαι τοῦ ἀνδρὸς ἠξίου· ἀλλὰ πάντες ὥρμηντο μετέχειν τῶν πράξεων, καὶ συνήεσαν ὡς αὐτὸν ἐξ ἁπάσης πόλεως. ὁ δὲ στρατηγὸς, ἐπειδὴ τὴν προθυμίαν τῶν Οὐολούσκων ἐπέῤῥωσε, καὶ τὸ τῶν πολεμίων ἀνδρεῖον εἰς ταπεινὴν καὶ ἄνανδρον κατέκλεισεν ἀμηχανίαν, ἐπὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῶν πόλεις, ὅσαι τὸ πιστὸν διεφύλαττον, ἦγε τὴν δύναμιν· καὶ αὐτίκα ἑτοιμασάμενος, ὅσα εἰς πολιορκίαν χρήσιμα ἦν, ἐπὶ Τολερίνους ἐλαύνει τοῦ Λατίνων ὄντας ἔθνους. οἱ δὲ Τολερῖνοι πρὸ πολλοῦ παρασκευασάμενοι τὰ εἰς πόλεμον, καὶ τὰ ἐκ τῆς χώρας εἰς τὴν πόλιν συγκεκομικότες, ἐδέχοντο αὐτὸν ἐπιόντα· καὶ χρόνον μέν τινα ἀντεῖχον, ἀπὸ τῶν τειχῶν μαχόμενοι, καὶ πολλοὺς τῶν πολε-

μίων κατέτρωσαν· ἔπειτα ὑπὸ τῶν σφενδονητῶν ἀναστελλόμενοι, καὶ μέχρι δείλης ὀψίας ταλαιπωροῦντες, πολλὰ μέρη τοῦ τείχους ἐξέλιπον. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Μάρκιος, τοῖς μὲν ἄλλοις στρατιώταις παρήγγειλε κλίμακας προσφέρειν κατὰ τὰ γυμνούμενα μέρη τοῦ περιβόλου· αὐτὸς δὲ τοὺς κρατίστους τῆς στρατιᾶς ἀναλαβὼν, ἐπὶ τὰς πύλας ἵεται βαλλόμενος ἀπὸ τῶν πύργων· καὶ διαῤῥήξας τοὺς μοχλοὺς, παρέρχεται πρῶτος εἰς τὴν πόλιν. ἦν δὲ ὑφεστηκὸς ταῖς πύλαις πολὺ καὶ καρτερὸν στῖφος τῶν πολεμίων· οἳ δέχονταί τ' αὐτὸν ἐῤῥωμένως, καὶ μέχρι πολλοῦ διεκαρτέρουν ἀγωνιζόμενοι· πολλῶν δ' ἀναιρεθέντων, τρέπονται οἱ λοιποὶ, καὶ σκεδασθέντες ἔφευγον ἀνὰ τοὺς στενωπούς. ὁ δ' ἠκολούθει κτείνων τοὺς καταλαμβανομένους, ὅσοι μὴ τὰ ὅπλα ῥίψαντες εἰς ἱκεσίας ἐτράποντο. ἐν δὲ τούτῳ καὶ οἱ διὰ τῶν κλιμάκων ἀναβαίνοντες ἐκράτουν τοῦ τείχους. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλούσης τῆς πόλεως, ἐξελόμενος ὁ Μάρκιος ἐκ τῶν λαφύρων, ὅσα θεοῖς τ' ἀναθήματα, καὶ κόσμος ταῖς Οὐολούσκων πόλεσιν ἔμελλε γενέσθαι, τὰ λοιπὰ τοῖς στρατιώταις ἐφῆκε διαρπάσαι. ἦν δὲ πολλὰ μὲν αὐτόθι σώματα, πολλὰ δὲ χρήματα, πολὺς δὲ σῖτος· ὥστε μὴ ῥᾴδιον εἶναι μιᾷ πάντα ἐκκομίσαι τοὺς κρατήσαντας ἡμέρᾳ· ἀλλ' ἐκ διαδοχῆς ἄγοντες καὶ φέροντες τὰ μὲν αὐτοὶ, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ὑποζυγίων, πολὺν ἠναγκάσθησαν διατρίψαι χρόνον.

XVIII. Ὁ δὲ στρατηγὸς, ἐπειδὴ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα πάντα ἐξεκεκόμιστο, τὴν πόλιν ἐρη-

μον καταλιπὼν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Βωλανῶν ἑτέραν πόλιν. ἔτυχον δὲ καὶ οἱ Βωλανοὶ προεγνωκότες αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, καὶ παρεσκευασμένοι πάντα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπιτήδεια. ὁ μὲν οὖν Μάρκιος, ὡς ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν αἱρήσων, κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ τείχους ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς. οἱ δὲ Βωλανοὶ περιμείναντες καιρὸν ἐπιτήδειον, ἀνοίγουσι τὰς πύλας, καὶ φερόμενοι κατὰ πλῆθος ἐν τάξει τε καὶ κόσμῳ, συῤῥάττουσι τοῖς κατὰ μέτωπον· καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτείναντες, ἔτι δὲ πλείους τούτων κατατραυματίσαντες, τούς τε λοιποὺς αἰσχρῶς ἀναγκάσαντες φυγεῖν, ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν. ὡς δ' ἔγνω τὴν τροπὴν τῶν Οὐολούσκων ὁ Μάρκιος· οὐ γὰρ ἔτυχε παρὼν, ἐν ᾧ τὸ πάθος ἐγένετο· παρῆν σὺν ὀλίγοις κατὰ σπουδὴν, καὶ τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς σκεδασθέντας ἀναλαβὼν, συνίστα τε καὶ παρεθάῤῥυνε· καὶ ἐπειδὴ κατέστησεν εἰς τάξεις, ὑποδείξας, ἃ δεῖ πράττειν, ἐκέλευσε προσβάλλειν τῇ πόλει κατὰ τὰς αὐτὰς πύλας. χρησαμένων δὲ πάλιν τῶν Βωλανῶν τῇ αὐτῇ πείρᾳ, καὶ κατὰ πλῆθος ἐκδραμόντων, οὐ δέχονται αὐτοὺς Οὐολοῦσκοι, ἀλλ' ἐγκλίναντες ἔφευγον κατὰ τοῦ πρανοῦς, ὡς ὁ στρατηγὸς αὐτοῖς ὑπέθετο· καὶ οἱ Βωλανοὶ τὴν ἀπάτην οὐκ εἰδότες, ἐδίωκον ἄχρι πολλοῦ. ἐπεὶ δὲ πρόσω τῆς πόλεως ἐγένοντο, ἔχων τοὺς ἐπιλέκτους τῶν νέων ὁ Μάρκιος, ὁμόσε τοῖς Βωλανοῖς ἐχώρει. καὶ γίνεται πολὺς αὐτῶν ἐνταῦθα φόνος, τῶν μὲν ἀμυνομένων, τῶν δὲ φευγόντων. ὁ δ' ἀκολουθῶν τοῖς ἐπὶ τὴν πόλιν ὠθουμένοις, φθάνει, πρὶν ἐπιῤῥαχθῆναι τὰς πύλας,

ἐκβιασάμενος εἰς τὸ τεῖχος. ὡς δὲ ὁ στρατηγὸς ἅπαξ τῶν πυλῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο, ἠκολούθει καὶ τὸ ἄλλο τῶν Οὐολούσκων πλῆθος. οἱ δὲ Βωλανοὶ, τὸ τεῖχος ἐκλιπόντες, ἔφευγον ἐπὶ τὰς οἰκίας. γενόμενος δὲ καὶ ταύτης κύριος τῆς πόλεως, ἐπέτρεψε τοῖς στρατιώταις τά τε σώματα ἐξανδραποδίσασθαι, καὶ τὰ χρήματα διαρπάσαι· καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἅπασαν ἐκκομίσας τὴν λείαν σὺν χρόνῳ τε καὶ κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν, μετὰ τοῦτο τὴν πόλιν ἐνέπρησεν.

XIX. Ἐντεῦθεν δὲ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν ἦγεν ἐπὶ τοὺς καλουμένους Λαβικανούς. ἦν δὲ καὶ αὕτη τότε Λατίνων ἡ πόλις, Ἀλβανῶν, ὥσπερ καὶ ἄλλαι, ἄποικος. καταπλήξασθαι δὲ βουλόμενος τοὺς ἔνδον, ἔκαιεν αὐτῶν τὴν χώραν εὐθὺς ἐπιὼν, ὅθεν μάλιστα ἔμελλον ὄψεσθαι τὴν φλόγα. οἱ δὲ Λαβικανοὶ τὸ τεῖχος εὖ κατεσκευασμένον ἔχοντες, οὔτε κατεπλάγησαν αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, οὔτε μαλακὸν ἐνέδοσαν οὐδὲν, ἀλλ' ἀντεῖχον ἀπομαχόμενοι γενναίως, καὶ πολλάκις ἐπιβαίνοντας τοῦ τείχους τοὺς πολεμίους ἀπέῤῥαξαν. οὐ μὴν εἰς τέλος γ' ἀντεῖχον, ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς ἀγωνιζόμενοι, καὶ χρόνον οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον ἀναπαυόμενοι. πολλαὶ γὰρ προσβολαὶ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων ἐκ διαδοχῆς, ὑποχωρούντων μὲν ἀεὶ τῶν κεκμηκότων, ἑτέρων δὲ προσιόντων νεαρῶν· πρὸς οὓς ἀγωνιζόμενοι δι' ὅλης ἡμέρας, καὶ οὐδὲ τὸν τῆς νυκτὸς ἀναπαυσάμενοι χρόνον, ἐκλιπεῖν ἠναγκάσθησαν τὸ τεῖχος ὑπὸ κόπου. παραλαβὼν δὲ καὶ

ταύτην ὁ Μάρκιος τὴν πόλιν ἐξηνδραποδίσατο, καὶ τοῖς στρατιώταις ἐφῆκε μερίσασθαι τὰς ὠφελείας. ἀναστήσας δὲ τὴν δύναμιν ἐκεῖθεν, ἐπὶ τὴν Πεδανῶν πόλιν· ἦν δὲ καὶ αὐτὴ τοῦ Λατίνων γένους συντεταγμένην τὴν στρατιὰν ἔχων ἀφικνεῖται, καὶ αὐτὴν ἅμα τῷ πλησιάσαι τοῖς τείχεσιν αἱρεῖ κατὰ κράτος. καὶ τὰ αὐτὰ διαθεὶς, ὅσα τὰς πρότερον ἁλούσας, ἕωθεν εὐθὺς ἀναστήσας τὴν δύναμιν, ἦγεν ἐπὶ Κορβιῶνα. ὄντι δ' αὐτῷ πλησίον τοῦ τείχους, τὰς πύλας ἀνοίξαντες οἱ ἔνδον, ἀπαντῶσιν ἀντιπροτείνοντες ἱκετηρίας, καὶ παραδιδόντες ἀμαχητὶ τὸ τεῖχος. οὓς ἐπαινέσας ὡς τὰ κράτιστα περὶ σφῶν βεβουλευμένους, ἐκέλευσεν ὧν ἔδει τῇ στρατιᾷ φέροντας ἥκειν, ἀργύριον καὶ σῖτον. καὶ λαβὼν, ὅσα προσέταξεν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ τὴν Κοριολανῶν πόλιν. παραδόντων δὲ κἀκείνην τῶν ἔνδον ἀμαχητὶ, καὶ ὡς μετὰ πολλῆς προθυμίας ἀγορὰς τε παρασχόντων τῇ δυνάμει, καὶ χρήματα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπετέτακτο αὐτοῖς, ἀπῆγε τὴν στρατιὰν, ὡς διὰ φιλίας γῆς. πάνυ γὰρ καὶ τοῦτο ἐσπούδαζεν, ὡς μηδὲν οἱ παραδιδόντες αὐτοῖς τὰς πόλεις πάθοιεν, ὧν φιλεῖ δρᾷν ὁ πόλεμος, ἀλλὰ καὶ γῆν ἀδῄωτον ἀπολαμβάνοιεν, καὶ βοσκήματα, καὶ ἀνδράποδα, ὅσα κατέλιπον ἐπὶ τῶν κτήσεων, κομίζοιντο. αὐλίζεσθαί τ' οὐκ εἴα τὴν δύναμιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἵνα μή τι γένηται δι' ἁρπαγῆς πρὸς αὐτῶν ἢ κλοπῆς κακόν· ἀλλὰ παρὰ τοῖς τείχεσι κατεστρατοπέδευεν.

XX. Ἀπὸ δὲ ταύτης ἀναστήσας τῆς πόλεως, ἤλαυνε τὸν στρατὸν ἐπὶ Βολὰς, ἐπιφανῆ τε τότε

οὖσαν, καὶ ἐν ὀλίγαις πάνυ ταῖς ἡγουμέναις τοῦ Λατίνων γένους πόλεσιν ἐξεταζομένην. οὐ προσδεξαμένων δ᾽ αὐτὸν τῶν ἔνδον, ἀλλὰ τῷ τ᾽ ἐρύματι πιστευόντων ἐχυρῷ γε σφόδρα ὄντι, καὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπ᾽ αὐτοῦ μαχησομένων, παρακαλέσας τὴν δύναμιν ἀγωνίζεσθαι προθύμως, καὶ τοῖς πρώτοις ἐπιβᾶσι τοῦ τείχους μεγάλας δωρεὰς ὑποσχόμενος, ἔργου εἴχετο· καὶ γίνεται περὶ ταύτῃ τῇ πόλει μάχη καρτερά. οὐ γὰρ μόνον ἀπὸ τοῦ τείχους ἠμύνοντο τοὺς προσιόντας οἱ Βωλανοὶ, ἀλλὰ καὶ τὰς πύλας ἀνοίξαντες ἐξέθεον ἀθρόοι, καὶ κατὰ τοῦ πρανοῦς ἐώθουν βίᾳ τοὺς ἐφισταμένους· φόνος τε πλεῖστος αὐτόθι τῶν Οὐολούσκων ἐγένετο, καὶ χρόνος τῆς τειχομαχίας πολὺς· τοῦ τε κρατήσειν τῆς πόλεως ἄπορος ἅπασιν ἡ ἐλπίς. ἀλλὰ τῶν ἀπολλυμένων ἄδηλον ἐποίει τὴν ἀπουσίαν ὁ στρατηγὸς, ἀντικαθιστὰς ἑτέρους· τῶν δὲ καμνόντων παρεθάῤῥυνε τὴν προθυμίαν, ἐπὶ τὸ πονοῦν μέρος τῆς στρατιᾶς αὐτὸς ὠθούμενος. ἦν τ᾽ οὐχ ὁ λόγος αὐτοῦ μόνον ἐπαγωγὸς ἐπὶ τὸ εὔψυχον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα. πάντα γὰρ ὑφίστατο κίνδυνον, καὶ οὐδεμιᾶς πείρας ἀπελείφθη, ἕως ἑάλω τὸ τεῖχος. κρατήσας δὲ καὶ ταύτης σὺν χρόνῳ τῆς πόλεως, καὶ τῶν ἁλόντων τοὺς μὲν ἐν χειρῶν νόμῳ διαφθείρας, τοὺς δ᾽ αἰχμαλώτους λαβὼν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν, ἐπιφανεστάτην νίκην ἐξενεγκάμενος, καὶ λάφυρα κάλλιστα καὶ πλεῖστα ἄγων, χρήμασί τε παμπόλλοις, ὧν ἐγκρατὴς ἐγένετο· ἦν δ᾽ αὐτόθι, ὅσα ἐν οὐδενὶ τῶν ἁλόντων χωρίων· πλουτίσας τὴν στρατιάν.

XXI. *Μετὰ τοῦτο χώρα τε, ὅσην διαπορεύοιτο, ὑποχείριος ἦν, καὶ πόλις οὐδεμία ἠναντιοῦτο ἔξω Λαουϊνίου, ἣν πρώτην τε πόλιν οἱ σὺν Αἰνείᾳ κατάραντες εἰς Ἰταλίαν Τρῶες ἔκτισαν, καὶ ἀφ᾽ ἧς τὸ Ῥωμαίων ἦν γένος, ὡς καὶ πρότερόν μοι δεδήλωται. οἱ δ᾽ ἐν ταύτῃ κατοικοῦντες, πάντα πρότερον ᾤοντο δεῖν ὑπομένειν, ἢ τὸ πρὸς τοὺς ἀπογόνους σφῶν πιστὸν ἐγκαταλιπεῖν. ἐγένοντο μὲν οὖν καὶ τειχομαχίαι τινὲς αὐτόθι καρτεραὶ, καὶ πρὸ τῶν ἐρυμάτων ὀξεῖαι μάχαι. οὐ μὴν ἑάλω γε τὸ τεῖχος κατὰ κράτος τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ, ἀλλ᾽ ἐδόκει χρόνου δεῖν τῇ πολιορκίᾳ καὶ τριβῆς. ἀποστὰς οὖν τῆς πολιορκίας ὁ Μάρκιος, περιετάφρευσε κύκλῳ τὴν πόλιν καὶ ἀπεσταύρου, τὰς ὁδοὺς φυλάττων, ἵνα μήτ᾽ ἀγορὰ, μήτ᾽ ἐπικουρία τις αὐτοῖς ἔξωθεν προσγένηται. Ῥωμαῖοι δὲ τῶν τε κεκρατημένων ἤδη πόλεων τὸν ὄλεθρον ἀκούοντες, καὶ τῶν προστεθειμένων τῷ Μαρκίῳ τὴν ἀνάγκην, ταῖς τε πρεσβείαις ἐνοχλούμενοι ταῖς ἀφικνουμέναις ὡς αὐτοὺς ὁσημέραι παρὰ τῶν μενουσῶν ἐν τῇ φιλίᾳ, καὶ δεομένων βοηθείας, τοῦ τε Λαουϊνίου τὸν περιτειχισμὸν ὀῤῥωδοῦντες ἐν χερσὶν ὄντα, καὶ εἰ τόδε τὸ φρούριον ἁλώσεται, τὸν πόλεμον ἐπὶ σφᾶς ἥξειν εὐθὺς οἰόμενοι, μίαν ὑπέλαβον ἔσεσθαι ἁπάντων τῶν κακῶν λύσιν, εἰ ψηφίσαιντο τῷ Μαρκίῳ τὴν κάθοδον. καὶ ὅ τε δῆμος ἅπας ἐβόα τοῦτο, καὶ οἱ δήμαρχοι νόμον εἰσφέρειν ὑπὲρ ἀκυρώσεως τῆς καταδίκης ἐβούλοντο· ἀλλ᾽ οἱ πατρίκιοι ἠναντιώθησαν αὐτοῖς, οὐκ ἀξιοῦντες τῶν δεδικασμένων λύειν οὐθέν. μὴ γενο-*

μένου δὲ προβουλεύματος ὑπὸ τῆς βουλῆς, οὐδὲ τοῖς δημάρχοις ἔτι προθεῖναι γνώμην εἰς τὸν δῆμον ἐδόκει. ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, ἀφ᾽ ἧς δήποτ᾽ αἰτίας ἡ βουλὴ σπουδάζουσα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ὑπὲρ τοῦ Μαρκίου τότε βουλομένῳ τῷ δήμῳ κατάγειν αὐτὸν, ἠναντιώθη· πότερα πεῖραν αὐτοῦ ποιουμένη τῆς γνώμης, ἢ τῷ μὴ συγχωρεῖν ἑκάστῳ ἑτοίμως, ἐπὶ τὸ μᾶλλον αὐτὸν σπουδάζειν παρορμῶσα, ἢ τὰς καθ᾽ ἑαυτῆς ἀπολύσασθαι βουλομένη διαβολὰς ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς, ὧν ἔπραττεν ὁ ἀνὴρ, μήτε αἰτία, μήτε συνεργὸς εἶναι. χαλεπὸν γὰρ ἦν ἀπορρήτου αὐτῆς γενόμενον τὸ βούλευμα συμβαλεῖν.

Legatio ad Marcium.

XVII. Ἀκούσας δὲ ταῦτα παρ᾽ αὐτομόλων τινῶν ὁ Μάρκιος, ὡς εἶχεν ὀργῆς, εὐθὺς ἀναστήσας τὴν δύναμιν, ἦγεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην, φυλακὴν τοῦ Λαουϊνίου τὴν ἀρκοῦσαν καταλιπών· καὶ αὐτίκα τῆς πόλεως σταδίους τετταράκοντα ἀποσχὼν, κατεστρατοπέδευσε περὶ τὰς καλουμένας Κλοιλίας τάφρους. μαθοῦσι δὲ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τοῖς κατὰ τὴν πόλιν τοσοῦτος ἐνέπεσε θόρυβος, ὡς αὐτίκα τοῖς τείχεσι τοῦ πολέμου προσάξοντος. ὥστε οἱ μὲν ἐπὶ τὰ τείχη, τὰ ὅπλα λαβόντες, ἔθεον ἄνευ παραγγέλματος· οἱ δ᾽ ἐπὶ τὰς πύλας κατὰ πλῆθος ἐφέροντο χωρὶς ἡγεμόνος· οἱ δὲ, τοὺς δούλους καθοπλίσαντες, ἐπὶ τοῖς τέγεσι τῶν οἰκιῶν ἔστησαν· οἱ δὲ τήν τ᾽ ἄκραν καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ τοὺς ἄλλους ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως κατελαμβάνοντο· γυ-

ναῖκές τε λελυμέναι τὰς κόμας, ἐπὶ τὰ τεμένη καὶ τοὺς νεὼς ἔθεον, ὀλοφυρόμεναί τε καὶ δεόμεναι τῶν θεῶν, ἀποστρέψαι τῆς πόλεως τὸν ἐπιόντα φόβον. ὡς δὲ ἥ τε νὺξ παρῆλθε, καὶ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας τὸ πλεῖστον, καὶ ὧν ἐδεδοίκεσαν οὐδὲν ἐγίνετο, ἀλλ' ἔμενεν ὁ Μάρκιος ἐφ' ἡσυχίας, συνέδραμον ἅπαντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ δημοτικοὶ, καὶ τοὺς πατρικίους ἐκάλουν εἰς τὸ βουλευτήριον· καὶ εἰ μὴ προβουλεύσωσι τῷ ἀνδρὶ τὴν κάθοδον, αὐτοὶ βουλεύσεσθαι περὶ σφῶν αὐτῶν ἔφασαν ὡς προδεδομένοι. τότε δὴ συνελθόντες εἰς τὴν βουλὴν οἱ πατρίκιοι, ψηφίζονται πρεσβευτὰς πρὸς τὸν Μάρκιον ἀποστεῖλαι πέντε ἄνδρας ἐκ τῶν πρεσβυτάτων, οὓς μάλιστα ἐκεῖνος ἠσπάζετο, περὶ διαλύσεώς τε καὶ φιλίας διαλεξομένους. ἦσαν δὲ οἱ προχειρισθέντες ὑπ' αὐτῶν ἄνδρες οἵδε, Μάρκος Μινύκιος, καὶ Πόστουμος Κομίνιος, καὶ Σπόριος Λάρκιος, καὶ Πόπλιος Πινάριος, καὶ Κόϊντος Σουλπίκιος, ἅπαντες ὑπατικοί. ὡς δ' ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἔγνω τὴν παρουσίαν αὐτῶν ὁ Μάρκιος, καθεζόμενος ἅμα τοῖς ἐπιφανεστάτοις Οὐολούσκων τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων, ἔνθα πλεῖστοι ἔμελλον ἀκούσεσθαι τῶν λεγομένων, ἐκέλευσε καλεῖν τοὺς ἄνδρας. εἰσελθόντων δ' αὐτῶν, ἤρξατο τοῦ λόγου Μινύκιος, ὁ πλεῖστα κατὰ τὸν τῆς ὑπατείας χρόνον σπουδάσας ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοῖς δημοτικοῖς ἐναντιωθεὶς, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

Minucii ad Marcium oratio.

XXIII. „Ὅτι μὲν οὐ δίκαια πέπονθας ὑπὸ „τοῦ δήμου, ὦ Μάρκιε, μετ' αἰσχρᾶς αἰτίας ἐξελαθεὶς

„ἐκ τῆς πατρίδος, ἅπαντες ἴσμεν· καὶ οὐδὲν οἰό-„μεθά σε ποιεῖν θαυμαστὸν, εἰ χαλεπαίνεις καὶ „ἀγανακτεῖς ἐπὶ ταῖς τύχαις. κοινὸς γὰρ δὴ τῆς „ἁπάντων φύσεως οὗτος ὁ νόμος, ἐχθρὸν εἶναι τῷ „δράσαντι τὸ πεπονθὸς κακῶς. ὅτι δ' οὐ μετὰ λο-„γισμοῦ σώφρονος ἐξετάζεις, οὓς ἀμύνεσθαί τε καὶ „τιμωρεῖσθαί σοι προσήκει, οὐδὲ μετριάζεις περὶ „τὴν ἀνάπραξιν τῆς δίκης, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ τίθεσαι „τά τ' ἀναίτια τοῖς αἰτίοις, καὶ τὰ φίλια τοῖς πολε-„μίοις, νόμους τε κινεῖς φύσεως ἀκινήτους, καὶ τὰ „πρὸς τοὺς θεοὺς συνταράττεις ὅσια, καὶ οὐδὲ „σεαυτὸν, ἐξ ὧν τε καὶ ὅστις ἔφυς, ἔτι μέμνησαι, „τοῦτο τεθαυμάκαμεν. ἥκομέν τε ἀποσταλέντες ὑπὸ „τοῦ κοινοῦ πρέσβεις οἱ προὔχοντες ἡλικίᾳ τῶν πα-„τρικίων, καὶ περί σε προθυμότατοι, μεμιγμένην „φέροντες δικαιολογίαν παραιτήσει, καὶ ἐφ' οἷς „ἀξιοῦμέν σε διαλύσασθαι τὴν ἔχθραν πρὸς τὸν „δῆμον, ἀπαγγελοῦντες· πρὸς δὲ τούτοις, ἃ νομίζο-„μεν εἶναι κάλλιστα καὶ συμφορώτατά σοι, ταῦτα „παραινέσοντες.

XXIV. „Ἀρχέτω δὲ ὁ περὶ τῶν δικαίων λόγος. „συνέστη τὸ δημοτικὸν ἐπί σοι παροξυνθὲν ὑπὸ τῶν „δημάρχων, καὶ ἧκον ὡς ἀποκτενοῦντές σε ἄκριτον, „οἷς φοβερὸς ἦσθα. τοῦτο τὸ ἔργον ἐκωλύσαμεν „ἡμεῖς οἱ ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ παρέσχομέν σοι μη-„θὲν, ὃ μὴ δίκαιον ἦν τότε παθεῖν. μετὰ τοῦτο „προὐκαλοῦντό σε οἱ κωλυθέντες ἀνελεῖν ἐπὶ δίκην, „αἰτιασάμενοι πονηροὺς εἰπεῖν κατ' αὐτῶν ἐν τῇ „βουλῇ λόγους. ἐνέστημεν καὶ πρὸς τοῦτο, ὡς οἶσθα,

„καὶ οὐκ ἐπετρέψαμεν, οὔτε γνώμης, οὔτε λόγων „ὑποσχεῖν σε δίκας. ἀποτυχόντες καὶ τούτου, τελευ-„τῶντες ἧκον ἐφ' ἡμᾶς, αἰτιώμενοί σε τυραννίδι „ἐπιτίθεσθαι. πρὸς ταύτην αὐτὸς ὑπέμεινας ἀπολο-„γήσασθαι τὴν αἰτίαν, ἐπεὶ πάμπολυ ἀπεῖχες αὐ-„τῆς, καὶ παρέσχες τοῖς δημοτικοῖς περὶ σεαυτοῦ „τὴν ψῆφον ἀναλαβεῖν. ἡ βουλὴ δὲ καὶ τότε παρῆν, „καὶ πολλὰς ἐποιεῖτο δεήσεις περί σου. τίνος οὖν „ἡμεῖς οἱ πατρίκιοι τῶν συμβεβηκότων κακῶν γεγό-„ναμεν αἴτιοι; καὶ διὰ τί πολεμεῖς ἡμῖν τοσαύτην „εὔνοιαν ἀποδειξαμένοις περί σε κατὰ τὸν τότε „ἀγῶνα; ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ δημοτικὸν ἅπαν ἐξελα-„θῆναί σε βουλόμενον εὑρέθη. δυσὶ γὰρ ἑάλως ψή-„φοις μόναις. ὥστ' οὐδὲ τούτοις ἂν εἴης σὺν δίκῃ „πολέμιος, οἵ σε ὡς οὐδὲν ἀδικοῦντα ἀπέλυσαν. „τίθημι δ', εἰ βούλει, πᾶσι μὲν τοῖς δημόταις „δόξαν, ὅλῃ δὲ τῇ βουλῇ φανέν, ταύτῃ χρήσασθαί „σε τῇ συμφορᾷ, καὶ δίκαιον εἶναί σου τὸ πρὸς „ἅπαντας ἡμᾶς μῖσος· ἀλλ' αἱ γυναῖκές σε, ὦ Μάρ-„κιε, τί δεινὸν εἰργάσαντο, ἀνθ' ὅτου πολεμεῖς αὐ-„ταῖς; ποίαν ἐπενέγκασαι περὶ φυγῆς ψῆφον; ἢ τί-„νας εἰποῦσαι πονηροὺς λόγους; τί δὲ οἱ παῖδες „ἡμῶν δράσαντες ἢ διανοηθέντες ἄδικον περί σου, „κινδυνεύουσιν ὑπὲρ αἰχμαλωσίας καὶ τῶν ἄλλων, „ἃ παθεῖν αὐτοὺς εἰκός, ἐὰν ἡ πόλις ἁλῷ; οὐ τὰ „δίκαια διαιτᾷς, ὦ Μάρκιε, καί, εἰ τοῦτον οἴει δεῖν „τὸν τρόπον τὰ ὑπαίτια καὶ ἐχθρὰ μισεῖν, ὥστε „μηδὲ τῶν ἀναιτίων φείδεσθαι καὶ φίλων, οὐκ ἄρα „τὰ προσήκοντα ἀνδρὶ ἀγαθῷ φρονεῖς. ἵνα δὲ

„ἅπαντα ταῦτα ἀφῶ, τί ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὦ πρὸς „Διός, εἴ τις ἔροιτό σε, τοὺς δὲ δὴ τάφους τῶν προ„γόνων, τί παθὼν ὑπ' αὐτῶν, ἀνασκάπτεις, καὶ „τιμάς, ἃς κομίζονται παρ' ἀνθρώπων, ἀφαιρῇ; „θεῶν δὲ βωμοὺς καὶ τεμένη καὶ νεώς, τίνος ἀδική„ματος ὀργῇ συλᾷς καὶ κατακαίεις, καὶ ἀνατρέπεις, „καὶ σεβασμῶν οὐκ ἐᾷς τυγχάνειν τῶν νομίμων; τί „πρὸς ταῦτα φαίης ἄν; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐρῶ. „ταῦτά σοι περί τε ἡμῶν, ὦ Μάρκιε, καὶ τῶν ἐκ τοῦ „συνεδρίου, καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, οὓς ἀπο„λέσαι προθυμῇ, κακὸν οὐδὲν ὑπ' αὐτῶν πεπον„θώς, τάφων τε καὶ ἱερῶν καὶ πόλεως τῆς γειναμένης τε καὶ θρεψαμένης, τὰ δίκαια εἰρήσθω.

XXV. „Ἀφαιρίσει δὲ δὴ πάντας μὲν ἀνθρώ„πους καὶ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντάς σε, γυναιξὶν ὁμοῦ „καὶ τέκνοις δίκας σοι δοῦναι προσῆκεν, πάντας δὲ „θεούς τε καὶ ἥρωας καὶ δαίμονας, πόλιν τε καὶ „χώραν ἀπολαῦσαι τῆς τῶν δημάρχων ἀνοίας, καὶ „μηδὲν ἐξαίρετον, μηδὲ ἀτιμώρητον ἀφεῖσθαι μέρος „ὑπό σου, οὐχ ἱκανὰς ἤδη παρὰ πάντων εἰσπέπραξαι „δίκας, τοσοῦτον μὲν φόνον ἐργασάμενος ἀνθρώ„πων, τοσαύτην δὲ χώραν πυρὶ καὶ σιδήρῳ λωβη„σάμενος, τοσαύτας δὲ πόλεις ἐκ βάθρων ἀναστή„σας, ἑορτὰς δὲ καὶ θυσίας καὶ σεβασμοὺς θεῶν ἢ „δαιμόνων, ὡς ἐν πολλοῖς τόποις ἀνεόρτους ἀναγ„κάσας γενέσθαι καὶ ἀθύτους, καὶ τιμῶν νομίμων „ἀμοίρους; ἐγὼ μὲν [οὖν] οὐκ ἠξίουν ἄνδρα, ὅτῳ „φροντὶς ὁποσηοῦν ἀρετῆς ἐστιν, οὔτε συναναιρεῖν „τοῖς ἐχθροῖς τὰ φίλια, οὔτε χαλεπὸν ὀργὴν εἶναι

„καὶ ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ἐξαμαρτάνοντάς τι περὶ „αὐτόν, ἄλλως τε καὶ δίκας παρ' αὐτῶν εἰληφότα „πολλὰς καὶ μεγάλας. ἃ μὲν οὖν ἀπολογεῖσθαί τε „περὶ ἡμῶν αὐτῶν εἴχομεν, καὶ παραιτεῖσθαί σε „περὶ τῶν δημοτικῶν, ταῦτά ἐστιν. ἃ δὲ ὑποτίθε- „σθαί σοι δι' εὔνοιαν οἱ τιμιώτατοι φίλων ἥκοντες „καὶ ὑπισχνεῖσθαι διαλλαττομένῳ πρὸς τὴν πατρί- „δα, ταυτί· ἐν ᾧ τὸ δύνασθαί σοι μάλιστα ὑπάρχει, „καὶ τὸ θεῖον ἔτι συλλαμβάνει, μετριάσαι, καὶ τα- „μιεύσασθαι τὴν τύχην, ἐνθυμηθέντα, ὅτι μεταβο- „λῆς ἔχεται πάντα τὰ πράγματα, καὶ οὐδὲν ἐπὶ τῶν „αὐτῶν φιλεῖ διαμένειν· νεμεσᾶταί τε ἅπαντα ὑπὸ „θεῶν τὰ ὑπερέχοντα, ὅταν εἰς ἄκρον ἐπιφανείας „ἀφίκηται, καὶ τρέπεται πάλιν εἰς τὸ μηδέν. μάλι- „στα δὲ τοῦτο πάσχει τὰ σκληρὰ καὶ μεγάλαυχα „φρονήματα καὶ τοὺς ὅρους ἐκβαίνοντα τῆς ἀνθρω- „πίνης φύσεως. ὑπάρχει δέ σοι νῦν πάντων κράτι- „στα καταλύσασθαι τὸν πόλεμον. ἥ τε γὰρ βουλὴ „πᾶσα ὥρμηται τὴν κάθοδον ψηφίσασθαί σοι, καὶ „ὁ δῆμος ἕτοιμός ἐστι νόμῳ κυρωθέντι λῦσαι τὴν „ἀειφυγίαν. τί οὖν ἔτι κωλύει σε τὰς ἡδίστας καὶ „τιμιωτάτας ὄψεις τῶν ἀναγκαιοτάτων σωμάτων „ἀπολαβεῖν, καὶ κεκομίσθαι τὴν περιμάχητον πα- „τρίδα, ἄρχειν τε, ὥσπερ σοι προσῆκεν, ἀρχόντων, „καὶ ἡγεῖσθαι ἡγεμόνων, παισί τε καὶ ἐγγόνοις „μέγιστον αὔχημα καταλιπεῖν; τούτων μέντοι τῶν „ὑποσχέσεων ἡμεῖς ἐγγυηταὶ πασῶν ἐσμεν, ὡς αὐτί- „κα μάλα γενησομένων. νῦν μὲν γὰρ οὐχὶ καλῶς εἶχε „ψηφίσασθαί σοι τὴν βουλὴν ἢ τὸν δῆμον οὐθὲν

„ἐπιεικὲς ἢ μέτριον, ἕως ἀντιπαρεστρατοπέδευσας „ἡμῖν, καὶ τὰ πολεμίων ἕδρας ἔργα; εἰ δ' ἀπο„σταίης τῶν ὅπλων, ἥξει σοι τὸ περὶ τῆς καθόδου „ψήφισμα φερόμενον ὑφ' ἡμῶν οὐκ εἰς μακράν.

XXVI. „Ἀγαθὰ μὲν δὴ ταῦτα ὑπάρξει σοι „διαλλαττομένῳ· μένοντι δ' ἐπὶ τῆς ὀργῆς, καὶ μὴ „διαλυομένῳ τὸ μῖσος πρὸς ἡμᾶς, πολλὰ καὶ χαλε„πά, ἐξ ὧν ἐγὼ δύο τὰ μέγιστα νῦν καὶ φανερώτα„τα ἐρῶ. πρῶτον μὲν, ὅτι δυσκόλου γενέσθαι, μᾶλ„λον δὲ ἀδυνάτου πράγματος πονηρὸν ἔρωτα ἔχεις, „πόλεως τῆς Ῥωμαίων καθελεῖν τὴν ἰσχὺν, καὶ ταῦτα „τῶν Οὐολούσκων ὅπλοις· ἔπειθ', ὅτι σοι κατορθώ„σαντί τε καὶ ἐπιτυχόντι, πάντων ἀνθρώπων ὑπάρ„ξει δυστυχεστάτῳ νομίζεσθαι. ἐξ ὧν δὲ ταῦτα παρ„ίσταταί μοι φρονεῖν περί σου, ἄκουσον, ὦ Μάρ„κιε, μηδὲν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν μου τῶν λόγων „τραχυνόμενος. σκόπει δὲ πρῶτον ὑπὲρ τοῦ ἀδυνά„του. Ῥωμαίοις, ὡς οἶσθα καὶ σὺ, πολλὴ μέν ἐστι „νεότης ἐπιχώριος· ἧς εἰ τὸ στασιάζον ἐξαιρεθείη· „γενήσεται δὲ τοῦτο κατὰ πολλὴν ἀνάγκην νῦν, διὰ „τόνδε τὸν πόλεμον· πάντα γὰρ ὑπὸ δέους κοινοῦ „συνίστασθαι φιλεῖ τὰ διάφορα· οὐχ ὅτι Οὐολοῦ„σκοι κρατήσουσιν, ἀλλ' οὐδ' ἄλλο τῶν κατὰ τὴν „Ἰταλίαν ἔθνος οὐθέν. πολλὴ καὶ ἡ Λατίνων καὶ „ἡ τῶν ἄλλων συμμάχων ἀποίκων τῆς πόλεως ἰσχὺς, „ἣν ὀλίγου πᾶσαν ἐπίκουρον ἥξειν προσδέχου· στρα„τηγοί τε, οἷος σὺ, καὶ πρεσβύτεροι καὶ νέοι, το„σοῦτοι τὸ πλῆθος, ὅσοι παρὰ πάσαις οὐκ εἰσὶ ταῖς „ἄλλαις πόλεσι. μεγίστη δὲ πασῶν βοήθεια; καὶ τὰ,

„ἐν τοῖς δεινοῖς ἐλπίδας οὐδέποτε ἡμῶν ψευσαμένη.
„συμπάσης τ᾽ ἀμείνων ἀνθρωπίνης ἰσχύος, ἡ παρὰ
„τῶν θεῶν εὔνοια, δι᾽ οὓς οὐ μόνον ἐλευθέραν εἰς
„τόδε χρόνου τὴν πόλιν ταύτην οἰκοῦμεν, ὀγδόην
„ἤδη τὴν νῦν γενεὰν, ἀλλὰ καὶ εὐδαίμονα, καὶ πολ-
„λῶν ἐθνῶν ἄρχουσαν. μὴ δὴ Πεδανοῖς ἡμᾶς εἰκά-
„σῃς, μηδὲ Τολερίνοις, μηδὲ τοῖς ἄλλοις μικροπολί-
„ταις, ὧν κατέσχες τὰ πολίχνια· καὶ γὰρ ἥττων ἂν
„τίς σου στρατηγὸς, καὶ ἀπ᾽ ἐλάττονος, ἢ τοσαύτης
„στρατιᾶς, ὀλιγανθρωπίαν καὶ φαυλότητα ἐρυμά-
„των ἐβιάσατο· ἀλλ᾽ ἐνθυμοῦ τὸ μέγεθος τῆς πό-
„λεως, καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ἐν τοῖς πολέμοις
„πράξεων, καὶ τὴν ἐκ τοῦ θείου παροῦσαν αὐτῇ
„τύχην, δι᾽ ἣν ἐκ μικρᾶς τοσαύτη γέγονεν· καὶ τὴν
„σεαυτοῦ δύναμιν, ἣν ἐπάγων ἔργῳ τοσῷδε ἐπιχει-
„ρεῖς, μὴ νόμιζε ἠλλάχθαι· ἀλλὰ μέμνησο ἀκριβῶς,
„ὅτι Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν στρατιὰν ἐπάγῃ,
„οὓς ἡμεῖς οἵδε οἱ νῦν ὄντες ἐν πολλαῖς ἐνικῶμεν
„μάχαις, ὁσάκις ἡμῖν ἐτόλμησαν εἰς πόλεμον κατα-
„στῆναι. ὥστε σὺν τοῖς χείροσιν ἀγωνίζεσθαι μέλ-
„λων ἴσθι πρὸς τοὺς κρείττονας, καὶ σὺν τοῖς ἡττω-
„μένοις διὰ παντὸς πρὸς τοὺς νικῶντας ἀεί. εἰ δὲ δὴ
„τἀναντία τούτων ἦν, ἐκεῖνό γέ τοι θαυμάζειν ἄξιον,
„πῶς λέληθέ σε πολεμικῶν ὄντα πραγμάτων ἔμπει-
„ρον, ὅτι τὸ παρὰ τὰ δεινὰ εὔτολμον οὐκ ἐξ ἴσου
„παραγίνεσθαι φιλεῖ τοῖς τε ὑπὲρ οἰκείων ἀγαθῶν
„ἀγωνιζομένοις, καὶ τοῖς ἐπὶ τὰ ἀλλότρια πορευο-
„μένοις· οἱ μέν γε οὐδὲν, ἐὰν μὴ κατορθώσωσι,
„βλάπτονται· τοῖς δ᾽ οὐδὲν, ἐὰν πταίσωσι, κατα

„λείπεται. καὶ τοῦ σφάλλεσθαι τὰς μεγάλας δυνά-
„μεις ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων, καὶ τὰς κρείττους ὑπὸ
„τῶν φαυλοτέρων, τοῦτο ἐν τοῖς μάλιστα αἴτιον ἦν.
„δεινὴ γὰρ ἡ ἀνάγκη, καὶ ὁ περὶ τῶν ἐσχάτων κίν-
„δυνος ἱκανὸς θάρσος ἐνθεῖναί τινι καὶ μὴ προ-
„ϋπάρχον φύσει. εἶχον ἔτι πλείω λέγειν ὑπὲρ τοῦ
„ἀδυνάτου, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἱκανά.

XXVII. „Εἷς ἔτι μοι καταλείπεται λόγος, ὃν
„εἰ μὴ μετ᾽ ὀργῆς, ἀλλ᾽ ἐκ λογισμοῦ κρινεῖς, ὀρθῶς
„τ᾽ εἰρῆσθαι δόξει, καὶ παραστήσεταί σοι μεταμέ-
„λεια τῶν πραττομένων. τίς δ᾽ ἐστιν οὗτος ὁ λόγος;
„οὐδενὶ θνητῷ φύντι θεοὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι
„βεβαίαν ἐπιστήμην ἔδωκαν ἔχειν, οὐδ᾽ ἂν εὕροις
„ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος, ὅτῳ πάντα κατὰ νοῦν ἐχώ-
„ρησε τὰ πράγματα, μηδὲν ἐναντιωθείσης τῆς τύχης.
„καὶ διὰ τοῦτο οἱ φρονήσει προὔχοντες ἑτέρων, ἣν
„ὁ μακρὸς βίος καὶ τὰ πολλὰ μαθήματα φέρει, πρὶν
„ἐγχειρεῖν ὁτῳδήποτε ἔργῳ, τὸ τέλος αὐτοῦ πρῶτον
„οἴονται δεῖν σκοπεῖν, οὐ θάτερον μόνον, ὃ βούλον-
„ται γενέσθαι σφίσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ παρὰ γνώμην
„ἐκβησόμενον· μάλιστα δὲ οἱ τῶν πολέμων ἡγεμό-
„νες, ὅσῳ μειζόνων τε γίνονται πραγμάτων κύριοι,
„καὶ τὰς αἰτίας τῶν κατορθωμάτων ἢ σφαλμάτων
„ἅπαντες εἰς αὐτοὺς ἀναφέρουσιν. ἔπειτα ἂν μὲν
„εὕρωσι μηδεμίαν ἐνοῦσαν, ἢ μικρὰς καὶ ὀλίγας ἐν
„τῷ μὴ κατορθῶσαι βλάβας, ἅπτονται τῶν ἔργων·
„ἐὰν δὲ πολλὰς καὶ μεγάλας, ἀφίστανται. τοῦτο δὴ
„καὶ σὺ ποίησον, καὶ σκόπει πρὸ τῶν ἔργων, ἐὰν
„σφαλῇς κατὰ τὸν πόλεμον, καὶ μὴ πάντα ὑπάρξῃ,

„τί συμβήσεταί σοι παθεῖν. δι' αἰτίας μὲν ἔσῃ πα-
„ρὰ τοῖς ὑποδεξαμένοις σαυτὸν, ὡς μείζοσιν ἐπιχει-
„ρήσας πράγμασιν, ἢ δυνατοῖς· στρατιᾶς δὲ ἡμετέ-
„ρας πάλιν ἐκεῖσε ἀφικομένης, καὶ φθειρούσης τὴν
„ἐκείνων γῆν· οὐ γὰρ ἀνεξόμεθα μὴ ἀντιτιμωρού-
„μενοι τὰς ἄρξαντας ἡμᾶς κακοποιεῖν· δυοῖν οὐκ
„ἂν ἁμάρτοις θατέρου, ἢ πρὸς αὐτῶν ἐκείνων, οἷς
„αἴτιος ἔσῃ συμφορῶν μεγάλων, αἰσχρῶς ἀναιρεθῆ-
„ναι, ἢ πρὸς ἡμῶν, οὓς ἀποκτενῶν τε καὶ δουλωσό-
„μενος ἦλθες· τάχα δ' ἂν ἐκεῖνοι, πρὶν ἐν τῷ πα-
„θεῖν τι κακὸν γενέσθαι, διαλύσεις ποιεῖσθαι πρὸς
„ἡμᾶς ἐπιχειροῦντες, ἔκδοτον ἀξιώσειαν ἐπὶ τιμω-
„ρίᾳ σε παραδιδόναι· ὃ πολλοὶ βάρβαροί τε καὶ
„Ἕλληνες, εἰς τοιαύτας καταστάντες τύχας, ἠναγ-
„κάσθησαν ὑπομεῖναι· ἆρά γε μικρὰ καὶ οὐκ ἄξια
„λόγου ταῦτα εἶναί σοι δοκεῖ, καὶ δέον αὐτῶν ὑπερ-
„ιδεῖν, ἢ κακῶν συμπάντων ἔσχατα παθεῖν;

XXVIII. „Φέρε· ἂν δὲ δὴ κατορθώσῃς, τί
„ποτε θαυμαστὸν ἔσται σοι καὶ περιμάχητον ἀγα-
„θόν; ἢ τίνας ἐξοίσῃ δόξας; καὶ γὰρ τοῦτο ἐξέτα-
„σον. πρῶτον μὲν τῶν φιλτάτων καὶ ἀναγκαιοτάτων
„ὑπάρξει σοι στερεῖσθαι σωμάτων, μητρὸς ἀθλίας,
„ᾗ γενέσεως καὶ τροφῆς, καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἔσχεν
„ἐπί σοι πόνων, οὐ καλὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδως· ἔπει-
„τα γαμετῆς σώφρονος, ἣ διὰ σὸν πόθον ἐν ἐρημίᾳ
„καὶ χηρείᾳ κάθηται, πᾶσαν ἡμέραν καὶ νύκτα τὰς
„σὰς ὀδυρομένη φυγάς· πρὸς δὲ τούτοις, τέκνων
„δυοῖν, οὓς ἐχρῆν ἀγαθῶν προγόνων ὄντας ἀπογό-
„νους, καρποῦσθαι τὰς ἐκείνων τιμὰς, εὐδοξοῦντας

„ἐν εὐτυχούσῃ τῇ πατρίδι. ὧν ἁπάντων οἰκτρὰς „καὶ ἀτυχεῖς ἀναγκασθήσῃ θεωρεῖν καταστροφὰς, „εἰ τολμήσεις προσάγειν τοῖς τείχεσι τὸν πόλεμον· „οὐ γὰρ δὴ φείσονται τῶν σῶν οὐθενὸς οἱ περὶ τῶν „σφετέρων κινδυνεύοντες, καὶ εἰς τὰ ὅμοια κακῶς „ὑπό σου πάσχοντες. ἀλλ' εἰς αἰκισμοὺς αὐτῶν δει„νοὺς, καὶ ὕβρεις ἀνηλεεῖς, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἰδέαν „προπηλακισμοῦ χωρήσουσιν, ὑπὸ τῶν συμφορῶν „βιαζόμενοι· καὶ τούτων οὐχ οἱ δρῶντες, ἀλλ' ὁ τὴν „ἀνάγκην αὐτοῖς ἐπιτιθεὶς αἴτιος ἔσῃ· ἡδονὰς μὲν „δὴ τοιαύτας καρπώσῃ, κατὰ γνώμην χωρήσαντός „σοι τοῦ ἔργου· ἔπαινον δὲ καὶ ζῆλον καὶ τιμὰς, „ὧν ὀρέγεσθαι χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, σκόπει „ποίας καὶ τίνας· μητροκτόνος κεκλήσῃ καὶ παιδο„φόνος, καὶ γυναικὸς ἀλιτήριος, καὶ πατρίδος ἀλά„στωρ· καὶ οὔτε θυσιῶν, οὔτε σπονδῶν, οὔτε ἑστίας, „ὅπῃ ποτ' ἂν ἀφίκῃ, κοινωνεῖν ἐθελήσει σοι τῶν „εὐσεβῶν καὶ δικαίων οὐδείς· αὐτοῖς τ' οὐκ ἔσῃ τί„μιος, οἷς εὔνοιαν ἐνδεικνύμενος ταῦτα δρᾷς, ἀλλὰ „καρπωσάμενοί τινα ἕκαστος ἐκ τῶν σῶν ἀσεβημά„των ὠφέλειαν, μισήσουσι τὴν αὐθάδειαν τοῦ τρό„που. ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι χωρὶς τοῦ μίσους, ὃ παρὰ „τῶν ἐπιεικεστάτων ἕξεις, καὶ φθόνος ἀπαντήσεται „πολὺς ἐκ τῶν ἴσων, καὶ φόβος ἐκ τῶν ἡσσόνων, „καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἐπιβουλαὶ, καὶ ἄλλα πολλὰ „καὶ χαλεπὰ, ὅσα εἰκὸς συμπεσεῖν ἀνδρὶ ἐρήμῳ φί„λων, καὶ ἐν ξένῃ ὄντι γῇ. τὰς γὰρ δὴ παρὰ θεῶν „τε καὶ δαιμόνων ἐπιπεμπομένας τοῖς ἀνόσια καὶ „δεινὰ διαπραξαμένοις ἐριννύας ἐῶ, ὑφ' ὧν αἰκιζό-

„μενοι ψυχάς τε καὶ σώματα, κακοὺς μὲν διαντλοῦσι „βίους, πικρὰς δὲ ὑπομένουσι τελευτάς. ταῦτα ἐν„θυμηθεὶς, ὦ Μάρκιε, μετάγνωθι, καὶ παῦσαι „μνησικακῶν τῇ σεαυτοῦ πατρίδι· τύχην τε πάντων „αἰτίαν ἡγησάμενος, ὧν πέπονθας πρὸς ἡμῶν, ἢ „δέδρακας ἡμᾶς κακῶν, ἄπιθι χαίρων ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, „καὶ κόμισαι μητρός τε περιβολὰς προσηνεστάτας, „καὶ γυναικὸς φιλοφροσύνας ἡδίστας, καὶ τέκνων „ἀσπασμοὺς γλυκυτάτους· καὶ σεαυτὸν ἀπόδος „ὀφείλημα κάλλιστον τῇ γεννησαμένῃ τε καὶ τηλι„κοῦτον ἄνδρα παιδευσαμένῃ πατρίδι.“

Marcii responsio.

XXIX. Τοιαῦτα διεξελθόντος τοῦ Μινυκίου, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ Μάρκιος εἶπε· „Σοὶ μὲν, ὦ Μι„νύκιε, καὶ ὑμῖν τοῖς ἄλλοις τοῖς ἅμα τούτῳ πεμ„φθεῖσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, φίλος εἰμὶ καὶ πρόθυμος, „εἴ τι δύναμαι ποιεῖν ἀγαθὸν, ὅτι μοι καὶ πρότε„ρον, ὅτε πολίτης ὑμέτερος ἦν, καὶ τὰ κοινὰ ἔπραττον, ἐν πολλοῖς καὶ ἀναγκαίοις ἐγίνεσθε καιροῖς „χρήσιμοι, καὶ μετὰ τὴν φυγὴν οὐκ ἀπεστράφητέ „με καταφρονήσει τῆς τότε τύχης, ὡς οὔτε φίλους „εὖ ποιεῖν δυνάμενον ἔτι, οὔτ᾽ ἐχθροὺς κακῶς, ἀλλὰ „χρηστοὶ καὶ βέβαιοι διεμείνατε φίλοι, μητρός τε „τῆς ἐμῆς κηδόμενοι, καὶ γυναικὸς, καὶ τέκνων, „καὶ τὰς συμφορὰς αὐτοῖς κουφοτέρας ποιοῦντες „ταῖς ἰδίαις ἐπιμελείαις. τοῖς δ᾽ ἄλλοις Ῥωμαίοις „ἀπέχθομαί τε, ὡς δύναμαι μάλιστα, καὶ πολε„μῶ, καὶ οὐδέποτε μισῶν αὐτοὺς παύσομαι· οἵ με

„ἀντὶ πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων, ἐφ᾽ οἷς τιμᾶσθαι „προσῆκεν, ὡς τὰ μέγιστα ἐξημαρτηκότα περὶ τὸ „κοινὸν, αἰσχρῶς ἐξήλασαν ἐκ τῆς πατρίδος, οὔτε „μητέρα αἰδεσθέντες ἐμὴν, οὔτε παῖδας ἐλεήσαντες, „οὔτ᾽ ἄλλο πάθος ἥμερον οὐδὲν ἐπὶ ταῖς ἐμαῖς λα„βόντες τύχαις. μαθόντες δὲ τοῦτο, εἰ μὲν αὐτοὶ „δεῖσθέ του παρ᾽ ἡμῶν, μηθὲν ὀκνοῦντες λέγετε, „ὡς οὐθενὸς ἀτυχήσοντες τῶν δυνατῶν. περὶ δὲ „φιλίας καὶ διαλλαγῶν, ἃς ἀξιοῦτέ με ποιήσασθαι „πρὸς τὸν δῆμον ἐπὶ ταῖς ἐλπίσι τῆς καθόδου, παύ„σασθε διαλεγόμενοι. πάνυ γὰρ ἀγαπητῶς δεξαί„μην ἂν εἰς τοιαύτην κατελθεῖν πόλιν, ἐν ᾗ τὰ μὲν „τῆς ἀρετῆς ἆθλα ἡ κακία φέρεται· τὰς δὲ τῶν κα„κούργων τιμωρίας οἱ μηδὲν ἡμαρτηκότες ὑπομέ„νουσιν; ἐπεὶ, φέρε πρὸς θεῶν, εἰπέ μοι, τίνος „ἀδικήματος αἰτίᾳ ταύτης ἐγὼ πεπείραμαι τῆς τύ„χης; ἢ ποῖον ἐπιτηδεύσας ἔργον ἀνάξιον τῶν „ἐμαυτοῦ προγόνων; πρώτην ἐστρατευσάμην ἔξο„δον κομιδῇ νέος ὢν, ὅτε πρὸς τοὺς βασιλεῖς βίᾳ „κατιόντας ἠγωνιζόμεθα. ἐκ ταύτης τῆς μάχης ἀρι„στείας ἀνεδούμην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ στεφάνοις, „πολίτην ὑπερασπίσας καὶ πολέμιον ἀποκτείνας. „ἔπειτα ὅσας ἄλλας ἱππικὰς καὶ πεζικὰς ἠγωνισά„μην μάχας, ἐπιφανὴς ἐν ἁπάσαις ἐγενόμην, καὶ „τἀριστεῖα ἐξ ἁπασῶν ἔλαβον· καὶ οὔτε πόλις ἐκ „τειχομαχίας ἑάλω τις, ἧς οὐκ ἐγὼ πρῶτος ἐπέβην, „ἢ σὺν ὀλίγοις· οὔτε φυγὴ πολεμίων ἐκ παρατά„ξεως ἐγένετο, ἧς οὐκ ἐμὲ αἰτιώτατον γενέσθαι „πάντες οἱ παρόντες ὡμολόγουν· οὔτ᾽ ἄλλο τῶν

„λαμπρῶν ἢ γενναίων ἐν πολέμοις ἔργων οὐθὲν ἄνευ „τῆς ἐμῆς, εἴτ' εὐτολμίας, εἴτ' εὐτυχίας, ἐπράχθη.

XXX. „Καὶ ταυτὶ μὲν ἴσως ἂν ἔχοι τις καὶ „ἕτερος ὑπὲρ αὑτοῦ γενναῖος ἀνὴρ, εἰ καὶ μὴ τοσαῦ„τα, λέγειν· ἀλλὰ πόλιν τίς δύναιτ' ἂν καυχήσα„σθαι στρατηγὸς ἢ λοχαγὸς ἑλὼν, ὥσπερ ἐγὼ τὴν „Κοριολανῶν; καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ αὐτὸς ἀνὴρ „στρατιὰν πολεμίων τρεψάμενος, ὥσπερ ἐγὼ τὴν „Ἀντιατῶν, ἐπίκουρον τοῖς πολιορκουμένοις ἀφικο„μένην; ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι τοιαύτας ἀρετὰς ἐπι„δειξάμενος, ἐξόν μοι λαβεῖν ἐκ τῶν λαφύρων πο„λὺν μὲν χρυσὸν, πολὺν δ' ἄργυρον, ἀνδράποδά „τε καὶ ὑποζύγια καὶ βοσκήματα, καὶ γῆν πολλὴν „καὶ ἀγαθὴν, οὐκ ἠξίωσα· ἀλλ' ἀνεπίφθονον ὡς „μάλιστα βουληθεὶς ἐμαυτὸν παρασχεῖν, πολεμιστὴν „ἵππον ἕνα μόνον ἐκ τῶν λαφύρων ἔλαβον, καὶ τὸν „ἐμαυτοῦ ξένον ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, τὸν δ' ἄλλον „πλοῦτον εἰς τὸ κοινὸν ἔθηκα φέρων. πότερον οὖν „τιμωρίας ἄξιος ἦν ἐπὶ τούτοις ὑπέχειν, ἢ τιμὰς „λαμβάνειν; καὶ πότερον ὑπὸ τοῖς κακίστοις γενέ„σθαι τῶν πολιτῶν, ἢ τὰ δίκαια τάττειν αὐτὸς τοῖς „ἥττοσι; ἀλλ' οὐ διὰ ταῦτά με ἀπήλασεν ὁ δῆμος, „ἀλλ' ὅτι περὶ τὸν ἄλλον βίον ἀκόλαστος καὶ πολυ„τελὴς καὶ παράνομος ἦν. καὶ τίς ἂν ἔχοι δεῖξαί „τινα διὰ τὰς ἐμὰς παρανόμους ἡδονὰς ἢ τὴν πα„τρίδα φεύγοντα, ἢ τὴν ἐλευθερίαν ἀπολωλεκότα, „ἢ χρημάτων στερούμενον, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ „χρησάμενον; ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν με οὐδεὶς πώ„ποτε ᾐτιάσατο, οὐδὲ διέβαλεν ἐπ' οὐδενὶ τούτων,

„ἀλλ' ὑπὸ πάντων ἐμαρτυρεῖτό μοι καὶ ὁ καθ' ἡμέ-
„ραν ἀνεπίληπτος εἶναι βίος. ἡ προαίρεσις, νὴ Δία,
„φαίη τις ἄν, ἡ τῶν πολιτευμάτων σοῦ μισηθεῖσα,
„ταύτην ἐξειργάσατό σοι τὴν συμφοράν. ἐξὸν γὰρ
„ἑλέσθαι τὴν κρείττω μερίδα, τὴν χείρονα εἵλου·
„καὶ διετέλεις ἅπαντα καὶ λέγων καὶ πράττων, ἐξ
„ὧν καταλυθήσεται μὲν ἡ πάτριος ἀριστοκρατία,
„κύριος δ' ἔσται τῶν κοινῶν ὁ ἀμαθὴς ὄχλος καὶ
„πονηρός. ἀλλ' ἔγωγε τἀναντία ἔπραττον, ὦ Μι-
„νύκιε, καὶ ὅπως ἡ βουλὴ τῶν κοινῶν διὰ παντὸς
„ἐπιμελήσεται, καὶ ὁ πάτριος διαμενεῖ κόσμος τῆς
„πολιτείας προὐνοούμην. ἀντὶ τούτων μέντοι τῶν
„καλῶν ἐπιτηδευμάτων, ἃ τοῖς προγόνοις ἡμῶν
„ζηλωτὰ εἶναι ἐδόκει, τὰς εὐτυχεῖς ταύτας καὶ μα-
„καρίας κεκόμισμαι παρὰ τῆς πατρίδος ἀμοιβὰς,
„οὐχ ὑπὸ τοῦ δήμου μόνον ἐξελαθεὶς, ὦ Μινύκιε,
„ἀλλὰ πολὺ πρότερον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἣ κατ' ἀρ-
„χὰς ἐπαίρουσά με κεναῖς ἐλπίσιν, ἡνίκα τοῖς δη-
„μάρχοις τυραννίδα περιβαλλομένοις ἠναντιούμην,
„ὡς αὐτὴ παρέξουσα τὸ ἀσφαλὲς, ἐπειδὴ κίνδυνόν
„τινα ἐκ τῶν δημοτικῶν ὑπείδετο, ἀπέστη, καὶ
„παρέδωκέ με τοῖς ἐχθροῖς. σὺ μέντοι τότε αὐτὸς
„ὕπατος ἦσθα, ὦ Μινύκιε, ὅτε τὸ προβούλευμα
„τὸ περὶ τῆς δίκης ἐγένετο, καὶ ἡνίκα Οὐαλέριος,
„ὁ παραδιδόναι με τῷ δήμῳ παραινῶν, σφόδρα ἐπὶ
„τοῖς λόγοις εὐδοκίμει· κἀγὼ, δεδιὼς, μὴ ψήφου
„δοθείσης ὑπὸ τῶν συνέδρων ἁλῶ, συνέγνων, καὶ
„παρέξειν ἐμαυτὸν ὑπεσχόμην ἥξοντα ἐπὶ τὴν δίκην.
XXXI. „Ἴθι δή μοι, Μινύκιε, ἀπόκριναι

„πότερα καὶ τῇ βουλῇ τῆς τιμωρίας ἄξιος ἐφάνην
„εἶναι, ὅτι τὰ κράτιστα ἐπολιτευόμην τε καὶ ἔπρατ-
„τον, ἢ τῷ δήμῳ μόνῳ; εἰ μὲν γὰρ ἅπασι ταῦτα
„ἐδόκει τότε, καὶ πάντες με ἀπηλάσατε, φανερὸν,
„ὅτι πάντες οἱ ταῦτα βουληθέντες ἀρετὴν μισεῖτε,
„καὶ τόπος οὐδείς ἐστιν ἐν τῇ πόλει δεχόμενος καλο-
„καγαθίαν· εἰ δὲ βιασθεῖσα ἡ βουλὴ συνεχώρησε
„τῷ δήμῳ, καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς ἀνάγκης ἦν, οὐ γνώ-
„μης, πονηροκρατεῖσθαι δήπου ὁμολογεῖτε, καὶ μη-
„δενὸς εἶναι τὴν βουλὴν, ὧν ἂν προέληται, κυρίαν.
„ἔπειτα εἰς τοιαύτην ἀξιοῦτέ με πόλιν κατελθεῖν,
„ἐν ᾗ τὸ κρεῖττον μέρος ὑπὸ τοῦ χείρονος ἄρχεται;
„πολλὴν ἄρα μου κατεγνώκατε μανίαν. φέρε, καὶ
„δὴ πέπεισμαι, καὶ διαλυσάμενος τὸν πόλεμον,
„ὥσπερ ἀξιοῦτε, κατελήλυθα, τίς ἡ μετὰ ταῦτα
„ἔσται μοι διάνοια; καὶ τίνα βίον ζήσομαι; πότε-
„ρα τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀκίνδυνον αἱρούμενος, ἀρχάς τε
„καὶ τιμὰς καὶ τἄλλα ἀγαθὰ, ὧν ἄξιον ἡγοῦμαι
„ἐμαυτὸν, μετιὼν, θεραπεύειν ὑπομενῶ τὸν ἔχοντα
„τὴν τούτων ἐξουσίαν ὄχλον; πονηρὸς ἄρα ἐξ ἀγα-
„θοῦ γενήσομαι, καὶ οὐδὲν ἔσται μοι τῆς προτέρας
„ἀρετῆς ὄφελος. ἀλλ' ἐν τοῖς αὐτοῖς ἤθεσι μένων,
„καὶ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν τῆς πολιτείας φυλάττων,
„ἐναντιώσομαι τοῖς μὴ ταυτὰ προαιρουμένοις; εἶτα
„οὐ πρόδηλον, ὅτι πολεμήσει μοι πάλιν ὁ δῆμος,
„καὶ δίκας ἑτέρας πάλιν ἀξιώσει λαμβάνειν, τοῦτ'
„αὐτὸ πρῶτον ἔγκλημα ποιούμενος, ὅτι τῆς καθό-
„δου δι' ἐκείνου τυχὼν, οὐ τὰ πρὸς ἡδονὴν αὐτῷ
„πολιτεύομαι; οὐκ ἔνεστιν ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτ'

„ἀναφανήσεταί τις ἕτερος Ἰκιλίῳ παραπλήσιος, ἢ „Δεκίῳ, θρασὺς δημαγωγὸς, ὅς αἰτιάσεταί με διϊ„στάναι τοὺς πολίτας ἀπ' ἀλλήλων, ἢ κατὰ τοῦ δή„μου πράττειν ἐπιβουλὴν, ἢ προδιδόναι τοῖς πο„λεμίοις τὴν πόλιν, ἢ τυραννίδι, ὥσπερ καὶ Δέκιος „ᾐτιάσατο, ἐπιχειρεῖν, ἢ ἄλλο ἀδικεῖν, ὅ τι δή „ποτ' ἂν αὐτῷ φανῇ· οὐ γὰρ ἀπορήσει τὸ μισοῦν „αἰτίας. ἥξει τε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγκλήμασι καὶ „ταυτὶ φερόμενα οὐκ εἰς μακρὰν, ὅσα ἐν τῷ πολέ„μῳ πέπρακταί μοι τούτῳ, ὅτι χώραν ὑμῶν τέτμη„κα, καὶ λείαν ἀπελήλακα, καὶ πόλεις ἀφῄρημαι, „καὶ τοὺς ὑπὲρ τούτων ἀμυνομένους τοὺς μὲν πε„φόνευκα, τοὺς δὲ τοῖς πολεμίοις παραδέδωκα. „ταῦτα ἐὰν οἱ κατήγοροι λέγωσι, τί φήσω πρὸς αὐ„τοὺς ἀπολογούμενος; ἢ τίνι βοηθείᾳ χρήσομαι;

XXXII. „Ἆρα οὐ φανερὸν, ὅτι καλλιλογεῖτε, „καὶ εἰρωνεύεσθε, ὦ Μινύκιε, ὄνομα καλὸν ἔργῳ „περιθέντες ἀνοσίῳ; οὐ γὰρ δὴ κάθοδόν μοι δίδο„τε, ἀλλὰ σφάγιόν με τῷ δήμῳ κατάγετε· τάχα „μὲν καὶ βεβουλευμένοι τοῦτο πράττειν· οὐθὲν „γὰρ ἔτι μοι χρηστὸν ὑπὲρ ὑμῶν ἐπέρχεται φρονεῖν· „εἰ δὲ βούλεσθε, τίθημι γὰρ, οὐδὲν, ὧν πεί„σομαι, προορώμενοι· τί οὖν ἔσται μοι τῆς ὑμε„τέρας ἀγνοίας ἢ μωρίας ὄφελος, κωλύειν μὲν οὐ„δὲν, οὐδ', ἂν βούλησθε, ὑμῶν δυνησομένων, χα„ρίζεσθαι δὲ καὶ τοῦτο τῷ δήμῳ σὺν τοῖς ἄλλοις „ἀναγκασθησομένων; ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν οὐ συνοίσει „μοι πρὸς ἀσφάλειαν ἥδε, ἣν ὑμεῖς μὲν κάθοδον „καλεῖτε, ἐγὼ δὲ ταχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν ὄλεθρον, οὐ

„πολλῶν οἴομαι δεῖν ἔτι λόγων. ὅτι δὲ οὐδὲ πρὸς „εὐδοξίαν, ἢ τιμὴν, ἢ πρὸς εὐσέβειαν, ἐπειδὴ καὶ „σὺ τούτων, ὦ Μινύκιε, πρόνοιαν ἔχειν με ἠξίους, „εὖ ποιῶν, ἀλλ' αἴσχιστα καὶ ἀνοσιώτατά μοι πρα„χθήσεται πεισθέντι ὑμῖν, ἄκουσον ἐν τῷ μέρει. „ἐγὼ πολέμιος ἐγενόμην τούτοις τοῖς Οὐολούσκοις, „καὶ πολλὰ ἠδίκησα αὐτοὺς ἐν τῷ πολέμῳ, τῇ πα„τρίδι πράττων ἡγεμονίαν καὶ ἰσχὺν καὶ κλέος. „οὐκοῦν προσῆκέ μοι τιμᾶσθαι μὲν ὑπὸ τῶν εὖ „πεπονθότων, μισεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἠδικημένων; „εἰ γοῦν τι τῶν εἰκότων ἐγίνετο. ἀνέστρεψε ταῦτα ἡ „τύχη ἀμφότερα, καὶ εἰς τἀναντία μετέθηκε τὰς „ἀξιώσεις. ὑμεῖς μὲν γὰρ, ὑπὲρ ὧν τούτοις ἐχθρὸς „ἦν, ἀφείλεσθέ με πάντα τἀμὰ, καὶ τὸ μηδὲν ποιή„σαντες ἐρρίψατε· οὗτοι δὲ οἱ τὰ δεινὰ ὑπ' ἐμοῦ „παθόντες, τὸν ἄπορον καὶ ἀνέστιον καὶ ταπεινὸν „καὶ ἄπολιν ὑπεδέξαντό με ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι. καὶ „οὐκ ἀπέχρη αὐτοῖς τοῦτο ποιήσασι μόνον οὕτω „λαμπρὸν καὶ μεγαλόψυχον ἔργον, ἀλλὰ καὶ πολι„τείαν ἔδοσάν μοι ἐν ἁπάσαις ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, „καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς, αἳ μέγιστα παρ' αὐτοῖς εἰσιν. „ἐῶ τἄλλα· ἀλλὰ νυνὶ στρατηγόν ἀποδεδείχασί με „αὐτοκράτορα τῆς ὑπερορίου στρατιᾶς, καὶ πάν„τα τὰ κοινὰ ἐπ' ἐμοὶ πεποιήκασι μόνῳ. φέρε δὴ, „τίνα λαβὼν καρδίαν προδοίην ἂν ἔτι τούτους, ὑφ' „ὧν τηλικαύταις κεκόσμημαι τιμαῖς, οὐθὲν οὔτε „μεῖζον, οὔτ' ἔλαττον ἀδικηθείς; εἰ μὴ ἄρα αἱ χά„ριτες αὐτῶν ἀδικοῦσί με, ὥσπερ ὑμᾶς αἱ ἐμαί· „καλήν γε δόξαν οἴσει μοι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις

„γνωσθεῖσα ἡ παλιμπροδοσία. τίς δ᾽ οὐκ ἂν ἐπαι-
„νέσειέ μου ἀκούσας, ὅτι τοὺς μὲν φίλους, ὑφ᾽ ὧν
„εὖ πάσχειν μοι προσῆκε, πολεμίους εὑρὼν, τοὺς δ᾽
„ἐχθροὺς, ὑφ᾽ ὧν ἐχρῆν με ἀπολωλέναι, φίλους, ἀντὶ
„τοῦ μισεῖν μὲν τοὺς μισοῦντας, φιλεῖν δὲ τοὺς φι-
„λοῦντας, τὴν ἐναντίαν γνώμην ἔσχον;

XXXIII. „Ἴθι δὴ, σκόπει καὶ τὰ παρὰ θεῶν,
„Μινύκιε, οἷά μοι νῦν τ᾽ ἀπήντηται, καὶ ἐὰν ἄρα
„πεισθεὶς ὑμῖν προδῶ τὴν τούτων πίστιν, οἷα τὸν
„λοιπὸν ὑπάρξει μοι βίον. νῦν μέν γε πάσης πρά-
„ξεως, ἧς ἂν ἅψωμαι καθ᾽ ὑμῶν, συλλαμβάνουσί
„μοι, καὶ οὐδεμιᾶς πείρας ἀποτυγχάνω. καὶ τοῦτο
„πηλίκον οἴεσθε τεκμήριον εἶναι εὐσεβείας τῆς ἐμῆς;
„εἰ γὰρ ἂν κατὰ τῆς πατρίδος οὐχ ὅσιον ἐγὼ πόλε-
„μον ἐνεστησάμην, ἅπαντα ἐχρῆν ἐναντία μοι γίνε-
„σθαι τὰ παρὰ θεῶν· ὁπότε δ᾽ οὐρίῳ πνεούσῃ κέ-
„χρημαι τῇ περὶ τοὺς πολέμους τύχῃ, καὶ ὁπόσοις
„ἂν ἐπιβάλωμαι πράγμασι, κατ᾽ ὀρθὸν ἅπαντά μοι
„χωρεῖ, δῆλον, ὅτι εὐσεβής εἰμι ἀνὴρ, καὶ πράξεις
„προῄρημαι καλάς. τί οὖν, ἐὰν μεταβάλλωμαι,
„καὶ τὰ μὲν ὑμέτερα αὔξειν, τὰ δὲ τούτων ταπεινὰ
„ποιεῖν ζητῶ, γενήσεταί μοι; ἆρα οὐχὶ τἀναντία,
„καὶ πονηρὰν νέμεσιν ἕξω παρὰ τοῦ δαιμονίου τοῖς
„ἠδικημένοις τιμωρόν; καὶ ὥσπερ ἐκ ταπεινοῦ μέ-
„γας διὰ τοὺς θεοὺς ἐγενόμην, οὕτως αὖθις ἐκ με-
„γάλου ταπεινὸς γενήσομαι, καὶ τἀμὰ παθήματα
„παιδεύματα γενήσεται τοῖς ἄλλοις; ἐμοὶ μὲν ταῦτα
„παρίσταται περὶ τοῦ δαιμονίου φρονεῖν, καὶ πεί-
„θομαί γε τὰς ἐριννύας ἐκείνας τὰς φοβερὰς καὶ

„ἀπαραιτήτους τοῖς ἀνόσιόν τι διαπραξαμένοις; ὧι „καὶ σὺ ἐμνήσθης, ὦ Μινύκιε, τότε μοι παρακο- „λουθήσειν ψυχήν τε καὶ σῶμα αἰκιζομένας, ὅταν „ἐγκαταλίπω καὶ προδῶ τοὺς σώσαντάς με ἀπολω- „λότα ὑφ' ὑμῶν, καὶ μετὰ τοῦ σῶσαι πολλὰς καὶ „καλὰς προσθέντας εὐεργεσίας, οἷς ἐγγυητὰς ἔδωκα „θεούς, ὡς ἐπ' οὐδενὶ κακῷ τὴν ἄφιξιν ποιησάμενος, „καὶ τὴν εἰς τόδε χρόνου καθαρὰν καὶ ἀμίαντον „συνοῦσάν μοι πίστιν.

XXXIV. „Ὅταν δὲ φίλους ἔτι καλῇς, ὦ Μι- „νύκιε, τοὺς ἐξελάσαντάς με, καὶ πατρίδα τὴν „ἀπαρνησαμένην, φύσεώς τε νόμους ἀνακαλῇ, καὶ „περὶ τῶν ὁσίων διαλέγῃ, φαίνῃ μοι τὰ κοινότατα „καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοούμενα μόνος ἀγνοεῖν· ὅτι „τὸ φίλιον ἢ πολέμιον οὔτ' ὄψεως ὁρίζει χαρακτὴρ, „οὔτ' ὀνόματος θέσις, ἀλλὰ ταῖς χρείαις καὶ τοῖς „ἔργοις δηλοῦται τούτων ἑκάτερον. φιλοῦμέν γε „ἅπαντες τὰ ὠφελοῦντα, καὶ μισοῦμεν τὰ βλάπτον- „τα, οὐκ ἀνθρώπων ἡμῖν τινων τόνδε θεμένων τὸν „νόμον, οὐδ' ἀνελούντων ποτὲ αὐτὸν, ἐὰν τἀναντία „αὐτοῖς δοκῇ· ἀλλ' ὑπὸ τῆς κοινῆς φύσεως ἐξ ἅπαν- „τος τοῦ χρόνου πᾶσι τοῖς αἰσθήσεως μετειληφόσι „κείμενον, καὶ εἰς ἀεὶ διαμενοῦντα, παραλαβόντες· „καὶ διὰ τοῦτο φίλους τ' ἀπαρνούμεθα, ὅταν ἀδι- „κήσωσι, καὶ ἐχθροὺς φιλοποιούμεθα, ὅταν τις „ἡμῖν παρ' αὐτῶν ὑπάρξῃ χάρις· πόλιν τε τὴν γει- „ναμένην ἡμᾶς, ὅταν μὲν ὠφελῇ, στέργομεν· ὅταν „δὲ βλάπτῃ, καταλείπομεν, οὐ διὰ τὸν τόπον ἀγα- „πῶντες αὐτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ συμφέρον. καὶ οὐχὶ

„τοῖς μὲν ἰδιώταις οὕτως ἐπέρχεται καθ' ἕνα φρο-
„νεῖν, οὐχὶ δὲ καὶ πόλεσιν ὅλαις καὶ ἔθνεσιν. ὥστε ὁ
„ταύτῃ τῇ γνώμῃ χρώμενος, οὐδὲν ἔξω τῶν θείων
„ἀξιοῖ νομίμων, οὐδὲ παρὰ τὴν κοινὴν ἁπάντων
„ἀνθρώπων ποιεῖ δικαίωσιν. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα
„κρείττονα ἐμαυτὸν τά τε δίκαια ἡγοῦμαι πράτ-
„τειν, καὶ τὰ συμφέροντα, καὶ τὰ καλά, καὶ ἅμα ἐν
„ταὐτῷ καὶ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὁσιώτατα· καὶ οὐ
„δέομαι δικαστὰς ὑπὲρ αὐτῶν λαβεῖν τοὺς εἰκασμῷ
„καὶ δόξῃ τεκμαιρομένους τὴν ἀλήθειαν ἀνθρώ-
„πους, ἐπειδὴ θεοῖς ἀρέσκοντα πράττω. οὐ γὰρ
„ἀδυνάτοις ἐπιχειρεῖν ὑπολαμβάνω πράγμασι, θε-
„οὺς ἔχων αὐτῶν ἡγεμόνας· εἴγε δεῖ τεκμαίρεσθαι
„τοῖς γεγονόσιν ἤδη τὰ μέλλοντα.

XXXV. „Περὶ δὲ τῆς μετριότητος, ἐφ' ἣν
„παρακαλεῖτέ με, καὶ τοῦ μὴ πρόρριζον ἀνελεῖν τὸ
„Ῥωμαίων γένος, μηδ' ἐκ βάθρων ὅλην ἀναστῆσαι
„τὴν πόλιν, εἶχον μέν, ὦ Μινύκιε, λέγειν, ὅτι οὐκ
„ἐγὼ τούτου κύριος, οὐδὲ πρὸς ἐμὲ ὁ περὶ τούτων
„ἐστὶ λόγος, ἀλλ' ἐγὼ μὲν στρατηγός εἰμι τῆς δυνά-
„μεως, πολέμου δὲ καὶ εἰρήνης οὗτοι κύριοι· ὥστε
„παρὰ τούτων αἰτεῖσθε εἴτε ἀνοχάς, εἴτε διαλλα-
„γάς, ἀλλὰ μὴ παρ' ἐμοῦ. οὐ μὴν [ταύτην γε δί-
„δωμι τὴν ἀπόκρισιν,] ἀλλά, καὶ θεοὺς σέβων τοὺς
„πατρῴους, καὶ τάφους αἰδούμενος προγόνων, καὶ
„γῆν, ἐξ ἧς ἔφυν, γυναῖκάς τε καὶ παῖδας ὑμῶν
„ἐλεῶν, οἷς οὐκ ἐπιτηδείοις οὖσι τὰ πατέρων καὶ
„ἀνδρῶν ἥξει σφάλματα, καὶ οὐχ ἥκιστα τῶν ἄλλων
„καὶ δι' ὑμᾶς, ὦ Μινύκιε, τοὺς προχειρισθέντας ὑπὸ

„τῆς πόλεως, τάδε ἀποκρίνομαι· ἐὰν ἀποδιδῶσι „Ῥωμαῖοι Οὐολούσκοις χώραν τε, ὅσην αὐτοὺς „ἀφῄρηνται, καὶ πόλεις, ὅσας κατέχουσιν, ἀνακα- „λεσάμενοι τοὺς ἐποίκους, φιλίαν τε ποιήσονται „πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, καὶ ἰσοπολιτείας „μεταδώσουσιν ὡς Λατίνοις, ὅρκους καὶ ἀρὰς κατὰ „τῶν παραβαινόντων τὰ συγκείμενα ποιησάμενοι, „διαλύσομαι πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον. πρότερον „δὲ ταῦτα ἀπαγγέλλετε αὐτοῖς, καὶ τὸν αὐτὸν τρό- „πον, ὃν πρὸς ἐμὲ, καὶ πρὸς ἐκείνους περὶ τοῦ δι- „καίου πάνυ ἐπιστρεφῶς ταῦτα διαλογίζεσθε· κα- „λόν τοι τὰς ἰδίας ἕκαστον ἔχοντα κτήσεις, ἐν εἰρήνῃ „ζῆν, καὶ πολλοῦ ἄξιον τὸ μηθένα δεδοικέναι, μήτ' „ἐχθρὸν, μήτε καιρόν· αἰσχρὸν δὲ, τῶν ἀλλοτρίων „περιεχομένους, οὐκ ἀνάγκῃ πόλεμον ὑπομένειν, ἐν „ᾧ δὴ καὶ περὶ τῶν ἰδίων ἁπάντων κινδυνεύουσιν „ἀγαθῶν, τά τ' ἆθλα ἐπιδείκνυτε αὐτοῖς οὐκ ἴσα „κατορθοῦσί τε καὶ μὴ τυχοῦσι γενόμενα τοῖς ἀλλο- „τρίας γλιχομένοις. εἰ δὲ βούλεσθε, προστίθετε καὶ „τοὺς πόλεις τῶν ἠδικημένων προσλαβεῖν βουλομέ- „νους, ἐὰν μὴ κρατῶσι, καὶ τὴν ἑαυτῶν γῆν τε καὶ „πόλιν ἀφαιρεθῆναι, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις γυναῖκας „ἐπιδεῖν αἴσχιστα πραττούσας, καὶ παῖδας εἰς ὕβριν „ἀγομένους, καὶ γονεῖς δούλους ἀντ' ἐλευθέρων ἐπὶ „γήρως οὐδοῦ γινομένους. καὶ ἅμα διδάσκετε τὴν „βουλὴν, ὅτι τούτων τῶν κακῶν οὐκ ἂν ἔχοιεν αἰ- „τιάσασθαι Μάρκιον, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν ἀφροσύνην. „παρὸν γὰρ αὐτοῖς τὰ δίκαια ποιεῖν, καὶ μηδενὶ „δεινῷ περιπεσεῖν, τὸν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον

„ἀναιρήσονται, μέχρι παντὸς φιλοχωροῦντες ἐν τοῖς „ἀλλοτρίοις. ἔχετε τὰς ἀποκρίσεις· τούτων οὐθὲν „ἂν εὕροισθε παρ᾽ ἐμοῦ πλέον· ἀλλ᾽ ἄπιτε, καὶ „σκοπεῖτε, ὅ τι πρακτέον ὑμῖν. ἕως δὲ βουλεύση„σθε, δίδωμι χρόνον ὑμῖν ἡμερῶν τριάκοντα. ἐν δὲ „τῷ μεταξὺ χρόνῳ, σήν τε χάριν, ὦ Μινύκιε, καὶ τῶν „ἄλλων ἕνεκα, τὴν στρατιὰν ἐκ τῆς χώρας ἀπάξω· „μεγάλα γὰρ ἂν βλάπτοισθε μενούσης αὐτῆς ἐνθά„δε. τῇ δὲ τριακοστῇ προσδέχεσθέ με ἡμέρᾳ τὰς „ἀποκρίσεις ληψόμενον."

XXXVI. Ταῦτα εἰπὼν, ἀνέστη, καὶ διέλυσε τὸν σύλλογον. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ περὶ τὴν τελευταίαν φυλακὴν ἀναστήσας τὴν στρατιὰν, ἦγεν ἐπὶ τὰς λοιπὰς τῶν Λατίνων πόλεις, εἴτε κατ᾽ ἀλήθειαν πεπυσμένος, ὅτι μέλλει τις ἐκεῖθεν ἐπικουρία Ῥωμαίοις ἀφικέσθαι, ὡς τότε δημηγορῶν ἔφησεν· εἴτ᾽ αὐτὸς πλασάμενος τὸν λόγον· ἢ ἵνα μὴ δόξειε χαριζόμενος τοῖς ἐχθροῖς καταλελοιπέναι τὸν πόλεμον· ἐπιβαλὼν δὲ τῇ καλουμένῃ Λογγόλᾳ, καὶ δίχα πόνου γενόμενος αὐτῆς ἐγκρατὴς, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅνπερ τὰς ἑτέρας, ἐξανδραποδισάμενος, καὶ διαρπάσας, ἐπὶ τὴν Σατρικανῶν ἤλαυνε πόλιν. ἑλὼν δὲ καὶ ταύτην, ὀλίγον ἀντισχόντων τῶν ἐν αὐτῇ χρόνον, καὶ τὰς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πόλεων ὠφελείας, μέρει τῆς στρατιᾶς κελεύσας ἀπάγειν εἰς Ἐχέτραν, τὴν λοιπὴν ἀναλαβὼν δύναμιν, ἦγεν ἐπὶ πόλιν ἄλλην τὴν καλουμένην Κετίαν. γενόμενος δὲ καὶ ταύτης ἐγκρατὴς, καὶ διαρπάσας, εἰς τὴν Πολυσκανῶν χώραν ἐνέβαλεν. οὐ δυνηθέντων δ᾽ ἀντισχεῖν τῶν

Πολυσκανῶν, κατὰ κράτος ἑλὼν καὶ αὐτοὺς, ἐπὶ τὰς ἑξῆς ἐχώρει. Ἀλβιήτας μὲν οὖν καὶ Μοεγιλαινοὺς ἐκ τειχομαχίας αἱρεῖ· Κοριολανοὺς δὲ καθ' ὁμολογίας λαμβάνει. γενόμενος δ' ἐν ἡμέραις τριάκοντα πόλεων ἑπτὰ κύριος, ἧκεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην, ἄγων πολὺ πλείω στρατιὰν τῆς προτέρας· καὶ σταδίους ἀποσχὼν τῆς πόλεως ὀλίγῳ πλείους τῶν τριάκοντα, παρὰ τὴν ἐπὶ Τυσκλανοὺς φέρουσαν ὁδὸν κατεστρατοπέδευσεν. ἐν ᾧ δὲ τὰς Λατίνων ἐξῄρει τε καὶ προσήγετο πόλεις, Ῥωμαίοις πρὸς τὰς ἐπιταγὰς αὐτοῦ πολλὰ βουλευσαμένοις ἔδοξε μηδὲν ἀνάξιον ποιεῖν τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐὰν μὲν αὐτῶν ἀπέλθωσιν ἐκ τῆς χώρας Οὐολοῦσκοι, καὶ τῆς τῶν συμμάχων τε καὶ ὑπηκόων γῆς, καὶ καταλυσάμενοι τὸν πόλεμον, πρέσβεις ἀποστείλωσι τοὺς διαλεξομένους περὶ φιλίας, προβουλεῦσαι τὸ συνέδριον, ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις φίλοι, καὶ τὰ βουλευθέντα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν· ἕως δ' ἂν ἐν τῇ χώρᾳ μένοντες αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων, ἔργα πράττωσι πολεμίων, μηθὲν αὐτοῖς ψηφίζεσθαι φιλάνθρωπον. πολὺς γὰρ δὴ Ῥωμαίοις ἀεὶ λόγος τοῦ μηθὲν δρᾶσαί ποτε ἐξ ἐπιτάγματος, μηδὲ φόβῳ πολεμίων εἴξαντας, σπεισαμένοις δὲ τοῖς διαφόροις, καὶ παρασχοῦσιν ἑαυτοὺς ὑπηκόους, χαρίζεσθαί τε καὶ ἐπιτρέπειν, ὅτου δέοιντο τῶν μετρίων. καὶ τοῦτο τὸ φρόνημα ἐν τοῖς πολλοῖς καὶ μεγάλοις κινδύνοις φυλάττουσα ἡ πόλις, κατά τε τοὺς ὀθνείους καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διατετέλεκε.

Legatio ad Marcium altera.

XXXVII. Ταῦτα ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, καὶ πρεσβευτὰς ἑτέρους ἑλομένης δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν· τοὺς ἀξιώσοντας τὸν ἄνδρα μηθὲν ἐκφέρειν ἐπίταγμα βαρὺ, μηδ' ἀνάξιον τῆς πόλεως, ἀλλὰ καταλύσαντα τὴν ἔχθραν, καὶ ἀναστήσαντα τὴν δύναμιν ἐκ τῆς χώρας, πειθοῖ καὶ διὰ λόγων συμβατηρίων ταῦτα πειρᾶσθαι πράττειν, εἰ βούλεται βεβαίους τε καὶ εἰς ἀεὶ διαμενούσας ποιήσασθαι τὰς ὁμολογίας τῶν πόλεων, ὡς τῶν γε ὑπ' ἀνάγκης τινὸς, ἢ καιροῦ συγχωρουμένων καὶ ἰδιώταις καὶ πόλεσιν, ἅμα τῷ μεταπεσεῖν τοὺς καιροὺς, ἢ τὰς ἀνάγκας, εὐθὺς διαλυομένων· οἱ μὲν ἀποδειχθέντες ὑπ' αὐτῆς πρέσβεις, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν παρουσίαν τοῦ Μαρκίου, πορευθέντες ὡς αὐτὸν, πολλὰ ἐπαγωγὰ διελέγοντο, φυλάττοντες καὶ ἐν τοῖς λόγοις τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως. ὁ δὲ Μάρκιος ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπεκρίνατο, συνεβούλευσε δὲ κρεῖττόν τι βουλευσαμένους ἥκειν τριῶν ἐντὸς ἡμερῶν· ταύτας γὰρ αὐτοῖς ἔσεσθαι μόνας ἀνοχὰς τοῦ πολέμου. βουλομένων δέ τι πρὸς ταῦτα λέγειν τῶν ἀνδρῶν, οὐκ ἐπέτρεψεν ἀλλ' ἀπιέναι τὴν ταχίστην ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ χάρακος, ἀπειλήσας, ὡς, εἰ μὴ ποιήσουσιν, ὡς κατασκόποις χρήσεται. κἀκεῖνοι σιωπῇ ἀπιόντες, εὐθὺς ᾤχοντο. μαθόντες δὲ οἱ βουλευταὶ παρὰ τῶν πρεσβευτῶν τὰς αὐθάδεις ἀποκρίσεις τε καὶ ἀπειλὰς τοῦ Μαρκίου, στρατιὰν μὲν ὑπερόριον ἐξάγειν οὐδὲ τότε ἐψηφίσαντο, εἴτε τὸ ἀπειροπόλεμον τῶν σφετέρων στρα-

τιωτῶν· νευσύλλεκτοι γὰρ οἱ πλείους ἦσαν αὐτῶν, εὐλαβηθέντες· εἴτε τῶν ὑπάτων τὴν ἀτολμίαν· ἥκιστα γὰρ ἐν αὐτοῖς τὸ δραστήριον ἦν· σφαλερὰν ἡγησάμενοι τηλικοῦτον ἀναιρεῖσθαι ἀγῶνα· εἴτ' ἄρα καὶ τοῦ δαιμονίου σφίσιν ἐναντιουμένου πρὸς τὴν ἔξοδον, δι' οἰωνῶν, ἢ χρησμῶν Σιβυλλείων, ἢ τινος ὀττείας πατρίου· ὧν οὐκ ἠξίουν οἱ τότε ἄνθρωποι, καθάπερ οἱ νῦν, ὑπερορᾷν· φυλάττειν δὲ τὴν πόλιν ἐπιμελεστέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεσθαι διέγνωσαν.

Legatio ad Marcium tertia, e sacri ordinis hominibus.

XXXVIII. Ταῦτα πράττοντες καὶ παρασκευαζόμενοι, τῆς τ' ἐλπίδος οὔπω ἀφιστάμενοι, ὡς δυνατὸν ὑπάρχον ἔτι μεταπεισθῆναι τὸν Μάρκιον, εἰ μείζονι καὶ τιμιωτέρᾳ πρεσβείᾳ δεηθεῖεν αὐτοῦ, ψηφίζονται τούς τε ἱεροφάντας, καὶ τοὺς οἰωνοσκόπους, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὅσοι τιμήν τινα ἱερὰν ἢ λειτουργίαν περὶ τὰ θεῖα δημοτελῆ λαβόντες εἶχον· εἰσὶ δὲ παρ' αὐτοῖς ἱερεῖς καὶ θεραπευταὶ θεῶν πάνυ πολλοὶ, καὶ αὐτοὶ οὗτοι τῶν ἄλλων διαφανέστατοι, κατά τε οἴκους πατέρων καὶ ἀρετῆς οἰκείας ἀξίωσιν· ἔχοντας ἅμα αὐτοῖς τῶν ὀργιαζομένων τε καὶ θεραπευομένων θεῶν τὰ σύμβολα, καὶ τὰς ἱερὰς ἀμπεχομένους ἐσθῆτας, ἀθρόους ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων πορεύεσθαι, τοὺς αὐτοὺς φέροντας τοῖς προτέροις λόγους. ὡς δ' ἀφίκοντο οἱ ἄνδρες, καὶ ἔλεξαν, ὅσα ἡ βουλὴ αὐτοῖς ἐπέστελλεν,

οὐδὲ τούτοις ἔδωκεν ὁ Μάρκιος ἀπόκρισιν, ὑπὲρ ὧν ἠξίουν, ἀλλ' ἢ τὰ κελευόμενα ποιεῖν συνεβούλευεν ἀπιόντας, εἰ θέλουσιν εἰρήνην ἄγειν, ἢ προσδέχεσθαι τὸν πόλεμον ἥξοντα πρὸς τὴν πόλιν· καὶ τὸ λοιπὸν ἀπεῖπε μὴ διαλέγεσθαι πρὸς αὐτόν. ὡς δὲ καὶ ταύτης ἀπέτυχον τῆς πείρας οἱ Ῥωμαῖοι, πᾶσαν ἐλπίδα διαλλαγῆς ἀπογνόντες, ὡς πολιορκησόμενοι παρεσκευάζοντο, τοὺς μὲν ἀκμαιοτάτους ὑπὸ τῇ τάφρῳ καὶ παρὰ ταῖς πύλαις τάξαντες· τοὺς δὲ ἀφειμένους ἤδη στρατείας, οἷς ἔτι τὰ σώματα ἱκανὰ ἦν κακοπαθεῖν, ἐπὶ τοῖς τείχεσιν.

XXXIX. Αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν, ὡς ἐγγὺς ὄντος ἤδη τοῦ δεινοῦ, καταλιποῦσαι τῆς οἴκοι μονῆς τὸ εὐπρεπές, ἔθεον ἐπὶ τὰ τεμένη τῶν θεῶν, ὀλοφυρόμεναί τε καὶ προκυλιόμεναι τῶν ξοάνων. καὶ ἦν ἅπας μὲν ἱερὸς τόπος οἰμωγῆς τε καὶ ἱκετείας γυναικῶν ἀνάπλεως, μάλιστα δὲ τὸ τοῦ Καπιτωλίου Διὸς ἱερόν. ἔνθα δή τις αὐτῶν γένει τε καὶ ἀξιώματι προὔχουσα, καὶ ἡλικίας ἐν τῷ κρατίστῳ τότε οὖσα, καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανωτάτη, Οὐαλερία μὲν ὄνομα, Ποπλικόλα δὲ τοῦ συνελευθερώσαντος τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν βασιλέων ἀδελφή, θείῳ τινὶ παραστήματι κινηθεῖσα, ἐπὶ τῆς ἀνωτάτω κρηπῖδος ἔστη τοῦ νεὼ, καὶ προσκαλεσαμένη τὰς ἄλλας γυναῖκας, πρῶτον μὲν παρεμυθήσατο, καὶ παρεθάῤῥυνεν, ἀξιοῦσα μὴ καταπεπλῆχθαι τὸ δεινόν· ἔπειτα ὑπέσχετο μίαν εἶναι σωτηρίας ἐλπίδα τῇ πόλει, ταύτην δ' ἐν αὐταῖς εἶναι μόναις καταλειπομένην, ἐὰν θελήσωσι πράττειν, ἃ δεῖ. καί τις εἶπεν ἐξ αὐ-

των· „Καὶ τί πράττουσαι ἂν ἡμεῖς αἱ γυναῖκες δια„σῶσαι δυνηθείημεν τὴν πατρίδα, τῶν ἀνδρῶν „ἀπειρηκότων; τίς ἡ τοσαύτη περὶ ἡμᾶς τὰς ἀσθε„νεῖς καὶ ταλαιπώρους ἐστὶν ἰσχύς;“ „Οὐχ ὅπλων, „ἔφησεν ἡ Οὐαλερία, καὶ χειρῶν δεόμεναι· τούτων „μὲν γὰρ ἀπολέλυκεν ἡμᾶς ἡ φύσις· ἀλλ᾽ εὐνοίας „καὶ λόγου.“ βοῆς δὲ μετὰ τοῦτο γενομένης, καὶ δεομένων πασῶν φανερὰν ποιεῖν, εἴ τις ἐστὶν ἡ ἐπικουρία, λέγει πρὸς αὐτάς· „Ταύτην ἔχουσαι τὴν „πιναράν τε καὶ ἄκοσμον ἐσθῆτα, καὶ τὰς ἄλλας „παραλαβοῦσαι γυναῖκας, καὶ τὰ τέκνα ἐπαγόμε„ναι, βαδίζωμεν ἐπὶ τὴν Οὐετουρίας, τῆς Μαρ„κίου μητρός, οἰκίαν· καὶ, πρὸ τῶν γονάτων αὐ„τῆς τὰ τέκνα θεῖσαι, δεώμεθα μετὰ δακρύων, „ἡμᾶς τ᾽ οἰκτείρασαν τὰς μηδενὸς κακοῦ αἰτίας, καὶ „τὴν ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις οὖσαν πατρίδα, προελ„θεῖν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων,“ ἄγουσαν τούς „τε υἱωνούς, καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν, καὶ ἡμᾶς ἁπά„σας· ἀκολουθῶμεν γὰρ αὐτῇ, τὰ παιδία ἐπαγό„μεναι· ἔπειτα ἱκέτιν γενομένην τοῦ τέκνου, ἀξιοῦν „καὶ δεῖσθαι μηδὲν ἀνήκεστον κατὰ τῆς πατρίδος „ἐξεργάσασθαι. ὀλοφυρομένης γὰρ αὐτῆς καὶ ἀντι„βολούσης, οἶκτός τις εἰσελεύσεται τὸν ἄνδρα, καὶ „λογισμὸς ἥμερος. οὐχ οὕτω στεῤῥὰν καὶ ἄτρω„τον ἔχει καρδίαν, ὥστ᾽ ἀνασχέσθαι μητέρα πρὸς „τοῖς ἑαυτοῦ γόνασι κυλιομένην.“

XL. Ὡς δ᾽ ἐπῄνεσαν αἱ παροῦσαι τὸν λόγον, εὐξαμένη τοῖς θεοῖς πειθὼ καὶ χάριν αὐτῶν ἐπιθεῖναι τῇ δεήσει, προῆλθεν ἐκ τοῦ τεμένους αἱ δ᾽

ἠκολούθουν. καὶ μετὰ τοῦτο παραλαβοῦσαι τὰς ἄλλας γυναῖκας, ἐπορεύοντο ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς Μαρκίου μητρὸς ἀθρόαι. ἰδοῦσα δ' αὐτὰς ἡ τοῦ Μαρκίου γυνὴ Οὐολουμνία πλησίον καθημένη τῆς ἑκυρᾶς, ἐθαύμασέ τε, καὶ εἶπε· „Τίνος δεόμεναι, γυ„ναῖκες, ἐληλύθατε κατὰ πλῆθος εἰς οἰκίαν δύστη„νον καὶ ταπεινήν;" καὶ ἡ Οὐαλερία ἔλεξεν· „Ἐν „ἐσχάτοις οὖσαι κινδύνοις καὶ αὐταὶ, καὶ τὰ νήπια „ταῦτα, καταπεφεύγαμεν ἱκέτιδες ἐπί σε, ὦ Οὐετου„ρία, τὴν μόνην καὶ μίαν βοήθειαν, ἀξιοῦσαί σε, „πρῶτον μὲν οἰκτεῖραι τὴν κοινὴν πατρίδα, ἣν οὐ„θενὶ πώποτε γενομένην ὑποχείριον, μὴ περιΐδῃς „ἀφαιρεθεῖσαν ὑπὸ Οὐολούσκων τὴν ἐλευθερίαν· „εἰ δὴ καὶ φείσονται αὐτῆς κρατήσαντες, ἀλλ' οὐ „πρόῤῥιζον ἐπιχειρήσουσιν ἀνελεῖν· ἔπειτα ὑπὲρ „ἡμῶν αὐτῶν ἀντιβολοῦσαι, καὶ τῶν δυστήνων παι„δίων τούτων, ἵνα μὴ πέσωμεν εἰς ἐχθρῶν ὕβριν, „οὐθενὸς οὖσαι τῶν συμβεβηκότων ὑμῖν κακῶν „αἴτιαι. εἴ τις ἐστὶν ἔν σοι ψυχῆς ἡμέρου καὶ φι„λανθρώπου καταλειπομένη μερὶς, ἐλέησον, ὦ Οὐε„τουρία, γυνὴ γυναῖκας κοινωνησάσας ἱερῶν ποτε „καὶ ὁσίων· καὶ παραλαβοῦσα μετὰ σεαυτῆς Οὐο„λουμνίαν τε, τὴν ἀγαθὴν γυναῖκα, καὶ τοὺς παῖ„δας αὐτῆς, καὶ τὰς ἱκέτιδας ἡμᾶς φερούσας τὰ „νήπια καὶ ταυτασὶ τὰς γενεὰς, ἴθι πρὸς τὸν υἱὸν, „καὶ πεῖθε, καὶ λιπάρει, καὶ μὴ ἀνῇς δεομένη, μίαν „ἀντὶ πολλῶν χάριν αἰτοῦσα παρ' αὐτοῦ, σπείσα„σθαι πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας, καὶ κατελθεῖν εἰς „τὴν δεομένην αὐτὸν ἀπολαβεῖν πατρίδα· πείσεις

„γὰρ, εὖ ἴσθι, καὶ οὐ περιόψεταί σε ἐῤῥιμμένην „παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶν ἀνὴρ εὐσεβής. καταγα-„γοῦσα δὲ τὸν υἱὸν εἰς τὴν πόλιν, αὐτή τ' ἀθάνα-„τον ἕξεις κλέος, ὥσπερ εἰκὸς, ἐκ τηλικούτου κινδύ-„νου καὶ φόβου ῥυσαμένη τὴν πατρίδα, καὶ ἡμῖν „τιμῆς αἰτία παρὰ τοῖς ἀνδράσιν ἔσῃ, ὅτι τὸν οὐ „δυνηθέντα ὑπ' ἐκείνων διασκεδασθῆναι πόλεμον „αὐταὶ διελύσαμεν· ἐκείνων τ' ἀληθῶς ἔγγονοι τῶν „γυναικῶν φανησόμεθα, αἳ τὸν συστάντα Ῥωμύλῳ „πρὸς Σαβίνους πόλεμον αὐταὶ πρεσβευσάμεναι „διελύσαντο, καὶ συναγαγοῦσαι τούς τε ἡγεμόνας „καὶ τὰ ἔθνη, μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποιήσαντο πόλιν. „καλὸς ὁ κίνδυνος, ὦ Οὐετουρία, τὸν υἱὸν κομίσα-„σθαι, ἐλευθερῶσαι τὴν πατρίδα, σῶσαι τὰς ἑαυτῆς „πολίτιδας, κλέος ἀρετῆς ἀθάνατον ἐγγόνοις τοῖς „ἐσομένοις καταλιπεῖν. δὸς ἡμῖν ἑκοῦσα καὶ μετὰ „προθυμίας τὴν χάριν, καὶ σπεῦσον, ὦ Οὐετουρία. „βουλὴν γὰρ, ἢ χρόνον, ὁ κίνδυνος ὀξὺς ὢν οὐκ „ἐπιδέχεται."

XLI. Ἡ μὲν δὴ ταῦτα εἰποῦσα, καὶ πολλὰ προεμένη δάκρυα, ἐσίγησεν. ὀδυρομένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν, καὶ πολλὰς δεήσεις ποιουμένων, μικρὸν ἐπισχοῦσα ἡ Οὐετουρία καὶ δακρύσασα, εἶπεν· „Εἰς ἀσθενῆ καὶ λεπτὴν ἐλπίδα καταπεφεύ-„γατε, ὦ Οὐαλερία, τὴν ἐξ ἡμῶν τῶν ἀθλίων γυναι-„κῶν βοήθειαν, αἷς ἡ μὲν εὔνοια ἡ πρὸς τὴν πατρί-„δα πάρεστι, καὶ τὸ θέλειν σώζεσθαι τοὺς πολίτας, „οἷοί ποτ' εἰσιν· ἡ δ' ἰσχὺς καὶ τὸ δύνασθαι ποιεῖν, „ἃ θέλομεν, ἄπεστιν. ἀπέστραπται γὰρ ἡμᾶς, ὦ

„Οὐαλερία, Μάρκιος, ἐξ οὗ τὴν πικρὰν ἐκείνην ὁ „δῆμος αὐτοῦ κατέγνω δίκην, καὶ μεμίσηκε τὴν οἰ- „κίαν ὅλην ἅμα τῇ πατρίδι· τοῦτο δὲ ὑμῖν οὐ παρ' „ἄλλου τινός, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ Μαρκίου μαθοῦσαι „λέγειν ἔχομεν. ὅτε γὰρ ἁλοὺς τῇ δίκῃ ἦλθεν εἰς τὴν „οἰκίαν, προπεμπόμενος ὑπὸ τῶν ἑταίρων, καταλα- „βὼν ἡμᾶς καθημένας ἐν πενθίμοις τρύχεσι, ταπει- „νάς, κρατούσας ἐν τοῖς γόνασι τὰ τέκνα αὐτοῦ, „στενούσας τε, οἷα εἰκός, καὶ ἀνακλαομένας τὴν „καθέξουσαν ἡμᾶς τύχην, στερουμένας ἐκείνου, στὰς „μικρὸν ἄποθεν ἡμῶν ἄδακρυς, ὥσπερ λίθος, καὶ „ἀτενής·“ „„Οἴχεται, φησὶν, Μάρκιος ὑμῖν, ὦ μῆτερ, „„ἅμα καὶ σύ, ὦ Οὐολουμνία, κρατίστη γυναικῶν, „„ἐξελαθεὶς ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ὅτι γενναῖος ἦν καὶ „„φιλόπολις, καὶ πολλοὺς ὑπέμεινεν ὑπὲρ τῆς πατρί- „„δος ἀγῶνας. ἀλλ' ὥσπερ πρέπει γυναιξὶν ἀγαθαῖς, „„οὕτω φέρετε τὰς συμφοράς, μηδὲν ἄσχημον ποιοῦ- „„σαι, μηδ' ἀγεννές, καὶ τὰ παιδία ταῦτα παραμύ- „„θια τῆς ἐμῆς ἐρημίας ἔχουσαι, τρέφετε ἀξίως ἡμῶν „„τε καὶ τοῦ γένους· οἷς θεοὶ δοῖεν εἰς ἄνδρας „„ἐλθοῦσι τύχην μὲν κρείττονα τοῦ πατρός, ἀρετὴν „„δὲ μὴ χείρονα· καὶ χαίρετε. ἀπέρχομαι γὰρ ἤδη „„καταλιπὼν τὴν οὐκέτι χωροῦσαν ἄνδρας ἀγαθοὺς „„πόλιν. καὶ ὑμεῖς, ὦ θεοὶ κτήσιοι, καὶ ἑστία πα- „„τρῴα, καὶ δαίμονες οἱ κατέχοντες τοῦτον τὸν τό- „„πον, χαίρετε.““ „ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, ἡμεῖς μὲν αἱ „δυστυχεῖς, ἃς τὸ πάθος ἀπῄτει, φωνὰς ἀναβοῶσαι, „καὶ παίουσαι τὰ στήθη, περιεχύθημεν αὐτῷ τοὺς „ἐσχάτους ἀσπασμοὺς κομιούμεναι· τῶν δὲ παιδίων

„τούτων ἐγὼ μὲν τὸν πρεσβύτερον ἦγον, ἡ δὲ μήτηρ „τὸν νεώτερον εἶχεν ἐπὶ τῆς ἀγκάλης· ὁ δ᾽ ἀποστρα„φεὶς καὶ παρωσάμενος ἡμᾶς, εἶπεν·" „„Οὔτε σὸς υἱὸς „„ἔτι, μῆτερ, ἔσται τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον Μάρκιος, „„ἀλλ᾽ ἀφῄρηταί σε τὸν γηροβοσκὸν ἡ πατρίς· οὔτε „„σὺς ἀνὴρ ἀπὸ ταύτης, ὦ Οὐολουμνία, τῆς ἡμέρας, „„ἀλλ᾽ εὐτυχοίης ἕτερον ἄνδρα λαβοῦσα εὐδαιμονέ„„στερον ἐμοῦ· οὔθ᾽ ὑμῶν, ὦ τέκνα φίλτατα, πατήρ, „„ἀλλ᾽ ὀρφανοὶ καὶ ἔρημοι παρὰ ταύταις, ἕως εἰς ἄν„„δρας ἔλθητε, τραφήσεσθε."" „ταῦτα εἰπὼν, ἄλλο „δ᾽ οὐδὲν οὔτε διοικησάμενος, οὔτ᾽ ἐπιστείλας, οὔθ᾽ „ὅποι πορεύεται φράσας, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας „μόνος, ὦ γυναῖκες, ἄδουλος, ἄπορος, οὐδὲ τὴν „ἐφήμερον ὁ δύστηνος ἐκ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων „τροφὴν ἐπαγόμενος. καὶ τέταρτον ἐνιαυτὸν ἤδη „τοῦτον, ἐξ οὗ φεύγει τὴν πατρίδα, πάντας ἡμᾶς „ἀλλοτρίους αὑτοῦ νενόμικεν, οὐ γράφων οὐδὲν, „οὐκ ἐπιστέλλων, οὐ τὰ περὶ ἡμᾶς εἰδέναι βουλόμε„νος. πρὸς δὴ τοιαύτην ψυχὴν οὕτω σκληρὰν καὶ „ἄτρωτον, ὦ Οὐαλερία, τίνα ἰσχὺν ἕξουσιν αἱ παρ᾽ „ἡμῶν δεήσεις, αἷς οὔτ᾽ ἀσπασμῶν μετέδωκεν, οὔτε „φιλημάτων, οὔτ᾽ ἄλλης φιλοφροσύνης οὐδεμιᾶς, „τὴν τελευταίαν πορευόμενος ἐκ τῆς οἰκίας ὁδόν;

XLII. „Ἀλλ᾽ εἰ καὶ τούτου δεῖσθε ὑμεῖς, ὦ „γυναῖκες, καὶ πάντως θέλετε ἀσχημονούσας ἡμᾶς „ἰδεῖν, ὑπολάβετε παρεῖναι πρὸς αὐτὸν κἀμὲ καὶ „Οὐολουμνίαν, ἀγούσας τὰ παιδία· τίνας ἐγὼ πρῶ„τον ἡ μήτηρ ἐρῶ πρὸς αὐτὸν λόγους, καὶ τίνα δέη„σιν ποιήσομαι τοῦ υἱοῦ; λέγετε καὶ διδάσκετέ με.

„φείσασθαι παρακαλῶ τῶν ἑαυτοῦ πολιτῶν, ὑφ᾽ ὧν „ἐκ τῆς πατρίδος ἐξελήλαται καὶ μηθὲν ἀδικῶν; „οἰκτίρμονα δὲ καὶ συμπαθῆ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς „γενέσθαι, παρ᾽ ὧν οὔτ᾽ ἐλέους μετέσχεν, οὔτε συμ- „παθείας; ἐγκαταλιπεῖν δ᾽ ἄρα καὶ προδοῦναι τοὺς „ὑποδεξαμένους αὐτοῦ τὴν φυγήν, οἳ πολλὰ καὶ „δεινὰ πεπονθότες ὑπ᾽ αὐτοῦ πρότερον, οὐ πολε- „μίων μῖσος, ἀλλὰ φίλων καὶ συγγενῶν εὔνοιαν εἰς „αὐτὸν ἀπεδείξαντο; τίνα ψυχὴν λαβοῦσα ἀξιώσω „τὸν υἱὸν τὰ μὲν ἀπολέσαντα φιλεῖν, τὰ δὲ σώσαν- „τα ἀδικεῖν; οὐκ εἰσὶν οὗτοι λόγοι ὑγιαινούσης μη- „τρὸς πρὸς υἱόν, οὐδὲ γυναικός, ἃ δεῖ, λογιζομένης „πρὸς ἄνδρα. μηδὲ ὑμεῖς βιάζεσθε, γυναῖκες, ἃ „μήτε πρὸς ἀνθρώπους δίκαιά ἐστι, μήτε πρὸς „θεοὺς ὅσια, ταῦτα ἡμᾶς αἰτεῖσθαι παρ᾽ αὐτοῦ· „ἀλλ᾽ ἄφετε τὰς ἐλεεινάς, ὡς πεπτώκαμεν ὑπὸ τῆς „τύχης, κεῖσθαι ταπεινάς, μηδὲν ἔτι πλεῖον ἀσχη- „μονούσας.“

XLIII. *Παυσαμένης* δ᾽ αὐτῆς, τοσοῦτος ὀδυρμὸς ἐκ τῶν παρουσῶν γυναικῶν ἐγένετο, καὶ τηλικαύτη κατέσχε τὸν οἶκον οἰμωγή, ὥστ᾽ ἐπὶ πολὺ μέρος ἐξακουσθῆναι τῆς πόλεως τὴν βοήν, καὶ μεστοὺς γενέσθαι τοὺς ἐγγὺς τῆς οἰκίας στενωποὺς ὄχλου. ἔπειτα ἥ τε Οὐαλερία πάλιν ἑτέρας ἐξέτεινε μακρὰς καὶ συμπαθεῖς δεήσεις, αἵ τ᾽ ἄλλαι γυναῖκες αἱ κατὰ φιλίαν ἢ συγγένειαν ἑκατέρᾳ τῶν γυναικῶν προσήκουσαι, καὶ παρέμενον λιπαροῦσαί τε καὶ γονάτων ἁπτόμεναι. ὥστ᾽ οὐκ ἔχουσα, ὅ τι πάθῃ πρὸς τοὺς ὀδυρμοὺς αὐτῶν καὶ τὰς πολλὰς δεήσεις, εἶξεν ἡ

Οὐετουρία, καὶ τελέσειν τὴν πρεσβείαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὑπέσχετο, τήν τε γυναῖκα τοῦ Μαρκίου παραλαβοῦσα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τῶν ἄλλων πολιτίδων τὰς βουλομένας. αἱ μὲν δὴ περιχαρεῖς γενόμεναι, καὶ τοὺς θεοὺς ἐπικαλεσάμεναι συλλαβέσθαι σφίσι τῆς ἐλπίδος, ἀπῄεσαν ἐκ τῆς οἰκίας, καὶ προσήγγειλαν τὰ γενόμενα τοῖς ὑπάτοις. οἱ δὲ τὴν προθυμίαν αὐτῶν ἐπαινέσαντες συνεκάλουν τὴν βουλήν, καὶ περὶ τῆς ἐξόδου τῶν γυναικῶν, εἰ συγχωρητέον αὐταῖς, γνωμηδὸν ἐπυνθάνοντο. πολλοὶ μὲν οὖν καὶ παρὰ πολλῶν ἐλέχθησαν λόγοι, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας διετέλεσαν ἀποροῦντες, ὅ τι χρὴ ποιεῖν. οἱ μὲν γὰρ οὐ μικρὸν ἀπέφαινον τῇ πόλει κίνδυνον εἶναι, γυναῖκας μετὰ τέκνων εἰς πολεμίων στρατόπεδον πορευομένας ἐᾶσαι. εἰ γὰρ αὐτοῖς, ὑπεριδοῦσι τῶν νενομισμένων ὁσίων περί τε πρέσβειας καὶ ἱκεσίας, δόξειε μηκέτι προΐεσθαι τὰς γυναῖκας, ἀμαχητὶ σφῶν ἁλώσεσθαι τὴν πόλιν. ἠξίουν τ' αὐτὰς μόνον ἐᾶσαι τὰς προσηκούσας τῷ Μαρκίῳ γυναῖκας ἅμα τοῖς τέκνοις αὐτοῦ πορευομένας. ἕτεροι δ' οὐδὲ ταύταις ᾤοντο δεῖν ἐπιτρέπειν τὴν ἔξοδον, ἐπιμελῶς δὲ καὶ ταύτας παρῄνουν φυλάττειν, ὅμηρα νομίσαντας ἔχειν παρὰ τῶν πολεμίων ἐχέγγυα, τοῦ μηδὲν τὴν πόλιν ἀνήκεστον ὑπ' αὐτῶν παθεῖν. οἱ δὲ πάσαις συνεβούλευον συγχωρῆσαι ταῖς βουλομέναις γυναιξὶ τὴν ἔξοδον, ἵνα σὺν μείζονι ἀξιώματι αἱ τῷ Μαρκίῳ προσήκουσαι ποιήσωνται τὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος δέησιν. τοῦ δὲ μηθὲν αὐταῖς συμβήσεσθαι δεινὸν ἐγγυητὰς ἀπέφαινον ἐσομένους, θεοὺς μὲν

πρῶτον οἷς καθοσιωθεῖσαι τὰς ἱκεσίας ποιήσονται· ἔπειτα τὸν ἄνδρα αὐτὸν, πρὸς ὃν ἔμελλον πορεύεσθαι, πάσης ἀδίκου τε καὶ ἀνοσίου πράξεως καθαρὸν καὶ ἀμίαντον ἐσχηκότα τὸν βίον. ἐνίκα δὲ ὅμως ἡ συγχωροῦσα γνώμη ταῖς γυναιξὶ τὴν ἔξοδον, μέγιστον ἀμφοῖν ἐγκώμιον ἔχουσα, τῆς μὲν βουλῆς τοῦ φρονίμου, ὅτι τὰ κράτιστα καὶ γενησόμενα προείδετο, οὐδὲν ὑπὸ τοῦ κινδύνου τηλικούτου ὄντος ἐπιταραχθεῖσα· τοῦ δὲ Μαρκίου τῆς εὐσεβείας, ὅτι, πολέμιος ὢν, ἐπιστεύετο μηδὲν ἀσεβήσειν εἰς τὸ ἀσθενὲς τῆς πόλεως μέρος, κύριος αὐτοῦ καταστάς. ὡς δὲ τὸ προβούλευμα ἐγράφη, προελθόντες οἱ ὕπατοι εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ συναγαγόντες ἐκκλησίαν, σκότους ὄντος ἤδη, τὰ δόξαντα τῷ συνεδρίῳ διεσάφησαν, καὶ προεῖπον ἥκειν ἅπαντας ἕωθεν ἐπὶ τὰς πύλας, προπέμψοντας ἐξιούσας τὰς γυναῖκας· αὐτοὶ δὲ τῶν κατεπειγόντων ἔλεγον ἐπιμελήσεσθαι.

Legatio ad Marcium quarta muliebris, duce Veturia, Marcii matre.

XLIV. Ὅτε δ' ἤδη περὶ τὸν ὄρθρον ἦν, αἱ μὲν γυναῖκες ἄγουσαι τὰ παιδία μετὰ λαμπάδων ἧκον ἐπὶ τὴν οἰκίαν, καὶ παραλαβοῦσαι τὴν Οὐετουρίαν, προῆγον ἐπὶ τὰς πύλας· οἱ δὲ ὕπατοι ζεύγη τε ὀρικὰ, καὶ ἁμάξας, καὶ τὰ ἄλλα φορεῖα ὡς πλεῖστα παρασκευασάμενοι, καθεζομένας αὐτὰς προὔπεμπον ἄχρι πολλοῦ. παρηκολούθουν δ' αὐταῖς οἵ τ' ἐκ τοῦ συνεδρίου καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν συχνοὶ σὺν

εὐχαῖς, καὶ ἐπαίνοις, καὶ δεήσεσι ἔξοδον ἐπιφανεστέραν αὐταῖς ποιοῦντες. ὡς δ' εὐσύνοπτοι πόῤῥωθεν ἔτι προϊοῦσαι τοῖς ἐκ τοῦ χάρακος αἱ γυναῖκες ἐγένοντο, πέμπει τῶν ἱππέων τινὰς ὁ Μάρκιος, κελεύσας μαθεῖν, τίς ἐστιν ὁ προϊὼν ὄχλος ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ τί παρεγένοντο. μαθὼν δὲ παρ' αὐτῶν, ὅτι Ῥωμαίων αἱ γυναῖκες ἥκουσιν ἐπαγόμεναι παιδία, προηγεῖται δ' αὐτῶν ἥ τε μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, πρῶτον μὲν ἐθαύμασε τῆς τόλμης τὰς γυναῖκας, εἰ γνώμην ἔσχον εἰς χάρακα πολεμίων ἄτερ ἀνδρῶν φυλακῆς ἐλθεῖν, ἄγουσαι τὰ τέκνα, οὔτ' αἰδοῦς ἔτι τῆς ἁρμοττούσης γυναιξὶν ἐλευθέραις καὶ σώφροσι προνοούμεναι, τὸ μὴ ἐν ἀνδράσιν ἀσυνήθεσιν ὁρᾶσθαι, οὔτε κινδύνων λαβοῦσαι δέος, οὓς ἀναῤῥιπτεῖν ἔμελλον, εἰ τὰ συμφέροντα πρὸ τῶν δικαίων ἑλομένοις σφίσι δόξειε κέρδος αὐτὰς ποιήσασθαι καὶ ὠφέλειαν. ἐπεὶ δ' ἀγχοῦ ἦσαν, ὑπαντᾷν τῇ μητρὶ προελθὼν ἐκ τοῦ χάρακος ἔγνω σὺν ὀλίγοις, τούς τε πελέκεις, οὓς προηγεῖσθαι τῶν στρατηγῶν ἔθος ἦν, ἀποθέσθαι κελεύσας τοῖς ὑπηρέταις, καὶ τὰς ῥάβδους, ὅταν ἐγγὺς γένηται τῆς μητρὸς, καταστεῖλαι. ταῦτα δὲ Ῥωμαίοις ἐστὶ ποιεῖν ἔθος, ὅταν ὑπαντῶσι ταῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ τὰς ἐλάττους ἀρχὰς ἔχοντες, ὡς μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται, ἣν δὴ τότε συνήθειαν φυλάττων ὁ Μάρκιος, ὡς ἐξουσίᾳ μείζονι μέλλων εἰς ταὐτὸ ἥξειν, πάντα ἀπέθετο τὰ τῆς ἰδίας παράσημα ἀρχῆς. τοσαύτη περὶ αὐτὸν ἦν αἰδὼς καὶ πρόνοια τῆς πρὸς τὸ γένος εὐσεβείας.

XLV. Ἐπεὶ δὲ σύνεγγυς ἀλλήλων ἐγένοντο, πρώτη μὲν αὐτῷ δεξιωσομένη προσῆλθεν ἡ μήτηρ, πένθιμά τε ἠμφιεσμένη τρύχη, καὶ τὰς ὁράσεις ἐκτετηκυῖα ὑπὸ τῶν δακρύων, ἐλεεινὴ σφόδρα. ἣν ὁ Μάρκιος ἰδὼν, ἄτεγκτος τέως καὶ στεῤῥὸς, οἷος ἅπασι τοῖς ἀνιαροῖς ἀντέχειν, οὐθὲν ἔτι τῶν λελογισμένων φυλάττειν ἱκανὸς ἦν, ἀλλ' ᾤχετο φερόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν ἐπὶ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ περιβαλὼν αὐτὴν ἠσπάζετο; καὶ ταῖς ἡδίσταις φωναῖς ἀνεκάλει, καὶ μέχρι πολλοῦ κλαίων τε καὶ περιέπων κατεῖχεν ἐκλελυμένην καὶ ῥέουσαν ἐπὶ τὴν γῆν. ὡς δὲ τῶν ἀσπασμῶν τῆς μητρὸς ἅλις εἶχε, τὴν γυναῖκα προσελθοῦσαν δεξιωσάμενος ἅμα τοῖς τέκνοις, εἶπεν· „Ἀγαθῆς γυναικὸς ἔργον ἐποίησας, ὦ Οὐολουμνία, „μείνασα παρὰ τῇ μητρί μου· καὶ οὐκ ἐγκαταλι„ποῦσα τὴν ἐρημίαν αὐτῆς, ἔμοιγε πασῶν ἡδίστην „κεχάρισαι δωρεάν.“ μετὰ ταῦτα τῶν παίδων ἑκάτερον προσαγόμενος, καὶ τοὺς προσήκοντας ἀσπασμοὺς ἀποδοὺς, ἐπέστρεψεν αὖθις πρὸς τὴν μητέρα, καὶ λέγειν ἐκέλευσε, τίνος δεομένη πάρεστιν. ἡ δὲ πάντων ἀκουόντων ἔφησεν ἐρεῖν, οὐθενὸς γὰρ ἀνοσίου δεήσεσθαι· παρεκάλει τ' αὐτὸν, ἐν ᾧ καθεζόμενος εἰώθει χωρίῳ δικάζειν τοῖς ὄχλοις, ἐν τούτῳ καθίσαι. καὶ ὁ Μάρκιος ἀσμένως τὸ ῥηθὲν ἐδέξατο, ὡς δὴ περιουσίᾳ τε πολλῇ τῶν δικαίων πρὸς τὴν ἔντευξιν αὐτῆς χρησόμενος, καὶ ἐν καλῷ ποιούμενος τοῖς ὄχλοις τὴν ἀπόκρισιν. ἐλθὼν δ' ἐπὶ τὸ στρατηγικὸν βῆμα, πρῶτον μὲν ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις καθελεῖν ἀπ' αὐτοῦ τὸν δίφρον, καὶ θεῖναι χαμαί·

μητρὸς οὐκ οἰόμενος ὑψηλότερον δεῖν τόπον ἔχειν, οὐδ᾽ ἐξουσίᾳ χρῆσθαι κατ᾽ ἐκείνης οὐδεμιᾷ. ἔπειτα παρακαθισάμενος τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν τε ἡγεμόνων καὶ λοχαγῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἐάσας παρεῖναι τὸν βουλόμενον, τὴν μητέρα ἐκέλευσε λέγειν.

XLVI. Καὶ ἡ Οὐετουρία παραστησαμένη τήν τε γυναῖκα τοῦ Μαρκίου, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν ἐν Ῥώμῃ γυναικῶν, πρῶτον μὲν ἔκλαιεν εἰς τὴν γῆν ὁρῶσα μέχρι πολλοῦ, καὶ πολὺν ἐκίνησεν ἐκ τῶν παρόντων ἔλεον. ἔπειτ᾽ ἀναλαβοῦσα αὑτήν, ἔλεξεν· „Αἱ γυναῖκες, ὦ τέκνον Μάρκιε, τὰς „ὕβρεις ἐνθυμούμεναι, καὶ τὰς ἄλλας συμφορὰς „τὰς συμβησομένας αὐταῖς, ἐὰν ἡ πόλις ἡμῶν ὑπὸ „τοῖς πολεμίοις γένηται, πᾶσαν ἄλλην ἀπογνοῦσαι „βοήθειαν, ἐπειδὴ τοῖς ἀνδράσιν αὐτῶν, ἀξιοῦσι „διαλύσασθαι τὸν πόλεμον, αὐθάδεις καὶ σκληρὰς „ἔδωκας ἀποκρίσεις, ἄγουσαι τὰ τέκνα, καὶ τοῖς „πενθίμοις τούτοις ἠμφιεσμέναι τρύχεσι, κατέφυγον „ἐπ᾽ ἐμὲ τὴν σὴν μητέρα, καὶ Οὐολουμνίαν τὴν σὴν „γυναῖκα, δεόμεναι, μὴ περιϊδεῖν αὐτὰς τὰ μέγιστα „τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν ὑπό σου παθούσας, οὐ-„δὲν μὲν οὔτε μεῖζον, οὔτ᾽ ἔλαττον, εἰς ἡμᾶς ἐξα-„μαρτούσαι, πολλὴν δὲ, καὶ ὅτε εὐτυχοῦμεν ἔτι, „εὔνοιαν παρασχόμεναι, καὶ ὅτ᾽ ἐπταίσαμεν, συμ-„πάθειαν. ἔχομεν γὰρ αὐταῖς μαρτυρεῖν, ἐξ οὗ σὺ „ἀπῇρας ἐκ τῆς πατρίδος, ἡμεῖς δ᾽ ἔρημοι καὶ τὸ „μηδὲν ἔτι οὖσαι κατελιπόμεθα, συνεχῶς τε παρα-„γινομέναις πρὸς ἡμᾶς, καὶ παραμυθουμέναις τὰς „συμφορὰς ἡμῶν, καὶ συναλγούσαις. τούτων δὴ

„λαμβάνουσαι μνήμην ἐγώ τε καὶ ἡ σὴ γυνὴ συνοι- „κουροῦσα μετ' ἐμοῦ, τὰς ἱκεσίας αὐτῶν οὐκ ἀπε- „στράφημεν, ἀλλ' ὑπεμείναμεν, ὡς ἠξίουν ἡμᾶς, „ἐλθεῖν ἐπί σε, καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ποιή- „σασθαι δεήσεις."

XLVII. Ἔτι δ' αὐτῆς λεγούσης, ὑπολαβὼν ὁ Μάρκιος εἶπεν· „Ἀδυνάτων δεομένη, μῆτερ, ἐλή- „λυθας, ἀξιοῦσα προδοῦναί με τοῖς ἐκβαλοῦσι τοὺς „ὑποδεξαμένους, καὶ τοῖς ἅπαντά με ἀφελομένοις „τὰ ἐμαυτοῦ, τοὺς χαρισαμένους τὰ μέγιστα τῶν ἐν „ἀνθρώποις ἀγαθῶν· οἷς ἐγὼ, τὴν ἀρχὴν τήνδε „παραλαμβάνων, θεούς τε καὶ δαίμονας ἐγγυητὰς „ἔδωκα, μήτε προδώσειν τὸ κοινὸν αὐτῶν, μήτε „προκαταλύσεσθαι τὸν πόλεμον, ἐὰν μὴ Οὐολού- „σκοις ἅπασι δοκῇ. θεούς τε δὴ σεβόμενος, οὓς „ὤμοσα, καὶ ἀνθρώπους αἰδούμενος, οἷς τὰς πίστεις „ἔδωκα, πολεμήσω Ῥωμαίοις ἄχρι τέλους. ἐὰν δ' „ἀποδιδῶσι τὴν χώραν Οὐολούσκοις, ἣν κατέχουσιν „αὐτῶν βίᾳ, καὶ φίλους ποιήσωνται, πάντων αὐτοῖς „μεταδιδόντες τῶν ἴσων, ὥσπερ Λατίνοις, διαλύσο- „μαι τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον· ἄλλως δ' οὔ. ὑμεῖς „μὲν οὖν, ὦ γυναῖκες, ἄπιτε, καὶ λέγετε τοῖς ἀν- „δράσι ταῦτα, καὶ πείθετε αὐτοὺς μὴ φιλοχωρεῖν „τοῖς ἀλλοτρίοις ἀδίκως, ἀλλ' ἀγαπᾷν, ἐὰν τὰ ἑαυ- „τῶν ἔχειν τις αὐτοὺς ἐᾷ· μηδ' ὅτι πολέμῳ λαβόν- „τες ἔχουσι τὰ Οὐολούσκων, περιμένειν, ἕως πολέ- „μῳ πάλιν αὐτὰ ὑπὸ τούτων ἀφαιρεθῶσιν. οὐ γὰρ „ἀποχρήσει τοῖς κρατοῦσι, τὰ ἑαυτῶν μόνον ἀπολα- „βεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν κρατηθέντων ἴδια ἀξιώσου-

„σιν ἔχειν. ἐὰν δὲ περιεχόμενοι τῶν μηδὲν προσηκόντων αὐτοῖς, πᾶν ὁτιοῦν πάσχειν ὑπομένωσι, „φυλάττοντες τὸ αὔθαδες, ἐκείνους αἰτιᾶσθε τῶν „καταληψομένων κακῶν, οὐ Μάρκιον, οὐδὲ Οὐο„λούσκους, οὐδ᾽ ἄλλον ἀνθρώπων οὐδένα. σοῦ δ᾽, „ὦ μῆτερ, ἐν μέρει πάλιν υἱὸς ὢν ἐγὼ δέομαι μὴ „παρακαλεῖν εἰς ἀνοσίους πράξεις καὶ ἀδίκους, μη„δὲ μετὰ τῶν ἐχθίστων ἐμοί τε καὶ σεαυτῇ τεταγμέ„νην, πολεμίους ἑαυτῆς ἡγεῖσθαι τοὺς ἀναγκαιοτά„τους· ἀλλὰ παρ᾽ ἐμοὶ γενομένην, ὥσπερ ἐστὶ δί„καιον, πατρίδα τε νέμειν, ἣν ἐγὼ νέμω, καὶ οἶκον, „ὃν ἐγὼ κέκτημαι, τιμάς τε καρποῦσθαι τὰς ἐμάς, „καὶ δόξης ἀπολαύειν τῆς ἐμῆς, τοὺς αὐτοὺς ἡγου„μένην φίλους τε καὶ συγγενεῖς, καὶ πολεμίους, „οὕσπερ ἐγώ· ἀποθέσθαι τ᾽ ἤδη τὸ πένθος, ὃ διὰ „τὰς ἐμὰς ὑπέμεινας, ὦ ταλαίπωρε, φυγάς, καὶ „παύσασθαι τιμωρουμένην με τῷ σχήματι τούτῳ. „ἐμοὶ γὰρ τὰ μὲν ἄλλα, ὦ μῆτερ, ἀγαθά, κρείττονα „ἐλπίδων καὶ μείζονα εὐχῆς παρὰ θεῶν τε καὶ ἀν„θρώπων ἀπήντηται· ἡ δὲ περί σου φροντίς, ᾗ τὰς „γηροβοσκοὺς οὐκ ἀπέδωκα χάριτας, ἐντετηκυῖα „τοῖς σπλάγχνοις, πικρὸν ἐποίει καὶ ἀνόνητον „ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν τὸν βίον. εἰ δὲ σὺν ἐμοὶ „τάξεις σεαυτήν, καὶ τῶν ἐμῶν κοινωνεῖν ἐθελήσεις „ἁπάντων, οὐθενὸς ἔτι μοι δεήσει τῶν ἀνθρωπίνων „ἀγαθῶν."

XLVIII. Παυσαμένου δ᾽ αὐτοῦ, μικρὸν ἡ Οὐετουρία ἐπισχοῦσα χρόνον, ἕως ὁ τῶν περιεστηκότων ἔπαινος ἐπαύσατο, πολύς τε καὶ μέχρι πολ-

ἰοῦ γενόμενος, λέγει πρὸς αὐτόν· „Ἀλλ' ἔγωγέ σε, „ὦ Μάρκιε τέκνον, οὔτε προδότην Οὐολούσκων γε„νέσθαι ἀξιῶ, οἵ σε φεύγοντα ὑποδεξάμενοι, τοῖς τ' „ἄλλοις ἐτίμησαν, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἡγεμονίαν ἐπί„στευσαν· οὔτε παρὰ τὰς ὁμολογίας καὶ τοὺς ὅρ„κους, οὓς ἔδωκας αὐτοῖς, ὅτε τὰς δυνάμεις παρε„λάμβανες, ἄνευ κοινῆς γνώμης ἰδίᾳ καταλύσασθαι „τὴν ἔχθραν βούλομαι· μηδὲ ὑπολάβῃς τὴν σεαυ„τοῦ μητέρα τοσαύτης ἀναπεπλῆσθαι θεοβλαβείας, „ὥστε τὸν ἀγαπητὸν καὶ μόνον υἱὸν εἰς αἰσχρὰς καὶ „ἀνοσίους πράξεις παρακαλεῖν· ἀλλὰ μετὰ κοινῆς „γνώμης ἀποστῆναί σε ἀξιῶ τοῦ πολέμου, πείσαντα „τοὺς Οὐολούσκους μετριάσαι περὶ τὰς διαλλαγάς, „καὶ ποιήσασθαι τὴν εἰρήνην ἀμφοτέροις τοῖς ἔθνε„σι καλὴν καὶ πρέπουσαν. τοῦτο δὲ γένοιτ' ἄν, εἰ „νῦν μὲν ἀναστήσας τὴν στρατιὰν ἀπαγάγοις, ἐνι„αυσίους ποιησάμενος ἀνοχάς· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ „χρόνῳ πρέσβεις ἀποστέλλων τε καὶ δεχόμενος, „ἀληθῆ φιλίαν πράττοις καὶ διαλλαγὰς βεβαίας. „καὶ εὖ ἴσθι· Ῥωμαῖοι μέν, ὅσα μήτε τὸ ἀδύνατον, „μήτ' ἄλλη τις ἀδοξία προσοῦσα κωλύσει, πάντα „ὑπομενοῦσι πράττειν λόγῳ καὶ παρακλήσει πειθό„μενοι· ἀναγκαζόμενοι δέ, ὥσπερ σὺ νῦν ἀξιοῖς, „οὐθὲν ἄν ποτε χαρίσαιντο ὑμῖν οὔτε μεῖζον, οὔτ' „ἔλαττον, ὡς ἐξ ἄλλων τε πολλῶν πάρεστί σοι κατα„μαθεῖν, καὶ τὰ τελευταῖα, ἐξ ὧν Λατίνοις συνεχώ„ρησαν ἀποστᾶσιν ἀπὸ τῶν ὅπλων. Οὐολοῦσκοι δὲ „πολὺ τὸ αὔθαδες ἔχουσιν, ὡς συμβαίνει τοῖς με„γάλα εὐτυχήσασιν. ἐὰν δὲ διδάσκῃς αὐτούς, ὅτι

„πᾶσα μὲν εἰρήνη παντός ἐστι πολέμου κρείττων „σύμβασις δὲ φίλων, κατὰ τὸν ἑκούσιον γινομένη „τρόπον, τῶν ὑπ᾽ ἀνάγκης συγχωρηθέντων βεβαιο- „τέρα· καὶ ὅτι σωφρόνων ἐστὶν ἀνθρώπων, ὅταν „μὲν εὖ πράττειν δοκῶσι, ταμιεύεσθαι τὰς τύχας· „ὅταν δ᾽ εἰς ταπεινὰς καὶ φαύλας ἔλθωσι, μηθὲν „ὑπομένειν ἀγεννές· καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα εἰς ἡμερότη- „τα καὶ ἐπιείκειαν ἐπαγωγὰ παιδεύματα εὕρηται „λόγων, οὓς ὑμεῖς οἱ τὰ πολιτικὰ πράττοντες μάλι- „στα ἴστε, τοῦ τ᾽ αὐχήματος, ἐφ᾽ οὗ νῦν εἰσιν, ἑκόν- „τες ὑποβήσονται, καὶ ποιήσουσιν ἐξουσίαν σοι τοῦ „πράττειν, ὅ τι ἂν αὐτοῖς ὑπολαμβάνῃς συνοίσειν. „ἐὰν δ᾽ ἀντιπράττωσί σοι, καὶ τοὺς λόγους μὴ „προσδέχωνται, ταῖς διά σε καὶ τὴν ἡγεμονίαν τὴν „σὴν γενομέναις περὶ αὐτοὺς τύχαις, ὡς ἀεὶ διαμε- „νούσαις, ἐπαιρόμενοι, τῆς στρατηγίας αὐτοῖς ἀφί- „στασο φανερῶς, καὶ μήτε προδότης γίνου τῶν πε- „πιστευκότων, μήτε πολέμιος τῶν ἀναγκαιοτάτων· „ἀσεβὲς γὰρ ἑκάτερον. ταῦτα ἥκω δεομένη σου γε- „νέσθαι μοι παρὰ σοῦ, Μάρκιε τέκνον, οὔτ᾽ ἀδύ- „νατα, ὡς σὺ φῂς, πάσης τ᾽ ἀδίκου καὶ ἀνοσίου „συνειδήσεως καθαρά.

XLIX. „Φέρε, ἀλλὰ δόξαν αἰσχρὰν οἴσεσθαι „δέδοικας, ἐάν, ἃ παρακαλῶ σε, πράττῃς, ὡς ἀχάρι- „στος εἰς τοὺς εὐεργέτας ἐξελεγχθησόμενος, οἵ σε „πολέμιον ὄντα ὑποδεξάμενοι, πάντων μετέδωκαν, „ὧν τοῖς φύσει πολίταις μέτεστιν ἀγαθῶν. ταῦτα „γάρ ἐστιν, ἃ μεγάλα ποιεῖς τοῖς λόγοις ἀεί. οὐκ „ἀπεδέδωκας οὖν αὐτοῖς πολλὰς καὶ καλὰς ἀμοιβάς,

„καὶ νενίκηκας ἀπείρῳ δή τινι μεγέθει καὶ πλήθει „χαρίτων τὰς ἐξ ἐκείνων εὐεργεσίας; οὓς ἀγαπητὸν „ἡγουμένους καὶ πάντων μέγιστον ἀγαθὸν, ἐὰν „ἐλευθέρας οἰκῶσι τὰς πατρίδας, οὐ μόνον ἑαυτῶν „κυρίους εἶναι βεβαίως παρεσκεύασας, ἀλλὰ καὶ „πεποίηκας ἤδη σκοπεῖν, πότερα καταλῦσαι τὴν „Ῥωμαίων ἀρχὴν αὐτοῖς ἄμεινον, ἢ μετέχειν αὐτῆς „ἐξ ἴσου κοινὴν καταστησαμένοις πολιτείαν. ἐῶ γὰρ „λέγειν, ὅσοις κεκόσμηκας ἐκ τοῦ πολέμου λαφύροις „τὰς πόλεις αὐτῶν, καὶ πηλίκους κεχάρισαι τοῖς „συστρατευσαμένοις πλούτους. τοὺς δὴ τοσούτοις „διά σε γενομένους, καὶ ἐπὶ τηλικαύτης βεβηκότας „εὐτυχίας, οὐ δοκεῖς ἀγαπήσειν, οἷς ἔχουσιν, ἀγα„θοῖς, ἀλλ' ὀργιεῖσθαί σοι καὶ ἀγανακτήσειν, ἐὰν „μὴ καὶ τὸ τῆς πατρίδος αἷμα ταῖς χερσὶν αὐτῶν „ἐπισπείσῃς; ἐγὼ μὲν οὐκ οἴομαι. ἔτι μοι καταλεί„πεται λόγος ἰσχυρὸς μὲν, ἐὰν λογισμῷ κρίνῃς αὐ„τὸν, ἀσθενὴς δὲ, ἐὰν μετ' ὀργῆς, ὁ περὶ τῆς οὐ δι„καίως μισουμένης ὑπό σου πατρίδος. οὔτε γὰρ „ὑγιαίνουσα καὶ τῷ πατρίῳ κόσμῳ πολιτευομένη, „τὴν οὐ δικαίαν κατά σου κρίσιν ἐξήνεγκεν, ἀλλὰ „νοσοῦσα, καὶ ἐν πολλῷ κλύδωνι σαλευομένη, οὔτε „ἅπασα τότε τὴν αὐτὴν γνώμην ἔσχεν, ἀλλὰ τὸ „κάκιον ἐν αὐτῇ μέρος πονηροῖς προστάταις χρη„σάμενον. εἰ δὲ δὴ μὴ τοῖς κακίστοις μόνον, ἀλλὰ „καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐδόκει ταῦτα, καὶ ὡς οὐ τὰ „κράτιστα πολιτευόμενος ἀπηλάθης ὑπ' αὐτῶν, οὐδ' „οὕτω σοι προσῆκε μνησικακεῖν πρὸς τὴν σεαυτοῦ „πατρίδα. πολλοῖς γὰρ δὴ καὶ ἄλλοις τῶν ἀπὸ τοῦ

„βελτίστου πολιτευομένων τὰ παραπλήσια συνέβη „παθεῖν· καὶ σπάνιοί δή τινές εἰσιν, οἷς οὐκ ἀντέ„πνευσε πρὸς τὴν δοκοῦσαν ἀρετὴν φθόνος ἐκ τῶν „συμπολιτευομένων ἄδικος. ἀλλ' ἀνθρωπίνως, ὦ „Μάρκιε, φέρουσι καὶ μετρίως ἅπαντες οἱ γενναῖοι „τὰς συμφορὰς, καὶ πόλεις μεταλαμβάνουσιν, ἐν αἷς „οἰκήσαντες οὐδὲν λυπήσουσι τὰς πατρίδας· ὥσπερ „καὶ Ταρκύνιος ἐποίησεν, ὁ Κολλατῖνος ἐπικαλού„μενος· ἱκανὸν ἓν παράδειγμα, καὶ οἰκεῖον· ὃς „συνελευθερώσας ἀπὸ τῶν τυράννων τοὺς πολίτας, „ἔπειτα διαβληθεὶς πρὸς αὐτοὺς, ὡς συμπράττων „πάλιν τοῖς τυράννοις τὴν κάθοδον, καὶ διὰ ταῦτα „ἐξελαθεὶς καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς πατρίδος, οὐκ ἐμνησι„κάκει πρὸς τοὺς ἐκβαλόντας αὐτὸν, οὐδ' ἐπεστρά„τευε τῇ πόλει τοὺς τυράννους ἐπαγόμενος, οὐδ' „ἐποίει τεκμήρια τῶν διαβολῶν τὰ ἔργα, ἀλλ' εἰς „τὴν μητρόπολιν ἡμῶν Λαουΐνιον ἀπελθὼν, ἐκεῖ „πάντα τὸν λοιπὸν ἐβίω χρόνον, εὔνους ὢν τῇ πα„τρίδι καὶ φίλος.

L. „Ἔστω δ' οὖν ὅμως, καὶ διδόσθω τοῖς τὰ „δεινὰ παθοῦσι μὴ διακρίνειν, εἴτε φίλιον εἴη τὸ „κακῶς δεδρακὸς, εἴτ' ἀλλότριον, ἀλλ' ἴσην πρὸς „ἅπαντας ὀργὴν ἔχειν· ἔπειτα οὐχ ἱκανὰς εἰσπέ„πραξαι παρὰ τῶν ὑβρισάντων τὰς δίκας, μηλόβο„τον πεποιηκὼς γῆν αὐτῶν τὴν ἀρίστην, καὶ πόλεις „διαπεπορθηκὼς συμμαχίδας, ἃς πολλοῖς πόνοις „κτησάμενοι κατέσχον, καὶ τρίτον ἤδη τοῦτο ἔτος „εἰς πολλὴν τῶν ἀναγκαίων κατακεκλεικὼς ἀπορίαν, „ἀλλὰ καὶ μέχρις ἀνδραποδισμοῦ τῆς πόλεως αὐτῶν

„καὶ κατασκαφῆς τὴν ἀγριαίνουσαν καὶ μαινομένην „ὀργὴν προσάγεις· καὶ οὐδὲ τοὺς πεμφθέντας ὑπὸ „τῆς βουλῆς πρέσβεις φέροντάς σοι τῶν τ' ἐγκλημά-„των ἄφεσιν, καὶ κάθοδον ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, φίλους καὶ „ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐλθόντας ἐνετράπης· οὐδὲ τοὺς „ἱερεῖς, οὓς τὸ τελευταῖον ἔπεμψεν ἡ πόλις, ἱερὰ „στέμματα θεῶν ἔχοντας, γηραιοὺς ἄνδρας [τοὺς „τῶν θεῶν σεβασμοὺς] προτείνοντας, [ἐδέξω·] ἀλ-„λὰ καὶ τούτους ἀπήλασας, αὐθάδεις καὶ δεσποτι-„κὰς ὡς κεκρατημένοις ἀποκρίσεις δούς. ἐγὼ μὲν „οὐκ ἔχω, πῶς ἐπαινέσω ταῦτα τὰ σκληρὰ καὶ ὑπέρ-„αυχα, καὶ τὴν θνητὴν φύσιν ἐκβεβηκότα δικαιώ-„ματα, ὁρῶσα καταφυγὰς εὑρημένας ἅπασιν ἀν-„θρώποις καὶ παραιτήσεις, ὧν ἐξαμαρτάνουσι περὶ „ἀλλήλους, ἱκετηρίας, καὶ λιτάς, καὶ τὸ καταφυγεῖν „ἐπὶ τοὺς ἠδικημένους τὸ ἀδικοῦν ταπεινόν, θεῶν „ἡμῖν ταῦτα τὰ ἔθη καταστησαμένων· ὑφ' ὧν μα-„ραίνεται πᾶσα ὀργή, καὶ ἀντὶ τοῦ μισεῖν τὸν „ἐχθρόν, ἐλεεῖ· τοὺς δ' αὐθαδείᾳ χρησαμένους καὶ „λιτὰς ἱκετῶν ὑβρίσαντας, ἅπαντας νεμεσωμένους „ὑπὸ θεῶν, καὶ εἰς συμφορὰς καταστρέφοντας οὐκ „εὐτυχεῖς. αὐτοὶ γὰρ δὴ πρῶτον οἱ ταῦτα καταστη-„σάμενοι καὶ παραδόντες ἡμῖν θεοί, συγγνώμονες „τοῖς ἀνθρωπίνοις εἰσὶν ἁμαρτήμασι, καὶ εὐδιάλ-„λακτοι, καὶ πολλοὶ ἤδη μεγάλα εἰς αὐτοὺς ἐξαμαρ-„τόντες, εὐχαῖς καὶ θυσίαις τὸν χόλον ἐξιλάσαντο· „εἰ μὴ σύ, ὦ Μάρκιε, ἀξιοῖς τὰς μὲν τῶν θεῶν ὀρ-„γὰς θνητὰς εἶναι, τὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων ἀθανά-„τους. δίκαια μὲν οὖν ποιήσεις καὶ σεαυτῷ πρέπον-

„τα, καὶ τῇ πατρίδι αὐτῇ ἀφεὶς τὰ ἐγκλήματα, με-
„τανοούσῃ γε καὶ διαλλαττομένῃ, καὶ ὅσα πρότερον
„ἀφείλετό σε, νῦν ἀποδιδούσῃ.

LI. „Εἰ δ᾽ ἄρα πρὸς ἐκείνην ἀδιαλλάκτως ἔχεις, „ἐμοὶ ταύτην δὸς, ὦ τέκνον, τὴν τιμὴν καὶ χάριν, „παρ᾽ ἧς οὐ τὰ ἐλαχίστου ἄξια ἔχεις, οὐδ᾽ ὧν ἀντι„ποιήσαιτ᾽ ἄν τις καὶ ἕτερος, ἀλλὰ τὰ μέγιστα καὶ „τιμιώτατα, καὶ οἷς ἅπαντα τὰ λοιπὰ κέκτησαι, τὸ „σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. δανείσματα γὰρ ἔχεις ταῦτα „ἐμὰ, καὶ οὐκ ἀφαιρήσεταί με ταῦτα οὐθεὶς οὐ „τόπος, οὐ καιρὸς, οὐδέ γε αἱ Οὐολούσκων, οὐδὲ „τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εὐεργεσίαι συμπάντων καὶ „χάριτες τοσοῦτον ἰσχύσουσιν, οὐδ᾽ ἂν οὐρανομή„κεις γένωνται, ὥστε τὰ τῆς φύσεως ἐξαλεῖψαι καὶ „παρελθεῖν δίκαια· ἀλλ᾽ ἐμὸς ἅπαντα τὸν χρόνον „ἔσῃ, καὶ πρώτῃ πάντων τὰς τοῦ βίου χάριτας „ὀφειλήσεις μοι, καὶ ὧν ἂν δέωμαι, δίχα προφάσεως „ὑπουργήσεις. τοῦτο γὰρ ὁ τῆς φύσεως νόμος ὥρι„σεν ἅπασι τοῖς αἰσθήσεως καὶ λόγου μετειληφόσι „τὸ δίκαιον· ᾧ πιστεύουσα, Μάρκιε τέκνον, ἐγὼ „δέομαί σου μὴ ἐπαγαγεῖν πόλεμον τῇ πατρίδι, καὶ „ἐμποδὼν ἵσταμαί σοι βιαζομένῳ. ἢ προτέραν οὖν „ἐμὲ τὴν ἐναντιουμένην σοι μητέρα ταῖς ἐριννύσι „προθυσάμενος αὐτοχειρίᾳ, τότε τοῦ κατὰ τῆς πα„τρίδος ἄρχου πολέμου· ἢ τὸ μητροκτόνον ἄγος αἰ„δούμενος, εἶξον τῇ σεαυτοῦ μητρὶ, καὶ δὸς, ὦ τέ„κνον, τὴν χάριν ἑκών· νόμον μὲν τόνδε, ὃν οὐδεὶς „πώποτε ἀνεῖλε χρόνος, τιμωρὸν καὶ σύμμαχον „ἔχουσα, οὐκ ἀξιῶ, Μάρκιε, μόνη τιμῶν, ὦ οὗτός

„μοι δίδωσιν, ἄμοιρος ἐκ σοῦ γενέσθαι. ἔργων δὲ „χρηστῶν ὑπομνήσεις, ἵνα ἀφῶ τὸν νόμον, σκόπει „πάλιν, ὡς πολλὰς καὶ μεγάλας· ἥτις ὀρφανὸν ὑπὸ „τοῦ πατρὸς καταλειφθέντα σε παραλαβοῦσα νή„πιον, διέμεινα ἐπί σοι χήρα, καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς παι„δοτροφίας ἀνήντλησα πόνους, οὐ μήτηρ μόνον, „ἀλλὰ καὶ πατὴρ, καὶ τροφὸς, καὶ ἀδελφὴ, καὶ „πάντα τὰ φίλτατά σοι γενομένη. ἐπειδὴ δ' εἰς ἄν„δρας ἦλθες, ἐξόν μοι τότε ἀπηλλάχθαι τῶν φρον„τίδων ἑτέρῳ γημαμένην, καὶ ἕτερα τέκνα ἐπιθρέ„ψαι, καὶ πολλὰς γηροβοσκοὺς ἐλπίδας ἐμαυτῇ κα„ταλιπεῖν, οὐκ ἠβουλήθην, ἀλλ' ἔμεινα ἐπὶ τῆς αὐ„τῆς ἑστίας, καὶ τὸν αὐτὸν ἔστερξα βίον, ἐν σοὶ „μόνῳ πάσας τιθεῖσα τὰς ἐμαυτῆς ἡδονάς τε καὶ „ὠφελείας· ὧν ἔψευσάς με, τὰ μὲν ἄκων, τὰ δὲ „ἑκὼν, καὶ πασῶν ἀτυχεστάτην ἐποίησας μητέρων. „ποῖον γὰρ χρόνον, ἀφ' οὗ σε εἰς ἄνδρας ἤγαγον, „ἄνευ λύπης ἢ φόβου διετέλεσα; ἢ πότε ἱλαρὰν „ἔσχον ἐπί σοι τὴν ψυχὴν, πολέμους ἐπὶ πολέ„μοις στέλλοντα ὁρῶσά σε, καὶ μάχας ἐπὶ μάχαις „ἀναιρούμενον, καὶ τραύματα ἐπὶ τραύμασι λαμ„βάνοντα;

LII. „Ἀλλ' ἐξ ὧν ἐπολιτεύου καὶ τὰ κοινὰ ἔπρατ„τες, ἡδονήν τινα ἐκαρπωσάμην ἡ μήτηρ ἐγὼ διὰ „σε; τότε μὲν οὖν τὰ μάλιστα ἠτύχουν, στάσεως „πολιτικῆς μέσον ὁρῶσά σε κείμενον. ἐν οἷς γὰρ ἀν„θεῖν ἐδόκεις πολιτεύμασι, καὶ πολὺς ἔπνεις ἐναν„τιούμενος ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας τοῖς δημοτικοῖς, „ταῦτα ἐμοὶ φόβου μεστὰ ἦν, ἐνθυμουμένῃ τὸν

„ἀνθρώπινον βίον ὡς ἐπὶ μικρᾶς αἰωρεῖται ῥοπῆς, „καὶ ἐκ πολλῶν ἀκουσμάτων τε καὶ παθημάτων μα„θοῦσῃ, ὅτι τοῖς ἐπισήμοις ἀνδράσι θεία τις ἐναν„τιοῦται νέμεσις, ἢ φθόνος τις ἀνθρώπινος πολε„μεῖ· καὶ ἦν ἄρα μάντις ἀληθὴς, ὡς μήποτ' ὤφε„λον, τῶν ἐκβησομένων. κατηγωνίσατό γ' οὖν σε „πολὺς ἐπιῤῥάξας ὁ πολιτικὸς φθόνος, καὶ ἀνήρ„πασεν ἐκ τῆς πατρίδος· ὁ δὲ μετὰ ταῦτά μου „βίος, εἰ δεῖ καὶ βίον αὐτὸν καλεῖν, ἀφ' οὗ με „καταλιπὼν ἔρημον ἐπὶ τοῖς παιδίοις τούτοις ἀπῆλ„θες, ἐν τούτῳ δεδαπάνηται τῷ ῥύπῳ, καὶ ἐν τοῖς „πενθίμοις τρύχεσι τούτοις. ἀνθ' ὧν ἁπάντων ταύ„την ἀπαιτῶ σε χάριν, μηδέποτέ σοι βαρεῖα γενο„μένη, μηδ' εἰς τὸν λοιπὸν ἐσομένη χρόνον, ἕως „ἂν ζῶ, διαλλαγῆναι πρὸς τοὺς σεαυτοῦ πολίτας „ἤδη ποτὲ, καὶ παύσασθαι τὸν ἀμείλικτον χόλον „φυλάσσοντα κατὰ τῆς πατρίδος· κοινὸν ἀγαθὸν „ἀμφοτέροις ἡμῖν ἀξιοῦσα λαβεῖν, καὶ οὐκ ἐμαυ„τῆς ἴδιον μόνης. σοί τε γὰρ, ἐὰν πεισθῇς, καὶ „μηθὲν ἀνήκεστον ἐξεργάσῃ, καθαρὰν καὶ ἀμίαν„τον ἔχειν συμβήσεται τὴν ψυχὴν ἀπὸ παντὸς χό„λου καὶ ταράγματος δαιμονίου· ἐμοί τε ἡ παρὰ „τῶν πολιτῶν τε καὶ πολιτίδων τιμὴ ζῶσῃ τε παρα„κολουθοῦσα, βίον εὐδαίμονα ποιήσει, καὶ μετὰ „τὴν τελευτὴν ἀποδιδομένη, καθάπερ εἰκὸς εὔκλειαν „ἀθάνατον οἴσει. καὶ εἴ τις ἄρα τὰς ἀνθρωπίνας „ψυχὰς ἀπολυθείσας τοῦ σώματος ὑποδέξεται τό„πος, οὐχ ὁ καταχθόνιος καὶ ἀφεγγὴς ὑποδέξεται „τὴν ἐμὴν, ἐν ᾧ φασι τοὺς κακοδαίμονας οἰκεῖν,

„οὐδὲ τὸ λεγόμενον τῆς Λήθης πεδίον, ἀλλ' ὁ μετ-„έωρος καὶ καθαρὸς αἰθὴρ, ἐν ᾧ τοὺς ἐκ θεῶν „φύντας οἰκεῖν λόγος, εὐδαίμονα καὶ μακάριον „ἔχοντας βίον· οἷς διαγγέλλουσα τὸ σὸν εὐσεβὲς „καὶ τὰς σὰς χάριτας, αἷς αὐτὴν ἐκόσμησας, ἀεί „τινας αἰτήσεταί σοι παρὰ θεῶν ἀμοιβὰς καλάς.

LIII. „Ἐὰν δὲ προπηλακίσῃς τὴν σεαυτοῦ μη-„τέρα καὶ ἄτιμον ἀπολύσῃς, ὅ τι μὲν αὐτῷ σοι συμ-„βήσεται διὰ ταῦτα παθεῖν, οὐκ ἔχω λέγειν. μαν-„τεύομαι δ' οὐδὲν εὐτυχές. ὅτι δ', ἐὰν καὶ τἄλλα „πάντα εὐδαιμονῇς, ἔστω γὰρ, ἡ δι' ἐμὲ καὶ τὰς „ἐμὰς συμφορὰς παρακολουθήσουσά σοι, καὶ οὐ-„δέποτ' ἀνήσουσα τὴν ψυχὴν ὀδύνη, πάντων ἀγα-„θῶν σοι ἀνόνητον ποιήσει τὸν βίον, εὖ οἶδα. οὐ „γὰρ ἀνέξεται Οὐετουρία, τὴν δεινὴν καὶ ἀνήκεστον „ὕβριν ἐν τοσούτοις μάρτυσιν ὑβρισθεῖσα, τὸν „ἐλάχιστον βιῶναι χρόνον· ἀλλ' ἐν τοῖς ἁπάντων „ὑμῶν φίλων τε καὶ ἐχθρῶν ὄμμασιν ἐμαυτὴν δια-„χρήσομαι, βαρεῖαν ἀρὰν, καὶ δεινὰς ἐριννύας ἀντ' „ἐμαυτῆς καταλιποῦσά σοι τιμωρούς. ὧν μὴ δεή-„σειεν, ὦ θεοὶ τῆς Ῥωμαίων φύλακες ἡγεμονίας· „ἀλλ' εὐσεβεῖς καὶ καλοὺς δοίητε Μαρκίῳ λογισμούς· „καὶ ὥσπερ ἄρτι προσιούσῃ μοι τούς τε πελέκεις „ἀπέθετο, καὶ τὰς ῥάβδους ἔκλινε, καὶ τὸν δί-„φρον ἀπὸ τοῦ βήματος ἔθηκε χαμαὶ, καὶ πάντα „τὰ ἄλλα, οἷς κοσμεῖσθαι τὰς αὐτοκράτορας ἀρχὰς „νόμος, τὰ μὲν ἐμείωσε, τὰ δ' ἐκποδὼν εἰς τέλος „ἐποίησε· δῆλον ἅπασι βουλόμενος ποιῆσαι, ὅτι „τῶν μὲν ἄλλων ἄρχειν αὐτῷ προσήκει, ὑπὸ δὲ τῆς

„μητρὸς ἄρχεσθαι· οὕτω καὶ νῦν τιμίαν καὶ περί-„βλεπτόν με ποιήσειε, καὶ χαρισάμενος τὴν κοινὴν „πατρίδα, ἀντὶ κακοδαιμονεστάτης εὐδαιμονεστά-„την ἀποδείξειέ με πασῶν γυναικῶν. εἰ δὲ ὅσιόν „ἐστι καὶ θεμιτὸν υἱοῦ γόνασι προκυλίεσθαι μητέ-„ρα, καὶ τοῦτο καὶ πᾶν ἄλλο ταπεινὸν σχῆμα καὶ „λειτούργημα ὑπομενῶ σωτηρίας ἕνεκα τῆς πατρίδος.“

LIV. Ταῦτα εἰποῦσα, ἔῤῥιψεν ἑαυτὴν χαμαὶ, καὶ περιπλέξασα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τοὺς πόδας τοῦ Μαρκίου, κατεφίλησε. πεσούσης δ' αὐτῆς, αἱ μὲν γυναῖκες ἀνεβόησαν ἅμα πᾶσαι κωκυτὸν ὀξὺν καὶ μακρόν. οἱ δ' ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντες Οὐολούσκων οὐκ ἀνέσχοντο τὴν ἀήθειαν τῆς ὄψεως, ἀλλ' ἀπεστράφησαν. αὐτὸς δὲ ὁ Μάρκιος ἀναλόμενος ἐκ τοῦ δίφρου, καὶ περιπεσὼν τῇ μητρὶ, ἀνίστησιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς γῆς ὀλίγον ἐμπνέουσαν· καὶ περιβαλὼν, καὶ πολλὰ ἐκχέας δάκρυα, εἶπε· „Νι-„κᾷς, ὦ μῆτερ, οὐκ εὐτυχῆ νίκην, οὔτε σεαυτῇ, „οὔτ' ἐμοί· τὴν μὲν γὰρ πατρίδα σέσωκας, ἐμὲ „δὲ τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόστοργον υἱὸν ἀπολώλεκας.“ ταῦτα εἰπὼν, ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀπῄει, κελεύσας ἀκολουθεῖν τήν τε γυναῖκα, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰ παιδία· ἔνθα τὸν λοιπὸν τῆς ἡμέρας χρόνον, σκοπούμενος σὺν αὐταῖς, ὅ τι χρὴ πράττειν, διετέλεσεν. ἦν δὲ τὰ δόξαντα αὐτοῖς τοιάδε. περὶ μὲν τῆς καθόδου, μήτε τὴν βουλὴν τέλος μηθὲν ἐκφέρειν εἰς τὸν δῆμον, μήτ' ἐκεῖνον ἐπιψηφίζειν, πρὶν ἂν τοῖς Οὐολούσκοις εὐπρεπῆ γένηται τὰ περὶ φιλίας καὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου· αὐτὸν δὲ τὴν στρα-

νιὰν ἀναστήσαντα, ὡς διὰ φιλίας γῆς ἀπάγειν· ὑποσχόντα δὲ τῆς ἀρχῆς λόγον, καὶ τὰς εὐεργεσίας ἀποδειξάμενον, ἀξιοῦν τοὺς ἐπιτρέψαντας αὐτῷ τὴν στρατιὰν, μάλιστα μὲν φιλίᾳ δέχεσθαι τοὺς πολεμίους, καὶ συνθήκας ποιήσασθαι δικαίας, αὐτῷ τὴν ἰσότητα, καὶ τὸ μὴ σφαλῆναι περὶ τὰς ὁμολογίας, ἐπιτρέψαντας. εἰ δ', ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις σφίσιν αὐθαδείας ἀναπιμπλάμενοι, μὴ δέχοιντο τὰς διαλλαγὰς, ἀφίστασθαι τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς. ἢ γὰρ οὐχ ὑπομενεῖν αὐτοὺς ἄλλον τινὰ αἱρεῖσθαι στρατηγὸν δι' ἀπορίαν ἀγαθοῦ ἡγεμόνος, ἢ παρακινδυνεύσαντας ὅτῳ δή τινι παραδοῦναι τὰς δυνάμεις, σὺν μεγάλῃ διδαχθήσεσθαι βλάβῃ τὴν τοῦ συμφέροντος αἵρεσιν. τὰ μὲν δὴ βουλευθέντα αὐτοῖς, καὶ δόξαντα δίκαιά τε καὶ ὅσια εἶναι, φήμης τ' ἀγαθῆς, ἐφ' ᾗ μάλιστα ὁ ἀνὴρ ἐσπούδαζε, παρὰ πᾶσι τευξόμενα, τοιάδε ἦν. ἐτάραττε δέ τις αὐτοὺς ὑποψία, δέος ἔχουσα, μή ποτε ἀλόγιστος ὄχλος ἐν ἐλπίδι τοῦ καταπεπολεμηκέναι τὸ ἀντίπαλον ἤδη ὤν, δι' ὀργῆς ἀκράτου λάβῃ τὴν ἀποτυχίαν, κἄπειτα ὡς προδότην αὐτὸν, οὐδὲ λόγου μεταδοὺς, αὐτοχειρίᾳ φθάσῃ διολέσας. ἐδόκει οὖν αὐτοῖς καὶ τοῦτο, καὶ εἴ τι ἄλλο δεινότερον εἴη κινδύνευμα, σὺν ἀρετῇ σώζουσι τὴν πίστιν ὑπομένειν. ἐπεὶ δὲ περὶ δύσιν ἡλίου ἦν ἤδη, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐξῄεσαν ἐκ τῆς σκηνῆς· ἔπειτα αἱ μὲν γυναῖκες εἰς τὴν πόλιν ἀπῄεσαν. ὁ δὲ Μάρκιος ἐν ἐκκλησίᾳ τὰς αἰτίας ἀποδοὺς τοῖς παροῦσι, δι' ἃς ἔμελλε λύειν τὸν πόλεμον, καὶ πολλὰ τῶν στρα-

τιωτῶν δεηθεὶς συγγνῶναί τ' αὐτῷ, καὶ ἐπειδὰν οἴκαδε ἀφίκωνται, μεμνημένους, ὧν ἔπαθον εὖ, τοῦ μηθὲν ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀνήκεστον παθεῖν συναγωνιστὰς γενέσθαι· καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἐπαγωγὰ διαλεχθεὶς, παρασκευάζεσθαι ἐκέλευσεν, ὡς τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἀναστρατοπεδεύσοντας.

LV. Ῥωμαῖοι δὲ ὡς ἔμαθον, ὅτι λέλυται σφῶν ὁ κίνδυνος· ἔφθασε γὰρ τῶν γυναικῶν τὴν παρουσίαν προλαβοῦσα ἡ φήμη· σὺν πολλῇ χαρᾷ καταλιπόντες τὴν πόλιν, ἔθεον ἔξω, καὶ ὑπήντων ταῖς γυναιξὶν, ἀσπασμοὺς, καὶ παιᾶνας, καὶ πάντα, ὅσα ἐκ μεγάλων κινδύνων εἰς ἀδόκητον εὐτυχίαν ἄνθρωποι καταστάντες πράττουσί τε καὶ λέγουσιν ὑπὸ χαρᾶς, τὰ μὲν ἀθρόοι, τὰ δὲ καθ' ἕνα ἕκαστον ἀποδεικνύμενοι. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα ἐν θαλείαις τε καὶ εὐπαθείαις διετέλεσαν· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συναχθεῖσα ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἡ βουλὴ περὶ μὲν τοῦ Μαρκίου γνώμην ἀπεδείξατο, εἰς ἑτέρους ἀναβάλλεσθαι καιροὺς ἐπιτηδειοτέρους τὰς δοθησομένας αὐτῷ τιμάς· ταῖς δὲ γυναιξὶν ἔπαινόν τ' ἀποδεδόσθαι τῆς προθυμίας, πάλαι δημοσίᾳ γραφῇ μνήμην οἴσοντα ἐκ τῶν ἐπιγινομένων αἰώνιον, καὶ γέρας, ὅ τι ἂν αὐταῖς λαβούσαις ἥδιστόν τε καὶ τιμιώτατον ἔσεσθαι μέλλει· καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε ταῦτα. ταῖς δὲ γυναιξὶ βουλευσαμέναις εἰσῆλθεν, ἐπιφθόνου μὲν δωρεᾶς μηδεμιᾶς δεῖσθαι, ἀξιοῦν δ' ἐπιτρέψαι σφίσι τὴν βουλὴν ἐπὶ τύχης γυναικῶν ἱδρύσασθαι ἱερὸν, ἐν ᾧ τὰς περὶ τῆς πόλεως ἐποιήσαντο λιτὰς χωρίῳ, θυσίας τε καθ' ἕκαστον ἔτος

αὐτῇ συνιούσας ἐπιτελεῖν, ἐν ᾗ τὸν πόλεμον ἔλυσαν ἡμέρᾳ. ἡ μέντοι βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐψηφίσατο χρημάτων τέμενός τε ὠνηθὲν καθιερωθῆναι τῇ θεῷ, καὶ ἐν αὐτῷ νεὼν καὶ βωμὸν, ὡς ἂν οἱ ἱερομνήμονες ἐξηγῶνται, συντελεσθῆναι, θυσίας τε προσάγεσθαι δημοτελεῖς, καταρχομένης τῶν ἱερῶν γυναικὸς, ἣν ἂν ἀποδείξωσιν αὐταὶ λειτουργὸν τῶν ἱερῶν. ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, ἱέρεια μὲν ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀπεδείχθη τότε πρῶτον ἡ τὴν γνώμην αὐταῖς εἰσηγησαμένη περὶ τῆς πρεσβείας, Οὐαλερία, καὶ τὴν μητέρα τοῦ Μαρκίου πείσασα συλλαβέσθαι σφίσι τῆς ἐξόδου. θυσίαν δὲ πρώτην αἱ γυναῖκες ἔθυσαν ὑπὲρ τοῦ δήμου, καταρχομένης τῶν ἱερῶν τῆς Οὐαλερίας ἐπὶ τοῦ κατασκευασθέντος ἐν τῷ τεμένει βωμοῦ, πρὶν ἢ τὸν νεὼν καὶ τὸ ξόανον ἀνασταθῆναι, μηνὶ Δεκεμβρίῳ τοῦ κατόπιν ἐνιαυτοῦ, τῇ νέᾳ σελήνῃ, ἣν Ἕλληνες μὲν νουμηνίαν, Ῥωμαῖοι δὲ καλάνδας καλοῦσιν· αὕτη γὰρ ἦν ἡ λύσασα τὸν πόλεμον ἡμέρα. ἐνιαυτῷ δὲ ὕστερον ἑτέρῳ μετὰ τὴν πρώτην θυσίαν ὁ κατασκευασθεὶς ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων νεὼς συνετελέσθη τε καὶ καθιερώθη, Κοϊντιλίου μηνὸς ἑβδόμῃ μάλιστα κατὰ σελήνην. αὕτη δὲ κατὰ Ῥωμαίους ἐστὶν ἡ προηγουμένη τῶν Κοϊντιλίων νωνῶν ἡμέρα. ὁ δὲ καθιερώσας αὐτὸν ἦν Πρόκλος Οὐεργίνιος ἅτερος τῶν ὑπάτων.

LVI. Εἴη δ᾽ ἂν ἁρμόττον ἱστορίας σχήματι, καὶ ἐπανορθώσεως ἕνεκα τῶν οἰομένων μήτ᾽ ἐπὶ ταῖς τιμαῖς ταῖς παρ᾽ ἀνθρώπων χαίρειν τοὺς θεοὺς, μήτ᾽

ἐπὶ ταῖς ἀνοσίοις καὶ ἀδίκοις πράξεσιν ἀγανακτεῖν, τὸ δηλῶσαι τὴν γενομένην ἐπιφάνειαν τῆς θεοῦ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς, ὡς αἱ τῶν ἱεροφαντῶν περιέχουσι γραφαὶ, ἵνα τοῖς μὲν εὐλαβεστέροις περὶ τὸ συνέχειν, ἃς παρὰ τῶν προγόνων δόξας ὑπὲρ τοῦ δαιμονίου παρέλαβον, ἀμεταμέλητος ἡ τοιαύτη προαίρεσις καὶ βεβαία διαμένῃ· τοῖς δὲ ὑπερορῶσι τῶν πατρίων ἐθισμῶν, καὶ μηθενὸς ποιοῦσι τὸ δαιμόνιον κύριον τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν, μάλιστα μὲν ἀναθέσθαι ἢ ταύτην τὴν δόξαν· εἰ δ' ἀνιάτως ἔχουσιν, ἔτι μᾶλλον αὐτοῖς ἀπεχθάνεσθαι, καὶ κακοδαιμονεστέροις εἶναι. ἱστορεῖται τοίνυν, ὅτι, τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἐκ τοῦ δημοσίου πάσας ἐπιχορηγηθῆναι τὰς εἰς τὸν νεών τε καὶ τὸ ξόανον δαπάνας, ἕτερον δ' ἄγαλμα κατασκευασαμένων τῶν γυναικῶν, ἀφ' ὧν αὐταὶ συνήνεγκαν χρημάτων, ἀνατεθέντων τ' αὐτῶν ἀμφοτέρων ἅμα ἐν τῇ πρώτῃ τῆς ἀνιερώσεως ἡμέρᾳ, θάτερον τῶν ἀφιδρυμάτων, ὃ κατεσκεύασαν αἱ γυναῖκες, ἐφθέγξατο, πολλῶν παρουσῶν, γλώττῃ Λατίνῃ φωνὴν εὐσύνετόν τε καὶ γεγωνόν· ἧς ἐστι φωνῆς ἐξερμηνευόμενος ὁ νοῦς εἰς τὴν Ἑλλάδα διάλεκτον τοιόσδε· „Ὁσίῳ πόλεως νόμῳ γυναῖκες γαμεταὶ „δεδώκατέ με.“ οἷα δὲ φιλεῖ γίνεσθαι περὶ τὰς παραδόξους φωνάς τε καὶ ὄψεις, πολλὴ ταῖς παρούσαις ἐνέπιπτεν ἀπιστία, μή ποτ' οὐ τὸ ξόανον εἴη τὸ φθεγξάμενον, ἀνθρωπίνη δέ τις φωνή· μάλιστα δὲ, ὅσαι πρὸς ἄλλῳ τινὶ τὸν νοῦν ἔχουσαι τηνικαῦτα ἔτυχον, οὐκ ἰδοῦσαι τὸ φθεγγόμενον ὅ τι ποτ'

ἦν, ταύτην εἶχον τὴν πρὸς τὰς ἰδούσας ἀπιστίαν. ἔπειτα αὖθις πληθύνοντος τοῦ νεὼ, καὶ σιωπῆς πλείστης κατὰ δαίμονα γενομένης, ἐν μείζονι φωνῇ τὸ αὐτὸ ξόανον ἐφθέγξατο τὴν αὐτὴν λέξιν· ὥστε μηδὲν ἔτι εἶναι τὸ ἀμφίλογον. ἡ μὲν οὖν βουλὴ ὡς ταῦτα ἔμαθεν, ἐψηφίσατο θυσίας ἄλλας, καὶ σεβασμοὺς, οὓς ἂν οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ παραδῶσι, καθ᾽ ἕκαστον ἔτος ἐπιτελεῖν. αἱ δὲ γυναῖκες ἐν ἔθει κατεστήσαντο, τῇ τῆς ἱερείας χρησάμεναι γνώμῃ, τῷ ξοάνῳ τούτῳ μήτε στεφάνους ἐπιτιθέναι, μήτε χεῖρας προσφέρειν γυναῖκας, ὅσαι δευτέρων ἐπειράθησαν γάμων, τὴν δὲ τιμὴν καὶ θεραπείαν αὐτοῦ πᾶσαν ἀποδεδόσθαι ταῖς νεογάμοις. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων οὔτε παρελθεῖν τὴν ἐπιχώριον ἱστορίαν καλῶς εἶχεν, οὔτε πλείονα περὶ αὐτῆς ποιεῖσθαι λόγον. ἐπάνειμι δ᾽ ὅθεν εἰς τοῦτον ἐξέβην τὸν λόγον.

LVII. *Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ χάρακος ἀπαλλαγὴν τῶν γυναικῶν, ὁ Μάρκιος περὶ τὸν ὄρθρον ἀναστήσας τὴν στρατιὰν, ἀπῆγεν ὡς διὰ φιλίας. καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ Οὐολούσκων ἐγένετο, πάντα, ὅσα ἐκ τῶν λαφύρων ἔλαβε, δωρησάμενος τοῖς στρατιώταις, ἑαυτῷ δ᾽ οὐδ᾽ ὁτιοῦν ὑπολιπόμενος, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα. ἡ μὲν οὖν κοινωνήσασα τῶν ἀγώνων αὐτῷ στρατιὰ, πλούτῳ βαρεῖα ἀφικομένη, τήν τ᾽ ἀνάπαυλαν οὐκ ἀηδῶς ἐδέξατο τοῦ πολέμου, καὶ δι᾽ εὐνοίας εἶχε τὸν ἄνδρα, συγγνώμης τ᾽ ἄξιον ἡγεῖτο, εἰ μὴ τέλος ἐπέθηκε τῷ πολέμῳ, μητρὸς οἶκτους καὶ λιτὰς ἐντραπείς. ἡ δ᾽ ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπομείνασα νεότης,*

φθονοῦσα μὲν τοῖς ἐπὶ στρατοπέδου γενομένοις τῶν πολλῶν ὠφελειῶν, διημαρτηκυῖα δὲ, ὧν ἤλπισεν, εἰ καθαιρεθείη τὸ Ῥωμαίων φρόνημα τῆς πόλεως ἁλούσης, ἐτραχύνετο πρὸς τὸν ἡγεμόνα, καὶ πικρὰ σφόδρα ἦν· καὶ τελευτῶσα, ἐπειδὴ τοῦ μύσους ἡγεμόνας ἔλαβε τοὺς πλεῖστον ἐν τῷ ἔθνει δυναμένους, ἐξηγριώθη τε καὶ ἔργον ἔδρασεν ἀνόσιον. ἦν δὲ Τύλλος Ἄττιος ὁ τὰς ὀργὰς αὐτῶν παραθήξας, ἔχων περὶ αὐτὸν ἑταιρίαν ἐξ ἁπάσης πόλεως οὐκ ὀλίγην. τούτῳ δ' ἄρα ἐδέδοκτο παλαίτερον ἔτι, τὸν φθόνον οὐ δυναμένῳ κατέχειν, εἰ μὲν εὖ πράξας ὁ Μάρκιος, καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν διαφθείρας, καὶ τοῖς Οὐολούσκοις ὑποτάξας ἔλθοι, κρύφα καὶ σὺν δόλῳ αὐτὸν ἀνελεῖν· εἰ δὲ διαμαρτὼν τῆς πείρας, ἀτελὴς τοῦ ἔργου ἀναστρέψειεν, ὡς προδότην, παραδόντα τῇ περὶ αὐτὸν ἑταιρίᾳ, ἀποκτεῖναι· ὅπερ ἐποίει τότε. καὶ συναγαγὼν χεῖρα οὐκ ὀλίγην, κατηγόρει τοῦ ἀνδρὸς, τεκμαιρόμενος ἀληθέσι ψευδῆ, καὶ οὐ γενησόμενα εἰκάζων γενησομένοις· ἐκέλευέ τ' ἀποθέμενον αὐτὸν τὴν ἀρχὴν, λόγον ὑπέχειν τῆς στρατηγίας. ἦν δὲ τῆς ὑπομενούσης στρατιᾶς ἐν ταῖς πόλεσιν ἡγεμὼν, ὡς καὶ πρότερον εἴρηταί μοι, κύριος, τοῦ τε συναγαγεῖν ἐκκλησίαν, καὶ τοῦ καλεῖν, ὃν βούλοιτο, ἐπὶ δίκην.

LVIII. Ὁ δὲ Μάρκιος ἀντιλέγειν μὲν πρὸς οὐδέτερον τούτων ἐδικαίου, περὶ δὲ τῆς τάξεως αὐτῶν διεφέρετο, λόγον ἀξιῶν ἀποδοῦναι πρότερον τῶν πεπραγμένων αὐτῷ κατὰ τὸν πόλεμον, ἔπειτ', ἐὰν ἅπασι δόξῃ Οὐολούσκοις, ἀποθήσεσθαι τὴν ἀρχήν.

τούτων δ' οὐ μίαν ᾤετο πόλιν δεῖν, ἐν ᾗ τὸ πλεῖον ὑπὸ τοῦ Τύλλου διέφθαρτο μέρος, γενέσθαι κυρίαν, ἀλλὰ τὸ ἔθνος ἅπαν εἰς τὴν ἔννομον ἀγορὰν συναχθὲν, εἰς ἣν ἔθος ἦν αὐτοῖς, ὅτε περὶ τῶν μεγίστων βουλεύεσθαι μέλλοιεν, ἐξ ἁπάσης πόλεως προβούλους ἀποστέλλειν. ὁ δὲ Τύλλος ἀντέλεγε πρὸς ταῦτα, καλῶς εἰδὼς, ὅτι δεινὸς εἰπεῖν ἀνὴρ, πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων λόγον ἀποδιδοὺς, ἐν ἡγεμονικῷ ἀξιώματι μένων, πείσει τὸ πλῆθος· καὶ τοσούτου δεήσει τιμωρίαν προδοτῶν ὑποσχεῖν, ὥστε καὶ λαμπρότερος ἔτι καὶ τιμιώτερος ὑπ' αὐτῶν ἔσται, τόν τε πόλεμον, ὅπως ἂν βούληται, καταλύσασθαι συγχωρησάντων, ἁπάντων γενήσεται κύριος. καὶ ἦν μέχρι πολλοῦ λόγων τε καὶ ἀντιμαχήσεων τῶν ἐπ' ἀλλήλοις γινομένων καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν πολὺς ἀγών· ἔργῳ γὰρ οὐχ οἷόν τ' ἦν οὐδετέρῳ βιάσασθαι τὸν ἕτερον τῆς ἰσοτίμου ἀρχῆς ἀξιώσει κρατυνόμενον. ὡς δ' οὐδὲν τῆς φιλονεικίας ἐγίνετο πέρας, ἡμέραν προειπὼν ὁ Τύλλος, ἐν ᾗ τὸν Μάρκιον ἐκέλευεν ἥκειν τὴν ἀρχὴν ἀποθησόμενον, καὶ δίκην ὑφέξοντα τῆς προδοσίας, θρασυτάτους δ' ἄνδρας εὐεργεσιῶν ἐλπίσιν ἐπάρας ἀρχηγοὺς ἀνοσίου ἔργου γενέσθαι, παρῆν εἰς τὴν ἀποδειχθεῖσαν ἀγοράν· καὶ προελθὼν ἐπὶ το βῆμα, πολλῇ κατηγορίᾳ ἐχρήσατο τοῦ Μαρκίου, καὶ εἰ μὴ βούλοιτο ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἑκὼν, τῷ δήμῳ παρεκελεύσατο παύειν αὐτὸν ἁπάσῃ δυνάμει.

Marcii caedes, funus et laudes.

LIX. Ἀναβάντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τὴν ἀπολογίαν, βοή τε πολλὴ κωλύουσα τοὺς λόγους ἐκ τῆς ἑταιρίας τῆς περὶ τὸν Τύλλον ἐγένετο· καὶ μετὰ ταῦτα Παῖε καὶ Βάλλε φωνοῦντες, περιΐστανται αὐτὸν οἱ θρασύτατοι, καὶ συναράττοντες τοῖς λίθοις, ἀποκτιννύουσιν. ἐῤῥιμμένου δ᾽ αὐτοῦ χαμαὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν, οἵ τε παραγενόμενοι τῷ πάθει, καὶ ο μετὰ ταῦτα, ἤδη νεκροῦ ὄντος, ἀφικόμενοι, τόν τ᾽ ἄνδρα τῆς τύχης ὠδύροντο, ὡς οὐ καλὰς εἰληφότα παρὰ σφῶν ἀμοιβὰς, ἐπιλεγόμενοι πάντα, ὅσα τὸ κοινὸν ὠφέλησε, καὶ τοὺς δράσαντας τὸν φόνον ἐπόθουν λαβεῖν, ὡς ἀνόμου ἔργου καὶ ἀσυμφόρου ταῖς πόλεσιν ἄρξαντας, ἄνευ δίκης ἐν χειρῶν νόμῳ τινὰ ἀποκτεῖναι, καὶ ταῦτα ἡγεμόνα. μάλιστα δ᾽ ἠγανάκτουν οἱ ταῖς στρατείαις αὐτοῦ παραγενόμενοι· καὶ ἐπειδὴ ζῶντι αὐτῷ οὐχ ἱκανοὶ ἐγένοντο κωλυταὶ τῆς συμφορᾶς, τὰς μετὰ τὸν θάνατον ὀφειλομένας ἔγνωσαν ἀποδιδόναι χάριτας, συμφέροντες εἰς τὴν ἀγορὰν, ὅσων ἔδει τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν εἰς τὴν ἀναγκαίαν τιμήν. ἐπειδὴ δὲ πάντα ηὐτρέπιστο, θέντες ἐπὶ στρωμνῆς εὐπρεπεστάτῳ ἠσκημένης κόσμῳ, τὴν αὐτοκρατορικὴν ἔχοντα ἐσθῆτα, καὶ πρὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ φέρεσθαι κελεύσαντες λάφυρά τε καὶ σκῦλα, καὶ στεφάνους, καὶ μνήμας, ὧν εἷλε, πόλεων, ἦραντο τὴν κλίνην οἱ λαμπρότατοι τῶν νέων ἐν τοῖς κατὰ πολέμους ἔργοις· καὶ κομίσαντες εἰς τὸ προάστειον, ὃ μάλιστα ἦν ἐπιφανὲς, ἔθεσαν ἐπὶ τὴν

παρεσκευασμένην πυρὰν, συμπροπεμπούσης τὸ σῶμα τῆς πόλεως ὅλης μετ' οἰμωγῆς τε καὶ δακρύων. ἔπειτα κατασφάξαντές τ' αὐτῷ βοσκήματα, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαρξάμενοι πάντων, ὅσων ἄνθρωποι βασιλεῦσιν, ἢ στρατιᾶς ἡγεμόσιν, ἐπὶ πυραῖς ἀπάρχονται, παρέμειναν οἱ μάλιστα τὸν ἄνδρα ἀσπαζόμενοι μέχρι τοῦ μαρανθῆναι τὴν φλόγα· κἄπειτα συναγαγόντες τὰ λείψανα, ἔθαψαν ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, χώματι ὑψηλῷ διὰ πολυχειρίαν ἐργασθέντι, μνῆμα ἐπίσημον ἐργασάμενοι.

LX. Μάρκιος μὲν δὴ τοιαύτης καταστροφῆς ἔτυχεν, ἀνὴρ τὰ πολεμικὰ ἄριστος τῶν καθ' ἡλικίαν, καὶ πρὸς ἁπάσας τὰς ἡδονὰς, ὅσαι ἄρχουσι νέων, ἐγκρατὴς, τά τε δίκαια οὐκ ἀπὸ νόμου μᾶλλον ἀνάγκης διὰ τιμωριῶν δέος ἀκούσιος ἀποδιδοὺς, ἀλλ' ἑκών τε καὶ πεφυκὼς πρὸς αὐτὰ εὖ, καὶ οὐδ' ἐν ἀρετῆς μοίρᾳ τὸ μηθὲν ἀδικεῖν τιθέμενος, οὐ μόνον τ' αὐτὸς ἁγνεύειν ἀπὸ πάσης κακίας προθυμούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους προσαναγκάζειν δικαιῶν· μεγαλόφρων τε καὶ δωρηματικὸς, καὶ εἰς ἐπανόρθωσιν, ὧν ἑκάστῳ δέοι τῶν φίλων, ὁπότε γνοίη, προχειρότατος· τά τε πολιτικὰ πράττειν οὐθενὸς χείρων τῶν ἀριστοκρατικῶν· καὶ εἰ μὴ τὸ στασιάζον τῆς πόλεως ἐμποδὼν αὐτοῦ τοῖς πολιτεύμασιν ἐγένετο, μεγίστην ἂν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἐπίδοσιν εἰς ἡγεμονίαν ἐκ τῶν ἐκείνου πολιτευμάτων ἔλαβεν. ἀλλ' οὐ γὰρ ἐν δυνατῷ ἦν ἄρα πάσας τὰς ἀρετὰς ἐν ἀνθρώπου γενέσθαι φύσει· οὐδὲ φύσεταί τις ἀπὸ θνητῶν καὶ ἐπικήρων σπερμάτων, περὶ πάντα ἀγαθός.

LXI. Ἐκείνῳ γε οὖν ταύτας ὁ δαίμων τὰς ἀρετὰς χαρισάμενος, ἑτέρας οὐκ εὐτυχεῖς κῆράς τε καὶ ἄτας προσῆψε. τὸ γὰρ πρᾶυ καὶ φαιδρὸν οὐκ ἐπῆν αὐτοῦ τοῖς τρόποις, οὔτε τὸ θεραπευτικὸν τῶν πέλας ἔν τε ἀσπασμοῖς καὶ προσαγορεύσεσιν, οὐδὲ δὴ τὸ εὐδιάλλακτον καὶ μετριοπαθὲς, ὁπότε δι' ὀργῆς τῳ γένοιτο· οὐδὲ ἡ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἐπικοσμοῦσα χάρις· ἀλλ' ἀεὶ πικρὸς καὶ χαλεπὸς ἦν. ταῦτά τε δὴ αὐτὸν ἐν πολλοῖς ἔβλαψε, καὶ πάντων μάλιστα ἡ περὶ τὰ δίκαια καὶ τὴν φυλακὴν τῶν νόμων ἄκρατός τε καὶ ἀπαράπειστος, καὶ οὐθὲν τῷ ἐπιεικεῖ διδοῦσα ἀποτομία· ἔοικέ τε ἀληθὲς εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενον φιλοσόφων, ὅτι μεσότητές εἰσιν, ἀλλ' οὐκ ἀκρότητες αἱ τῶν ἠθῶν ἀρεταὶ, μάλιστα δὲ ἡ δικαιοσύνη. οὐ γὰρ μόνον ἐλλείπουσα τοῦ μετρίου πέφυκεν, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλουσα, αὐτοῖς τ' οὐ λυσιτελὴς, ἀλλ' ἔστιν ὅτε αἰτία μεγάλων συμφορῶν, καὶ εἰς θανάτους οἰκτροὺς καὶ λύμας ἀνηκέστους καταστρέφουσα. Μάρκιόν γ' οὐδὲν ἦν ἕτερον ἄρα ὃ τῆς πατρίδος ἐξήλασεν, καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἀνόνητον ἐποίησεν, ἢ τὸ ἀκριβὲς καὶ ἄκρον δίκαιον. τοῖς τε γὰρ δημόταις εἴκειν τὰ μέτρια δέον, καὶ ἀφιέναι τι ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ τὰ πρῶτα φέρεσθαι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐβουλήθη, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὰ μὴ δίκαια ἀντιλέγων, μῖσος ἤγειρε, καὶ ἐξηλάθη πρὸς αὐτῶν· τῆς τ' Οὐολούσκων στρατηγίας, εὐθὺς ἅμα τῷ διαλῦσαι τὸν πόλεμον, ἀπαλλαγῆναι παρὸν, καὶ μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν ἑτέρωσέ ποι, ἕως ἂν ἡ κάθοδος αὐτῷ δοθείη ὑπὸ τῆς

πατρίδος, καὶ μὴ παρασχεῖν αὐτὸν ἐχθρῶν ἐπιβουλαῖς καὶ ὄχλων ἀμαθίαις σκοπὸν, οὐκ ἠξίωσεν· ἀλλ᾽ ὑπεύθυνον οἰόμενος δεῖν τὸ σῶμα παρασχεῖν τοῖς πεπιστευκόσι τὴν ἀρχὴν, καὶ λόγον ἀποδοὺς, ὧν ἔπραξε κατὰ τὴν ἡγεμονίαν, εἴ τι φαίνοιτο ἀδικῶν, τὴν κατὰ νόμους ὑποσχεῖν δίκην, τῆς ἄκρας δικαιοσύνης οὐ καλοὺς ἀπέλαβε μισθούς.

LXII. Εἰ μὲν οὖν ἅμα τοῖς σώμασι διαλυομένοις καὶ τὸ τῆς ψυχῆς, ὅ τι δή ποτέ ἐστιν ἐκεῖνο, συνδιαλύεται, καὶ οὐδαμῇ οὐθέν ἐστιν ἔτι, οὐκ οἶδ᾽, ὅπως μακαρίους ὑπολάβω τοὺς μηθὲν μὲν ἀπολαύσαντας τῆς ἀρετῆς ἀγαθὸν, δι᾽ αὐτὴν δὲ ταύτην ἀπολομένους. εἰ δ᾽ ἄφθαρτοι μέχρι τοῦ παντὸς τυγχάνουσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν οὖσαι, καθάπερ οἴονταί τινες, ἢ χρόνον μετὰ τὴν ἀπαλλαγήν τινα τῶν σωμάτων ἐνδιαμένουσι, μήκιστον μὲν αἱ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἐλάχιστον δὲ αἱ τῶν κακῶν, ἀποχρῶσα τιμὴ φαίνοιτ᾽ ἂν τοῖς ἀρετὴν ἀσκοῦσι, καὶ εἰ ἠναντιώθη τὰ ἐκ τῆς τύχης, ἡ παρὰ τῶν ζώντων εὐλογία, καὶ μνήμη μέχρι πλείστου παραμείνασα χρόνου· ὃ καὶ τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ συνέβη. οὐ γὰρ μόνον Οὐολοῦσκοι τὸν θάνατον ἐπένθησαν αὐτοῦ, καὶ ὡς τῶν ἀρίστων γενόμενον ἐν τιμῇ ἔχουσιν· ἀλλὰ καὶ Ῥωμαῖοι, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγνώσθη, μεγάλην συμφορὰν ὑπολαβόντες εἶναι τῆς πόλεως, πένθος ἐποιήσαντο ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ· καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις τε καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύραν, καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα κόσμον, μέλασιν

ἀμφιασμοῖς χρώμεναι, τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον. ἐτῶν δὲ μετὰ τὸ πάθος ὁμοῦ τι πεντακοσίων ἤδη διαγεγονότων εἰς τόνδε τὸν χρόνον, οὐ γέγονεν ἐξίτηλος ἡ τοῦ ἀνδρὸς μνήμη, ἀλλ' ᾄδεται καὶ ὑμνεῖται πρὸς ἁπάντων, ὡς εὐσεβὴς καὶ δίκαιος ἀνήρ. ὁ μὲν δὴ κατασχὼν Ῥωμαίους κίνδυνος ἐκ τῆς Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἐπιστρατείας Μάρκιον λαβούσης ἡγεμόνα, μέγιστος τῶν πρὸ αὐτοῦ γενόμενος, καὶ μικρὸν ἀποσχὼν τοῦ καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν ἀνελεῖν ἐκ βάθρων, τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

Expeditio consulum inanis.

LXIII. Ἡμέραις δὲ ὕστερον ὀλίγαις ἐξελθόντες εἰς τὴν ὕπαιθρον Ῥωμαῖοι πολλῇ στρατιᾷ, τῶν ὑπάτων ἀγόντων ἀμφοτέρων, καὶ προελθόντες ἄχρι τῶν ὅρων τῆς σφετέρας, κατεστρατοπέδευσαν ἐπὶ λόφοις δυσὶν, ὧν ἴδιον ἑκατέρου τῶν ὑπάτων στρατόπεδον ἐπὶ τοῖς ἐρυμνοτάτοις. οὐ μὴν ἔδρασάν γ' οὐδὲν μεῖζον, ἀλλ' ἀνέστρεψαν ἄπρακτοι, καίτοι καλὰς ἀφορμὰς δόντων αὐτοῖς τῶν πολεμίων δρᾶσαί τι γενναῖον. πρότεροι γὰρ ἔτι τούτων Οὐολοῦσκοί τε καὶ Αἰκανοὶ στρατὸν ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων γῆν ἤγαγον, γνώμην ποιησάμενοι μὴ ἀνεῖναι τὸν καιρὸν, ἀλλ' ἕως ἔτι καταπεπλῆχθαι τὸ ἀντίπαλον ἐδόκουν, χωρεῖν ἐπ' αὐτὸ, ὡς καὶ ἑκούσιον διὰ δέος παραστησόμενον. στασιάσαντες δὲ περὶ τῆς ἡγεμονίας κατ' ἀλλήλων, τὰ ὅπλα ἥρπασαν, καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο, οὔτε κατὰ τάξιν, οὔτ' ἐκ παραγγέλματος, ἀλλὰ φύρδην καὶ ἀναμίξ· ὥστε πολὺν ἐξ ἀμφοῖν

γενέσθαι φόνον. καὶ εἰ μὴ δὺς ὁ ἥλιος ἔφθασεν, ἅπασαι ἂν αὐτῶν αἱ δυνάμεις διεφθάρησαν. τῇ δὲ νυκτὶ λυούσῃ τὸ νεῖκος ἀκούσιοι εἴξαντες, διεκρίθησάν τ' ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἐπὶ τοὺς ἰδίους χάρακας ἀπηλλάγησαν. ἕωθεν δ' ἀναστήσαντες τὰς δυνάμεις, ἀπῄεσαν ἑκάτεροι ἐπὶ τὰ σφέτερα. οἱ δὲ ὕπατοι παρά τε αὐτομόλων καὶ αἰχμαλώτων, οἳ παρ' αὐτὸ τὸ ἔργον ἀπέδρασαν, ἀκούσαντες, οἷα κατέσχε λύσσα καὶ θεοβλάβεια τὰ πολέμια, οὔτε συνεπέθεντο τῷ κατ' εὐχὴν δοθέντι καιρῷ, τριάκοντα σταδίων οὐ πλεῖον ἀπέχοντες, οὔτ' ἀπιόντας ἐδίωξαν, ἐν ᾧ κεκμηκότας καὶ τραυματίας, καὶ ὀλίγους ἐκ πολλῶν καὶ ἀτάκτους χωροῦντας, ἀκραιφνεῖς αὐτοὶ καὶ σὺν κόσμῳ ἑπόμενοι, ῥᾳδίως ἂν διέφθειραν πασσυδί. λύσαντες δὲ καὶ αὐτοὶ τοὺς χάρακας, ἀπῄεσαν ἐπὶ τὴν πόλιν· εἴτ' ἀρκούμενοι τῷ παρὰ τῆς τύχης δοθέντι ἀγαθῷ, εἴτ' οὐ πιστεύοντες ἀνασκήτῳ στρατιᾷ τῇ σφετέρᾳ, εἴτε περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὸ μηδὲ ὀλίγους τῶν σφετέρων ἀποβαλεῖν. ἀφικόμενοι δ' εἰς τὴν πόλιν, ἐν αἰσχύνῃ πολλῇ ἦσαν, δειλίας δόξαν ἐπὶ τῷ ἔργῳ φερόμενοι· καὶ οὐδεμίαν ἔξοδον ἔτι ποιησάμενοι, παρέδοσαν τοῖς μεθ' ἑαυτοὺς ὑπάτοις τὴν ἀρχὴν

Coss. C. Aquilio et T. Siccio, bellum cum Hernicis et Volscis.

LXIV. Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ Γάϊος μὲν Ἀκύλλιος καὶ Τίτος Σίκκιος, ἄνδρες ἔμπειροι πολέμων, τὴν ὑπατείαν παρειλήφασιν. ἡ δὲ βουλή, προθέντων

λόγον περὶ τοῦ πολέμου τῶν ὑπάτων, πρῶτον ἐψηφίσατο πρεσβείαν πέμψαι πρὸς Ἕρνικας, αἰτήσουσαν, ὡς παρὰ φίλων τε καὶ ἐνσπόνδων, δίκας νομίμους· ἠδίκητο γὰρ ἡ πόλις ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὴν Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἐπιστρατείαν, λῃστείαις τε καὶ καταδρομαῖς τῆς ὁμορούσης αὐτοῖς γῆς· ἕως δ' ἂν τὰς παρ' ἐκείνων λάβωσιν ἀποκρίσεις, στρατιὰν ὅσην δύνωνται πλείστην καταγράφειν τοὺς ὑπάτους, καὶ τοὺς συμμάχους πρεσβειῶν ἀποστολαῖς παρακαλεῖν, σῖτόν τε καὶ ὅπλα καὶ χρήματα, καὶ τὰ ἄλλα, ὅσων ἔδει τῷ πολέμῳ, διὰ πολυχειρίας παρασκευάσασθαι, καὶ ἐν τάχει. ὡς δ' ἀπήγγειλαν αὐτοῖς ἀναστρέψαντες οἱ πρέσβεις, ἃς παρὰ τῶν Ἑρνίκων ἔλαβον ἀποκρίσεις, ὅτι συνθήκας μὲν οὔ φασιν αὐτοῖς εἶναι πρὸς Ῥωμαίους κοινῇ γενομένας οὐδέποτε, τὰς δὲ πρὸς βασιλέα Ταρκύνιον ὁμολογίας αἰτιῶνται λελύσθαι, τήν τ' ἀρχὴν ἀφαιρεθέντος ἐκείνου, καὶ τεθνηκότος ἐπὶ τῆς ξένης· εἰ δέ τινες ἁρπαγαὶ καὶ καταδρομαὶ τῆς χώρας ἐγένοντο διὰ λῃστηρίων, οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης γεγονέναι λέγουσιν, ἀλλ' ἰδιωτῶν ἀδικήματα μετιόντων τὰ ἴδια· καὶ οὐδὲ τοὺς ταῦτα δράσαντας παρέχειν οἷοί τέ εἰσιν ἐπὶ δίκην, ἕτερα καὶ αὐτοὶ τοιαῦτα πεπονθέναι λέγοντες καὶ ἀντεγκαλοῦντες, ἄσμενοί τέ εἰσι δέχεσθαι τὸν πόλεμον. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα, ἐψηφίσατο νείμασθαι τὴν καταγραφεῖσαν ἐκ τῶν νεωτέρων στρατιὰν τριχῇ· τούτων δὲ τὴν μὲν μίαν τὸν ὕπατον ἄγοντα Γάϊον Ἀκύλλιον ὁμόσε τῇ Ἑρνίκων στρατιᾷ χωρεῖν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἤδη ἦσαν ἐν τοῖς

ὅπλοις· τὴν δὲ ἑτέραν Τῖτον Σίκκιον ἐπὶ Οὐολούσκους ἄγειν, τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων. τὴν δὲ λοιπὴν τρίτην μερίδα παραλαβόντα Λάρκιον Σπόριον, ὃς ἦν ἀποδεδειγμένος ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἔπαρχος, τὴν ἔγγιστα τῆς πόλεως χώραν φυλάττειν· τοὺς δὲ ὑπὲρ τὸν στρατιωτικὸν κατάλογον, ὅσοι δύναμιν εἶχον ἔτι βαστάζειν ὅπλα, ταχθέντας ὑπὸ σημείαις, τάς τ' ἄκρας φρουρεῖν τῆς πόλεως, καὶ τὰ τείχη, μή τις αἰφνίδιος πολεμίων γένηται ἔφοδος, ἐξεστρατευμένης τῆς νεότητος ἀθρόας. ἡγεῖσθαι δὲ τῆς δυνάμεως ταύτης Αὖλον Σεμπρώνιον Ἀτρατῖνον, ἄνδρα τῶν ὑπατικῶν. ἐγένετο δὲ ταῦτα οὐ διὰ μακροῦ.

LXV. Ἀκύλλιος μὲν οὖν, ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ἐν τῇ Πραινεστηνῶν χώρᾳ τὸν Ἑρνίκων στρατὸν ὑπομένοντα καταλαβὼν, ἀντικατεστρατοπέδευσεν ὡς ἐδύνατο μάλιστα ἀγχοτάτω, σταδίους ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἀποσχὼν ὀλίγῳ πλείους διακοσίων· τρίτῃ δ', ἀφ' ἧς κατεστρατοπέδευσεν, ἡμέρᾳ, προελθόντων ἐκ τοῦ χάρακος τῶν Ἑρνίκων εἰς τὸ πεδίον ἐν τάξει, καὶ τὰ σημεῖα ἀράντων τῆς μάχης, ἀντεξῆγε καὶ αὐτὸς τὴν δύναμιν ἐν κόσμῳ τε καὶ κατὰ τέλη. ἐπεὶ δ' ἀγχοῦ ἐγένοντο ἀλλήλων, ἔθεον ἀλαλάξαντες ὁμόσε, πρῶτον μὲν οἱ ψιλοὶ, σαυνίων τε βολαῖς καὶ τοξεύμασι, καὶ λίθοις ἀπὸ σφενδόνης μαχόμενοι, καὶ πολλὰ τραύματα ἔδοσαν ἀλλήλοις· ἔπειτα ἱππεῖς ἱππεῦσι συῤῥάττουσι κατ' ἴλας ἐλαύνοντες, καὶ τὸ πεζὸν τῷ πεζῷ κατὰ σπείρας μαχόμενον. ἔνθα δὴ καλὸς ἀγὼν ἦν, ἐκθύμως ἀμφοτέρων ἀγωνιζομένων, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενον οὐδέτεροι τοῖς ἑτέροις

τοῦ χωρίου ἐν ᾧ ἐτάχθησαν εἴκοντες. ἔπειτα ἡ Ῥωμαίων ἤρξατο κάμνειν φάλαγξ, οἷα διὰ πολλοῦ τοῦ μεταξὺ χρόνου τότε πρῶτον ἠναγκασμένη ὁμιλεῖν πολέμῳ. τοῦτο συνιδὼν Ἀκύλλιος ἐκέλευσε τοὺς ἀκμῆτας ἔτι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο φυλαττομένους, ὑπὸ τὰ κάμνοντα τῆς φάλαγγος ὑπελθεῖν μέρη, τοὺς δὲ τραυματίας, καὶ τοὺς ἀπειρηκότας, ὀπίσω τῆς φάλαγγος ἀπιέναι. οἱ δὲ Ἕρνικες, ὡς ἔμαθον κινουμένους αὐτῶν τοὺς λόχους, φυγῆς τ' ἄρχειν τοὺς Ῥωμαίους ὑπέλαβον, καὶ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις, ἐμβάλλουσι πυκνοῖς τοῖς λόχοις εἰς τὰ κινούμενα τῶν πολεμίων μέρη, καὶ οἱ ἀκραιφνεῖς τῶν Ῥωμαίων ἐπιόντας αὐτοὺς δέχονται· καὶ ἦν αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἀμφοτέρων ἐκθύμως ἀγωνιζομένων μάχη καρτερά· καὶ γὰρ καὶ οἱ τῶν Ἑρνίκων ἐξεπληροῦντο λόχοι τοῖς ἀκμῆσιν ὑποπεμπομένοις εἰς τὰ κάμνοντα ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων. ἐπειδὴ δὲ περὶ δείλην ὀψίαν ἦν ἤδη, παρακαλέσας τοὺς ἱππεῖς ὁ ὕπατος, νυνὶ δὲ ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι, ἐμβάλλει τοῖς πολεμίοις κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, αὐτὸς ἡγούμενος τῆς ἴλης. οἱ δέ, ὀλίγον τινὰ δεξάμενοι χρόνον αὐτούς, ἐγκλίνουσι, καὶ γίνεται φόνος ἐνταῦθα πολύς. τὸ μὲν δεξιὸν τῶν Ἑρνίκων κέρας ἐπόνει τε ἤδη, καὶ ἐξέλειπε τὴν τάξιν· τὸ δ' εὐώνυμον ἔτι ἀντεῖχε, καὶ περιῆν τοῦ Ῥωμαίου δεξιοῦ· μετ' ὀλίγον μέντοι καὶ τοῦτο ἐνέδωκεν. ὁ γὰρ Ἀκύλλιος τοὺς ἀρίστους τῶν νέων ἐπαγόμενος, παρεβοήθει κἀκεῖ, παραθαῤῥύνων τε καὶ ἐξ ὀνόματος ἀνακαλῶν τοὺς εἰωθότας ἐν ταῖς πρὶν ἀριστεύειν μάχαις· τά τε σημεῖα τῶν λόχων, ὅσοι μὴ

ἐῤῥωμένως ἐδόκουν ἀμύνεσθαι, παρὰ τῶν σημειοφόρων ἁρπάζων, εἰς μέσους ἐῤῥίπτει τοὺς πολεμίους, ἵνα τὸ δέος αὐτοὺς τῆς ἐννόμου τιμωρίας, εἰ μὴ ἀνασώσαιντο τὰς σημαίας, ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι ἀναγκάσῃ· τῷ τε κάμνοντι αὐτὸς παρεβοήθει μέρει ἀεὶ, ἕως ἐξέωσε τῆς στάσεως καὶ θάτερον κέρας. ψιλωθέντων δὲ τῶν ἄκρων, οὐδὲ τὰ μέσα παρέμενε. φυγὴ δὲ τῶν Ἑρνίκων μετὰ τοῦτο ἐγίνετο ἐπὶ τὸν χάρακα τεταραγμένη τε καὶ ἄκοσμος· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοῖς κτείνοντες ἠκολούθουν. τοσαύτη δ' ἄρα προθυμία παρὰ τὸν τότε ἀγῶνα τῇ Ῥωμαίων στρατιᾷ ἐνέπεσεν, ὥστε καὶ τοῦ χάρακος τῶν πολεμίων πειρᾶσθαί τινας ἐπιβαίνειν, ὡς ἐξ ἐφόδου χειρωσομένους· ὧν οὐκ ἀσφαλῆ τὴν προθυμίαν, οὐδ' ἐν τῷ συμφέροντι γινομένην ὁρῶν ὁ ὕπατος, σημαίνειν κελεύσας τὸ ἀνακλητικὸν, κατεβίβασε τοὺς ὁμόσε χωροῦντας, ἄκοντας ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, δείσας, μὴ ἐξ ὑπερδεξίων βαλλόμενοι, σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ μετὰ μεγάλης βλάβης ἀναγκασθῶσιν ὑποχωρεῖν, ἔπειτα καὶ τὴν ἐκ τῆς προτέρας νίκης εὔκλειαν ἀφανίσωσι. τότε μὲν οὖν· ἤδη γὰρ ἦν περὶ δύσιν ἡλίου· χαίροντές τε καὶ παιανίζοντες οἱ Ῥωμαῖοι κατεστρατοπέδευσαν.

LXVI. Τῇ δ' ἐπιούσῃ νυκτὶ ψόφος τ' ἠκούετο πολὺς ἐκ τοῦ χάρακος τῶν Ἑρνίκων καὶ βοὴ, καὶ πολλὰ ἐφαίνετο σέλα λαμπάδων. ἀπογνόντες γὰρ ἔτι ἀνθέξειν ἑτέρᾳ μάχῃ, καταλιπεῖν τὸν χάρακα ἔγνωσαν αὐτοκέλευστοι· καὶ τὸ ποιῆσαν αὐτῶν τὴν ἀταξίαν καὶ βοὴν, τοῦτο ἦν. ὡς γὰρ εἶχο ἕκαστοι,

δυνάμεως καὶ τάχους, ἔφευγον ἐπιβοῶντές τε καὶ ἐπιβοώμενοι, τῶν δὲ ὑπολειπομένων διὰ τραύματα, ἢ νόσους, οἰμωγὰς καὶ λιτανείας ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθέμενοι. τοῦτ᾽ ἀγνοοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι, πεπυσμένοι δὲ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων πρότερον, ὅτι δύναμις Ἑρνίκων ἑτέρα μέλλει βοηθὸς ἥξειν τοῖς σφετέροις, καὶ τὴν βοήν τε καὶ ταραχὴν ἐπὶ τῇ ἐκείνων ἀφίξει γεγονέναι νομίζοντες, τά τε ὅπλα ἀνέλαβον, καὶ τὸν χάρακα περιστεφανώσαντες, μή τις ἔφοδος αὐτοῖς γένοιτο νύκτωρ, τοτὲ μὲν ὅπλων κτύπον ἐποίουν ἀθρόοι, τοτὲ δέ, ὥσπερ εἰς μάχην ὁρμώμενοι, θαμινὰ ἐπηλάλαζον. τοῖς δὲ Ἕρνιξι καὶ ταῦτα δέος μέγα παρεῖχε, καὶ ὡς διωκόμενοι πρὸς τῶν πολεμίων, σποράδες ἄλλοι κατ᾽ ἄλλας ὁδοὺς ἔθεον. ἡμέρας δὲ γενομένης, ἐπειδὴ ἀπήγγειλαν αὐτοῖς οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν κατασκοπὴν ἱππεῖς, ὡς οὔτε δύναμις ἑτέρα παρῄει σύμμαχος τοῖς πολεμίοις, οἵ τε τῇ προτέρᾳ παραταξάμενοι μάχῃ πεφεύγασιν; ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Ἀκύλλιος, τόν τε χάρακα τῶν πολεμίων αἱρεῖ μεστὸν ὄντα ὑποζυγίων τε καὶ ἀγορᾶς καὶ ὅπλων· καὶ τοὺς τραυματίας αὐτῶν οὐκ ἐλάττους ὄντας τῶν πεφευγότων λαμβάνει· τήν τε ἵππον ἐκπέμψας ἐπὶ τοὺς ἐσκεδασμένους ἀνὰ τὰς ὁδούς τε καὶ τὰς ὕλας, πολλῶν γίνεται σωμάτων ἐγκρατής· καὶ τὸ λοιπὸν ἤδη τὴν Ἑρνίκων γῆν ἐπῄει, λεηλατῶν ἀδεῶς, οὐδενὸς ἔτι ὑπομένοντος εἰς χεῖρας ἰέναι. ταῦτα μὲν Ἀκύλλιος ἔδρασε

Triumphus de Volscis et Hernicis.

LXVII. Ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων, Τῖτος Σίκκιος, ὁ πεμφθεὶς ἐπὶ Οὐολούσκους, ὅσον ἦν κράτιστον τῆς δυνάμεως μέρος, εἰς τὴν Οὐελιτρανῶν χώραν εἰσέβαλλεν. ἐνταῦθα γὰρ ἦν Τύλλος Ἄττιος ὁ τῶν Οὐολούσκων ἡγεμὼν, τὴν ἀκμαιοτάτην συσκευασάμενος στρατιὰν, γνώμην ἔχων τὰ συμμαχικὰ Ῥωμαίων κακῶσαι πρῶτον, ὥσπερ ὁ Μάρκιος ἔδρασεν, ὅτε ἤρχετο τοῦ πολέμου, δόξας ἐν τῷ αὐτῷ φόβῳ Ῥωμαίους ἔτι διαμένειν, καὶ μηδεμίαν τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν κινδυνεύουσι πέμψειν ἐπικουρίαν. ὡς δ' ὤφθησάν τε καὶ εἶδον ἀλλήλας αἱ δυνάμεις, οὐδὲν ἔτι ἀναβαλλόμεναι συνῄεσαν εἰς τὸ αὐτό. ἦν δὲ ὁ χῶρος ὁ μεταξὺ τῶν στρατοπεδων, ἐν ᾧ τὴν μάχην ἔδει γενέσθαι, λόφος πετρώδης πολλαχῇ περικατεαγώς· ἔνθα οὐδετέροις ἡ ἵππος ἔμελλεν ἔσεσθαι χρησίμη. μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς, καὶ ἐν αἰσχύνῃ θέμενοι, εἰ παρόντες τῷ ἀγῶνι μηδὲν προσωφελήσουσιν, ἐδέοντο τοῦ ὑπάτου προσελθόντες ἀθρόοι, ἐᾶσαι σφᾶς καταβάντας ἀπὸ τῶν ἵππων, μάχεσθαι πεζοὺς, εἰ τοῦτο δοκεῖ αὐτῷ κράτιστον εἶναι. κἀκεῖνος πολλὰ ἐπαινέσας, καταβιβάζει τ' ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ σὺν ἑαυτῷ τεταγμένους εἶχεν ἐπισκόπους τε καὶ ἐπανορθωτὰς τοῦ κάμνοντος ἐσομένους. καὶ ἐγένοντο τῆς τότε νίκης λαμπρᾶς σφόδρα ἐσομένης οὗτοι Ῥωμαίοις αἴτιοι. τὸ μὲν γὰρ πεζὸν ἀμφοτέρων, πλήθει τε ὡς μάλιστα ἦν ἀνθρώπων καὶ ὁπλισμοῖς ὁμοιότροπον, τάξεώς τε κόσμῳ καὶ

μάχης ἐμπειρία, κατά τ' ἐπαγωγὰς καὶ ὑποχωρήσεις, πληγάς τ' αὖ καὶ φυλακὰς παραπλήσιον. μετέμαθον γὰρ Οὐολοῦσκοι πάντα τὰ πολέμια, ἐξ οὗ Μάρκιον ἔσχον ἡγεμόνα, καὶ εἰς τὰ Ῥωμαίων προσεχώρησαν ἔθη. διέμενον οὖν ἐπὶ πλεῖστον χρόνον τῆς ἡμέρας ἀγχωμάλως αἱ φάλαγγες ἀγωνιζόμεναι, καὶ ἡ τοῦ χωρίου φύσις ἀνώμαλος οὖσα, ἑκατέροις πολλὰ εἰς τὸ πλεονεκτεῖν κατ' ἀλλήλων παρείχετο. οἱ δὲ ἱππεῖς τῶν Ῥωμαίων διχῇ νείμαντες ἑαυτούς, οἱ μὲν κατὰ τὰ πλάγια τῶν πολεμίων ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρως ἐμβάλλουσιν· οἱ δὲ περιελθόντες διὰ τοῦ λόφου τοῖς κατόπιν ἐπιῤῥάττουσιν. ἔπειτα οἱ μὲν εἰσακοντίζουσι τὰς λόγχας· οἱ δὲ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τοῖς ἱππικοῖς ξίφεσι μακροτέροις οὖσιν κατὰ βραχιόνων παίοντες, καὶ παρὰ τὰς ἀγκύλας καταφέροντες, πολλῶν μὲν τὰς [ἀμυνομένας, ἢ σκεπούσας τὰ σώματα] χεῖρας αὐτοῖς σκεπάσμασί τε καὶ ἀμυντηρίοις ἀπέκοπτον, πολλοὺς δὲ γονάτων τε καὶ ἀστραγάλων πληγαῖς βαθείαις ἀπὸ κρατίστης βάσεως ἐῤῥίπτουν ἡμιθανεῖς. περιειστήκει τε πάντοθεν Οὐολούσκοις τὸ δεινόν· ἐκ μὲν τῶν κατὰ πρόσωπον οἱ πεζοὶ αὐτοῖς ἐνέκειντο, ἐκ δὲ τῶν πλαγίων τε καὶ τῶν κατόπιν, οἱ ἱππεῖς. ὥστε ὑπὲρ δύναμιν ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ πολλὰ ἔργα τόλμης τε καὶ ἐμπειρίας ἀποδειξάμενοι, μικροῦ δεῖν πάντες οἱ τὸ δεξιὸν κέρας ἔχοντες κατεκόπησαν. οἱ δ' ἐν μέσῃ τε τῇ φάλαγγι τεταγμένοι καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου κέρως, ἐπειδὴ τὸ δεξιόν τε παρεῤῥηγμένον εἶδον, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπιόντας σφίσι τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς, ἐξε-

λέξαντες τοὺς λόγους, βάδην ἀπεχώρουν ἐπὶ τὸν χάρακα, καὶ οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς ἐν τάξει ἠκολούθουν. ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ ἐρύματι ἦσαν, ἑτέρα γίνεται μάχη, τῶν ἱππέων ἐπιβαινόντων τοῖς περισταυρώμασι κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ χάρακος, ὀξεῖα καὶ παλίντροπος. πονουμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων, ὁ ὕπατος, κελεύσας τοῖς πεζοῖς ὕλην προσενέγκαντας ἀποχῶσαι τὰς τάφρους, πρῶτος ἐχώρει κατὰ τὸ ἐπίβατον, ἔχων τοὺς ἀρίστους τῶν ἱππέων, ἐπὶ τὰς ἐχυρωτάτας τοῦ χάρακος πύλας· ἀναστείλας δὲ τοὺς πρὸ αὐτῶν μαχομένους, καὶ τοὺς καταῤῥάκτας τῶν πυλῶν διακόψας, ἐντὸς ἐγεγόνει τῶν ἐρυμάτων, καὶ τοὺς ἐπιόντας τῶν σφετέρων πεζῶν ἐδέχετο. Τύλλος δ' Ἄττιος, ἔχων τοὺς ἐῤῥωμενεστάτους καὶ εὐτολμοτάτους Οὐολούσκων, ὁμόσε αὐτῷ χωρεῖ· καὶ πολλὰ ἔργα γενναῖα ἀποδειξάμενος· ἦν γὰρ ἀγωνιστὴς μὲν πολέμων σφόδρα ἄλκιμος, στρατηγῆσαι δ' οὐχ ἱκανός· ὑπὸ κόπου τε καὶ πλήθους τραυμάτων καταπονηθεὶς ἀποθνήσκει. τῶν δ' ἄλλων Οὐολούσκων, ἐπειδὴ ὁ χάραξ ἡλίσκετο, οἱ μὲν ἀγωνιζόμενοι κατεκόπησαν, οἱ δὲ τὰ ὅπλα ῥίψαντες, πρὸς ἱκεσίαν τῶν κεκρατηκότων ἐτράποντο· ὀλίγοι δέ τινες ἐπὶ τὰ οἰκεῖα φεύγοντες ἀπεσώθησαν. ἀφικομένων δ' εἰς τὴν Ῥώμην ἀγγέλων, οὓς ἀπέστειλαν οἱ ὕπατοι, μεγίστη χαρὰ τὸν δῆμον κατέσχε, καὶ αὐτίκα μὲν τοῖς θεοῖς χαριστηρίους ἐψηφίσαντο θυσίας, τοις δὲ ὑπάτοις τὴν τῶν θριάμβων τιμὴν προσέθεσαν· οὐ μέντοι τὴν αὐτήν γε ἀμφοτέροις· ἀλλὰ Σικκίῳ μὲν, ἐπειδὴ φόβου μείζονος ἠλευθερωκέναι ἐδόκει τὴν

πόλιν, τὸν Οὐολούσκων ὑβριστὴν καθελὼν στρατὸν, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν ἀποκτείνας, τὴν μείζονα πομπὴν ἐψηφίσαντο· καὶ εἰσήλασεν ὁ ἀνὴρ, ἔχων τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὴν συναγωνισαμένην δύναμιν, ἅρματι παρεμβεβηκὼς χρυσοχαλίνων ἵππων, τὴν βασιλικὴν ἠμφιεσμένος ἐσθῆτα, ὡς περὶ τοὺς μείζονας θριάμβους νόμος. Ἀκυλλίῳ δὲ τὸν ἐλάττονα θρίαμβον ἀπέδοσαν, ὃν αὐτοὶ καλοῦσιν ὄαν. δεδήλωταί μοι διὰ τῶν προτέρων, ἣν ἔχει διαφορὰν οὗτος πρὸς τὸν μείζονα. καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἀνὴρ πεζὸς, τὰ λοιπὰ τῆς πομπῆς ἐπαγόμενος. καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐτελεύτα.

Coss. Proculo Virginio et Sp. Cassio III. Aequi, Volsci, et Hernici debellati.

LXVIII. Οἱ δὲ παρὰ τούτων τὴν ὑπατείαν παραλαβόντες Πόπλιος Οὐεργίνιος, καὶ Σπόριος Κάσσιος τὸ τρίτον τότε ἀποδειχθεὶς ὕπατος, τάς τε πολιτικὰς καὶ τὰς συμμαχικὰς ἀναλαβόντες δυνάμεις, ἐξῆγον εἰς τὸν ὕπαιθρον· Οὐεργίνιος μὲν ἐπὶ τὰς Αἰκανῶν πόλεις, Κάσσιος δ᾽ ἐπὶ τὰς Ἑρνίκων τε καὶ Οὐολούσκων, κλήρῳ διαλαχόντες τὰς ἐξόδους. Αἰκανοὶ μὲν οὖν ὀχυρώσαντες τὰς πόλεις, καὶ τὰ πλείστου ἄξια ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀνασκευασάμενοι, τήν τε γῆν περιεώρων δῃουμένην, καὶ τὰς αὐλὰς ἐμπιπραμένας· ὥστε κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν Οὐεργίνιος, ὅσην ἐδύνατο πλείστην αὐτῶν γῆν κείρας τε καὶ λωβησάμενος, ἐπεὶ οὐδεὶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐξῄει μαχούμενος, ἀπῆγε τὴν στρατιάν. Οὐολοῦσκοι δὲ καὶ Ἑρ-

νικες, ἐφ᾽ οὓς ὁ Κάσσιος ἐστράτευσε, γνώμην μὲν ἐποιήσαντο δῃουμένης τῆς χώρας περιορᾷν, καὶ συνέφυγον εἰς τὰς πόλεις· οὐ μὴν ἔμειναν γ᾽ ἐν τοῖς ἐγνωσμένοις, χώρας τ᾽ ἀγαθῆς κειρομένης, ἣν οὐ ῥᾳδίως ἀνακτήσασθαι ἔτι ἤλπισαν, οἴκτῳ ὑπαχθέντες, καὶ τοῖς ἐρύμασιν, οὐ σφόδρα ὀχυροῖς οὖσιν, εἰς ἃ καταπεφεύγεσαν, ἀπιστοῦντες, ἀλλὰ πρεσβείας ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ὕπατον, ὑπὲρ καταλύσεως τοῦ πολέμου δεησόμενοι· Οὐολοῦσκοι μὲν, πρότεροι· καὶ θᾶττον οὗτοι τῆς εἰρήνης ἔτυχον, ἀργύριόν τε δόντες, ὅσον αὐτοῖς ὁ ὕπατος ἔταξε, καὶ τἄλλα, ὅσων ἔδει τῇ στρατιᾷ, πάντα ὑπηρετήσαντες· καὶ οὗτοι μὲν ὑπήκοοι Ῥωμαίοις ἔσεσθαι ὡμολόγησαν, οὐθενὸς ἔτι μεταποιούμενοι τῶν ἴσων. Ἕρνικες δὲ ὕστεροι, ἐπειδὴ μεμωνομένους ἑαυτοὺς εἶδον, ὑπὲρ εἰρήνης τε καὶ φιλίας διελέγοντο πρὸς τὸν ὕπατον. ὁ δὲ Κάσσιος, πολλὴν κατηγορίαν πρὸς τοὺς πρέσβεις κατ᾽ αὐτῶν διαθέμενος, πρῶτον ἔφη δεῖν αὐτοὺς τὰ τῶν κεκρατημένων τε καὶ ὑπηκόων ποιήσαντας, τότε διαλέγεσθαι περὶ φιλίας· τῶν δὲ πρεσβευτῶν ποιήσειν τὰ δυνατὰ καὶ μέτρια λεγόντων, ἐκέλευσεν αὐτοῖς, ἀργύριόν τε, ὃ κατ᾽ ἄνδρα τοῖς στρατιώταις εἰς ὀψωνιασμὸν ἔθος ἦν ἓξ μηνῶν δεδόσθαι, καὶ διὰ μηνὸς τροφὰς ἀποφέρειν. ἕως δ᾽ ἂν ταῦτα εὐπορήσωσι, τάξας τινὰ χρόνον ἡμερῶν, ἀνοχὰς αὐτοῖς ἐδίδου τοῦ πολέμου. ὑπηρετησάντων δ᾽ αὐτοῖς ἅπαντα τῶν Ἑρνίκων διὰ τάχους καὶ μετὰ προθυμίας, καὶ τοὺς περὶ φιλίας διαλεξομένους ἀποστειλάντων αὖθις, ἐπαινέσας αὐτοὺς ὁ Κάσσιος

ἀνέπεμψεν ἐπὶ τὴν βουλήν. τοῖς δὲ ἐκ τοῦ συνεδρίου πολλὰ βουλευσαμένοις ἔδοξε δέχεσθαι μὲν τοὺς ἄνδρας εἰς φιλίαν. ἐφ᾽ οἷς δὲ γενήσονται δικαίοις αἱ πρὸς αὐτοὺς συνθῆκαι, Κάσσιον τὸν ὕπατον γνῶναί τε καὶ στῆσαι· ὅ τι δ᾽ ἂν ἐκείνῳ δόξῃ, τοῦτο εἶναι σφίσι κύριον.

Cassius ad principatum adspirat.

LXIX. Ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, ἀναστρέψας εἰς τὴν πόλιν ὁ Κάσσιος θρίαμβον κατάγειν ἠξίου δεύτερον, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν κεχειρωμένος, χάριτι μᾶλλον ἁρπάζων τὸ τίμιον, ἢ τῷ δικαίῳ λαμβάνων, ὃς οὔτε πόλεις ἑλὼν ἐκ τειχομαχίας, οὔτ᾽ ἐν ὑπαίθρῳ μάχῃ στρατιὰν πολεμίαν τρεψάμενος, αἰχμάλωτα καὶ σκῦλα, οἷς κοσμεῖται θρίαμβος, ἔμελλε κατάγειν. τοιγάρτοι δόξαν αὐθαδείας καὶ τοῦ μηδὲν ἔτι τῶν ὁμοίων τοῖς ἄλλοις φρονεῖν, τοῦτο τὸ ἔργον αὐτῷ πρῶτον φθόνον ἤνεγκε. διαπραξάμενος δὲ τὸν θρίαμβον αὐτῷ δοθῆναι, τὰς πρὸς Ἕρνικας ἐξήνεγκεν ὁμολογίας. αὗται δὲ ἦσαν ἀντίγραφοι τῶν πρὸς Λατίνους γενομένων. ἐφ᾽ αἷς πάνυ ἤχθοντο οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ τιμιώτατοι, καὶ δι᾽ ὑποψίας αὐτὸν ἐλάμβανον, οὐκ ἀξιοῦντες τῆς ἴσης τιμῆς τοῖς συγγενέσι Λατίνοις τοὺς ἀλλοεθνεῖς Ἕρνικας τυγχάνειν· οὐδὲ τοῖς πολλὰ εὐνοίας ἔργα ἐπιδειξαμένοις τοὺς μηδ᾽ ὁτιοῦν ἀγαθὸν δεδρακότας, τῶν αὐτῶν φιλανθρώπων μετέχειν· τῇ τε ὑπεροψίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ἀχθόμενοι, ὃς ὑπὸ τῆς βουλῆς τιμηθεὶς, οὐκ ἀντετίμησεν αὐτὴν

τοῖς ἴσοις, οὐδὲ μετὰ κοινῆς γνώμης τῶν συνέδρων, ἀλλ' ὡς αὐτῷ ἐδόκει γράψας ἐξήνεγκε τὰς ὁμολογίας. ἦν τ' ἄρα τὸ ἐν πολλοῖς εὐτυχεῖν, σφαλερὸν ἀνθρώπῳ χρῆμα καὶ ἀσύμφορον· αὐχήματός τε γὰρ ἀνοήτου πολλοῖς αἴτιον γινόμενον, λανθάνει καὶ ἐπιθυμιῶν ἀρχηγὸν ἐκβαινουσῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ὃ καὶ τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ συνέβη. τρισὶ γὰρ ὑπατείαις, καὶ δυσὶ θριάμβοις μόνος τῶν τότε ἀνθρώπων ὑπὸ τῆς πόλεως τετιμημένος, σεμνότερον αὐτὸν ἦγε, καὶ μοναρχικῆς ἐξουσίας ἐλάμβανε πόθον, ἐνθυμούμενος δὲ, ὅτι τοῖς βασιλείας ἢ τυραννίδος ἐφιεμένοις ῥάστη τε καὶ ἀσφαλεστάτη ἐστὶ πασῶν ὁδὸς, ἡ τὸ πλῆθος εὐεργεσίαις τισὶν ὑπαγομένη, καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ διδόντος τὰ κοινὰ σιτεῖσθαι ἐθίζουσα, ταύτην ἐτράπετο· καὶ αὐτίκα οὐθενὶ προειπών· ἦν γάρ τις χώρα δημοσία πολλὴ παρημελημένη τε καὶ ὑπὸ τῶν εὐπορωτάτων κατεχομένη, ταύτην ἔγνω τῷ δήμῳ διανέμειν. καὶ εἰ μὲν ἄχρι τοῦδε ἐλθὼν ἠρκέσθη, τάχ' ἂν αὐτῷ κατὰ νοῦν τὸ ἔργον ἐχώρησε· νῦν δὲ πλειόνων ὀρεγόμενος στάσιν οὐ μικρὰν ἤγειρεν, ἐξ ἧς οὐκ εὐτυχὲς τὸ τέλος αὐτῷ συνέβη. Λατίνους τε γὰρ ἠξίου τῇ καταγραφῇ τῆς χώρας συμπεριλαμβάνειν, καὶ τοὺς νεωστὶ προσληφθέντας εἰς τὴν πολιτείαν Ἕρνικας.

LXX. Οἰκεῖα ἑαυτῷ παρασκευάσαι τὰ ἔθνη ταῦτα διανοηθεὶς, τῇ μετὰ τὸν θρίαμβον ἡμέρᾳ συνεκάλεσε τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν· καὶ παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, ὡς ἔθος ἐστὶ ποιεῖν τοῖς τεθριαμβευκόσι, πρῶτον μὲν ἀποδέδωκε τὸν ὑπὲρ τῶν πρα-

χθέντων αὐτῷ λόγον· οὗ κεφάλαια ἦν ταῦτα· ὅτι τῆς μὲν πρώτης ὑπατείας τυχὼν τὸ Σαβίνων ἔθνος ἀντιποιούμενον τῆς ἡγεμονίας μάχῃ νικήσας, ἠνάγκασεν ὑπήκοον Ῥωμαίοις γενέσθαι· ἀποδειχθεὶς δὲ τὸ δεύτερον ὕπατος, τὴν ἐμφύλιον ἔπαυσε τῆς πόλεως στάσιν, καὶ κατήγαγε τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα· Λατίνους δὲ συγγενεῖς μὲν ὄντας τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ἀεὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς δόξης αὐτῇ φθονοῦντας, εἰς φιλότητα συνήγαγε, τῆς ἰσοπολιτείας μεταδούς, ὥστε μηκέτι ἀντίπαλον, ἀλλὰ πατρίδα τὴν Ῥώμην νομίζειν. τρίτον δὲ καταστὰς ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν, Οὐολούσκους τ' ἠνάγκασε φίλους ἀντὶ πολεμίων γενέσθαι, καὶ τὸ Ἑρνίκων ἔθνος, μέγα τε καὶ ἄλκιμον, καὶ πλησίον σφῶν κείμενον, βλάπτειν τε καὶ ὠφελεῖν τὰ μέγιστα ἱκανώτατον, ἑκούσιον ὑπηγάγετο. ταῦτα δὲ δὴ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις διεξελθὼν, ἠξίου τὸν δῆμον ἑαυτῷ προσέχειν τὸν νοῦν, ὡς παρὰ πάντας τοὺς ἄλλους πρόνοιαν ἔχοντι τοῦ κοινοῦ, καὶ εἰς τὸν λοιπὸν ἕξοντι χρόνον. τελευτῶν δὲ τοῦ λόγου, τοσαῦτα ἔφη καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ ποιήσειν τὸν δῆμον, ὥστε ἅπαντας ὑπερβάλλεσθαι τοὺς ἐπαινουμένους ἐπὶ τῷ φιλεῖν καὶ σώζειν τὸ δημοτικόν. καὶ ταῦτα ἔφη ποιήσειν οὐκ εἰς μακράν. διαλύσας δὲ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ χρόνον οὐδ' ἀκαριαῖον διαλιπὼν, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ συνεκάλει τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον, ὀρθὴν καὶ περίφοβον οὖσαν ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ λόγοις· καὶ πρὶν ἑτέρου τινὸς ἄρξασθαι λόγου, τὴν ἀπόῤῥητον ἐν τῷ δήμῳ φυλαχθεῖσαν γνώμην εἰς

μέσον ἔφερεν, ἀξιῶν τοὺς βουλευτὰς, ἐπειδὴ πολλὰ ὁ δῆμος τῇ πόλει χρήσιμος γέγονε, τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὰ δὲ εἰς τὸ ἑτέρων ἄρχειν συλλαβόμενος, πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσασθαι, τήν τε χώραν αὐτῷ νείμαντας, ὅση πολέμῳ κρατηθεῖσα λόγῳ μὲν ἦν δημοσία, ἔργῳ δὲ τῶν ἀναιδεστάτων τε καὶ σὺν οὐδενὶ δικαίῳ κατεσχηκότων πατρικίων· καὶ τῆς ὑπὸ Γέλωνος τοῦ Σικελίας τυράννου πεμφθείσης σφίσι δωρεᾶς σιτικῆς, ἣν προῖκα δέον πάντας διανείμασθαι τοὺς πολίτας, ὠνητὴν ἐλάμβανον οἱ πένητες, ἀποδοθῆναι τὰς τιμὰς τοῖς ὠνησαμένοις ἐξ ὧν εἶχε τὸ κοινὸν χρημάτων.

Lex agraria.

LXXI. Εὐθὺς μὲν οὖν ἔτι λέγοντος αὐτοῦ, θόρυβος ἦν πολὺς, ἀχθομένων πάντων καὶ οὐχ ὑπομενόντων τὸν λόγον. ἐπειδὴ δ' ἐπαύσατο, ὅ τε συνύπατος αὐτοῦ Οὐεργίνιος πολλὴν ἐποιήσατο κατηγορίαν, ὡς στάσιν εἰσάγοντος, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ τιμιώτατοι, μάλιστα δ' Ἄππιος Κλαύδιος· καὶ μέχρι πολλῆς ὥρας ἠγριωμένοι τε καὶ τὰ ἔσχατα κατ' ἀλλήλων ὀνείδη λέγοντες οὗτοι διετέλεσαν. ταῖς δὲ κατόπιν ἡμέραις ὁ μὲν Κάσσιος ἐκκλησίας συνεχεῖς ποιούμενος, ἐξεδημαγώγει τὸ πλῆθος, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς κληρουχίας λόγους συνέφερε, καὶ πολὺς ἦν ἐν ταῖς κατηγορίαις τῶν ἀντιπραττόντων. ὁ δ' Οὐεργίνιος τὴν βουλὴν ὁσημέραι συνάγων, μετὰ κοινῆς γνώμης τῶν πατρικίων ἀντιπαρεσκευάζετο φυλακάς τε καὶ κωλύσεις

νομίμους. καὶ ἦν στῖφος ἑκατέρῳ τῶν παρακολουθούντων τε καὶ φυλακὴν τῷ σώματι παρεχόντων πολύ· τὸ μὲν ἄπορόν τε καὶ ῥυπαρὸν καὶ πάντα τολμᾷν πρόχειρον, ὑπὸ τῷ Κασσίῳ τεταγμένον· τὸ δ' εὐγενές τε καὶ καθαρὸν, ὑπὸ τῷ Οὐεργινίῳ τιθέμενον. τέως μὲν οὖν τὸ χεῖρον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κατεκράτει, μακρῷ θατέρου προέχον· ἔπειτα δ' ἰσόῤῥοπον ἐγένετο, προσνειμάντων ἑαυτοὺς τῶν δημάρχων τῇ κρείττονι μοίρᾳ· τάχα μὲν καὶ διὰ τὸ μηδ' ἐκείνοις δοκεῖν ἄμεινον εἶναι τῇ πόλει, δεκασμοῖς τ' ἀργυρίου καὶ διανομαῖς τῶν δημοσίων διαφθειρόμενον τὸ πλῆθος, ἀργὸν καὶ πονηρὸν εἶναι· τάχα δὲ καὶ διὰ τὸν φθόνον, ὅτι τῆς φιλανθρωπίας ταύτης οὐκ αὐτοὶ ἦρξαν οἱ τοῦ δήμου προεστηκότες, ἀλλ' ἕτερος· οὐθὲν δὲ κωλύει καὶ δια τὸ δέος, ὃ πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ ἀνδρὸς ἐλάμβανον, μείζονα γινομένην, ἢ τῇ πόλει συνέφερεν. ἀντέλεγον οὖν ἤδη κατὰ κράτος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οὗτοι πρὸς τοὺς εἰσφερομένους ὑπὸ τοῦ Κασσίου νόμους· διδάσκοντες τὸν δῆμον, ὡς οὐκ εἴη δίκαιον, ἃ διὰ πολλῶν ἐκτήσαντο πολέμων, ταῦτα μὴ Ῥωμαίους νείμασθαι μόνους, ἀλλὰ καὶ Λατίνους αὐτοῖς ἰσομοιρεῖν, τοὺς μὴ παραγενομένους τοῖς πολέμοις, καὶ τοὺς νεωστὶ προσελθόντας πρὸς τὴν φιλίαν Ἕρνικας, οἷς ἀγαπητὸν ἦν πολέμῳ προσαχθεῖσι, τὸ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἀφαιρεθῆναι χώραν. ὁ δὲ δῆμος ἀκούων τοτὲ μὲν τοῖς τῶν δημάρχων προσετίθετο λόγοις, ἐνθυμούμενος, ὅτι μικρόν τι καὶ οὐκ ἄξιον ἔσται λόγου τὸ ἐκ τῆς δημοσίας γῆς ἐσόμενον ἑκάστῳ

λάχος, εἰ μετὰ Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων αὐτὴν νεμήσονται· τοτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ Κασσίου μετεπείθετο δημαγωγοῦντος, ὡς προδιδόντων αὐτὸν τοῖς πατρικίοις τῶν δημάρχων, καὶ πρόφασιν ποιουμένων τῆς κωλύσεως εὐπρεπῆ, τὴν Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων ἰσομοιρίαν, ἣν αὐτὸς ἔφη νόμῳ περιλαβεῖν ἰσχύος τῶν πενήτων ἕνεκα· καὶ, εἴ τις ἀφαιρεῖσθαί ποτ' αὐτοὺς ἀξιώσαι τὰ δοθέντα, κωλύσεως· κρεῖττον ἡγούμενος εἶναι καὶ ἀσφαλέστερον τοῖς πολλοῖς, μικρὰ λαβοῦσιν ὁμοίως ἔχειν, ἢ πολλὰ ἐλπίσασιν ἁπάντων ἀποτυχεῖν.

LXXII. Τούτοις δὴ τοῖς λόγοις τοῦ Κασσίου θαμινὰ μεταπείθοντος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὸν ὄχλον, παρελθὼν εἷς τῶν δημάρχων, Γάϊος Ῥαβολήϊος, ἀνὴρ οὐκ ἄφρων, τήν τε διχοστασίαν τῶν ὑπάτων ὑπέσχετο παύσειν οὐκ εἰς μακράν, καὶ τῷ δήμῳ ποιήσειν φανερὸν, ὅ τι χρὴ ποιεῖν. ἐπισημασίας δὲ γενομένης αὐτῷ μεγάλης, καὶ μετὰ τοῦτο σιωπῆς· „Οὐχὶ ταῦτα, εἶπεν, ὦ Κάσσιε, καὶ σὺ Οὐεργίνιε, „τὰ κεφάλαιά ἐστι τοῦ νόμου; ἓν μὲν, εἰ χρὴ τὴν „δημοσίαν γῆν κατ' ἄνδρα διανεμηθῆναι· ἕτερον „δ', εἰ χρὴ καὶ Λατίνους καὶ Ἕρνικας μέρος αὐτῆς „λαβόντας." ὁμολογησάντων δ' αὐτῶν· „Εἶεν δή," „Σὺ μὲν, εἶπεν, ὦ Κάσσιε, ἀμφότερα ταῦτα ἀξιοῖς „τὸν δῆμον ἐπιψηφίζειν· σὺ δὲ δὴ πρὸς θεῶν, ὦ „Οὐεργίνιε, λέξον ἡμῖν, πότερα θάτερον ἀκυροῖς „τῆς Κασσίου γνώμης μέρος τὸ κατὰ τοὺς συμμάχους, „οὐκ οἰόμενος δεῖν ἰσομοίρους ἡμῖν Ἕρνικάς τε καὶ „Λατίνους ποιεῖν· ἢ καὶ θάτερον ἀκυροῖς, ἀξιῶν

„οὐδ' ἡμῖν αὐτοῖς διανέμειν τὰ κοινά; τουτὶ γὰρ „ἀπόκριναί μοι μηθὲν ἀποκρυψάμενος.“ εἰπόντος δὲ τοῦ Οὐεργινίου· „Τῇ Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων „ἀντιλέγειν ἰσομοιρίᾳ, τὸ δὲ κατὰ τοὺς πολίτας, „εἰ πᾶσι δόξειε, νέμεσθαι συγχωρεῖν,“ ἐπιστρέψας ὁ δήμαρχος εἰς τὸν ὄχλον, εἶπεν· „Ἐπεὶ τοίνυν τὸ „μὲν ἕτερον τῆς γνώμης μέρος ἀμφοτέροις τοῖς ὑπά-„τοις συνδοκεῖ, τὸ δὲ ἕτερον ἀντιλέγεται πρὸς θα-„τέρου, ἰσότιμοι δ' ἀμφότεροι, καὶ οὐχ οἷόν τε „βιάσασθαι θατέρῳ τὸν ἕτερον, ὃ μὲν δίδοται παρ' „ἀμφοτέρων, ἤδη λάβωμεν· ὑπὲρ οὗ δ' ἀμφισβη-„τοῦσιν, ἀναβαλώμεθα.“ ἐπισημήναντος δὲ τοῦ πλήθους ὡς τὰ κράτιστα ὑποθεμένῳ, καὶ καταλύειν ἐκ τοῦ νόμου τὸ ποιοῦν διχοστασίαν μέρος ἀξιοῦντος, ἀπορῶν, ὅ τι χρὴ πράττειν, ὁ Κάσσιος, καὶ οὔτ' ἀναθέσθαι τὴν γνώμην προαιρούμενος, οὔτε μένειν ἐπ' αὐτῆς, ἀντιπραττόντων τῶν δημάρχων, δυνάμενος, τότε μὲν διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν, ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις ἀῤῥωστίαν σκηπτόμενος, οὐκέτι κατέβαινεν εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλ' ὑπομένων ἔνδον ἐπραγματεύετο βίᾳ καὶ χειροκρατίᾳ κυρῶσαι τὸν νόμον· καὶ μετεπέμπετο Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων ὅσους ἐδύνατο πλείστους ἐπὶ τὴν ψηφηφορίαν. οἱ δὲ συνῆεσαν ἀθρόοι. καὶ δι' ὀλίγου μεστὴ ξένων ἦν ἡ πόλις. ταῦτα μαθὼν Οὐεργίνιος, κηρύττειν ἐκέλευσε κατὰ τοὺς στενωπούς, ἀπιέναι τοὺς μὴ κατοικοῦντας ἐν τῇ πόλει· χρόνον ὁρίσας οὐ πολύν. ὁ δὲ Κάσσιος τἀναντία ἐκέλευε κηρύττειν, παραμέ-

νειν τοὺς μετέχοντας τῆς ἰσοπολιτείας, ἕως ἂν ἐπικυρωθῇ ὁ νόμος.

LXXIII. Ὡς δ' οὐδὲν ἐγίνετο πέρας, δείσαντες οἱ πατρίκιοι, μὴ ξιφῶν τε ἁρπαγαὶ καὶ χειρῶν ἐπιβολαὶ γένωνται, καὶ ἄλλα, ὅσα φιλεῖ βίαια συμβαίνειν ἐν ταῖς στασιαζούσαις ἐκκλησίαις, εἰσφερομένου τοῦ νόμου, συνῆλθον εἰς τὸ συνέδριον, ὡς ὑπὲρ ἁπάντων ἅπαξ βουλευσόμενοι. Ἄππιος μὲν οὖν πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην, οὐκ εἴα συγχωρεῖν τῷ δήμῳ τὴν διανομὴν, διδάσκων, ὡς χαλεπὸς ἔσται καὶ ἀλυσιτελὴς σύνοικος ὄχλος ἀργὸς, ἐθισθεὶς τὰ δημόσια λιχνεύειν, καὶ οὐθὲν ἐάσαι ποτὲ τῶν κοινῶν, οὔτε κτημάτων, οὔτε χρημάτων, ἔτι κοινὸν μένειν· αἰσχύνης τ' ἄξιον πρᾶγμα εἶναι λέγων, εἰ, Κασσίου κατηγοροῦντες, ὡς πονηρὰ καὶ ἀσύμφορα πολιτευομένου, καὶ τὸν δῆμον διαφθείροντος, ἔπειτα αὐτοὶ κοινῇ γνώμῃ ταῦτα ἐπικυρώσουσιν, ὡς δίκαια καὶ συμφέροντα· ἐνθυμεῖσθαί τε αὐτοὺς ἀξιῶν, ὡς οὐδ' ἡ χάρις ἡ παρὰ τῶν πενήτων, εἰ τὰ κοινὰ διανείμαιντο, τοῖς συγχωρήσασι καὶ ἐπιψηφισαμένοις ὑπάρχει, ἀλλ' ἑνὶ τῷ προθέντι τὴν γνώμην Κασσίῳ, καὶ δόξαντι ἠναγκακέναι τὴν βουλὴν ἄκουσαν ἐπικυρῶσαι. προειπὼν δὴ ταῦτα καὶ παραπλήσια τούτοις ἕτερα, τελευτῶν τάδε συνεβούλευσεν· ἄνδρας ἐκ τῶν ἐντιμοτάτων βουλευτῶν ἑλέσθαι, οἵτινες ἐπελθόντες τὴν δημοσίαν γῆν ἀφοριοῦσι, καὶ εἴ τινα ἐξ αὐτῆς κλέπτοντες, ἢ βιαζόμενοί τινες ἰδιῶται κατανέμουσιν, ἢ ἐπεργάζονται, διαγνόντες, ἀποδώσουσι τῷ δημοσίῳ· τὴν δὲ ὁρι-

σθεῖσαν ὑπ᾿ ἐκείνων γῆν, διαιρεθεῖσαν εἰς κλήρους ὅσους δή τινας, καὶ στήλαις εὐκόσμοις διαγραφεῖσαν, τὴν μὲν ἀπεμποληθῆναι παρῄνει, καὶ μάλιστα περὶ ἧς ἀμφίλογόν τι πρὸς ἰδιώτας ἦν, ὥστε τοῖς συνωνησαμένοις εἶναι πρὸς τοὺς ἀντιποιησομένους ὑπὲρ αὐτῶν κρίσεις, καὶ πενταετῆ μισθοῦν χρόνον· τὸ δὲ προσιὸν ἐκ τῶν μισθώσεων ἀργύριον εἰς τοὺς ὀψωνιασμοὺς τῶν στρατευομένων ἀναλοῦσθαι, καὶ εἰς τὰς μισθώσεις, ὧν οἱ πόλεμοι χορηγιῶν δέονται· „Νῦν μὲν γάρ, ἔφη, ὁ φθόνος τῶν „πενήτων ὁ πρὸς τοὺς πλουσίους, ὅσοι σφετερισάμενοι τὰ κοινὰ διακατέχουσι, δίκαιός ἐστι· καὶ „οὐθὲν θαυμαστόν, εἰ τὰ κοινὰ πάντας μᾶλλον „διανέμεσθαι ἀξιοῦσιν, ἢ τούς ἀναιδεστάτους τε „καὶ ὀλίγους κατέχειν. ἐὰν δ᾿ ἀφισταμένους αὐτῆς „ὁρῶσι τοὺς νῦν καρπουμένους, καὶ τὰ κοινὰ ὄντως „κοινὰ γινόμενα, παύσονται φθονοῦντες ἡμῖν, τήν „τ᾿ ἐπιθυμίαν τῆς κατ᾿ ἄνδρα διανομῆς τῶν ἀγρῶν „ἐπανήσουσι· μαθόντες, ὅτι λυσιτελεστέρα τῆς μι„κρᾶς ἑκάστῳ μερίδος, ἡ κοινὴ μετὰ πάντων ἔσται „κτῆσις. διδάσκωμεν γὰρ αὐτούς, ἔλεγεν, ὅσον τὸ „διάφορον, καὶ ὡς εἷς μὲν ἕκαστος τῶν πενήτων „γήδιον οὐ μέγα λαβών, καὶ εἰ τύχοι γείτονας „ὀχληροὺς ἔχων· οὔτε γὰρ αὐτὸς ἱκανὸς ἔσται τοῦ„το γεωργεῖν δι᾿ ἀπορίαν, οὔτε τὸν μισθωσόμενον, „ὅτι μὴ γείτονα, εὑρήσει· εἰ δὲ μεγάλοι κλῆροι, „ποικίλας τε καὶ ἀξιολόγους ἔχοντες γεωργοῖς ἐργα„σίας, ὑπὸ τοῦ κοινοῦ μισθοῖντο, πολλὰς οἴσουσι „προσόδους· καὶ ὅτι κρεῖττον αὐτοῖς ἐστιν, ὅταν

„ἐξίωσιν ἐπὶ τοὺς πολέμους, ἐκ τοῦ δημοσίου ταμιείου τὸν ἐπισιτισμόν τε καὶ ὀψωνιασμὸν λαμβάνειν, ἢ ἐκ τῶν ἰδίων οἴκων εἰς τὸ ταμιεῖον, ἑκάστου τεθλιμμένων ἔστιν ὅτε τῶν βίων, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ συμπορίζειν τὸ ἀργύριον ἐπιβαρησομένων.“

LXXIV. Ταύτην εἰσηγησαμένου τὴν γνώμην Ἀππίου, καὶ σφόδρα δόξαντος εὐδοκιμεῖν, δεύτερος ἐρωτηθεὶς Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος ἔλεξεν· „Ἄππιον μὲν οὖν ἔχω πρῶτον ἐπαινεῖν, ὡς φρονῆσαί τε ἱκανώτατον πρὸ πολλοῦ τὰ μέλλοντα, καὶ γνώμας τὰς καλλίστας τε καὶ ὠφελιμωτάτας ἀποδεικνύμενον, βέβαιόν τε καὶ ἀμετακίνητον ὄντα ἐν τοῖς κριθεῖσι, καὶ οὔτε φόβῳ εἴκοντα, οὔτε χάρισιν ὑποκατακλινόμενον. ἀεὶ γὰρ ἐπαινῶν αὐτὸν καὶ θαυμάζων διατελῶ, τοῦ τε φρονίμου καὶ τῆς γενναιότητος, ἣν παρὰ τὰ δεινὰ ἔχει· γνώμην τ' οὐχ ἑτέραν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ταύτην ἀποδείκνυμαι, μικρὰ ἔτι προσθεὶς αὐτῇ, ἅ μοι παραλιπεῖν Ἄππιος ἐδόκει. Ἕρνικας μὲν γὰρ καὶ Λατίνους, οἷς νεωστὶ δεδώκαμεν τὴν ἰσοπολιτείαν, οὐδ' αὐτὸς οἶμαι δεῖν κληρουχεῖν τὰ ἡμέτερα. οὐ γάρ, ἐξ οὗ προσῆλθον εἰς τὴν φιλίαν ἡμῖν, ταύτην τὴν γῆν κτησάμενοι ἔχομεν, ἀλλὰ παλαίτερον ἔτι, τοῖς ἑαυτῶν κινδύνοις, οὐθενὸς ἄλλου προσωφελήσαντος, ἀφελόμενοι τοὺς ἐχθρούς. ἀποκρινώμεθά τ' αὐτοῖς, ὅτι τὰς μὲν πρότερον ὑπαρχούσας ἡμῖν κτήσεις, ὅσας ἕκαστοι εἴχομεν, ὅτε τὴν φιλίαν συνετιθέμεθα, ἰδίας τε καὶ ἀναφαιρέτους ἑκάστοις δεῖ μένειν

„ὅσων δ' ἂν, ἀφ' οὗ τὰς συνθήκας ἐποιησάμε-
„θα, κοινῇ στρατεύσαντες ἐκ πολέμου κύριοι γενώ-
„μεθα, τούτων ὑπάρξει τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστοις
„λάχος. ταῦτα γὰρ οὔτε τοῖς συμμάχοις, ὡς ἀδι-
„κουμένοις, ὀργῆς παρέξει δικαίας προφάσεις, οὔτε
„τῷ δήμῳ δέος, μὴ δόξῃ τὰ κερδαλεώτερα πρὸ τῶν
„εὐπρεπεστάτων αἱρεῖσθαι. τῇ τε αἱρέσει τῶν ἀν-
„δρῶν, οὓς Ἄππιος ἠξίου ὁριστὰς γενέσθαι τῆς δη-
„μοσίας γῆς, πάνυ εὐδοκῶ. πολλὴν γὰρ ἡμῖν τοῦτ'
„οἴσει παῤῥησίαν πρὸς τοὺς δημοτικούς· ἐπεὶ νῦν
„γ' ἄχθονται κατ' ἀμφότερα, καὶ ὅτι αὐτοὶ τῶν
„δημοσίων οὐθὲν ἀπολαύουσι κτημάτων, καὶ ὅτι
„ἐξ ἡμῶν τινες οὐ δικαίως αὐτὰ καρποῦνται. ἐὰν δὲ
„δημοσιωθέντα ἴδωσι, καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν προσό-
„δους εἰς τὰ κοινὰ καὶ ἀναγκαῖα δαπανωμένας, οὐ-
„δὲν ὑπολήψονται σφίσι διαφέρειν, τῆς γῆς, ἢ τῶν
„ἐξ αὐτῆς καρπῶν μετέχειν. ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι τῶν
„ἀπόρων ἐνίους μᾶλλον εὐφραίνουσιν αἱ ἀλλότριαι
„βλάβαι τῶν ἰδίων ὠφελειῶν. οὐ μὴν ἀπόχρη γ',
„οἴομαι, τοῦτο ἑκάτερον ἐν τῷ ψηφίσματι γραφὲν,
„ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλης τινὸς οἴομαι δεῖν θεραπείας
„μετρίας τὸν δῆμον οἰκειώσασθαί τε καὶ ἀναλαβεῖν·
„ἣν μετὰ μικρὸν ἐρῶ, τὴν αἰτίαν πρῶτον ὑμῖν ἀπο-
„δειξάμενος, μᾶλλον δὲ τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν καὶ
„τοῦτο πρακτέον ἡμῖν.

LXXV. „Ἴστε δήπου τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ῥη-
„θέντας ὑπὸ τοῦ δημάρχου λόγους, ὅτι ἤρετο τῶν
„ὑπάτων τὸν ἕτερον τουτονὶ Οὐεργίνιον, ἥντινα γνώ-
„μην ἔχει περὶ τῆς κληρουχίας, πότερα τοῖς μεν

„πολίταις συγχωρεῖ διανέμειν τὰ δημόσια, τοῖς δὲ „συμμάχοις οὐκ ἐᾷ· ἢ τῶν κοινῶν τῶν ἡμετέρων „οὐδὲν οὐδ᾽ ἡμῖν συγχωρεῖ μέρος λαγχάνειν; καὶ „οὗτος ὡμολόγησε τὸ καθ᾽ ἡμᾶς μέρος οὐ κωλύειν „τῆς κληρουχίας, ἐὰν πᾶσι ταῦτα κράτιστα εἶναι „δοκῇ· καὶ ἡ συγχώρησις ἥδε τούς τε δημάρχους „ἐποίησεν ἡμῖν συναγωνιστάς, καὶ τὸν δῆμον ἐπιει-„κέστερον. τί οὖν μαθόντες, ἃ τότε συνεχωρήσαμεν, „νῦν ἀναθησόμεθα; ἢ τί πλέον ἡμῖν ἔσται τὰ γεν-„ναῖα καὶ τὰ καλὰ πολιτεύματα καὶ ἄξια τῆς ἡγε-„μονίας πολιτευομένοις, ἐὰν μὴ πείθωμεν τοὺς χρη-„σομένους; οὐ πείσομεν δέ. καὶ τοῦτο οὐδεὶς ὑμῶν „ἀγνοεῖ. χαλεπώτεροι γὰρ ἂν τῶν μὴ τυγχανόντων „ἀπαντήσειαν οἱ ψευσθέντες τῆς ἐλπίδος, καὶ τὰ „ὁμολογηθέντα μὴ κομιζόμενοι. οἰχήσεται δὴ πάλιν „φέρων αὐτοὺς ὁ τὰ πρὸς ἡδονὴν πολιτευόμενος, „καὶ οὐδὲ τῶν δημάρχων τις ἔτι μεθ᾽ ἡμῶν στήσε-„ται. τί οὖν ὑμῖν πράττειν παραινῶ, καὶ τί προσ-„τίθημι τῇ Ἀππίου γνώμῃ, μάθετε· ἀλλὰ μὴ „προεξαναστῆτε, μηδὲ θορυβήσητε, πρὶν πάντα „ἀκούσητε, ἃ λέγω. τοῖς αἱρεθησομένοις ἐπὶ τὴν „ἐξέτασιν τῆς χώρας, καὶ περιορισμὸν, εἴτε δέκα „ἀνδράσιν, εἴτε ὅσοις δή ποτε, ἐπιτρέψατε διαγνῶ-„ναι, τίνα τ᾽ αὐτῆς δεῖ, καὶ ὁπόσην κοινὴν εἶναι „πάντων, καὶ κατὰ πενταετίαν μισθουμένην αὔξειν „τὰς τοῦ δημοσίου προσόδους· ὁπόσην τ᾽ αὖ καὶ „ἥντινα τοῖς δημόταις ἡμῶν διαιρεθῆναι· ἣν δ᾽ ἂν „ἐκεῖνοι κληροῦχον ἀποδείξωσι γῆν, ὑμᾶς διαγνόν-„τας, εἴτε ἅπασιν, εἴτε οἷς δὴ οὐκ ἔστι κλῆρος,

„εἴτε τοῖς ἐλάχιστον ἔχουσι τίμημα, εἴτε ὅπως ἂν „βούλησθε, κατανεῖμαι· τοὺς δὲ ὁριστὰς αὐτῆς „ἄνδρας, καὶ τὸ ὑμέτερον ψήφισμα, ὃ περὶ τῆς „κληρουχίας ἐξοίσετε, καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα δεῖ γενέ„σθαι, ἐπειδὴ βραχὺς ὁ λειπόμενός ἐστι τῆς ἀρχῆς „τοῖς ὑπάτοις χρόνος, τοὺς εἰσιόντας ὑπάτους, ὡς „ἂν αὐτοῖς κράτιστα δοκῇ ἕξειν, ἐπιτελέσαι. οὔτε „γὰρ ὀλίγων τηλικαῦτα πράγματα δεῖται χρόνων, „οὔτε ἡ νῦν στασιάζουσα ἀρχὴ φρονιμώτερον ἂν „καταμάθοι τὰ συμφέροντα τῆς μετὰ ταύτην ἀπο„δειχθησομένης, ἐὰν ἐκείνη γε, ὥσπερ ἐλπίζομεν, „ὁμονοῇ. χρήσιμον δὲ πρᾶγμα ἐν πολλοῖς καὶ ἥκι„στα σφαλερὸν ἀναβολή· καὶ πολλὰ ὁ χρόνος ἐν „ἡμέρᾳ μιᾷ μετατίθησι· καὶ τὸ μὴ στασιάζον ἐν „τοῖς προεστηκόσι τῶν κοινῶν, ἁπάντων ἀγαθῶν „ἐν ταῖς πόλεσιν αἴτιον. ἐγὼ μὲν δὴ ταύτην ἀπο„φαίνομαι τὴν γνώμην· εἰ δέ τις ἄλλο κρεῖττον „εἰσηγεῖται, λεγέτω.“

LXXVI. Παυσαμένου δ᾽ αὐτοῦ, πολὺς ἔπαινος ἐκ τῶν παρόντων ἐγένετο, καὶ οὐδὲ εἷς τῶν μετ᾽ ἐκεῖνον ἐρωτηθέντων ἑτέραν γνώμην ἀποφαίνεται· γράφεται δὴ μετὰ ταῦτα τὸ τῆς βουλῆς δόγμα τοιόνδε· ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν ἀποδειχθῆναι δέκα τοὺς πρεσβυτάτους, οἵτινες ὁρίσαντες τὴν δημοσίαν χώραν, ἀποδείξουσιν, ὅσην τε δεῖ μισθοῦσθαι, καὶ ὅσην τῷ δήμῳ διαιρεθῆναι· τοῖς δ᾽ ἰσοπολίταις τε καὶ συμμάχοις, ἐάν τινα ὕστερον ἐπικτήσωνται κοινῇ στρατευσάμενοι, τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστοις κατὰ τὰς ὁμολογίας ὑπάρχειν μέρος· τὴν δὲ αἵρεσιν τῶν ἀν-

δρῶν, καὶ τὴν διανομὴν τῶν κλήρων, καὶ τἄλλα, ὅσα δεῖ γενέσθαι, τοὺς εἰσιόντας ἐπιτελέσαι ὑπάτους. ‹τοῦτο τὸ δόγμα εἰς τὸν δῆμον εἰσενεχθὲν τόν τε Κάσσιον ἔπαυσε τῆς δημαγωγίας, καὶ τὴν ἀναῤῥιπιζομένην ἐκ τῶν πενήτων στάσιν οὐκ εἴασε περαιτέρω προελθεῖν.

Q. Fabio et Ser. Cornelio Sp. coss. Cassius in iudicium vocatus et condemnatus tyrannidis.

LXXVII. Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος ἐνεστώσης, ἣν ἐνίκα στάδιον Ἄστυλλος Συρακούσιος, Ἀθήνῃσι δ᾽ ἄρχων ἦν Λεώστρατος, Κοΐντου Φαβίου, καὶ Σερουΐου Κορνηλίου τὴν ὑπατείαν παρειληφότων, ἄνδρες ἐκ τῶν πατρικίων, νέοι μὲν ἔτι τὴν ἡλικίαν, ἐπιφανέστατοι δὲ τῶν ἄλλων, κατά τ᾽ ἀξιώσεις προγόνων καὶ κατὰ τὰς ἑταιρίας τε καὶ πλούτους μέγα δυνάμενοι, καὶ ὡς νέοι τὰ πολιτικὰ πράττειν οὐδενὸς τῶν ἐν ἀκμῇ χείρους, Καίσων Φάβιος, ἀδελφὸς τοῦ τότε ὑπάτου ὄντος, καὶ Λεύκιος Ὀυαλέριος Ποπλικόλας, ἀδελφὸς τοῦ καταλύσαντος τοὺς βασιλεῖς, τὴν ταμιευτικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκκλησίαν συνάγειν ὄντες κύριοι, τὸν ὑπατεύσαντα τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ Σπόριον Κάσσιον, καὶ τολμήσαντα τοὺς περὶ τῆς διανομῆς εἰσηγήσασθαι νόμους, εἰσήγγειλαν εἰς τὸν δῆμον ἐπὶ τυραννίδος αἰτίᾳ· καὶ προειπόντες ἡμέραν ῥητὴν, ἐκάλουν αὐτὸν ὡς ἐπὶ τοῦ δήμου τὴν δίκην ἀπολογησόμενον. ὄχλου δὲ πλείστου συναχθέντος

εἰς τὴν ἀποδειχθεῖσαν ἡμέραν, συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, τά τ' ἐμφανῆ τοῦ ἀνδρὸς ἔργα, ὡς ἐπ' οὐδενὶ χρηστῷ γενόμενα, διεξῄεσαν· ὅτι Λατίνοις μὲν πρῶτον, οἷς ἀπέχρη πολιτείας κοινῆς ἀξιωθῆναι, μέγα εὐτύχημα ἡγουμένοις, εἰ καὶ ταύτης τύχοιεν, οὐ μόνον ἣν ᾖτουν ἰσοπολιτείαν ὕπατος ὢν ἐχαρίσατο, ἀλλ' ἔτι καὶ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρων, ἐὰν κοινὴ γένηται στρατεία, τὴν τρίτην ἐψηφίσατο δίδοσθαι· ἔπειτα Ἕρνικας, οὓς πολέμῳ χειρωθέντας ἀγαπᾷν ἔχρην, εἰ μὴ καὶ τῆς αὑτῶν χώρας ἀφαιρέσει τινὶ ζημιωθεῖεν, φίλους μὲν ἀντὶ ὑπηκόων ἐποίησε, πολίτας δὲ ἀντὶ ὑποτελῶν, γῆς τε καὶ λείας, ἣν ἐὰν ἐκ παντὸς κτήσωνται, τὴν ἑτέραν ἔταξε λαμβάνειν τρίτην μερίδα. ὥστε μεριζομένων εἰς τρεῖς κλήρους τῶν λαφύρων, τοὺς μὲν ὑπηκόους τε καὶ ἐπήλυδας διμοιρίας λαμβάνειν, τοὺς δ' αὐθιγενεῖς καὶ ἡγεμόνας τρίτην μερίδα. ἐκ δὲ τούτου δυοῖν τῶν ἀτοπωτάτων θάτερον ἐπεδείκνυσαν αὐτοῖς συμβησόμενον, ἐάν τινας ἑτέρους διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας προέλωνται ταῖς αὐταῖς τιμῆσαι δωρεαῖς, αἷς Λατίνους τε ἐτίμησαν, καὶ τοὺς μηδ' ὁτιοῦν ἀγαθὸν ἀποδειξαμένους Ἕρνικας. μιᾶς γὰρ καταλειπομένης αὐτοῖς τρίτης μερίδος, ἢ τὰ ὅμοια ψηφισαμένους, μηδὲν ἑαυτοῖς καταλείψειν.

LXXVIII Πρὸς δὲ τούτοις διεξῄεσαν, ὅτι δημεῦσαι τὰ κοινὰ τῆς πόλεως ἐπιβαλόμενος, οὔτε τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, οὔτε τῷ συνυπάτῳ δοκοῦν, βίᾳ κυροῦν ἐμέλλησε τὸν νόμον, ὃς οὐ καθ' ἓν τοῦ-

το μόνον ἦν ἀσύμφορός τε καὶ ἄδικος, ὅτι, προβουλεῦσαι δέον τὸ συνέδριον, καὶ εἰ δόξειεν ἐκείνῳ, κοινὴν ἁπάντων εἶναι τῶν ἐν τέλει τὴν φιλανθρωπίαν, ἑνὸς ἀνδρὸς ἐποίει τὴν χάριν· ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκεῖνο, τὸ πάντων σχετλιώτατον, ὅτι λόγῳ μὲν δόσις ἦν τοῖς πολίταις τῆς δημοσίας χώρας, ἔργῳ δὲ ἀφαίρεσις, Ῥωμαίων μὲν τῶν κτησαμένων αὐτὴν, μίαν μοῖραν ληψομένων, Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων, ἧς οὐθὲν αὐτοῖς μετῆν, τὰς δύο· καὶ ὡς οὐδὲ τοῖς δημάρχοις ἐναντιωθεῖσι, καὶ παραλύειν θάτερον ἐκ τοῦ νόμου ἀξιοῦσι μέρος, τὸ κατὰ τὴν ἰσομοιρίαν τῶν ἐπηλύδων, ἐπείσθη, ἀλλὰ καὶ δημάρχοις, καὶ συνυπάτῳ, καὶ βουλῇ, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τὰ κράτιστα βουλευομένοις, τἀναντία πράττων διετέλεσε. διεξελθόντες δὲ ταῦτα, καὶ μάρτυρας αὐτῶν ἅπαντας τοὺς πολίτας ποιησάμενοι, μετὰ τοῦτο ἤδη καὶ τὰς ἀποῤῥήτους τῆς τυραννίδος παρείχοντο πίστεις, ὡς χρήματά τε συνενέγκαιεν αὐτῷ Λατῖνοι καὶ Ἕρνικες, καὶ ὅπλα παρασκευάσαιντο, καὶ συμπορεύοιντο ὡς αὐτὸν οἱ θρασύτατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσι νέων, ἀπόῤῥητά τε ποιούμενοι βουλευτήρια, καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἕτερα ὑπηρετοῦντες, καὶ παρείχοντο τοὺς τούτων μάρτυρας πολλοὺς μὲν ἀστοὺς, πολλοὺς δὲ ἐκ τῶν ἄλλων συμμαχίδων πόλεων, οὔτε φαύλους, οὔτε ἀφανεῖς. οἷς ἐπίστευσεν ὁ δῆμος, καὶ οὔτε λόγοις ἔτι ὑπαχθεὶς, οὓς ὁ ἀνὴρ ἐκ πολλῆς παρασκευῆς συγκειμένους διέθετο, οὔτ' οἴκτῳ ἐνδοὺς, τριῶν μὲν αὐτῷ παίδων μεγάλην παρεχόντων εἰς ἔλεον ἐπικουρίαν, πολλῶν δ' ἄλλων συγ-

γενῶν τε καὶ ἑταίρων συνολοφυρομένων, οὔτε τῶν κατὰ πολέμους ἔργων, δι' οὓς ἐπὶ μήκιστον ἦλθε τιμῆς, φειδώ τινα ποιησάμενος, καταψηφίζεται τὴν δίκην. οὕτως τ' ἄρα ἦν πικρὸς πρὸς τὸ τῆς τυραννίδος ὄνομα, ὥστ' οὐδὲ ἐν τῷ τιμήματι τῆς δίκης μετρίᾳ ὀργῇ ἐχρήσατο πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ θανάτου ἐτίμησεν. εἰσῄει γὰρ αὐτὸν δέος, μὴ φυγὰς ἐλαθεὶς ἐκ τῆς πατρίδος, ἀνὴρ στρατηγῆσαι πολέμους τῶν τότε δεινότατος, ὅμοια δράσῃ Μαρκίῳ, τά τε φίλια διαβάλλων, καὶ τὰ ἐχθρὰ συνιστὰς, καὶ πόλεμον ἄσπειστον ἐπαγάγῃ τῇ πατρίδι. τοῦτο τὸ τέλος τῆς δίκης λαβούσης, ἀγαγόντες οἱ ταμίαι τὸν ἄνδρα ἐπὶ τὸν ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς κρημνὸν, ἁπάντων ὁρώντων, ἔῤῥιψαν κατὰ τῆς πέτρας. αὕτη γὰρ ἦν τοῖς τότε Ῥωμαίοις ἐπιχώριος τῶν ἐπὶ θανάτῳ ἁλόντων ἡ κόλασις.

LXXIX. Ὁ μὲν οὖν πιθανώτερος τῶν παραδεδομένων ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς λόγων, τοιόσδε ἦν· δεῖ δὲ καὶ τὸν ἧσσον πιθανὸν, ἐπειδὴ κἀκεῖνος πεπίστευται ὑπὸ πολλῶν, καὶ ἐν γραφαῖς ἀξιοχρέοις φέρεται, μὴ παρελθεῖν. λέγεται δέ τισιν, ὡς, ἀδήλου πᾶσιν οὔσης ἔτι τῆς ὑπ' αὐτοῦ συσκευαζομένης τυραννίδος, πρῶτος ὑποπτεύσας ὁ πατὴρ τοῦ Κασσίου, καὶ διὰ τῆς ἀκριβεστάτης βασάνου τὸ πρᾶγμα ἐξετάσας, ἧκεν ἐπὶ τὴν βουλήν· ἔπειτα κελεύσας ἐλθεῖν τὸν υἱὸν, μηνυτής τε καὶ κατήγορος αὐτοῦ ἐγένετο· καταγνούσης δὲ καὶ τῆς βουλῆς, ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀπέκτεινε. τὸ μὲν οὖν πικρὸν καὶ ἀπαραίτητον τῆς τῶν πατέρων ὀργῆς εἰς τοὺς ἀδικοῦν-

τας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς τότε Ῥωμαίοις, οὐδὲ ταύτην ἀπωθεῖται τὴν πρόφασιν· ἐπεὶ καὶ πρότερον Βροῦτος, ὁ τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν, ἀμφοτέρους τοὺς υἱοὺς ἐδικαίωσε κατὰ τὸν τῶν κακούργων νόμον ἀποθανεῖν, καὶ πελέκεσι τοὺς αὐχένας ἀπεκόπησαν, ὅτι συμπράττειν τοῖς βασιλεῦσιν ἐδόκουν τὴν κάθοδον. καὶ μετὰ ταῦτα Μάλλιος, ὁ τῷ Γαλατικῷ πολέμῳ στρατηγῶν, τὸν υἱὸν ἀριστεύοντα κατὰ πόλεμον, τῆς μὲν ἀνδρίας ἕνεκα τοῖς ἀριστείοις στεφάνοις ἐκόσμησεν· ἀπείθειαν δ᾽ ἐπικαλῶν, ὅτι οὐκ ἐν ᾧ ἐτάχθη φρουρίῳ ἔμεινεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ ἡγεμόνος ἐξῆλθεν ἀγωνιούμενος, ὡς λειποτάκτην ἀπέκτεινε. καὶ ἄλλοι πολλοὶ πατέρες, οἱ μὲν ἐπὶ μείζοσιν, οἱ δ᾽ ἐπ᾽ ἐλάττοσιν αἰτίαις, οὔτε φειδὼ τῶν παίδων, οὔτ᾽ ἔλεον ἔσχον. κατὰ μὲν δὴ τοῦτο οὐκ ἀξιῶ, ὥσπερ ἔφην, προβεβλῆσθαι τὸν λόγον, ὡς οὐ πιθανόν· ἐκεῖνα δέ με ἀνθέλκει τεκμήρια ὄντα οὐκ ἐλάχιστα, καὶ πρὸς τὴν ἑτέραν ἄγει συγκατάθεσιν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κασσίου ἥ τ᾽ οἰκία κατεσκάφη, καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεῖται ὁ τόπος αὐτῆς αἴθριος, ἔξω τοῦ νεὼ τῆς Γῆς, ὃν ὑστέροις ἡ πόλις κατεσκεύακε χρόνοις ἐν μέρει τινὶ αὐτῆς, κατὰ τὴν ἐπὶ Καρίνας φέρουσαν ὁδὸν, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ τὸ κοινὸν ἀπέλαβεν· ἐξ ὧν ἀπαρχὰς ἐν ἄλλοις τε ἱεροῖς ἀνέθηκε, καὶ δὴ καὶ τῇ Δήμητρι τοὺς χαλκέους ἀνδριάντας, ἐπιγραφαῖς δηλοῦντας, ἀφ᾽ ὧν εἰσι χρημάτων ἀπαρχαί. εἰ δέ γε ὁ πατὴρ μηνυτής τε, καὶ κατήγορος, καὶ κολαστὴς ἐγένετο αὐτοῦ, οὔτ᾽ ἂν ἡ οἰκία αὐτοῦ κατεσκάφη, οὔτε ἡ οὐσία ἐδημεύθη.

Ῥωμαίοις γὰρ οὐθὲν ἴδιόν ἐστι κτῆμα ζώντων ἔτι τῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα τῶν παίδων, ὅ τι βούλονται διατιθέναι, τοῖς πατράσιν ἀποδέδοται. ὥστ᾽ οὐκ ἂν δήπου τὴν τοῦ πατρὸς οὐσίαν τοῦ μηνύσαντος τὴν τυραννίδα, ἐπὶ τοῖς τοῦ παιδὸς ἀδικήμασιν ἀφαιρεῖσθαι καὶ δημεύειν ἡ πόλις ἠξίου. διὰ μὲν δὴ ταῦτα τῷ προτέρῳ συγκατατίθεμαι τῶν λόγων μᾶλλον. ἔθηκα δ᾽ ἀμφοτέρους, ἵν᾽ ἐξῇ τοῖς ἀναγνωσομένοις, ὁποτέρῳ βούλονται τῶν λόγων προσέχειν.

LXXX. Ἐπιβαλλομένων δέ τινων καὶ τοὺς παῖδας ἀποκτεῖναι τοῦ Κασσίου, δεινὸν τὸ ἔθος ἔδοξεν εἶναι τῇ βουλῇ, καὶ ἀσύμφορον. καὶ συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο ἀφεῖσθαι τὰ μειράκια τῆς τιμωρίας, καὶ ἐπὶ πάσῃ ἀδείᾳ ζῆν, μήτε φυγῇ, μήτ᾽ ἀτιμίᾳ, μήτ᾽ ἄλλῃ συμφορᾷ ζημιωθέντα καὶ ἐξ ἐκείνου τὸ ἔθος τοῦτο Ῥωμαίοις ἐπιχώριον γέγονεν ἕως τῆς καθ᾽ ἡμᾶς διατηρούμενον ἡλικίας, ἀφεῖσθαι τιμωρίας ἁπάσης τοὺς παῖδας, ὧν ἂν οἱ πατέρες ἀδικήσωσιν, ἐάν τε τυράννων ὄντες υἱοὶ τύχωσιν, ἐάν τε πατροκτόνων, ἐάν τε προδοτῶν· ὃ μέγιστόν ἐστι παρ᾽ ἐκείνοις ἀδίκημα. οἵ τε καταλῦσαι τὸ ἔθος τοῦτο ἐπιβαλόμενοι κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους, μετὰ τὴν συντέλειαν τοῦ Μαρσικοῦ τε καὶ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ τοὺς παῖδας τῶν ἐπικηρυχθέντων ἐπὶ Σύλλα πατέρων ἀφελόμενοι τὸ μετιέναι τὰς πατρίους ἀρχὰς καὶ βουλῆς μετέχειν, καθ᾽ ὃν ἐδυνάστευον αὐτοὶ χρόνον, ἐπίφθονόν τ᾽ ἀνθρώποις, καὶ νεμεσητὸν θεοῖς ἔργον ἔδοξαν ἀποδεῖξασθαι. τοιγάρτοι

δίκη μὲν ἐκείνοις σὺν χρόνῳ τιμωρὸς οὐ μεμπτὴ παρηκολούθησε, δι' ἣν ἐκ μεγίστου τ' αὐχήματος εἰς ταπεινότατον πτῶμα ἤχθησαν, καὶ οὐδὲ γένος τὸ ἐξ αὐτῶν, ὅτι μὴ κατὰ γυναῖκας, ἔτι λείπεται. τὸ δ' ἔθος εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον ὁ τούτους καθελὼν ἀνὴρ ἀποκατέστησεν. παρ' Ἕλλησι δὲ οὐχ οὕτως ἐνίοις ὁ νόμος ἔχει, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τυράννων γενομένους οἱ μὲν συναποκτίννυσθαι τοῖς πατράσι δικαιοῦσιν, οἱ δ' ἀειφυγίᾳ κολάζουσιν· ὥσπερ οὐκ ἐνδεχομένης τῆς φύσεως χρηστοὺς παῖδας ἐκ πονηρῶν πατέρων, ἢ κακοὺς ἐξ ἀγαθῶν γενέσθαι. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων, εἴτε ὁ παρ' Ἑλλήνων ἀμείνων νόμος, εἴτε τὸ Ῥωμαίων ἔθος κρεῖττον, ἀφίημι τῷ βουλομένῳ σκοπεῖν· ἐπάνειμι δὲ ἐπὶ τὰ ἑξῆς.

Turbae domi.

LXXXI. Μετὰ γὰρ τὸν τοῦ Κασσίου θάνατον οἱ μὲν αὔξάνοντες τὴν ἀριστοκρατίαν θρασύτεροί τε καὶ ὑπεροπτικώτεροι τῶν δημοτικῶν ἐγεγόνεσαν· οἱ δέ, ἀφανεῖ τε δόξῃ φερόμενοι καὶ βίῳ, εἰς ταπεινὰ συνεστάλησαν, καὶ ὡς ἄριστον ἀπολωλεκότες φύλακα τῆς δημοτικῆς μερίδος, πολλὴν ἄνοιαν ἑαυτῶν ἐπὶ τῇ καταδίκῃ κατηγόρουν. τούτου δ' αἴτιον ἦν, ὅτι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ περὶ τῆς κληρουχίας οὐκ ἔπραττον οἱ ὕπατοι, δέον αὐτοὺς ἄνδρας τ' ἀποδεῖξαι δέκα τοὺς ὁριοῦντας τὴν γῆν, γνώμην τ' εἰσηγήσασθαι, πόσην τ' αὐτῆς καὶ τίσι δεήσει νεμηθῆναι. συνῄεσάν τε πολλοὶ κατὰ συστροφὰς περὶ τῆς ἀπάτης ἑκάστοτε διαλεγόμενοι, καὶ ἐν αἰτίᾳ

τοὺς προτέρους εἶχον δημάρχους, ὡς προδεδωκότας τὸ κοινόν· ἐκκλησίαι τε συνεχεῖς ὑπὸ τῶν τότε δημάρχων ἐγίνοντο, καὶ ἀπαιτήσεις τῆς ὑποσχέσεως. ταῦτα συνιδόντες οἱ ὕπατοι γνώμην ἐποιήσαντο πολέμων προφάσει τὸ παρακινοῦν ἐν τῇ πόλει μέρος καὶ ταραττόμενον· ἔτυχε γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ λῃστηρίοις τε ὑπὸ τῶν πλησιοχώρων πόλεων καὶ καταδρομαῖς τισιν ἡ γῆ βλαπτομένη· τιμωρίας δὴ τῶν ἀδικούντων ἕνεκα προὔθεσαν τὰ τοῦ πολέμου σημεῖα, καὶ τὰς δυνάμεις τῆς πόλεως κατέγραφον. οὐ προσιόντων δὲ τῇ καταγραφῇ τῶν ἀπόρων, ἀδύνατοι ὄντες τὴν ἐκ τῶν νόμων ἀνάγκην τοῖς ἀπειθοῦσι προσφέρειν· προειστήκεισαν γὰρ τοῦ πλήθους οἱ δήμαρχοι, καὶ κωλύσειν ἔμελλον, εἴ τις ἐπιχειρήσειεν, ἢ τὰ σώματα τῶν ἐκλιπόντων τὴν στρατείαν ἄγειν, ἢ τὰ χρήματα φέρειν· ἀπειλαῖς χρησάμενοι πολλαῖς, ὡς οὐκ ἐπιτρέψοντες τοῖς ἀνασείουσι τὸ πλῆθος, λεληθυῖαν ὑποψίαν κατέλιπον, ὡς δικτάτωρα ἀποδείξοντες, ὃς ἔμελλε, καταλύσας τὰς ἄλλας ἀρχὰς, τὴν τυραννικὴν καὶ ἀνυπεύθυνον μόνος ἕξειν ἐξουσίαν. ὡς δὲ ταύτην ἔλαβον τὴν ὑπόνοιαν οἱ δημοτικοὶ, δείσαντες, μὴ τὸν Ἄππιον ἀποδείξωσι. πικρὸν ὄντα καὶ χαλεπὸν, πάντα πρὸ τούτου πάσχειν ὑπέμενον.

Res foris gestae.

LXXXII. Ἐπεὶ δὲ κατεγράφη τὰ στρατεύματα, παραλαβόντες οἱ ὕπατοι τὰς δυνάμεις, ἐξῆγον ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Κορνήλιος μὲν οὖν εἰς τὴν

Οὐιεντανῶν χώραν ἐμβαλὼν, τὴν ἐγκαταλ[illegible]θεῖσαν λείαν ἐν αὐτῇ ἀπήλασε. καὶ μετὰ ταῦτα πρεσβευσαμένων τῶν Οὐιεντανῶν, τούς τ᾽ αἰχμαλώτους αὐτοῖς ἀπέλυσε χρημάτων, καὶ ἀνοχὰς τοῦ πολέμου συνέθετο ἐνιαυσίους. Φάβιος δὲ τὴν ἑτέραν δύναμιν ἔχων, εἰς τὴν Αἰκανῶν γῆν ἐνέβαλεν· ἔπειτα ἐκεῖθεν εἰς τὴν Οὐολούσκων. χρόνον μὲν οὖν τινα οὐ πολὺν ἀνέσχοντο Οὐολοῦσκοι, διαρπαζομένων αὐτοῖς καὶ κειρομένων τῶν ἀγρῶν· ἔπειτα καταφρονήσαντες τῶν Ῥωμαίων, ὡς οὐ πολλῇ δυνάμει παρόντων, ἐξεβοήθουν ἐκ τῆς Ἀντιατῶν χώρας, τὰ ὅπλα ἁρπάσαντες ἀθρόοι· ταχύτερα μᾶλλον, ἢ ἀσφαλέστερα βουλευσάμενοι. εἰ μὲν οὖν ἔφθασαν εσκεδασμένοις τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιφανέντες ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου, μεγάλην ἂν αὐτῶν εἰργάσαντο τροπήν. νῦν δὲ προαισθόμενος τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὁ ὕπατος διὰ τῶν ἀποσταλέντων ἐπὶ τὰς κατασκοπὰς, ἀνακλήσει ταχείᾳ τοὺς ἐν ταῖς προνομαῖς ἐσκεδασμένους ἀναλαβὼν, τάξιν αὐτοῖς ἀπέδωκε τὴν εἰς πόλεμον ἁρμόττουσαν. τοῖς δ᾽ Οὐολούσκοις, σὺν καταφρονήσει καὶ θάρσει χωροῦσιν, ὡς παρὰ δόξαν ἐφάνη συνεστῶσα ἐν κόσμῳ πᾶσα ἡ τῶν πολεμίων δύναμις, δέος ἐμπίπτει πρὸς τὴν ἀδόκητον ὄψιν· καὶ τοῦ μὲν κοινοῦ τῆς ἀσφαλείας οὐδεμία φροντὶς, τῆς δ᾽ ἰδίας ἑκάστῳ σωτηρίας πρόνοια. ὑποστρέψαντες δὴ ὡς εἶχον ἕκαστοι τάχους, ἔφευγον ἄλλοι κατ᾽ ἄλλας ὁδούς· καὶ οἱ μὲν πλείους ἀπεσώθησαν εἰς τὴν πόλιν· ὀλίγον δὲ στῖφος, ὃ μάλιστα ἦν συντεταγμένον, εἰς ὄρους τινὰ κορυφὴν ἀναδρα-

μόν, καὶ θέμενον ἐνταῦθα τὰ ὅπλα, τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα διέμενε· ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις φρουρὰν περιστήσαντος τοῦ ὑπάτου τῷ λόφῳ, καὶ πάσας διακλείσαντος ὅπλοις τὰς ἐξόδους, λιμῷ βιασθὲν ὑποχείριον γίνεται, καὶ παραδίδωσι τὰ ὅπλα. ὁ δὲ ὕπατος τήν τε λείαν, ὅση ἐπέτυχε, καὶ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδόσθαι κελεύσας τοῖς ταμίαις, εἰς τὴν πόλιν ἀπήνεγκε τὸ ἀργύριον. καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀναστήσας τὴν δύναμιν ἐκ τῆς πολεμίας, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου, τελευτῶντος ἤδη τοῦ ἔτους. ἐπιστάντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων, ἔδοξε τοῖς πατρικίοις ἠρεθισμένον ὁρῶσι τὸν δῆμον, καὶ μεταμελόμενον ἐπὶ τῇ Κασσίου καταδίκῃ, διὰ φυλακῆς αὐτὸν ἔχειν, μή τι παρακινήσειε πάλιν εἰς δεκασμῶν ἐλπίδα καὶ κλήρων διανομὴν ὑπαχθεὶς ὑπ' ἀνδρὸς δημαγωγῆσαι δυνατοῦ τὸ τῆς ὑπατείας λαβόντος ἀξίωμα. ἐφαίνετο δ' αὐτοῖς ῥᾷστα κωλυθήσεσθαι τούτων τινὸς ὀρεγόμενος, εἰ γένοιτο ὕπατος ἀνὴρ ἥκιστα δημοτικός. βουλευσάμενοι δὴ τοῦτο, κελεύουσι μετιέναι τὴν ὑπατείαν τὸν ἕτερον τῶν κατηγορησάντων τοῦ Κασσίου, Καίσωνα Φάβιον, ἀδελφὸν ὄντα τοῦ τότε ὑπατεύοντος Κοΐντου, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πατρικίων Λούκιον Αἰμίλιον, ἄνδρα ἀριστοκρατικόν. τούτων δὲ μετιόντων τὴν ἀρχὴν κωλύειν μὲν οὐχ οἷοί τε ἦσαν οἱ δημοτικοί· καταλιπόντες δὲ τὰς ἀρχαιρεσίας, ᾤχοντο ἐκ τοῦ πεδίου. τὸ γὰρ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας κῦρος ἐν ταῖς ψηφοφορίαις παρὰ τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἦν καὶ τὰ πρῶτα τιμήματα ἔχουσι· καὶ σπάνιόν τι ἦν, ὃ ἐπεκύρουν οἱ διὰ μέ-

σου. ὁ δὲ τελευταῖος λόχος, ἐν ᾧ τὸ πλεῖστόν τι καὶ ἀπορώτατον τοῦ δημοτικοῦ μέρους ἐψηφοφόρει, μιᾶς, ὡς καὶ πρότερον εἴρηταί μοι, τῆς ἐσχάτης ψήφου κύριος ἦν.

L. Aemilio et Caes. Fabio coss. bellum Volscum.

LXXXIII. Παραλαμβάνουσι δὴ τὴν ὑπατείαν κατὰ τὸ ἑβδομηκοστὸν καὶ διακοσιοστὸν ἔτος ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Ῥώμης, Λούκιος Αἰμίλιος, Μαμέρκου υἱὸς, καὶ Καίσων Φάβιος, Καίσωνος υἱὸς, ἄρχοντος Ἀθήνησι Νικοδήμου. οἷς κατ' εὐχὴν συνέβη μηθὲν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐπιταραχθῆναι διχοστασίας, πολέμων τὴν πόλιν περιστάντων ἀλλοεθνῶν. ἐν ἅπασι μὲν οὖν ἔθνεσι καὶ τόποις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων φιλοῦσιν· αἱ τῶν ἔξωθεν κακῶν ἀνάπαυλαι ἐμφυλίους τε καὶ ἐνδήμους ἐγείρειν πολέμους. μάλιστα δὲ τοῦτο πάσχουσιν, ὅσοι πολεμιστὴν καὶ κακόπαθον αἱροῦνται βίον, ἐλευθερίας τε καὶ ἡγεμονίας πόθῳ. χαλεπαὶ γὰρ αἱ μαθοῦσαι τοῦ πλείονος ἐφίεσθαι φύσεις, ἐξειργόμεναι τῶν συνήθων ἔργων, καρτερεῖν· καὶ διὰ τοῦτο οἱ φρονιμώτατοι τῶν ἡγεμόνων ἀεί τινας ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν ἀναζωπυροῦσιν ἔχθρας, κρείττονας ἡγούμενοι τῶν ἐντοπίων πολέμων τοὺς ἀλλοδαπούς. τότε δ' οὖν, ὥσπερ ἔφην, κατὰ δαίμονα τοῖς ὑπάτοις συνέπεσον αἱ τῶν ὑπηκόων ἐπαναστάσεις. Οὐολοῦσκοι γάρ, εἴτε τῇ πολιτικῇ Ῥωμαίων κινήσει πιστεύσαντες, ὡς ἐκπολεμουμένου τοῦ δημοτικοῦ πρὸς τοὺς ἐν τέλει· εἴτε τῆς προτέρας ἥττης ἀμαχητὶ γενομένης αἰσχύνῃ

παροξυνθέντες· εἴτε ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσι πολλαῖς οὔσαις μεγαλοφρονήσαντες· εἴτε διὰ ταῦτα πάντα, πολεμεῖν Ῥωμαίοις διέγνωσαν. καὶ συναγαγόντες ἐξ ἁπάσης πόλεως τὴν νεότητα, μέρει μέν τινι τῆς δυνάμεως ἐπὶ τὰς Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων πόλεις ἐστράτευσαν· τῇ δὲ λοιπῇ, ἣ πλείστη τ᾽ ἦν καὶ κρατίστη, τοὺς ἐπὶ τὰς πόλεις σφῶν ἥξοντας δέχεσθαι ἤμελλον. ταῦτα μαθοῦσι Ῥωμαίοις ἔδοξε διχῇ νέμειν τὰς δυνάμεις, καὶ τῇ μὲν ἑτέρᾳ τὴν Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων διὰ φυλακῆς ἔχειν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὴν Οὐολούσκων λεηλατεῖν.

LXXXIV. Διακληρωσαμένων δὲ τῶν ὑπάτων τὰς δυνάμεις, ὡς ἔστιν αὐτοῖς ἔθος, τὸ μὲν ἐπικουρεῖν μέλλον τοῖς συμμάχοις στράτευμα Καίσων Φάβιος παρέλαβε· θάτερον δὲ Λούκιος ἔχων, ἐπὶ τὴν Ἀντιατῶν ἦγε πόλιν. γενόμενος δὲ πλησίον τῶν ὁρίων, καὶ κατιδὼν τὰς τῶν πολεμίων δυνάμεις, τότε μὲν ἀντικατεστρατοπέδευσεν ἐπὶ λόφου· ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις ἐξιόντων εἰς τὸ πεδίον τῶν πολεμίων θαμινά, καὶ προκαλουμένων εἰς μάχην, ἡνίκα τὸν οἰκεῖον ἔχειν καιρὸν ὑπελάμβανεν, ἐξῆγε τὰς δυνάμεις· καὶ πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, παρακλήσει τε πολλῇ καὶ ἐπικελεύσει χρησάμενος, ἐκέλευσε σημαίνειν τὸ πολεμικόν· καὶ οἱ στρατιῶται τὸ σύνηθες ἀλαλάξαντες, ἀθρόοι κατὰ σπείρας τε καὶ κατὰ λόχους συνέβαλον. ὡς δὲ τὰς λόγχας καὶ τὰ σαυνία, καὶ ὅσα εἶχον ἑκηβόλα, ἐξανάλωσαν, σπασάμενοι τὰ ξίφη συῤῥάττουσιν ἀλλήλοις, ἴσῃ τόλμῃ τε καὶ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἀγῶνος ἑκάτεροι χρώμενοι· ἦν τε, ὡς καὶ πρό-

τερον ἔφην, παραπλήσιος αὐτοῖς ὁ τοῦ ἀγῶνος τρόπος, καὶ οὔτε ἡ σοφία καὶ ἡ ἐμπειρία Ῥωμαίων περὶ τὰς μάχας, ᾗ χρώμενοι τὰ πολλὰ ἐπεκράτουν, οὔτε τὸ καρτερικὸν καὶ εὐταλαίπωρον ἐν τοῖς πόνοις διὰ πολλῶν ἠσκημένον ἀγώνων, ἐπεκράτει· τὰ γὰρ αὐτὰ καὶ περὶ τοὺς πολεμίους ἦν, ἐξ οὗ Μάρκιον ἡγεμόνα Ῥωμαίων ἐπιφανέστατον στρατηλάτην ἔσχον· ἀλλ' ἀντεῖχον ἑκάτεροι, τῆς χώρας, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἔστησαν, οὐχ ὑφιέμενοι. ἔπειτα κατὰ μικρὸν Οὐολοῦσκοι ὑπεχώρουν ἐν κόσμῳ τε καὶ τάξει δεχόμενοι τοὺς Ῥωμαίους. στρατήγημα δὲ τοῦτο ἦν, ἵνα διασπάσωσί τε αὐτῶν τὰς τάξεις, καὶ ἐξ ὑπερδεξιοῦ γένωνται χωρίου.

LXXXV. Οἱ δὲ δή, ὑπολαβόντες αὐτοὺς ἄρχειν φυγῆς, ἠκολούθουν βάδην μὲν ἀπιοῦσι καὶ αὐτοὶ σὺν κόσμῳ ἑπόμενοι· ἐπειδὴ δὲ δρόμῳ χωροῦντας ἐπὶ τὸν χάρακα ἐθεάσαντο, ταχείᾳ καὶ αὐτοὶ διώξει καὶ ἀσυντάκτῳ χρώμενοι. οἱ δὲ δὴ τελευταῖοί τε καὶ ὀπισθοφύλακες λόχοι, νεκρούς τ' ἐσκύλευον, ὡς κεκρατηκότες ἤδη τῶν πολεμίων. καὶ ἐφ' ἁρπαγὴν τῆς χώρας ἐτράποντο. μαθόντες δ' Οὐολοῦσκοι ταῦτα, οἵ τε δόξαν παρασχόντες φυγῆς, ἐπειδὴ τοῖς ἐρύμασι τοῦ χάρακος ἐπλησίασαν, ὑποστραφέντες ἔστησαν· καὶ οἱ καταλειφθέντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὰς πύλας ἀναπετάσαντες, ἐξέδραμον ἀθρόοι κατὰ πολλὰ μέρη· γίνεταί τ' αὐτῶν παλίντροπος ἡ μάχη· οἱ μὲν γὰρ διώκοντες ἔφευγον, οἱ δὲ φεύγοντες ἐδίωκον. ἔνθα πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ Ῥωμαίων θνήσκουσιν, οἷα εἰκός, ὠθούμενοι κατὰ πρανοῦς χω

ρίου, καὶ ὑπὸ πολλῶν ὀλίγοι κυκλωθέντες. ἀδελφὰ δὲ τούτοις ἔπασχον, ὅσοι, πρὸς σκῦλά τε καὶ ἁρπαγὰς τραπόμενοι, τὸ ἐν κόσμῳ τε καὶ τάξει ἀποχωρεῖν ἀφῃρέθησαν· καὶ γὰρ οὗτοι καταληφθέντες ὑπὸ τῶν πολεμίων, οἱ μὲν ἐσφάγησαν, οἱ δ᾽ αἰχμάλωτοι ἐλήφθησαν. ὅσοι δὲ τούτων τε καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους ἀπαῤῥαχθέντων διεσώθησαν, ὀψὲ τῆς ὥρας τῶν ἱππέων αὐτοῖς ἐπιβοηθησάντων, ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν χάρακα. ἐδόκει τ᾽ αὐτοῖς συλλαβέσθαι τοῦ μὴ πασσυδεὶ διαφθαρῆναι χειμὼν πολὺς ἐξ οὐρανοῦ καταῤῥαγεὶς, καὶ σκότος, οἷον ἐν ταῖς βαθείαις ὁμίχλαις γίνεται· ὃ τοῖς πολεμίοις ὄκνον τῆς ἐπὶ πλέον διώξεως παρέσχεν, οὐ δυναμένοις τὰ πόῤῥω καθορᾷν. τῇ δ᾽ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἀναστήσας τὴν στρατιὰν ὁ ὕπατος, ἀπῆγε σιγῇ καὶ ἐν κόσμῳ, λαθεῖν τοὺς πολεμίους προνοούμενος· καὶ κατεστρατοπέδευσε παρὰ πόλει λεγομένῃ Λογγόλᾳ, περὶ δείλην ὀψίαν, γήλοφον ἱκανὸν ἐρύκειν τοὺς ἐπιόντας ἐκλεξάμενος. ἔνθα ὑπομένων, τούς τε ὑπὸ τραυμάτων κάμνοντας ἀνεκτᾶτο θεραπείαις, καὶ τοὺς ἀδημονοῦντας ἐπὶ τῇ παραδόξῳ τοῦ πάθους αἰσχύνῃ παραμυθούμενος, ἀνελάμβανε.

LXXXVI. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν· Οὐολοῦσκοι δὲ, ἐπειδὴ ἡμέρα τε ἐγένετο, καὶ ἔγνωσαν τοὺς πολεμίους ἐκλελοιπότας τὸν χάρακα, προσελθόντες κατεστρατοπέδευσαν. σκυλεύσαντες δὲ τοὺς τῶν πολεμίων νεκροὺς, καὶ τοὺς ἡμιθνῆτας, οὓς σωθήσεσθαι ἐλπὶς ἦν, ἀνελόμενοι, ταφάς τε ποιησάμενοι τῶν σφετέρων νεκρῶν, εἰς τὴν ἐγγυτάτω πόλιν

Ἀντίαν ἀνέζευξαν· ἔνθα παιανίζοντες ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ θύοντες ἐν ἅπασιν ἱεροῖς, εἰς εὐπαθείας καὶ ἡδονὰς ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἐτράποντο. εἰ μὲν οὖν ἐπὶ τῆς τότε νίκης διέμειναν, καὶ μηδὲν ἐπεξειργάσαντο, καλὸν ἂν αὐτοῖς εἰλήφει τέλος ὁ ἀγών. Ῥωμαῖοι γὰρ οὐκ ἂν ὑπέμειναν ἔτι προελθεῖν ἐκ τοῦ χάρακος ἐπὶ πολέμῳ· ἀγαπητὸν δ' ἄν, εἰ ἀπῆλθον ἐκ τῆς πολεμίας, κρείττονα τοῦ προδήλου θανάτου τὴν ἄδοξον ἡγησάμενοι φυγήν. νῦν δὲ τοῦ πλείονος ὀρεγόμενοι, καὶ τὴν ἐκ τῆς προτέρας νίκης δόξαν ἀπέβαλον. ἀκούοντες γὰρ παρά τε κατασκόπων καὶ τῶν ἐκ τοῦ χάρακος ἀποδιδρασκόντων, ὅτι κομιδῇ τέ εἰσιν οἱ σωθέντες Ῥωμαίων ὀλίγοι, καὶ τούτων οἱ πλείους τραυματίαι, πολλὴν αὐτῶν ἐποιήσαντο καταφρόνησιν, καὶ αὐτίκα τὰ ὅπλα ἁρπάσαντες, ἔθεον ἐπ' αὐτούς. πολὺ δὲ καὶ τὸ ἄνοπλον αὐτοῖς ἐκ τῆς πόλεως εἵπετο κατὰ θέαν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἅμα ἐφ' ἁρπαγήν τε καὶ ὠφέλειαν. ἐπεὶ δὲ προσβαλόντες τῷ λόφῳ, τόν τε χάρακα περιέστησαν, καὶ τὰ περισταυρώματα διασπᾷν ἐπεχείρουν, πρῶτοι μὲν οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς πεζοὶ μαχόμενοι διὰ τὴν τοῦ χωρίου φύσιν, ἐξέδραμον ἐπ' αὐτούς· ἔπειτα τούτων κατόπιν οἱ καλούμενοι τριάριοι πυκνώσαντες τοὺς λόχους· οὗτοι δέ εἰσιν οἱ πρεσβύτατοι τῶν στρατευομένων, οἷς τὰ στρατόπεδα ἐπιτρέπουσι φυλάττειν, ὅταν ἐξίωσιν εἰς τὴν μάχην, καὶ ἐφ' οὓς τελευταίους, ὅταν ἀθρόα γένηται τῶν ἐν ἀκμῇ φθορά, σπανίζοντες ἑτέρας ἐπικουρίας, καταφεύγουσι διὰ τὴν ἀνάγκην. οἱ δ' Οὐολοῦσκοι κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδέξαντο τὴν ἔφοδον

αὐτῶν, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενον ἐκθύμως ἀγωνιζόμενοι· ἔπειτα διὰ τὴν τοῦ χωρίου φύσιν μειονεκτοῦντες ὑπεχώρουν, καὶ τέλος ὀλίγα μὲν τοὺς πολεμίους καὶ οὐκ ἄξια λόγου ἐργασάμενοι, πλέω δ' αὐτοὶ παθόντες κακὰ, ὑπεχώρησαν εἰς τὸ πεδίον. ἔνθα καταστρατοπεδευσάμενοι ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἐξέταττον τὴν δύναμιν, καὶ προὐκαλοῦντο τοὺς Ῥωμαίους εἰς μάχην· οἱ δὲ οὐκ ἀντεπεξῄεσαν. ὡς δὲ τοῦτο εἶδον, καταφρονήσαντες αὐτῶν Οὐολοῦσκοι, συνεκάλουν ἐκ τῶν πόλεων δυνάμεις, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς ἐξελοῦντες πολυχειρίᾳ τὸ φρούριον· ῥᾳδίως τ' ἂν ἐξειργάσαντο μέγα ἔργον, ὑπάτου τε καὶ Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως ἢ βίᾳ κρατήσαντες, ἢ καθ' ὁμολογίας· οὐ γὰρ τῶν ἐπιτηδείων ἔτι εὐπόρει τὸ χωρίον· ἔφθη δὲ πρότερον ἐπικουρία Ῥωμαίοις ἐπελθοῦσα, ὑφ' ἧς ἐκωλύθησαν Οὐολοῦσκοι τὸ κάλλιστον ἐπιθεῖναι τῷ πολέμῳ τέλος. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων, Καίσων Φάβιος, μαθὼν, ἐν αἷς ἦν τύχαις ἡ παραταξαμένη Οὐολούσκοις δύναμις, ἐβούλετο μὲν, ὡς εἶχε τάχους πᾶσαν ἄγων τὴν δύναμιν, εὐθὺς ἐπιέναι τοῖς πολιορκοῦσι τὸ φρούριον. ὡς δ' οὐκ ἐγίνετο αὐτῷ θυομένῳ τε καὶ οἰωνοῖς χρωμένῳ τὰ ἱερὰ καλὰ, ἀλλ' ἠναντιοῦτο πρὸς τὰς ἐξόδους αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, αὐτὸς μὲν ὑπέμεινε, τὰς δὲ κρατίστας ἐπιλεξάμενος σπείρας ἀπέστειλε τῷ συνάρχοντι. αἱ δὲ διά τε ὁδῶν ἀφανῶν καὶ νύκτωρ τὰ πολλὰ ποιησάμεναι τὰς ὁδοὺς, εἰσῆλθον εἰς τὸν χάρακα τοὺς πολεμίους λαθοῦσαι. ὁ μὲν οὖν Αἰμίλιος θρασύτερος ἐγεγόνει τῇ παρουσίᾳ τῶν συμμάχων. οἱ δὲ πολέμιοι τᾷ τε

πλήθει τῶν σφετέρων ἐκεῖ πίσυνοι, καὶ, διὰ τὸ μὴ ἐπεξιέναι τοὺς Ῥωμαίους εἰς μάχην, ἐπαρθέντες, ἀνέβαινον ἐπὶ τὸ ὄρος, πυκνώσαντες τοὺς λόχους· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι παρέντες αὐτοῖς ἀναβῆναι καθ᾽ ἡσυχίαν, καὶ πολλὰ πονεῖν περὶ τῷ σταυρώματι ἐάσαντες, ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἤρθη τῆς μάχης, διασπάσαντες κατὰ πολλὰ μέρη τὸν χάρακα, ἐμπίπτουσιν αὐτοῖς· καὶ οἱ μὲν εἰς χεῖρας καταστάντες, τοῖς ξίφεσιν ἐμάχοντο· οἱ δ᾽ ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων λίθοις τε καὶ σαυνίοις καὶ λόγχαις τοὺς ἐπιόντας ἔβαλλον, βέλος δὲ οὐδὲν ἄσκοπον ἦν· πεπιλημένων γε ἐν βραχεῖ χωρίῳ πολλῶν. ἀπαράττονται δὴ τοῦ λόφου πολλοὺς σφῶν ἀποβαλόντες Οὐολοῦσκοι, καὶ εἰς φυγὴν ὁρμήσαντες, μόγις εἰς τὸν ἴδιον ἀποσώζονται χάρακα· Ῥωμαῖοι δὲ ὡς ἐν ἀσφαλείᾳ τέως ὄντες ἤδη, κατέβαινον ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν· ἐξ ὧν ἐπισιτισμοὺς καὶ τἄλλα, ὅσων σπάνις ἦν ἐν τῷ χάρακι, ἐλάμβανον.

M. Fabio et L. Valerio coss. turbae domi.

LXXXVII. Ἐπειδὴ δὲ καθῆκεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, ὁ μὲν Αἰμίλιος ἔμεινεν ἐπὶ στρατοπέδου, δι᾽ αἰσχύνης ἔχων ἐπὶ συμφοραῖς οὐκ εὐσχήμοσιν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν, τὸ κράτιστον ἀπολωλεκὼς τῆς στρατιᾶς. ὁ δὲ συνύπατος αὐτοῦ, τοὺς ὑφ᾽ ἑαυτὸν ἄρχοντας ἐπὶ στρατοπέδου καταλιπὼν, εἰς τὴν πόλιν ᾤχετο· καὶ συγκαλέσας τὸν ὄχλον ἐπὶ τὰς ἀρχαιρεσίας, οἷς μὲν ὁ δῆμος ἐβούλετο δοθῆναι τὴν ὑπατείαν ἀνδράσιν ἐκ τῶν ὑπατευκότων, οὐ προΐ-

θηκε τὴν ψηφηφορίαν, ἐπειδὴ οὐκ αὐτοὶ μετήεσαν τὴν ἀρχὴν ἑκόντες, ὑπὲρ δὲ τῶν μετιόντων τούς τε λόχους ἐκάλεσε, καὶ τὰς ψήφους ἀνέδωκεν. οὗτοι δ᾽ ἦσαν, οὓς ἡ βουλὴ προείλετο, καὶ οἷς παραγγέλλειν τὴν ἀρχὴν ἐκέλευσεν, οὐ σφόδρα τῷ δήμῳ κεχαρισμένοις. καὶ ἀπεδείχθησαν εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ὕπατοι ὅ τε νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προθέντος τὰς ἀρχαιρεσίας ὑπάτου, Μάρκος Φάβιος, Καίσωνος υἱός, καὶ Λούκιος Οὐαλέριος, Μάρκου υἱός, ὁ τὸν τρὶς ὑπατεύσαντα Κάσσιον κρίνας ἐπὶ τῇ τυραννίδι, καὶ ἀποκτείνας. οὗτοι τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων ἐν τῷ πρὸς Ἀντιάτας πολέμῳ στρατιωτῶν ἠξίουν ἑτέρους καταγράφειν, ἵνα τὸ ἐλλιπὲς ἀναπληρωθῇ τῶν λόχων. καὶ δόγμα ποιησάμενοι βουλῆς, προέγραψαν ἡμέραν, ἐν ᾗ παρεῖναι τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν στρατεύσιμον ἔδει. μετὰ τοῦτο θόρυβος ἦν πολὺς κατὰ τὴν πόλιν, καὶ λόγοι τῶν πενεστάτων στασιώδεις, οὐκ ἀξιούντων οὔτε βουλῆς δόγμασιν ὑπηρετεῖν, οὔτε ὑπάτων ἐξουσίᾳ πειθαρχεῖν, ὅτι τὰς περὶ τῆς κληρουχίας ἐψεύσαντο πρὸς αὐτοὺς συνθήκας· συνιόντες τε κατὰ πλῆθος ἐπὶ τοὺς δημάρχους, ὠνείδιζον αὐτοῖς προδοσίαν, καὶ κατεβόων ἐπικαλούμενοι τὴν ἐξ ἐκείνων συμμαχίαν. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις οὐκ ἐδόκει καιρὸς ἁρμόττων εἶναι, πολέμου συνεστῶτος ὑπερορίου, τὰς πολιτικὰς ἔχθρας ἀναζωπυρεῖν· εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Γάϊος Μάνιος οὐκ ἔφη προδώσειν τοὺς δημοτικούς, οὐδ᾽ ἐπιτρέψειν τοῖς ὑπάτοις στρατιὰν καταγράφειν, ἐὰν μὴ πρότερον ἀποδείξωσι τοὺς ὁριστὰς τῆς δημοσίας

γῆς, καὶ τὸ περὶ τῆς κληρουχίας ψήφισμα γράψαντες εἰς τὸν δῆμον ἐξενέγκωσιν. ἀντιλεγόντων δὲ πρὸς ταῦτα τῶν ὑπάτων, καὶ πρόφασιν ποιουμένων τοῦ μηθὲν αὐτῷ συγχωρεῖν, ὧν ἠξίου, τὸν ἐν χερσὶν ὄντα πόλεμον, οὐκ ἔφη προσέξειν αὐτοῖς τὸν νοῦν, ἀλλὰ κωλύσειν ἁπάσῃ δυνάμει τὴν καταγραφήν. καὶ ἐποίει ταῦτα· οὐ μὴν ἴσχυσέ γε μέχρι τέλους. οἱ γὰρ ὕπατοι προελθόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐν τῷ παρακειμένῳ πεδίῳ τοὺς στρατηγικοὺς δίφρους ἔθηκαν, ἔνθα καὶ τὸν στρατιωτικὸν ἐποιοῦντο κατάλογον, καὶ τοὺς οὐχ ὑπακούοντας τοῖς νόμοις, ἐπειδὴ αὐτοὺς ἄγειν οὐχ οἷοί τ' ἦσαν, εἰς χρήματα ἐζημίουν· ὅσοις μὲν χωρία ὑπῆρχον, ἐκκόπτοντες ταῦτα, καὶ τὰς αὐλὰς καθαιροῦντες· ὅσων δὲ γεωργικὸς ὁ βίος ἦν ἐν ἀλλοτρίοις κτήμασι, τούτων ἄγοντές τε καὶ φέροντες τὰ παρεσκευασμένα πρὸς τὴν ἐργασίαν, ζεύγη τε βοϊκὰ καὶ βοσκήματα καὶ ὑποζύγια ἀχθοφόρα, καὶ σκεύη παντοῖα, οἷς γῆ τ' ἐργάζεται, καὶ καρποὶ συγκομίζονται. ὁ δὲ κωλύων τὴν καταγραφὴν δήμαρχος οὐδὲν ἔτι ποιεῖν ἦν δυνατός. οὐδενὸς γάρ εἰσι τῶν ἔξω τῆς πόλεως οἱ τὴν δημαρχικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν κύριοι· περιγέγραπται γὰρ αὐτῶν τὸ κράτος τοῖς τείχεσι, καὶ οὐδ' ἀπαυλισθῆναι τῆς πόλεως αὐτοῖς θέμις, ὅτι μὴ πρὸς ἕνα καιρὸν, ἐν ᾧ πᾶσαι θύουσιν αἱ τῆς πόλεως ἀρχαὶ κοινὴν ὑπὲρ τοῦ Λατίνων ἔθνους τῷ Διῒ θυσίαν ἐπὶ τὸ Ἀλβανῶν ὄρος ἀναβαίνουσαι. τοῦτο διαμένει μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τὸ ἔθος, τὸ μηθενὸς εἶναι τῶν ἔξω τῆς πόλεως τοὺς δημάρχους κυρίους. καὶ δὴ καὶ

τὸν ἐμφύλιον Ῥωμαίων πόλεμον ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἡλικίας, ὃς μέγιστος τῶν πρὸ αὐτοῦ πολέμων ἐγένετο, ἡ κινήσασα πρόφασις ἐπὶ πολλαῖς ἄλλαις δόξασα εἶναι καὶ ἀποχρῶσα διαστῆσαι τὴν πόλιν, ἥδ᾽ ἦν, ὅτι τῶν δημάρχων τινὲς, ἐξεληλάσθαι τῆς πόλεως αἰτιώμενοι βίᾳ πρὸς τοῦ τότε κατέχοντος κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἡγεμόνος, ἵνα μηδενὸς εἶεν ἔτι κύριοι, ἐπὶ τὸν ἐν Γαλατίᾳ τὰ στρατόπεδα κατέχοντα, ὡς οὐκ ἔχοντες, ὅποι τράπωνται, κατέφυγον. ὁ δὲ τῇ προφάσει ταύτῃ χρησάμενος, ὡς ἀρχῇ δήμου παναγεῖ, τὸ κράτος ἀφαιρεθείσῃ παρὰ τοὺς ἱεροὺς ὅρκους τῶν προγόνων, αὐτὸς ὁσίως καὶ σὺν δίκῃ βοηθῶν, αὐτός τε σὺν τοῖς ὅπλοις ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κατήγαγε.

Bellum cum Volscis continuatum.

LXXXVIII. Τότε δ᾽ οὖν οἱ δημόται τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας οὐδὲν ἀπολαύοντες, ὑφεῖντο τοῦ θράσους, καὶ προσιόντες ἐπὶ τῆς στρατολογίας τοῖς τεταγμένοις τὸν ἱερὸν ὅρκον ὤμνυσαν, καὶ ὑπὸ τὰς σημαίας κατεγράφοντο. ἐπεὶ δὲ τὸ ἐλλειπὲς τῶν λόχων ἐξεπληρώθη, διεκληρώσαντο τὰς ἡγεμονίας τῶν στρατοπέδων οἱ ὕπατοι· καὶ ὁ μὲν Φάβιος τὴν ἐπὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν συμμάχων ἀποσταλεῖσαν δύναμιν παρελάμβανεν, ὁ δ᾽ Οὐαλέριος τὴν ἐν Οὐολούσκοις στρατοπεδεύουσαν, ἄγων τοὺς νεωστὶ καταγραφέντας. μαθοῦσι δὲ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τοῖς πολεμίοις ἐδόκει στρατιάν τε ἑτέραν μεταπέμπεσθαι, καὶ ἐν ἰσχυροτέρῳ τὸ στρατόπεδον ποιήσασθαι χωρίῳ,

καὶ μηδὲν ἐκ τοῦ καταφρονεῖν αὐτῶν ἔτι προπετὲς κινδύνευμα, ὡς πρότερον, ὑπομένειν. ἐγεγόνει ταῦτα διὰ ταχέων, ἀμφοτέροις τε παρέστη τοῖς ἡγεμόσι τῶν δυνάμεων ὁμοία περὶ τοῦ πολέμου γνώμη, τὰ ἑαυτῶν φυλάττειν ἐρύματα, ἐάν τις ἐπίῃ, τοῖς δὲ τῶν πολεμίων ὡς βίᾳ κρατηθησομένοις μὴ ἐπιχειρεῖν. καὶ ὁ διὰ μέσου χρόνος οὐκ ὀλίγος ἐγένετο, φόβῳ τῶν ἐπιχειρήσεων τριβόμενος· οὐ μέντοι καὶ εἰς τέλος γε διαμένειν ἐν τοῖς ἐγνωσμένοις ἐδυνήθησαν. ὁπότε γὰρ ἐπισιτισμοῦ χάριν, ἢ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων τινὸς, ὧν ἀμφοτέροις ἔδει, μοῖρά τις ἀποσταλείη τῆς στρατιᾶς, συμβολαί τ' αὐτῶν ἐγίνοντο, καὶ πληγαὶ, καὶ τὸ νικᾶν οὐκ ἀεὶ παρὰ τοῖς αὐτοῖς ἔμενε· πολλάκις τε συμπλεκομένων ἀλλήλοις, ἀπέθνησκόν τ' οὐκ ὀλίγοι, καὶ τραυματίαι πλείους ἐγίνοντο. τοῖς μὲν οὖν Ῥωμαίοις τὸ ἀπαναλούμενον τῆς στρατιᾶς οὐδεμία ποθὲν ἐπιοῦσα ἐξεπλήρου. τὸ δὲ τῶν Οὐολούσκων στρατόπεδον, ἄλλων ἐπ' ἄλλοις ἡκόντων, πολλὴν αὔξησιν ἐλάμβανε· καὶ τούτῳ ἐπαρθέντες οἱ ἡγεμόνες, ἐξῆγον ἐκ τοῦ χάρακος τὴν δύναμιν εἰς μάχην.

LXXXIX. Ἐξελθόντων δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ παραταξαμένων, ἰσχυρὰ μάχη γίνεται καὶ ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ψιλῶν, ἴσῃ πάντων χρωμένων προθυμίᾳ τε καὶ ἐμπειρίᾳ, καὶ τὸ νικᾶν ἑκάστου παρ' ἑαυτὸν μόνον τιθεμένου· ὡς δὲ νεκροί τ' αὐτῶν πολλοὶ ἑκατέρωθεν, ἐν ᾧ ἐτάχθησαν χωρίῳ, πεσόντες ἔκειντο, καὶ ἡμιθνῆτες ἔτι πλείους τῶν νεκρῶν, οἱ δὲ πρὸς τὸν ἀγῶνα καὶ δεινὰ ἔτι διαμέ-

νοντες ὀλίγοι ἦσαν, καὶ οὐδὲ οὗτοι δρᾷν τὰ πολέμου ἔργα δυνάμενοι, βαρυνόντων μὲν αὐτοῖς τῶν σκεπαστηρίων τὰς εὐωνύμους χεῖρας, διὰ πλῆθος τῶν ἐμπεπηγότων βελῶν, καὶ οὐκ ἐώντων μένειν τὰς προβολάς, τετραμμένων δὲ τῶν ἐγχειριδίων τὰς ἀκμάς, ἔστι δ᾽ ὧν καὶ κατεαγότων ὅλων, οἷς οὐδὲν ἔτι ἦν χρῆσθαι, τοῦ τε κόπου, ὃς δι᾽ ὅλης ἡμέρας ἀγωνιζομένοις αὐτοῖς πολὺς ἐγεγόνει, παραλύοντος τὰ νεῦρα, καὶ τὰς πληγὰς ἀσθενεῖς ποιοῦντος, ἱδρῶτος δὲ καὶ δίψης καὶ ἄσθματος, οἷα ἐν πνίγει ὥρᾳ ἔτους τοῖς πολὺν χρόνον ἀγωνιζομένοις συμπίπτειν φιλεῖ, παρ᾽ ἀμφοτέροις γινομένων, οὐδὲν ἔλαβε τέλος ἀξιόλογον ἡ μάχη, ἀλλ᾽ ἀγαπητῶς ἀμφότεροι, τῶν στρατηγῶν ἀνακαλουμένων, ἀπῆλθον ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας· καὶ οὐκέτι ἐξῄεσαν εἰς μάχην οὐδέτεροι, ἀλλ᾽ ἀντικαθήμενοι παρεφύλαττον ἀλλήλων τὰς ἕνεκα τῶν ἐπιτηδείων γινομένας ἐξόδους. ἔδοξε μέντοι, καὶ λόγος ἦν τῇ Ῥώμῃ πολύς, ὡς δυναμένη τότε νικᾷν ἡ Ῥωμαίων δύναμις, ἑκουσίᾳ μηδὲν ἐργάσασθαι λαμπρόν, διὰ μῖσός τε τοῦ ὑπάτου, καὶ ὀργήν, ἣν εἶχε πρὸς τοὺς πατρικίους ἐπὶ τῷ φενακισμῷ τῆς κληρουχίας. αὐτοὶ δὲ οἱ στρατιῶται τὸν ὕπατον, ὡς οὐχ ἱκανὸν στρατηγεῖν, ᾐτιῶντο, γράμματα πέμποντες ὡς τοὺς ἐπιτηδείους ἑαυτῶν ἕκαστοι. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ στρατοπέδου γινόμενα, τοιαῦτα ἦν. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ῥώμῃ πολλὰ δαιμόνια σημεῖα ἐφαίνετο, δηλωτικὰ θείου χόλου, κατά τε φωνὰς καὶ ὄψεις ἀήθεις. πάντα δ᾽ εἰς τοῦτο συνέτεινεν, ὡς οἵ τε μάντεις καὶ οἱ τῶν

ἱερῶν ἐξηγηταὶ συνενέγκαντες τὰς ἐμπειρίας ἀπεφαίνοντο, θεῶν χολοῦσθαί τινας, οἳ οὐ κομίζονται τὰς νομίμους τιμὰς, οὐ καθαρῶς, οὐδὲ ὁσίως ἐπιτελουμένων αὐτοῖς τῶν ἱερῶν. ζήτησις δὴ μετὰ τοῦτο πολλὴ ἐκ πάντων ἐγίνετο, καὶ σὺν χρόνῳ μήνυσις ἀποδίδοται τοῖς ἱεροφάνταις, ὅτι τῶν παρθένων μία τῶν φυλαττουσῶν τὸ ἱερὸν πῦρ, Ὀπιμία ὄνομα αὐτῇ, τὴν παρθενίαν ἀφαιρεθεῖσα, μιαίνει τὰ ἱερά. οἱ δ' ἐκ βασάνων τε καὶ τῶν ἄλλων ἀποδείξεων μαθόντες, ὅτι τὸ μηνυόμενον ἦν ἀδίκημα ἀληθὲς, αὐτὴν μὲν, τῆς κορυφῆς ἀφελόμενοι τὰ στέμματα, καὶ πομπεύσαντες δι' ἀγορᾶς, ἐντὸς τείχους ζῶσαν κατώρυξαν· δύο δὲ τοὺς ἐξελεγχθέντας διαπράξασθαι τὴν φθορὰν, μαστιγώσαντες ἐν φανερῷ, ἀπέκτειναν. καὶ παραχρῆμα μετὰ τοῦτο καλὰ τὰ ἱερὰ, καὶ τὰ μαντεύματα, ὡς ἀφεικότων αὐτοῖς τῶν θεῶν τὸν χόλον, ἐγίνετο.

C. Iulio. Q. Fabio iterum coss. nec domi, nec foris quies.

XC. Ὡς δὲ καθῆκεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν χρόνος, ἐλθόντων τῶν ὑπάτων, πολλὴ σπουδὴ καὶ παράταξις ἐγένετο τοῦ δήμου πρὸς τοὺς πατρικίους, περὶ τῶν παραληψομένων τὴν ἡγεμονίαν ἀνδρῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐκ τῶν νεωτέρων ἐβούλοντο τοὺς δραστηρίους τε καὶ ἥκιστα δημοτικοὺς ἐπὶ τὴν ὑπατείαν προαγαγεῖν· καὶ μετῄει τὴν ἀρχὴν κελευσθεὶς ὑπ' αὐτῶν ὁ υἱὸς Κλαυδίου Ἀππίου, τοῦ πολεμιωτάτου τῷ δήμῳ δοκοῦντος εἶναι, μεστὸς αὐθαδείας ἀνὴρ καὶ θράσους, ἑταίροις τε καὶ πελάταις ἁπάντων

πλεῖστον τῶν καθ' ἡλικίαν δυνάμενος. ὁ δὲ δῆμος, ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τε καὶ τῶν πεῖραν ἤδη δεδωκότων τῆς ἐπιεικείας τοὺς προνοησομένους τοῦ κοινῇ συμφέροντος ὀνομάζων, ἠξίου ποιεῖν ὑπάτους. αἵ τ' ἀρχαὶ διειστήκεσαν, καὶ τὰς ἀλλήλων ἀνέλυον ἐξουσίας. ὁπότε μὲν γὰρ οἱ ὕπατοι καλοῖεν τὸ πλῆθος, ὡς ἀποδείξοντες τοὺς μετιόντας τὴν ἀρχὴν ὑπάτους, οἱ δήμαρχοι τοῦ κωλύειν ὄντες κύριοι, διέλυον τὰ ἀρχαιρέσια· ὁπότε δ' αὖ πάλιν ἐκεῖνοι καλοῖεν ὡς ἀρχαιρεσιάσοντα τὸν δῆμον, οὐκ ἐπέτρεπον οἱ ὕπατοι, τὴν ἐξουσίαν ἔχοντες τοῦ συγκαλεῖν τοὺς λόχους, καὶ τὰς ψήφους ἀναδιδόναι. κατηγορίαι τ' ἀλλήλων ἐγίνοντο, καὶ συνεχεῖς ἀψιμαχίαι καθ' ἑταιρίας συνισταμένων, ὥστε καὶ πληγὰς ἀλλήλοις διδόναι τινὰς ὑπ' ὀργῆς, καὶ οὐ μακρὰν ἀποσχεῖν τὴν στάσιν τῶν ὅπλων. ταῦτα μαθοῦσα ἡ βουλὴ, πολὺν ἐσκόπει χρόνον, ὅ τι χρήσεται τοῖς πράγμασιν, οὔτε βιάσασθαι δυναμένη τὸν δῆμον, οὔτ' εἶξαι βουλομένη. ἦν δὴ ἡ μὲν αὐθαδεστέρα γνώμη, δικτάτωρα ἑλέσθαι τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἕνεκα, ὃν ἂν ἡγῶνται κράτιστον εἶναι· τὸν δὲ λαβόντα τὴν ἐξουσίαν, τούς τε νοσοποιοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἐξελεῖν, καὶ εἴ τι ἡμάρτηται ταῖς πρότερον ἀρχαῖς, ἐπανορθώσασθαι, τόν τε κόσμον τοῦ πολιτεύματος, ὃν βούλεται, καταστησάμενον, ἀνδράσι τοῖς κρατίστοις ἀποδοῦναι τὰς ἀρχάς. ἡ δ' ἐπιεικεστέρα, μεσοβασιλεῖς ἑλέσθαι τοὺς πρεσβυτάτους τε καὶ τιμιωτάτους ἄνδρας, οἷς ἐπιμελὲς ἔσται τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς, ὅπως κράτιστα γενήσονται, προνοηθῆναι, τὸν

αὐτὸν τρόπον ὅνπερ ἐπὶ τῶν βασιλέων τῶν ἐκλιπόντων ἐγίνετο. ταύτῃ προσθεμένων τῇ γνώμῃ τῶν πλειόνων, ἀποδείκνυται πρὸς αὐτῶν μεσοβασιλεὺς, Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος· αἱ δ' ἄλλαι κατελύθησαν ἀρχαί. οὗτος ἐπιτροπεύσας τὴν πόλιν ἀστασίαστον, ὅσας ἐξῆν ἡμέρας, ἕτερον ἀποδείκνυσιν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, Σπόριον Λάρκιον. κἀκεῖνος συγκαλέσας τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, καὶ τὰς ψήφους κατὰ τὰ τιμήματα ἀναδοὺς, ἐκ τῆς ἀμφοτέρων εὐδοκήσεως ἀποδείκνυσιν ὑπάτους, Γάϊον Ἰούλιον ἐκ τῶν φιλοδημοτικῶν, καὶ Κόϊντον Φάβιον, Καίσωνος υἱὸν, τὸ δεύτερον, ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν. καὶ ὁ δῆμος, οὐδὲν ἐκ τῆς προτέρας ὑπατείας αὐτοῦ πεπονθὼς, εἴασε τυχεῖν ταύτης τῆς ἐξουσίας τὸ δεύτερον, μισῶν τὸν Ἄππιον, καὶ, ὅτι ἐκεῖνος ἀτιμασθῆναι ἐδόκει, σφόδρα ἡδόμενος· τοῖς δ' ἐν τέλει διαπεπραγμένοις δραστήριον ἄνδρα, καὶ οὐθὲν ἐνδώσοντα τῷ δήμῳ μαλακὸν, ἐπὶ τὴν ὑπατείαν παρελθεῖν, κατὰ γνώμην ἐδόκει κεχωρηκέναι τὰ τῆς διχοστασίας.

XCI. Ἐπὶ τῆς τούτων ἀρχῆς Αἰκανοὶ μὲν, εἰς τὴν Λατίνων χώραν ἐμβαλόντες, ἀπήλασαν ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα πολλὰ, ληστρικῇ ἐφόδῳ χρησάμενοι· Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ καλούμενοι Οὐϊεντανοὶ τῆς Ῥωμαίων γῆς πολλὴν ἠδίκησαν προνομαῖς. τῆς δὲ βουλῆς τὸν μὲν πρὸς Αἰκανοὺς πόλεμον εἰς ἕτερον ἀναβαλομένης χρόνον, παρὰ δὲ Οὐϊεντανῶν δίκας αἰτεῖν ψηφισαμένης, Αἰκανοὶ μὲν, ἐπειδὴ τὰ πρῶτα αὐτοῖς κατὰ νοῦν ἐχώρησε, καὶ οὐθεὶς ὁ κωλύσων τὰ λοιπὰ ἐφαίνετο, θράσει ἐπαρθέντες ἀλογίστῳ,

λῃστρικὴν μὲν οὐκέτι στρατείαν ἔγνωσαν ποιεῖσθαι, δυνάμει δὲ βαρείᾳ ἐλάσαντες ἐπὶ πόλιν Ὀροὺς κατὰ κράτος αἱροῦσι· καὶ διαρπάσαντες τά τ' ἐκ τῆς χώρας καὶ τὰ τῆς πόλεως, ἀπῄεσαν εὐπορίαν πολλὴν ἀγόμενοι. Οὐϊεντανοὶ δὲ πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἥκοντας ἀποκρινάμενοι, ὅτι οὐκ ἐξ αὐτῶν ἦσαν οἱ προνομεύοντες τὴν χώραν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἄλλων Τυῤῥηνῶν, ἀπέλυσαν τοὺς ἄνδρας, οὐθὲν τῶν δικαίων ποιήσαντες· καὶ οἱ πρέσβεις ἐπιτυγχάνουσι τοῖς Οὐϊεντανοῖς λείαν ἐκ τῆς αὐτῶν χώρας ἄγουσι. ταῦτα παρ' αὐτῶν ἡ βουλὴ μαθοῦσα, πολεμεῖν τ' ἐψηφίσατο Οὐϊεντανοῖς, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξάγειν τὴν στρατιάν. ἐγένετο μὲν οὖν περὶ τοῦ δόγματος ἀμφιλογία, καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ τὸν πόλεμον οὐκ ἐῶντες ἐκφέρειν, τῆς τε κληρουχίας ὑπομιμνήσκοντες τοὺς δημοτικοὺς, ἧς γε πέμπτον ἔτος ἐψηφισμένης ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, κενῇ πιστεύσαντες ἐλπίδι ἐξηπάτηντο, καὶ κοινὸν ἀποφαίνοντες πόλεμον, εἰ κοινῇ χρήσεται γνώμῃ πᾶσα Τυῤῥηνία τοῖς ὁμοεθνέσι βοηθοῦσα. οὐ μὴν ἴσχυσάν γε οἱ τῶν στρατιωτῶν λόγοι, ἀλλ' ἐκύρωσε καὶ ὁ δῆμος τὸ τῆς βουλῆς δόγμα, τῇ Σπορίου Λαρκίου γνώμῃ τε καὶ παρακλήσει χρησάμενος. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆγον τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, οἱ στρατοπεδευσάμενοι χωρὶς ἀλλήλων οὐ μακρὰν τῆς πόλεως· καὶ μείναντες ἡμέρας συχνὰς, ἐπειδὴ οὐκ ἀντεξῆγον οἱ πολέμιοι τὰς δυνάμεις, προνομεύσαντες αὐτῶν τῆς γῆς ὅσην ἐδύναντο πλείστην, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. ἄλλο δ' ἐπὶ τῆς τούτων ὑπατείας λόγου ἄξιον οὐδὲν ἐπράχθη.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

Caes. Fabio II. et Sp. Furio coss. turbae domi ac foris.

Τῷ δὲ μετὰ τούτους ἔτει διαφορᾶς γενομένης τῷ δήμῳ πρὸς τὴν βουλὴν περὶ τῶν ἀποδειχθησομένων ὑπάτων· οἱ μὲν γὰρ ἠξίουν ἀμφοτέρους ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν προαγαγεῖν, ὁ δὲ δῆμος ἐκ τῶν ἑαυτῷ κεχαρισμένων· γνωσιμαχήσαντες πρὸς ἀλλήλους ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ἕως συνέπεισαν ἀλλήλους ἀφ' ἑκάστης μερίδος ὕπατον αἱρεθῆναι· καὶ ἐπιδείκνυται Καίσων μὲν Φάβιος τὸ δεύτερον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὁ τὸν Κάσσιον ἐπὶ τῇ τυραννίδι κρίνας, Σπόριος δὲ Φούριος ὑπὸ τῶν δημοτικῶν, ἐπὶ τῆς

ἑβδομηκοστῆς καὶ πέμπτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλιάδου, καθ᾽ ὃν χρόνον ἐστράτευσε Ξέρξης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. ἄρτι δὲ παρειληφότων αὐτῶν τὴν ἀρχὴν, Λατίνων τε πρέσβεις ἧκον ἐπὶ τὴν βουλὴν, δεόμενοι πέμψαι σφίσι τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων μετὰ δυνάμεως, ὃς οὐκ ἐάσει προσωτέρω χωρεῖν τὴν Αἰκανῶν καταφρόνησιν· καὶ Τυῤῥηνία πᾶσα ἠγγέλλετο κεκινημένη, καὶ οὐ διὰ μακροῦ χωρήσουσα εἰς πόλεμον. συνήχθη γὰρ εἰς κοινὴν ἐκκλησίαν τὸ ἔθνος· καὶ πολλὰ Οὐϊεντανῶν δεηθέντων συναίρεσθαι σφίσι τοῦ κατὰ Ῥωμαίων πολέμου, τέλος ἐξήνεγκαν ἐξεῖναι τοῖς βουλομένοις Τυῤῥηνῶν μετέχειν τῆς στρατείας· καὶ ἐγένετο χεὶρ ἀξιόμαχος ἡ τοῖς Οὐϊεντανοῖς ἑκουσίως τοῦ πολέμου συναιρομένη. ταῦτα μαθοῦσι τοῖς ἐν τέλει Ῥωμαίων ἔδοξε στρατιάς τε καταγράφειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξιέναι· τὸν μὲν Αἰκανοῖς τε πολεμήσοντα, καὶ Λατίνοις τιμωρὸν ἐσόμενον· τὸν δ᾽ ἐπὶ Τυῤῥηνίας ἄξοντα τὰς δυνάμεις. ἀντέπραττε δὲ πρὸς ταῦτα Σπόριος Σικίλιος τῶν δημάρχων εἷς· καὶ συνάγων εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ὁσημέραι, τὰς περὶ τῆς κληρουχίας ὑποσχέσεις ἀπῄτει παρὰ τῆς βουλῆς, καὶ οὐδὲν ἔφη συγχωρήσειν ἐπὶ τῶν πολεμίων, οὔτε τῶν κατὰ πόλιν ὑπ᾽ αὐτῆς ψηφιζομένων ἐπιτελεσθῆναι, ἐὰν μὴ τοὺς δέκα ἄνδρας ἀποδείξωσι πρῶτον ὁριστὰς τῆς δημοσίας χώρας, καὶ διέλωσι τὴν γῆν, ὡς ὑπέσχοντο, τῷ δήμῳ. ἀπορουμένῃ δὲ τῇ βουλῇ καὶ ἀμηχανούσῃ, τί χρὴ ποιεῖν, Ἄππιος Κλαύδιος ὑποτίθεται σκοπεῖν, ὅπως διαστήσεται τὰ τῶν ἄλλων

δημάρχων πρὸς αὐτὸν, διδάσκων, ὅτι τὸν κωλύοντα καὶ ἐμποδὼν γινόμενον τοῖς δόγμασι τῆς βουλῆς, ἱερὸν ὄντα, καὶ νόμῳ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντα, ταύτην ἄλλως οὐκ ἔστι παῦσαι τῆς δυναστείας, ἐὰν μή τις ἕτερος τῶν ἀπὸ τῆς ἴσης τιμῆς, καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἐχόντων, τἀναντία πράττῃ, καὶ οἷς ἂν ἐκεῖνος ἐμποδὼν γένηται, ταῦτα μὴ κωλύῃ. συνεβούλευέ τε τοῖς αὖθις παραληψομένοις τὴν ἀρχὴν ὑπάτοις τοῦτο πράττειν, καὶ σκοπεῖν, ὅπως ἕξουσί τινας ἀεὶ τῶν δημάρχων οἰκείους σφίσι καὶ φίλους· μίαν εἶναι λέγων τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀρχείου κατάλυσιν, ἐὰν στασιάζωσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες.

II. Ταύτην εἰσηγησαμένου τὴν γνώμην Ἀππίου, δόξαντες αὐτὸν ὀρθῶς παραινεῖν οἵ τε ὕπατοι, καὶ τῶν ἄλλων οἱ δυνατώτατοι, πολλῇ θεραπείᾳ διεπράξαντο τοὺς τέτταρας ἐκ τῶν δημάρχων οἰκείους τῇ βουλῇ γίνεσθαι. οἱ δὲ τέως μὲν λόγῳ μεταπείθειν τὸν Σικίλιον ἐπεχείρουν ἀποστῆναι τῶν περὶ τῆς κληρουχίας πολιτευμάτων, ἕως οἱ πόλεμοι λάβωσι τέλος· ὡς δ' ἠναντιοῦτο, καὶ διώμνυτο, λόγον τε τὸν αὐθαδέστερον εἰπεῖν ἐτόλμησε, τοῦ δήμου παρόντος, ὅτι μᾶλλον ἂν βούλοιτο Τυῤῥηνοὺς καὶ τοὺς ἄλλους πολεμίους κρατήσαντας τῆς πόλεως ἐπιδεῖν, ἢ τοὺς κατέχοντας τὴν χώραν τὴν δημοσίαν ἀφεῖναι, δόξαντες ἀφορμὴν εἰληφέναι καλὴν πρὸς αὐθάδειαν τοσαύτην τοῦ ἐναντία λέγειν τε καὶ πράττειν, οὐδὲ τοῦ δήμου τὸν λόγον ἡδέως δεξαμένου, κωλύσειν αὐτὸν ἔφησαν· καὶ φανερῶς ἔπραττον, ὅσα τῇ βουλῇ τε καὶ τοῖς ὑπάτοις δοκοίη. μονωθεὶς δὲ Σικίλιος

οὐδενὸς ἔτι κύριος ἦν. μετὰ τοῦτο ἡ στρατιὰ κατε-γράφετο, καὶ ὅσων ἔδει τῷ πολέμῳ, πάντα ὑπηρε-τεῖτο, τὰ μὲν ἐκ τῶν δημοσίων, τὰ δ' ἐκ τῶν ἰδίων, ἁπάσῃ προθυμίᾳ· καὶ διὰ τάχους οἱ ὕπατοι, δια-κληρωσάμενοι τὰ στρατεύματα, ἐξῄεσαν· Σπόριος μὲν Φούριος ἐπὶ τὰς Αἰκανῶν πόλεις· Καίσων δὲ Φάβιος ἐπὶ Τυῤῥηνούς. Σπορίῳ μὲν οὖν ἅπαντα κατὰ νοῦν ἐχώρησεν, οὐχ ὑπομεινάντων εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῶν πολεμίων, καὶ πολλὰ ἐκ τῆς στρατείας ἐξεγένετο χρήματά τε καὶ σώματα λαβεῖν. ἐπῆλθε γὰρ ὀλίγου δεῖν πᾶσαν, ὅσην οἱ πολέμιοι γῆν κατ-εῖχον, ἄγων καὶ φέρων· καὶ τὰ λάφυρα τοῖς στρα-τιώταις ἅπαντα ἐχαρίσατο. δοκῶν δὲ καὶ τὸν πρὸ τοῦ χρόνον εἶναι φιλόδημος, ἔτι μᾶλλον ἐκ ταύτης τῆς στρατηγίας ἐθεράπευσε τὸ πλῆθος. καὶ ἐπειδὴ παρῆλθεν ὁ χρόνος τῆς στρατείας, ἄγων τὴν δύναμιν ὁλόκληρόν τε καὶ ἀπαθῆ, χρήμασιν εὔπορον κατέ-στησε τὴν πατρίδα.

III Καίσων δὲ Φάβιος, ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, οὐδενὸς χεῖρον στρατηγήσας, ἀφῃρέθη τὸν ἐκ τῶν ἔργων ἔπαινον, παρ' οὐδὲν ἁμάρτημα ἴδιον, ἀλλ' ὅτι τὸ δημοτικὸν οὐκ εἶχεν εὐμενὲς, ἐξ οὗ τὸν ὕπα-τον Κάσσιον ἐπὶ τυραννίδι κρίνας ἀπέκτεινεν. οὔτε γὰρ, ὅσα δέοι σὺν τάχει στρατηγῷ κελεύσαντι τοὺς ὑπηκόους πειθαρχεῖν, οὐδ' ὅσα τῷ προθύμῳ, καὶ ἐν πρέποντι χρησαμένους βίᾳ, κατασχεῖν, οὔθ' ὅσα λάθρα τῶν ἀντιπολεμίων χωρία εἰς πλεονεξίαν εὔ-θετα σφετερίσασθαι, οὔτ' ἄλλο πράττειν οὐδὲν ἕτοιμοι ἦσαν, ἐξ οὗ τιμήν τινα, ὧν ἐστρατήγει, καὶ

δόξαν ἀγαθὴν ἐξοίσεσθαι ἔμελλε. καὶ τὰ ἄλλα μὲν αὐτῶν, οἷα ὑβρίζοντες τῷ ἡγεμόνι διετέλουν, ἐκείνῳ τε ἧττον λυπηρὰ ἦν, καὶ τῇ πόλει βλάβης οὐ μεγάλης ἄξια· οἷον δὲ τελευτῶντες ἐξειργάσαντο, κίνδυνον οὐ μικρὸν ἤνεγκε, καὶ πολλὴν αἰσχύνην ἀμφοῖν. γενομένης γὰρ παρατάξεως ἐν τῷ μεταξὺ τῶν λόφων, ἐφ' οἷς ἦσαν ἐστρατοπεδευκότες ἀμφότεροι, πάσῃ τῇ παρ' ἑκατέρων δυνάμει, πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἀποδειξάμενοι, καὶ τοὺς πολεμίους ἀναγκάσαντες ἄρξαι φυγῆς, οὔτ' ἠκολούθησαν ἀπιοῦσι, τοῦ στρατηγοῦ πολλὰ κελεύοντος, οὔτε παραμείναντες ἐκπολιορκῆσαι τὸν χάρακα ἠθέλησαν, ἀλλ' ἐάσαντες ἀτελὲς ἔργον καλὸν, ἀπῄεσαν εἰς τὴν αὐτῶν στρατοπεδείαν. ἐπιχειρησάντων δ' αὐτοκράτορα τὸν ὕπατον ἀναγορεῦσαί τινων, μέγα ἐμβοήσαντες ἀθρόοι κακίζουσί τῇ τε φωνῇ τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἐλοιδόρουν ὡς πολλοὺς σφῶν καὶ ἀγαθοὺς ἀπολωλεκότα δι' ἀπειρίαν τοῦ στρατηγεῖν· καὶ ἄλλῃ πολλῇ βλασφημίᾳ καὶ ἀγανακτήσει χρησάμενοι, λύειν τὸν χάρακα, καὶ ἀπάγειν σφᾶς εἰς τὴν πόλιν ἠξίουν, ὡς οὐχ ἱκανοὺς ἐσομένους, ἐὰν ἐπίωσιν οἱ πολέμιοι, δευτέραν ὑπομεῖναι μάχην. καὶ οὔτε μεταδιδάσκοντος ἐπείθοντο τοῦ ἡγεμόνος, οὔτ' ὀλοφυρομένου καὶ ἱκετεύοντος ἔπασχόν τι πρὸς τὰς δεήσεις, οὔτ' ἀπειλὰς καὶ ἀνατάσεις, ὁπότε καὶ ταύταις χρήσαιτο, δι' εὐλαβείας ἐλάμβανον, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τραχυνόμενοι ταῦτα, διέμενον. τοσαύτη δ' ἀναρχία καὶ καταφρόνησις τοῦ ἡγεμόνος πᾶσιν ἐξ αὐτῶν παρέστη, ὥστε περὶ μέσας νύκτας ἐξαναστάντες, τάς τε σκηνὰς ἔλυον, καὶ τὰ

ὅπλα ἀνελάμβανον, καὶ τοὺς τραυματίας ἐβάσταζον, οὐδενὸς κελεύσαντος.

IV. Ταῦτα ὁ στρατηγὸς μαθὼν, ἠναγκάσθη πᾶσι δοῦναι τὸ παράγγελμα τῆς ἐξόδου, δείσας τὴν ἀναρχίαν αὐτῶν καὶ τὸ θράσος. οἱ δ', ὥσπερ ἐκ φυγῆς ἀνασωζόμενοι, τάχει πολλῷ συνάπτουσι τῇ πόλει περὶ τὸν ὄρθρον. καὶ οἱ ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀγνοήσαντες, ὅτι φίλιον ἦν στράτευμα, ὅπλα τ' ἐνεδύοντο, καὶ ἀλλήλους ἀνεκάλουν, ἥ τ' ἄλλη πόλις, ὡς ἐπὶ συμφορᾷ μεγάλῃ, ταραχῆς ἐγεγόνει μεστὴ καὶ θορύβου· καὶ οὐ πρότερον ἀνέῳξαν αὐτοῖς τὰς πύλας οἱ φύλακες, ἢ ἕως ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, καὶ γνωσθῆναι τὸ οἰκεῖον στράτευμα. ὥστε πρὸς τῇ αἰσχύνῃ, ἣν ἐκ τοῦ καταλιπεῖν τὸν χάρακα ἠνέγκαντο, καὶ κίνδυνον οὐ τὸν ἐλάχιστον αὐτοὺς ἀναῤῥίψαι, σκότους ἀπιόντας διὰ τῆς πολεμίας ἀτάκτως. εἴ γ' οὖν τοῦτο καταμαθόντες οἱ πολέμιοι ἐκ παντὸς ἀπιοῦσιν αὐτοῖς ἠκολούθησαν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσεν ἅπασαν ἀπολωλέναι τὴν στρατιάν. τῆς δ' ἀλόγου ταύτης ἀπάρσεως ἢ φυγῆς, τὸ πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐκ τοῦ δήμου μῖσος, ὥσπερ ἔφην, αἴτιον ἦν, καὶ ὁ φθόνος τῆς ἐκείνου τιμῆς, ἵνα μὴ θριάμβου καταγωγῇ κοσμηθεὶς ἐπιφανέστατος γένηται. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες οἱ Τυῤῥηνοὶ τὴν ἄπαρσιν τῶν Ῥωμαίων, νεκρούς τ' αὐτῶν ἐσκύλευσαν, καὶ τοὺς τραυματίας ἀράμενοι ἀπήνεγκαν, τάς τε καταλειφθείσας ἐν τῷ χάρακι κατασκευάς· πολλαὶ δ' ἦσαν, ὡς εἰς χρόνιον παρεσκευασμέναι πόλεμον· διεφόρησαν· καὶ ὡς δὴ κρατοῦντες, τῆς χώρας τῶν

πολεμίων τὴν ἐγγυτάτω λεηλατήσαντες, ἀπῆγον τὴν στρατιάν.

Cn. Manlio et Marco Fabio II. coss. bellum Veientanum.

V. Οἱ δὲ μετὰ τούτους ἀποδειχθέντες ὕπατοι, Γάϊος Μάλλιος καὶ Μάρκος Φάβιος τὸ δεύτερον ἄρχειν αἱρεθεὶς, ψήφισμα τῆς βουλῆς ποιησαμένης στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ τὴν Οὐϊεντανῶν πόλιν, ὅσον ἂν πλεῖστον δυνηθῶσι, προὔθηκαν ἡμέραν, ἐν ᾗ τὸν κατάλογον ποιήσεσθαι ἔμελλον τῆς στρατιᾶς. γενομένου δ' αὐτοῖς ἐμποδὼν ἐπὶ κωλύσει τῆς καταγραφῆς ἑνὸς τῶν δημάρχων, Τιβερίου Ποντοφικίου, τὸ περὶ τῆς κληρουχίας ψήφισμα ἀνακαλουμένου, θεραπεύσαντες τῶν συναρχόντων αὐτοῦ τινας, ὥσπερ ἐποίησαν οἱ πρὸ αὐτῶν ὕπατοι, διέστησαν τὸ ἀρχεῖον· καὶ μετὰ τοῦτο ἔπραττον ἐπὶ πολλῆς ἐξουσίας τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ. γενομένης δὲ τῆς καταγραφῆς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἐξῆραν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, δύο μὲν ἑκάτερος ἄγων Ῥωμαίων τάγματα τῶν ἐξ αὐτῆς καταγραφέντα τῆς πόλεως, οὐκ ἐλάττω δὲ ταύτης χεῖρα τὴν ὑπὸ τῶν ἀποίκων τε καὶ ὑπηκόων ἀποσταλεῖσαν. ἀφίκετο δ' αὐτοῖς παρὰ τοῦ Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων ἔθνους διπλάσιον τοῦ κληθέντος ἐπικουρικοῦ. οὐ μὴν ἐχρήσαντό γε παντί· πολλὴν δὲ χάριν αὐτοῖς εἰδέναι φήσαντες τῆς προθυμίας, ἀπέλυσαν τῆς ἀποσταλείσης δυνάμεως τὴν ἡμίσειαν. ἔταξαν δὲ καὶ πρὸ τῆς πόλεως τρίτον ἐκ δυοῖν ταγμάτων τὸν ἐν ἀκμῇ στρατὸν, φύλακα τῆς

χώρας ἐυόμενον, εἴ τις ἑτέρα δύναμις πολεμίων ἐκ τοῦ ἀδοκήτου φανείη· τοὺς δ' ὑπὲρ τὸν στρατιωτικὸν κατάλογον, οἷς ἔτι δύναμις ἦν ὅπλων χρήσεως, ἐν τῇ πόλει κατέλιπον, ἄκρας τε καὶ τείχη φυλάξοντας. ἀγαγόντες δὲ πλησίον τῆς Οὐϊεντανῶν πόλεως τὰς δυνάμεις, κατεστρατοπέδευσαν ἐπὶ λόφοις δυσὶν οὐ μακρὰν ἀφεστηκόσιν ἀπ' ἀλλήλων. ἦν δὲ καὶ ἡ τῶν πολεμίων δύναμις ἐξεστρατευμένη πρὸ τῆς πόλεως, πολλή τε καὶ ἀγαθή. συνεληλύθεισαν γὰρ ἐξ ἁπάσης Τυῤῥηνίας οἱ δυνατώτατοι τοὺς ἑαυτῶν πενέστας ἐπαγόμενοι, καὶ ἐγένετο τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ μεῖζον τὸ Τυῤῥηνικὸν οὐκ ὀλίγῳ. τοῖς δ' ὑπάτοις, τό τε πλῆθος ὁρῶσι τῶν πολεμίων καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ὅπλων, πολὺ δέος ἐνέπεσε, μή ποτ' οὐχ ἱκανοὶ γένωνται, στασιαζούσῃ δυνάμει τῇ σφετέρᾳ πρὸς ὁμονοοῦσαν τὴν τῶν πολεμίων ἀντιταξάμενοι, ὑπερβαλέσθαι· ἐδόκει τ' αὐτοῖς ὀχυρωσαμένοις τὰ στρατόπεδα τρίβειν τὸν πόλεμον, ἐκδεχομένοις, εἴ τινα δώσει πλεονεξίας ἀφορμὴν αὐτοῖς τὸ τῶν πολεμίων θράσος ἀλογίστῳ καταφρονήσει ἐπαρθέν. ἀκροβολισμοὶ δὴ μετὰ τοῦτο συνεχεῖς ἐγίνοντο, καὶ ψιλῶν συμπλοκαὶ βραχεῖαι, μέγα δὲ ἢ λαμπρὸν ἔργον οὐδέν.

VI. Οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ ἀχθόμενοι τῇ τριβῇ τοῦ πολέμου, δειλίαν τ' ὠνείδιζον τοῖς Ῥωμαίοις, ἐπειδὴ οὐκ ἐξῄεσαν εἰς μάχην, καὶ ὡς παρακεχωρηκότων αὐτῶν σφίσι τῆς ὑπαίθρου, μέγα ἐφρόνουν. καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπήρθησαν εἰς ὑπεροψίαν τοῦ ἀντιπάλου στρατοῦ, καὶ καταφρόνησιν τῶν ὑπάτων, δόξαντες

καὶ τὸ θεῖον αὐτοῖς συμμαχεῖν. τοῦ γὰρ ἑτέρου τῶν ὑπάτων Γαΐου Μαλλίου κεραυνὸς εἰς τὸ στρατήγιον ἐμπεσὼν, τήν τε σκηνὴν διέσπασε, καὶ τὴν ἑστίαν ἀνέτρεψε, καὶ τῶν πολεμιστηρίων ὅπλων τὰ μὲν ἐσπίλωσε, τὰ δὲ περιέκαυσε, τὰ δ' εἰς τέλος ἠφάνισεν· ἀπέκτεινε δὲ καὶ τὸν λαμπρότατον αὐτοῦ τῶν ἵππων, ᾧ παρὰ τοὺς ἀγῶνας ἐχρῆτο, καὶ τῶν θεραπόντων τινάς. λεγόντων δὲ τῶν μάντεων τοῦ τε χάρακος ἅλωσιν προσημαίνειν τοὺς θεοὺς, καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ἀπώλειαν, ἀναστήσας τὴν δύναμιν ὁ Μάλλιος, ἀπῆγε περὶ μέσας νύκτας ἐπὶ τὸν ἕτερον χάρακα, καὶ μετὰ τοῦ συνάρχοντος κατεστρατοπέδευσε. μαθόντες οὖν οἱ Τυῤῥηνοὶ τὴν ἀπανάστασιν τοῦ στρατηγοῦ, καὶ δι' ἃς αἰτίας ἐγένετο, παρά τινων αἰχμαλώτων ἀκούσαντες, ἐπήρθησάν τε ταῖς γνώμαις ἔτι μᾶλλον, ὡς πολεμοῦντος τοῖς Ῥωμαίοις τοῦ δαιμονίου, καὶ πολλὴν εἶχον ἐλπίδα κρατήσειν αὐτῶν· οἵ τε μάντεις ἀκριβέστερον τῶν ἄλλοθί που δοκοῦντες ἐξητακέναι τὰ μετάρσια, πόθεν τε αἱ τῶν κεραυνῶν γίνονται βολαὶ, καὶ τίνες αὐτοὺς ὑποδέχονται μετὰ τὰς πληγὰς ἀπιόντας τόποι, θεῶν τε οἷς ἕκαστοι ἀποδίδονται, καὶ τίνων ἀγαθῶν ἢ κακῶν μηνυταὶ, χωρεῖν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις παρῄνουν, διαιρούμενοι τὸ γενόμενον τοῖς Ῥωμαίοις σημεῖον κατὰ τάδε. ἐπειδὴ τὸ βέλος εἰς ὑπάτου σκηνὴν κατέσκηψεν, ἐν ᾗ τὸ στρατήγιον ἐνῆν, καὶ πᾶσαν αὐτὴν ἄχρι τῆς ἑστίας ἠφάνισεν· ὅλῃ προσημαίνειν τὸ δαιμόνιον τῇ στρατιᾷ τοῦ χάρακος ἔκλειψιν βίᾳ κρατηθέντος, καὶ τῶν ἐπιφανε-

στάτων ὄλεθρον. εἰ μὲν οὖν, ἔφασαν, ἔμειναν ἐν ᾧ κατέσκηψε χωρίῳ τὸ βέλος, οἱ κατέχοντες αὐτὸ, καὶ μὴ μετηνέγκαντο τὰ σημεῖα ὡς τοὺς ἑτέρους, μιᾶς τε παρεμβολῆς ἁλώσει, καὶ ἑνὸς ὀλέθρῳ στρατοῦ, τὸ νεμεσῶν αὐτοῖς δαιμόνιον ἀπεπλήρωσεν ἂν τὸν χόλον· ἐπειδὴ δὲ, σοφώτεροι τῶν θεῶν εἶναι ζητοῦντες, εἰς τὸν ἕτερον χάρακα μετεστρατοπεδεύσαντο, καταλιπόντες ἔρημον τὸν τόπον, ὡς οὐ τοῖς ἀνθρώποις τοῦ θεοῦ προδηλοῦντος τὰς συμφορὰς, ἀλλὰ τοῖς τόποις, κοινὸς ἅπασιν αὐτοῖς ὁ παρὰ τοῦ δαίμονος ἥξει χόλος, τοῖς τ' ἀπαναστᾶσι καὶ τοῖς ὑποδεξαμένοις. καὶ ἐπειδὴ ἁλῶναι σφῶν τὸν ἕτερον χάρακα βίᾳ θείας ἐπιθεσπιζούσης ἀνάγκης, οὐ περιέμειναν τὸ χρεὼν, ἀλλ' αὐτοὶ παρέδοσαν τοῖς ἐχθροῖς, ἐκεῖνος ὁ χάραξ ὁ τὸν ἐκλειφθέντα ὑποδεξάμενος, ἀντὶ τοῦ καταλειφθέντος ἁλώσεται βίᾳ κρατηθείς.

VII. Ταῦτα παρὰ τῶν μάντεων οἱ Τυῤῥηνοὶ ἀκούσαντες, μέρει τινὶ τῆς ἑαυτῶν στρατιᾶς τὴν ἐρημωθεῖσαν ὑπὸ Ῥωμαίων καταλαμβάνονται στρατοπεδείαν, ὡς ἐπιτείχισμα ποιησόμενοι τῆς ἑτέρας. ἦν δὲ πάνυ ἐχυρὸν τὸ χωρίον, καὶ τοῖς ἀπὸ Ῥώμης ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἰοῦσι κωλύσεως ἐν καλῷ κείμενον. πραγματευσάμενοι δὲ καὶ τἄλλα, ἐξ ὧν πλεονεκτήσειν τοὺς πολεμίους ἔμελλον, ἐξῆγον εἰς τὸ πεδίον τὰς δυνάμεις. μενόντων δὲ τῶν Ῥωμαίων ἐφ' ἡσυχίας, προσιππεύοντες ἐξ αὐτῶν οἱ τολμηρότατοι, καὶ πλησίον τοῦ χάρακος ἱστάμενοι, γυναῖκάς τ' ἀπεκάλουν ἅπαντας, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν, τοῖς δειλο-

τάτοις τῶν ζώων ἐοικέναι λέγοντες, ἐκάκιζον, καὶ δυοῖν θάτερον ἠξίουν· εἰ μὲν ἀντιποιοῦνται τῆς περὶ τὰ πολέμια ἀρετῆς, καταβάντας εἰς τὸ πεδίον μιᾷ τὸν ἀγῶνα κρῖναι μάχῃ· εἰ δ' ὁμολογοῦσιν εἶναι κακοὶ, παραδόντας τὰ ὅπλα τοῖς κρείττοσι, καὶ δίκας ὑποσχόντας, ὧν ἔδρασαν, μηδενὸς ἔτι τῶν μεγάλων αὐτοὺς ἀξιοῦν. τοῦτ' ἐποίουν ὁσημέραι· καὶ ἐπεὶ οὐδὲν ἐπέραινον, ἀποτειχίζειν αὐτοὺς ἔγνωσαν, ὡς λιμῷ προσαναγκάσοντες παραστῆναι. οἱ δ' ὕπατοι περιεώρων τὰ γινόμενα μέχρι πολλοῦ, δι' ἀνανδρίαν μὲν, ἢ μαλακίαν οὐδεμίαν· ἀμφότεροι γὰρ εὔψυχοί τε καὶ φιλοπόλεμοι ἦσαν· τὸ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἐθελόκακόν τε καὶ ἀπρόθυμον, διαμένον ἐν τοῖς δημοτικοῖς, ἐξ οὗ περὶ τῆς κληρουχίας διεστασίασαν, ὑφορώμενοι· ἔτι γὰρ αὐτοῖς ἔναυλα καὶ πρὸ ὀμμάτων ἦν, ἃ τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ κατὰ τὸ ἔγκοτον τῆς πρὸς τὸν ὕπατον τιμῆς, αἰσχρὰ καὶ ἀνάξια τῆς πόλεως εἰργάσαντο, παραχωρήσαντες τῆς νίκης τοῖς ἡττηθεῖσι, καὶ φυγῆς ὄνειδος οὐκ ἀληθὲς ὑπομείναντες, ἵνα μὴ καταγάγῃ τὸν ἐπινίκιον θρίαμβον ὁ ἀνήρ.

VIII. *Βουλόμενοι* δὴ τὸ στασιάζον ἐκ τῆς στρατιᾶς ἐξελεῖν εἰς τέλος, καὶ καταστῆσαι πάλιν εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ὁμόνοιαν ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ εἰς ἓν τοῦτο πᾶσαν εἰσφερόμενοι βουλήν τε καὶ πρόνοιαν, ἐπειδὴ οὔτε κολάσει μέρους τινὸς σωφρονέστερον ἀποδοῦναι τὸ λοιπὸν ἦν, πολὺ καὶ αὔθαδες ὑπάρχον, καὶ τὰ ὅπλα ἐν ταῖς χερσὶν ἔχον, οὔτε πειθοῖ προσαγαγέσθαι λόγων τοὺς οὐδὲ πεισθῆναι βουλο-

μένους, δύο ταύτας ὑπέλαβον ἔσεσθαι τῶν στασιαζόντων αἰτίας τῆς διαλλαγῆς, τοῖς μὲν ἐπιεικεστέρας λαχοῦσι φύσεως. ἐνῆν γάρ τι καὶ τοιοῦτον ἐν τῷ πολλῷ· τὴν ἐπὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς τῶν πολεμίων αἰσχύνην· τοῖς δὲ δυσαγώγοις ἐπὶ τὸ καλὸν, ἣν ἅπασα δέδοικεν ἀνθρώπων φύσις, ἀνάγκην. ἵνα δὴ ταῦτα γένοιτο ἀμφότερα, ἐφῆκαν τοῖς πολεμίοις λόγῳ τ᾽ αἰσχύνειν, κακίζοντας ὡς ἄνανδρον σφῶν τὴν ἡσυχίαν, καὶ ἔργοις, ὑπεροψίας τε καὶ καταφρονήσεως πολλῆς γέμουσιν, ἀναγκάζειν ἀγαθοὺς γενέσθαι τοὺς ἑκουσίως εἶναι μὴ βουλομένους. γινομένων γὰρ τούτων, πολλὰς ἐλπίδας εἶχον ἥξειν ἐπὶ τὸ στρατήγιον ἅπαντας ἀγανακτοῦντας καὶ καταβοῶντας καὶ κελεύοντας ἡγεῖσθαι σφῶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· ὅπερ καὶ συνέβη. ὡς γὰρ ἤρξαντο τὰς ἐξόδους τοῦ χάρακος ἀποταφρεύειν τε καὶ ἀποσταυροῦν οἱ πολέμιοι, δυσανασχετήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τῷ ἔργῳ, τέως μὲν κατ᾽ ὀλίγους, ἔπειτ᾽ ἀθρόοι συντρέχοντες ἐπὶ τὰς σκηνὰς τῶν ὑπάτων, ἐκεκράγεσάν τε καὶ προδοσίαν αὐτῶν ἐνεκάλουν, καὶ, εἰ μή τις ἡγήσεται σφίσι τῆς ἐξόδου, δίχα ἐκείνων αὐτοὶ τὰ ὅπλα ἔχοντες ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔλεγον ἐξελεύσεσθαι. ὡς δ᾽ ἐξ ἁπάντων ἐγίνετο τοῦτο, παρεῖναι τὸν χρόνον, ὃν περιέμενον, οἱ στρατηγοὶ νομίσαντες, ἐκέλευον τοῖς ὑπηρέταις συγκαλεῖν τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν· καὶ προελθὼν Φάβιος τοιάδε εἶπε·

IX. „Βραδεῖα μὲν ἡ ἀγανάκτησις ὑμῶν γίνεται „περὶ ὧν ὑβρίζεσθε ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἄνδρες συ„στρατιῶται καὶ ἡγεμόνες· καὶ τὸ βουλόμενον ἐκά

„στου χωρεῖν ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις, πολὺ τοῦ δέον-
„τος ὕστερον φαινόμενον, ἄωρόν ἐστι. παλαίτερον
„γὰρ ἔτι τοῦθ' ὑμᾶς ἔδει πράττειν, ὅτε πρῶτον αὐ-
„τοὺς εἴδετε καταβαίνοντας ἐκ τῶν ἐρυμάτων, καὶ
„μάχης ἄρχειν βουλομένους. τότε γὰρ δήπου καλὸς
„ὁ περὶ τῆς ἡγεμονίας ἦν ἀγὼν, καὶ τοῦ Ῥωμαίων
„φρονήματος ἄξιος. νῦν δ' ἀναγκαῖος ἤδη γίνεται,
„καὶ οὐδ', ἂν τὸ κράτιστον λάβῃ τέλος, ὁμοίως κα-
„λός. εὖ δὲ καὶ νῦν ποιεῖτε ὅμως ἐπανορθώσασθαι
„τὴν βραδυτῆτα βουλόμενοι, καὶ τὰ παραλειφθέντα
„ἀναλαβεῖν· καὶ πολλὴ χάρις ὑμῖν τῆς ἐπὶ τὰ κρά-
„τιστα ὁρμῆς, εἴτ' ἐπ' ἀρετῇ γίνεται· κρεῖττον γὰρ
„ἐστιν ἄρξασθαι ὀψὲ τὰ δέοντα πράττειν, ἢ μηδέ-
„ποτε. εἴτ' οὖν ἅπαντες ὁμοίους ἔχετε περὶ τῶν
„συμφερόντων λογισμοὺς, καὶ ἡ προθυμία τῆς ἐπὶ
„τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς ἅπαντας ἡ αὐτὴ κατείληφε. νῦν
„δὲ φοβούμεθα, μὴ τὰ περὶ τῆς κληρουχίας προσ-
„κρούσματα τῶν δημοτικῶν πρὸς τοὺς ἐν τέλει με-
„γάλης αἴτια τῷ κοινῷ γένηται βλάβης· ὑποψία τε
„ἡμᾶς κατείληφεν, ὡς ἡ περὶ τῆς ἐξόδου καταβοὴ
„καὶ ἀγανάκτησις οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως
„παρὰ πάντων γίνεται· ἀλλ' οἱ μὲν, ὡς τιμωρησό-
„μενοι τοὺς πολεμίους, προθυμεῖσθε τοῦ χάρακος
„ἐξελθεῖν· οἱ δὲ, ὡς ἀποδρασόμενοι. ἐξ ὧν δὲ παρέ-
„στηκεν ἡμῖν ταῦτα ὑποπτεύειν, οὐ μάντεις εἰσὶν,
„οὐδὲ στοχασμοὶ, ἀλλ' ἔργα ἐμφανῆ, καὶ οὐδὲ ταῦτα
„παλαιὰ, ἀλλ' ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ γενόμενα,
„ὡς ἅπαντες ἴστε, ὅτ' ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους
„τούτους πολλῆς καὶ ἀγαθῆς ἐξελθούσης στρατιᾶς,

„καὶ τῆς πρώτης μάχης τὸ κράτιστον ἡμῖν λαβούσης „τέλος, δυνηθέντος ἂν τοῦ τότ' ἄγοντος ὑμᾶς ὑπά- „του Καίσωνος, ἀδελφοῦ δ' ἐμοῦ, τοῦ δὴ καὶ τὸν „χάρακα τῶν πολεμίων ἑξελεῖν, καὶ νίκην τῇ πα- „τρίδι καταγαγεῖν λαμπροτάτην, φθονήσαντες αὐ- „τῷ δόξης τινὲς, ὅτι οὐ δημοτικὸς ἦν, οὐδὲ τὰ κεχα- „ρισμένα τοῖς πένησι διετέλει πολιτευόμενος, τῇ „πρώτῃ νυκτὶ μετὰ τὴν μάχην ἀνασπάσαντες τὰς „σκηνὰς, ἄνευ παραγγέλματος ἀπέδρασαν ἐκ τοῦ „χάρακος, οὔτε τὸν κίνδυνον ἐνθυμηθέντες τὸν „καταληψόμενον αὐτοὺς ἀτάκτως καὶ χωρὶς ἡγεμό- „νος ἀπιόντας ἐκ πολεμίας γῆς, καὶ ταῦτ' ἐν νυκτὶ, „οὔτε τὴν αἰσχύνην, ὅση καθέξειν αὐτοὺς ἔμελλεν, „ὑπολογισάμενοι, ὅτι παρεχώρουν τοῖς πολεμίοις „τῆς ἡγεμονίας, τὸ γοῦν ἐφ' ἑαυτοῖς μέρος, καὶ „ταῦτα οἱ νικήσαντες τοῖς κεκρατημένοις. τούτους „δὴ τοὺς ἄνδρας ὀῤῥωδοῦντες, ὦ ταξίαρχοί τε καὶ „λοχαγοὶ καὶ στρατιῶται, τοὺς οὔτ' ἄρχειν δυναμέ- „νους, οὔτ' ἄρχεσθαι βουλομένους, πολλοὺς καὶ „αὐθάδεις ὄντας, καὶ τὰ ὅπλα ἔχοντας ἐν χερσὶν, „οὔτε πρότερον ἐβουλόμεθα μάχην συνάπτειν, οὔτε „νῦν ἔτι θαρσοῦμεν ἐπὶ τοιούτοις συμμάχοις τὸν „ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἀγῶνα ἄρασθαι, μὴ κωλύματα „καὶ βλάβαι γένωνται τοῖς ἅπαντα τὰ καθ' ἑαυτοὺς „πρόθυμα παρεχομένοις. εἰ μέντοι κἀκείνων ὁ θεὸς „ἐπὶ τὰ κρείττω ἄγει τὸν νοῦν, καὶ νυνὶ καταβαλόν- „τες τὸ στασιάζον, ὑφ' οὗ [νῦν] πολλὰ καὶ μεγάλα „βλάπτεται τὸ κοινὸν, εἰς τοὺς εἰρήνης τ' ἀναβαλό- „μενοι καιροὺς, ἤδη ἐπανορθώσασθαι βούλονται

„τὰ παρελθόντα ὀνείδη τῇ νῦν ἀρετῇ, μηδὲν ἔτι τὸ „κωλῦσον ἔσται χωρεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τοὺς πολεμίους, „τὰς ἀγαθὰς προβαλλομένους ἐλπίδας. ἔχομεν δὲ „πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας ἀφορμὰς εἰς τὸ νικᾷν, μεγί„στας δὲ καὶ κυριωτάτας, ἃς τὸ τῶν πολεμίων ἀνόη„τον ἡμῖν παρέχει· οἵ γε πλήθει στρατιᾶς μακρῷ „προὔχοντες ἡμῶν, καὶ τούτῳ μόνῳ δυνηθέντες ἂν „πρὸς τὰς ἡμετέρας τόλμας τε καὶ ἐμπειρίας ἀντέχειν, „ἀπεστερήκασι τῆς μόνης ὠφελείας ἑαυτοὺς, ἀπανα„λώσαντες τὸ πλεῖον τῆς δυνάμεως μέρος εἰς τὰς „τῶν φρουρίων φυλακάς. ἔπειτα δέον αὐτοῖς σὺν „εὐλαβείᾳ καὶ λογισμῷ σώφρονι πράττειν ἕκαστα, „ἐνθυμουμένους, πρὸς οἵους ἄνδρας καὶ πολὺ ἀλκι„μωτέρους αὐτῶν ὁ κίνδυνος ἔσται, θρασέως καὶ „ἀπερισκέπτως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦσιν, ὡς ἄμαχοι „δή τινες, καὶ ὡς ἡμῶν καταπεπληγότων αὐτούς. „αἵ γοῦν ἀποταφρεύσεις, καὶ αἱ μέχρι τοῦ χάρακος „ἡμῶν καθιππεύσεις, καὶ τὰ πολλὰ ἐν λόγοις τε καὶ „ἔργοις ὑβρίσματα τοῦτο δύναται. ταῦτά τε δὴ „ἐνθυμούμενοι, καὶ τῶν προτέρων ἀγώνων μεμνη„μένοι πολλῶν ὄντων καὶ καλῶν, ἐν οἷς αὐτοὺς ἐνι„κᾶτε, χωρεῖτε μετὰ προθυμίας καὶ ἐπὶ τόνδε τὸν „ἀγῶνα· καὶ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν ἕκαστος χωρίῳ ταχθῇ, „τοῦτον ὑπολαβέτω καὶ οἶκον εἶναι καὶ κλῆρον καὶ „πατρίδα· καὶ ὅ τε σώζων τὴν παραστάτην, ἑαυτῷ „πράττειν τὴν σωτηρίαν ὑπολαβέτω· καὶ ὁ ἐγκατα„λιπὼν τὸν πέλας ἑαυτὸν ἡγείσθω τοῖς πολεμίοις „προδιδόναι. μάλιστα δ' ἐκεῖνο μέμνησθε, ὅτι με„νόντων μὲν ἀνδρῶν καὶ μαχομένων ὀλίγον τὸ ἀπολ-

„λύμενόν ἐστιν, ἐγκλινάντων δὲ καὶ φευγόντων κο-
„μιδῇ βραχὺ τὸ σωζόμενον.“

X. Ἔτι δ' αὐτοῦ λέγοντος τὰ εἰς τὸ γενναῖον ἐπαγωγὰ, καὶ πολλὰ μεταξὺ τῶν λόγων ἐκχέοντος δάκρυα, λοχαγῶν τε καὶ ταξιάρχων καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν ἕκαστον, ᾧ συνῄδει τι λαμπρὸν ἔργον ἐν μάχαις ἀποδειξαμένῳ, κατ' ὄνομα ἀνακαλοῦντος, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα τοῖς ἀριστεύσασι κατὰ τὴν μάχην, φιλάνθρωπα δώσειν ὑπισχνουμένου πρὸς τὸ τῶν πράξεων μέγεθος, τιμάς τε καὶ πλούτους καὶ τὰς ἄλλας βοηθείας, ἀναβοήσεις ἐξ ἁπάντων ἐγίνοντο θαῤῥεῖν τε παρακελευομένων καὶ ἄγειν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἀξιούντων. ἐπειδὴ δ' ἐπαύσαντο, προέρχεταί τις ἐκ τοῦ πλήθους, Μάρκος Φλαβολήϊος ὄνομα, ἀνὴρ δημοτικὸς μὲν καὶ αὐτουργὸς, οὐ μὴν τῶν ἀπεῤῥιμμένων τις, ἀλλὰ τῶν ἐπαινουμένων δι' ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἑνὸς τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος, ᾗ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἕπεσθαί τε καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. τούτους Ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίᾳ γλώττῃ Πριμοπίλους καλοῦσιν. οὗτος ὁ ἀνήρ· ἦν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις μέγας τε καὶ καλὸς ἰδεῖν· στὰς, ὅθεν πᾶσιν ἔμελλεν ἔσεσθαι φανερὸς, ἐπὶ τούτοις ἔφησεν· „Ὦ ὕπατοι, δεδοίκατε, μὴ τὰ ἔργα ἡμῶν οὐχ
„ὅμοια γένηται τοῖς λόγοις; ἐγὼ πρῶτος ὑμῖν ὑπὲρ
„ἐμαυτοῦ τὸ βέβαιον τῆς ὑποσχέσεως ἐκ τῆς μεγί-
„στης πίστεως παρέξομαι· καὶ ὑμεῖς δ', ὦ πολῖται
„τε καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνοὶ τύχης, ὅσοι διεγνώκατε

„εἰς ἴσον καταστῆσαι τὰ ἔργα τοῖς λόγοις, οὐκ ἂν „ἁμαρτάνοιτε τὸ αὐτὸ ποιοῦντες ἐμοί.“ Ταῦτ᾽ εἰπὼν καὶ τὸ ξίφος ἀνατείνας, ὤμοσε τὸν ἐπιχώριόν τε Ῥωμαίοις καὶ κράτιστον ὅρκον, τὴν ἀγαθὴν ἑαυτοῦ πίστιν, νικήσας τοὺς πολεμίους ἥξειν εἰς τὴν πόλιν, ἄλλως δ᾽ οὔ. τοῦτον ὀμόσαντος τοῦ Φλαβολήϊου τὸν ὅρκον, πολὺς ἐξ ἁπάντων ἔπαινος ἐγένετο· καὶ αὐτίκα οἵ τε ὕπατοι ἀμφότεροι τὸ αὐτὸ ἔδρων, καὶ οἱ τὰς ἐλάττους ἔχοντες στρατηγίας, χιλίαρχοί τε καὶ λοχαγοὶ, τελευτῶσα δ᾽ ἡ πληθύς. ἐπεὶ δὲ τοῦτ᾽ ἐγένετο, πολλὴ μὲν εὐθυμία πᾶσιν ἐνέπεσε, πολλὴ δὲ φιλότης ἀλλήλων, θάρσος τ᾽ αὖ καὶ μένος· καὶ ἀπελθόντες ἐκ τῆς ἐκκλησίας, οἱ μὲν ἵπποις χαλινοὺς ἐνέβαλον, οἱ δὲ ξίφη καὶ λόγχας ἔθηγον, οἱ δὲ τὰ σκεπαστήρια τῶν ὅπλων ἐξέματτον· καὶ ὀλίγου πᾶσα ἦν ἕτοιμος εἰς τὸν ἀγῶνα ἡ στρατιά. οἱ δ᾽ ὕπατοι τοὺς θεοὺς εὐχαῖς τε καὶ θυσίαις καὶ λιταῖς ἐπικαλεσάμενοι τῆς ἐξόδου σφίσι γενέσθαι ἡγεμόνας, ἐξῆγον ἐκ τοῦ χάρακος ἐν τάξει καὶ κόσμῳ τὸν στρατόν. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ κατιόντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐρυμάτων ἰδόντες, ἐθαύμασάν τε καὶ ἀντεπεξῄεσαν ἁπάσῃ τῇ δυνάμει.

XI. Ὡς δ᾽ εἰς τὸ πεδίον ἀμφότεροι κατέστησαν, καὶ τὸ πολεμικὸν ἐσήμηναν αἱ σάλπιγγες, ἔθεον ἀλαλάξαντες ὁμόσε· καὶ συμπεσόντες ἀλλήλοις ἱππεῖς τε ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς, ἐμάχοντο, καὶ πολὺς ἐξ ἀμφοτέρων ἐγίνετο φόνος. οἱ μὲν οὖν τὸ δεξιὸν ἔχοντες τῶν Ῥωμαίων κέρας, οὗ τὴν ἡγεμονίαν εἶχεν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάλλιος, ἐξώσαν

τὸ καθ' ἑαυτοὺς μέρος, καὶ καταβάντες ἀπὸ τῶν ἵππων, ἐμάχοντο πεζοί. οἱ δ' ἐν τῷ εὐωνύμῳ κέρατι ταχθέντες, ὑπὸ τοῦ δεξιοῦ τῶν πολεμίων ἐκυκλοῦντο. ἦν γὰρ ἡ Τυῤῥηνῶν φάλαγξ κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον ὑπερπετής τε καὶ οὐκ ὀλίγῳ μείζων τῆς ἑτέρας. παρεῤῥήγνυτο δὴ ταύτῃ τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα, καὶ πολλὰς πληγὰς ἐλάμβανεν. ἡγεῖτο δὲ τούτου τοῦ κέρως Κόϊντος Φάβιος, πρεσβευτὴς καὶ ἀντιστράτηγος ὢν, δὶς ὑπατεύσας· καὶ μέχρι πολλοῦ ἀντεῖχε τραύματα λαμβάνων παντοδαπά. ἔπειτα λόγχῃ βληθεὶς εἰς τὰ στέρνα, μέχρι τῶν σπλάγχνων ἐλθούσης τῆς αἰχμῆς, ἔξαιμος γενόμενος πίπτει. ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσεν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, Μάρκος Φάβιος· ἦν δὲ κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα τεταγμένος· τοὺς κρατίστους τῶν λόχων ἀναλαβὼν, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ἀδελφῶν, Καίσωνα Φάβιον, ἀνακαλεσάμενος, παρήλαυνεν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ φάλαγγα καὶ μέχρι πολλοῦ προελθὼν, ἐπειδὴ παρήλλαξαν τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κέρας, ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς κυκλουμένους. ἐμπεσὼν δ' αὐτοῖς, φόνον τε τῶν ἐν χερσὶ ποιεῖ πολὺν, καὶ φυγὴν τῶν πρόσω· τόν τ' ἀδελφὸν ἔτι ἐμπνέοντα καταλαβὼν, αἴρεται. ἐκεῖνος μὲν οὖν οὐ πολὺν ἔτι χρόνον ἐπιβιοὺς, ἀποθνήσκει. τοῖς δὲ τιμωροῦσιν αὐτῷ θυμὸς ἔτι πλείων παρέστη καὶ μείζων πρὸς τὸ ἀντίπαλον· καὶ οὐθὲν ἔτι τῆς ἰδίας ψυχῆς προνοούμενοι, σὺν ὀλίγοις εἰς μέσους ἐμπεσόντες τοὺς μάλιστα συνεστηκότας τῶν πολεμίων, σωροὺς ἐξεπλήρουν νεκρῶν. κατὰ μὲν δὴ τοῦτο τὸ μέρος ἔκαμνεν ἡ Τυῤῥηνῶν φάλαγξ, καὶ οἱ

πρότεροι ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους, ὑπὸ τῶν κεκρα-
τημένων ἀνεκόπησαν. οἱ δὲ τὸ εὐώνυμον ἔχοντες κέ-
b ρας, κάμνοντες ἤδη καὶ φυγῆς ἄρχοντες, ἔνθα ὁ
Μάλλιος ἦν, ἐτρέψαντο τοὺς καθ' ἑαυτούς. παλτῷ
γάρ τις βαλὼν τὸν Μάλλιον, διὰ τοῦ γόνατος ἄχρι
τῆς ἰγνύος διήρεισε τὴν λόγχην· καὶ τὸν μὲν οἱ
πέριξ ἄραντες, ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν ἀπεκόμιζον·
οἱ δὲ πολέμιοι τὸν ἡγεμόνα τῶν Ῥωμαίων τεθνηκέ-
ναι δόξαντες, ἐπεῤῥώσθησαν, καὶ παραβοηθησάν-
των αὐτοῖς τῶν ἑτέρων, ἐνέκειντο τοῖς Ῥωμαίοις
οὐκ ἔχουσιν ἡγεμόνα. ἠναγκάσθησαν δὲ πάλιν οἱ
Φάβιοι καταλιπόντες τὸ εὐώνυμον κέρας, τῷ δεξιῷ
βοηθεῖν. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ, προσιόντας αὐτοὺς στί-
φει καρτερῷ μαθόντες, τῆς μὲν ἐπὶ πλέον διώξεως
ἀποτρέπονται· πυκνώσαντες δὲ τοὺς λόχους, ἐμά-
χοντο ἐν τάξει· καὶ πολλοὺς μὲν τῶν σφετέρων ἀπ-
έβαλον, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπέκτειναν.

XII. Ὡς δὲ ταῦτ' ἐγίνετο, οἱ τὸν χάρακα τὸν ἐκλειφθέντα ὑπὸ τοῦ Μαλλίου καταλαβόμενοι Τυῤῥηνοὶ, συνθήματος ἀρθέντος ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, σὺν τάχει πολλῷ καὶ προθυμίᾳ μεγάλῃ χωροῦντες, ἐπὶ τὸν ἕτερον ἠπείγοντο τῶν Ῥωμαίων χάρακα, ὡς οὐκ ἀξιοχρέῳ δυνάμει φυλαττόμενον. καὶ ἦν ἡ δόξα αὐτῶν ἀληθής. ἔξω γὰρ τῶν τριαρίων καὶ ὀλίγων ἄλλων τῶν ἐν ἀκμῇ, τὸ λοιπὸν πλῆθος ἐμπόρων τε καὶ θεραπόντων καὶ χειροτεχνῶν ἦν ἐν αὐτῷ. γίνεται δὲ, πολλῶν εἰς ὀλίγον συνελαθέντων χωρίον· περὶ γὰρ ταῖς πύλαις ὁ ἀγὼν ἦν· ὀξεῖα καὶ χαλεπὴ μάχη, καὶ νεκροὶ παρ' ἀμφοτέρων πολλοί. ἐν τού-

τῳ τῷ ἔργῳ ὅ τε Μάλλιος ὕπατος ἐκβοηθῶν ἅμα τοῖς ἱππεῦσιν, ἐπειδὴ ὁ ἵππος ἔπεσε, συγκατενεχθεὶς, καὶ ἀδύνατος ὢν ἀναστῆναι ὑπὸ πλήθους τραυμάτων, ἀποθνήσκει, καὶ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ περὶ αὐτὸν ἄλλοι νέοι. μετὰ δὲ τὸ πάθος τοῦτο εὐθὺς ὁ χάραξ ἡλίσκετο· καὶ τέλος εἶχε τοῖς Τυῤῥηνοῖς τὰ μαντεύματα. εἰ μὲν οὖν ἐταμιεύσαντο τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν, καὶ διὰ φυλακῆς εἶχον τὸν χάρακα, τάς τ' ἀποσκευὰς τῶν Ῥωμαίων κατέσχον, καὶ αὐτοὺς αἰσχρῶς ἀπελθεῖν ἠνάγκαζον· νῦν δὲ πρὸς ἁρπαγὴν τῶν ἀπολειφθέντων τραπόμενοι, καὶ ἀναφύχοντες οἱ πλείους, καλὴν ἄγραν ἐκ τῶν χειρῶν ἀφῃρέθησαν. ὡς γὰρ ἀπηγγέλθη θατέρῳ τῶν ὑπάτων τοῦ χάρακος ἡ ἅλωσις, ἠπείγετο σὺν τοῖς ἀρίστοις ἱππέων τε καὶ πεζῶν. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ μαθόντες αὐτὸν ἐπιόντα, περιεστεφάνωσαν τὸν χάρακα, μάχη τε αὐτῶν γίνεται καρτερὰ, τῶν μὲν ἀνασώσασθαι βουλομένων τὰ σφέτερα, τῶν δὲ, μὴ πασσυδεὶ διαφθαρῶσιν, ἁλόντος τοῦ χάρακος, δεδοικότων. χρόνου δὲ γινομένου πλείονος, καὶ τῶν Τυῤῥηνῶν πολλὰ πλεονεκτούντων· ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐξ ὑπερδεξίων τε χωρίων, καὶ πρὸς ἀνθρώπους δι' ἡμέρας ὅλης κεκμηκότας, ἡ μάχη· Τῖτος Σίκκιος ὁ πρεσβευτὴς καὶ ἀντιστράτηγος, κοινωσάμενος τῷ ὑπάτῳ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν, τὸ ἀνακλητικὸν ἐκέλευσε σημαίνειν, καὶ καθ' ἓν ἅπαντας γενομένους μιᾷ προσβάλλειν πλευρᾷ τοῦ χάρακος, καθ' ὃ μάλιστα τὸ χωρίον ἦν ἐπιμαχώτατον· τὰ δὲ κατὰ τὰς πύλας εἴασε μέρη, κατά τινα εἰκότα λογισμὸν, ὃς οὐκ

ἐψεύσατο αὐτόν· ὅτι σωθήσεσθαι μὲν ἐλπίσαντες οἱ Τυῤῥηνοὶ μεθήσονται τοῦ χάρακος· ἐν ἀπογνώσει δὲ τούτου γενόμενοι, κυκλώσεώς τε πάντοθεν ὑπὸ τῶν πολεμίων γενομένης, καὶ οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἐξόδου, ἀναγκαῖον ἕξουσι τὸ εὔτολμον. γενομένης δὲ καθ᾽ ἓν χωρίον τῆς προσβολῆς, οὐκέτι πρὸς ἀλκὴν οἱ Τυῤῥηνοὶ ἐτράποντο, ἀλλ᾽ ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἐπὶ τὸν ἑαυτῶν ἀνεσώζοντο χάρακα.

XIII. Ὁ δ᾽ ὕπατος, ἐπειδὴ τὸ δεινὸν ἀπεώσατο, παρεβοήθει πάλιν τοῖς ἐν τῷ πεδίῳ. αὕτη μεγίστη λέγεται τῶν πρὸ αὐτῆς γενέσθαι Ῥωμαίοις μάχη, πλήθει τ᾽ ἀνθρώπων, καὶ μήκει χρόνου, καὶ τῷ ἀγχιστρόφῳ τῆς τύχης. αὐτῶν μὲν γὰρ τῶν ἐκ τῆς πόλεως Ῥωμαίων ἡ κρατίστη τε καὶ ἐπίλεκτος ἀκμὴ δισμυρίων μάλιστα πεζῶν ἐγένετο, καὶ τῶν συντεταγμένων τοῖς τέτταρσι τάγμασιν ἱππέων ὁμοῦ τι χιλίων καὶ διακοσίων, ἀποίκων δὲ καὶ συμμάχων ἑτέρα τοσαύτη. χρόνος δ᾽ ἐμηκύνθη τοῦ ἀγῶνος ὀλίγῳ πρότερον τῆς μεσημβρίας ἀρξάμενος μέχρι δύσεως ἡλίου. τὰ δὲ τῆς τύχης μέχρι πολλοῦ τῇδε καὶ τῇδε νίκαις τε καὶ ἥτταις ταλαντευόμενα διέμεινεν. ὑπάτου δὲ θάνατος ἐγένετο, καὶ στρατηγοῦ δὶς ὑπατεύσαντος, καὶ ἄλλων πολλῶν ἡγεμόνων καὶ ταξιάρχων καὶ λοχαγῶν, ὅσων οὐδέπω πρότερον. τὸ μέντοι κράτος ἐδόκει τοῦ ἀγῶνος περὶ τοὺς Ῥωμαίους γεγονέναι, κατ᾽ ἄλλο μὲν οὐδέν, ὅτι δὲ τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ καταλιπόντες τὸν χάρακα οἱ Τυῤῥηνοὶ ἀνέζευξαν. τῇ δ᾽ ἑξῆς ἡμέρᾳ πρὸς ἁρπαγὰς τῆς ἐκλειφθείσης ὑπὸ τῶν Τυῤῥηνῶν παρεμ-

βολῆς οἱ Ῥωμαῖοι τραπόμενοι, καὶ ταφὰς ποιησάμενοι τῶν σφετέρων νεκρῶν, ἀπῆλθον εἰς τὸν ἑαυτῶν χάρακα. ἐκεῖ δ' ἐκκλησίαν ποιησάμενοι, τοῖς ἀγωνισαμένοις λαμπρῶς τὰς ἀριστείας ἀπέδοσαν τιμάς, πρώτῳ μὲν Καίσωνι Φαβίῳ, τῷ τοῦ ὑπάτου ἀδελφῷ, μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἔργα ἀποδειξαμένῳ· δευτέρῳ δὲ τῷ Σικκίῳ, τῷ διαπραξαμένῳ τὸν χάρακα ἀνασώσασθαι· τρίτῳ δὲ Μάρκῳ Φλαβολήϊῳ, τῷ ἡγεμόνι τοῦ τάγματος, τοῦ τε ὅρκου χάριν, καὶ τῆς παρὰ τὰ δεινὰ ῥώμης. διαπραξάμενοι δὲ ταῦτα, καὶ μείναντες ὀλίγας ἡμέρας ἐπὶ τοῦ χάρακος, ὡς οὐδεὶς ἀντεπεξῄει τῶν πολεμίων μαχησόμενος, ἀπῄεσαν ἐπ' οἴκου. πάντων δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ὡς ἐπὶ μεγίστῳ ἀγῶνι κάλλιστον τέλος εἰληφότι, τὴν ἐπινίκιον τιμὴν τοῦ θριάμβου τῷ περιόντι ὑπάτῳ προσθεῖναι βουλομένων, ἠρνήσατο τὴν χάριν αὐτὸς ὁ ὕπατος, οὔτε ὅσιον εἶναι λέγων, οὔτε θεμιτόν, ἐπ' ἀδελφοῦ θανάτῳ καὶ συνάρχοντος ἀποβολῇ πομπεύειν καὶ στεφανηφορεῖν. ἀποθεὶς δὲ τὰς σημαίας, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀπολύσας ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, τὴν ὑπατείαν ἀπωμόσατο, δυοῖν ἔτι μηνῶν εἰς τὸν ἐνιαύσιον χρόνον λειπομένων, ἀδύνατος ὢν τὰ τῆς ἀρχῆς πράττειν· ἐταλαιπώρει γὰρ ὑπὸ τραύματος ἐξαισίου, καὶ ἦν κλινοπετής.

Caes. Fabio III et T. Virginio coss. bellum cum Aequis et Veientibus.

XIV. Ἑλομένης δὲ τῆς βουλῆς μεσοβασιλεῖς τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἕνεκα, καὶ τοῦ δευτέρου μεσοβασι-

λέως συγκαλέσαντος εἰς τὸ πεδίον τοὺς ὄχλους, ἀποδείκνυται Καῖσων Φάβιος, ὁ τὰ ἀριστεῖα λαβὼν ἐκ τῆς μάχης, ἀδελφὸς δὲ τοῦ τὴν ἀρχὴν ἀποθεμένου, τὸ τρίτον ὕπατος· καὶ σὺν αὐτῷ Τῖτος Οὐεργίνιος. οὗτοι διαλαχόντες τὰς δυνάμεις, ἐξῄεσαν εἰς τὴν ὕπαιθρον· Φάβιος μὲν, Αἰκανοῖς πολεμήσων προνομεύουσι τοὺς Λατίνων ἀγροὺς, Οὐεργίνιος δὲ Οὐϊεντανοῖς. Αἰκανοὶ μὲν οὖν, ἐπειδὴ στρατὸν ἐλευσόμενον ἐπ᾽ αὐτοὺς ἔγνωσαν, ἀναστάντες ἐκ τῆς πολεμίας διὰ τάχους, ἀπῆλθον εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις· καὶ μετὰ ταῦτα λεηλατουμένης τῆς σφετέρας γῆς ἀνείχοντο, ὥστε πολλῶν κρατῆσαι χρημάτων τὸν ὕπατον καὶ σωμάτων καὶ τῆς λείας ἐξ ἐφόδου. Οὐϊεντανοὶ δὲ, κατ᾽ ἀρχὰς ἐντὸς τείχους μένοντες, ἐπειδὴ καιρὸν ἔδοξαν ἐπιτήδειον ἔχειν, ἐπέθεντο τοῖς πολεμίοις ἐσκεδασμένοις ἀνὰ τὰ πεδία, καὶ πρὸς ἁρπαγὴν τετραμμένοις τῆς λείας. ἔχοντες δὲ πολλὴν καὶ συντεταγμένην δύναμιν, ἐμβάλλουσιν εἰς αὐτοὺς, καὶ τήν τε λείαν ἀφαιροῦνται, καὶ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας, οὓς μὲν ἀποκτείνουσιν, οὓς δ᾽ εἰς φυγὴν τρέπουσι· καὶ εἰ μὴ Τῖτος Σίκκιος, πρεσβευτὴς τότε ὢν, στίφει συντεταγμένῳ πεζῶν τε καὶ ἱππέων παραβοηθήσας ἐπέσχεν αὐτοὺς, οὐδὲν ἂν τὸ κωλῦσον ἦν πᾶσαν ἀπολέσθαι τὴν στρατιάν. ἐκείνου δ᾽ ἐμποδὼν γενομένου, συνελθεῖν ἔφθασαν οἱ λοιποὶ οἱ καθ᾽ ἕνα διεσκεδασμένοι· πάντες δ᾽ ἐν ταὐτῷ γενόμενοι, λόφον τινὰ καταλαμβάνονται περὶ δείλην ὀψίαν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἐν τούτῳ ἔμειναν. ἐπαρθέντες δ᾽ οἱ Οὐϊεντανοὶ τῷ κατορθώματι, πλη-

σίον τοῦ λόφου τίθενται τὰ ὅπλα, καὶ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἐκάλουν, ὡς κατακεκλεικότες τοὺς Ῥωμαίους εἰς χωρίον, ἔνθα οὐδὲν τῶν ἐπιτηδείων ἔμελλον ἕξειν, καὶ προσαναγκάσοντες οὐκ εἰς μακρὰν παραδοῦναι σφίσι τὰ ὅπλα. γίνεταί τ᾽ αὐτῶν, συχνοῦ ἐλθόντος ὄχλου, δύο στρατεύματα περὶ τὰς ἐπιμάχους λαγόνας τοῦ λόφου. πολλὰ δ᾽ ἄλλα φρούρια βραχύτερα κατὰ τοὺς ἧττον ἐπικαίρους τόπους· καὶ πάντα ἦν μεστὰ ὅπλων. ὁ δ᾽ ἕτερος τῶν ὑπάτων Φάβιος, γραμμάτων παρὰ τοῦ συνάρχοντος ἀφικομένων, ἐπιγνοὺς, ὡς ὅτι ἐν ἐσχάτοις εἰσὶν οἱ κατακλεισθέντες ἐν τῷ λόφῳ, καὶ κινδυνεύσουσιν, εἰ μή τις αὐτοῖς βοηθήσει, λιμῷ ἁλῶναι ἀναστήσας τὸν στρατὸν, ἦγεν ἐπὶ τοὺς Οὐϊεντανοὺς σὺν τάχει· καὶ εἰ μιᾷ βραδύτερον ἡμέρᾳ διήνυσε τὴν ὁδὸν, οὐδὲν ἂν ὤνησεν, ἀλλὰ διεφθαρμένην τὴν ἐκεῖ στρατιὰν κατέλαβε. πιεζόμενοι γὰρ τῇ σπάνει τῶν ἀναγκαίων οἱ κατέχοντες τὸν λόφον, ἐξῆλθον ὡς τὴν εὐπρεπέστατον αἱρησόμενοι τῶν θανάτων· καὶ συμβαλόντες τοῖς πολεμίοις, ἐμάχοντο κεκμηκότες οἱ πλεῖστοι τὰ σώματα λιμῷ τε καὶ δίψει καὶ ἀγρυπνίᾳ, καὶ τῇ ἄλλῃ κακώσει. μετ᾽ οὐ πολὺ δ᾽ ὡς τὸ τοῦ Φαβίου στράτευμα προσιὸν ὤφθη πολύ τε καὶ συντεταγμένον, θάρσος μὲν ἔφερε τοῖς σφετέροις, δέος δὲ τοῖς πολεμίοις. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ οὐκέτι ἀξιόμαχοι εἶναι νομίζοντες, πρὸς ἀγαθήν τε καὶ ἀκμῆτα δύναμιν εἰς ἀγῶνα χωρεῖν, ᾤχοντο ἐκλιπόντες τοὺς χάρακας. ὡς δ᾽ εἰς ταὐτὸ συνῆλθον αἱ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις ἀμφότεραι, στρατόπεδόν τε ποιοῦνται μέγα πλη-

σίον τῆς πόλεως ἐν ἐχυρῷ· καὶ πολλὰς ἡμέρας αὐτόθι διατρίψαντες, καὶ τὴν ἀρίστην τῶν Οὐϊεντανῶν χώραν λεηλατήσαντες, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. ὡς δ' ἔγνωσαν οἱ Οὐϊεντανοὶ τὰς δυνάμεις τῶν Ῥωμαίων ἀφειμένας ἀπὸ τῶν σημειῶν, τὴν εὔζωνον ἀναλαβόντες νεότητα, ἥν τ' αὐτοὶ συντεταγμένην εἶχον, καὶ τὴν παρὰ τῶν πλησιοχώρων παροῦσαν, ἐμβάλλουσιν εἰς τὰ προσκείμενα τῇ σφετέρᾳ χώρᾳ πεδία, καὶ διαρπάζουσι, καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων καὶ ἀνθρώπων ὄντα μεστά. κατέβησαν γὰρ ἐκ τῶν ἐρυμάτων οἱ γεωργοὶ, χιλοῦ τε τῶν βοσκημάτων ἕνεκα, καὶ ἐργασίας τῶν ἀγρῶν, πιστεύοντες τῇ σφετέρᾳ στρατιᾷ προκαθημένῃ· καὶ οὐκ ἔφθασαν ἀπελθούσης ἀνασκευάσασθαι πάλιν, οὐκ ἐλπίσαντες τοσαῦτα κεκακωμένους τοὺς Οὐϊεντανοὺς ταχεῖαν οὕτως ἀντεπιχείρησιν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ποιήσεσθαι. αὕτη χρόνου μὲν μήκει βραχεῖα ἐγένετο ἡ τῶν Οὐϊεντανῶν εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐμβολή· πλήθει δὲ χώρας, ἣν ἐπῆλθον, ἐν ταῖς πάνυ μεγάλη, καὶ ἀχθηδόνα σὺν αἰσχύνῃ Ῥωμαίοις ἀήθη παρέσχεν, ἄχρι Τιβέρεώς τε ποταμοῦ, καὶ ὄρους Ἰανίκλου στάδια τῆς Ῥώμης οὐδ' εἴκοσιν ἀφεστηκότος, ἀφικομένη· ἡ δὲ κωλύσουσα δύναμις ἐπὶ πλεῖον χωρεῖν τὰ πολέμια, οὐκ ἦν ὑπὸ σημείαις. ἔφθασεν οὖν τὸ τῶν Οὐϊεντανῶν στράτευμα, πρὶν συνελθεῖν τε καὶ λοχισθῆναι τοὺς Ῥωμαίους, ἀπελθόν.

XV. Συναχθείσης δὲ μετὰ τοῦτο βουλῆς ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ σκέψεως γενομένης, τίνα χρὴ πολεμεῖν τοῖς Οὐϊεντανοῖς τρόπον, ἡ νικῶσα ἦν γνώμη,

στράτευμα σύνεστηκὸς ἔχειν ἐπὶ τοῖς ὁρίοις, ὃ διὰ φυλακῆς ἕξει τὴν χώραν θυραυλοῦν, καὶ ἀεὶ μένον ἐν τοῖς ὅπλοις. ἐλύπει δ' αὐτοὺς ἥ τ' εἰς τοὺς φρουροὺς δαπάνη πολλὴ σφόδρα ἐσομένη, τοῦ τε κοινοῦ ταμιείου διὰ τὰς συνεχεῖς στρατείας ἐξαναλουμένου. καὶ τῶν ἰδίων βίων ἀπειρηκότων ταῖς εἰσφοραῖς· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἡ τῶν ἀποσταλησομένων φρουρῶν καταγραφὴ τίνα τρόπον ἂν γένοιτο, ὡς οὐκ ἂν ἑκουσίων γέ τινων προκειμένων ἁπάντων, καὶ μὴ ἐκ διαδοχῆς, ἀλλὰ συνεχῶς ταλαιπωρεῖν ὑποστησομένων. ἀδημονούσης δ' αὐτῆς ἐπ' ἀμφοτέροις τούτοις, συγκαλέσαντες οἱ δύο Φάβιοι τοὺς μετέχοντας τοῦ σφετέρου γένους, καὶ βουλευσάμενοι μετ' αὐτῶν, ὑπέσχοντο τῇ βουλῇ τοῦτο τὸ κινδύνευμα αὐτοὶ περὶ πάντων ἑκόντες ὑπομενεῖν, πελάτας τε τοὺς ἑαυτῶν ἐπαγόμενοι καὶ φίλους, καὶ τέλεσι τοῖς ἰδίοις, ὅσον ἂν χρόνον ὁ πόλεμος διαμένῃ, στρατευόμενοι. ἀγασθέντων δ' αὐτοὺς ἁπάντων τοῦ γενναίου τῆς προθυμίας, καὶ τὸ νικᾷν παρ' ἓν τοῦτο τὸ ἔργον τιθεμένων, κλεινοὶ καὶ περιβόητοι καθ' ὅλην τὴν πόλιν ὄντες, ἐξῄεσαν ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα σὺν εὐχαῖς καὶ θυσίαις. ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Μάρκος Φάβιος, ὁ τῷ παρελθόντι ὑπατεύσας ἔτει, καὶ ἐνίκησε τοὺς Τυῤῥηνοὺς τῇ μάχῃ, τετρακισχιλίους μάλιστα ἐπαγόμενος· ὧν τὸ μὲν πλεῖον, πελατῶν τε καὶ ἑταίρων ἦν· ἐκ δὲ τοῦ Φαβίων γένους, ἓξ καὶ τριακόσιοι ἄνδρες. εἵπετο δ' αὐτοῖς μετ' οὐ πολὺ καὶ ἡ Ῥωμαίων δύναμις, ἧς ἡγεῖτο Καίσων Φάβιος, ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων. γενόμενοι δὲ ποταμοῦ Κρεμέρα

πλησίον, ὃς οὐ μακρὰν ἀπέχει τῶν Οὐϊεντανῶν πόλεως, ὑπὲρ ὄχθου τινὸς ἀποτόμου καὶ περιῤῥῶγος ἐπετείχιζον αὐτοῖς φρούριον ἱκανὸν φυλάττεσθαι τοσαύτῃ στρατιᾷ, τάφρους τ' ὀρυξάμενοι περὶ αὐτὸ διπλᾶς, καὶ πύργους ἐγείραντες συχνούς. καὶ ὠνομάσθη τὸ φρούριον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, Κρεμέρα· οἷα δὲ πολυχειρίας τ' ἐργαζομένης, καὶ ὑπάτου συλλαμβάνοντος, θᾶττον ἢ κατὰ δόξαν ἐτελέσθη τὸ ἔργον. καὶ μετὰ τοῦτ' ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, παρήλασεν ἐπὶ θάτερα μέρη τῶν Οὐϊεντανῶν χώρας τὰ πρὸς τὴν ἄλλην ἐστραμμένα Τυῤῥηνίαν, ἔνθα ἦν τοῖς Οὐϊεντανοῖς τὰ βοσκήματα, οὐδέποτε στρατὸν ἥξειν Ῥωμαίων ἐκεῖ προσδεχομένοις. περιβαλόμενος δὲ πολλὴν λείαν, ἀπῆγεν ἐπὶ τὸ νεόκτιστον φρούριον, χαίρων ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ κατ' ἀμφότερα, τῆς τ' οὐ διὰ μακροῦ τῶν πολεμίων τιμωρίας ἕνεκα, καὶ ὅτι τοῖς φρουροῖς τοῦ χωρίου πολλὴν ἔμελλε παρέξειν εὐπορίαν. οὐδὲν γὰρ οὔτ' εἰς τὸ δημόσιον ἀπήνεγκεν, οὔτε τοῖς στρατευομένοις ἰδιώταις ἀπένειμεν, ἀλλὰ καὶ πρόβατα καὶ ὑποζύγια καὶ ζεύγη βοϊκὰ, καὶ σίδηρον, καὶ τἄλλα, ὅσα εἰς γεωργίαν ἐπιτήδεια ἦν, τοῖς περιπόλοις τῆς χώρας ἐχαρίσατο. ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. τοῖς δὲ Οὐϊεντανοῖς μετὰ τὸν ἐπιτειχισμὸν τοῦ χωρίου κακῶς πάνυ τὰ πράγματα εἶχεν, οὔτε τὴν γῆν ἔτι δυναμένοις ἀσφαλῶς γεωργεῖν, οὔτε τὰς ἔξωθεν εἰσαγομένοις ἀγοράς. νείμαντες γὰρ εἰς τέτταρα μέρη τὴν στρατιὰν οἱ Φάβιοι, τῷ μὲν ἑνὶ διεφύλαττον τὸ χωρίον· τοῖς δὲ τρισὶ τὴν χώραν τῶν πολεμίων

ἄγοντές τε καὶ φέροντες ἀεὶ, διετέλουν· καὶ πολλάκις τῶν Οὐϊεντανῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ τ᾽ αὐτοῖς ἐπιτιθεμένων χειρὶ οὐκ ὀλίγῃ, καὶ εἰς χωρία ἐνέδραις κατεχόμενα ὑπαγομένων, περιῆσαν ἀμφοτέρως, καὶ πολλοὺς νεκροὺς ποιήσαντες, ἀσφαλῶς ἀπῄεσαν εἰς τὸ χωρίον. ὥστ᾽ οὐδὲ ὁμόσε χωρεῖν αὐτοῖς ἔτι οἱ πολέμιοι ἐτόλμων, ἀλλὰ τειχήρεις μένοντες τὰ πολλὰ, καὶ κλέπτοντες τὰς ἐξόδους διετέλουν, καὶ ὁ μὲν χειμὼν ἐκεῖνος ἐτελεύτα.

L. Aemilio et C. Servilio coss. bellum cum Aequis, Volscis, Veientibus.

XVI. Τῷ δὲ κατόπιν ἔτει Λουκίου τ᾽ Αἰμιλίου καὶ Γαΐου Σερουιλίου τὴν ὑπατείαν παρειληφότων, ἀπηγγέλη Ῥωμαίοις, ὅτι Οὐολοῦσκοι καὶ Αἰκανοὶ συνθήκας πεποίηνται, στρατιὰς κατ᾽ αὐτῶν ἅμα ἐξάγειν· καὶ οὐ διὰ μακροῦ εἰς τὴν χώραν ἐμβαλοῦσι· καὶ ἦν ἀληθῆ τὰ λεγόμενα. θᾶττον γοῦν ἢ προσεδόκα τις, ἀμφότεροι τὰς δυνάμεις ἔχοντες, ἐδῄουν τὴν κατὰ σφᾶς ἕκαστοι χώραν, ὡς οὐχ ἱκανῶν ἐσομένων Ῥωμαίων τῷ τε Τυῤῥηνικῷ πολέμῳ ἀντέχειν, καὶ σφᾶς ἐπιόντας δέχεσθαι. καὶ ἕτεροι αὖθις ἥκοντες, ἐκπεπολεμῶσθαι πρὸς αὐτοὺς Τυῤῥηνίαν ἀπήγγελλον ὅλην, καὶ παρεσκευάσθαι Οὐϊεντανοῖς κοινὴν ἀποστέλλειν συμμαχίαν. κατέφυγον γὰρ ὡς αὐτοὺς οὐ δυνατοὶ ὄντες ἐξελεῖν δι᾽ ἑαυτῶν τὸ φρούριον Οὐϊενταροὶ, συγγενείας τε ὑπομιμνήσκοντες καὶ φιλίας, καὶ ὅσους μετ᾽ αὐτῶν ἤραντο πολέμους διεξιόντες· ἀντὶ πάντων δὲ τούτων ἀξιοῦν-

τες συνάρασθαι σφίσι τοῦ κατὰ Ῥωμαίων πολέμου, ὡς σφῶν τε προκαθημένων Τυῤῥηνίας ὅλης, καὶ τὸν πόλεμον ἀνακωχευόντων τὸν ἀπὸ Ῥώμης ῥέοιτα κατὰ πάντων τῶν ὁμοεθνῶν. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ πεισθέντες, ὑπέσχοντο πέμψειν αὐτοῖς, ὅσην ἠξίουν, συμμαχίαν. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα, ἐψηφίσατο τρισσὰς ἐκπέμψειν στρατιὰς, καὶ γενομένων ἐν τάχει τῶν καταλόγων, Λούκιος μὲν Αἰμίλιος ἐπὶ Τυῤῥηνοὺς ἐπέμφθη· συνήρατο δ᾽ αὐτῷ τῆς ἐξόδου Καίσων Φάβιος, ὁ νεωστὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενος, δεηθεὶς τῆς βουλῆς ἐπιτρέψαι αὐτῷ, τοῖς ἐν Κρεμέρᾳ συγγενέσιν, οὓς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ φρουρήσοντας τὸ χωρίον ἐξήγαγε, συνεῖναί τε καὶ τῶν αὐτῶν ἀγώνων μετέχειν· καὶ ἐξῆλθε σὺν τοῖς ἀμφ᾽ αὐτὸν, ἐξουσίᾳ κοσμηθεὶς ἀνθυπάτῳ. Γάϊος δὲ Σερουίλιος, ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ἐπὶ Οὐολούσκους ἐστράτευσε· Σερούϊος δὲ Φούριος ἀνθύπατος, ἐπὶ τὸ Αἰκανῶν ἔθνος. ἑκάστῳ δ᾽ αὐτῶν δύο μὲν τάγματα Ῥωμαίων εἵπετο, Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων, καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων οὐκ ἐλάττω τῆς Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως. τῷ μὲν οὖν ἀνθυπάτῳ Σερουΐῳ κατὰ νοῦν ὁ πόλεμος ἐχώρησε, καὶ σὺν τάχει. μιᾷ γὰρ ἐτρέψατο τοὺς Αἰκανοὺς μάχῃ, καὶ ταύτῃ δίχα πόνου, τῇ πρώτῃ τοὺς πολεμίους ἐκπλήξας ἐφόδῳ· καὶ τὸ λοιπὸν ἐδῄου τὴν γῆν αὐτῶν καταπεφευγότων εἰς τὰ ἐρύματα. Σερουιλίῳ δὲ, θατέρῳ τῶν ὑπάτων, ὑπὸ σπουδῆς τε καὶ αὐθαδείας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωρήσαντι, πολὺ τὸ παρὰ γνώμην ἀπήντησε, καρτερῶς πάνυ τῶν Οὐολούσκων ἀντιταξαμένων. ὥστ᾽ ἠναγκάσθη, πολλοὺς

καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀπολέσας, μηκέτι χωρεῖν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις· ἀλλ' ἐν τῷ χάρακι ὑπομένων, ἀκροβολισμοῖς καὶ ψιλῶν συμπλοκαῖς διαφέρειν ἔγνω τὸν πόλεμον. Λούκιος δ' Αἰμίλιος, ὁ πεμφθεὶς ἐπὶ Τυῤῥηνίας, εὑρὼν ἐξεστρατευμένους πρὸ τῆς πόλεως τοὺς Οὐϊεντανοὺς, καὶ σὺν αὐτοῖς πολὺ τὸ παρὰ τῶν ὁμοεθνῶν ἐπικουρικὸν, οὐδὲν ἔτι μελλήσας ἔργου εἴχετο· ἡμέραν δ', ἀφ' ἧς τὸν χάρακα ἔθετο, διαλιπὼν, ἐξῆγε τὰς δυνάμεις εἰς μάχην, θρασέως πάνυ τῶν Οὐϊεντανῶν ὁμόσε χωρούντων. ἰσοῤῥόπου δὲ τοῦ ἀγῶνος γενομένου, τοὺς ἱππεῖς ἀναλαβὼν, ἐνσείει τοῖς πολεμίοις κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας. καὶ ἐπειδὴ τοῦτο διεσάλευσεν, ἐπὶ θάτερον ἐχώρει, ὅπου μὲν ἱππάσιμον εἴη χωρίον, ἀπὸ τῶν ἵππων μαχόμενος· ὅπου δ' οὐκ, ἀποκαταβαίνων τε καὶ πεζὸς ἀγωνιζόμενος. πονούντων δὲ τῶν κεράτων ἀμφοτέρων, οὐδ' οἱ κατὰ μέσον ἔτ' ἀντεῖχον, ἀλλ' ἐξεώσθησαν ὑπὸ τῶν πεζῶν. καὶ μετὰ τοῦτο πάντες ἔφυγον ἐπὶ τὸν χάρακα. ὁ δ' Αἰμίλιος ἠκολούθει τοῖς φεύγουσι, συντεταγμένην τὴν δύναμιν ἔχων, καὶ πολλοὺς διέφθειρε. γενόμενος δὲ πλησίον τοῦ χάρακος, καὶ προσβαλὼν ἐκ διαδοχῆς, ἐκείνην τε παρέμεινε τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ κόπῳ τε καὶ τραύμασι τῶν πολεμίων καὶ ἀγρυπνίᾳ ἀπειρηκότων, ἐγκρατὴς γίνεται τοῦ χάρακος. οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ, ὡς εἶδον ἐπιβαίνοντας ἤδη τοὺς Ῥωμαίους τοῖς περισταυρώμασιν, ἐκλιπόντες τὸ στρατόπεδον, ἔφυγον, οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν, οἱ δ' εἰς τὰ πλησίον ὄρη. ταύτην μὲν οὖν τὴν

ἡμέραν ἐν τῷ χάρακι τῶν πολεμίων ἔμεινεν ὁ ὕπατος· τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις ἐκπρεπεστάταις δωρεαῖς, πάντα τὰ ἐγκαταληφθέντα ἐν τῷ χάρακι ὑποζύγιά τε καὶ ἀνδράποδα, καὶ σκηνὰς πολλῶν ἀγαθῶν γεμούσας, τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο. καὶ ἐγένετο ἐν πολλῇ εὐπορίᾳ τὸ τῶν Ῥωμαίων στράτευμα, ὡς ἐξ οὐδεμιᾶς ἑτέρας πώποτε μάχης. ἁβροδίαιτον γὰρ δὴ καὶ πολυτελὲς τὸ τῶν Τυῤῥηνῶν ἔθνος ἦν, οἴκοι τε καὶ ἐπὶ στρατοπέδου, ὑπεραγάμενον ἔξω τῶν ἀναγκαίων πλούτου τε καὶ τέχνης ἔργα παντοῖα πρὸς ἡδονὰς μεμηχανημένα καὶ τρυφάς.

XVII. Ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις ἀπειρηκότες ἤδη τοῖς κακοῖς οἱ Οὐϊεντανοὶ, τοὺς πρεσβυτάτους τῶν πολιτῶν ἱκετηρίας φέροντας ἀπέστειλαν ὡς τὸν ὕπατον, ὑπὲρ τῆς εἰρήνης διαλεξομένους. καὶ οἱ ἄνδρες ὀλοφυρόμενοί τε καὶ ἀντιβολοῦντες, καὶ τἄλλα, ὅσα ἐπαγωγὰ ἦν εἰς ἔλεον, μετὰ πολλῶν δακρύων διεξιόντες, πείθουσι τὸν ὕπατον ἐπιτρέψαι σφίσι πρεσβευτὰς εἰς Ῥώμην τοὺς ὑπὲρ τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου ἀποστεῖλαι πρὸς τὴν βουλὴν διαλεξομένους· ἕως δ' ἂν οἱ πρέσβεις ἀφίκωνται φέροντες τὰς ἀποκρίσεις, μηδὲν αὐτῶν κακουργεῖν τὴν χώραν. ἵνα δ' αὐτοῖς ἐγγένηται ταῦτα πράττειν, σῖτόν τε ὡμολόγησαν τῇ Ῥωμαίων στρατιᾷ διμήνου παρέξειν, καὶ χρήματα εἰς ὀψωνιασμὸν ἓξ μηνῶν, ὡς ὁ κρατῶν ἔταξε. καὶ ὁ μὲν ὕπατος λαβὼν τὰ κομισθέντα, καὶ διαδοὺς τῇ στρατιᾷ, ποιεῖται τὰς πρὸς αὐτοὺς ἀνοχάς. ἡ δὲ βουλὴ τῆς πρεσβείας ἀκούσασα, καὶ τὰ

τοῦ ὑπάτου γράμματα δεξαμένη, πολλὴν ποιουμένου παράκλησιν, καὶ παραινοῦντος ὡς τάχιστα καταθέσθαι τὸν πρὸς τοὺς Τυῤῥηνοὺς πόλεμον, δόγμα ἐξήνεγκε, διδόναι τὴν εἰρήνην, ὡς ᾐτοῦντο οἱ πολέμιοι· ἐφ᾽ οἷς δὲ δικαίοις αὕτη γένηται, τὸν ὕπατον καταστήσασθαι Λούκιον Αἰμίλιον, ὡς ἂν αὐτῷ φανῇ κράτιστα ἕξειν. ταύτας λαβὼν τὰς ἀποκρίσεις ὁ ὕπατος σπένδεται πρὸς τοὺς Οὐϊεντανοὺς, ἐπιεικεστέραν μᾶλλον, ἢ συμφορωτέραν τοῖς κεκρατηκόσι ποιησάμενος εἰρήνην, οὔτε χώραν αὐτῶν ἀποτεμόμενος, οὔτε χρημάτων ἄλλων ἐπιθεὶς ζημίαν, οὔτε ὁμήρων δόσει τὸ πιστὸν τοῖς συγκειμένοις βεβαιωσάμενος. τοῦτ᾽ αὐτῷ μέγαν ἤνεγκε φθόνον, καὶ τοῦ μὴ λαβεῖν παρὰ τῆς βουλῆς τὰς ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις χάριτας αἴτιον ἐγένετο. ἐνέστησαν γὰρ αὐτῷ τὸν θρίαμβον αἰτουμένῳ, τὴν αὐθάδειαν αἰτιώμενοι τῶν συνθηκῶν, ὅτι οὐ μετὰ κοινῆς γνώμης καὶ ταύτας ἔπραξεν. ἵνα δὲ μὴ πρὸς ὀργὴν, ἢ πρὸς ὕβριν λάβῃ τὸ πρᾶγμα, ἐπὶ Οὐολούσκους αὐτὸν ἐψηφίσαντο τὴν δύναμιν ἄγειν, ἐπικουρίας τοῦ συνάρχοντος ἕνεκα, εἰ δύναιτο κατορθώσας τὸν ἐκεῖ πόλεμον· ἦν γὰρ ἐν αὐτῷ πολὺ τὸ ἀνδρεῖον· ἀφανίσαι τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις ἁμαρτήμασιν ὀργάς. ὁ δ᾽ ἀνὴρ ἀγανακτῶν ἐπὶ τῇ ἀτιμίᾳ, πολλὴν ἐποιήσατο τῆς βουλῆς ἐν τῷ δήμῳ κατηγορίαν, ἀχθομένης ἐπὶ τῷ λελύσθαι τὸν πρὸς τοὺς Τυῤῥηνοὺς πόλεμον. ἔφη δὲ, τοῦτ᾽ αὐτοὺς ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ ὑπεροψίας τῶν πενήτων ποιεῖν, ἵνα μὴ, τῶν ὑπερορίων ἀπαλλαγέντες πολέμων, καὶ ἀπαιτῶσι τὰς περὶ τῆς

κληρουχίας ὑποσχέσεις, ποστὸν ἤδη ἔτος φενακιζόμενοι πρὸς αὐτῶν. Ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια, καὶ δι᾽ ὀργῆς ἀκράτου τῶν πατρικίων ὀνείδη κατασκεδάσας, τήν τε συστρατευσαμένην αὐτῷ δύναμιν ἀπέλυσε τῶν σημείων, καὶ τὴν μετὰ Φουρίου τοῦ ἀνθυπάτου διατρίβουσαν ἐν Αἰκανοῖς μεταπεμψάμενος ἀφῆκεν ἐπὶ τὰ σφέτερα· ἐξ ὧν πολλὴν πάλιν ἐποίησεν ἐξουσίαν τοῖς δημάρχοις κατηγορεῖν τῶν βουλευτῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ διϊστάναι τοὺς πένητας ἀπὸ τῶν εὐπόρων.

C. Horatio et Tito Menenio coss. bellum Hetruscum.

XVIII. Μετὰ δὲ τούτους παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν Γάϊος Ὁράτιος καὶ Τίτος Μενήνιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ ἕκτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Σκάμανδρος Μιτυληναῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φαίδωνος. τούτοις κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ὁ πολιτικὸς θόρυβος ἐμποδὼν ἐγίνετο πράττειν τὰ κοινά, ἠρεθισμένου τοῦ δήμου, καὶ οὐδὲν ἐῶντος ἕτερον ἐπιτελεῖσθαι τῶν κοινῶν, ἕως ἂν μερίσηται τὴν δημοσίαν γῆν· χρόνῳ δ᾽ ὕστερον εἶξε τὰ παρακινοῦντα καὶ ταραττόμενα τῇ ἀνάγκῃ συγχωρήσαντα, καὶ ἐπὶ τὰς στρατείας ἑκουσίως ἦλθε. Τυῤῥηνῶν γὰρ αἱ μὴ μετασχοῦσαι τῆς εἰρήνης ἕνδεκα πόλεις, ἀγορὰν ποιησάμεναι κοινήν, κατηγόρουν τοῦ Οὐϊεντανῶν ἔθνους, ὅτι τὸν πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον οὐ μετὰ κοινῆς γνώμης κατελύσαντο, καὶ δυοῖν θάτερον αὐτοὺς ἠξίουν πράττειν, ἢ λύειν τὰ πρὸς Ῥωμαίους

ὁμολογηθέντα, ἢ πολεμεῖν σφίσι μετ᾽ ἐκείνων. οἱ δ᾽ Οὐϊεντανοὶ τῆς μὲν εἰρήνης τὴν ἀνάγκην ᾐτιῶντο, ὅπως δ᾽ ἂν αὐτὴν καταλύσαιντο εὐπρεπῶς, εἰς κοινὸν ἐτίθεσαν σκοπεῖν. ἔπειτα ὑποτίθεταί τις αὐτοῖς, ἔγκλημα ποιησαμένοις τὸν ἐπιτειχισμὸν τῆς Κρεμέρας, καὶ τὸ μὴ ἀπανίστασθαι τοὺς φρουροὺς ἀπ᾽ αὐτῆς· λόγῳ μὲν πρῶτον ἀξιοῦν αὐτοὺς ἐκλιπεῖν τὸ χωρίον· ἐὰν δὲ μὴ πείθωσι, πολιορκεῖν τὸ φρούριον, καὶ ταύτην ἀρχὴν ποιήσασθαι τοῦ πολέμου. ταῦτα συνθέμενοι ἀπηλλάττοντο ἐκ τοῦ συλλόγου· καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ Οὐϊεντανοὶ μὲν ἀποστείλαντες πρεσβείαν ὡς τοὺς Φαβίους, ἀπῄτουν παρ᾽ αὐτῶν τὸ φρούριον, Τυῤῥηνία δὲ πᾶσα ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν. ταῦτα Ῥωμαῖοι αἰσθόμενοι, Φαβίων αὐτῶν ἐπιστειλάντων, ἔγνωσαν· ἀμφοτέρους ἐκπορεύεσθαι τοὺς ὑπάτους ἐπὶ τὸν πόλεμον, τόν τ᾽ ἀπὸ Τυῤῥηνίας ἐπαγόμενον σφίσι, καὶ τὸν ἔτι πρὸς Οὐολούσκους συνεστῶτα. Ὁράτιος μὲν οὖν, ἔχων δύο τάγματα, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων συμμάχων τοὺς ἱκανούς, ἐξήγαγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Οὐολούσκους. Μενήνιος δὲ τοσαύτην στρατιὰν ἑτέραν ἄγων ἐπὶ Τυῤῥηνούς, ἔμελλε ποιεῖσθαι τὴν ἔξοδον. παρασκευαζομένου δ᾽ αὐτοῦ καὶ τρίβοντος τὸν χρόνον, ἔφθη τὸ ἐν Κρεμέρᾳ φρούριον ἐξαιρεθὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ τὸ Φαβίων γένος ἅπαν ἀπολόμενον. περὶ δὲ τῆς κατασχούσης τοὺς ἄνδρας συμφορᾶς διττὸς φέρεται ὁ λόγος, ὁ μὲν ἧττον πιθανός, ὁ δὲ μᾶλλον τῆς ἀληθείας ἁπτόμενος. θήσω δ᾽ αὐτοὺς ἀμφοτέρους, ὡς παρέλαβον.

Fabii deleti; Cremera capta.

XIX. Τινὲς μὲν φασιν, ὅτι, θυσίας ἐπιστάσης πατρίου, ἣν ἔδει τὸ Φαβίων ἐπιτελέσαι γένος, οἱ μὲν ἄνδρες ἐξῆλθον ὀλίγους ἐπαγόμενοι πελάτας ἐπὶ τὰ ἱερὰ, καὶ προῄεσαν, οὔτε διερευνώμενοι τὰς ὁδοὺς, οὔτε ὑπὸ σημείαις τεταγμένοι κατὰ λόχους, ῥαθύμως δὲ καὶ ἀφυλάκτως, ὡς ἐν εἰρήνῃ τε καὶ διὰ φιλίας γῆς πορευόμενοι. οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ προεγνωκότες αὐτῶν τὴν ἔξοδον, ἐλόχησαν τῆς ὁδοῦ χωρίον μέρει τῆς στρατιᾶς· τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν συντεταγμένην ἔχοντες, οὐ πολλῷ ὕστερον ἠκολούθουν. ὡς δ᾽ ἐπλησίασαν οἱ Φάβιοι ταῖς ἐνέδραις, ἐξαναστάντες τοῦ λόχου οἱ Τυῤῥηνοὶ, προσέπεσον αὐτοῖς, οἱ μὲν κατὰ μέτωπον, οἱ δ᾽ ἐκ τῶν πλαγίων. καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ ἡ τῶν ἄλλων Τυῤῥηνῶν δύναμις προσέβαλεν ἐκ τῶν κατόπιν· καὶ περιστάντες αὐτοὺς πανταχόθεν, οἱ μὲν σφενδόναις, οἱ δὲ τόξοις, οἱ δὲ σαυνίοις τε καὶ λόγχαις στοχαζόμενοι, τῷ πλήθει τῶν βελῶν ἅπαντας κατειργάσαντο. οὗτος μὲν οὖν ἧττον ἔμοιγε πιθανὸς φαίνεται εἶναι λόγος. οὔτε γὰρ εἰκὸς, ἀπὸ στρατοπέδου θυσίας ἕνεκα τοὺς ὑπὸ ταῖς σημαίαις τοσούτους ἄνδρας εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέφειν ἄνευ ψηφίσματος βουλῆς, δυναμένων τῶν ἱερουργιῶν καὶ δι᾽ ἑτέρων ἐπιτελεσθῆναι, τῶν μετεχόντων μὲν τοῦ αὐτοῦ γένους, προβεβηκότων δὲ ταῖς ἡλικίαις· οὔτ᾽ εἰ πάντες ἀπεληλύθεισαν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ μηδεμία μοῖρα τοῦ Φαβίων γένους ἐν τοῖς ἐφεστίοις ὑπελείπετο, πάντας εἰκὸς ἦν τοὺς

κατέχοντας τὸ φρούριον ἐκλιπεῖν αὐτοῦ τὴν φυλακήν. ἤρκουν γὰρ ἂν καὶ τρεῖς καὶ τέτταρες ἀφικόμενοι συντελέσαι ὑπὲρ τοῦ γένους ὅλου τὰ ἱερά. διὰ μὲν δὴ ταύτας τὰς αἰτίας οὐκ ἔδοξέ μοι πιστὸς εἶναι ὅδε ὁ λόγος.

XX. Ὁ δ' ἕτερος, ὃν ἀληθέστερον εἶναι νομίζω, περί τε τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ φρουρίου, τοιόσδέ τις ἐστίν. ἐξιόντων ἐπὶ τὰς προνομὰς τῶν ἀνδρῶν πολλάκις, καὶ διὰ τὸ κατορθοῦν ἐν ταῖς πείραις συνεχῶς προσωτέρω προχωρούντων, οἱ Τυῤῥηνοὶ παρεσκευασμένοι στρατιὰν συχνήν, ἐν τοῖς ἔγγιστα χωρίοις λαθόντες τοὺς πολεμίους, κατεστρατοπέδευσαν. ἔπειτ' ἀποστέλλοντες ἐκ τῶν χωρίων ποίμνας τε καὶ βουκόλια, καὶ φορβάδων ἀγέλας ἵππων ἐπὶ νομὴν τῷ λόγῳ, προὐκαλοῦντο τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῦτα. οἱ δ' ἐξιόντες τούς τ' ἀνθρώπους συνήρπαζον, καὶ τὰ βουκήματα περιήλαυνον. τοῦτο συνεχῶς οἱ Τυῤῥηνοὶ ποιοῦντες, καὶ προαγόμενοι τοὺς πολεμίους ἀεὶ προσωτέρω τοῦ χάρακος, ἐπειδὴ διέφθειραν αὐτῶν τὸ προνοητικὸν τοῦ ἀσφαλοῦς, ταῖς συνεχέσιν ὠφελείαις δελεάσαντες, ἐγκαθίζουσι λόχους ἐν τοῖς ἐπικαίροις τῶν χωρίων νύκτωρ, καὶ ἕτεροι τὰς ὑπερδεξίους τῶν πεδίων καταλαμβάνονται σκοπιάς. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ προπέμψαντες ὀλίγους τινὰς ἐνόπλους, ὡς δὴ φυλακῆς ἕνεκα τῶν νομέων, ἀφῆκαν ἐκ τῶν φρουρίων πολλὰς ἀγέλας. ὡς δ' ἀπηγγέλη τοῖς Φαβίοις, ὅτι τοὺς πλησίον ὑπερβαλόντες λόφους ἐν ὀλίγῳ δή τινι χρόνῳ μεστὸν εὑρήσουσι τὸ πεδίον παντοίων βοτῶν,

καὶ τὴν φυλάττουσαν αὐτὰ χεῖρα οὐχ ἱκανὴν, ἐξῆλθον ἐκ τοῦ φρουρίου, φυλακὴν τὴν ἀρκοῦσαν ἐν αὐτῷ καταλιπόντες· καὶ διανύσαντες σπουδῇ καὶ μετὰ προθυμίας τὴν ὁδὸν, ἐπιφαίνονται τοῖς φύλαξι τῶν βοσκημάτων συντεταγμένοι. κἀκεῖνοι, οὐ δεξάμενοι αὐτοὺς, ἔφευγον. οἱ δὲ Φάβιοι, ὡς ἐν ἀσφαλείᾳ δὴ ὄντες, τούς τε νομεῖς συνελάμβανον, καὶ τὰ βοσκήματα περιήλαυνον. ἐν δὲ τούτῳ οἱ Τυῤῥηνοὶ, ἐκ τῆς ἐνέδρας ἀναστάντες κατὰ πολλὰ χωρία, προσπίπτουσιν αὐτοῖς πανταχόθεν. καὶ οἱ μὲν πλείους τῶν Ῥωμαίων ἐσκεδασμένοι, καὶ ἀλλήλοις ἀμύνειν οὐχ οἷοί τ' ὄντες, ἐνταῦθ' ἀπόλλυνται. ὅσοι δ' αὐτῶν συνιστηκότες ἦσαν, προθυμούμενοί τι καταλαβέσθαι χωρίον ἀσφαλὲς, καὶ πρὸς τὰ ὄρη σπεύδοντες, εἰς ἕτερον ἐμπίπτουσι λόχον ἐν ὕλαις καὶ νάπαις ὑποκαθήμενον. καὶ γίνεται αὐτῶν μάχη καρτερὰ, καὶ φόνος ἐξ ἑκατέρων πολύς. ἀπεώσαντο δ' οὖν καὶ τούτους ὁμόσε, καὶ πληρώσαντες τὴν φάραγγα νεκρῶν, ἀνέδραμον ἐπὶ λόφον οὐ ῥᾴδιον ἁλῶναι· ἐν ᾧ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἄπoροι τῶν ἀναγκαίων ηὐλίσαντο.

XXI. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες τὴν κατασχοῦσαν τοὺς σφετέρους τύχην οἱ κατέχοντες τὸ φρούριον, καὶ ὅτι τὸ μὲν πλεῖον ἀπόλωλε τῆς στρατιᾶς μέρος ἐν ταῖς ἁρπαγαῖς, τὸ δὲ κράτιστον ἐν ὄρει πολιορκεῖται κατακεκλεισμένον ἐρήμῳ, καὶ, εἰ μὴ ταχεῖά τις αὐτοῖς εἴη βοήθεια, σπάνει τῶν ἀναγκαίων φθάσουσιν ἐξαιρεθέντες, ἐξῄεσαν κατὰ σπουδὴν, ὀλίγους πάνυ καταλιπόντες ἐν τῷ χωρίῳ φύλα-

κας. καὶ αὐτοὺς οἱ Τυῤῥηνοὶ, πρὶν ἢ συμμῖξαι τοῖς ἑτέροις, ἐπικαταδραμόντες ἐκ τῶν χωρίων, κυκλοῦνταί τε, καὶ πολλὰ γενναῖα ἔργα ἀποδειξαμένους διαφθείρουσιν ἅπαντας σὺν χρόνῳ. μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ καὶ οἱ τὸν λόφον καταλαβόμενοι, λιμῷ τε καὶ δίψῃ πιεζόμενοι, ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις ἔγνωσαν· καὶ συμπεσόντες ὀλίγοι πολλοῖς, ἕωθεν ἀρξάμενοι μέχρι νυκτὸς ἐμάχοντο· καὶ τοσοῦτον ἐποίησαν τῶν πολεμίων φόνον, ὥστε τοὺς σωροὺς τῶν νεκρῶν ἐμποδὼν αὐτοῖς εἶναι τῆς μάχης πολλαχῇ κεχυμένους. οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ πλεῖον ἢ τὸ τρίτον τῆς στρατιᾶς μέρος ἀπολωλεκότες, καὶ περὶ τοῦ λοιποῦ δείσαντες, μικρὸν ἀνασχόντες τὰ ὅπλα διὰ τῶν ἀνακλητικῶν, ἐπεκηρυκεύοντο πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἄδειαν αὐτοῖς ὑπισχνούμενοι καὶ δίοδον, ἐὰν τὰ ὅπλα ἀποθῶνται, καὶ τὸ φρούριον ἐκλίπωσιν. οὐ προσδεξαμένων δὲ τῶν ἀνδρῶν τὰς προκλήσεις, ἀλλὰ τὸν εὐγενῆ θάνατον αἱρουμένων, ἐπῄεσαν αὐτοῖς αὖθις ἐκ διαδοχῆς, συστάδην μὲν καὶ ἐκ χειρὸς οὐκέτι μαχόμενοι, πρόσωθεν δὲ βάλλοντες ἀθρόοι λόγχαις καὶ χερμάσι· καὶ ἦν νιφετῷ παραπλήσιος ἡ πληθὺς τῶν βελῶν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι συστρεφόμενοι κατὰ λόχους, προσέτρεχον αὐτοῖς οὐχ ὑφισταμένοις, καὶ πολλὰς πληγὰς λαμβάνοντες ὑπὸ τῶν πέριξ ὑπέμενον. ὡς δὲ τά τε ξίφη πολλοῖς ἄχρηστα ἦν, τὰ μὲν ἀπεστομωμένα τὰς ἀκμὰς, τὰ δὲ κατεαγότα, καὶ τῶν ἀσπίδων τὰ πέριξ ἴτυος ἐχόμενα διετέθρυπτο, ἔξαιμοί τε οἱ πλείους καὶ καταβελεῖς, καὶ παράλυτοι τα μέλη διὰ πλῆθος τραυμάτων ἦσαν, καταφρονήσαν-

τες αὐτῶν οἱ Τυῤῥηνοὶ χωροῦσιν ὁμόσε· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι προσπίπτοντες, ὥσπερ θηρία, δόρατά τ' αὐτῶν ἐπιλαμβανόμενοι κατέκλων, καὶ ξίφη δραττόμενοι κατὰ τὰς ἀκμὰς ἀπέσπων· καὶ οἱ περικυλίοντες εἰς τὴν γῆν τὰ σώματα, συνεφύροντο, θυμῷ τὸ πλεῖον, ἢ δυνάμει, διαγωνιζόμενοι. ὥστ' οὐκέτι συνῄεσαν αὐτοῖς εἰς χεῖρας οἱ πολέμιοι, τό τε καρτερικὸν ἐκπληττόμενοι τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὴν ἀπόνοιαν, ἣν προσειλήφεσαν κατὰ τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ ζῇν, δεδιότες· ἀλλ' ἀποστάντες αὖθις ἔβαλον ἀθρόοι, καὶ ξύλοις καὶ λίθοις, καὶ ὅτῳ ἄλλῳ ἐντύχοιεν. καὶ τελευτῶντες ἐγκατέχωσαν αὐτοὺς τῷ πλήθει τῶν βελῶν. διαφθείραντες δὲ τοὺς ἄνδρας, ἔθεον ἐπὶ τὸ φρούριον, ἔχοντες τὰς τῶν ἐπιφανεστάτων κεφαλὰς, ὡς ἐξ ἐφόδου τοὺς ἐκεῖ παραληψόμενοι. οὐ μὴν ἐχώρησέ γ' αὐτοῖς κατὰ τὴν ἐλπίδα τὸ ἔργον. οἱ γὰρ καταλειφθέντες ἐν αὐτῷ, ζηλώσαντες τὸ εὐγενὲς τοῦ θανάτου τῶν τε ἑταίρων καὶ συγγενῶν, ἐξῆλθον ὀλίγοι παντάπασιν ὄντες· καὶ πολὺν ἀγωνισάμενοι χρόνον, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἑτέροις ἅπαντες διεφθάρησαν· τὸ δὲ χωρίον οἱ Τυῤῥηνοὶ ἔρημον παρέλαβον. ἐμοὶ μὲν δὴ ὁ λόγος οὗτος πιστότερος ἐφαίνετο πολὺ τοῦ προτέρου. φέρονται δὲ ἐν γραφαῖς Ῥωμαίων ἀξιοχρέοις ἀμφότεροι.

XXII. Τὸ δὲ συναπτόμενον τούτοις ὑπό τινων, οὔτ' ἀληθὲς ὂν, οὔτε πιθανὸν, ἐκ παρακούσματος δέ τινος πεπλασμένον ὑπὸ τοῦ πλήθους, ἄξιον μὴ παραλιπεῖν ἀνεξέταστον. λέγουσι γὰρ δή τινες, τῶν ἓξ καὶ τριακοσίων Φαβίων ἀπολομένων, ὅτι ἓν μό-

νον ἐλείφθη τοῦ γένους παιδίον· πρᾶγμα οὐ μόνον ἀπίθανον, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον εἰσάγοντες. οὔτε γὰρ ἀτέκνους τε καὶ ἀγάμους ἅπαντας εἶναι δυνατὸν ἦν τοὺς ἐξελθόντας εἰς τὸ φρούριον Φαβίους. ὁ γὰρ ἀρχαῖος αὐτῶν νόμος γαμεῖν τ᾽ ἠνάγκαζε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ τὰ γεννώμενα ἅπαντα ἐπάναγκες τρέφειν· ὃν οὐκ ἂν δήπου κατέλυσαν οἱ Φάβιοι μόνοι πεφυλαγμένον ἄχρι τῆς ἑαυτῶν ἡλικίας ὑπὸ τῶν πατέρων. εἰ δὲ δὴ καὶ τοῦτο θείη τις, ἀλλ᾽ ἐκεῖνό γ᾽ οὐκ ἂν ἔτι συγχωρήσειε, τὸ μηδ᾽ ἀδελφοὺς αὐτῶν εἶναί τισιν, ἡλικίαν ἔτι παίδων ἔχοντας. μύθοις γὰρ δὴ ταῦτά γε καὶ πλάσμασιν ἔοικε θεατρικοῖς. οἱ δὲ πατέρες αὐτῶν, ὅσοι παῖδας ἔτι ποιεῖν εἶχον ἡλικίαν, τοσαύτης κατασχούσης τὸ γένος ἐρημίας, οὐκ ἂν ἑκόντες τε καὶ ἄκοντες ἑτέρους παῖδας ἐποιήσαντο, ἵνα μήτε ἱερὰ ἐκλειφθῇ πατρῷα, μήτε δόξα τηλικαύτη διαφθαρῇ γένους; εἰ μὴ ἄρα οὐδὲ πατέρες αὐτῶν τισιν ἐλείποντο, ἀλλὰ πάντα εἰς ταὐτὸ συνῆλθον ἐπὶ τῶν ἓξ καὶ τριακοσίων ἀνδρῶν ἐκείνων ταῦτα τὰ ἀδύνατα· μὴ παῖδας αὐτοῖς καταλειφθῆναι νηπίους, μηδὲ γυναῖκας ἐγκύους, μηδ᾽ ἀδελφοὺς ἀνήβους, μηδὲ πατέρας ἐν ἀκμῇ. ταύτῃ μὲν δὴ τὸν λόγον ἐξετάζων, οὐκ ἀληθῆ νενόμικα· ἐκεῖνον δ᾽ ἀληθῆ. τῶν τριῶν ἀδελφῶν, Καίσωνός τε καὶ Μάρκου καὶ Κοΐντου, τῶν ὑπατευσάντων τὰς συνεχεῖς ἑπτὰ ὑπατείας, ἐγκαταλειφθῆναι πείθομαι Μάρκῳ παιδίον· καὶ τοῦτ᾽ εἶναι τὸ λεγόμενον ἐκ τοῦ Φαβίων οἴκου λοιπὸν, οὐδὲν κωλύει. τὸ δὲ μηκέτι τῶν ἄλλων ἐπιφανῆ τινα καὶ λαμπρὸν ἔξω τοῦ

ἑνὸς τοῦδ' ἀνδρωθέντος γενέσθαι, ταύτην παραστῆσαι τοῖς πολλοῖς τὴν δόξαν, ὅτι μόνος ἐκεῖνος ἐκ τοῦ Φαβίων γένους ἐστὶ λοιπός· οὐχ ὡς μηδενὸς ἄλλου ὄντος, ἀλλ' ὡς μηδενὸς ἐκείνοις ὁμοίου, ἀρετῇ τεκμαιρομένοις τὸ συγγενὲς, οὐ φύσει. καὶ περὶ μὲν τούτων ταῦτα ἱκανά.

Clades probrosa ex Menenii ducis imperitia.

XXIII. Οἱ γοῦν Τυῤῥηνοὶ τούς τ' ἄνδρας διαφθείραντες, καὶ τὸ ἐν τῇ Κρεμέρᾳ φρούριον παραλαβόντες, ἐπὶ τὴν ἄλλην στρατιὰν τῶν Ῥωμαίων ἦγον τὰς δυνάμεις. ἔτυχε δ' οὐ μακρὰν κατεστρατοπεδευκὼς ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μενήνιος, οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ· καὶ ὅτε ἡ Φαβίων συγγένεια καὶ τὸ πελατικὸν αὐτῶν ἀπώλλυντο, τριάκοντά που σταδίους ἀπεῖχεν ἀφ' οὗ τὸ πάθος ἐγένετο τόπου· δόξαν τ' οὐκ ὀλίγοις παρέσχεν, γνοὺς, ἐν οἵοις κακοῖς ἦσαν οἱ Φάβιοι, μηδεμίαν αὐτῶν ποιήσασθαι φροντίδα, τῆς τ' ἀρετῆς καὶ δόξης τοῖς ἀνδράσι φθονῶν. τοιγάρτοι μετὰ ταῦτα ὑπαχθεὶς ὑπὸ τῶν δημάρχων εἰς δίκην, ἐπὶ ταύτῃ μάλιστα τῇ αἰτίᾳ ἑάλω. σφόδρα γὰρ ἐπένθησεν ἡ Ῥωμαίων πόλις ἀνδρῶν τοιούτων καὶ τοσούτων ἀρετὰς ἀποκειραμένη, καὶ πρὸς ἅπαν τὸ δόξαν αὐτοῖς αἴτιον γεγονέναι τῆς τοιαύτης συμφορᾶς, πικρῶς καὶ ἀπαραιτήτως εἶχεν. τὴν δ' ἡμέραν ἐκείνην, ἐν ᾗ τὸ πάθος ἐγένετο, μέλαινάν τε καὶ ἀποφράδα τίθεται, καὶ οὐδενὸς ἂν ἔργου ἐν ταύτῃ χρηστοῦ ἄρξαιτο, τὴν τότε συμβᾶσαν αὐτῇ τύχην ὀττευομένη. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο

τῶν Ῥωμαίων οἱ Τυῤῥηνοὶ, συνιδόντες αὐτῶν τὸ στρατόπεδον· ἦν δ' ὑπὸ λαγόνι κείμενον ὄρους· τῆς τ' ἀπειρίας τοῦ στρατηγοῦ κατεφρόνησαν, καὶ τὸ δοθὲν ὑπὸ τῆς τύχης πλεονέκτημα ἀγαπητῶς ἔλαβον. καὶ αὐτίκα τοὺς ἱππεῖς ἀναλαβόντες, κατὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν τοῦ λόφου, οὐδενὸς κωλύοντος, ἀνέβησαν ἐπὶ τὴν κορυφήν. καταλαβόμενοι δὲ τὴν ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τῶν Ῥωμαίων κόρυμβον, ἔθεντο ἐν τούτῳ τὰ ὅπλα, καὶ τὴν ἄλλην δύναμιν ἀσφαλῶς ἀναβιβάσαντες, ὑψηλῷ χάρακι καὶ βαθείᾳ τάφρῳ τὴν παρεμβολὴν ὠχυρώσαντο. εἰ μὲν οὖν συνιδὼν ὁ Μενήνιος, οἷον ἐδεδώκει πλεονέκτημα τοῖς πολεμίοις, μετέγνω τε τὴν ἁμαρτάδα, καὶ εἰς ἀσφαλέστερον ἀπῆγε χωρίον τὴν στρατιὰν, σοφὸς ἂν ἦν· νῦν δὲ δι' αἰσχύνης λαμβάνων τὸ δοκεῖν ἡμαρτηκέναι, καὶ τὸ αὔθαδες πρὸς τοὺς μεταδιδάσκοντας φυλάττων, εἰς αἰσχύνης ἄξιον πτῶμα ἔπεσεν. οἷα γὰρ ἐξ ὑπερδεξίων αὐτοῦ τόπων οἱ πολέμιοι τὰς ἐξόδους ἑκάστοτε ποιούμενοι, πολλὰ ἐπλεονέκτουν, ἀγορᾶς τ' αὐτῶν ἀγομένας ὑπὸ τῶν ἐμπόρων ἁρπάζοντες, καὶ τοῖς ἐπὶ χιλὸν ἢ ὕδωρ ἐκπορευομένοις ἐπιτιθέμενοι· καὶ περιειστήκει τῷ μὲν ὑπάτῳ μήτε καιροῦ εἶναι κυρίῳ, ἐν ᾧ τὸν ἀγῶνα ἔμελλε ποιεῖσθαι, μήτε τόπου· ἃ δοκεῖ μεγάλα εἶναι κατηγορήματα ἡγεμόνων στρατηγίας ἀπείρων. τοῖς δὲ Τυῤῥηνοῖς ἀμφότερα, ὡς ἐβούλοντο, εἶχε ταῦτα. καὶ οὐδὲ τότε ἀπαναστῆναι τὴν στρατιὰν ὁ Μενήνιος ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐξαγαγὼν παρέταξεν ὡς εἰς μάχην, καταφρονήσας τῶν τὰ συμφέροντα ὑποτιθεμένων. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ τὴν ἄνοιαν

τοῦ στρατηγοῦ μέγα εὐτύχημα ἡγησάμενοι, κατέβαινον ἐκ τοῦ χάρακος, οὐκ ἐλάττους ἢ διπλάσιοι τῶν πολεμίων ὄντες. ὡς δὲ συνέπεσον ἀλλήλοις, φόνος ἐγίνετο τῶν Ῥωμαίων πολὺς, οὐ δυναμένων ἐν τῇ τάξει μένειν. ἐξώθουν γὰρ αὐτοὺς οἱ Τυῤῥηνοὶ, τοῦ τε χωρίου τὴν φύσιν ἔχοντες σύμμαχον, καὶ τῶν ἐφεστηκότων κατόπιν· ἐτάξαντο γὰρ ἐπὶ βάθος· ἐμπτώσει πολλῇ συνεργούμενοι. πεσόντων δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων λοχαγῶν, ἡ λοιπὴ τῶν Ῥωμαίων δύναμις ἐγκλίνασα ἔφευγεν ἐπὶ τὸν χάρακα· οἱ δ' ἠκολούθουν, καὶ τάς τε σημαίας αὐτῶν ἀφαιροῦνται, καὶ τοὺς τραυματίας συλλαμβάνουσι, καὶ τῶν νεκρῶν γίνονται κύριοι. καὶ κατακλείσαντες αὐτοὺς εἰς πολιορκίαν, καὶ δι' ὅλης τῆς λοιπῆς ἡμέρας προσβολὰς ποιησάμενοι πολλὰς, καὶ οὐδὲ τὴν νύκτα ἀφέντες, αἱροῦσι τὸν χάρακα, ἐκλιπόντων αὐτὸν τῶν ἔνδον, καὶ γίνονται πολλῶν σωμάτων τε καὶ χρημάτων ἐγκρατεῖς· οὐδὲ γὰρ ἀποσκευάσασθαι δύναμιν ἔσχον οἱ φεύγοντες, ἀλλ' ἀγαπητῶς αὐτὰ τὰ σώματα διέσωσαν, οὐδὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ φυλάττοντες.

XXIV. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τήν τ' ἀπώλειαν τῶν σφετέρων, καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ χάρακος μαθόντες· ἧκον γὰρ οἱ πρῶτοι διασωθέντες ἐκ τῆς πολλῆς τροπῆς, ἔτι νυκτὸς οὔσης· εἰς μέγαν θόρυβον, ὥσπερ εἰκὸς, κατέστησαν· καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τῶν πολεμίων ἐπὶ σφᾶς ἐλευσομένων, ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα, οἱ μὲν τὰ τείχη περιεστεφάνουν, οἱ δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐτάξαντο, οἱ δὲ τὰ μετέωρα τῆς πόλεως κατελαμ-

βάνοντο. ἦν δὲ δρόμος ἄτακτος ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην καὶ βοὴ συμμιγής, καὶ ἐπὶ τοῖς τέγεσι τῶν οἰκιῶν εἰς ἀλκὴν καὶ ἀγῶνα εὐτρεπὴς ὁ κατοικίδιος ὄχλος, πυρσοί τε συνεχεῖς, οἷα δὴ ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ, δίαιταί τε ὑπὸ λαμπάδων καὶ ἀπὸ τεγῶν τοσούτων τὸ πλῆθος, ἐπυροῦντο, ὥστε συναφὲς εἶναι δοκεῖν τοῖς πρόσωθεν ὁρῶσι τὸ σέλας, καὶ δόξαν ἐμπιπραμένης τῆς πόλεως παρασχεῖν. καὶ εἰ τότε οἱ Τυῤῥηνοί, τῶν ἐκ τοῦ χάρακος ὠφελειῶν ὑπεριδόντες, ἐκ ποδὸς τοῖς φεύγουσιν ἠκολούθησαν, ἅπασα ἂν διέφθαρτο ἡ στρατεύσασα ἐπ' αὐτοὺς δύναμις· νῦν δὲ πρὸς ἁρπαγάς τε τῶν ἐγκαταλειφθέντων ἐν τῷ χάρακι τραπόμενοι, καὶ ἀναπαύσει τὰ σώματα δόντες, μεγάλου αὐχήματος ἑαυτοὺς ἐστέρησαν. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ τὰς δυνάμεις ἄγοντες ἐπὶ τὴν Ῥώμην, καὶ σταδίους ἀμφὶ τοὺς ἑκκαίδεκα ἀποσχόντες, ὄρος, ἐξ οὗ σύνοπτός ἐστιν ἡ Ῥώμη, τὸ καλούμενον Ἰάνικλον, καταλαμβάνονται· ὅθεν ὁρμώμενοι, τὴν Ῥωμαίων χώραν ἦγόν τε καὶ ἔφερον ἀκώλυτοι κατὰ πολλὴν τῶν ἔνδον ὑπεροψίαν, μέχρι τοῦ παραγενέσθαι τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Ὁράτιον ἄγοντα τὴν ἐν Οὐολούσκοις δύναμιν. τότε δὴ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ Ῥωμαῖοι νομίσαντες εἶναι, καὶ τὴν ἐν τῇ πόλει νεότητα καθοπλίσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὴν ὕπαιθρον. ὡς δὲ τήν τε πρώτην μάχην ἀπὸ σταδίων ὀκτὼ τῆς πόλεως ποιησάμενοι παρὰ τὸ τῆς Ἐλπίδος ἱερὸν, ἐνίκησάν τε καὶ ἀπεώσαντο τοὺς ἀντιταξαμένους, καὶ μετὰ ταύτην αὖθις ἑτέραν, πλείονι δυνάμει τῶν Τυῤῥηνῶν ἐπελθόντων, παρὰ ταῖς Κολλίναις κα-

λουμέναις πύλαις ποιησάμενοι, λαμπρῶς ἠγωνίσαντο· καὶ ἀνέπνευσαν ἐκ τοῦ δέους, καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐτελεύτα.

Sp. Servilio et A. Virginio coss. domi turbae ac penuria, foris bellum cum Hetruscis.

XXV. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει, περὶ τὰς θερινὰς μάλιστα τροπὰς, Σεξτιλίου μηνὸς παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν ἄνδρες ἔμπειροι πολέμων, Σερούϊός τε Σερουΐλιος καὶ Αὖλος Οὐεργίνιος· οἷς ὁ πρὸς τοὺς Τυῤῥηνοὺς πόλεμος, καίτοι μέγας καὶ χαλεπὸς ὢν, χρηστὸς ἐφαίνετο, παρὰ τὸν ἐντὸς τείχους ἐξεταζόμενος. ἀσπόρου γὰρ τῆς χώρας ἐν τῷ παρελθόντι χειμῶνι, διὰ τὸν ἐπιτειχισμὸν τοῦ πλησίον ὄρους καὶ τὰς συνεχεῖς καταδρομὰς, γενομένης, καὶ οὐδὲ τῶν ἐμπόρων ἔτι τὰς ἔξωθεν ἐπεισαγόντων ἀγορὰς, σπάνις ἰσχυρὰ σίτου τὴν Ῥώμην κατέσχε μεστὴν οὖσαν τοῦ τε κατοικιδίου καὶ τοῦ συνεῤῥυηκότος ἐκ τῶν ἀγρῶν ὄχλου. τῶν μὲν γὰρ ἐν ἥβῃ πολιτῶν ὑπὲρ τὰς ἕνδεκα μυριάδας ἦσαν, ὡς ἐκ τῆς ἔγγιστα τιμήσεως εὑρέθη· γυναικῶν δὲ καὶ παίδων, καὶ τῆς οἰκετικῆς θεραπείας, ἐμπόρων τε καὶ τῶν ἐργαζομένων τὰς βαναύσους τέχνας μετοίκων· οὐδενὶ γὰρ ἐξῆν Ῥωμαίων οὔτε κάπηλον, οὔτε χειροτέχνην βίον ἔχειν· οὐκ ἔλαττον, ἢ τριπλάσιοι τοῦ πολιτικοῦ πλήθους· οὓς οὐκ ἦν παραμυθήσασθαι ῥᾴδιον, ἐπὶ τούτῳ καὶ ἀγανακτοῦντας καὶ συντρέχοντας εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ καταβοῶντας τῶν ἐν τοῖς τέλεσιν, ἐπί τε τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων κατὰ πλῆθος ὠθου-

μένους, καὶ διαρπάζειν ἐπιχειροῦντας ἄτερ ὠνῆς τὰς ἀποκειμένας αὐτῶν τροφάς. οἱ δὲ δήμαρχοι, συνάγοντες αὐτοὺς εἰς ἐκκλησίαν, καὶ κατηγοροῦντες τῶν πατρικίων, ὡς ἀεί τι κακὸν ἐπὶ τοῖς πένησι μηχανωμένων, καὶ πάντα, ὅσα πώποτε δεινά, κατὰ τὴν ἀτέκμαρτόν τε καὶ ἀφύλακτον ἀνθρώποις τύχην, ἐκείνων ἔργα λέγοντες, ὑβριστὰς εἶναι πικροὺς ἐξειργάσαντο. τοιούτοις συνεχόμενοι κακοῖς οἱ ὕπατοι, πέμπουσι τοὺς συνωνησομένους σῖτον ἐκ τῶν σύνεγγυς τόπων μετὰ πολλῶν χρημάτων, καὶ τὸν ἐν ταῖς οἰκίαις ἔταξαν εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν τοὺς εἰς τὸν ἑαυτῶν βίον πλείονα τοῦ μετρίου παραθεμένους, τιμὴν ὁρίσαντες ἀποχρῶσαν. ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα πολλὰ μηχανώμενοι τοιαῦτα, ἐπέσχον τῶν πενήτων τὰς παρανομίας, καὶ ἀναστροφὴν ἔλαβον τῆς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς.

XXVI. Ἐπειδὴ γὰρ αἱ μὲν ἔξωθεν ἐβράδυνον ἀγοραί, τὰ δ' ἐντὸς τείχους τροφῆς ἐχόμενα πάντα κατανάλωτο, ἀποστροφὴ δὲ τῶν κακῶν οὐδεμία ἦν ἑτέρα, ἀλλὰ δυοῖν θάτερον ἐχρῆν, ἢ τοὺς πολεμίους ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς χώρας ἁπάσῃ δυνάμει παρακινδυνεύσαντας, ἢ τειχήρεις μένοντας ὑπὸ λιμοῦ τε καὶ στάσεως διαφθαρῆναι· τὸ κουφότερον αἱρούμενοι τῶν κακῶν, ἔγνωσαν ὁμόσε χωρεῖν τοῖς ἐκ τῶν πολεμίων κακοῖς. προαγαγόντες δὲ τὰς δυνάμεις ἐκ τῆς πόλεως, περὶ μέσας νύκτας διέβησαν τὸν ποταμὸν ἐπὶ σχεδίαις, καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, πλησίον τῶν πολεμίων κατεστρατοπέδευσαν. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ προελθόντες, ἔταξαν εἰς

μάχην τὸν στρατόν. εἶχε δὲ τὸ μὲν δεξιὸν τῶν κεράτων Οὐεργίνιος, τὸ δ' εὐώνυμον Σερουΐλιος. ἰδόντες δ' αὐτοὺς εὐτρεπεῖς ὄντας οἱ Τυῤῥηνοὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα, σφόδρα ἐχάρησαν, ὡς ἑνὶ τῷ τότε κινδύνῳ κατὰ νοῦν χωρήσαντι τὴν Ῥωμαίων καθελοῦντες ἀρχὴν, εἰδότες, ὅτι πᾶν, ὅσον ἦν κράτιστον στρατιωτικὸν αὐτῶν, εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκεῖνον ὥρμητο, καὶ δι' ἐλπίδος ἔχοντες, ἐν ᾗ πολὺ τὸ κοῦφον ἦν, ῥᾳδίως αὐτῶν κρατήσειν, ἐπειδὴ τὴν μετὰ Μενηνίου δύναμιν ἐν δυσχωρίαις παραταξαμένην σφίσιν ἐνίκησαν. γενομένης δ' ἰσχυρᾶς καὶ πολυχρονίου μάχης, πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες Ῥωμαίων, πολλῷ δ' ἔτι πλείονας τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες, ἀνεχώρουν βάδην ἐπὶ τὸν χάρακα. ὁ μὲν οὖν Οὐεργίνιος τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων, οὐκ εἴα διώκειν τοὺς σφετέρους, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κατορθώματι μένειν· ὁ δὲ Σερουΐλιος ὁ τεταγμένος ἐπὶ θατέρου κέρως, ἐδίωκε τοὺς καθ' ἑαυτὸν, ἑπόμενος μέχρι πολλοῦ. ὡς δ' ἐν τοῖς μετεώροις ἐγένετο, ὑποστρέψαντες οἱ Τυῤῥηνοὶ, καὶ τῶν ἐκ τοῦ χάρακος ἐπιβοηθησάντων, ἐνσείουσιν αὐτοῖς. οἱ δ' ὀλίγον τινὰ δεξάμενοι χρόνον, ἐγκλίνουσι τὰ νῶτα, καὶ κατὰ τοῦ λόφου διωκόμενοι, σποράδες ἀπώλλυντο. μαθὼν δ' Οὐεργίνιος, ἐν οἵαις ἦν τύχαις ἡ τὸ ἀριστερὸν κέρας κατέχουσα στρατιὰ, πᾶσαν ἔχων τὴν δύναμιν ἐν τάξει, πλαγίαν ἦγε διὰ τοῦ ὄρους ὁδόν. γενόμενος δὲ κατὰ νώτου τῶν διωκόντων τοὺς σφετέρους, μέρος μέν τι ταύτῃ καταλείπει τῆς στρατιᾶς, κωλύσεως ἕνεκεν τῶν ἐκ τοῦ χάρακος ἐπιβοηθησόν-

των· τὸ δὲ λοιπὸν αὐτὸς ἄγων ἐπεφέρετο τοῖς πολεμίοις. ἐν δὴ τούτῳ καὶ οἱ μετὰ τοῦ Σερουϊλίου θαῤῥήσαντες τῇ παρουσίᾳ τῶν σφετέρων, ὑποστρέφουσί τε καὶ καταστάντες ἐμάχοντο. κυκλωθέντες δ' ὑπ' ἀμφοῖν οἱ Τυῤῥηνοὶ, καὶ οὔτε πρόσω διεκπορευθῆναι δυνάμενοι, διὰ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας, οὔτ' ὀπίσω φεύγειν ἐπὶ τὸν χάρακα, διὰ τοὺς κατόπιν ἐπιόντας, ἀτυχῶς οἱ πλείους κατεκόπησαν. γενομένης δ' οἰκτρᾶς νίκης περὶ τοὺς Ῥωμαίους, καὶ οὐ παντάπασιν εὐτυχὲς τέλος εἰληφότος τοῦ ἀγῶνος, οἱ μὲν ὕπατοι πρὸ τῶν νεκρῶν καταστρατοπεδευσάμενοι, τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ηὐλίσαντο· οἱ δὲ κατέχοντες τὸ Ἰάνικλον Τυῤῥηνοὶ, ἐπειδὴ οὐδεμία παρὰ τῶν οἴκοθεν ἤρχετο ἐπικουρία, καταλιπεῖν ἔκριναν τὸ φρούριον· καὶ ἀναστρατοπεδεύσαντες νυκτὸς, ἀπῆραν εἰς τὴν Οὐϊεντανῶν πόλιν, ἐγγυτάτω σφίσι τῶν Τυῤῥηνίδων πόλεων κειμένην. τοῦ δὲ χάρακος αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι κρατήσαντες, τά τε χρήματα διαρπάζουσιν, ὅσα ὑπελείποντο ἀδύνατα ὄντα ἐν φυγῇ φέρεσθαι, καὶ τραυματίας λαμβάνουσι πολλοὺς, τοὺς μὲν ἐν ταῖς σκηναῖς ἀπολειφθέντας, τοὺς δ' ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἅπασαν ἐστρωμένους. ἀντείχοντο γάρ τινες γλιχόμενοι τῆς οἴκαδε ὁδοῦ, καὶ διεκαρτέρουν παρὰ δύναμιν ἀκολουθοῦντες· εἶτα, βαρυνομένων αὐτοῖς τῶν μελῶν, ἡμιθνῆτες κατέῤῥεον ἐπὶ τὴν γῆν· οὓς οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς ἐπὶ πολὺ τῆς ὁδοῦ προελθόντες ἀνείλοντο· καὶ, ἐπειδὴ οὐδὲν ἔτι πολέμιον ἦν, καθελόντες τὸ φρούριον καὶ τὰ λάφυρα ἄγοντες, ἧκον εἰς τὴν πόλιν.

τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ μάχῃ τελευτησάντων κομίσαντες, οἰκτρὰν ὄψιν ἅπασι τοῖς πολίταις διὰ πλῆθός τε καὶ ἀρετὴν τῶν ἀπολομένων. ὥστε ὁ μὲν δῆμος οὔτε ἑορτάζειν, ὡς καλὸν ἀγῶνα κατορθώσας, ἠξίου, οὔτε πενθεῖν ὡς ἐπὶ μεγάλῃ καὶ ἀνηκέστῳ συμφορᾷ. ἡ δὲ βουλὴ τοῖς μὲν θεοῖς τὰς ἀναγκαίας ἐψηφίσατο θυσίας, τὴν δ' ἐπινίκιον τοῦ θριάμβου πομπὴν οὐκ ἐπέτρεψε ποιήσασθαι τοῖς ὑπάτοις. μετ' οὐ πολλὰς δ' ἡμέρας ἀγορᾶς ἐπλήσθη παντοδαπῆς ἡ πόλις, τῶν τε δημοσίᾳ πεμφθέντων, καὶ τῶν εἰωθότων ἐμπορεύεσθαι πολὺν εἰσαγαγόντων σῖτον· ὥστ' ἐν τῇ προτέρᾳ πάντας εὐετηρίᾳ γενέσθαι.

Menenius ob rem male gestam damnatus.

XXVII. Καταλυθέντων δὲ τῇδε τῶν ὑπαιθρίων πολέμων, ἡ πολιτικὴ στάσις αὖθις ἀνεκαίετο, τῶν δημάρχων πάλιν ταραττόντων τὸ πλῆθος. καὶ τὰ μὲν ἄλλα πολιτεύματα διεσκέδασαν αὐτῶν ἀντιταττόμενοι πρὸς ἕκαστον οἱ πατρίκιοι· τὴν δὲ κατὰ Μενηνίου δίκην, τοῦ νεωστὶ ὑπατεύσαντος, καίτοι πολλὰ πραγματευθέντες, ἀδύνατοι ἐγένοντο διαλῦσαι· ἀλλ' ὑπαχθεὶς ὁ ἀνὴρ εἰς δίκην ὑπὸ τῶν δυοῖν δημάρχων, Κοΐντου Κοϊντιλίου καὶ Τίτου Γενυκίου, καὶ λόγον ἀπαιτούμενος τῆς στρατηγίας τοῦ πολέμου τέλος οὔτ' εὐτυχὲς οὔτ' εὐπρεπὲς λαβούσης, μάλιστα δὲ διαβαλλόμενος ἐπὶ τῷ Φαβίων ὀλέθρῳ, καὶ τῇ Κρεμέρας ἁλώσει, δικάζοντος τοῦ δημοτικοῦ ὄχλου κατὰ φυλὰς, οὐ παρ' ὀλίγας ψή-

φους ὦφλεν, υἱὸς ὢν Ἀγρίππα Μενηνίου, τοῦ καταγαγόντος ἐκ τῆς φυγῆς τὸν δῆμον, καὶ διαλλάξαντος πρὸς τοὺς πατρικίους, ὃν ἀποθανόντα ἡ βουλὴ ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων λαμπροτάταις ἐκόσμησε ταφαῖς, αἱ δὲ γυναῖκες αἱ Ῥωμαίων ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον, πορφύραν καὶ χρυσὸν ἀποθέμεναι. οὐ μέντοι θανάτου γ᾽ αὐτῷ οἱ καταδικασάμενοι ἐτίμησαν, ἀλλ᾽ ἐκτίσματος, ὃ πρὸς μὲν τοὺς νῦν ἐξεταζόμενον βίους, γέλωτος ἂν ἄξιον φανείη, τοῖς δὲ τότ᾽ ἀνθρώποις, αὐτουργοῖς οὖσι καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα ζῶσι, μάλιστα δ᾽ ἐκείνῳ τῷ ἀνδρὶ, πενίαν κληρονομήσαντι παρὰ τοῦ πατρὸς, ἀφυὲς ἦν καὶ βαρὺ, δισχιλίων ἀριθμὸς ἀσσαρίων. ἦν δ᾽ ἀσσάριον, χάλκεον νόμισμα, βάρος λιτριαῖον. ὥστε τὸ σύμπαν ὄφλημα ταλάντων ἑκκαίδεκα εἰς ὁλκὴν χαλκοῦ γενέσθαι. καὶ τοῦτ᾽ ἐπίφθονον ἐφάνη τοῖς τότε ἀνθρώποις· καὶ ἐπανορθώσασθαι βουλόμενοι αὐτοὶ, τὰς μὲν χρηματικὰς ἔπαυσαν ζημίας, μετήνεγκαν δ᾽ εἰς προβάτων ἐκτίσματα καὶ βοῶν, τάξαντες καὶ τούτων ἀριθμὸν ταῖς ὕστερον ἐσομέναις ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῖς ἰδιώταις ἐπιβολαῖς. ἐκ δὲ τῆς Μενηνίου καταδίκης ἀφορμὴν αὖθις εἰλήφεσαν οἱ πατρίκιοι τῆς πρὸς τὸ δημοτικὸν ὀργῆς, καὶ οὔτε τὴν κληρουχίαν ἐπέτρεπον ἔτι αὐτῷ ποιεῖσθαι, οὔτ᾽ ἄλλο ἐβούλοντο ἐνδιδόναι μαλακὸν οὐδέν. μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ καὶ τῷ δήμῳ μετέμελε τῶν δεδικασμένων, ἐπειδὴ τὴν τελευτὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπύθετο· οὐδὲ γὰρ εἰς ἀνθρώπων ἔτι συνῆλθεν ὁμιλίας, οὐδ᾽ ἐν δημοσίῳ τινὶ πρὸς

οὐδενὸς ὤφθη τόπῳ. ἐξόν τ' αὐτῷ τὴν ζημίαν ἐκτίσαντι μηδενὸς ἀπελαύνεσθαι τῶν κοινῶν. ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐπιτηδείων αὐτοῦ τὴν καταδίκην ἀπαριθμεῖν· οὐκ ἠξίωσεν, ἀλλὰ θανάτου τὴν συμφορὰν τιμησάμενος, οἴκοι μένων καὶ οὐδένα προσιέμενος, ὑπό τ' ἀθυμίας καὶ σίτων ἐποχῆς μαρανθεὶς, ἀπέστη τοῦ βίου. καὶ τὰ μὲν ἐν τούτῳ πραχθέντα τῷ ἐνιαυτῷ τοιάδ' ἦν.

P. Valerio et C. Nautio coss. Sp. Servilius a tribunis accusatur.

XXVIII. Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου Ποπλικόλα καὶ Γαΐου Ναυτίου παραλαβόντων τὴν ἀρχὴν, ἕτερος ἀνὴρ πάλιν τῶν πατρικίων Σερούϊος Σερουΐλιος, ὁ τῷ παρελθόντι ὑπατεύσας ἔτει, μετ' οὐ πολὺν, ἢ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι, χρόνον, εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἀγῶνα ἤχθη. οἱ δὲ προθέντες αὐτῷ τὴν ἐν τῷ δήμῳ δίκην, δύο τῶν δημάρχων ἦσαν, Λούκιος Καιδίκιος καὶ Τῖτος Στάτιος, οὐκ ἀδικήματος, ἀλλὰ τύχης ἀπαιτοῦντες λόγον, ὅτι, κατὰ τὴν πρὸς Τυῤῥηνοὺς μάχην ὠσάμενος ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ὁ ἀνὴρ θρασύτερον μᾶλλον, ἢ φρονιμώτερον, ἐδιώχθη τε ὑπὸ τῶν ἔνδον ἀθρόον ἐπεξελθόντων, καὶ τὴν κρατίστην νεότητα ἀπέβαλεν. οὗτος ὁ ἀγὼν ἁπάντων ἐφάνη τοῖς πατρικίοις ἀγώνων βαρύτατος. ἠγανάκτουν τε συνιόντες πρὸς ἀλλήλους, καὶ δεινὸν ἐποιοῦντο, εἰ τὰς εὐτολμίας τῶν στρατηγῶν, καὶ τὸ μηθένα κίνδυνον ὀκνεῖν, ἐὰν ἐναντιωθῇ ταῖς ἐπιβολαῖς αὐτῶν τὸ δαιμόνιον, εἰς κατηγορίαν ἄξου-

σιν οἱ μὴ στάντες παρὰ τὰ δεινά· δειλίας τε καὶ ὄκνου καὶ τοῦ μηθὲν ἔτι καινουργεῖν τοὺς ἡγεμόνας, ὑφ᾽ ὧν ἐλευθερία τ᾽ ἀπόλλυται, καὶ ἡγεμονία καταλύεται, τοὺς τοιούτους ἀγῶνας αἰτίους ἔσεσθαι κατὰ τὸ εἰκὸς ἐλογίζοντο. παρακλήσει τε πολλῇ ἐχρῶντο τῶν δημοτικῶν, μὴ καταγνῶναι τοῦ ἀνδρὸς τὴν δίκην, διδάσκοντες, ὡς μεγάλα βλάψουσι τὴν πόλιν ἐπὶ ταῖς ἀτυχίαις τοὺς στρατηγοὺς ζημιοῦντες. ἐπεὶ δ᾽ ὁ τοῦ ἀγῶνος ἐνέστη χρόνος, παρελθὼν εἷς τῶν δημάρχων κατηγόρησε τοῦ ἀνδρός, Λούκιος Καιδίκιος, ὅτι δι᾽ ἀφροσύνην τε καὶ τοῦ στρατηγεῖν ἀπειρίαν, εἰς πρόδηλον ὄλεθρον ἄγων τὰς δυνάμεις, ἀπώλεσε τῆς πόλεως τὴν κρατίστην ἀκμήν, καὶ εἰ μὴ ταχεῖα τοῦ κακοῦ γνῶσις ἐγένετο τῷ συνυπάτῳ, καὶ κατὰ σπουδὴν ἄγων τὰς δυνάμεις τούς τε πολεμίους ἀνέστειλε, καὶ τοὺς σφετέρους ἔσωσε, μηδὲν ἂν γενέσθαι τὸ κωλῦσαν ἅπασαν ἀπολωλέναι τὴν ἑτέραν δύναμιν, καὶ τὸ λοιπὸν ἡμίσειαν ἀντὶ διπλασίας εἶναι τὴν πόλιν. τοιαῦτα εἰπών, μάρτυρας ἐπηγάγετο λοχαγούς τε, ὅσοι περιῆσαν, καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν τινας, οἳ τὸ ἑαυτῶν αἰσχρὸν ἐπὶ τῇ τότε ἥττῃ τε καὶ φυγῇ ζητοῦντες ἀπολύσασθαι, τὸν στρατηγὸν ᾐτιῶντο τῆς περὶ τὸν ἀγῶνα δυσποτμίας. ἔπειτα οἶκτον ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν τότε τεθνηκότων καταχεάμενος πολύν, καὶ τὸ δεινὸν αὐξήσας, τά τ᾽ ἄλλα, ὅσα εἰς φθόνον κοινῇ κατὰ τῶν πατρικίων λεγόμενα τοὺς μέλλοντας ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς δεήσεσθαι ἀνείρξειν ἔμελλεν, ἐκ πολλῆς ὑπεροψίας διελθών, παρέδωκε τὸν λόγον.

Servilius se defendit et absolvitur.

XXIX. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀπολογίαν ὁ Σεϱουΐλιος εἶπεν· „Εἰ μὲν ἐπὶ δίκην με κεκλήκατε, ὦ „πολῖται, καὶ λόγον ἀπαιτεῖτε τῆς στρατηγίας, ἕτοι„μός εἰμι ἀπολογεῖσθαι· εἰ δ' ἐπὶ τιμωρίαν κατε„γνωσμένην, καὶ οὐδὲν ἔσται μοι πλέον ἀποδείξαντι, „ὡς οὐδὲν ὑμᾶς ἀδικῶ, λαβόντες τὸ σῶμα, ὅ τι πά„λαι βούλεσθε, χρῆσθε. ἐμοί τε γὰρ κρεῖττον ἀκρί„τῳ ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ λόγου τυχόντι καὶ μὴ „πείσαντι ὑμᾶς. δόξαιμι γὰρ ἂν οὐ σὺν δίκῃ πά„σχειν, ὅ τι ἄν μου καταγνῶτε. ὑμεῖς τ' ἐν ἐλάτ„τονι αἰτίᾳ ἔσεσθε, ἀφελόμενοί μου τὸν λόγον, καὶ „ἐν ᾧ, καὶ εἴ τι ἀδικῶ ὑμᾶς, ἄδηλόν ἐστιν ἔτι, ταῖς „ὀργαῖς χαρισάμενοι. ἔσται δέ μοι ἡ διάνοια ὑμῶν „ἐκ τῆς ἀκροάσεως καταφανής, θορύβῳ τε καὶ ἡσυ„χίᾳ εἰκάζοντι, πότερον ἐπὶ τιμωρίαν, ἢ ἐπὶ δίκην „κεκλήκατέ με." Ταῦτ' εἰπὼν, ἐπέσχε. σιγῆς δὲ γενομένης, καὶ τῶν πλείστων ἐμβοησάντων, θαῤῥεῖν τε καὶ ὅσα βούλεται λέγειν, παραλαβὼν τὸν λόγον πάλιν ἔλεξεν· „Ἀλλ' εἰ δικασταῖς ὑμῖν, ὦ „πολῖται, καὶ μὴ ἐχθροῖς χρήσομαι, ῥαδίως πείσειν „ὑμᾶς οἴομαι, ὅτι οὐδὲν ἀδικῶ. ποιήσομαι δὲ τὴν „ἀρχὴν τῶν λόγων ἐξ ὧν ἅπαντες ἴστε. ἐγὼ κατέ„στην ἐπὶ τὴν ἀρχὴν σὺν τῷ κρατίστῳ Οὐεργινίῳ, „καθ' ὃν χρόνον ἐπιτειχίσαντες ὑμῖν οἱ Τυῤῥηνοὶ „τὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως λόφον, πάσης ἐκράτουν τῆς „ὑπαίθρου, καὶ ἐν ἐλπίδι ἦσαν τοῦ καταλύειν ὑμῶν „τὴν ἀρχὴν ἐν τάχει. λιμὸς δὲ πολὺς ἦν ἐν τῇ πόλει „καὶ στάσις, καὶ τοῦ τί χρὴ πράττειν ἀμηχανία.

„τοιούτοις δὴ καιροῖς ἐπιστὰς οὕτως ταραχώδεσι καὶ „φοβεροῖς, τοὺς μὲν πολεμίους ἅμα τῷ συνάρχοντι ἐνίκησα διτταῖς μάχαις, καὶ ἠνάγκασα καταλιπόντας τὸ φρούριον ἀπελθεῖν· τὸν δὲ λιμὸν οὐκ „εἰς μακρὰν ἔπαυσα, τροφῆς ἀφθόνου πληρώσας „τὰς ἀγορὰς, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις τήν τε χώραν ὅπλων πολεμίων παρέδωκα ἐλευθέραν, καὶ τὴν „πόλιν ὑγιῆ πάσης νόσου πολιτικῆς, εἰς ἃς κατέβαλον αὐτὴν οἱ δημαγωγοῦντες. τίνος οὖν ἀδικήματος ὑπεύθυνός εἰμι ὑμῖν; εἰ μὴ τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους ἐστὶν ὑμᾶς ἀδικεῖν. εἰ δ' ἀποθανεῖν τισι „τῶν στρατιωτῶν εὐτυχῶς ἀγωνιζομένοις συνέπεσε, „τί Σερουΐλιος τὸν δῆμον ἀδικεῖ; οὐ γὰρ δὴ θεῶν „τις ἐγγυητὴς τοῖς στρατηγοῖς τῆς ἁπάντων ψυχῆς „τῶν ἀγωνιουμένων γίνεται· οὐδ' ἐπὶ διακειμένοις „καὶ ῥητοῖς τὰς ἡγεμονίας παραλαμβάνομεν, ὥσθ' „ἁπάντων κρατῆσαι τῶν πολεμίων, καὶ μηδένα τῶν „ἰδίων ἀποβαλεῖν. τίς γὰρ ἂν ὑπομείνειεν, ἄνθρωπος ὢν, ἅπαντα καὶ τὰ τῆς γνώμης, καὶ τὰ τῆς „τύχης εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβεῖν; ἀλλὰ τὰ μεγάλα ἔργα μεγάλων ἀεὶ κινδύνων ὠνούμεθα.

XXX. „Καὶ οὐκ ἐμοὶ ταῦτα πρώτῳ πολεμίοις „ὁμόσε χωρήσαντι συνέβη παθεῖν, ἅπασι δὲ, ὡς εἰπεῖν, ὅσοι μάχας παρακεκινδυνευμένας σὺν ἐλάττοσι „ταῖς σφετέραις δυνάμεσι πρὸς μείζονας τὰς τῶν „ἐχθρῶν ἐποιήσαντο. ἐδίωξαν γὰρ ἤδη τινὲς ἐχθροὺς, „καὶ αὐτοὶ ἔφυγον· καὶ ἀπέκτεινάν τε τῶν ἐναντίων „πολλοὺς, καὶ ἀπώλεσαν ἔτι πλείονας τῶν σφετέρων. „ἐῶ γὰρ, ὅτι πολλοὶ, καὶ τὸ παράπαν ἡττηθέντες,

„σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ βλάβῃ μεγάλῃ ἀνέστρεψαν· ὧν „οὐδεὶς τῆς τύχης ἔδωκε δίκας. ἱκανὴ γὰρ ἡ συμ- „φορά· καὶ τὸ μηδενὸς ἐπαίνου τυχεῖν, ὡς δεῖ, κἂν „μηδὲν ἄλλο, μεγάλη τοῖς ἡγεμόσι καὶ χαλεπὴ ζη- „μία. οὐ μὴν ἀλλ' ἔγωγε τοσούτου δέω λέγειν, ὃ „πάντες οἱ μέτριοι δίκαιον εἶναι φήσουσιν, ὡς οὐ „δεῖ με τύχης εὐθύνας ὑπέχειν· ὥστ' εἰ καὶ μηδεὶς „ἄλλος τοιόνδε ἀγῶνα ὑπέμεινεν εἰσελθεῖν, ἐγὼ μό- „νος οὐ παραιτοῦμαι, ἀλλὰ συγχωρῶ τὴν τύχην ἐξε- „τάζεσθαι τὴν ἐμὴν οὐχ ἧττον τῆς γνώμης, ἐκεῖνο „προειπών· ἐγὼ τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις, τάς τε „δυστυχεῖς καὶ τὰς εὐτυχεῖς, οὐκ ἐκ τῶν κατὰ μέρος „ἔργων πολλῶν ὄντων καὶ ποικίλων ὁρῶ κρινομένας, „ἀλλ' ἐκ τοῦ τέλους· καὶ ὅταν μὲν τοῦτο χωρήσῃ „κατὰ νοῦν, κἂν τὰ μεταξὺ πολλὰ ὄντα μὴ καθ' „ἡδονὰς γένηται, οὐδὲν ἧττον ἐπαινουμένας καὶ „ζηλουμένας ὑπὸ πάντων ἀκούω, καὶ τῆς ἀγαθῆς „νομιζομένας τύχης· ὅταν δὲ πονηρὰς λάβωσι τελευ- „τάς, καὶ ἐὰν ἅπαντα τὰ πρὸ τοῦ τέλους ἐκ τοῦ „ῥᾴστου γένηται, οὐ τῇ σπουδαίᾳ τύχῃ τῶν „πραξάντων ἀποδιδομένας, ἀλλὰ τῇ κακῇ. τοῦτον „δὴ τὸν σκοπὸν προελόντες αὐτοὶ ἐξετάζετε καὶ „τὴν ἐμὴν τύχην, ᾗ παρὰ τοὺς πολέμους κέχρημαι. „καὶ ἐὰν μὲν εὕρητε ἡττημένον με ὑπὸ τῶν πολε- „μίων, πονηρὰν καλεῖτέ μου τὴν τύχην· ἐὰν δὲ κε- „κρατηκότα τῶν ἐχθρῶν, ἀγαθήν· περὶ μὲν οὖν „τῆς τύχης, οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι φορτικοὶ πάντες εἰσὶν „οἱ περὶ αὐτῆς λέγοντες, ἔχων ἔτι πλείω λέγειν, „παύσομαι.

XXXI. „Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς γνώμης κατηγο-„ροῦσί μου, προδοσίαν μὲν οὐ τολμῶντες ἐπικαλεῖν, „οὐδ᾽ ἀνανδρίαν, ἐφ᾽ οἷς αἱ κατὰ τῶν ἄλλων στρα-„τηγῶν γίνονται κρίσεις, ἀπειρίαν δὲ τοῦ στρατη-„γεῖν, καὶ ἀφροσύνην, ὅτι κίνδυνον ὑπέμεινα οὐκ „ἀναγκαῖον, ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ὡσάμε-„νος, βούλομαι καὶ περὶ τούτου λόγον ὑποσχεῖν „ὑμῖν, προχειρότατον μὲν τοῦτο ἔχων εἰπεῖν, ὅτι τὸ „μὲν ἐπιτιμᾶν τοῖς γενομένοις πάνυ ῥᾴδιον καὶ „παντὸς ἀνθρώπου· τὸ δὲ παραβάλλεσθαι πρά-„γμασι καλοῖς χαλεπὸν καὶ ὀλίγων· καὶ ὅτι οὐχ, „ὥσπερ τὰ γεγονότα φαίνεται, ὁποῖά ἐστιν, οὕτω „καὶ τὰ μέλλοντα, ὁποῖα ἔσται· ἀλλ᾽ ἐκεῖνα μὲν „αἰσθήσεσι καὶ πάθεσι καταλαμβανόμεθα, ταῦτα „δὲ μαντείαις καὶ δόξαις εἰκάζομεν, ἐν αἷς πολὺ τὸ „ἀπατηλόν· καὶ ὅτι ῥᾷστον ἁπάντων ἐστὶ λόγῳ „στρατηγεῖν πολέμους, ἔξω τοῦ δεινοῦ γεγονότας, ὃ „ποιοῦσιν οἱ κατηγοροῦντες ἐμοῦ. ἀλλ᾽ ἵνα ταῦτ᾽ „ἀφῶ, φέρε πρὸς θεῶν, εἴπατέ μοι, μόνος ἢ πρῶτος „ἐγὼ φαίνομαι βιάσασθαι φρούριον ἐπιβαλόμενος, „καὶ πρὸς ὑψηλὰ χωρία τὰς δυνάμεις ἀγαγών; ἢ „πολλῶν μετ᾽ ἄλλων ὑμετέρων στρατηγῶν, ἐξ ὧν οἱ „μὲν κατώρθωσαν, τοῖς δ᾽ οὐκ ἐχώρησεν ἡ πεῖρα „κατὰ νοῦν; τί δήποτ᾽ οὖν τοὺς ἄλλους ἀφέντες, „ἐμὲ κρίνετε, εἰ ταῦτ᾽ ἀστρατηγησίας καὶ ἀφροσύ-„νης ἔργα νομίζετε; πόσα δ᾽ ἄλλα τούτου τολμηρό-„τερα τοῖς ἡγεμόσιν ἦλθεν ἐπὶ νοῦν πράττειν, ὅταν „τὸ ἀσφαλὲς καὶ λελογισμένον ἥκιστα οἱ καιροὶ „δέχωνται; οἱ μέν γε τὰς σημαίας ἁρπάσαντες τῶν

„σφετέρων, ἔῤῥιψαν εἰς τοὺς πολεμίους, ἵνα τοῖς „βλακεύουσι καὶ ἀποδειλιῶσιν ἐκ τοῦ ἀναγκαίου „παραστῇ τὸ εὔψυχον, ἐπισταμένοις, ὅτι τοὺς μὴ „ἀνασώσαντες τὰ σημεῖα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν δεῖ „σὺν αἰσχύνῃ ἀποθανεῖν· οἱ δ᾽, εἰς τὴν τῶν πολε„μίων χώραν ἐμβαλόντες, ἔλυσαν τὰ ζεύγματα τῶν „ποταμῶν, οὓς διέβησαν, ἵνα τοῖς φεύγειν διανοου„μένοις ἄπορος ἡ τοῦ σωθῆναι ἐλπὶς φανεῖσα, θάρ„σος παραστήσῃ καὶ μένος ἐν ταῖς μάχαις· οἱ δὲ, „τὰς σκηνὰς καὶ τὰ σκευοφόρα κατακαύσαντες, „ἀνάγκην ἐπέθηκαν τοῖς σφετέροις, ἐκ τῆς πολεμίας, „ὅσων δέονται, λαμβάνειν. ἐῶ τἄλλα μυρία ὄντα „λέγειν, καὶ ὅσα τολμηρὰ ἔργα καὶ ἐνθυμήματα „ἕτερα στρατηγῶν, ἱστορίᾳ τε καὶ πείρᾳ παραλα„βόντες ἔχομεν, ἐφ᾽ οἷς οὐδεὶς πώποτε τῶν ψευ„σθέντων τῆς ἐλπίδος ὑπέσχε δίκας. εἰ μὴ ἄρα ἔχει „τις ὑμῶν αἰτιάσασθαί με, ὅτι προβαλὼν τοὺς ἄλ„λους εἰς προὖπτον ὄλεθρον, αὐτὸς ἔξω τοῦ κινδύ„νου τὸ σῶμα εἶχον. εἰ δὲ μετὰ πάντων τ᾽ ἐξηταζό„μην, καὶ τελευταῖος ἀπηλλαττόμην, καὶ τῆς αὐτῆς „τοῖς ἄλλοις μετεῖχον τύχης, τί ἀδικῶ; καὶ περὶ μὲν „ἐμοῦ ταῦτα ἱκανὰ εἰρήσθω.

XXXII. „Περὶ δὲ τῆς βουλῆς καὶ τῶν πατρι„κίων, ἐπειδὴ τὸ κοινὸν ὑμῶν μῖσος, ὃ διὰ τὴν κω„λυθεῖσαν κληρουχίαν ἔχετε, καὶ ἐμὲ λυπεῖ, καὶ οὐ„δὲ ὁ κατήγορος αὐτὸ ἀπεκρύψατο, ἀλλὰ μέρος οὐκ „ἐλάχιστον ἐποιήσατο τῆς ἐμῆς κατηγορίας, βούλο„μαι βραχέα εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς· ἔσται δὲ μετὰ παῤ„ῥησίας ὁ λόγος· ἄλλως γὰρ οὔτ᾽ ἂν ἐγὼ δυναίμην

„λέγειν, οὔτε ὑμῖν ἀκούειν συμφέροι. οὐ δίκαια „ποιεῖτε, οὔτε ὅσια, ὦ δημόται, τῶν μὲν εὐεργεσιῶν, „ἃς εὕρεσθε παρὰ τῆς βουλῆς, πολλῶν οὐσῶν καὶ „μεγάλων, οὐκ εἰδότες αὐτῇ χάριν· εἰ δέ τι δεομέ„νοις ὑμῖν, ἐξ οὗ συγχωρηθέντος μεγάλα βλάπτοιτ' „ἂν τὸ κοινόν, οὐ φθονοῦσα ὑμῖν, ἀλλὰ τὸ συμφέ„ρον τῆς πόλεως ὁρῶσα, ἠναντιώθη, τοῦτο δι' ὀργῆς „λαμβάνοντες. ἔδει δ' ὑμᾶς μάλιστα μὲν ὡς ἀπὸ τοῦ „κρατίστου τὰ βουλεύματα αὐτῆς γενόμενα, καὶ ἐπὶ „τῷ πάντων ἀγαθῷ, δεχομένους ἀποστῆναι τῆς „σπουδῆς· εἰ δ' ἀδύνατοι ἦτε κατασχεῖν ἀσύμφορον „ἐπιθυμίαν λογισμῷ σώφρονι, μετὰ τοῦ πείθειν τῶν „αὐτῶν ἀξιοῦν τυγχάνειν, ἀλλὰ μὴ μετὰ τοῦ βιά„ζεσθαι. αἱ γὰρ ἑκούσιοι δωρεαὶ τοῖς τε προεμένοις „ἡδίους τῶν ἠναγκασμένων εἰσί, καὶ τοῖς λαμβάνου„σι βεβαιότεραι τῶν μὴ τοιούτων. ὃ μὰ τοὺς θεοὺς „οὐ λογίζεσθε ὑμεῖς, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν, „ὥσπερ θάλασσα ὑπ' ἀνέμων, ἄλλων ἐπ' ἄλλοις ἀνι„σταμένων, ἀνακινούμενοί τε καὶ ἀγριαινόμενοι, „οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον χρόνον ἐν ἡσυχίᾳ καὶ γαλήνῃ „διακεῖσθαι τὴν πόλιν ἐᾶτε. τοιγάρτοι πάρεστιν „ἡμῖν κρείττονα ἡγεῖσθαι τῆς εἰρήνης τὸν πόλεμον· „ὅταν μέν γε πολεμῶμεν, τοὺς ἐχθροὺς κακῶς ποι„οῦμεν· ὅταν δ' εἰρήνην ἄγωμεν, τοὺς φίλους. καί„τοι, ὦ δημόται, εἰ μὲν ἅπαντα τὰ βουλεύματα τοῦ „συνεδρίου καλὰ καὶ συμφέροντα ἡγεῖσθε εἶναι, „ὥσπέρ ἐστι, τί οὐχὶ καὶ τοῦτο ἓν ἐξ αὐτῶν ὑπολαμ„βάνετε εἶναι; εἰ δὲ μηδὲν ἁπλῶς τῶν δεόντων τὴν „βουλὴν οἴεσθε φρονεῖν, ἀλλ' αἰσχρῶς καὶ κακῶς

„τὴν πόλιν ἐπιτροπεύειν, τί δή ποτ' οὐχὶ μεταστη-„σάμενοι αὐτὴν ἀθρόαν, αὐτοὶ ἄρχετε, καὶ βου-„λεύετε, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας πολέμους ἐκ-„φέρετε, ἀλλὰ περικνίζετε αὐτὴν, καὶ κατὰ μικρὰ „διαλύετε, τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀναρπάζοντες ἐν „ταῖς δίκαις; ἄμεινον γὰρ ἦν ἅπασιν ἡμῖν κοινῇ „πολεμεῖσθαι, ἢ καθ' ἕνα ἕκαστον ἰδίᾳ συκοφαν„τεῖσθαι. ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὑμεῖς αἴτιοι τούτων, ὥσπερ „ἔφην, ἀλλ' οἱ συνταράττοντες ὑμᾶς δημαγωγοὶ, „οὔτ' ἄρχεσθαι ὑπομένοντες, οὔτ' ἄρχειν εἰδότες „καὶ ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ τούτων ἀφροσύνῃ τε καὶ ἀπει-„ρίᾳ πολλάκις ἂν ὑμῖν τόδε τὸ σκάφος ἀνετράπη· „νῦν δ' ἡ τὰ τούτων σφάλματα ἐπανορθοῦσα, καὶ „ἐν ὀρθῇ πλεῖν παρέχουσα ὑμῖν τῇ πόλει, ἡ πλεῖ-„στα δεινὰ ὑπ' αὐτῶν ἀκούουσά ἐστι βουλή. ταῦτ' „εἴτε ἡδέα ἐστὶν ὑμῖν ἀκούειν, εἴτ' ἀνιαρά, μετὰ „πάσης ἀληθείας εἴρηταί μοι καὶ τετόλμηται· καὶ „μᾶλλον αἱροίμην ἂν παῤῥησίᾳ συμφερούσῃ τῷ „κοινῷ χρώμενος ἀποθανεῖν, ἢ τὰ πρὸς ἡδονὴν λέ-„γων ὑμῖν σεσῶσθαι.“

XXXIII. Τοιούτους εἰπὼν λόγους, καὶ οὔτε πρὸς ὀλοφυρμοὺς καὶ ἀνακλαύσεις τῆς συμφορᾶς τραπόμενος, οὔτ' ἐν δεήσεσι καὶ προσκυλισμοῖς ἀσχήμοσι ταπεινὸς φανεὶς, οὔτ' ἄλλην ἀγεννῆ διάθεσιν ἀποδειξάμενος οὐδεμίαν, παρέδωκε τὸν λόγον τοῖς συναγορεύειν, ἢ μαρτυρεῖν βουλομένοις. πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἄλλοι παριόντες ἀπέλυον αὐτὸν τῆς αἰτίας, μάλιστα δὲ Οὐεργίνιος, ὁ κατὰ τὸν αὐτὸν ὑπατεύσας χρόνον, καὶ τῆς νίκης αἴτιος εἶναι δοκῶν·

ὃς οὐ μόνον ἀναίτιον αὐτὸν ἀπέφαινεν, ἀλλὰ καὶ ὡς κράτιστον ἀνδρῶν τὰ πολέμια καὶ στρατηγῶν φρονιμώτατον, ἐπαινεῖσθαί τε καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ πάντων ἠξίου. ἔφη δὲ δεῖν, εἰ μὲν ἀγαθὸν οἴονται τέλος εἰληφέναι τὸν πόλεμον, ἀμφοτέροις σφίσι τὴν χάριν εἰδέναι· εἰ δὲ πονηρὸν, ἀμφοτέρους ζημιοῦν· κοινὰ γὰρ αὐτοῖς καὶ τὰ βουλεύματα καὶ τὰ ἔργα, καὶ τὰς ἐκ τοῦ δαιμονίου τύχας γεγονέναι. ἦν δ' οὐ μόνον ὁ λόγος τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος πείθων, ἐν ἅπασιν ἐξητασμένος ἔργοις ἀγαθοῖς. προσῆν δὲ τούτοις, ὃ πλεῖστον ἐκίνησεν οἶκτον, ὄψεως σχῆμα συμπαθὲς, οἷον περὶ αὐτοὺς τοὺς πεπονθότας, ἢ μέλλοντας πάσχειν τὰ δεινὰ γίνεσθαι φιλεῖ. ὥστε καὶ τοὺς προσήκοντας τοῖς ἀπολωλόσι, καὶ δοκοῦντας ἀδιαλλάκτως ἔχειν πρὸς τὸν αἴτιον σφίσι τῆς συμφορᾶς, μαλακωτέρους γενέσθαι, καὶ ἀποθέσθαι τὴν ὀργὴν, ὡς ἐδήλωσαν. ἀναδοθεισῶν γὰρ τῶν ψήφων, οὐδεμία φυλὴ τοῦ ἀνδρὸς κατεψηφίσατο. ὁ μὲν οὖν τὸν Σερουΐλιον καταλαβὼν κίνδυνος τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

Expeditio in Hetruriam.

XXXIV. Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον χρόνῳ στρατιὰ Ῥωμαίων ἐξῆλθεν ἐπὶ Τυῤῥηνοὺς, ἄγοντος θατέρου τῶν ὑπάτων, Ποπλίου Οὐαλερίου. συνέστη γὰρ αὖθις ἡ Οὐϊεντανῶν δύναμις, προσθεμένων αὐτοῖς Σαβίνων, οἳ τέως ὀκνοῦντες αὐτοῖς συνάρασθαι τοῦ πολέμου, ὡς ἀδυνάτων ἐφιεμένοις, τότε, ἐπειδὴ τήν τε Μενηνίου φυγὴν ἔγνωσαν, καὶ τὸν ἐπιτειχισμὸν

τοῦ πλησίον τῆς Ῥώμης ὄρους, τετεπεινῶσθαι νομίσαντες τὰς δυνάμεις Ῥωμαίων καὶ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως ἡττῆσθαι, συνελάμβανον τοῖς Τυῤῥηνοῖς πολλὴν ἀποστείλαντες δύναμιν. οἱ δὲ Οὐϊεντανοὶ τῇ τε σφετέρᾳ δυνάμει θαῤῥοῦντες καὶ τῇ Σαβίνων νεωστὶ ἡκούσῃ, τὰς παρὰ τῶν ἄλλων Τυῤῥηνῶν ἐπικουρίας περιμένοντες, προθυμίαν μὲν εἶχον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν τῷ πλείονι τῆς σφετέρας στρατιᾶς, ὡς οὐδενὸς αὐτοῖς ὁμόσε χωρήσοντος, ἀλλὰ δυοῖν θάτερον, ἢ ἐκ τειχομαχίας αἱρήσοντες τὴν πόλιν, ἢ λιμῷ κατεργασόμενοι. ἔφθασε δὲ τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῶν Οὐαλέριος, ἐν ᾧ ἔτι ἔμελλον ἐκεῖνοι, καὶ τοὺς ὑστερίζοντας συμμάχους ἀνέμενον, αὐτὸς ἀγαγὼν Ῥωμαίων τὴν κρατίστην ἀκμὴν, καὶ τὸ παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρικὸν, οὐκ ἐκ τοῦ φανεροῦ ποιησάμενος τὴν ἔξοδον, ἀλλ' ὡς μάλιστα λήσεσθαι αὐτοὺς ἔμελλε. προελθὼν γὰρ ἐκ τῆς Ῥώμης περὶ δείλην ὀψίαν, καὶ διαβὰς τὸν Τίβεριν, οὐ μακρὰν ἀποσχὼν τῆς πόλεως, κατεστρατοπέδευσεν. ἔπειτ' ἀναστήσας τὴν στρατιὰν περὶ μέσας νύκτας ἦγεν ἐν τάξει· καὶ πρὶν ἡμέραν γενέσθαι, θατέρῳ χάρακι τῶν πολεμίων ἐπέβαλε. δύο γὰρ ἦν στρατόπεδα, χωρὶς μὲν τὸ Τυῤῥηνῶν, ἑτέρωθι δὲ τὸ Σαβίνων, οὐ διὰ μακροῦ ἀλλήλων ἀπέχοντα. πρώτῃ δὲ προσαγαγὼν τὴν δύναμιν τῇ Σαβίνων στρατοπεδείᾳ, καθυπνωμένων ἔτι τῶν πλείστων, καὶ οὐδεμιᾶς οὔσης ἀξιολόγου φυλακῆς, οἷα ἐν φιλίᾳ τε γῇ καὶ κατὰ πολλὴν ὑπεροψίαν τῶν πολεμίων οὐδαμῇ ἀγγελλομένων, ἐξ ἐφόδου γίνεται ταύτης ἐγκρατής. τῶν δ'

ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐν ταῖς κοίταις ἔτ᾽ ὄντες κατεσφάγησαν, οἳ δ᾽ ἀνιστάμενοι ἀρτίως καὶ τὰ ὅπλα ἐνδυόμενοι, οἳ δ᾽ ὡπλισμένοι μὲν, σποράδες δὲ καὶ οὐκ ἐν τάξει ἀμυνόμενοι· οἱ δὲ πλεῖστοι φεύγοντες ἐπὶ τὸν ἕτερον χάρακα, ὑπὸ τῶν ἵππων καταλαμβανόμενοι, διεφθάρησαν.

Valerius de Veientibus et Sabinis triumphat; Aequi et Volsci repressi.

XXXV. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλόντος τοῦ τῶν Σαβίνων χάρακος, ἦγε τὴν δύναμιν ὁ Οὐαλέριος ἐπὶ τὸν ἕτερον, ἔνθα ἦσαν οἱ Οὐϊεντανοὶ, χωρίον οὐ πάνυ ὀχυρὸν κατειληφότες. λαθεῖν μὲν οὖν οὐκέτι ἐνεδέχετο τοὺς προσιόντας τῷ χάρακι· ἡμέρα τε γὰρ ἦν ἤδη λαμπρὰ, καὶ τῶν Σαβίνων οἱ φεύγοντες ἀπήγγειλαν τοῖς Τυῤῥηνοῖς τήν τ᾽ αὐτῶν συμφορὰν καὶ τὴν ἐπ᾽ ἐκείνους ἔλασιν· ἀναγκαῖον δ᾽ ἦν ἐκ τοῦ καρτεροῦ τοῖς πολεμίοις συμφέρεσθαι. γίνεται δὲ μετὰ τοῦτο, πάσῃ προθυμίᾳ τῶν Τυῤῥηνῶν ἀγωνιζομένων περὶ τῆς παρεμβολῆς, ὀξεῖα μάχη καὶ φόνος ἀμφοτέρων πολὺς, ἰσόῤῥοπός τε καὶ μέχρι πολλοῦ ταλαντευομένη τῇδε καὶ τῇδε ἡ κρίσις τοῦ πολέμου. ἔπειτα ἐνέδοσαν οἱ Τυῤῥηνοὶ, ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξωσθέντες ἵππου, καὶ ἀπεχώρησαν εἰς τὸν χάρακα. ὁ δ᾽ ὕπατος ἠκολούθει· καὶ ἐπειδὴ πλησίον ἐγένετο τῶν ἐρυμάτων· ἦν δὲ φαύλως κατεσκευασμένα, καὶ τὸ χωρίον, ὥσπερ ἔφην, οὐ πάνυ ἀσφαλές· προσέβαλλε κατὰ πολλὰ μέρη, τό τε λοιπὸν ἐκείνης τῆς ἡμέρας μέρος ἐπιταλαιπωρῶν, καὶ

οὐδὲ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἀναπαυσάμενος. οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ, ταῖς συνεχέσι κακοπαθείαις ἀπειρηκότες, ἐκλείπουσι τὸν χάρακα περὶ τὸν ὄρθρον· καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν ἔφευγον, οἱ δ' εἰς τὰς πλησίον ὕλας ἐσκεδάσθησαν. γενόμενος δὲ καὶ τούτου τοῦ χάρακος ἐγκρατὴς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἀνέπαυσε τὴν στρατιάν· τῇ δ' ἑξῆς τά τε λάφυρα, ὅσα ἐξ ἀμφοτέρων εἰλήφει τῶν στρατοπέδων, διένειμε τοῖς ἀγωνισαμένοις, πολλὰ ὄντα, καὶ τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τοῖς εἰωθόσιν ἐκόσμει στεφάνοις. ἦν δ' ὁ κράτιστα πάντων ἀγωνίσασθαι δόξας, καὶ τρεψάμενος τὴν Οὐϊεντανῶν δύναμιν, Σερουΐλιος ὁ τῷ προτέρῳ ὑπατεύσας ἔτει, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ δήμου δίκην ἀποφυγὼν, πρεσβευτὴς τότε τῷ Οὐαλερίῳ συμπεμφθεὶς, καὶ ἐπὶ τῇ ἀριστείᾳ τῇδε τὰς νομιζομένας εἶναι μεγίστας παρὰ Ῥωμαίοις δωρεὰς οὗτος ἦν ὁ πρῶτος ἐξενεγκάμενος. μετὰ ταῦτα τούς τε τῶν πολεμίων σκυλεύσας νεκροὺς ὁ ὕπατος, καὶ τῶν ἰδίων ταφὰς ποιησάμενος, ἐξῆγε τὴν δύναμιν, καὶ πλησίον τῆς Οὐϊεντανῶν χώρας καταστήσας, προκαλεῖται τοὺς ἔνδον. ὡς δ' οὐδεὶς ἐξῄει μαχησόμενος, ἄπορον ὁρῶν χρῆμα ἐκ τειχομαχίας αὐτοὺς ἑλεῖν, ἐχυρὰν σφόδρα ἔχοντας πόλιν, τῆς γῆς αὐτῶν πολλὴν καταδραμὼν, εἰς τὴν Σαβίνων ἐνέβαλε. λεηλατήσας δὲ κἀκείνην ἔτι ἀκέραιον οὖσαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, καὶ βαρεῖαν ἤδη τὴν ἀποσκευὴν ἔχων ταῖς ὠφελείαις, ἀπῆγεν οἴκοι τὴν δύναμιν· καὶ αὐτῷ ὁ μὲν δῆμος πρὸ πολλοῦ τῆς πόλεως ὄντι ἐστεφανωμένος ὑπήντα, λιβανωτοῖς τε θυμιῶν τὴν πάροδον, καὶ κρατῆρσι

μελικράτου κεκραμένοις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιάν. ἡ δὲ βουλὴ τὴν τοῦ θριάμβου πομπὴν ἐψηφίσατο. ὁ δ' ἕτερος τῶν ὑπάτων, Γάϊος Ναύτιος, ᾧ προσέκειτο κατὰ κλῆρον ἡ τῶν συμμάχων Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων φυλακὴ, βραδυτέραν ἐποιήσατο τὴν ἔξοδον· οὔτ' ἀπορίᾳ, οὔτ' ὄκνῳ τοῦ κινδύνου κρατηθεὶς, τὴν δ' ἀδηλότητα τοῦ πρὸς Οὐϊενταροὺς πολέμου παραδοκῶν, ἵν', ἐάν τι συμβῇ πταῖσμα περὶ τὴν ἐκεῖ στρατιὰν, ἐν ἑτοίμῳ τις ὑπάρχῃ τῇ πόλει συνεστῶσα δύναμις, ἣ κωλύσει τοὺς πολεμίους εἰς τὴν χώραν ἐμβαλεῖν, ἐὰν, ὥσπερ οἱ πρότερον ἐλάσαντες ἐπὶ τὴν Ῥώμην, ἐπιτειχίζειν τινὰ κατὰ τῆς πόλεως χωρία ἐπιβάλωνται. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτων χρόνῳ καὶ ὁ κατὰ τῶν Λατίνων πόλεμος, ὃν ἐπῆγον αὐτοῖς Αἰκανοί τε καὶ Οὐολοῦσκοι, τέλος εὐτυχὲς ἔσχε· καὶ παρῆσάν τινες ἀπαγγέλλοντες μάχῃ νικηθέντας ἀπεληλυθέναι τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ μηδεμιᾶς τοῖς συμμάχοις ἔτι δεῖν βοηθείας κατὰ τὸ παρόν. ὁ μέντοι Ναύτιος οὐδὲν ἧττον, ἐπειδὴ τὰ ἐν Τυῤῥηνίᾳ πράγματα καλῶς σφίσιν ἐχώρησεν, ἐξῆγε τὴν στρατιάν. ἐμβαλὼν δ' εἰς τὴν Οὐολούσκων χώραν, καὶ πολλὴν αὐτῆς διεξελθὼν ἔρημον ἀφειμένην, ἀνδραπόδων μὲν καὶ βοσκημάτων ὀλίγων ἐκράτησεν· ἀρούρας δ' αὐτῶν, ἐν ἀκμῇ τοῦ σίτου ὄντος, ἐμπρήσας, καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς λωβησάμενος, οὐδενὸς ὁμόσε χωροῦντος, ἀπῆγε τὴν στρατιάν. ταῦτα μὲν ἐπὶ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐπράχθη.

A. Manlio et L. Furio coss. cum Veientibus debellatum.

XXXVI. Οἱ δὲ διαδεξάμενοι τούτους ὕπατοι, Αὖλος Μάλλιος καὶ Λούκιος Φούριος, ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, τὸν ἕτερον αὐτῶν στρατιὰν ἐπὶ Οὐϊεντινοὺς ἄγειν, ἐκληρώσαντο περὶ τῆς ἐξόδου, καθάπερ αὐτῶν ἔθος ἦν. καὶ λαχὼν Μάλλιος ἐξῆγε τὰς δυνάμεις διὰ ταχέων, καὶ πλησίον τῶν πολεμίων κατεστρατοπέδευσεν. οἱ δὲ Οὐϊενταινοὶ, τειχήρεις γενόμενοι, τέως μὲν ἀντεῖχον· καὶ διεπρεσβεύοντο πρός τε τὰς ἄλλας ἐν Τυῤῥηνοῖς πόλεις, καὶ πρὸς τοὺς νεωστὶ συμμαχήσαντας αὐτοῖς Σαβίνους, βοήθειαν ἀξιοῦντες ἀποστέλλειν σφίσι διὰ ταχέων. ὡς δ' ἁπάντων ἀπετύγχανον, καὶ τὰς τροφὰς ἀπαναλώκεσαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ λιμοῦ βιασθέντες, ἐξῆλθον ὡς τὸν ὕπατον, ἱκετηρίας φέροντες οἱ πρεσβύτατοί τ' αὐτῶν καὶ τιμιώτατοι, περὶ καταλύσεως δεόμενοι τοῦ πολέμου. τοῦ δὲ Μαλλίου κελεύσαντος αὐτοῖς ἀργύριόν τ' εἰς ὀψωνιασμὸν ἐνιαυτοῦ τῇ στρατιᾷ καὶ διμήνου τροφὰς ἀποφέρειν, ὅταν δὲ ταῦτα ποιήσωσιν, εἰς Ῥώμην ἀποστέλλειν τοὺς διαλεξομένους τῇ βουλῇ περὶ τῶν διαλύσεων, ἐπαινέσαντες ταῦτα, καὶ διὰ ταχέων τό τ' ὀψώνιον τῇ στρατιᾷ, καὶ τὸ ἀντὶ τοῦ σίτου συγχωρηθὲν ὑπὸ τοῦ Μαλλίου κατενέγκαντες ἀργύριον, ἧκον εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, συγγνώμης ἐπὶ τοῖς γεγονόσι τυχεῖν ἠξίουν, καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἀπαλλαγῆς τοῦ πολέμου. πολλῶν δὲ λεχθέντων εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη λόγων, ἐνίκησεν ἡ

σπένδεσθαι παραινοῦσα τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον γνώμη, γίνονταί τ' ἀνοχαὶ τοῦ πολέμου πρὸς αὐτοὺς τεσσαρακονταετεῖς. καὶ οἱ μὲν ἀπῄεσαν, πολλὰς τῇ πόλει τῆς εἰρήνης χάριτας εἰδότες· ὁ δὲ Μάλλιος ἀφικόμενος εἰς τὴν πόλιν, ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ πολέμου τὸν πεζὸν θρίαμβον αἰτησάμενος, ἔλαβεν. ἐγένετο δὲ καὶ τίμησις ἐπὶ τῆς τούτων ἀρχῆς, καὶ ἦσαν οἱ τιμησάμενοι πολῖται σφᾶς τ' αὐτοὺς καὶ χρήματα καὶ τοὺς ἐν ἥβῃ παῖδας, ὀλίγῳ πλείους τρισκαίδεκα μυριάδων.

L. Aemilio III. et Vop. Iulio coss. turbae domi.

XXXVII. Οἱ δὲ μετὰ τούτους παραλαβόντες τὴν ὕπατον ἀρχὴν, Λούκιος Αἰμίλιος Μάμερκος τὸ τρίτον, καὶ Οὐοπίσκος Ἰούλιος, ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Δάτης Ἀργεῖος, Ἀθήνησι δὲ ἄρχοντος Χάρητος, ἐπίπονον σφόδρα καὶ ταραχώδη τὴν ἀρχὴν διετέλεσαν, εἰρήνην μὲν ἄγοντες ἀπὸ τῶν ἔξωθεν πολέμων· ἐν ἡσυχίᾳ γὰρ ἦν πάντα τὰ διάφορα· ὑπὸ δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων αὐτοί τ' εἰς κινδύνους ἀχθέντες, καὶ τὴν πόλιν ὀλίγου δεήσαντες ἀπολέσαι. ὡς γὰρ ἀνεπαύσατο τῶν στρατειῶν τὸ πλῆθος, ἐπὶ τὴν διανομὴν εὐθὺς ὥρμησε τῶν δημοσίων ἀγρῶν. ἦν γάρ τις ἐν τοῖς δημάρχοις θρασὺς, καὶ λέγειν οὐκ ἀδύνατος ἀνὴρ, Γναῖος Γενύκιος, ὁ παραθήγων τὰς ὀργὰς τῶν πενήτων. οὗτος ἐκκλησίας συνάγων ἑκάστοτε, καὶ ἐκδημαγωγῶν τοὺς ἀπόρους, προσηνάγκαζε τοὺς ὑπάτους τὰ ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντα

περὶ τῆς κληρουχίας συντελεῖν. οἱ δ' οὐχ ὑπήκουον, σὺ τῇ ἑαυτῶν ἀρχῇ λέγοντες ἐπιτετάχθαι τὸ ἔργον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἀλλὰ τοῖς περὶ Κάσσιον καὶ Οὐεργίνιον ὑπάτοις, πρὸς οὓς καὶ τὸ προβούλευμα ἐγράφη· καὶ ἅμα οὐδ' εἶναι νόμους εἰς ἀεὶ κυρίους, ἃ ψηφίζεται τὸ συνέδριον, ἀλλὰ πολιτεύματα καιρῶν, ἐνιαύσιον ἔχοντα ἰσχύν. ταύτας προβαλλομένων τῶν ὑπάτων τὰς αἰτίας, ἀδύνατος ὢν ὁ Γενύκιος αὐτοὺς ἀναγκάσαι μείζονα ἐξουσίαν ἔχοντας, ἑτέραν ὁδὸν ἐτράπετο. τοῖς γὰρ ὑπατεύσασι τὸ ἔμπροσθεν ἔτος, Μαλλίῳ τε καὶ Λουκίῳ, δίκην ἐπήνεγκε δημοσίαν, καὶ προεῖπεν ἥκειν ἐπὶ τὸν δῆμον ἀπολογησομένους, ὁρίσας ἄντικρυς τὴν αἰτίαν τῆς δίκης, ὅτι τὸν δῆμον ἀδικοῦσιν οὐκ ἀποδείξαντες τοὺς δέκα ἄνδρας, οὓς ἐψηφίσατο ἡ βουλή, τοὺς ποιησομένους τὴν τῶν κλήρων διανομήν. τὸ δὲ μὴ τῶν ἄλλων τινὰς ὑπάτων ἄγειν ἐπὶ τὴν δίκην, δώδεκα γενομένων τῶν μεταξὺ ἀρχείων, ἀφ' οὗ τὸ προβούλευμα ἐγράφη, τούτους δὲ προβαλέσθαι τοὺς ἄνδρας μόνους τῆς ψευσθείσης ὑποσχέσεως, ἐπιεικεῖς ἔφερεν αἰτίας· καὶ τελευτῶν ἔφη μόνως ἂν οὕτως ἀναγκασθῆναι τοὺς ἐν ἀκμῇ τότ' ὄντας ὑπάτους κληρουχῆσαι τὴν γῆν, ἐὰν ἑτέρους τινὰς ἴδωσι δίκην τῷ δήμῳ διδόντας, ἐνθυμηθέντας, ὅτι καὶ σφίσιν αὐτοῖς συμβήσεται τὸ αὐτὸ παθεῖν.

XXXVIII. Ταῦτ' εἰπὼν καὶ παρακαλέσας ἅπαντας ἥκειν ἐπὶ τὴν δίκην, καθ' ἱερῶν τ' ὀμόσας, ἦ μὴν ἐμμένειν τοῖς ἐγνωσμένοις, καὶ πάσῃ προθυμίᾳ τῶν ἀνδρῶν κατηγορεῖν, ἡμέραν προεῖπεν, ἐν ῇ

τὴν δίκην ἔμελλεν ἐπιτελέσειν. τοῖς δὲ πατρικίοις, ὡς ἔμαθον ταῦτα, πολὺ δέος εἰσέρχεται καὶ φροντὶς, ὅτῳ χρὴ τρόπῳ τούς τ' ἄνδρας ἐκλύσασθαι τῆς αἰτίας, καὶ τοῦ δημαγωγοῦ τὸ θράσος ἐπισχεῖν. καὶ δὴ ἐδέδοκτο αὐτοῖς, εἴ τι ψηφίσαιτο κατὰ τῆς ἀρχῆς τῶν ὑπάτων ὁ δῆμος, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτῷ κατὰ τὸ καρτερὸν ἐνισταμένους, καὶ εἰ δέοι καὶ εἰς ὅπλα χωροῦντας. οὐ μὴν ἐδέησέ γε τῶν βιαίων οὐδενὸς αὐτοῖς, ταχεῖαν λαβόντος τοῦ κινδύνου καὶ παράδοξον τὴν λύσιν· μιᾶς γὰρ ἡμέρας οὔσης ἔτι λοιπῆς τῆς δίκης, νεκρὸς Γενύκιος ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ κοίτης εὑρέθη, σημεῖον οὐδὲν ἔχων οὔτε σφαγῆς, οὔτ' ἀγχόνης, οὔτε φαρμάκου, οὔτ' ἄλλου τῶν ἐξ ἐπιβουλῆς θανάτων οὐδενός. ὡς δ' ἐγνώσθη τὸ πάθος, καὶ προηνέχθη τὸ σῶμα εἰς τὴν ἀγορὰν, δαιμόνιόν τι κωλύσεως συγκύρημα ἔδοξεν εἶναι, καὶ αὐτίκα ἡ δίκη διελύετο. τῶν γὰρ ἄλλων οὐδεὶς ἐτόλμα δημάρχων ἀνακαλεῖν τὴν στάσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Γενυκίου κατεγίνωσκον πολλὴν μανίαν. εἰ μὲν οὖν μηδὲν ἔτι πολυπραγμονοῦντες οἱ ὕπατοι διετέλεσαν, ἀλλ' ἀφῆκαν, ὡς ὁ δαίμων ἐκοίμισε τὴν στάσιν, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς ἔτι κατέλαβε κίνδυνος· νῦν δ' εἰς αὐθάδειαν καὶ καταφρόνησιν τοῦ δημοτικοῦ τραπόμενοι, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ὅσον ἐστὶν ἐπιδεῖξαι βουλόμενοι, κακὰ ἐξειργάσαντο μεγάλα. προθέντες γὰρ στρατολογίαν, καὶ τοὺς οὐχ ὑπακούοντας ταῖς τ' ἄλλαις ζημίαις καὶ πληγαῖς ῥάβδων προσαναγκάζοντες εἰς ἀπόνοιαν ἐποίησαν τραπέσθαι τοῦ δημοτικοῦ τὸ πλέον, ἀπὸ τοιαύτης μάλιστα αἰτίας.

XXXIX. Ἀνήρ τις ἐκ τῶν δημοτικῶν τὰ πολέμια λαμπρὸς, Πόπλιος Βολέρων, ἡγεμονίαν ἐσχηκὼς λόχων ἐν ταῖς προτέραις στρατείαις, τότε ἀντὶ λοχαγοῦ στρατιώτης πρὸς αὐτῶν κατεγράφετο. ὡς δ' ἠναντιοῦτο, καὶ οὐκ ἠξίου χώραν ἀτιμοτέραν λαβεῖν, οὐδὲν ἡμαρτηκὼς ἐν ταῖς προτέραις στρατείαις, δυσανασχετοῦντες οἱ ὕπατοι τὴν παῤῥησίαν αὐτοῦ, τοῖς ῥαβδούχοις ἐκέλευσαν τὴν ἐσθῆτά τε περικαταῤῥῆξαι, καὶ ταῖς ῥάβδοις τὸ σῶμα ξαίνειν. ὁ δὲ νεανίας τούς τε δημάρχους ἐπεκαλεῖτο, καὶ, εἴ τι ἀδικεῖ, κρίσιν ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ὑπέχειν ἠξίου. ὡς δ' οὐ προσεῖχον αὐτῷ τὸν νοῦν οἱ ὕπατοι, ἀλλὰ τοῖς ῥαβδούχοις ἄγειν καὶ τύπτειν ἐπεκελεύοντο, οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενος εἶναι τὴν ὕβριν, αὐτὸς ἑαυτῷ ταμίας τῆς δίκης γίνεται. τόν τε γὰρ πρῶτον προσελθόντα τῶν ῥαβδούχων παίων εἰς τὸ πρόσωπον ἐναντίαις πυγμαῖς, νεανίας καὶ ἐῤῥωμένος ἀνὴρ, ἀνατρέπει, καὶ τὸν ἐπὶ τούτῳ. ἀγανακτησάντων δὲ τῶν ὑπάτων, καὶ πᾶσιν ἅμα τοῖς ὑπηρέταις προσελθεῖν κελευσάντων, δεινὸν τοῖς παροῦσι τῶν δημοτικῶν ἐφάνη· καὶ αὐτίκα συστραφέντες ἀθρόοι, καὶ ἀναβοήσαντες τὸ παρακλητικὸν τῆς ἀλλήλων ὀργῆς, τόν τε νεανίσκον ἐξήρπασαν, καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἀπέστησαν παίοντες· καὶ τελευτῶντες ἐπὶ τοὺς ὑπάτους ὥρμησαν, καὶ εἰ μὴ καταλιπόντες ἐκεῖνοι τὴν ἀγορὰν ἔφυγον, ἀνήκεστον ἄν τι κακὸν ἐξειργάσαντο. ἐκ δὲ τούτου διειστήκει πᾶσα ἡ πόλις, καὶ οἱ τέως ἡσυχάζοντες δήμαρχοι τότ' ἠγριοῦντο, καὶ τῶν ὑπάτων κατηγόρουν. περιειστήκει τε ὁ περὶ τῆς κλη-

ρουχίας εἰς ἕτερον μείζονα τὸν ὑπὲρ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας ἀγῶνα. οἱ μὲν γὰρ πατρίκιοι τοῖς ὑπάτοις ὡς καταλυομένης αὐτῶν τῆς ἐξουσίας συναγανακτοῦντες, τὸν ἐπιβάλλειν τοῖς ὑπηρέταις τολμήσαντα κατὰ κρημνοῦ βαλεῖν ἠξίουν. οἱ δὲ δημοτικοὶ συστρέψαντες αὑτοὺς, κατεβόων τε καὶ παρεκελεύοντο μὴ προδιδόναι σφῶν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν βουλὴν τὸ πρᾶγμα ἄγειν, καὶ τῶν ὑπάτων κατηγορεῖν, καὶ δίκης τινὸς παρ' αὐτῶν ἠξίουν τυχεῖν, ὅτι τὸν ἐπικαλεσάμενον τὴν ἐκ τῶν δημάρχων βοήθειαν, καὶ ἐν τῷ δήμῳ κρίσιν ὑπέχειν, εἴ τι πλημμελεῖ, βουλόμενον, οὐδετέρου τυχεῖν εἴασαν τῶν δικαίων, ἀλλ' ἐν ἀνδραπόδου μοίρᾳ τὸν ἐλεύθερον καὶ πολίτην ἔθεντο, παίειν ἐπικελευόμενοι. ἀντιτεταγμένων δὴ τούτων, καὶ οὐδετέρων εἶξαι βουλομένων τοῖς ἑτέροις, ἅπας ὁ λοιπὸς τῆς ὑπατείας ἐκείνης ἐδαπανήθη χρόνος, οὔτε πολεμικαῖς πράξεσι κοσμηθεὶς καλαῖς, οὔτε πολιτικαῖς λόγου ἀξίαις.

L. Pinario et P. Furio coss. prodigia et pestis insolita ob Vestalis virginis stuprum.

XL. Ἐπιστάντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων, ὕπατοι μὲν ἀπεδείχθησαν Λούκιος Πινάριος καὶ Πόπλιος Φούριος. ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ἔτους εὐθὺς ὀττείας τινὸς ἡ πόλις ἐπληρώθη, καὶ φόβου δαιμονίου, τεράτων τε καὶ σημείων πολλῶν γενομένων. καὶ οἵ τε μάντεις ἅπαντες, καὶ οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ, χόλου δαιμονίου μηνύματα εἶναι τὰ γενόμενα ἀπέφαινον, ἱερῶν τινων οὐχ ὁσίως οὐδὲ καθαρῶς ἐπιτελουμένων. καὶ

οὖν μετ' οὐ πολὺ νόσος ἐνέσκηψεν εἰς τὰς γυναῖκας ἡ καλουμένη λοιμικὴ, καὶ θάνατος, ὅσος οὔπω πρότερον, μάλιστα δ' εἰς τὰς ἐγκύμονας. ὠμοτοκοῦσαί τε γὰρ καὶ νεκρὰ τίκτουσαι συναπέθνησκον τοῖς βρέφεσι· καὶ οὔτε λιτανεῖαι πρὸς ἕδεσι καὶ βωμοῖς γινόμεναι θεῶν, οὔτε καθαρτήριοι θυσίαι, περί τε πόλεως καὶ οἴκων ἰδίων ἐπιτελούμεναι, παῦλαν αὐταῖς ἔφερον τῶν κακῶν. ἐν τοιαύτῃ δὲ συμφορᾷ τῆς πόλεως οὔσης, τοῖς ἐξηγηταῖς τῶν ἱερῶν γίνεται μήνυσις ὑπὸ δούλου τινὸς, ὅτι μία τῶν ἱεροποιῶν παρθένων τῶν φυλαττουσῶν τὸ ἀθάνατον πῦρ Ὀρβινία τὴν παρθενίαν ἀπόλωλε, καὶ τὰ ἱερὰ θύει τὰ τῆς πόλεως, οὐκ οὖσα καθαρά. κἀκεῖνοι μεταστήσαντες αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἱερῶν, καὶ προθέντες δίκην, ἐπειδὴ καταφανὴς ἐγένετο ἐλεγχθεῖσα, ῥάβδοις τ' ἐμαστίγωσαν, καὶ πομπεύσαντες διὰ τῆς πόλεως, ζῶσαν κατώρυξαν. τῶν δὲ διαπραξαμένων τὴν ἀνοσίαν φθορὰν ὁ μὲν ἕτερος ἑαυτὸν διεχρήσατο, τὸν δ' ἕτερον οἱ τῶν ἱερῶν ἐπίσκοποι συλλαβόντες ἐν ἀγορᾷ μάστιξιν αἰκισάμενοι, καθάπερ ἀνδράποδον, ἀπέκτειναν. ἡ μὲν οὖν νόσος ἡ ταῖς γυναιξὶ κατασκήψασα, καὶ ὁ πολὺς αὐτῶν φθόρος μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἐπαύσατο εὐθύς.

Turbae domesticae recrudescunt.

XLI. Ἡ δ' ἐκ πολλοῦ χρόνου διαμένουσα ἐν τῇ πόλει στάσις, ἣν οἱ δημόται πρὸς τοὺς πατρικίους ἐστασίαζον, ἀνίστατο πάλιν. ὁ δ' ἐξεγείρων αὐτὴν δήμαρχος ἦν Πόπλιος Βολέρων, ὁ τῷ πρόσθεν ἐνι-

αυτῷ τοῖς περὶ Αἰμίλιόν τε καὶ Ἰούλιον ὑπάτοις ἀπειθήσας, ὅτι αὐτὸν ἀντὶ λοχαγοῦ στρατιώτην κατέγραφον· οὐ δι᾽ ἄλλο τι μᾶλλον ἀποδειχθεὶς ὑπό τοῦ τῶν πενήτων δήμου προστάτης· γένος τε γὰρ ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἦν, καὶ τεθραμμένος ἐν πολλῇ ταπεινότητι καὶ ἀπορίᾳ· ἀλλ᾽ ὅτι τὴν ἀρχὴν τῶν ὑπάτων, βασιλικὸν ἔχουσαν ἀξίωμα τέως, πρῶτος ἔδοξεν ἰδιώτης ἀνὴρ ἀπειθείᾳ ταπεινῶσαι, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἐποιεῖτο μετιὼν τὴν ἀρχὴν κατὰ τῶν πατρικίων, ὡς ἀφαιρησόμενος αὐτῶν τὴν ἰσχύν. ὃς, ἐπειδὴ τάχιστα ἐξεγένετο αὐτῷ, λωφήσαντος τοῦ δαιμονίου χόλου, τὰ πολιτικὰ πράττειν, συναγαγὼν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, νόμον εἰσφέρει περὶ τῶν δημαρχικῶν ἀρχαιρεσιῶν, μετάγων αὐτὰ ἐκ τῆς φατριακῆς ψηφηφορίας, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι κουριάτην καλοῦσιν, ἐπὶ τὴν φυλετικήν. τίς δὲ τούτων διαφορὰ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἐγὼ σημανῶ. τὰς μὲν φατριακὰς ψηφηφορίας ἔδει, προβουλευσαμένης τῆς βουλῆς, καὶ τοῦ πλήθους κατὰ φατρίας τὰς ψήφους ἐπενέγκαντος, καὶ μετ᾽ ἀμφότερα ταῦτα τῶν παρὰ τοῦ δαιμονίου σημείων τε καὶ οἰωνῶν μηδὲν ἐναντιωθέντων, τότε κυρίας εἶναι· τὰς δὲ φυλετικὰς, μήτε προβουλεύματος γινομένου, μήτε τῶν ἱερέων τε καὶ οἰωνοσκόπων ἐπιθεσπισάντων, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τελεσθείσας ὑπὸ τῶν φυλετῶν τέλος ἔχειν. καὶ ἦσαν ἐκ τῶν τεττάρων λοιπῶν δημάρχων οἱ συνεισφέροντες αὐτῷ δύο δήμαρχοι τὸν νόμον· οὓς προσεταιρισάμενος, ἐλαττόνων ὄντων τῶν μὴ ταὐτὰ βουλομένων, περιῆν. οἱ δ᾽ ὕπατοι, καὶ ἡ βουλὴ, καὶ πάντες

οἱ πατρίκιοι, κωλύειν ἐπεχείρουν τὸν νόμον· ἀφικόμενοί τε κατὰ πλῆθος εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐν ᾗ προεῖπον οἱ δήμαρχοι κυρώσειν τὸν νόμον ἡμέρᾳ, παντοδαποὺς διῆλθον λόγους. τῶν τε ὑπάτων καὶ τῶν πρεσβυτάτων ἐκ τῆς βουλῆς καὶ ἄλλου παντὸς, ὅτῳ βουλομένῳ ἦν, τὰς ἐνούσας ἐν τῷ νόμῳ διεξιόντος ἀτοπίας. ἀντιλεξάντων δὲ τῶν δημάρχων καὶ αὖθις τῶν ὑπάτων, καὶ μέχρι πολλοῦ τῆς ἀψιμαχίας τῶν λόγων ἐκμηκυνθείσης, ἐκείνην μὲν τὴν ἐκκλησίαν διέλυσεν εἰς νύκτα συγκλεισθεὶς ὁ χρόνος. προθέντων δὲ πάλιν τῶν δημάρχων εἰς τρίτην ἀγορὰν τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, καὶ συνελθόντος ἔτι πλείονος εἰς αὐτὴν ὄχλου, τὸ παραπλήσιον τῷ προτέρῳ συνέβη γενέσθαι πάθος. τοῦτο συνιδὼν ὁ Πόπλιος ἔγνω μήτε τοῖς ὑπάτοις ἐπιτρέπειν ἔτι τοῦ νόμου κατηγορεῖν, μήτε πατρικίους ἐᾷν τῇ ψηφηφορίᾳ παρεῖναι· καθ' ἑταιρείας γὰρ ἐκεῖνοι, καὶ κατὰ συστροφὰς ἅμα τοῖς ἑαυτῶν πελάταις οὐκ ὀλίγοις οὖσι, πολλὰ μέρη τῆς ἀγορᾶς κατεῖχον· ἐπικελεύοντές τε τοῖς κατηγοροῦσι τοῦ νόμου, καὶ θορυβοῦντες τοὺς ἀπολογουμένους, καὶ ἄλλα πολλὰ πράττοντες, ἀκοσμίας τε καὶ βίας τῆς ἐν ταῖς ψήφοις μηνύματα.

Pestis atrox.

XLII. Ἐπέσχε δ' αὐτοῦ τὰ βουλεύματα, ὄντα τυραννικὰ, ἑτέρα συμπεσοῦσα θεήλατος συμφορά. νόσος γὰρ ἥψατο λοιμικὴ τῆς πόλεως, γενομένη μὲν καὶ κατὰ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, μάλιστα δὲ πλεονάσασα

κατὰ τὴν πόλιν· καὶ οὔτ᾽ ἀνθρωπίνη βοήθεια ἤρκει τοῖς κάμνουσιν οὐδεμία, ἀλλ᾽ ἐν τῷ ἴσῳ οἵ τε σὺν πολλῇ θεραπευόμενοι φροντίδι, καὶ οἷς μηδὲν ἐγίνετο τῶν δεόντων, ἀπέθνησκον· οὔτε λιτανεῖαι θεῶν καὶ θυσίαι, καὶ ἐφ᾽ οὓς ἄνθρωποι τελευταίους ἐν ταῖς τοιαῖσδε ἀναγκάζονται καταφεύγειν συμφοραῖς, οἱ κατ᾽ ἄνδρα τε γινόμενοι καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καθαρμοὶ, τότε οὐ προσωφέλουν. διέκρινέ τε τὸ πάθος οὐχ ἡλικίαν οὐ φύσιν, οὐ ῥώμην, ἢ ἀσθένειαν σωμάτων, οὐ τέχνην, οὐκ ἄλλο τι τῶν δοκούντων κουφίζειν τὴν νόσον· ἀλλὰ γυναιξί τε ἐνέπιπτε καὶ ἀνδράσι, καὶ γηραιοῖς καὶ νέοις. οὐ μὴν πολύν γε κατέσχε χρόνον· ὅπερ αἴτιον ἐγένετο τοῦ μὴ σύμπασαν διαφθαρῆναι τὴν πόλιν· ἀλλὰ ποταμοῦ δίκην, ἢ πυρὸς, ἀθρόα τοῖς ἀνθρώποις ἐμπεσοῦσα, τήν τε προσβολὴν ὀξεῖαν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ταχεῖαν ἔλαβεν. ὡς δὲ τὸ δεινὸν ἐλώφησεν, ἐπ᾽ ἐξόδῳ τῆς ἀρχῆς ὢν ὁ Πόπλιος, ἐπειδὴ οὐκ ἐδύνατο κυρῶσαι τὸν νόμον ἐν τῷ περιόντι χρόνῳ, τῶν ἀρχαιρεσίων ἐπιστάντων, μετῄει πάλιν τὴν δημαρχίαν εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν, πολλὰ καὶ μεγάλα τοῖς δημόταις ὑπισχνούμενος· καὶ ἀποδείκνυται πάλιν δήμαρχος ὑπ᾽ αὐτῶν, καὶ δύο τῶν συναρχόντων. οἱ δὲ πατρίκιοι πρὸς τοῦτο ἀντεμηχανήσαντο, πικρὸν ἄνδρα καὶ μισόδημον, καὶ μηδὲν ἐλαττώσοντα τῆς ἀριστοκρατίας, ἐπὶ τὴν ὑπατείαν προαγαγεῖν, Ἄππιον Κλαύδιον, υἱὸν Ἀππίου τοῦ πλεῖστα τῷ δήμῳ περὶ τὴν κάθοδον ἐναντιωθέντος, καὶ αὐτὸν πολλὰ ἀντειπόντα, καὶ οὐδὲ εἰς τὸ πεδίον ἐλθεῖν βουληθέντα, ἕνεκα τῶν ἀρχαιρεσίων, οὐδὲ

ἥττον προεβούλευσάν τε καὶ ἐψηφίσαντο ἀπόντα ὕπατον.

T. Quintio Capitolino et Ap. Claudio Sabino coss. turbae domi

XLIII. Τελεσθέντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων κατα πολλὴν εὐπέτειαν· οἱ γὰρ πένητες ἐξέλιπον τὸ πεδίον, ἐπειδὴ τὸν ἄνδρα τόνδε ὀνομασθέντα ἤκουσαν· παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν. Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος, οὔτε τὰς φύσεις, οὔτε τὰς προαιρέσεις ἔχοντες ὁμοίας. Ἀππίου μὲν γὰρ ἦν γνώμη, περισπᾶν περὶ τὰς ἔξω στρατείας τὸν ἀργὸν καὶ πένητα δῆμον, ἵνα τῶν τε καθ' ἡμέραν ἀναγκαίων ἐκ τῆς πολεμίας εὐπορῶν τοῖς αὐτοῦ πόνοις, ὧν ἐν χρείᾳ μάλιστα ὑπῆρχε, καὶ τὰ συμφέροντα τῇ πόλει διαπραττόμενος, ἥκιστα τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου διοικοῦσι τὰ κοινὰ δυσμενής τε καὶ χαλεπὸς ᾖ· πολέμου δὲ πᾶσαν ἔσεσθαι πρόφασιν εὔλογον ἀπέφαινεν ἡγεμονίας ἀντιποιουμένῃ πόλει, καὶ ὑπὸ πάντων ἐπιφθονουμένῃ· κατά τε τὸ εἰκὸς τοῖς γεγονόσιν ἤδη τὰ μέλλοντα εἰκάζειν ἠξίου, ἐπιλεγόμενος, ὅσαι ἤδη κινήσεις ἐγένοντο ἐπὶ τῇ πόλει, ὅτι πᾶσαι κατὰ τὰς ἀναπαύσεις ἐγένοντο τῶν πολέμων. Κοϊντίῳ δὲ οὐκ ἐδόκει πόλεμον ἐκφέρειν οὐδένα, ἀγαπητὸν ἀποφαίνοντι, εἰ πρὸς τοὺς ἀναγκαίους τε καὶ ἔξωθεν ἐπαγομένους κινδύνους καλούμενος ὁ δῆμος εὐπειθὴς γένοιτο, καὶ διδάσκοντι, ὡς, εἰ βίαν προσάξουσι τοῖς μὴ πειθομένοις, εἰς ἀπόνοιαν ἀναγκάσουσιν ἐλθεῖν τὰ

δημοτικὸν, ὥσπερ καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ἐποίησαν ὕπατοι· ἐξ ὧν κινδυνεύσειν αὐτοὺς δυοῖν θάτερον, ἢ δι' αἵματος καὶ φόνων καταπαῦσαι τὴν στάσιν, ἢ θεραπεύειν αἰσχρῶς ὑπομεῖναι τὸ δημοτικόν. ἦν δ' ἡ τοῦ μηνὸς ἐκείνου ἡγεμονία τῷ Κοΐντιῳ προσήκουσα. ὥς τ' ἀναγκαῖον ἦν τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων μηδὲν ἄκοντος ἐκείνου ποιεῖν. οἱ δὲ περὶ τὸν Πόπλιον δήμαρχοι οὐθὲν ἔτι διαμελλήσαντες, τὸν ἐν τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ οὐ δυνηθέντα ἐπικυρωθῆναι νόμον πάλιν εἰσέφερον, προσγράψαντες αὐτῷ, καὶ τὸ τῶν ἀγορανόμων ἀρχεῖον ἐν ταῖς αὐταῖς ψηφηφορεῖσθαι ἐκκλησίαις, καὶ πάντα τὰ ἄλλα, ὅσα ἐν τῷ δήμῳ πράττεσθαί τε καὶ ἐπικυροῦσθαι δεήσει, ὑπὸ τῶν φυλετῶν ἐπιψηφίζεσθαι κατὰ ταὐτό· ὅπερ ἦν ἄρα τῆς μὲν βουλῆς κατάλυσις φανερά, τοῦ δὲ δήμου δυναστεία.

XLIV. Τοῦτο μαθοῦσι τοῖς ὑπάτοις φροντὶς εἰσῄει καὶ λόγος, ὅπως ἂν ἐν τάχει καὶ σὺν τῷ ἀσφαλεῖ τὸ παρακινοῦν καὶ στασιάζον ἐξαιρεθῇ. ὁ μὲν οὖν Ἄππιος ἐπὶ τὰ ὅπλα καλεῖν γνώμην ἐδίδου τοὺς βουλομένους σώζεσθαι τὴν πάτριον πολιτείαν· εἰ δέ τινες ἐναντιωθήσονται σφίσι πρὸς τὰ ὅπλα, τούτους ἐν πολεμίων ποιεῖσθαι μοίρᾳ. ὁ δὲ Κοΐντιος λόγῳ πείθειν ᾤετο δεῖν τοὺς δημοτικοὺς, καὶ μεταδιδάσκειν, ὡς δι' ἄγνοιαν τοῦ συμφέροντος εἰς ὀλέθρια βουλεύματα φερομένους· ἐσχάτης μανίας ἔργον εἶναι λέγων, ἃ παρ' ἑκόντων ἔξεστι φέρεσθαι τῶν συμπολιτευομένων, ταῦτα παρ' ἀκόντων βούλεσθαι λαμβάνειν. ἐπαινεσάντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων

τῶν συμπαραληφθέντων εἰς τὸ συνέδριον τὴν Κοϊντίου γνώμην, παρελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ ὕπατοι λόγον ᾐτοῦντο παρὰ τῶν δημάρχων καὶ χρόνον. μόλις δ' ἀμφοῖν τυχόντες, ἐπειδὴ καθῆκεν ἣν ᾐτήσαντο παρ' αὐτῶν ἡμέραν, ὄχλου παντοδαποῦ συνεληλυθότος εἰς τὴν ἀγορὰν, ὃν ἀμφότεραι παρεσκευάσαντο σύμμαχον ἑαυταῖς ἐκ παρακλήσεως αἱ ἀρχαὶ, παρῆσαν, ὡς κατηγορήσοντες τοῦ νόμου. ὁ μὲν οὖν Κοΐντιος, τά τ' ἄλλα ἐπιεικὴς ὢν ἀνὴρ, καὶ δῆμον οἰκειώσασθαι λόγῳ πιθανώτατος, πρῶτος αἰτησάμενος τὸν λόγον, ἐπιδέξιόν τινα καὶ κεχαρισμένην ἅπασι διεξῆλθε δημηγορίαν· ὥστε τοὺς ὑπὲρ τοῦ νόμου λέγοντας εἰς πολλὴν ἐλθεῖν ἀμηχανίαν, οὔτε δικαιότερα λέγειν ἔχοντας, οὔτ' ἐπιεικέστερα. καὶ εἴ μηδὲν ἔτι πολυπραγμονεῖν ὁ συνύπατος αὐτοῦ προείλετο, συγγνοὺς ἂν ὁ δῆμος, ὡς οὔτε δίκαια, οὔτε ὅσια ἀξιῶν, ἔλυσε τὸν νόμον. νῦν δ' ὑπ' ἐκείνου λόγον διελθόντος ὑπερήφανον καὶ βαρὺν ἀκουσθῆναι πένησι, χαλεπὸς εἰς ὀργὴν ἐγένετο καὶ ἀμείλικτος, καὶ εἰς ἔριν ἦλθεν, ὅσην οὔπω πρότερον. οὐ γὰρ ὡς ἐλευθέροις τε καὶ πολίταις ὁ ἀνὴρ διαλεγόμενος, οἳ τοῦ θεῖναι τὸν νόμον ἢ λῦσαι κύριοι ἦσαν, ἀλλ' ὡς ἐν ἀτίμοις, ἢ ξένοις, ἢ μὴ βεβαίως ἔχουσι τὴν ἐλευθερίαν ἐξουσιάζων, πικρὰς καὶ ἀνυπομονήτους ἐποιήσατο κατηγορίας, τῶν τε χρεῶν τὰς ἀποκοπὰς αὐτοῖς ὀνειδίζων, καὶ τῶν ὑπάτων τὴν ἀπόστασιν προφέρων, ὅτε τὰ ἱερὰ σημεῖα ἁρπάσαντες ᾤχοντο ἐκ τοῦ στρατοπέδου, φυγὴν ἐπιβαλόντες ἑαυτοῖς ἑκούσιον· τούς τε ὅρκους ἀνα-

καλούμενος, οὓς ὤμοσαν τὰ ὅπλα περὶ τῆς γεινωμένης αὐτοὺς γῆς ἀναλαμβάνοντες, οἷς κατ' αὐτῆς ἐκείνης ἐχρήσαντο. τοιγάρτοι θαυμαστὸν οὐδὲν ἔφησεν αὐτοὺς ποιεῖν, εἰ θεοὺς μὲν ἐπιορκήσαντες, ἡγεμόνας δὲ καταλιπόντες, πόλιν δ' ἔρημον εἶναι τὸ καθ' ἑαυτοὺς μέρος ἀφέντες, ἐπὶ δὲ πίστεως συγχύσει, καὶ νόμων ἀνατροπῇ, καὶ πολιτεύματος πατρίου φθορᾷ ποιησάμενοι τὴν κάθοδον, οὐ μετριάζουσιν, οὐδὲ χρηστοὺς δύνανται πολίτας ἑαυτοὺς παρασχεῖν, ἀλλ' ἀεί τινος ὀρέγονται πλεονεξίας καὶ παρανομίας, τοτὲ μὲν ἀρχὰς ἐξεῖναι σφίσιν ἀξιοῦντες αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτῶν ἀποδεικνύναι, καὶ τὰς αὐτὰς ἀνυπευθύνους ποιοῦντες καὶ παναγεῖς· τοτὲ δ' εἰς ἀγῶνας ὑπὲρ τῶν αἰσχίστων καθιστάντες, οὓς αὐτοῖς δόξειε τῶν πατρικίων, καὶ τὰ νόμιμα δικαστήρια, οἷς περὶ θανάτου καὶ φυγῆς ἡ πόλις πρότερον ἔδωκε κρίνειν· μεταφέροντες ἐκ τῆς καθαρωτάτης φυλῆς ἐπὶ τὸν ῥυπαρώτατον ὄχλον· τοτὲ δὲ νόμους εἰσφέροντες οἱ θῆτες καὶ ἀνέστιοι κατὰ τῶν εὐπατριδῶν τυραννικοὺς καὶ ἀνοσίους, καὶ οὐδὲ τοῦ προβουλεῦσαι περὶ αὐτῶν ἐξουσίαν τῇ βουλῇ καταλείποντες, ἀλλ' ἀφαιρούμενοι καὶ ταύτην αὐτῆς τὴν τιμήν, ἣν ἐκ τοῦ παντὸς εἶχεν ἀναμφίλεκτον χρόνου, βασιλευομένης τε καὶ τυραννουμένης τῆς πόλεως. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια προσθεὶς, καὶ οὐδενὸς οὔτε πικροῦ πράγματος, οὔτε βλασφήμου ὀνόματος φεισάμενος, τελευτῶν ἐκεῖνον προσέθηκεν ἔτι τὸν λόγον, ἐφ' ᾧ μάλιστα ἡ πληθὺς ἠγανάκτησεν, ὅτι χρόνον οὐδένα παύσεται στασιάζουσα

περὶ παντὸς χρήματος ἡ πόλις, ἀλλ' ἀεί τινα καινὴν ἐπὶ παλαιᾷ νοσήσει νόσον, ἕως ἂν ἡ τῶν δημάρχων ἐξουσία διαμένῃ· διδάσκων, ὅτι πράγματος παντὸς πολιτικοῦ καὶ κοινοῦ τὰς ἀρχὰς προσήκει σκοπεῖν, ὅπως εὐσεβεῖς ἔσονται καὶ δίκαιοι. φιλεῖ γὰρ ἐκ μὲν τῶν ἀγαθῶν σπερμάτων χρηστοὺς καὶ εὐτυχεῖς γίνεσθαι τοὺς καρπούς· ἐκ δὲ τῶν πονηρῶν, κακοὺς καὶ ὀλεθρίους

XLV. „Εἰ μὲν οὖν, ἔφη, ἤδ' ἡ ἀρχὴ μεθ' „ὁμονοίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ πάντων „ἀγαθῷ παροῦσα σὺν οἰωνοῖς τε καὶ ὀττείαις, πολ„λῶν ἂν ἡμῖν ἐγίνετο καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἰτία „χαρίτων, ὁμοφροσύνης, εὐνομίας, ἐλπίδων χρη„στῶν παρὰ τοῦ δαιμονίου, μυρίων ἄλλων. νῦν δ' „ἐπεὶ βία αὐτὴν εἰσήγαγε καὶ παρανομία, καὶ στά„σις, καὶ πολέμου δέος ἐμφυλίου, καὶ πάντα τὰ „ἔχθιστα ἐν ἀνθρώποις, τί οὖν ἔτι καὶ μέλλει χρη„στὸν ἔσεσθαι, ἢ σωτήριον, τοιαύτας λαβούσης „τὰς ἀρχάς; ὥστε περίεστιν ἡμῖν ἴασιν καὶ ἀλεξή„ματα τῶν ἀναβλαστανόντων ἐξ αὐτῆς κακῶν ζητεῖν, „ὁπόσα εἰς ἀνθρώπινον πίπτει λογισμόν, μενού„σης ἔτι τῆς πονηρᾶς ῥίζης. οὐ γὰρ ἔσται πέρας, „οὐδ' ἀπαλλαγὴ τῶν δαιμονίων χόλων, ἕως ἂν ἤδ' ἡ „βάσκανος ἐριννὺς καὶ φαγέδαινα ἐγκαθημένη πάν„τα σήπῃ καὶ διαφθείρῃ τὰ καλά. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν „τούτων ἕτερος ἔσται λόγος καὶ καιρὸς ἐπιτηδειότε„ρος· νῦν δ' ἐπεὶ τὰ παρόντα εὖ τίθεσθαι χρή, πᾶ„σαν εἰρωνείαν ἀφεὶς, τάδε ὑμῖν λέγω· οὔτε ὅδε ὁ „νόμος, οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς, ὃν οὐχ ἡ βουλὴ προ-

„βουλεύσει, κύριος ἐπὶ τῆς ἐμῆς ὑπατείας γενήσε-„ται, ἀλλὰ καὶ λόγοις ἀγωνιοῦμαι περὶ τῆς ἀρι-„στοκρατίας, κᾂν εἰς τὰ ἔργα δέῃ χωρεῖν, οὐδ᾽ ἐν „τούτῳ τῶν ἐναντιουμένων λελείψομαι· καὶ εἰ μὴ „πρότερον ἔγνωτε, ὅσην ἰσχὺν ἔχει τὸ τῶν ὑπάτων „κράτος, ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἀρχῆς μαθήσεσθε."

XLVI. Ἄππιος μὲν δὴ ταῦτα εἶπεν. ἐκ δὲ τῶν δημάρχων ὁ πρεσβύτατος καὶ πλείστου ἀξιώματος τυγχάνων, Γάϊος Λεκτώριος, ἀνὴρ ἔν τε τοῖς πολέμοις ἐγνωσμένος εἶναι ψυχὴν οὐ κακὸς, καὶ τὰ πολιτικὰ πράττειν οὐκ ἀδύνατος, ἀνίσταται πρὸς ταῦτα ἀπολογησόμενος· καὶ διῆλθε πολὺν ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγον, ἀπὸ τῶν ἄνωθεν ἀρξάμενος· „ὡς πολλὰς „μὲν καὶ χαλεπὰς στρατείας οἱ βλασφημούμενοι „πρὸς αὐτοῦ πένητες ἐστρατεύσαντο, οὐ μόνον ἐπὶ „τῶν βασιλέων, ὅτε τὴν ἀνάγκην ἄν τις ᾐτιάσατο, „ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκείνων ἐκβολὴν ἐλευθερίαν „κτώμενοι τῇ πατρίδι καὶ ἡγεμονίαν· ἀμοιβὴν δ᾽ „οὐδεμίαν ἐκομίσαντο παρὰ τῶν πατρικίων, οὐδ᾽ „ἀπέλαυσαν οὐδενὸς τῶν κοινῶν ἀγαθῶν, ἀλλ᾽ ὡς „πολέμῳ ἁλόντες ἀφηρέθησαν πρὸς αὐτῶν καὶ τὴν „ἐλευθερίαν, ἣν ἀνασώσασθαι βουλόμενοι, καταλι-„πεῖν ἠναγκάσθησαν τὴν πατρίδα πόθῳ γῆς ἑτέρας, „ἐν ᾗ τὸ μὴ ὑβρίζεσθαι αὐτοῖς ἐλευθέροις οὖσιν „ὑπάρξει· καὶ οὔτε βιασάμενοι τὴν βουλὴν, οὔτε „πολέμῳ προσαναγκάσαντες, εὕραντο τὴν ἐπὶ τὰ „σφέτερα κάθοδον, ἀξιούσῃ τε καὶ δεομένῃ τὰ ἐκλει-„φθέντα ἀπολαβεῖν εἴξαντες. τούς τε ὅρκους διεξῄει, „καὶ τὰς συνθήκας τὰς ἐπὶ τῇ καθόδῳ γενομένας

„ἀνεκαλεῖτο· ἐν αἷς ἦν ἀμνηστία μὲν τὸ πρῶτον „πάντων, ἔπειτα ἐξουσία τοῖς πένησιν ἀρχὰς ἀπο„δεικνύναι, τιμωροὺς μὲν ἐσομένας σφίσιν αὐτοῖς, „τοῖς δὲ κατισχύειν βουλομένοις, ἀντιπάλους.“ διεξελθὼν δὲ ταῦτα, τοὺς νόμους ἐπιδείκνυτο, οὓς ὁ δῆμος ἐπεκύρωσεν οὐ πρὸ πολλοῦ, τόν τε περὶ τῶν δικαστηρίων τῆς μεταγωγῆς, ὡς ἔδωκεν ἡ βουλὴ τῷ δήμῳ τὴν ἐξουσίαν κρίνειν, οὓς ἂν αὐτοῖς δόξειε τῶν πατρικίων, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ψηφηφορίας, ὡς οὐκ ἔτι τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ τὴν κουριάτιν ἐποίει τῶν ψήφων κυρίαν.

XLVII. Διεξελθὼν δὲ τὸν ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγον, ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν Ἄππιον· „Ἔπειτα σὺ „τολμᾷς, εἶπε, λοιδορεῖσθαι τούτοις, δι᾽ οὓς μεγάλη „μὲν ἐκ μικρᾶς, ἐπιφανὴς δ᾽ ἐξ ἀδόξου γέγονεν ἡ „πόλις; καὶ στασιαστὰς ἑτέρους ἀποκαλεῖς, καὶ φυ„γαδικήν τινα τύχην ὀνειδίζεις. ὥσπερ οὐχ ἁπάντων „ἔτι τούτων μεμνημένων τὸ καθ᾽ ὑμᾶς, ὅτι στα„σιάσαντες οἱ σοὶ πρόγονοι πρὸς τοὺς ἐν τέλει, καὶ „τὴν ἑαυτῶν πατρίδα καταλιπόντες, ἐνθάδ᾽ ἱδρύν„θησαν ἱκέται; εἰ μὴ ἄρα ὑμεῖς μὲν ἐκλιπόντες τὴν „ἑαυτῶν πατρίδα πόθῳ τῆς ἐλευθερίας, καλὸν ἔργον „ἐπράττετε· Ῥωμαῖοι δὲ τὰ ὅμοια ὑμῖν δεδρακότες, „οὐ καλόν. τολμᾷς δὲ καὶ τὴν τῶν δημάρχων ἐξου„σίαν, ὡς ἐπὶ κακῷ παρεληλυθυῖαν εἰς τὴν πόλιν, „λοιδορεῖν; καὶ πείθεις τούτους καταλῦσαι τὴν τῶν „πενήτων ἐπικουρίαν τὴν ἱερὰν καὶ ἀκίνητον καὶ „μεγάλαις ἠσφαλισμένην ἐκ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων „ἀνάγκαις, ὦ μισοδημότατε καὶ τυραννικώτατε; καὶ

„οὐδὲ τοῦτ' ἄρα ἐδυνήθης μαθεῖν, ὅτι τῇ τε βουλῇ „καὶ τῇ σεαυτοῦ ἀρχῇ ταῦτα λέγων λοιδορεῖς; καὶ „γὰρ ἡ βουλὴ διαναστᾶσα πᾶσα πρὸς τοὺς βασι„λεῖς, ὧν οὐκέτι τὰς ὑπερηφανίας καὶ τὰς ὕβρεις „ὑποφέρειν ἠξίου, τὸ τῶν ὑπάτων ἀρχεῖον κατεστή„σατο, καὶ, πρὶν ἐκείνους ἐξελάσαι τῆς πόλεως, ἑτέ„ρους ἐποίησε τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας κυρίους. ὥστε „ἃ περὶ τῆς δημαρχίας λέγεις, ὡς ἐπὶ κακῷ παρελη„λυθυίας, ἐπειδὴ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ διχοστασίας ἔλαβε, „ταῦτα καὶ κατὰ τῆς ὑπατείας λέγεις. οὐδὲ γὰρ „ἐκείνην ἄλλη τις εἰσήγαγε πρόφασις, ἀλλ' ἡ πρὸς „τοὺς βασιλεῖς τῶν πατρικίων στάσις. ἀλλὰ τί ταῦ„τά σοι διαλέγομαι, ὡς χρηστῷ καὶ μετρίῳ πολίτῃ, „ὃν ἅπαντες ἴσασιν οὗτοι σκαιὸν ὄντα διὰ γένος, „καὶ πικρὸν, καὶ μισόδημον, καὶ τὸ θηριῶδες ὑπὸ „φύσεως οὐδέποτε ἐξημερῶσαι δυνάμενον; ἀλλ' οὐχ „ὁμόσε χωρῶ σοι, τὰ ἔργα ἐπίπροσθεν ποιησάμενος „τῶν λόγων, καὶ δείκνυμι, ὅσην ἰσχὺν ὁ δῆμος ἔχων „λέληθέ σε, ὃν οὐκ ᾐσχύνθης ἀνέστιον καὶ ῥυπαρὸν „καλῶν· καὶ ὅσην ἥδε ἡ ἀρχὴ δύναμιν, ἣν σε ὁ νό„μος ἐκτρέπεσθαι καὶ εἴκειν ἀναγκάζει; παρεὶς δὲ „καὶ αὐτὸς ἅπασαν εἰρωνείαν, ἔργου ἄρξομαι."

XLVIII. Ταῦτ' εἰπὼν, ὅρκον, ὅσπερ μέγιστος αὐτοῖς ἦν, διομοσάμενος, ἢ τὸν νόμον ἐπικυρώσειν, ἢ τοῦ ζῆν μεθήσεσθαι, σιωπῆς γενομένης ἐκ τοῦ πλήθους, καὶ ἐναγωνίου προσδοκίας, ἐφ' ᾧ μέλλει δρᾶν, ἐκέλευσε μεταχωρεῖν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τὸν Ἄππιον. ὡς δ' οὐκ ἐπείθετο, ἀλλὰ τοὺς ῥαβδούχους παραστησάμενος, καὶ τὸν ὄχλον, ὃν ἦγε παρασκευα-

σάμενος οἴκοθεν, ἀπεμάχετο μὴ παραχωρῆσαι τῆς ἀγορᾶς, σιωπὴν ὑποκηρυξάμενος ὁ Λεκτώριος ἀνεῖπεν, ὅτι τὸν ὕπατον εἰς φυλακὴν κελεύουσιν οἱ δήμαρχοι ἄγεσθαι. καὶ ὁ μὲν ὑπηρέτης κελευσθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ προσῆγεν, ὡς τοῦ σώματος ἐπιληψόμενος. τῶν δὲ ῥαβδούχων ὁ πρῶτος ἐπιτυχὼν, παίων αὐτὸν ἀπήλασε. κραυγῆς δ᾽ ἐκ τῶν παρόντων γενομένης μεγάλης καὶ ἀγανακτήσεως, ἵεται αὐτὸς ὁ Λεκτώριος παρακελευσάμενος τοῖς ὄχλοις ἀμύνειν· καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄππιον στῖφος ἔχοντες νέων πολὺ καὶ καρτερὸν, ὑφίστανται. καὶ μετὰ τοῦτο λόγοι τε ἀσχήμονες ἐγένοντο εἰς ἀλλήλους, καὶ καταβοαὶ, καὶ σωμάτων ὠθισμοί· καὶ τελευτῶσα εἰς χεῖρας ἀπέσκηψεν ἡ ἔρις, καὶ εἰς λίθων ἤρξαντο προβαίνειν βολάς. ἐπέσχε δὲ ταῦτα, καὶ τοῦ μὴ προσωτέρω χωρῆσαι τὰ δεινὰ Κοΐντιος, ἅτερος τῶν ὑπάτων, αἴτιος ἐγένετο, δεόμενός τε ἁπάντων καὶ λιπαρῶν σὺν τοῖς πρεσβυτάτοις τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ εἰς μέσους τοὺς ἀψιμαχοῦντας ὠθούμενος. ἦν δὲ καὶ τῆς ἡμέρας τὸ λειπόμενον βραχὺ μέρος· ὥστ᾽ ἀκούσιοι ἀπ᾽ ἀλλήλων διελύθησαν. ταῖς δ᾽ ἑξῆς ἡμέραις αἵ τ᾽ ἀρχαὶ ἀλλήλαις ἐνεκάλουν· ὁ μὲν ὕπατος τοῖς δημάρχοις, ὅτι καταλύειν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἠξίουν, ἐς τὸ δεσμωτήριον τὸν ὕπατον ἀπάγειν κελεύσαντες· τῷ δὲ ὑπάτῳ οἱ δήμαρχοι, ὡς ἐμβεβληκότι πληγὰς σώμασιν ἱεροῖς, καθωσιωμένοις ὑπὸ τοῦ νόμου· καὶ ὁ Λεκτώριος τὰ ἴχνη τῶν πληγῶν εἶχεν ἐπὶ τῆς ὄψεως ἔτι φανερά· ἥ τε πόλις ὅλη διοιδοῦσα καὶ ἀγριαινομένη διειστήκει. ἔπειτα ὁ μὲν δῆμος ἐφρούρει τὸ

Καπιτώλιον ἅμα τοῖς δημάρχοις, οὔτε ἡμέρας, οὔτε νυκτὸς ἐκλείπων αὐτοῦ τὴν φυλακήν. ἡ δὲ βουλὴ συνιοῦσα, πολλὴν καὶ ἐπίπονον ἐποιεῖτο ζήτησιν, ὅπως χρὴ παῦσαι τὴν διχοστασίαν, τοῦ τε κινδύνου τὸ μέγεθος ἐνθυμουμένη, καὶ ὅτι οὐδὲ τοῖς ὑπάτοις τὰ αὐτὰ παρειστήκει φρονεῖν. ὁ μὲν γὰρ Κοΐντιος εἴκειν τῷ δήμῳ τὰ μέτρια ἠξίου, ὁ δ' Ἄππιος μέχρι θανάτου ἀντεῖχεν.

Lex de tributis comitiis.

XLIX. Ὡς δ' οὐδὲν ἐγίνετο πέρας, χωρὶς ἑκάστους ἀπολαμβάνων ὁ Κοΐντιος, τούς τε δημάρχους, καὶ τὸν Ἄππιον, ἐδεῖτο καὶ ἐλιπάρει, καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων ἀναγκαιότερα ἡγεῖσθαι ἠξίου. ὁρῶν δὲ τοὺς μὲν ἤδη πεπειροτέρους γεγονότας, τὸν δὲ συνάρχοντα ἐπὶ τῆς αὐτῆς αὐθαδείας μένοντα, πείθει τοὺς ἀμφὶ Λεκτώριον, ὑπὲρ ἁπάντων τῶν τ' ἰδίων ἐγκλημάτων καὶ τῶν δημοσίων, τὴν βουλὴν ποιῆσαι κυρίαν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο διεπράξατο, συνεκάλει τὴν βουλὴν, καὶ τοὺς δημάρχους πολλὰ ἐπαινέσας, καὶ τοῦ συνάρχοντος δεηθεὶς, μὴ ἀντιπράττειν τῇ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως, ἐκάλει τοὺς εἰωθότας ἀποφαίνεσθαι γνώμας. πρῶτος δὲ κληθεὶς Πόπλιος Οὐαλέριος Ποπλικόλας γνώμην ἀπεφήνατο τήνδε· ὅσα μὲν ἀλλήλοις ἐγκαλοῦσιν οἵ τε δήμαρχοι καὶ ὁ ὕπατος, ὑπὲρ ὧν ἔπαθον, ἢ ἔδρασαν ἐν τῇ ταραχῇ, ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἐπιβουλῆς, οὐδ' οἰκείας πλεονεξίας ἕνεκα εἰς αὐτὰ κατέστησαν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίας, ἀφεῖσθαι δημοσίᾳ, καὶ μηδεμίαν ὑπὲρ αὐτῶν εἶναι

δίκην· περὶ δὲ τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ὁ ὕπατος Ἄππιος οὐκ ἐᾷ νόμον ἀπροβούλευτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκφέρειν, προβουλεῦσαι περὶ τούτου τὸ συνέδριον· τοὺς δὲ δημάρχους ἅμα τοῖς ὑπάτοις ἐπιμέλειαν ποιήσασθαι τῆς τε ὁμονοίας τῶν πολιτῶν, ὅταν ἡ ψῆφος περὶ αὐτοῦ διαφέρηται, καὶ τῆς εὐκοσμίας. ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, εὐθὺς ἀνέδωκε τὴν ὑπὲρ τοῦ νόμου ψῆφον ὁ Κοΐντιος τῷ συνεδρίῳ, καὶ πολλὰ μὲν Ἀππίου κατηγορήσαντος, πολλὰ δὲ τῶν δημάρχων ἀντιλεξάντων, ἐνίκα παρὰ πολλὰς ψήφους ἡ τὸν νόμον εἰσφέρειν ἀξιοῦσα γνώμη. ἐπικυρωθέντος δὲ τοῦ προβουλεύματος, αἱ τ' ἴδιαι τῶν ἀρχόντων διαφοραὶ διελύθησαν, καὶ ὁ δῆμος, ἀγαπητῶς δεξάμενος τὸ συγχώρημα τῆς βουλῆς, ἐπεψήφισε τὸν νόμον. ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου τὰ τῶν δημάρχων καὶ ἀγορανόμων ἀρχαιρέσια μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, δίχα οἰωνῶν τε καὶ τῆς ἄλλης ὀττείας ἁπάσης, αἱ φυλετικαὶ ψηφηφοροῦσιν ἐκκλησίαι. αὕτη λύσις ἐγένετο τῆς τότε κατασχούσης ταραχῆς τὴν πόλιν.

L. Καὶ μετ' οὐ πολὺ στρατιὰς ἐδόκει Ῥωμαίοις καταγράφειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἐκπέμπειν ἀμφοτέρους ἐπί τ' Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους. δυνάμεις γὰρ ἐξ ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν μεγάλαι ἐξεληλυθέναι ἠγγέλλοντο, καὶ προνομεύειν τοὺς Ῥωμαίων συμμάχους. παρασκευασθεισῶν δὲ τῶν δυνάμεων σὺν τάχει, Κοΐντιος μὲν Αἰκανοῖς πολεμήσων ᾤχετο, Ἄππιος δὲ Οὐολούσκοις, κλήρῳ διαλαχόντες τὰς ἀρχάς. συνέβη δὲ τῶν ὑπάτων ἑκατέρῳ τὰ εἰκότα

πάσχειν· ἡ μὲν γὰρ τῷ Κοϊντίῳ προσνεμηθεῖσα στρατιά, τὴν ἐπιείκειάν τε καὶ μετριότητα τοῦ ἀνδρὸς ἀσπαζομένη, πρόθυμος ἦν εἰς ἅπαντα τὰ ἐπιταττόμενα, καὶ τὰ πλεῖστα αὐτοκέλευστος ὑφίστατο κινδυνεύματα, δόξαν τῷ ἡγεμόνι καὶ τιμὴν πράττουσα· καὶ διεξῆλθε πολλὴν τῆς Αἰκανῶν χώρας ληλατοῦσα, οὐ τολμώντων εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῶν πολεμίων· ἐξ ἧς λάφυρα πολλὰ καὶ ὠφελείας μεγάλας ἐκτήσατο. χρόνον δ' οὐ πολὺν ἐν τῇ πολεμίᾳ διατρίψασα, παρῆν εἰς τὴν πόλιν ἀπαθὴς κακῶν, λαμπρὸν ἐπὶ τοῖς ἔργοις τὸν στρατηγὸν ἄγουσα. ἡ δὲ τῷ Ἀππίῳ συνεξελθοῦσα δύναμις, μίσει τῷ πρὸς αὐτὸν, πολλὰ ὑπερεῖδε τῶν πατρίων. τά τε γὰρ ἄλλα ἐθελοκακοῦσα ἐν ὅλῃ τῇ στρατείᾳ, καὶ ὀλιγωροῦσα τοῦ ἡγεμόνος διετέλεσε, καὶ ἐπειδὴ μάχεσθαι ἔδει τῇ Οὐολούσκων στρατιᾷ, καταστιαθεῖσα ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων εἰς τάξιν, οὐκ ἠξίωσε τοῖς πολεμίοις εἰς χεῖρας ἰέναι· ἀλλ' οἵ τε λοχαγοὶ καὶ οἱ πρόμαχοι αὐτῶν, οἱ μὲν τὰ σημεῖα ῥίψαντες, οἱ δὲ τὴν τάξιν ἐγκαταλιπόντες, ἔφευγον ἐπὶ τὸν χάρακα. καὶ εἰ μὴ θαυμάσαντες τὸ παράλογον τῆς φυγῆς αὐτῶν οἱ πολέμιοι, καὶ δείσαντες μὴ ἐνέδρα τις ᾖ, τῆς ἐπὶ πλεῖον διώξεως ἀπετράποντο, τὸ πλεῖον ἂν μέρος τῶν Ῥωμαίων διέφθαρτο. ἐποίουν δὲ ταῦτα φθόνῳ τοῦ ἡγεμόνος, ἵνα μὴ, καλὸν ἀγώνισμα ὁ ἀνὴρ διαπραξάμενος, θριάμβῳ τε καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιλαμπρυνθῇ τιμαῖς. τῇ δὲ κατόπιν ἡμέρᾳ τὰ μὲν ἐπιτιμῶντος αὐτοῖς τοῦ ὑπάτου τῆς ἀδόξου φυγῆς, τὰ δὲ παρακαλοῦντος ἔργον αἴσχιστον ἀναλύσασθαι καλῷ

ἀγῶνι, τὰ δ' ἀπειλοῦντος, εἰ μὴ στήσονται παρὰ τὰ δεινὰ, χρήσεσθαι τοῖς νόμοις, ἀπειθείᾳ τε διεχρῶντο καὶ καταβοῇ, καὶ ἀπάγειν σφᾶς ἐκέλευον ἐκ τῆς πολεμίας, ὡς ἀδύνατοι ἔτι ὄντες ὑπὸ τραυμάτων ἀντέχειν. κατεδήσαντο γὰρ αὐτῶν οἱ πολλοὶ τοὺς ὑγιεῖς χρῶτας, ὡς τραυματίαι. ὥστε ὁ Ἄππιος ἠναγκάσθη ἀπάγειν τὸν στρατὸν ἐκ τῆς πολεμίας· καὶ Οὐολοῦσκοι, ἀπιοῦσιν ἑπόμενοι, πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. ὡς δ' ἐν τῇ φιλίᾳ ἐγένοντο, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν αὐτοὺς ὁ ὕπατος, καὶ πολλὰ ὀνειδίσας, ἔφη χρήσεσθαι τῇ κατὰ τῶν λειποτακτῶν κολάσει. καὶ πολλὰ δεομένων τῶν πρεσβευτῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τέλει, μετριάσαι, καὶ μὴ συμφορὰν ἐπὶ συμφορᾷ προσθεῖναι τῇ πόλει, λόγον οὐδενὸς αὐτῶν ποιησάμενος, ἐκύρωσε τὴν κόλασιν. καὶ μετὰ τοῦτο οἱ λοχαγοί τε ὧν οἱ λόχοι ἔφυγον, καὶ οἱ πρόμαχοι τῶν σημείων, ὅσοι τὰ σημεῖα ἀπολωλέκεσαν, οἱ μὲν πελέκει τοὺς αὐχένας ἀπεκόπησαν, οἱ δὲ ξύλοις παιόμενοι διεφθάρησαν· ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου πλήθους ἀπὸ δεκάδος ἑκάστης εἷς ἀνὴρ, ὁ λαχὼν κλήρῳ, πρὸ τῶν ἄλλων ἀπέθνησκεν. αὕτη Ῥωμαίοις πάτριός ἐστι κατὰ τῶν λιπόντων τὰς τάξεις, ἢ προεμένων τὰς σημείας, ἡ κόλασις. καὶ μετὰ ταῦτ' αὐτός τε μισούμενος ὁ στρατηγὸς, καὶ τῆς στρατιᾶς ὅσον ἔτι περιῆν, κατηφὲς καὶ ἄτιμον ἐπαγόμενος, τῶν ἀρχαιρεσίων καθηκόντων, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα

L. Valerio II. et Ti. Aemilio coss. agitata res agraria.

LI. Ἀποδειχθέντων δὲ μετ' ἐκείνους ὑπάτων

Λουκίου Οὐαλερίου τὸ δεύτερον καὶ Τιβερίου Αἰμιλίου, βραχύν τινα χρόνον ἐπισχόντες οἱ δήμαρχοι, τὸν ὑπὲρ κληρουχίας πάλιν εἰσῆγον λόγον· καὶ προσιόντες τοῖς ὑπάτοις, ἠξίουν βεβαιῶσαι τῷ δήμῳ τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἐποιήσατο ἡ βουλή, Σπορίου Κασσίου καὶ Πρόκλου Οὐεργινίου ὑπατευόντων, δεόμενοί τε καὶ λιπαροῦντες. καὶ οἱ ὕπατοι αὐτοῖς συνελάμβανον ἀμφότεροι, Τιβέριος μὲν Αἰμίλιος κότον τινὰ παλαιὸν εἰς τὴν βουλὴν οὐκ ἄλογον ἀναφέρων, ὅτι τῷ πατρὶ αὐτοῦ θρίαμβον αἰτουμένῳ κατάγειν οὐκ ἐπέτρεψεν. ὁ δὲ Οὐαλέριος, ἀποθεραπεῦσαι τοῦ δήμου τὴν ὀργὴν βουλόμενος, ἣν εἶχε πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τῷ Σπορίου Κασσίου θανάτῳ, ὃν ἀπέκτεινεν ὡς ἐπιχειροῦντα βασιλείᾳ, ταμίας ὢν τότε Οὐαλέριος, ἄνδρα τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν γενομένων ἐπιφανέστατον ἐν ἡγεμονίαις τε πολέμων καὶ πολιτικαῖς πράξεσιν, ὃς καὶ τὸ περὶ τῆς κληρουχίας πολίτευμα πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ δι' αὐτὸ μάλιστα ὑπὸ τῶν πατρικίων, ὡς δῆμον αἱρούμενος πρὸ αὐτῶν, ἐμισήθη. τότε δ' οὖν ὑποσχομένων τῶν ὑπάτων αὐτοῖς προθήσειν ἐν τῇ βουλῇ τὸν ὑπὲρ τῆς διανομῆς τῶν δημοσίων κλήρων λόγον, καὶ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ νόμου συναρεῖσθαι, πιστεύσαντες αὐτοῖς οἱ δήμαρχοι, παρῆσαν ἐπὶ τὴν βουλὴν, καὶ λόγους διεξῆλθον ἐπιεικεῖς. οἷς οὐδὲν ἀντιλέξαντες οἱ ὕπατοι, ὡς μὴ φιλονεικίας δόξαν ἀπενέγκαιντο, γνώμην ἀποδείκνυσθαι τοὺς πρεσβυτέρους ἠξίουν. ἦν δ' ὁ πρῶτος ὑπ' αὐτῶν κληθεὶς Λούκιος Αἰμίλιος, θατέρου τῶν ὑπάτων πατήρ·

„ὥς ἔφη δοκεῖν αὐτῷ καὶ δίκαιον, καὶ συμφέρον „ἔσεσθαι τῇ πόλει, πάντων εἶναι τὰ κοινὰ, καὶ μὴ „ὀλίγων· τῷ τε δήμῳ πείθοντι ὑπουργεῖν συνεβού-„λευεν, ἵνα χάρις ἡ παραχώρησις γένηται αὐτῶν. „πολλὰ γὰρ καὶ ἄλλα μὴ δόντας αὐτῷ κατὰ προαί-„ρεσιν, ὑπ᾿ ἀνάγκης συγκεχωρηκέναι· τούς τε κατ-„έχοντας τὰς κτήσεις, ὧν ἐκαρπώσαντο χρόνων λα-„θόντες, ἠξίου χάριν εἰδέναι· κωλυομένους δὲ, μὴ „φιλοχωρεῖν. ἔφη τε, σὺν τῷ δικαίῳ, ὃ πάντες ὁμο-„λογήσειαν ἰσχυρὸν εἶναι, τὰ μὲν δημόσια κοινὰ „πάντων εἶναι, τὰ δ᾿ ἴδια ἑκάστου τῶν νόμῳ κτη-„σαμένων· καὶ ἀναγκαῖον ἤδη τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τῆς „βουλῆς γεγονέναι, πρὸ ἐτῶν ἑπτακαίδεκα τὴν γῆν „διανέμειν ψηφισαμένης. καὶ τοῦτ᾿ ἀπέφηνεν ἐπὶ „τῷ συμφέροντι τότ᾿ αὐτὴν βεβουλεῦσθαι, ἵνα μήτε „γῆ χέρσος ᾖ, καὶ ὁ τὴν πόλιν οἰκουρῶν πένης μὴ „ἀργὸς, ὥσπερ νῦν, τοῖς ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς φθο-„νῶν· ἐπιτρέφηται δὲ τῇ πόλει νεότης ἐν ἐφεστίοις „καὶ κλήροις πατρῴοις, ἔχουσά τι ἐπὶ τῷ καλῶς τε-„τράφθαι μέγα φρονεῖν· ἐπεὶ τοῖς γ᾿ ἀκλήροις καὶ „ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κτημάτων, ἃ μισθοῦ ἐργάζονται, „γλίσχρως διατρεφομένοις, ἢ ἀρχῆθεν μὴ ἐμφύε-„σθαι ἔρωτα γενεᾶς τέκνων, ἢ ἐμφύντα πονηρὸν „ἐκφέρειν καρπὸν, καὶ οὐδ᾿ εὐτυχῆ, ἐκ ταπεινῶν τε „συμποριςθέντα, οἷα εἰκὸς, γάμων, καὶ ἐν κατεπτω-„χευμέναις τραφέντα τύχαις. ἐγὼ μὲν οὖν, ἔφη, „γνώμην ἀποδείκνυμι, τά τε προβουλευθέντα ὑπὸ „τοῦ συνεδρίου, καὶ διὰ τὰς μεταξὺ ταραχὰς „παρειλκυσμένα, ἐμπεδοῦν τοὺς ὑπάτους, καὶ

„τοὺς ποιησομένους τὴν διανομὴν ἄνδρας ἀπο-„δεικνύναι.“

App. Claudii sententia.

LII. Ταῦτ' εἰπόντος Αἰμιλίου, δεύτερος κληθεὶς Ἄππιος Κλαύδιος, ὁ τῷ πρόσθεν ὑπατεύσας ἔτει, τὴν ἐναντίαν γνώμην ἀπεφήνατο, „διδάσκων, „ὡς οὐθ' ἡ βουλὴ διανεῖμαι τὰ δημόσια πράγματα „προαίρεσιν ἔσχε· πάλαι γὰρ ἂν εἰληφέναι τὰ δόξαν-„τα αὐτῇ τέλος· ἀλλ' εἰς χρόνον καὶ διάγνωσιν ἑτέ-„ραν ἀνεβάλετο, παῦσαι προθυμουμένη τὴν τότε „κατασχοῦσαν στάσιν, ἣν εἰσῆγεν ὁ τῇ τυραννίδι „ἐπιχειρῶν ὕπατος, καὶ μετὰ ταῦτα δίκας δοὺς κα-„λάς· οὔτε οἱ μετὰ τὸ προβούλευμα λαχόντες ὕπα-„τοι τέλος τοῖς ἐψηφισμένοις ἐπέθεσαν, ὁρῶντες, „ὅσων εἰσελεύσεται κακῶν εἰς τὴν πόλιν ἀρχὴ, συν-„εθισθέντων τὰ κοινὰ τῶν πενήτων διαλαγχάνειν· „αἵ τε μετ' ἐκείνους πεντεκαίδεκα ὑπατεῖαι, πολλῶν „αὐταῖς ἐπαχθέντων ὑπὸ τοῦ δήμου κινδύνων, οὐ-„δὲν ὑπέμειναν, ὃ μὴ συνέφερε πράττειν, διὰ τὸ „μηδ' ἐξεῖναι σφίσι κατὰ τὸ προβούλευμα, τοὺς „γεωμόρους ἀποδεικνύναι, ἀλλὰ τοῖς πρώτοις ὑπά-„τοις ἐκείνοις. ὥστ' οὐδ' ὑμῖν, ἔφησεν, ὦ Οὐαλέριε „καὶ σὺ Αἰμίλιε, τοὺς ἀναδασμοὺς εἰσφέρειν, οὓς „οὐκ ἐπέταξεν ὑμῖν τὸ συνέδριον, οὔτε καλῶς ἔχει, „προγόνων οὖσιν ἀγαθῶν, οὔτ' ἀσφαλῶς. καὶ περὶ „μὲν τοῦ προβουλεύματος, ὡς οὐ κρατεῖσθαι ὑπ' „αὐτοῦ οἱ τοσούτοις ὕστερον ὑπατεύσαντες χρόνοις, „ταῦτα ἱκανά. περὶ δὲ τοῦ βιασαμένους τινὰς ἢ

„λαθόντας σφετερίσασθαι τὰ δημόσια, βραχὺς „ἀπαρκεῖ μοι λόγος. εἴ γάρ τις οἶδε καρπούμενόν „τινα, ὧν οὐκ ἔχει κτῆσιν ἀποδεῖξαι νόμῳ, μήνυσιν „ἀπενεγκάτω πρὸς τοὺς ὑπάτους, καὶ κρινάτω κατὰ „τοὺς νόμους, οὓς οὐ νεωστὶ δεήσει γράφειν· πάλαι „γὰρ ἐγράφησαν, καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς ἠφάνικε χρόνος. „ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τοῦ συμφέροντος ἐποιεῖτο λό„γους Αἰμίλιος, ὡς ἐπὶ τῷ πάντων ἀγαθῷ τῆς κλη„ρουχίας ἐσομένης, οὐδὲ τοῦτο τὸ μέρος ἀνέλεγκτον „ἐᾶσαι βούλομαι. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ τὸ αὐτόθι μόνον „οὗτός γε ὁρᾷν, τὸ δὲ μέλλον οὐ προσκοπεῖν, ὅτι τὸ „μικρὸν εἶναι δοκοῦν ἔτι τὸ τῶν δημοσίων τοῖς „ἀργοῖς καὶ ἀπόροις, πολλῶν ἔσται καὶ μεγάλων „κακῶν αἴτιον. τὸ γὰρ ἔθος τὸ συνεισπορευόμενον „ἅμα τούτῳ, καὶ διαμένον ἐν τῇ πόλει, καὶ μέχρι „παντὸς ὀλέθριον ἔσται καὶ δεινόν· οὐ γὰρ ἐξαιρεῖ „τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἐκ τῆς ψυχῆς τὸ τυγχάνειν „αὐτῶν, ἀλλ' αὔξει, καὶ πονηροτέρας ποιεῖ. τεκμή„ρια δ' ὑμῖν γενέσθω τούτων τὰ ἔργα· τί γὰρ „δεῖ τοῖς λόγοις ὑμᾶς τοῖς ἐμοῖς, ἢ τοῖς Αἰμιλίου „προσέχειν;

LIII. „Ἴστε δήπου πάντες, ὅσους ἐχειρωσά„μεθα πολεμίους, καὶ ὅσην γῆν προνομεύσαμεν, „καὶ ὅσα λάφυρα ἐκ τῶν ἁλόντων χωρίων ἐλάβομεν, „ὧν οἱ πολέμιοι στερούμενοι, τέως εὐδαίμονες ὄντες, „ἐν πολλῇ κατέστησαν ἀπορίᾳ· καὶ ὅτι τούτων οὐ„δενὸς ἀπηλάθησαν, οὐδὲ μεῖον ἐκτήσαντο ἐν ταῖς „διανομαῖς οἱ τὴν ἀπορίαν ὀδυρόμενοι. ἆρ' οὖν διὰ „ταύτας τὰς ἐπικτήσεις ἐπανορθωσάμενοι φαίνονται

„τι τῆς παλαιᾶς τύχης, καὶ προεληλυθότες εἰς ἐπι-
„φάνειαν τοῖς βίοις; ἐβουλόμην μὲν ἄν, καὶ θεοῖς
„εὐξάμην, ἵνα ἧττον ἦσαν οἱ ἐπίσκηνοι λυπηροὶ τῇ
„πόλει. νῦν δ' ὁρᾶτε γὰρ καὶ ἀκούετε αὐτῶν ὀδυρο-
„μένων, ὅτι ἐν ἐσχάτῃ εἰσὶν ἀπορίᾳ. ὥστ' οὐδ' εἰ
„ταῦτα, ἃ νῦν αἰτοῦνται, καὶ ἔτι τούτων λάβοιεν
„πλείονα, ἐπανορθώσονται τοὺς βίους. οὐ γὰρ ἐν
„ταῖς τύχαις αὐτῶν ἐνοικεῖ τὸ ἄπορον, ἀλλ' ἐν τοῖς
„τρόποις· οὓς οὐχ οἷον ὁ βραχὺς οὗτος ἐκπληρώσει
„κλῆρος, ἀλλ' οὐδ' αἱ σύμπασαι βασιλέων τε καὶ
„τυράννων δωρεαί. δράσομέν γ', εἰ καὶ ταῦτα συγ-
„χωρήσομεν αὐτοῖς, ὅμοια τοῖς πρὸς ἡδονὴν θερα-
„πεύουσι τοὺς κάμνοντας ἰατροῖς. οὐ γὰρ τὸ νοσοῦν
„ὑγιασθήσεται τῆς πολιτείας μέρος, ἀλλὰ καὶ τὸ
„ὑγιαῖνον ἀπολαύσει τῆς νόσου. καθόλου δ', ὦ
„βουλή, πολλῆς ὑμῖν δεῖ ἐπιμελείας τε καὶ φροντί-
„δος, ὅπως ἂν σώσητε πάσῃ προθυμίᾳ διαφθειρό-
„μενα τὰ ἔθη τῆς πόλεως. ὁρᾶτε γάρ, εἰς ἃ προελή-
„λυθεν ἡ τοῦ δήμου ἀκοσμία, καὶ ὡς οὐκέτι ἄρχε-
„σθαι πρὸς τῶν ὑπάτων ἀξιοῖ· ᾧ γ' οὐ μετεμέλησε
„τῶν ἐνθάδε πραττομένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ στρατοπέ-
„δου τὴν αὐτὴν ἀκοσμίαν ἀπεδείξατο, ὅπλα τε
„ῥίψας, καὶ τάξεις ἐκλιπών, καὶ σημεῖα πολεμίοις
„προέμενος, καὶ φυγῇ, πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐπο-
„νειδίστῳ χρησάμενος, ὥσπερ ἐμοῦ μόνον ἀφαιρη-
„σόμενος τὴν ἐκ τῆς νίκης δόξαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς
„πατρίδος τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν κλέος. καὶ νῦν Οὐο-
„λούσκοις κατὰ Ῥωμαίων ἵσταται τρόπαια, καὶ κο-
„σμεῖται τοῖς ἡμετέροις λαφύροις τἀκείνων ἱερά, καὶ

„ἐν αὐχήμασιν, ἡλίκοις οὔ πώποτε, αἱ πόλεις αὐτῶν „εἰσιν, αἱ τέως ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ τε καὶ κατα-„σκαφῆς τῶν ἡμετέρων δεόμεναι ἡγεμόνων. ἆρά γε „δίκαιον ἢ καλὸν, ἐπὶ τοιούτοις κατορθώμασι χάριν „αὐτοῖς ὑμᾶς εἰδέναι, καὶ δημοσίαις ἐπικοσμεῖν „δωρεαῖς κληρουχήσαντας τὴν γῆν, ἧς πολέμιοι κρα-„τοῦσι, τὸ κατὰ τούτους εἶναι μέρος; ἀλλὰ τί δεῖ „τούτοις ἐγκαλεῖν, οἷς δι' ἀπαιδευσίαν τε καὶ δυσγέ-„νειαν ὀλίγος ἐστὶ τῶν καλῶν λόγος; ὁρῶντας, ὡς „οὐδ' ἐν τοῖς ἡμετέροις ἤθεσι πᾶσιν οἰκεῖ ἔτι τὸ „ἀρχαῖον φρόνημα, ἀλλ' αὐθάδεια μὲν ἡ σεμνότης „καλεῖται πρὸς ἐνίων, μωρία δ' ἡ δικαιοσύνη, μανι-„κὸν δὲ τὸ ἀνδρεῖον, καὶ ἠλίθιον τὸ σῶφρον. ἃ δὲ „μισητὰ παρὰ τοῖς προτέροις ἦν, ταῦτα πυργοῦταί „τε νῦν, καὶ θαυμάσια ἡλίκα φαίνεται τοῖς διε-„φθαρμένοις ἀγαθὰ, ἀνανδρία καὶ βωμολοχία καὶ „κακοήθεια, καὶ τὸ πανοῦργον σοφὸν, καὶ τὸ πρὸς „πάντα ἰταμὸν, καὶ τὸ μηδενὸς τῶν κρειττόνων ἀντ-„έχεσθαι εὐπειθές· ἃ πολλὰς ἤδη πόλεις ἰσχυρὰς „λαβόντα ἐκ βάθρων ἀνέστρεψε. ταῦτα ὑμῖν, ὦ „βουλὴ, εἴτε ἡδέα ἐστὶν ἀκούειν, εἴτ' ἀνιαρὰ, μετὰ „πάσης ἀληθείας καὶ παῤῥησίας εἴρηται, τοῖς μὲν „πεισθησομένοις ὑμῶν, ἐὰν ἄρα πεισθῆτε, ἔν τε τῷ „παρόντι χρήσιμα, καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀσφαλῆ· ἐμοὶ „δ', ὃς ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἰδίας ἀπεχθείας „ἀναιροῦμαι, πολλῶν ἐσόμενα κινδύνων αἴτια. „προορᾶν γὰρ ἱκανός εἰμι τὰ συμβησόμενα ἐκ λο-„γισμοῦ, καὶ παραδείγματα ποιοῦμαι τὰ ἀλλότρια „πάθη τῶν ἐμαυτοῦ."

App. Claudius moritur.

LIV. Ταῦτ᾽ εἰπόντος Ἀππίου, καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγου δεῖν πάντων τὴν αὐτὴν γνώμην ἀποφηναμένων, ἡ μὲν βουλὴ διελύετο. οἱ δὲ δήμαρχοι, δι᾽ ὀργῆς ἔχοντες τὴν ἀποτυχίαν, ἀπῄεσαν, καὶ μετὰ τοῦτ᾽ ἐσκόπουν, ὅπως τιμωρήσωνται τὸν ἄνδρα· ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς πολλὰ βουλευσαμένοις, δίκῃ τὸν Ἄππιον ὑπαγαγεῖν θάνατον ἐχούσῃ τὸ τίμημα. καὶ μετὰ ταῦτ᾽ ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀνδρὸς κατηγορήσαντες, παρεκάλουν ἥκειν ἅπαντας εἰς τὴν ἀποδειχθησομένην ἡμέραν, ὡς διοίσοντας ὑπὲρ αὐτοῦ ψῆφον. ἃ δὲ κατηγορεῖν ἔμελλον, ταῦτ᾽ ἦν· ὅτι πονηρὰς ἐτίθει κατὰ τοῦ δήμου γνώμας, καὶ στάσιν εἰσῆγεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ δημάρχῳ χεῖρας ἐπήνεγκε, παρὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους· καὶ στρατιᾶς ἡγησάμενος, σὺν βλάβῃ τε καὶ αἰσχύνῃ μεγάλῃ ἀνέστρεψε. ταῦτα προειπόντες ἐν τῷ πλήθει, καὶ ῥητήν τινα ἡμέραν ἀποδείξαντες, ἐν ᾗ τέλος ἔφησαν ἐπιθεῖναι τῇ δίκῃ, παρήγγειλαν αὐτῷ παρεῖναι τότε ἀπολογησομένῳ. ἀγανακτούντων δὲ ἁπάντων τῶν πατρικίων, καὶ παρεσκευασμένων ἁπάσῃ προθυμίᾳ σώζειν τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν Ἄππιον παρακαλούντων εἶξαι τῷ καιρῷ, καὶ σχῆμα ταῖς παρούσαις τύχαις ἁρμόττον μεταλαβεῖν, οὐδὲν ἔφη ποιήσειν ὁ ἀνὴρ οὔτ᾽ ἀγεννές, οὔτε τῶν προγεγονότων ἔργων ἀνάξιον, μυρίους δ᾽ ἂν ὑπομεῖναι θανάτους πρότερον, ἢ γονάτων ἅψασθαί τινος· τούς τε ὑπὲρ αὐτοῦ δεῖσθαι παρεσκευασμένους διεκώλυεν, εἰπών, ὡς διπλασίως ἂν αἰδεσθείη

ταῦτα ὑπὲρ αὐτοῦ ποιοῦντας ἑτέρους ὁρῶν, ἃ μηδὲ ὑπὲρ αὐτοῦ πράττειν πρέποντα ἡγεῖται. ταῦτά τε δὴ καὶ πολλὰ ὅμοια τούτοις λέγων, καὶ οὔτ' ἐσθῆτα ἀλλάξας, οὔτε τὸ τῆς ὄψεως γαῦρον ἀλλοιώσας, οὔτε φρονήματός τι ὑφέμενος, ὡς εἶδεν ὀρθὴν καὶ μετέωρον ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τοῦ ἀγῶνος τὴν πόλιν, ὀλίγων ἔτι λειπομένων ἡμερῶν, ἑαυτὸν διεχρήσατο. οἱ μέντοι προσήκοντες αὐτῷ νόσον ἐσκήπτοντο γενέσθαι τοῦ θανάτου αἰτίαν. προενεχθέντος δὲ τοῦ σώματος εἰς τὴν ἀγορὰν, ὁ μὲν υἱὸς αὐτοῦ προσιὼν τοῖς δημάρχοις καὶ τοῖς ὑπάτοις, ἠξίου τὴν νόμιμον ἐκκλησίαν αὐτῷ συναγαγεῖν, καὶ τὸν ἐν ἔθει Ῥωμαίοις ὄντα ἐπὶ ταῖς ταφαῖς ἀγορεύεσθαι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν λόγον ἐπιτρέψαι περὶ τοῦ πατρος διελθεῖν. οἱ δὲ δήμαρχοι, καλουμένης ἔτι τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐνίσταντο, καὶ παρήγγελλον τῷ μειρακίῳ τὸν νεκρὸν ἀποφέρειν. οὐ μὴν ὁ δῆμός γ' ἠνέσχετο, οὐδὲ περιεῖδε τὴν ὕβριν, ἄτιμον ἐκβληθῆναι τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐπέτρεψε τῷ μειρακίῳ τὰς νομιζομένας ἀποδοῦναι τῷ πατρὶ τιμάς. Ἄππιος μὲν οὖν τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν.

Bellum cum Aequis et Sabinis.

LV Οἱ δὲ ὕπατοι τὰς δυνάμεις καταγράψαντες, ἐξῆγον ἐκ τῆς πόλεως· Λούκιος μὲν Οὐαλέριος Αἰκανοῖς πολεμήσων, Τιβέριος δ' Αἰμίλιος Σαβίνοις. καὶ γὰρ οὗτοι κατὰ τὸν τῆς στάσεως καιρὸν ἐνέβαλον εἰς τὴν Ῥωμαίων χώραν, καὶ πολλὴν αὐτῆς κακώσαντες ἀπῆλθον, λείαν ἄφθονον περιβαλόμενοι.

Αἰκανοὶ μὲν οὖν πολλάκις εἰς χεῖρας ἐλθόντες, καὶ πολλὰς πληγὰς λαβόντες, εἰς τὸν χάρακα ἐν ἐχυρῷ χωρίῳ κείμενον κατέφευγον, καὶ τὸ λοιπὸν οὐκέτι προῄεσαν εἰς μάχην. ὁ δὲ Οὐαλέριος ἐπεχείρησε μὲν πολιορκεῖν αὐτῶν τὸ στρατόπεδον, ἐκωλύθη δὲ ὑπὸ τοῦ δαιμονίου. προϊόντι γὰρ αὐτῷ, καὶ ἤδη ἔργου ἐχομένῳ, ζόφος ἐξ οὐρανοῦ γίνεται καὶ ὄμβρος πολὺς, καὶ ἀστραπαί τε καὶ βρονταὶ σκληραί. διασκεδασθείσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὅ τε χειμὼν εὐθὺς ἐπαύσατο, καὶ πολλὴ κατέσχε τὸν τόπον αἰθρία. τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ὀττευσάμενος ὁ ὕπατος, καὶ τῶν μάντεων κωλυόντων πολιορκεῖν τὸ χωρίον, ἀποτραπεὶς τὴν γῆν αὐτῶν ἐκάκου· καὶ ὅσῃ ἐπέτυχε λείᾳ, τοῖς στρατιώταις ἅπασαν ὠφελεῖσθαι ἀφεὶς, ἀπῆγεν ἐπ᾽ οἴκου τὴν δύναμιν. Τιβερίῳ δ᾽ Αἰμιλίῳ, διεξιόντι τὴν πολεμίαν σὺν πολλῇ καταφρονήσει κατ᾽ ἀρχὰς, καὶ οὐδὲν ἔτι προσδοκῶντι ἀντίπαλον, ἐπῆλθεν ἡ Σαβίνων δύναμις, καὶ γίνεται μάχη αὐτῶν ἐκ παρατάξεως, μεσούσης μάλιστα τῆς ἡμέρας ἀρξαμένη μέχρι δύσεως ἡλίου. σκότους δ᾽ ἐπιλαμβάνοντος, ἀνεχώρουν αἱ δυνάμεις ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας, οὔτε νικῶσαι, οὔτε λειπόμεναι. ταῖς δ᾽ ἑξῆς ἡμέραις νεκρούς τε τοὺς ἑαυτῶν ἐκήδευσαν οἱ ἡγεμόνες, καὶ χάρακας ἐξωρύξαντο· καὶ γνώμας τὰς αὐτὰς εἶχον ἑκάτεροι, διὰ φυλακῆς τὰ οἰκεῖα ἔχειν, καὶ μηκέτι ἄρχειν μάχης. ἔπειτα σὺν χρόνῳ τὰς σκηνὰς λύσαντες, ἀπῆγον τὰς δυνάμεις.

Virginio et T. Numicio coss. bellum cum Volscis, Aequis, Sabinis.

LVI. Ἐν δὲ τῷ μετὰ τούτους τοὺς ὑπάτους ἔτει, κατὰ τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ ὀγδόην ὀλυμπιάδα, ἣν ἐνίκα στάδιον Παρμενίδης Ποσειδωνιάτης, Ἀθήνησι δὲ τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἔχοντος Θεαγενίδου, κατεστάθησαν ὕπατοι Ῥωμαίων Αὖλος Οὐεργίνιος Νωμεντανὸς καὶ Τίτος Νομίκιος Πρίσκος. ἄρτι δ᾽ αὐτῶν τὴν ἀρχὴν παρειληφότων, ἀγγέλλεται Οὐολούσκων πολλὴ στρατιὰ παροῦσα. καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ τῶν περιπολίων τι τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐξ ἐφόδου καταληφθὲν ἐκαίετο. ἦν δ᾽ οὐ διὰ μακροῦ τῆς Ῥώμης· καὶ ὁ καπνὸς ἤγγελλε τοῖς ἐν τῇ πόλει τὸ πάθος. τότε μὲν οὖν, καὶ γὰρ ἦν ἔτι νὺξ, ἱππεῖς τινας ἀποστείλαντες ἐπὶ κατασκοπὴν οἱ ὕπατοι, καὶ φυλακὰς καταστήσαντες ἐπὶ τοῖς τείχεσι, καὶ αὐτοὶ ταξάμενοι πρὸ τῶν πυλῶν σὺν τοῖς εὐζωνοτάτοις, ἐξεδέχοντο τὰς παρὰ τῶν ἱππέων ἀγγελίας. ὡς δ᾽ ἡμέρα τ᾽ ἐγένετο, καὶ συνήθροιστο αὐτοῖς ἡ ἐν τῇ πόλει δύναμις, ἦγον ἐπὶ τοὺς πολεμίους. οἱ δὲ, διαρπάσαντες καὶ κατακαύσαντες τὸ φρούριον, ἀπῄεσαν διὰ τάχους. τότε μὲν οὖν οἱ ὕπατοι σβέσαντες τὰ ἔτι καιόμενα, καὶ τοῦ χωρίου φυλακὴν καταλιπόντες, ἀπῄεσαν εἰς τὴν πόλιν. ὀλίγαις δ᾽ ὕστερον ἡμέραις, τάς τ᾽ οἰκείας ἔχοντες δυνάμεις καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων, ἐξῄεσαν ἀμφότεροι, Οὐεργίνιος μὲν ἐπὶ τὴν Αἰκανῶν, Νομίκιος δ᾽ ἐπὶ τὴν Οὐολούσκων· καὶ αὐτοῖς ἀμφοτέροις κατὰ γνώμην τὰ τοῦ πολέμου ἐχώρησεν. Οὐεργινίῳ τε γὰρ Αἰκανοὶ

δηοῦντι τὴν χώραν αὐτῶν οὐκ ἐτόλμησαν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ λόχον τινὰ ὑποκαθίσαντες ἐν ὕλαις ἐπιλέκτων ἀνδρῶν, οἳ ἔμελλον ἐσκεδασμένοις ἐπιθήσεσθαι τοῖς πολεμίοις, διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, ταχείας γενομένης τοῖς Ῥωμαίοις αἰσθήσεως, καὶ μάχης καρτερᾶς, ἐξ ἧς πολλοὺς τῶν σφετέρων οἱ Αἰκανοὶ ἀπέβαλον· ὥστ' οὐδ' εἰς πεῖραν ἑτέρας μάχης ἔτι ἤρχοντο. Νομικίῳ τ' ἄγοντι τὴν στρατιὰν ἐπὶ τὴν Ἀντιατῶν πόλιν, ἣ τότε ἐν ταῖς πρώταις πόλεσι τῶν Οὐολούσκων ἦν, οὐδεμία ἠναντιώθη δύναμις, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τειχῶν ἠναγκάζοντο ἕκαστοι ἀμύνεσθαι. ἐν δὲ τούτῳ ἥ τε γῆ αὐτῶν ἡ πολλὴ ἐτμήθη, καὶ πολίχνη τις ἐπιθαλάττιος ἑάλω, ᾗ ἐπινείῳ τε καὶ ἀγορᾷ τῶν εἰς τὸν βίον ἀναγκαίων ἐχρῶντο, ἐκ θαλάττης τε καὶ διὰ ληστηρίων τὰς πολλὰς ἐπαγόμενοι ὠφελείας. ἀνδράποδα μὲν οὖν, καὶ χρήματα, καὶ βοσκήματα, καὶ τοὺς ἐμπορικοὺς φόρτους ἡ στρατιὰ συγχωρήσει τοῦ ὑπάτου διήρπασε· τὰ δ' ἐλεύθερα σώματα, ὁπόσα μὴ ὁ πόλεμος ἔφθη διειργασμένος, ἐπὶ τὸ λαφυροπώλιον ἀπήχθη. ἐλήφθησαν δὲ καὶ νῆες τῶν Ἀντιατῶν εἴκοσι καὶ δύο μακραὶ, καὶ ἄλλα νεῶν ὅπλα τε καὶ παρασκευαί. μετὰ ταῦτα κελεύσαντος τοῦ ὑπάτου, τάς τ' οἰκίας ἐνέπρησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τοὺς νεωσοίκους κατέσκαπτον, καὶ τὸ τεῖχος ἤρειπον ἐκ θεμελίων· ὥστε μηδ' ἀπελθόντων σφῶν, χρηστὸν ἔτι τοῖς Ἀντιάταις εἶναι τὸ φρούριον. ταῦτα δὲ δὴ ἐπράχθη χωρὶς ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων, καὶ ἀμφοτέροις ἔτι κοινὴ στρατεία τοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ τὴν Σαβίνων γῆν, ἣν δηώσαντες

ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. καὶ ὁ ἐνιαυτὸς οὗτος ἐτελεύτα.

Quintio II et Q. Servilio coss. bellum cum Sabinis, Aequis, Volscis.

LVII. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Τίτου Κοϊντίου Καπιτωλίνου καὶ Κοΐντου Σερουϊλίου Πρίσκου τὴν ὕπατον ἀρχὴν παραλαβόντων, ἥ τ' οἰκεία δύναμις Ῥωμαίων ἅπασα ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν, καὶ τὰ συμμαχικὰ ἑκούσια παρῆν, πρὶν ἐπαγγελθῆναι αὐτοῖς στρατείαν. καὶ μετὰ τοῦτο εὐχάς τε ποιησάμενοι τοῖς θεοῖς οἱ ὕπατοι, καὶ καθήραντες τὸν στρατὸν, ἐξῄεσαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Σαβῖνοι μὲν οὖν, ἐφ' οὓς ὁ Σερουΐλιος ἤλασεν, οὔτ' εἰς μάχην κατέστησαν, οὔτ' ἐξῆλθον εἰς τὴν ὕπαιθρον· μένοντες δ' ἐν τοῖς φρουρίοις, ἀνείχοντο γῆς τ' αὐτοῖς ἐκτεμνομένης, καὶ οἰκιῶν ἐμπιπραμένων, θεραπείας τ' αὐτομολούσης· ὥστε κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἀπελθεῖν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν τοὺς Ῥωμαίους. ὠφελείαις τε βαρεῖς καὶ αὐχήμασι λαμπρούς. καὶ ἡ μὲν Σερουϊλίου στρατεία τοῦτ' ἔσχε τὸ τέλος· οἱ δὲ σὺν τῷ Κοϊντίῳ στρατεύσαντες ἐπί τ' Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους· συνεληλύθεισαν γὰρ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν οἱ προαγωνιούμενοι τῶν ἄλλων, καὶ πρὸ τῆς Ἀντιατῶν πόλεως ἀντεστρατοπεδεύσαντο· θᾶττον, ἢ βάδην χωροῦντες ἐπιφαίνονται αὐτοῖς· καὶ οὐ πολὺν τόπον τοῦ χάρακος αὐτῶν ἀποσχόντες. ἐν ᾧ πρῶτον ὤφθησάν τε καὶ εἶδον ἐκείνους χωρίῳ, ταπεινῷ ὄντι, τὰς ἀποσκευὰς ἔθεν-

το, τοῦ μὴ δεδοικέναι τὰ πολέμια, πλήθει μακρῷ προὔχοντα, δόξαν ποιῆσαι βουλόμενοι. ὡς δ' εὐτρεπῆ ἀμφοτέροις τὰ εἰς μάχην ἅπαντα ἦν, ἐξῄεσαν εἰς τὸ πεδίον· καὶ συμπεσόντες ἠγωνίζοντο μέχρι μεσούσης ἡμέρας, οὔτ' εἴκοντες τοῖς πολεμίοις, οὔτ' ἐπιβαίνοντες, ἀεὶ δὲ τὸ κάμνον μέρος ἀνισοῦντες τοῖς ἐπὶ ταῖς ἐφεδρείαις τεταγμένοις ἑκάτεροι. ἐν δὲ τούτῳ μάλιστα οἱ Αἰκανοὶ καὶ Οὐολοῦσκοι, πλήθει τῶν Ῥωμαίων προὔχοντες, ἀνέφερον, καὶ περιῆσαν, τῶν πολεμίων οὐκ ἐχόντων ἴσον τῇ προθυμίᾳ τὸ πλῆθος. ὁ δὲ Κοΐντιος, ὁρῶν νεκρούς τε πολλοὺς τῶν σφετέρων, καὶ τῶν περιόντων τοὺς πλείστους τραυματίας, ἐμέλλησε μὲν ἀνακαλεῖσθαι τὴν δύναμιν· δείσας δὲ, μὴ δόξαν παράσχῃ τοῖς πολεμίοις φυγῆς, παρακινδυνευτέον σφίσιν εἶναι ἔγνω. ἐπιλεξάμενος δὲ τῶν ἱππέων τοὺς κρατίστους, κατὰ τὸ δεξιὸν, ᾧ μάλιστα ἔκαμνον, τοῖς σφετέροις παρεβοήθει. καὶ τὰ μὲν ἐπιτιμῶν τοῖς ἡγεμόσιν αὐτοῖς τῆς ἀνανδρίας, τὰ δ' ὑπομιμνήσκων τῶν προτέρων ἀγώνων, τὰ δὲ τὴν αἰσχύνην ἐπιλεγόμενος, καὶ τὸν κίνδυνον, ὃς καταλήψεσθαι αὐτοὺς ἔμελλεν ἐν τῇ φυγῇ· τελευτῶν εἶπεν οὐκ ἀληθῆ· ἃ μάλιστα μὲν τοῖς σφετέροις θάρσος παρέστησε, τοῖς δὲ πολεμίοις δέος. ἔφη γὰρ, ὅτι τὸ ἕτερον αὐτῶν ἤδη κέρας ἐξέωσε τοὺς πολεμίους, καὶ ἐγγὺς ἤδη ἐστὶ τοῦ ἐκείνων χάρακος. ταῦτ' εἰπὼν, ἐνσείει τοῖς πολεμίοις, καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ ἵππου, σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐπιλέκτοις τῶν ἱππέων συστάδην ἐμάχετο. ἐκ δὲ τούτου τόλμα τις

ἐμπίπτει τοῖς κάμνουσι τέως, καὶ ὠθοῦνται ἅπαντες, ὥσπερ ἕτεροί τινες γεγονότες. καὶ οἱ Οὐολοῦσκοι, τῇδε γὰρ ἐκεῖνοι ἐτάξαντο, μέχρι πολλοῦ διακαρτερήσαντες, ἐνέκλιναν. ὡς δὲ τούτους ὁ Κοΐντιος ἀπεώσατο, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, παρήλαυνεν ἐπὶ τὴν ἑτέραν τάξιν, καὶ ἐδείκνυε τοῖς ἐκεῖ πεζοῖς τὸ ἡττώμενον τῶν πολεμίων μέρος; καὶ παρεκελεύετο μὴ λείπεσθαι ἀρετῇ τῶν ἑτέρων.

LVIII. Καὶ μετὰ τοῦτ' οὐδὲν ἔτι διέμενε τῶν πολεμίων, ἀλλὰ πάντες εἰς τὸν χάρακα ξυνέφυγον. οὐ μέντοι δίωξίς γ' αὐτῶν ἐπὶ πολὺ ἐγένετο· ἀλλ' εὐθὺς οἱ Ῥωμαῖοι ἀποτραπέντες, ὑπὸ κόπου τὰ σώματα παρειμένοι, καὶ οὐδὲ τὰ ὅπλα ἔτι ὅμοια ἔχοντες, ὀλίγων διελθουσῶν ἡμερῶν, ἃς ἐσπείσαντο ταφῆς τε τῶν οἰκείων νεκρῶν, καὶ θεραπείας τῶν κεκμηκότων ἕνεκα, παρεσκευασμένοι τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐλλείποντα, ἑτέραν ἠγωνίσαντο μάχην περὶ τῷ τῶν Ῥωμαίων χάρακι. προσελθούσης γὰρ ἄλλης δυνάμεως τοῖς Οὐολούσκοις τε καὶ Αἰκανοῖς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, οὐ διὰ μακροῦ ὄντων, ἐπαρθεὶς ὁ στρατηγὸς αὐτῶν, ὅτι καὶ πενταπλάσιοι τῶν πολεμίων οἱ σφέτεροι ἦσαν, τήν τε παρεμβολὴν τῶν Ῥωμαίων οὐκ ἐν ἐχυρῷ οὖσαν ὁρῶν, κράτιστον ὑπέλαβεν εἶναι καιρὸν ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς. ἐνθυμηθεὶς δὲ ταῦτα, περὶ μέσας νύκτας ἦγε τὴν δύναμιν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων, καὶ κύκλῳ περιστήσας ἐφρούρει, μὴ λάθοιεν ἀπιόντες. ὁ δὲ Κοΐντιος, ὡς ἔμαθε τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος, ἀγαπητῶς ἐδέξατο, καὶ περιμείνας, ἕως ἡμέρα τε ἐγένετο, καὶ ὥρα

πληθυούσης μάλιστα ἀγορᾶς, κάμνοντας ἤδη τοὺς πολεμίους αἰσθόμενος ὑπό τ' ἀγρυπνίας καὶ ἀκροβολισμῶν, καὶ οὐ κατὰ λόχους, οὐδ' ἐν τάξει προσάγοντας, ἀλλὰ πολλαχῆ κεχυμένους καὶ σποράδας, ἀνοίξας τὰς πύλας τοῦ χάρακος ἐξέδραμεν ἅμα τοῖς ἐπιλέκτοις τῶν ἱππέων· καὶ οἱ πεζοὶ, πυκνώσαντες τοὺς λόχους, ἠκολούθουν. οἱ δὲ Οὐολοῦσκοι, καταπλαγέντες αὐτῶν τὸ θράσος, καὶ τῆς ἐφόδου τὸ μανικὸν βραχὺν ἀνασχόμενοι χρόνον, ἀνακρούονταί τε, καὶ [ἅμα] ὑποχωροῦσιν ἀπὸ τοῦ χάρακος. ἦν δέ τις οὐ πρόσω τοῦ στρατοπέδου λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς· εἰς τοῦτον οὖν ἀνατρέχουσιν, ὡς ἀναπαυσόμενοί τ' αὖθις καὶ εἰς τάξιν καταστησόμενοι. ἀλλ' οὐ γὰρ αὐτοῖς ἐξεγένετο καταστῆναι, καὶ αὐτοὺς ἀναλαβεῖν, ἀλλ' ἐκ ποδὸς ἠκολούθησαν αὐτοῖς οἱ πολέμιοι, πιλήσαντες, ὡς μάλιστα ἦν δυνατὸν, τοὺς λόχους, ἵνα μὴ καταῤῥαχθῶσι πρὸς ἄναντες χωρίον βιαζόμενοι. καὶ γίνεται μέγας ἀγὼν ἐπὶ πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας, νεκροί τε πίπτουσι πολλοὶ ἀφ' ἑκατέρων. καὶ Οὐολοῦσκοι πλήθει τε ὑπερέχοντες, καὶ τὸ ἐκ τοῦ τόπου προσειληφότες ἀσφαλὲς, οὐδετέρου τούτων οὐδὲν ἀγαθὸν ἀπέλαυσαν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων προθυμίας καὶ ἀρετῆς ἐκβιασθέντες, τόν τε λόφον ἐξέλιπον, καὶ ἐπὶ τὸν χάρακα φεύγοντες οἱ πολλοὶ ἀπέθνησκον. οὐ γὰρ εἴασαν αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι διώκοντες, ἀλλ' ἐκ ποδὸς ἠκολούθησαν, καὶ οὐ πρότερον ἀπετράποντο, ἢ τὴν παρεμβολὴν αὐτῶν ἑλεῖν κατὰ κράτος. γενόμενοι δὲ σωμάτων τ' ἐγκρατεῖς, καὶ ὅσα ἐγκατελήφθη τῷ

φάρμακι, καὶ ἵππων, καὶ ὅπλων, καὶ χρημάτων παμπόλλων κύριοι, τὴν μὲν νύκτα ἐκείνην αὐτόθι κατεστρατοπέδευσαν· τῇ δ' ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ τὰ εἰς πολιορκίαν ἐπιτήδεια παρεσκευασμένος ὁ ὕπατος, ἐπὶ τὴν Ἀντιατῶν χώραν, οὐ πλείω ἀπέχουσαν τριάκοντα σταδίων, ἦγε τὴν δύναμιν. ἔτυχον δὲ φυλακῆς ἕνεκα τοῖς Ἀντιάταις Αἰκανῶν τινες ἐπίκουροι παρόντες καὶ φυλάττοντες τὰ τείχη· οἳ τότε δείσαντες τὸ Ῥωμαίων τολμηρὸν, δρασμὸν ἐκ τῆς πόλεως ἐπεχείρουν ποιεῖσθαι. γενομένης δὲ τοῖς Ἀντιάταις γνώσεως, κωλυόμενοι πρὸς αὐτῶν ἀπιέναι, γνώμην ἐποιοῦντο παραδοῦναι Ῥωμαίοις ἐπιοῦσι τὴν πόλιν. τοῦτο μαθόντες ἐκ μηνύσεως οἱ Ἀντιάται, τῷ τε καιρῷ εἴκουσι, καὶ κοινῇ μετ' ἐκείνων βουλευσάμενοι, παραδιδόασι τῷ Κοϊντίῳ τὴν πόλιν, ἐφ' ᾧ Αἰκανοὺς μὲν ὑποσπόνδους ἀπελθεῖν, Ἀντιάτας δὲ φρουρὰν δέξασθαι, καὶ τὰ κελευόμενα ὑπὸ Ῥωμαίων ποιεῖν. ἐπὶ τούτοις κύριος γενόμενος ὁ ὕπατος τῆς πόλεως, καὶ λαβὼν ὀψώνιά τε καὶ τἄλλα, ὅσων ἔδει τῇ στρατιᾷ, καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν· ἀνθ' ὧν αὐτὸν ἡ βουλὴ ὑπαντήσασα φιλανθρώπως ἐδέξατο, καὶ θριάμβου πομπῇ ἐτίμησεν.

Tib. Aemilio II. et Q. Fabio coss. ager plebi divisus, Sabini populati, Aequi in amicitiam et foedus recepti.

LIX. Ἐν δὲ τῷ μετὰ τούτους ἔτει ὕπατοι μὲν ἦσαν Τιβέριος Αἰμίλιος τὸ δεύτερον, καὶ Κόϊντος

Φάβιος, ἑνὸς τῶν τριῶν ἀδελφῶν υἱὸς τῶν ἡγησαμένων τε τῆς ἀποσταλείσης φρουρᾶς εἰς Κρεμέραν, καὶ διαφθαρέντων ἐκεῖ σὺν τοῖς πελάταις. ἡ δὲ βουλὴ, τῶν δημάρχων πάλιν ἀνακινούντων τὸ πλῆθος ἐπὶ τῇ κληρουχίᾳ, καὶ συναγωνιζομένου θατέρου τῶν ὑπάτων αὐτοῖς Αἰμιλίου, δόγμα ἐπεκύρωσε, θεραπεῦσαί τε καὶ ἀναλαβεῖν τοὺς πένητας βουλομένη, διανεῖμαι τινὰ μοῖραν αὐτοῖς ἐκ τῆς Ἀντιατῶν χώρας, ἣν τῷ προτέρῳ ἔτει δόρατι ἑλόντες κατέσχον. καὶ ἀπεδείχθησαν ἡγεμόνες τῆς κληρουχίας, Τῖτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, ᾧ παρέδοσαν Ἀντιᾶται σφᾶς αὐτούς· καὶ σὺν αὐτῷ Λούκιος Φούριος, καὶ Αὖλος Οὐεργίνιος. ἦν δ' οὐκ ἄγαν ἀσπαστὴ τοῖς πολλοῖς καὶ πένησι Ῥωμαίων ἡ διανομὴ τῆς χώρας, ὡς ἀπελαυνομένοις τῆς πατρίδος. ὀλίγων γ' ἀπογραψαμένων, ἔδοξε τῇ βουλῇ, ἐπειδὴ οὐκ ἀξιόχρεως ἦν ὁ ἀπόστολος, ἐπιτρέψαι Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων τοῖς βουλομένοις, τῆς ἀποικίας μετέχειν. οἱ μὲν δὴ εἰς Ἀντίαν ἀποσταλέντες, κατένεμον τὴν γῆν τοῖς σφετέροις, μοῖράν τινα ἐξ αὐτῆς τοῖς Ἀντιάταις ἀπολειπόμενοι. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ στρατεία τῶν ὑπάτων ἀμφοτέρων ἐγένετο, Αἰμιλίου μὲν εἰς τὴν Σαβίνων χώραν, Φαβίου δ' εἰς τὴν Αἰκανῶν. καὶ τῷ μὲν Αἰμιλίῳ πολὺν εἰς τὴν τῶν πολεμίων μείναντι χρόνον, οὐδεμία δύναμις ὑπήντησε μαχομένη περὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ἀδεῶς αὐτὴν κείρας, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ χρόνος τῶν ἀρχαιρεσίων, ἀπῆγε τὰς δυνάμεις. Φαβίῳ δ' Αἰκανοὶ, πρὶν εἰς ἀνάγκην ἐλθεῖν στρατιᾶς διαφθαρείσης, ἢ τειχῶν

ἁλισκομένων, ἐπεκηρυκεύσαντο περὶ διαλλαγῶν καὶ φιλίας. ὁ δ' ὕπατος δύο τε μηνῶν τροφὰς τῇ στρατιᾷ, καὶ δύο χιτῶνας κατ' ἄνδρα, καὶ ἀργύριον εἰς ὀψωνιασμὸν ἑξαμήνου, καὶ εἴ τι ἄλλο κατήπειγεν, εἰσπραξάμενος, ἀνοχὰς ἐποιήσατο πρὸς αὐτοὺς, ἕως ἂν εἰς Ῥώμην ἀφικόμενοι παρὰ τῆς βουλῆς εὕρωνται τὰς διαλύσεις. ἡ μέντοι βουλὴ, ταῦτα μαθοῦσα, τῷ Φαβίῳ ἐπέτρεψεν αὐτοκράτορι διαλύσασθαι πρὸς τοὺς Αἰκανοὺς, ἐφ' οἷς ἂν αὐτὸς προαιρῆται. μετὰ τοῦτο συνθῆκαι γίνονται ταῖς πόλεσι, μεσιτεύσαντος αὐτὰς τοῦ ὑπάτου, τοιαίδε· Αἰκανοὺς εἶναι Ῥωμαίων ὑπηκόους, πόλεις τε καὶ χώρας τὰς ἑαυτῶν ἔχοντας, ἀποστέλλειν δὲ Ῥωμαίοις μηδὲν, ὅτι μὴ στρατιὰς, ὅταν τις παραγγέλλῃ, τέλεσι τοῖς ἰδίοις ἐκπέμποντας αὐτάς. ταῦτα συνθέμενος, ἀπῆγε τὴν δύναμιν Φάβιος, καὶ τὰς εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ἀρχὰς ἅμα τῷ συνυπάτῳ κατέστησεν.

Sp. Postumio et Q. Servilio II. coss. foedus ab Aequis violatum, et dedicata aedes Dii Fidii.

LX. Ἦσαν δ' ὑπ' αὐτῶν ἀποδειχθέντες ὕπατοι Σπόριος Ποστούμιος Ἀλβῖνος, καὶ Κόϊντος Σερουΐλιος Πρίσκος τὸ δεύτερον. ἐπὶ τούτων ἔδοξαν Αἰκανοὶ παραβαίνειν τὰς πρὸς Ῥωμαίους νεωστὶ γενομένας ὁμολογίας, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας· Ἀντιατῶν ὅσοι μὲν εἶχον ἐφέστια καὶ κλήρους, ἔμειναν ἐν τῇ γῇ, τά τ' ἀπομερισθέντα σφίσι, καὶ τὰ ὑπὸ τῶν κληρούχων ἀφορισθέντα κτήματα, γεωργοῦντες ἐπὶ ῥηταῖς τισι καὶ τεταγμέναις μοίραις, ἃς ἐκ

τῶν καρπῶν αὐτοῖς ἐτέλουν. οἷς δ᾽ οὐδὲν τούτων ἦν ἐξέλιπον τὴν πόλιν· καὶ ὑποδεχομένων αὐτοὺς προθύμως τῶν Αἰκανῶν, ἐκεῖθεν ὁρμώμενοι, τοὺς Λατίνων ἀγροὺς ἐλῄστευον. ἐκ δὲ τούτου καὶ τῶν Αἰκανῶν ὅσοι τολμηρότεροί τε καὶ ἄποροι ἦσαν, συνελάμβανον αὐτοῖς τῶν λῃστηρίων. ταῦτα Λατίνων ἀποδυρομένων ἐπὶ τῆς βουλῆς, καὶ ἀξιούντων ἢ στρατὸν πέμπειν, ἢ συγχωρῆσαι σφίσιν αὐτοῖς τοὺς ἄρξαντας πολέμου ἀμύνεσθαι, μαθόντες οἱ σύνεδροι, στρατιὰν μὲν οὔτ᾽ αὐτοὶ ἐψηφίσαντο πέμπειν, οὔτε Λατίνοις ἐπέτρεψαν ἐξάγειν· πρεσβευτὰς δ᾽ ἑλόμενοι τρεῖς, ὧν ἡγεῖτο Κόϊντος Φάβιος, ὁ τὰς πρὸς τὸ ἔθνος συνθήκας ποιησάμενος, ἐντολὰς αὐτοῖς δόντες, πυνθάνεσθαι παρὰ τῶν ἡγεμόνων τοῦ ἔθνους, πότερα κοινῇ γνώμῃ τὰ λῃστήρια ἐξαποστέλλουσιν εἴς τε τὴν τῶν συμμάχων καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων γῆν· ἐγένοντο γὰρ καὶ εἰς αὐτὴν καταδρομαί τινες τῶν φυγάδων· ἢ τῶν πραττομένων οὐδενός ἐστι τὸ κοινὸν αἴτιον· καὶ ἐὰν φῶσιν, ἰδιωτῶν ἔργα εἶναι, μὴ ἐπιτρέψαντος τοῦ δήμου, τά τε ἡρπασμένα ἀπαιτεῖν, καὶ τοὺς ἐργασαμένους τὰ ἀδικήματα ἐκδότους αἰτεῖν. ἀφικομένων δὲ τῶν πρεσβευτῶν, τοὺς λόγους ἀκούσαντες Αἰκανοὶ, πλαγίας αὐτοῖς ἔδοσαν ἀποκρίσεις, τὸ μὲν ἔργον οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης λέγοντες γεγονέναι, τοὺς δὲ δράσαντας οὐκ ἀξιοῦντες ἐκδιδόναι, πόλιν τ᾽ ἀπολωλεκότας καὶ ἀλήτας γεγονότας, σφῶν τ᾽ ἐν τῷ πεδίῳ ἱκέτας. ἐφ᾽ οἷς ὁ Φάβιος ἀγανακτῶν, καὶ τὰς ψευσθείσας πρὸς αὐτὸν ὁμολογίας ἀνακαλούμενος,

ὡς εἶδεν εἰρωνευομένους τοὺς Αἰκανούς, καὶ εἰς βουλὴν χρόνον αἰτουμένους, ξενισμοῦ τε χάριν ἐπικατέχοντας αὐτὸν, ὑπέμεινέ τε, κατοπτεῦσαι τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα βουλόμενος· καὶ διεξιὼν πάντα τόπον κατὰ πρόφασιν θεωρίας δημοσίων τε καὶ ἱερῶν, τά τ' ἐργαστήρια τῶν πολεμικῶν ὅπλων, τῶν μὲν ἤδη συντετελεσμένων, τῶν δ' ἔτι ἐν χερσὶν ὄντων, ἔγνω τὴν διάνοιαν αὐτῶν. καὶ ἀφικόμενος εἰς τὴν Ῥώμην, ἀπήγγειλε πρὸς τὴν βουλὴν ἅ τ' ἤκουσεν, ἅ τ' εἶδε. κἀκείνη οὐδὲν ἔτι ἐνδοιάσασα, τοὺς εἰρηνοδίκας ἐψηφίσατο πέμπειν καταγγελοῦντας Αἰκανοῖς τὸν πόλεμον, ἐὰν μὴ τούς τ' Ἀντιατῶν φυγάδας ἀπελάσωσιν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ δίκας τοῖς ἠδικημένοις ὑπόσχωνται. οἱ δ' Αἰκανοὶ θρασυτέρας πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐποιήσαντο τὰς ἀποκρίσεις, καὶ τὸν πόλεμον οὐκ ἀκούσιοι ὡμολόγησαν δέχεσθαι. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐξεγένετο Ῥωμαίοις, στρατιὰν ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἐπ' αὐτοὺς ἀποστεῖλαι, εἴτε τοῦ δαιμονίου κωλύοντος, εἴτε διὰ τὰς νόσους, αἳ κατέσχον τὴν πληθὺν ἐπὶ πολὺ μέρος τοῦ ἔτους· ἀλλὰ φυλακῆς ἕνεκα τῶν συμμάχων ὀλίγη τις ἐξελθοῦσα δύναμις, ἧς ἡγεῖτο Κόϊντος Σερουΐλιος, ἅτερος τῶν ὑπάτων, ἐν τοῖς Λατίνοις ὅροις διέτριψεν. ἐν δὲ τῇ πόλει τὸν νεὼν τοῦ Πιστίου Διὸς Σπόριος Ποστούμιος, ὁ συνύπατος αὐτοῦ, καθιέρωσε, μηνὸς Ἰουνίου ταῖς καλουμέναις Νόνναις, ἐπὶ τοῦ Ἐνυαλίου λόφου, κατασκευασθέντα μὲν ὑπὸ τοῦ τελευταίου βασιλέως Ταρκυνίου, τῆς δὲ νομιζομένης παρὰ Ῥωμαίοις ἀνιερώσεως οὐ τυχόντα ὑπ' ἐκεί-

νου. τότε τῇ βουλῇ δόξαν, ὁ Ποστούμιος ἔλαβεν αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφήν. ἄλλο δ' οὐδὲν ἐπὶ τῶν ὑπάτων τούτων λόγου ἄξιον ἐπράχθη.

Consulibus T. Quintio III. et Q. Fabio II. bellum cum Aequis.

LXI. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐννάτης καὶ ἑβδομηκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα Ξενοφῶν Κορίνθιος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχεδημίδου, παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Κόϊντος Φάβιος Οὐιβουλανός· Κόϊντος μὲν, τὸ τρίτον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου, Φάβιος δὲ τὸ δεύτερον. οἷς ἡ βουλὴ ἀμφοτέροις στρατιὰς μεγάλας καὶ εὖ παρεσκευασμένας παραδοῦσα, ἐξέπεμψε. Κοΐντιος μὲν οὖν ἐτάχθη φυλάττειν τὴν σφετέραν γῆν, ὅση τοῖς πολεμίοις ὅμορος ἦν· Φάβιος δὲ, τὴν Αἰκανῶν δῃοῦν· καὶ καταλαμβάνει τοὺς Αἰκανοὺς ἐπὶ τοῖς μεθορίοις ὑπομένοντας αὐτὸν σὺν δυνάμει πολλῇ. καὶ ἐπειδὴ τὰς παρεμβολὰς ἐν τοῖς κρατίστοις ἑκάτεροι χωρίοις κατεστήσαντο, προῆεσαν εἰς τὸ πεδίον, Αἰκανῶν προκαλεσαμένων καὶ ἀρξάντων τῆς μάχης, καὶ διέμειναν ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας ἐκθύμως καὶ φιλοπόνως ἀγωνιζόμενοι; καὶ τὸ νικᾷν οὐ παρ' ἄλλον τινὰ, ἢ παρ' ἑαυτὸν ἕκαστος τιθέμενος. ὡς δὲ τὰ ξίφη τοῖς πλείοσιν αὐτῶν διὰ τὰς συνεχεῖς πληγὰς ἄχρηστα ἐγεγόνει, σημηνάντων τὸ ἀνακλητικὸν τῶν ἡγεμόνων, ἀπῆλθον ἐπὶ τοὺς χάρακας. καὶ μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἀγὼν μὲν ἐκ παρατάξεως οὐκέτι αὐτῶν ἐγένετο, ἀκροβολισμοὶ δέ τινες καὶ

συμπλοκαὶ ψιλῶν, περί τε ὕδασι καὶ ἐν ἀγορᾶς παραπομπαῖς, συνεχεῖς. κἂν τούτοις μέντοι τὰ πολλὰ ἦσαν ἰσόῤῥοποι. ἐν ᾧ δὲ ταῦτ᾽ ἐγίνετο χρόνῳ, μοῖρά τις ἀπὸ τῆς Αἰκανῶν στρατιᾶς παρελθοῦσα καθ᾽ ἑτέρας ὁδοὺς ἀφυλάκτους, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν, ᾗ πλεῖστον ἀφειστήκει τῆς ὁμόρου, καὶ διὰ τοῦτο ἀφύλακτος ἦν· ἐξ ἧς ἀνθρώπους τε πολλοὺς συνήρπασε καὶ χρήματα· λαθοῦσα δὲ τοὺς σὺν τῷ Κοϊντίῳ περιπόλους τῆς σφετέρας γῆς, ἀπῆλθεν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα. τοῦτο συνεχῶς ἐγίνετο, καὶ πολλὴν παρεῖχεν αἰσχύνην τοῖς ὑπάτοις. ἔπειτα μαθὼν διὰ κατασκόπων τε καὶ αἰχμαλώτων ὁ Φάβιος ἐξεληλυθυῖαν ἐκ τοῦ χάρακος τῶν Αἰκανῶν τὴν κρατίστην δύναμιν, ἐν τῇ παρεμβολῇ καταλιπὼν τοὺς πρεσβυτάτους, αὐτὸς ἐξῆλθε νύκτωρ ἱππέων ἐπαγόμενος καὶ τοῦ πεζοῦ τὸ ἀκμαιότατον. οἱ μὲν οὖν Αἰκανοὶ, διηρπακότες τὰ χωρία, οἷς ἐνέβαλον, ἀπῄεσαν, ἐπαγόμενοι πολλὰς ὠφελείας. ὁ δὲ Φάβιος οὐ πολὺ προελθοῦσιν αὐτοῖς ἐπιφαίνεται, καὶ τήν τε λείαν ἀφαιρεῖται, καὶ μάχῃ τοὺς ὑπομείναντας νικᾷ γενομένους ἄνδρας ἀγαθούς. οἱ δὲ λοιποὶ σποράδες ἐμπειρίᾳ ὁδῶν λαθόντες τοὺς διώκοντας, κατέφυγον εἰς τὸν χάρακα. ἐπεὶ δὲ ταύτῃ ἀνεκρούσθησαν οἱ Αἰκανοὶ τῇ συμφορᾷ παρὰ δόξαν σφίσι γενομένῃ, λύσαντες τὴν παρεμβολὴν ὑπὸ νύκτα ᾤχοντο, καὶ οὐκέτι τὸ λοιπὸν ἐξῄεσαν ἐκ τῆς πόλεως· ἀλλ᾽ ἠνειχοντο, σῖτον, ὃς ἐν ἀκμῇ τότε ἦν, συγκομιζόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ ἀγέλας βοσκημάτων ἀπελαυνομένας ὁρῶντες, χρήματά τε διαρπαζόμενα, καὶ

αὐλὰς πυρὶ διδομένας, καὶ αἰχμαλώτους πολλοὺς ἀγομένους. τοῦτο διαπραξάμενος ὁ Φάβιος, ἐπειδὴ παραδοῦναι τὰς ἀρχὰς ἑτέροις ἔδει, τὴν δύναμιν ἀναστήσας ἀπῆγε· τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ Κοΐντιος ἐποίει.

A. Postumio et Sp. Furio coss. bellum cum Aequis et Volscis.

LXII. Ἀφικόμενοι δ᾽ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέδειξαν ὑπάτους Αὖλον Ποστούμιον Ἄλβον καὶ Σερούϊον Φούριον. οἱ μὲν δὴ νεωστὶ παρειλήφεσαν τὴν ἀρχήν· παρὰ δὲ τῶν συμμάχων Λατίνων ἄγγελοι Ῥωμαίοις κατὰ σπουδὴν διαπεμφθέντες ἧκον. οὗτοι καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλὴν, διεσάφουν, Ἀντιατῶν τὰ πράγματα οὐ βέβαια εἶναι, κρύφα τε διαπρεσβευομένων πρὸς αὐτοὺς Αἰκανῶν, καὶ ἀναφανδὸν εἰσιόντων εἰς τὴν πόλιν ἀγορᾶς προφάσει πολλῶν Οὐολούσκων, οὓς ἐπήγοντο οἱ πρότερον ἐκλιπόντες τὴν πόλιν Ἀντιατῶν, ὅτ᾽ ἐκληρουχεῖτο, διὰ πενίαν, καὶ πρὸς Αἰκανοὺς αὐτομολήσαντες, ὥσπερ ἔφην. συνδιεφθάρθαι δὲ τοῖς ἐπιχωρίοις ἅμα ἤγγελλον καὶ τῶν ἐποίκων συχνούς· καὶ εἰ μὴ προκαταληφθήσονται φυλακῇ ἀξιόχρεῳ, ἀναστήσεσθαι κἀκεῖθεν ἀπροσδόκητον Ῥωμαίοις πόλεμον. τούτων οὐ πολλῷ ὕστερον ἕτεροι πεμφθέντες ὑπὸ Ἑρνίκων ἤγγελλον ἐξεληλυθέναι μεγάλην δύναμιν Αἰκανῶν, καὶ ἐγκαθεζομένην ἐν τῇ σφετέρᾳ γῇ, φέρειν τε πάντα καὶ ἄγειν, στρατεύειν δὲ ἅμα τοῖς Αἰκανοῖς καὶ Οὐολούσκους τὴν πλείω τοῦ στρατοῦ μοῖραν παρεχομένους. πρὸς ταῦτα ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ τοῖς μὲν

Ἀντιατῶν ταράττουσι τὰ πράγματα· ἧκον γὰρ ἀπολογησόμενοί τινες ἐξ αὐτῶν, καὶ καταφανεῖς ἐγένοντο οὐδὲν ὑγιὲς φρονοῦντες· φυλακὴν ἑτέραν πέμψαι, ᾗ ἔμελλε δι' ἀσφαλείας ἕξειν τὴν πόλιν· ἐπὶ δ' Αἰκανοὺς ἄγειν τὴν στρατιὰν τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων, Σερούϊον Φούριον. καὶ ἐγένετο ταχεῖα ἀμφοῖν ἡ ἔξοδος. οἱ δ' Αἰκανοὶ, μαθόντες ἐξεληλυθυῖαν τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν, ἀναστάντες ἐπὶ τὴν Ἑρνίκων, ἐχώρουν αὐτοῖς ὁμόσε. ἐπεὶ δ' εἶδον ἀλλήλους, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν οὐ πολὺ διαστάντες κατεστρατοπέδευσαν· τῇ δ' ἑξῆς ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων οἱ πολέμιοι ἧκον, διάπειραν αὐτῶν τῆς γνώμης ληψόμενοι. ὡς δ' οὐκ ἐξῄεσαν εἰς μάχην, ἀκροβολισμοῖς χρησάμενοι, καὶ οὐδὲν ἀξιόλογον δράσαντες, σὺν μεγάλῳ αὐχήματι ἀπῆλθον. ὁ μέντοι Ῥωμαίων ὕπατος ἐκλιπὼν τὸν χάρακα τῇ ἐπιούσῃ· τὸ γὰρ χωρίον οὐ λίαν ἀσφαλὲς ἦν· μετεστρατοπεδεύσατο ἐν ἐπιτηδειοτέρῳ, ἔνθα τάφρον τε ὠρύξατο βαθυτέραν, καὶ χάρακα ἐβάλετο ὑψηλότερον. τοῖς δὲ πολεμίοις ταῦτα δρῶσι πολὺ θράσος προσεγένετο· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἐπειδὴ σύμμαχος αὐτοῖς ἀφίκετο στρατιὰ παρὰ τοῦ Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἔθνους, οὐδὲν ἔτι διαμελλήσαντες, ἐπῆγον τῷ Ῥωμαίων χάρακι.

LXIII. Ὁ δ' ὕπατος, ἐνθυμούμενος, ὅτι οὐκ ἀξιόμαχος ἔσται ἡ σὺν αὐτῷ δύναμις ἀγωνιζομένη πρὸς ἀμφότερα τὰ ἔθνη, πέμπει τινὰς ἐκ τῶν ἱππέων γράμματα εἰς τὴν Ῥώμην κομίζοντας, δι' ὧν ἠξίου ταχεῖαν αὐτοῖς ἐλθεῖν ἐπικουρίαν, ὡς κινδυνευούσης

ὅλης διαφθαρῆναι τῆς ὑπ᾽ αὐτῷ στρατιᾶς. ταῦτ᾽ ἐπιλεξάμενος ὁ συνύπατος αὐτοῦ, Ποστούμιος· ἦσαν γὰρ μέσαι νύκτες μάλιστα, ὅτε οἱ ἱππεῖς ἀφίκοντο· διὰ κηρύκων πολλῶν τοὺς βουλευτὰς ἐκ τῶν οἰκιῶν συνεκάλει· καὶ γίνεται δόγμα βουλῆς, πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, Τῖτον μὲν Κοΐντιον, τὸν ὑπατεύσαντα τὸ τρίτον, ἔχοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους τῶν νέων πεζούς τε καὶ ἱππεῖς, ἀρχῇ κοσμηθέντα ἀνθυπάτῳ, χωρεῖν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐξ ἐφόδου· Αὖλον δὲ Ποστούμιον, τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων, τὰς λοιπὰς δυνάμεις συναγαγόντα, ἃς ἔδει χρονιώτερον συνελθεῖν, ὡς ἂν αὐτῷ τάχους ἐγγένηται, βοηθεῖν. ἡμέρα δ᾽ ἤδη διεπέφωσκε, καὶ ὁ Κοΐντιος συνήγαγε τοὺς ἐθελοντὰς πεντακισχιλίους μάλιστα ἄνδρας· καὶ οὐ πολὺ ἐπισχὼν, ἐξῆγεν ἐκ τῆς πόλεως. τοῦτο ὑποπτεύσαντες οὐκ ἔμενον Αἰκανοί· καὶ πρὶν ἐλθεῖν ἐπικουρίαν τοῖς Ῥωμαίοις, προσβαλεῖν τῷ χάρακι αὐτῶν διανοηθέντες, ὡς βίᾳ καὶ πλήθει ἁλωσόμενον, ἐξῆλθον ἀθρόοι, διχῇ νείμαντες αὐτούς. γίνεταί τε μέγας ἀγὼν δι᾽ ὅλης τῆς ἡμέρας, ἰταμῶς αὐτῶν ἐπιβαινόντων τοῖς προτειχίσμασι κατὰ πολλὰ μέρη, καὶ οὔτε παλτῶν, οὔτε βελῶν ἀπὸ τοξοτῶν, οὔτε χερμάδων ἀπὸ σφενδόνης ἀφιεμένων ἀδιαλείπτοις βολαῖς ἀνειργομένων. ἔνθα δὴ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις ὅ τε ὕπατος καὶ ὁ πρεσβευτὴς ὑφ᾽ ἕνα καιρὸν ἀναπετάσαντες τὰς πύλας, ἅμα τοῖς ἀκμαιοτάτοις ἐκτρέχουσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, κατ᾽ ἄμφω τε τὰ μέρη τῆς προσβολῆς συῤῥάξαντες αὐτοῖς, ἀποτρέπουσι τοὺς ἐπιβαίνοντας τῷ χάρακι. τροπῆς δὲ γε-

νομένης, ὁ μὲν ὕπατος διώξας ἐπ᾿ ὀλίγον τοὺς καθ ἑαυτὸν τεταγμένους, ἀνέστρεψεν· ὁ δ᾿ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ πρεσβευτὴς Πόπλιος Φούριος, ὑπὸ λήματός τε καὶ προθυμίας φερόμενος, ἄχρι τῆς παρεμβολῆς τῶν πολεμίων ἤλασε, διώκων τε καὶ κτείνων. ἦσαν δὲ δύο σπεῖραι περὶ αὐτὸν, οὐ πλείους ἀνδρῶν ἔχουσαι χιλίων. τοῦτο μαθόντες οἱ πολέμιοι, περὶ πεντακισχιλίους μάλιστα γενόμενοι, χωροῦσιν ἐπ᾿ αὐτὸν ἐκ τοῦ χάρακος· καὶ οὗτοι μὲν ἐξ ἐναντίας προσήεσαν, ἱππεῖς δ᾿ αὐτῶν κύκλῳ περιελάσαντες, κατὰ νώτου τοῖς Ῥωμαίοις ἐφίστανται. τούτῳ δὴ τῷ τρόπῳ κυκλωθέντες ὑπ᾿ αὐτῶν οἱ σὺν τῷ Ποπλίῳ, καὶ δίχα τῶν σφετέρων ἀποληφθέντες, ἐξὸν αὐτοῖς σώζεσθαι παραδοῦσι τὰ ὅπλα· προὐκαλοῦντο γὰρ αὐτοὺς εἰς τοῦτο οἱ πολέμιοι, καὶ περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο χιλίους Ῥωμαίων τοὺς ἀρίστους αἰχμαλώτους λαβεῖν, ὡς διὰ τούτων διαλύσεις εὑρησόμενοι καλὰς τοῦ πολέμου· καταφρονήσαντες αὐτῶν, καὶ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις μηδὲν ἀνάξιον πρᾶξαι τῆς πόλεως, μαχόμενοι, καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες τῶν πολεμίων, πάντες ἀποθνήσκουσι.

LXIV. Διαφθαρέντων δὲ τούτων, ἐπαρθέντες οἱ Αἰκανοὶ τῷ προτερήματι, παρῆσαν ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων, τήν τε τοῦ Ποπλίου κεφαλὴν ἐπὶ δορατίου πεπηγυῖαν ἀνατείναντες, καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν τῶν ἐπιφανῶν· ὡς δὴ τούτῳ καταπληξόμενοι τοὺς ἔνδον, καὶ ἀναγκάσοντες παραδοῦναι σφίσι τὰ ὅπλα. τοῖς δ᾿ ἄρα πρὸς μὲν τὴν συμφορὰν τῶν ἀπολωλότων ἔλεός τις παρέστη, καὶ ἀνε-

κλαίοντο αὐτῶν τὴν τύχην· πρὸς δὲ τὸν ἀγῶνα θάρσος διπλάσιον ἐνέφυ, καὶ τοῦ νικᾷν, ἢ τὸν αὐτὸν ἐκείνοις τρόπον ἀποθανεῖν, πρὶν εἰς πολεμίων χεῖρας ἐλθεῖν, καλὸς ἔρως. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα παρεστρατοπεδευκότων τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ἄγρυπνοί τε Ῥωμαῖοι, καὶ ἐπισκευάζοντες τα πεπονηκότα τοῦ χάρακος διετέλεσαν, τά τ' ἄλλα, οἷς ἀπερύκειν ἔμελλον τοὺς πολεμίους, εἰ πειραθεῖεν πάλιν τειχομαχεῖν, πολλὰ καὶ παντοῖα εὐτρεπιζόμενοι. τῇ δ' ἑξῆς αἵ τε προσβολαὶ πάλιν ἐγίνοντο, καὶ ὁ χάραξ διεσπᾶτο κατὰ πολλὰ μέρη· καὶ πολλάκις μὲν ὑπὸ τῶν ἐξιόντων κατὰ συστροφὰς ἐκ τοῦ χάρακος ἐξεκρούσθησαν οἱ Αἰκανοὶ, πολλάκις δ' ἀνεκόπησαν ὑπ' ἐκείνων οἱ θρασύτερον ἐπεξιόντες. καὶ τοῦτο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐγίνετο· ἔνθα ὅ τε ὕπατος ὁ τῶν Ῥωμαίων, σαυνίῳ διὰ τοῦ θυρεοῦ διαπερονηθεὶς, τιτρώσκεται τὸν μηρὸν, καὶ ἄλλοι συχνοὶ τῶν ἐπιφανῶν, ὅσοι περὶ αὐτὸν ἐμάχοντο. ἤδη δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἀπειρηκόσιν ἀπροσδόκητος ἐπιφαίνεται περὶ δείλην ὀψίαν προσιὼν Κοΐντιος, ἄγων τὴν ἐθελούσιον ἐπικουρίαν τῶν ἀκμαιοτάτων· οὓς ἰδόντες οἱ πολέμιοι προσιόντας, ἀνέστρεφον ἀφέντες τὴν πολιορκίαν ἀτελῆ· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεξελθόντες αὐτοῖς ἀπιοῦσι, τοὺς ὑστερίζοντας ἐφόνευον. οὐ μέντοι ἐπὶ πολὺν γε χρόνον ἐδίωξαν, ἀσθενεῖς ὄντες ὑπὸ τραυμάτων οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ διὰ τάχους ἀνέστρεψαν. καὶ μετὰ ταῦτα διὰ φυλακῆς εἶχον ἑκάτεροι σφᾶς αὐτοὺς μένοντες ἐν ταῖς παρεμβολαῖς ἄχρι πολλοῦ.

LXV. Ἐπεὶ Αἰκανῶν τε καὶ Οὐολούσκων ἑτέρα δύναμις, καλὸν ὑπολαμβάνουσα καιρὸν ἔχειν προνομεῦσαι τὴν Ῥωμαίων γῆν, ἐξεστρατευμένης αὐτῶν τῆς κρατίστης δυνάμεως, ἐξῆλθε νυκτός· καὶ ἐμβαλοῦσα εἰς τὴν προσωτάτω χώραν, ἔνθα τοῖς γεωργοῖς δέος οὐδὲν εἶναι ἐδόκει, πολλῶν γίνονται σωμάτων καὶ χρημάτων ἐγκρατεῖς. οὐ μὴν καλάς γ', οὐδ' εὐτυχεῖς τὰς ἐσχάτας ἔσχον ἐκεῖθεν ἀπαλλαγάς. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων, Ποστούμιος, ἄγων τὴν συναχθεῖσαν ἐπικουρίαν τοῖς ἐν τῷ χάρακι πολεμουμένοις, ὡς ἔμαθε τὰ γινόμενα ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐπιφαίνεται αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἀνελπίστου. οἱ δ' οὔτε κατεπλάγησαν, οὔτ' ἔδεισαν αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, ἀλλ' ἀποθέμενοι σχολῇ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ λάφυρα εἰς ἓν χωρίον ἐχυρὸν, καὶ φυλακὴν τὴν ἀρκοῦσαν ἐπὶ τούτοις καταλιπόντες, οἱ λοιποὶ συντεταγμένοι χωροῦσι τοῖς Ῥωμαίοις ὁμόσε· καὶ συμπεσόντες ἄξια λόγου ἔργα ἀπεδείκνυντο, ὀλίγοι μὲν πρὸς πολλοὺς ἀγωνιζόμενοι· συνέῤῥεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐπ' αὐτοὺς συχνοὶ διεσκευασμένοι ψιλῇ ὁπλίσει πρὸς ἄνδρας ὅλα τὰ σώματα ἔχοντας ἐν φυλακῇ· ἐποίησάν τε πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων νεκροὺς, καὶ μικροῦ ἐδέησαν ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ καταληφθέντες τρόπαια τῶν ἐλθόντων ἐπὶ σφᾶς αὐτοὺς ἀναστῆσαι. ἀλλ' ὅ γε ὕπατος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Ῥωμαίων ἱππεῖς ἐπίλεκτοι, ἀχαλινώτοις ἐπελάσαντες τοῖς ἵπποις κατὰ τὸ καρτερώτατόν τε καὶ ἄριστα μαχόμενον αὐτοῖς, διασπῶσι τὴν τάξιν, καὶ καταβάλλουσι συχνούς. διαφθαρέντων δὲ τῶν προμάχων, καὶ ἡ λοιπὴ δύνα-

μις ἀποτραπεῖσα, ἐνέκλινεν εἰς φυγήν· οἵ τε φυλάσσοντες τὰς ἀποσκευὰς, μεθέμενοι αὐτῶν, ἀπιόντες ᾤχοντο ἀνὰ τὰ πλησίον ὄρη. κατ᾽ αὐτὸν μὲν οὖν τὸν ἀγῶνα ὀλίγοι τινὲς αὐτῶν διεφθάρησαν, ἐν δὲ τῇ φυγῇ πάνυ πολλοὶ, χώρας τ᾽ ἄπειροι ὄντες, καὶ ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων ἵππου διωκόμενοι.

LXVI. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτ᾽ ἐγίνετο χρόνῳ, πεπυσμένος ἅτερος τῶν ὑπάτων Σερούϊος, ἐπὶ βοήθειαν αὐτῷ προσιόντα τὸν συνύπατον, δείσας, μὴ ὑπαντήσωσιν αὐτῷ οἱ πολέμιοι, καὶ διακλείσωσι τῆς πρὸς αὐτὸν ὁδοῦ, περισπᾶν διενοεῖτο αὐτοὺς, προσβολὰς ποιούμενος τῷ χάρακι. ἀλλὰ γὰρ φθάσαντες αὐτὸν οἱ πολέμιοι, ἐπειδὴ ἔγνωσαν τὴν συμφορὰν τῶν ἑταίρων, ἣν ἀπήγγειλαν οἱ περισωθέντες ἐκ τῆς προνομῆς, λύσαντες τὴν παρεμβολὴν, ἐν τῇ πρώτῃ νυκτὶ μετὰ τὴν μάχην εἰς τὴν πόλιν ἀπῆραν, οὐχ ἅπαντα πεπραχότες, ὅσα ἐβούλοντο. χωρὶς γὰρ τῶν ἀποθανόντων ἔν τε ταῖς μάχαις, καὶ ἐν ταῖς προνομαῖς, τοὺς ὑστερήσαντας ἐν τῇ τότε φυγῇ πολλῷ πλείους τῶν προτέρων ἀπέβαλον. οἱ γὰρ ὑπὸ καμάτου τε καὶ τραυμάτων βαρυνόμενοι, σχολῇ προβαίνοντες, ἐγκαταλιπόντων αὐτοὺς τῶν μελῶν, ἔπιπτον, μάλιστα δὲ περὶ τὰ νάματα καὶ ποταμοὺς ὑπὸ δίψης φλεγόμενοι· οὓς οἱ Ῥωμαίων ἱππεῖς καταλαμβάνοντες, ἐφόνευον. οὐ μὲν δὴ οὐδὲ Ῥωμαῖοι πάντα ἐκ τοῦ τότε ἀγῶνος εὐτυχηκότες ἀνέστρεψαν· ἄνδρας μὲν γὰρ ἀγαθοὺς καὶ πολλοὺς ἐν ταῖς μάχαις ἀπολωλέκεσαν, καὶ πρεσβευτὴν ἁπάντων λαμπρότατον γενόμενον ἐν τῷ ἀγῶνι· νίκην δὲ οὐδεμιᾶς ἥττονα

τῇ πόλει φέροντες ἀνέστρεψαν. ταῦτα ἐπ' ἐκείνων τῆς ἀρχῆς ἐπράχθη.

L. Aebutio et P. Servilio coss domi pestis saevissima, foris bellum ab Aequis et Volscis.

LXVII. Τῷ δὲ κατόπιν ἔτει, Λουκίου Αἰβουτίου καὶ Ποπλίου Σερουϊλίου Πρίσκου παρειληφότων τὴν ἀρχὴν, οὐδὲν οὔτε κατὰ πολέμους ἔργον ἀπεδείξαντο Ῥωμαῖοι λόγου ἄξιον, οὔτε πολιτικὸν, ὑπὸ νόσου κακωθέντες, ὡς οὔπω πρότερον, λοιμικῆς· ἢ τὸ μὲν πρῶτον ἵππων τε φορβάδων καὶ βοῶν ἀγέλαις προυῆλθεν, ἀπό τε τούτων εἰς τὰ αἰπόλια καὶ ποίμνας κατέσκηψε, καὶ διέφθειρεν ὀλίγου δεῖν πάντα τὰ τετράποδα· ἔπειτα τῶν νομέων τε καὶ γεωργῶν ἥψατο, καὶ διελθοῦσα διὰ πάσης τῆς χώρας, εἰς τὴν πόλιν ἐνέπεσε. θεραπόντων μὲν οὖν καὶ θητῶν, καὶ τοῦ πένητος ὄχλου πλῆθος ὅσον διέφθειρεν, οὐ ῥᾴδιον ἦν εὑρεῖν. κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ἐπὶ ἁμάξαις σωρηδὸν οἱ θνήσκοντες ἀπεκομίζοντο· τελευτῶντες δὲ, ὧν ἐλάχιστος ἦν ὁ λόγος, εἰς τὸ τοῦ παραῤῥέοντος ποταμοῦ ῥεῖθρον ὠθοῦντο. τῶν δ' ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου τὸ τέταρτον μέρος συνελογίσθη διεφθαρμένον· ἐν οἷς ἦσαν οἵ τε ὕπατοι ἀμφότεροι, καὶ τῶν δημάρχων οἱ πλείους. ἤρξατο μὲν οὖν ἡ νόσος περὶ τὰς Καλάνδας τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός· διέμεινε δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὅλον, ἅπασαν ὁμοίως καταλαμβάνουσα καὶ διεργαζομένη φύσιν τε καὶ ἡλικίαν. γενομένης δὲ τοῖς πλησιοχώροις γνώσεως τῶν κατεχόντων τὴν Ῥώμην κακῶν,

καλὸν ἡγησάμενοι καιρὸν Αἰκανοί τε καὶ Οὐολοῦσκοι καταλῦσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, συνθήκας τε καὶ ὅρκους ἐποιήσαντο πρὸς ἀλλήλους περὶ συμμαχίας· καὶ παρασκευασάμενοι τὰ εἰς πολιορκίαν ἐπιτήδεια, ὡς εἶχον ἀμφότεροι τάχους, ἐξῆγον τὰς δυνάμεις. ἵνα δὲ τὴν ἀπὸ τῶν συμμάχων ἀφέλωνται τῆς Ῥώμης ἐπικουρίαν, εἰς τὴν Λατίνων τε καὶ Ἑρνίκων γῆν πρῶτον ἐνέβαλον. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας ἐπὶ τὴν βουλὴν ἀφ᾽ ἑκατέρου τῶν πολεμουμένων ἐθνῶν ἐπὶ συμμαχίας παράκλησιν, ὁ μὲν ἕτερος τῶν ὑπάτων, Λούκιος Αἰβούτιος, ἐκείνην ἔτυχε τὴν ἡμέραν τεθνηκώς· Πόπλιος δὲ Σερουΐλιος ἐγγὺς ὢν τοῦ θανάτου. ὃς ἔτι ὀλίγον ἐμπνέων, συνεκάλει τὴν βουλήν. τῶν δὲ οἱ πλείους ἡμιθνῆτες ἐπὶ κλινιδίων κομισθέντες, καὶ συνεδρεύσαντες, ἀπεκρίναντο τοῖς παροῦσιν, ἀγγέλλειν τοῖς σφετέροις, ὅτι διὰ τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς τοὺς πολεμίους ἀμύνεσθαι ἡ βουλὴ αὐτοῖς ἐπιτρέπει, μέχρις ἂν ὁ ὕπατος ῥαΐσῃ, καὶ ἡ συναγωνιουμένη δύναμις αὐτοῖς συναχθῇ. ταῦτα Ῥωμαίων ἀποκρινομένων, Λατῖνοι μέν, ὅσα ἠδυνήθησαν ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὰς πόλεις ἀνασκευασάμενοι, φυλακὴν ἐποιοῦντο τῶν τειχῶν, τὰ δ᾽ ἄλλα περιεώρων ἀπολλύμενα. Ἕρνικες δέ, δυσανασχετοῦντες ἐπὶ τῇ λύμῃ καὶ διαρπαγῇ τῶν ἀγρῶν, ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα, ἐξῆλθον. ἀγωνισάμενοι δὲ λαμπρῶς, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποβαλόντες τῶν σφετέρων, πολλῷ δ᾽ ἔτι πλείους ἀποκτείναντες τῶν πολεμίων, ἐκβιασθέντες εἰς τὰ τείχη κατέφυγον, καὶ οὐκέτι μάχης ἐπειρῶντο.

LXVIII. *Αἰκανοὶ δὲ καὶ Οὐολοῦσκοι προνομεύσαντες αὐτῶν τὴν χώραν, ἀδεῶς ἐπὶ τοὺς Τυσκλάνων ἀγροὺς ἀφίκοντο. διαρπάσαντες δὲ καὶ τούτους, οὐδενὸς ἀμυνομένου, παρῆσαν εἰς τοὺς Σαβίνων ὅρους. ἐλάσαντες δὲ καὶ διὰ ταύτης ἀδεῶς τῆς γῆς, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀφικνοῦντο. ἐθορύβησαν μὲν οὖν ἱκανῶς τὴν πόλιν, οὐ μὴν κρατῆσαί γ' αὐτῆς ἠδυνήθησαν· ἀλλὰ καίπερ ἐξασθενοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σώματα, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀπολωλεκότες ἀμφοτέρους· καὶ γὰρ ὁ Σερουΐλιος ἐτεθνήκει νεωστί· καθοπλισάμενοι παρὰ δύναμιν, τοῖς τείχεσιν ἐπέστησαν, τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως ὄντος ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ὅσος Ἀθηναίων τοῦ ἄστεος ὁ κύκλος· καὶ τὰ μὲν, ἐπὶ λόφοις κείμενα, καὶ πέτραις ἀποτόμοις, ὑπ' αὐτῆς ὠχυρωμένα τῆς φύσεως, καὶ ὀλίγης δεόμενα φυλακῆς· τὰ δὲ, ὑπὸ τοῦ Τιβέρεως τετειχισμένα ποταμοῦ· οὗ τὸ μὲν εὖρός ἐστιν τεττάρων πλέθρων μάλιστα· τὸ δὲ βάθος, οἷόν τε ναυσὶ πλεῖσθαι μεγάλαις· τὸ δὲ ῥεῦμα, ὥσπερ τι καὶ ἄλλο, ὀξὺ, καὶ δίνας ἐργαζόμενον μεγάλας· ὃν οὐκ ἔνεστι πεζοῖς διελθεῖν, εἰ μὴ κατὰ γέφυραν. ἦν δ' ἐν τῷ τότε χρόνῳ μία ξυλόφρακτος, ἣν ἔλυον ἐν τοῖς πολέμοις. ἓν δὲ χωρίον, ὃ τῆς πόλεως ἐπιμαχώτατόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν Ἐσκυλίνων καλουμένων πυλῶν μέχρι τῶν Κολλίνων, χειροποιήτως ἐστὶν ὀχυρόν. τάφρος τε γὰρ ὀρώρυκται πρὸ αὐτοῦ, πλάτος, ᾗ βραχυτάτη, μείζων ἑκατὸν ποδῶν, καὶ βάθος ἐστὶν αὐτῆς τριακοντάπουν· τεῖχος δ' ὑπερανέστηκε τῆς τάφρου χώματι συνεχόμενον ἔνδοθεν ὑψηλῷ καὶ πλατεῖ,*

οἷον μήτε κριοῖς κατασεισθῆναι, μήτε ὑπορυττομένων τῶν θεμελίων ἀνατραπῆναι. τοῦτο τὸ χωρίον ἑπτὰ μέν ἐστι μάλιστα ἐπὶ μῆκος σταδίων, πεντήκοντα δὲ ποδῶν ἐπὶ πλάτος· ἐν ᾧ τότε οἱ Ῥωμαῖοι τεταγμένοι κατὰ πλῆθος, ἀνεῖρξαν τῶν πολεμίων τὴν ἔφοδον, οὔτε χελώνας χωστρίδας κατασκευάζειν εἰδότων τῶν τότ' ἀνθρώπων, οὔτε τὰς καλουμένας ἑλεπόλεις μηχανάς. οἱ μὲν δὴ πολέμιοι ἀπογνόντες τῆς πόλεως τὴν ἅλωσιν, ἀπῄεσαν ἀπὸ τοῦ τείχους, καὶ δῃώσαντες τὴν χώραν, ὅσην διεξῆλθον, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις.

L. Lucretio et T. Veturio coss. bellum cum Aequis et Volscis.

LXIX. Ῥωμαῖοι δὲ τοὺς καλουμένους ἀντιβασιλεῖς ἑλόμενοι τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἕνεκα, ὃ ποιεῖν εἰώθασιν, ὅταν ἀναρχία κατάσχῃ τὴν πόλιν, ὑπάτους ἀπέδειξαν Λούκιον Λοκρήτιον, καὶ Τῖτον Οὐετούριον Γέμινον. ἐπὶ τῆς τούτων ἀρχῆς ἥ τε νόσος ἐπαύσατο, καὶ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα ἀναβολῆς ἔτυχε, τά τ' ἴδια καὶ τὰ κοινά, πειραθέντος μὲν αὖθις τὸ περὶ τῆς κληρουχίας πολίτευμα κινεῖν ἑνὸς τῶν δημάρχων Σέξτου Τίτου, κωλύσαντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ εἰς ἐπιτηδειοτέρους ὑπερθεμένου καιρούς. προθυμία τε πολλὴ πᾶσιν ἐνέπεσε τιμωρήσασθαι τοὺς ἐπιστρατεύσαντας τῇ πόλει κατὰ τὸν τῆς νόσου καιρόν· καὶ αὐτίκα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, καὶ τοῦ δήμου τὸν πόλεμον ἐπικυρώσαντος, κατεγράφοντο τὰς δυνάμεις, οὐδενὸς τῶν ἐχόντων

στρατεύσιμον ἡλικίαν, οὐδ' εἴ τινα ὁ νόμος ἀπέλυεν, ἀξιοῦντος ἐκείνης ἀπολειφθῆναι τῆς στρατείας. νεμηθείσης δὲ τριχῆ τῆς δυνάμεως, μία μὲν ὑπελείφθη φυλάττειν τὴν πόλιν, ἧς ἡγεῖτο Κόϊντος Φούριος, ἀνὴρ ὑπατικός· αἱ δὲ δύο σὺν τοῖς ὑπάτοις ἐξῆλθον ἐπί τ' Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἔτυχεν ἤδη γεγονός. ἡ μὲν γὰρ κρατίστη δύναμις, ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἐθνῶν συνελθοῦσα, ὑπαίθριος ἦν, ὑπὸ δυσὶν ἡγεμόσι, καὶ ἔμελλεν ἀπὸ τῆς Ἑρνίκων γῆς, ἐν ᾗ τότ' ἦν, ἀρξαμένη, πᾶσαν ἐπελεύσεσθαι τὴν Ῥωμαίων ὑπήκοον· ἡ δ' ἧττον ἐκείνης χρησίμη, τὰ οἰκεῖα πολίσματα ὑπελείφθη φυλάττειν, μή τις ἔφοδος αἰφνίδιος πολεμίων ἐπ' αὐτὰ γένηται. πρὸς ταῦτα βουλευομένοις τοῖς Ῥωμαίων ὑπάτοις ἐδόκει κράτιστα εἶναι ταῖς πόλεσιν αὐτῶν πρῶτον ἐπιχειρεῖν, κατὰ τοιόνδε τινὰ λογισμόν, ὅτι διαλυθήσεται τὸ κοινὸν αὐτῶν στράτευμα, εἰ πύθοιντο ἕκαστοι τὰ οἰκεῖα ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντα κινδύνοις· καὶ πολὺ κρεῖττον ἡγήσεσθαι τὰ σφέτερα σώζειν, ἢ τὰ τῶν πολεμίων φθείρειν. Λοκρήτιος μὲν οὖν εἰς τὴν Αἰκανῶν ἐνέβαλεν, Οὐετούριος δ' εἰς τὴν Οὐολούσκων. Αἰκανοὶ μὲν οὖν, τὰ ἔξω πάντα ἀπολλύμενα περιορῶντες, τὴν πόλιν καὶ τὰ φρούρια εἶχον ἐν φυλακῇ.

LXX. Οὐολοῦσκοι δὲ ὑπὸ θράσους καὶ αὐθαδείας προαχθέντες, τοῦ τε Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος, ὡς οὐκ ἀξιομάχου ὄντος πρὸς τὸ ἑαυτῶν πλῆθος συμφέρεσθαι, καταφρονήσαντες, ἐξῆλθον ἀγω-

νιούμενοι περὶ τῆς γῆς· καὶ πλησίον τοῦ Οὐετρουρίου κατεστρατοπέδευσαν. οἷα δὲ φιλεῖ πάσχειν στρατιὰ νεοσύλλεκτος, ἔκ τε πολιτικοῦ καὶ γεωργικοῦ πρὸς καιρὸν συνελθόντος ὄχλου συναχθεῖσα, ἐν ᾗ πολὺ καὶ τὸ ἄνοπλον ἦν καὶ κινδύνων ἄπειρον, οὐδ' εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῶν πολεμίων ἐθάῤῥησαν· ἀλλ' ἅμα τῇ πρώτῃ τῶν Ῥωμαίων ἐφόδῳ διαταραχθέντες οἱ πολλοὶ, καὶ οὔτ' ἀλαλαγμῶν, οὔτε ὅπλων κτύπου ἀνασχόμενοι, προτροπάδην ἔφευγον εἰς τὰ τείχη· ὥστε πολλοὺς μὲν ἐν ταῖς στενοχωρίαις τῶν ὁδῶν καταληφθέντας ἀποθανεῖν, πολλῷ δὲ πλείους παρὰ ταῖς πύλαις ὠθουμένους, τῶν ἱππέων ἐπιδιωκόντων. Οὐολοῦσκοι μὲν οὖν ταύτῃ χρησάμενοι τῇ συμφορᾷ, σφᾶς αὐτοὺς ᾐτιῶντο τῆς ἀφροσύνης, καὶ οὐδὲν ἔτι παρακινδυνεύειν ἐπειρῶντο. οἱ δὲ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ στρατιὰς Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἔχοντες ἡγεμόνες, πυνθανόμενοι τὰ οἰκεῖα πολεμούμενα, γενναῖόν τι καὶ οὗτοι δρᾷν ἐβουλεύσαντο, ἀναστάντες ἐκ τῆς Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων γῆς, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἄγειν, ὡς εἶχον ὀργῆς τε καὶ τάχους, τὸν στρατὸν, κατὰ τοιάνδε τινὰ καὶ αὐτοὶ δόξαν, ὅτι δυοῖν ἔργων καλῶν θάτερον αὐτοῖς κατορθῶσαι ὑπάρξει, ἢ τὴν Ῥώμην ἀφύλακτον οὖσαν ἑλεῖν, ἢ τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς ἑαυτῶν χώρας ἐκβαλεῖν, ὡς δὴ τῶν ὑπάτων ἀναγκασθησομένων πολεμουμένῃ τῇ πατρίδι βοηθεῖν. ταῦτα διανοηθέντες, ἦγον τὴν στρατιὰν ἐπιταχύνοντες, ἵν' ἐξ ἀπροσδοκήτου τῇ πόλει συμμίξαντες, εὐθὺς ἔργου ἔχωνται.

LXXI. Ἀφικόμενοι δὲ μέχρι Τύσκλου πόλεως,

μαθόντες τὸν περίβολον τῆς Ῥώμης ὅλον πληθύοντα ὅπλων, καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τέτταρας ἐξεστρατευμένας σπείρας, ἀνδρῶν ἑξακοσίων ἑκάστην, τῆς μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁδοῦ ἀπετράποντο, τὴν δ' ὑπὸ τῇ πόλει χώραν, ἣν ἐν τῇ προτέρᾳ παρέλιπον εἰσβολῇ, ἐγκαθεζόμενοι ἐδῄουν. ἐπιφανέντος δ' αὐτοῖς θατέρου τῶν ὑπάτων, Λουκίου Λοκρητίου, καὶ θεμένου τὴν παρεμβολὴν οὐ πρόσω, καλὸν ὑπολαβόντες εἶναι καιρὸν, πρὶν ἐλθεῖν τῷ Λοκρητίῳ τὴν ἑτέραν Ῥωμαίων δύναμιν σύμμαχον, ἧς Οὐετούριος ἡγεῖτο, συνάψαι μάχην, θέμενοι τὰς ἀποσκευὰς ἐπὶ λόφου τινὸς, καὶ δύο σπείρας ἐπ' αὐταῖς καταλιπόντες, οἱ λοιποὶ προῆλθον εἰς τὸ πεδίον· καὶ συμβαλόντες τοῖς Ῥωμαίοις, ἄνδρες ἀγαθοὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐγίνοντο ἄχρι πολλοῦ. μαθόντες δ' ἐκ τῶν κατὰ νώτου φρουρίων τινὸς καταβαίνουσαν ὑπὲρ ὄχθου στρατιὰν, ὑπέλαβον, ἥκειν τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἄγοντα τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν. καὶ δείσαντες, μὴ κυκλωθεῖεν ὑπ' ἀμφοῖν, οὐκέτι διέμειναν, ἀλλ' εἰς φυγὴν τρέπονται. ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι οἵ τε ἡγεμόνες αὐτῶν ἀμφότεροι γενναίων ἀνδρῶν ἔργα ἐπιδειξάμενοι πίπτουσι, καὶ ἄλλοι πολλοὶ μαχόμενοι περὶ αὐτοὺς ἀγαθοί· οἱ δὲ φυγόντες ἐκ τῆς μάχης, εἰς τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πατρίδας σκεδασθέντες ἀνεχώρησαν. ἐκ δὲ τούτου πολλὴν λαβὼν ἄδειαν ὁ Λοκρήτιος, ἔφθειρε τὴν Αἰκανῶν γῆν, καὶ Οὐετούριος τὴν Οὐολούσκων, ἕως ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐπέστη καιρός. τότε δ' ἀναστήσαντες ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. καὶ κατ-

ἤγαγον ἀμφότεροι τοὺς ἐπινικίους θριάμβους· Λοκρήτιος μὲν, ἐπὶ τεθρίππου παρεμβεβηκώς· Οὐετούριος δὲ, πεζὸς εἰσελαύνων. δύο γὰρ οὗτοι θρίαμβοι δίδονται τοῖς ἡγεμόσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὥσπερ ἔφην, τὰ μὲν ἄλλα ταμεῖα ἔχοντες ἴσα, τῷ δὲ, τὸν μὲν ἱππικὸν εἶναι, τὸν δὲ πεζικὸν, διαφέροντες.

DIONYSII
HALICARNASSENSIS
OPERA OMNIA

QUIBUS

ETIAM ACCEDUNT FRAGMENTA

AB

ANGELO MAIO

NUPER REPERTA.

AD

OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM

ACCURATE EDITA.

EDITIO STEREOTYPA.

TOM. IV.

LIPSIAE
SUMPTIBUS OTTONIS HOLTZE.
1871.

IMPRESSERUNT METZGER & WITTIG, LIPSIAE.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

P. Volumnio et Ser. Sulpicio coss. turbae domi, et prodigia varia.

Μετὰ δὲ τούτους Ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ὀγδοηκοστὴ, ἣν ἐνίκα στάδιον Τορύμβας Θεσσαλὸς, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φρασικλέους· ὕπατοι δ᾽ ἀπεδείχθησαν ἐν Ῥώμῃ Πόπλιος Οὐολούμνιος καὶ Σερούϊος Σουλπίκιος Κυμαρῖνος. οὗτοι στρατιὰν μὲν οὐδεμίαν ἐξήγαγον, οὔτ᾽ ἐπὶ τιμωρίας ἀναπράξει τῶν ἀδικούντων σφᾶς τ᾽ αὐτοὺς καὶ τοὺς συμμάχους, οὔτε ὡς διὰ φυλακῆς τὰ οἰκεῖα ἕξοντες· τῶν δ᾽ ἐντὸς τείχους κακῶν πρόνοιαν ἐποιοῦντο, μή τι κακὸν ὁ δῆμος ἐπὶ τῇ βουλῇ συστὰς ἐξεργάσηται. ἐταράττετο γὰρ

αὖθις ὑπὸ τῶν δημάρχων ἀναδιδασκόμενος, ὅτι πολιτειῶν κρατίστη τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶν ἰσηγορία· καὶ κατὰ νόμους ἠξίου διοικεῖσθαι τά τ' ἰδιωτικὰ καὶ τὰ δημόσια. οὔπω γὰρ τότ' ἦν οὔτ' ἰσονομία παρὰ Ῥωμαίοις, οὔτ' ἰσηγορία, οὐδ' ἐν γραφαῖς ἅπαντα τὰ δίκαια τεταγμένα· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀρχαῖον οἱ βασιλεῖς ἐφ' αὐτῶν ἔταττον τοῖς δεομένοις τὰς δίκας, καὶ τὸ δικαιωθὲν ὑπ' ἐκείνων, τοῦτο νόμος ἦν. ὡς δ' ἐπαύσαντο μοναρχούμενοι, τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπατεύουσιν ἀνέκειτο τά τ' ἄλλα τῶν βασιλέων ἔργα, καὶ ἡ τοῦ δικαίου διάγνωσις, καὶ τοῖς ἀμφισβητοῦσι πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ ὁτουδήτινος, ἐκεῖνοι τὰ δίκαια οἱ διαιροῦντες ἦσαν. τούτων δὲ τὰ μὲν πολλὰ τοῖς τρόποις τῶν ἀρχόντων ἀκόλουθα ἦν, ἀριστίνδην ἀποδεικνυμένων ἐπὶ τὰς ἀρχάς· κομιδῇ δ' ὀλίγα τινὰ ἐν ἱεραῖς ἦν βίβλοις ἀποκείμενα, ἃ νόμων εἶχε δύναμιν, ὧν οἱ πατρίκιοι τὴν γνῶσιν εἶχον μόνοι, διὰ τὰς ἐν ἄστει διατριβάς. οἱ δὲ πολλοὶ ἐμπορευόμενοί τε καὶ γεωργοῦντες, διὰ πολλῶν ἡμερῶν εἰς ἄστυ καταβαίνοντες ἐπὶ τὰς ἀγοράς, ἄπειροι ἔτ' ἦσαν. τὸ δὲ πολίτευμα τοῦτο πρῶτος μὲν ἐπείρασεν εἰσαγαγεῖν Γάϊος Τερέντιος δημαρχῶν ἐν τῷ παρελθόντι ἔτει· ἀτελὲς δ' ἠναγκάσθη καταλιπεῖν, τοῦ τε πλήθους ὄντος ἐπὶ στρατοπέδων, καὶ τῶν ὑπάτων ἐπίτηδες ἐν τῇ πολεμίᾳ γῇ τὰς δυνάμεις κατασχόντων, ἕως ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς παρέλθῃ χρόνος.

II. Τότε δ' αὐτὸ παραλαβόντες οἱ περὶ Αὖλον Οὐεργίνιον δήμαρχον, τελειῶσαι ἐβούλοντο· ἵνα δὲ

μὴ τοῦτο γένοιτο, μηδὲ κατὰ νόμους ἀναγκασθεῖεν πολιτεύεσθαι, πάντα ἐπιμηχανώμενοι διετέλουν οἵ τε ὕπατοι, καὶ ἡ βουλή, καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οἱ πλεῖστον ἐν τῇ πόλει δυνάμενοι· βουλαί τε πολλαὶ καὶ ἐκκλησίαι συνεχεῖς ἐγίνοντο, πεῖραί τε παντοῖαι ταῖς ἀρχαῖς κατ' ἀλλήλων. ἐξ ὧν οὐκ ἄδηλον ἅπασιν ἦν, ὅτι μεγάλη τις καὶ ἀνήκεστος ἐξ ἐκείνης τῆς φιλονεικίας ἀναστήσεται τῇ πόλει συμφορά. συνήπτετο δὲ τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς καὶ τὰ θεῖα δείματα προσγενόμενα, ὧν ἔνια οὔτ' ἐν δημοσίαις εὑρίσκετο γραφαῖς, οὔτε κατ' ἄλλην φυλαττόμενα μνήμην οὐδεμίαν. ὅσα μὲν γὰρ ἐν οὐρανῷ σέλα φερόμενα, καὶ πυρὸς ἀνάψεις ἐφ' ἑνὸς μένουσαι τόπου, γῆς τε μυκήματα καὶ τρόμοι συνεχεῖς ἐγίνοντο, μορφαί τ' εἰδώλων ἄλλοτ' ἀλλοῖαι δι' ἀέρος φερόμεναι, καὶ φωναὶ ταράττουσαι διάνοιαν ἀνθρώπων, καὶ πάντα, ὅσα τούτοις ὅμοια συνέπιπτεν, εὑρίσκετο καὶ πάλαι ποτὲ γεγονότα, ἧττον τε καὶ μᾶλλον· οὗ δ' ἄπειροι ἦσαν καὶ ἀνήκοοι, καὶ ἐφ' ᾧ μάλιστα ἐταράχθησαν, τοιόνδ' ἦν· νιφετὸς ἐξ οὐρανοῦ κατέσκηψεν εἰς γῆν πολύς, οὐ χιόνα καταφέρων, ἀλλὰ σαρκῶν θραύσματα ἐλάττω τε καὶ μείζω. τούτων τὰ μὲν πολλὰ μετάρσια προσπετόμεναι πτερωτῶν ὅσαι εἰσὶν ἀγέλαι, τοῖς στόμασιν ἥρπαζον· τὰ δ' ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντα ἐν αὐτῇ τε τῇ πόλει, καὶ κατὰ τοὺς ἀγρούς, μέχρι πολλοῦ χρόνου κείμενα, οὔτε χρόαν μεταβάλλοντα, οἵαν ἴσχουσι παλαιούμεναι σάρκες, οὔτε σηπεδόνι διαλυόμενα, ὦζέ τ' ἀπ' αὐτῶν οὐδὲν πονηρόν. τοῦτο τὸ τέρας οἱ μὲν ἐπιχώριοι

μάντεις οὐχ οἷοί τ' ἦσαν συμβαλεῖν· ἐν δὲ τοῖς Σιβυλλείοις εὑρέθη χρησμοῖς, ὅτι, πολεμίων ἀλλοεθνῶν παρελθόντων εἰς τὸ τεῖχος, ἀγὼν ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ καταλήψεται τὴν πόλιν· ἄρξει δὲ τοῦ πρὸς τοὺς ἀλλοεθνεῖς πολέμου στάσις ἐμφύλιος· ἣν χρὴ ἀρχομένην ἐξελαύνοντας ἐκ τῆς πόλεως, καὶ θεοὺς παραιτουμένους θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς, ἀποστρέψαι τὰ δεινά, καὶ κρείττους ἔσεσθαι τῶν ἐχθρῶν. ὡς δ' ἐξηνέχθη ταῦτ' εἰς τὸ πλῆθος, ἱερὰ μὲν πρῶτον ἔθυσαν, οἷς ἡ τούτων ἐπιμέλεια ἀνέκειτο, θεοῖς ἐξακεστηρίοις τε καὶ ἀποτροπαίοις· ἔπειτα συναχθέντες εἰς τὸ βουλευτήριον οἱ σύνεδροι, παρόντων καὶ τῶν δημάρχων, ὑπὲρ ἀσφαλείας τε καὶ σωτηρίας τῆς πόλεως ἐσκόπουν.

Rogatio de decemviris et legibus.

III. Τὸ μὲν οὖν καταλύσασθαι τὰ πρὸς ἀλλήλους ἐγκλήματα, καὶ μιᾷ χρήσασθαι γνώμῃ περὶ τῶν κοινῶν, ὡς ὑπετίθεντο οἱ χρησμοί, πάντες ὡμολόγουν. ὅπως δ' ἂν τοῦτο γένοιτο, καὶ ἀπὸ τίνων ἀρξάμενον εἴκειν τοῖς ἑτέροις τὸ διάφορον, καὶ πῶς παύσεται στασιάζον, οὐ μικρὰν αὐτοῖς παρεῖχεν ἀπορίαν. οἱ μὲν γὰρ ὕπατοι καὶ οἱ τῆς βουλῆς προεστῶτες, τοὺς εἰσφέροντας καινὰ πολιτεύματα δημάρχους, καὶ κωλύειν ἀξιοῦντας τὸν πάτριον τῆς πολιτείας κόσμον, αἰτίους ἀπέφαινον τῆς ταραχῆς. οἱ δὲ δήμαρχοι, σφᾶς μὲν αὐτοὺς οὐδὲν ἔλεγον ἀνάξιον δρᾶν, οὔτ' ἄδικον, οὔτ' ἀσύμφορον, εὐνομίαν εἰσάγειν βουλομένους καὶ ἰσηγορίαν· τοὺς δὲ

ὑπάτους καὶ τοὺς πατρικίους αἰτίους ἔσεσθαι τῆς στάσεως ἔλεγον, ἀνομίαν αὔξαντας καὶ πλεονεξίαν, καὶ ζηλοῦντας τὰ τῶν τυράννων ἔθη. ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια παρ᾽ ἑκατέρων ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐλέγετο, καὶ προὔβαινε διὰ κενῆς ὁ χρόνος· ἐν ᾧ τῶν κατὰ τὴν πόλιν οὔτε δημοσίων, οὔτ᾽ ἰδίων οὐδὲν ἐτελεῖτο. ὡς δ᾽ οὐδὲν ἐγίνετο προὔργου, τῶν λόγων ἐκείνων καὶ κατηγοριῶν, ἃς ἐποιοῦντο κατὰ τῆς βουλῆς, οἱ δήμαρχοι ἀπέστησαν· συναγαγόντες δὲ τὸ πλῆθος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ νόμον εἰσοίσειν ὑπὲρ ὧν ἠξίουν. ἐπαινέσαντος δὲ τοῦ πλήθους τὸν λόγον, οὐδὲν ἔτι ἀναβαλόμενοι, τὸν παρασκευασθέντα νόμον ἀνέγνωσαν· κεφάλαια δ᾽ αὐτοῦ τάδ᾽ ἦν· ἄνδρας αἱρεθῆναι δέκα ὑπὸ τοῦ δήμου, συναχθείσης ἀγορᾶς ἐννόμου, τοὺς πρεσβυτάτους τε καὶ φρονιμωτάτους, οἷς ἐστι πλείστη πρόνοια τιμῆς τε καὶ δόξης ἀγαθῆς· τούτους δὲ συγγράψαντας τοὺς ὑπὲρ ἁπάντων νόμους, τῶν τε κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων, εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν· τοὺς δὲ συγγραφησομένους ὑπ᾽ αὐτῶν νόμους κεῖσθαι ἐν ἀγορᾷ, ταῖς καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποδειχθησομέναις ἀρχαῖς, καὶ τοῖς ἰδιώταις, ὅρους τῶν πρὸς ἀλλήλους δικαίων. τοῦτον προθέντες τὸν νόμον, ἐξουσίαν ἔδοσαν τοῖς βουλομένοις αὐτοῦ κατηγορεῖν, ἀποδείξαντες τὴν τρίτην ἀγοράν. ἦσαν δὲ πολλοί, καὶ οὐχ οἱ φαυλότατοι τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου, πρεσβύτεροι καὶ νέοι, κατήγοροι τοῦ νόμου, λόγους διεξιόντες ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ παρασκευῆς· καὶ τοῦτ᾽ ἐφ᾽ ἡμέρας ἐγίνετο συχνάς. ἔπειτα οἱ δή-

αρχοι, δυσχεραίνοντες ἐπὶ τῇ διατριβῇ τοῦ χρόνου, λόγον μὲν οὐδένα ἔτι τοῖς κατηγόροις τοῦ νόμου προέθεσαν· ἡμέραν δ' ἀποδείξαντες, ἐν ᾗ κυρώσειν αὐτὸν ἔμελλον, παρεῖναι τοὺς δημότας εἰς αὐτὴν παρεκάλουν ἀθρόους, ὡς οὐκέτι ταῖς μακραῖς δημηγορίαις ἐνοχληθησομένους, ἀλλ' ἐποίσοντας ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ψῆφον κατὰ φυλάς. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ὑποσχόμενοι, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν.

IV. Μετὰ δὲ ταῦτα οἵ τε ὕπατοι καὶ τῶν πατρικίων οἱ πλεῖστον δυνάμενοι, τραχύτερον ἤδη αὐτῶν προσιόντες καθήπτοντο, λέγοντες, ὡς οὐκ ἐπιτρέψουσιν αὐτοῖς νόμους εἰσηγεῖσθαι, καὶ τούτους ἀπροβουλεύτους. συνθήκας γὰρ εἶναι κοινὰς πόλεων τοὺς νόμους, οὐχὶ μέρους τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκούντων. τοῦ τε πονηροτάτου ὀλέθρου καὶ ἀνηκέστου, καὶ οὐδ' εὐσχήμονος ἀρχὴν ἀπέφαινον εἶναι πόλεσί τε καὶ οἴκοις, ὅταν τὸ κάκιστον τῷ κρατίστῳ νομοθετῇ. „Ποίαν δὲ ὑμεῖς, ἔφασαν, ὦ δήμαρχοι, „νόμων εἰσφορᾶς, ἢ ἀναιρέσεως, ἐξουσίαν ἔχετε; οὐκ „ἐπὶ ῥητοῖς μὲν δικαίοις τὴν ἀρχὴν ταύτην παρὰ τῆς „βουλῆς ἐλάβετε, τοῖς δ' ἀδικουμένοις, ἢ κατισχυο„μένοις τῶν πενήτων βοηθεῖν ᾐτήσασθε τοὺς δη„μάρχους, ἄλλο δὲ μηδὲν πολυπραγμονεῖν; εἰ δ' „οὖν καὶ πρότερον ἦν τις ὑμῖν δύναμις, ἣν οὐκ ἐκ „τοῦ δικαίου βιασάμενοι ἡμᾶς ἐλάβετε, ὑποκατα„κλινομένης ἑκάστῳ πλεονεκτήματι τῆς βουλῆς, οὐχὶ „καὶ ταύτην νῦν ἀπολωλέκατε τῇ μεταβολῇ τῶν ἀρ„χαιρεσιῶν; οὔτε γὰρ βουλῆς δόγμα ὑμᾶς ἀπο„δείκνυσιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν, οὔτε αἱ φράτραι τὴν

„ψῆφον ὑπὲρ ὑμῶν ἐπιφέρουσιν, οὔτε ἱερὰ προ„θύετε τοῖς θεοῖς πρὸ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἃ κατὰ νό„μους ἐχρῆν ἐπιτελεῖσθαι, οὔτ' ἄλλο τῶν πρὸς τοὺς „θεοὺς εὐσεβῶν, ἢ πρὸς ἀνθρώπους ὁσίων οὐθὲν „ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑμετέρας γίνεται. τίνος οὖν ὑμῖν „ἔτι μέτεστι τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμοῦ δεομένων, ὧν „ἕν τι καὶ ὁ νόμος ἦν, ἐξαρνησαμένοις τὰ νόμιμα „ἅπαντα;" Ταῦτά τε δὴ τοῖς δημάρχοις ἔλεγον οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ νέοι αὐτῶν, κατὰ ἑταιρίας διεξιόντες ἀνὰ τὴν πόλιν. καὶ τοὺς μὲν ἐπιεικεστέρους τῶν πολιτῶν ὁμιλίαις ἀνελάμβανον κεχαρισμέναις, τοὺς δ' ἀπειθεῖς καὶ ταραχώδεις ἀπειλαῖς κατεπλήττοντο κινδύνων, εἰ μὴ σωφρονήσειαν. ἤδη δέ τινας τῶν πάνυ ἀπόρων καὶ ἀπερριμμένων, οἷς οὐθενὸς τῶν κοινῶν παρὰ τὰ ἴδια κέρδη φροντὶς ἦν, παίοντες ὥσπερ ἀνδράποδα, ἀνεῖργον ἐκ τῆς ἀγορᾶς.

V. Ὁ δὲ πλείστους τε περὶ αὐτὸν ἔχων ἑταίρους, καὶ μέγιστον τῶν τότε νέων δυνάμενος, Καίσων Κοΐντιος, ὃς ἦν υἱὸς Λουκίου Κοϊντίου τοῦ καλουμένου Κικιννάτου, ᾧ γένος τ' ἦν ἐπιφανὲς, καὶ βίος οὐδενὸς δεύτερος, ἀνὴρ ὀφθῆναί τε κάλλιστος νέων, καὶ τὰ πολέμια πάντων λαμπρότατος, φύσει τε περὶ λόγους κεχρημένος ἀγαθῇ· ὃς ἐν τῷ τότε χρόνῳ πολὺς ἔῤῥει κατὰ τῶν δημοτικῶν, οὔτε λόγων φειδόμενος, ὧν βαρὺ τοῖς ἐλευθέροις ἀκούειν, οὔτ' ἔργων ἀκολούθων τοῖς λόγοις ἀπεχόμενος. οἱ μὲν οὖν πατρίκιοι τίμιον αὐτὸν ἐπὶ τούτοις εἶχον, καὶ μένειν παρὰ τὰ δεινὰ ἠξίουν, αὐτοὶ παρασχεῖν τὸ ἀσφαλὲς ὑπισχνούμενοι· οἱ δ' ἐκ τοῦ δήμου,

πάντων δὴ μάλιστα αὐτὸν ἀνθρώπων ἐμίσουν. τοῦτον τὸν ἄνδρα ἔγνωσαν οἱ δήμαρχοι πρῶτον ἐκποδὼν ποιήσασθαι, ὡς καταπληξόμενοι τοὺς λοιποὺς τῶν νέων, καὶ προσαναγκάσοντες σωφρονεῖν. γνόντες δὲ ταῦτα, καὶ παρασκευασάμενοι λόγους τε καὶ μάρτυρας πολλοὺς, εἰσάγουσιν αὐτὸν ὑπὸ δίκην ἀδικήματος δημοσίου, θανάτου τιμησάμενοι τὴν δίκην. παραγγείλαντες δ᾽ αὐτῷ παρεῖναι πρὸς τὸν δῆμον, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ χρόνος, ὃν ἔταξαν τῇ δίκῃ, συναγαγόντες ἐκκλησίαν, μακροὺς ἐποιήσαντο κατ᾽ αὐτοῦ λόγους, διεξιόντες ἃ βίᾳ ἐτύγχανεν εἰς τοὺς δημότας διαπεπραγμένος, ὧν τοὺς πεπονθότας αὐτοὺς παρῆγον μάρτυρας. ὡς δὲ παρέδωκαν τὸν λόγον, αὐτὸ μὲν τὸ μειράκιον οὐχ ὑπήκουε καλούμενον ἐπὶ τὴν ἀπολογίαν, ἀλλ᾽ ἠξίου τοῖς ἰδιώταις αὐτοῖς ὑπὲρ ὧν ᾐτιῶντο παθεῖν, κατὰ τὸν νόμον ὑπέχειν δίκας, ἐπὶ τῶν ὑπάτων τῆς κρίσεως γινομένης. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ, χαλεπῶς φέροντας τὴν αὐθάδειαν τοῦ μειρακίου τοὺς δημότας ὁρῶν, ἀπελογεῖτο, τὰ μὲν πολλὰ ψευδῆ τε καὶ ἐξ ἐπιβουλῆς συγκείμενα κατὰ τοῦ παιδὸς ἀποδεικνύς· ὅσα δ᾽ οὐκ ἐνῆν ἀρνήσασθαι, μικρὰ καὶ φαῦλα καὶ οὐκ ἄξια δημοσίας ὀργῆς εἶναι λέγων, καὶ οὐδὲ ταῦτα ἐξ ἐπιβουλῆς, ἢ δι᾽ ὕβριν, ἀλλ᾽ ὑπὸ φιλοτιμίας μειρακιώδους γεγονότα ἐπιδεικνύμενος· δι᾽ ἣν πολλὰ μὲν αὐτῷ συμβῆναι δρᾶσαι τῶν ἀβουλήτων ἐν ἁψιμαχίαις, πολλὰ δ᾽ ἴσως καὶ παθεῖν, οὔτε ἡλικίας ἐν τῷ κρατίστῳ ὄντι, οὔτε φρονήσεως ἐν τῷ καθαρωτάτῳ. ἠξίου τε τοὺς δημοτικοὺς μὴ μόνον ὀργὴν ἔχειν ἐφ᾽ οἷς

ἥμαρτεν εἰς λόγους, ἀλλὰ καὶ χάριν εἰδέναι περὶ ὧν ἅπαντας εὖ ποιῶν ἐν τοῖς πολέμοις διετέλεσε, τοῖς μὲν ἰδιώταις ἐλευθερίαν κτώμενος, τῇ δὲ πατρίδι ἡγεμονίαν· ἑαυτῷ δ', εἴ ποτε ἁμάρτοι τι, φιλανθρωπίαν παρὰ τῶν πολλῶν καὶ βοήθειαν. καὶ διεξῄει τάς τε στρατείας πάσας, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἅπαντας, ἐξ ὧν ἀριστεῖα καὶ στεφάνους παρὰ τῶν στρατηγῶν ἔλαβε, πολιτῶν δὲ ὁπόσων ἐν ταῖς μάχαις ὑπερήσπισε, καὶ τείχεσι πολεμίων ὁσάκις πρῶτος ἐπέβη. τελευτῶν δ' εἰς οἴκτους κατέβαινε καὶ δεήσεις, τῆς ἑαυτοῦ πρὸς ἅπαντας ἐπιεικείας, βίου τε, ὃς ἐμαρτυρεῖτο αὐτῷ πάσης καθαρὸς διαβολῆς, μίαν ἀπαιτῶν παρὰ τοῦ δήμου χάριν, φυλάξαι τὸν υἱὸν αὐτῷ.

VI. Ὁ μὲν οὖν δῆμος ἥδετο πάνυ τοῖς λόγοις, καὶ χαρίζεσθαι τὸ μειράκιον τῷ πατρὶ πρόθυμος ἦν. ὁ δὲ Οὐεργίνιος ὁρῶν, ὅτι, μὴ διδόντος ἐκείνου δίκην, ἀφόρητον ἔσται θράσος τῶν αὐθαδῶν μειρακίων, ἀνίσταται, καί φησιν· „Σοὶ μὲν, ὦ Κοΐντιε, „ἥ τ' ἄλλη μαρτυρεῖται πᾶσα ἀρετὴ, καὶ ἡ πρὸς „τοὺς δημοτικοὺς εὔνοια· ἀνθ' ὧν τὸ τιμᾶσθαί σοι „περίεστιν. ἡ δὲ τοῦ μειρακίου βαρύτης καὶ ἡ πρὸς „ἅπαντας ἡμᾶς ὑπερηφανία παραίτησιν ἢ συγγνώ„μην οὐδεμίαν ἐπιδέχεται· ὅστις ὑπὸ τοῖς σοῖς „ἤθεσι τραφεὶς, οὕτως οὖσι δημοτικοῖς καὶ μετρίοις, „ὡς ἅπαντες ἴσμεν, τῶν μὲν σῶν ὑπερεῖδεν ἐπιτη„δευμάτων, τυραννικὴν δ' αὐθάδειαν καὶ βαρβά„ρων ἀνθρώπων ὕβριν ἠγάπησε, καὶ πονηρῶν ἔργων „ζῆλον εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν εἰσαγήοχεν. εἰ μὲν οὖν

„ἐλάνθανέ σε τοιοῦτος ὤν, νῦν, ὅτ' ἔγνωκας, ἀγα-„νακτεῖν ὑπὲρ ἡμῶν δίκαιος ἂν ἦς· εἰ δὲ συνῄδεις „τε καὶ συνέπραττες, οἷς προεπηλάκιζε τὴν τῶν πε-„νήτων πολιτῶν τύχην, πονηρὸς ἄρα καὶ αὐτὸς „ἦσθα, καὶ ἡ τῆς καλοκἀγαθίας δόξα οὐκ ἐκ τοῦ „δικαίου σοι περιγέγονεν. ἀλλὰ γὰρ ἠγνόεις αὐτὸν „οὐκ ὄντα τῆς σῆς ἀρετῆς ἄξιον. ἐγώ σοι τοῦτ' ἔχω „μαρτυρεῖν. ἀπολύων δέ σε τοῦ τότε συναδικεῖν „ἡμᾶς, μέμφομαι τοῦ νῦν ἡμῖν μὴ συναγανακτεῖν. „ἵνα δὲ μᾶλλον μάθῃς, ἡλίκον ἄρα τῇ πόλει κακὸν „ἐπιτρέφων ἐλάνθανες, ὡς ὠμὸν καὶ τυραννικόν, „καὶ οὐδὲ φόνου πολιτικοῦ καθαρόν, ἄκουσον αὐ-„τοῦ φιλότιμον ἔργον, καὶ ἀντιπαρεξέτασον αὐτῷ „τὰς ἐν τοῖς πολέμοις ἀριστείας· καὶ ὑμῶν ὅσοι „συνεπαθεῖτε ἀρτίως οἰκτιζομένῳ τῷ ἀνδρί, σκο„πεῖτε, εἰ ἄρα καλῶς ὑμῖν ἔχει τοιούτου φείσασθαι „πολίτου."

VII. Ταῦτ' εἰπών, ἀνίστησιν ἐκ τῶν συναρχόντων Μάρκον Οὐολούσκιον, καὶ λέγειν ἐκέλευσεν, ἃ σύνοιδε τῷ μειρακίῳ. σιωπῆς δὲ γενομένης, καὶ πολλῆς ἐξ ἁπάντων προσδοκίας, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ Οὐολούσκιος, εἶπεν· „Ἐγὼ μάλιστα μὲν ἐβουλόμην ἄν, „ὦ πολῖται, δίκην ἰδίαν, ἥν ὁ νόμος δίδωσί μοι, „παρὰ τούτου λαβεῖν, δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν πε-„πονθώς· κωλυθεὶς δὲ τούτου τυχεῖν διὰ πενίαν, „καὶ ἀσθένειαν, καὶ τὸ τῶν πολλῶν εἷς εἶναι, νῦν „γε ἡνίκα ἔξεστί μοι, τὸ τοῦ μάρτυρος σχῆμα, ἐπει-„δὴ οὐ τὸ τοῦ κατηγόρου, λήψομαι. ἃ δὲ πέπονθα, „ὡς ὠμὰ καὶ ἀνήκεστα, ἀκούσατέ μου. ἀδελφὸς ἦν

„μοι Λούκιος· ὃν ἐγὼ ἁπάντων ἀνθρώπων μᾶλλον „ἠγάπησα. οὗτός μοι συνεδείπνει παρὰ φίλῳ· καὶ „μετὰ ταῦτ᾽ ἀναστάντες τῆς ἐχομένης νυκτός, ᾠχό„μεθα. διεληλυθόσι δ᾽ ἡμῖν τὴν ἀγορὰν περιτυγχά„νει Καίσων οὑτοσὶ, κωμάζων σὺν ἑτέροις ἀγερώχοις „μειρακίοις. καὶ οὗτοι τὸ μὲν πρῶτον ἔσκωπτόν τε „καὶ ὕβριζον εἰς ἡμᾶς, οἷα μεθύοντες ἂν νέοι καὶ „αὐθάδεις, ὡς ὅσα ἂν ταπεινοὺς καὶ πένητας ὕβρι„σαν. ὡς δ᾽ ἠγανακτοῦμεν πρὸς αὐτοὺς, ἐλεύθερον „ῥῆμα εἰς τοῦτον εἶπε. δεινὸν δ᾽ ἡγησάμενος οὑτοσὶ „Καίσων ἀκοῦσαί τι, ὧν οὐκ ἐβούλετο, προσδραμὼν „αὐτῷ, παίων καὶ λακτίζων, καὶ πᾶσαν ἄλλην ὠμό„τητα καὶ ὕβριν ἐνδεικνύμενος, ἀποκτείνει. ἐμοῦ δὲ „κεκραγότος καὶ ἀμυνομένου, ὅσα ἐδυνάμην, ἐκεῖ„νον ἤδη νεκρὸν κείμενον ἀφεὶς ἐμὲ πάλιν ἔπαιε· „καὶ οὐ πρότερον ἐπαύσατο, πρὶν ἀκίνητόν τε καὶ „ἄφωνον εἶδεν ἐῤῥιμμένον, δόξας εἶναι νεκρόν. μετὰ „δὲ ταῦτα οὗτος μὲν ἀπιὼν ᾤχετο χαίρων, ὥσπερ „ἐπὶ καλῷ ἔργῳ· ἡμᾶς δ᾽ οἱ παραγενόμενοι μετὰ „ταῦτα αἵματι πεφυρμένους αἴρουσι, καὶ εἰς τὴν „οἰκίαν ἀπεκόμισαν, τὸν μὲν ἀδελφὸν Λούκιον νε„κρὸν, ὥσπερ ἔφην, ἐμὲ δὲ ἡμιθανῆ καὶ ἐλπίδας „ἔχοντα τοῦ ζῆν ὀλίγας. ταῦτα δ᾽ ἐγίνετο Ποπλίου „Σερουϊλίου καὶ Λουκίου Αἰβουτίου τὴν ὑπατείαν „ἐχόντων, ὅτε ἡ μεγάλη νόσος κατέλαβε τὴν πόλιν, „ἧς ἀπελαύσαμεν καὶ ἡμεῖς ἀμφότεροι. τότε μὲν „οὖν οὐχ οἷόν τ᾽ ἦν μοι δίκην παρ᾽ αὐτοῦ λαβεῖν, „τεθνηκότων ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων. Λοκρητίου „δὲ καὶ Τίτου Οὐετουρίου παραλαβόντων τὴν ἀρ-

„χήν, βουλόμενος αὐτὸν ἄγειν ὑπὸ δίκην, ἐκωλύθην „διὰ τὸν πόλεμον, ἐκλελοιπότων ἀμφοτέρων τὴν πό„λιν. ὡς δ' ἀνέστρεψαν ἀπὸ τῆς στρατείας, πολλάκις „αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν καλῶν, ὁσάκις προσέλθοιμι· „καὶ ταῦτα δὴ πολλοὶ τῶν πολιτῶν ἴσασι· πλη„γὰς ἐλάμβανον ὑπ' αὐτοῦ. ταῦτ' ἐστιν, ἃ πέ„πονθα, ὦ δημόται, μετὰ πάσης ἀληθείας εἰρημένα „πρὸς ὑμᾶς."

VIII. Ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ, κραυγή τ' ἐκ τῶν παρόντων ἐγίνετο, καὶ ὁρμὴ πολλῶν ἐπὶ τὴν ἐκ χειρὸς δίκην. ἀλλ' οἵ τε ὕπατοι ἐμποδὼν ἐγίνοντο, καὶ τῶν δημάρχων οἱ πλείους, πονηρὸν ἔθος οὐκ ἀξιοῦντες εἰς τὴν πόλιν εἰσάγειν. ἦν δὲ καὶ τοῦ δήμου τὸ καθαρώτατον οὐ βουλόμενον ἀποστερεῖν λόγου τοὺς ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἀγωνιζομένους. τότε μὲν οὖν ἐπέσχε τὴν τῶν θρασυτέρων ὁρμὴν ἡ τοῦ δικαίου πρόνοια, καὶ ἀναβολὴν ἔλαβεν ἡ δίκη, οὐ μικρᾶς ἐμπεσούσης φιλοτιμίας καὶ ζητήσεως ὑπὲρ τοῦ σώματος, εἴτ' ἐν δεσμοῖς αὐτὸ δεῖ φυλάττεσθαι τέως, εἴτ' ἐγγυητὰς δοῦναι τῆς ἀφίξεως, ὥσπερ ὁ πατὴρ ἠξίου· καὶ ἡ βουλὴ συνελθοῦσα ἐψηφίσατο χρήμασι διεγγυηθὲν ἐλεύθερον εἶναι τὸ σῶμα μέχρι δίκης. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι τὸ πλῆθος, ἐκλιπόντος τοῦ μειρακίου τὴν δίκην, ἐκύρωσαν τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆφον, καὶ τοὺς ἐγγυητὰς δέκα ὄντας ἐπράξαντο τὰ περὶ τοῦ σώματος τῆς ἀποκαταστάσεως ὁμολογηθέντα χρήματα. Καίσων μὲν οὖν τοιαύτῃ περιπεσὼν ἐπιβουλῇ, κατασκευασαμένων ἅπαντα τῶν δημάρχων, καὶ Οὐολουσκίου ψευδῆ

μαρτυρήσαντος, ὡς ἐγένετο φανερὸν σὺν χρόνῳ, φεύγων εἰς Τυῤῥηνίαν ᾤχετο. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ τὰ πλεῖστα τῆς οὐσίας ἀπεμπολήσας, καὶ τὰ ὁμολογηθέντα ὑπὸ τῶν ἐγγυητῶν χρήματα ἀποδοὺς, ἐν τῷ χωρίῳ· ἓν γὰρ αὐτῷ μικρὸν ὑπολειπόμενον ἦν πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, ἐν ᾧ ταπεινή τις ἦν καλύβη· γεωργῶν αὐτόθι μετὰ δούλων ὀλίγων, ἐπίπονον καὶ ταλαίπωρον ἔζη βίον, ὑπὸ λύπης τε καὶ πενίας οὔτε τὴν πόλιν ὁρῶν, οὔτε φίλους ἀσπαζόμενος, οὔτε ἑορτάζων, οὔτ᾽ ἄλλης εὐφροσύνης ἑαυτῷ μεταδιδοὺς οὐδεμιᾶς. τοῖς μέντοι δημάρχοις πολὺ τὸ παράλογον ἐγίνετο τῆς ἐλπίδος. οὐ γὰρ ὅπως ἐπαύσατο ἡ τῶν νέων φιλοτιμία σωφρονισθεῖσα τῇ Καίσωνος συμφορᾷ· πολὺ δὲ χαλεπωτέρα καὶ πλείων ἐγένετο, ἔργοις τε καὶ λόγοις καταγωνιζομένη τὸν νόμον. ὥστ᾽ οὐθὲν ἔτι αὐτοῖς ἐξεγένετο διαπράξασθαι, δαπανηθέντος εἰς ταῦτα τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς. ὁ μέντοι δῆμος εἰς τὸν ἐπιόντα πάλιν ἐνιαυτὸν ἄρχοντας ἀπέδειξεν αὐτούς.

P. Valerio et C. Claudio coss. turbae domi.

IX. Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου Ποπλικόλα καὶ Γαΐου Κλαυδίου Σαβίνου τὴν ὑπατικὴν ἐξουσίαν παραλαβόντων, κίνδυνος ὅσος οὔπω τὴν Ῥώμην κατέσχεν ἐξ ἀλλοεθνοῦς πολέμου· ὃν παρήγαγεν ἡ πολιτικὴ στάσις ἐντὸς τείχους, ὡς οἵ τε Σιβύλλειοι χρησμοὶ προὔλεγον, καὶ τὰ ἐκ τοῦ δαιμονίου φανέντα προεθέσπισε τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ. διηγήσομαι δὲ τήν τ᾽ αἰτίαν, ἀφ᾽ ἧς ὁ πόλεμος εἰσῆλθε, καὶ

τὰ πραχθέντα τοῖς ὑπάτοις κατὰ τὸν τότε ἀγῶνα. οἱ παρειληφότες τὸ δεύτερον τὴν δημαρχίαν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ κυρώσειν τὸν νόμον, ὁρῶντες τῶν τε ὑπάτων τὸν ἕτερον, Κλαύδιον Γάϊον, ἔμφυτον τὸ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἔχοντα μῖσος διὰ προγόνων, καὶ παρεσκευασμένον ἁπάσῃ μηχανῇ κωλύειν τὰ γινόμενα, τῶν δὲ νέων τοὺς πλεῖστον δυναμένους εἰς ἀπόνοιαν φανερὰν προεληλυθότας, οὓς οὐκ ἐνῆν τῷ βιαίῳ καταγωνίσασθαι, μάλιστα δὲ τοῦ δήμου τὸ πλεῖον ὑποκατακλινόμενον ταῖς θεραπείαις τῶν πατρικίων, καὶ προθυμίαν οὐκέτι τὴν αὐτὴν περὶ τοῦ νόμου παρεχόμενον, ἰταμωτέραν ὁδὸν ἔγνωσαν ἐπὶ τὰ πράγματα πορεύεσθαι, δι᾽ ἧς καταπλήξονται μὲν τὸν δῆμον, ἀναβαλοῦσι δὲ τὸν ὕπατον. πρῶτον μὲν κατεσκεύασαν φήμας λέγεσθαι κατὰ τὴν πόλιν παντοδαπάς· ἔπειτα ἐξ ἑωθινοῦ καθεζόμενοι δι᾽ ὅλης ἡμέρας, συνέδρευον ἐν τῷ φανερῷ, μεταδιδόντες οὐθενὶ τῶν ἔξωθεν οὔτε βουλεύματος, οὔτε λόγου. ἐπεὶ δὲ καιρὸς αὐτοῖς ἔδοξεν ἐπιτήδειος εἶναι πράττειν τὰ βεβουλευμένα, πλασάμενοι γράμματα, καὶ ταῦτα παρασκευάσαντες ἀναδοθῆναι σφίσιν ὑπ᾽ ἀνδρὸς ἀγνώστου καθημένοις ἐν ἀγορᾷ· ὡς διῆλθον αὐτά, παίοντες τὰ μέτωπα καὶ κατηφεῖς τὰς ὄψεις ποιήσαντες, ἀνίστανται. πολλοῦ δὲ συνδραμόντος ὄχλου, καὶ μέγα τι κακὸν ἐν τοῖς γράμμασιν εἶναι γεγραμμένον μαντευομένου, σιωπὴν προκηρύξαντες εἶπον· „Ἐν ἐσχάτοις ἐστὶν ὑμῖν κινδύνων, ὦ πολῖ-„ται, τὸ δημοτικόν· καὶ εἰ μὴ θεῶν τις εὔνοια „προείδετο τῶν ἄδικα πάσχειν μελλόντων, εἰς δεινὰς

„ἅπαντες ἂν ἤλθομεν συμφοράς. αἰτούμεθα δὲ „ὑμᾶς βραχὺν ἐπισχεῖν χρόνον, ἕως ἂν τῇ βουλῇ „δηλώσωμεν τὰ προσαγγελθέντα, καὶ μετὰ κοινῆς „γνώμης πράξωμεν τὰ δέοντα." Ταῦτ' εἰπόντες, ᾤχοντο πρὸς τοὺς ὑπάτους. ἐν ὅσῳ δὲ καὶ ἡ βουλὴ συνήγετο χρόνῳ, πολλοὶ καὶ παντοδαποὶ λόγοι κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐγίνοντο, τῶν μὲν ἐκ παρασκευῆς, ἃ παρήγγελτο αὐτοῖς ὑπὸ τῶν δημάρχων, κατὰ συστροφὰς λαλούντων, τῶν δ', ἃ μάλιστα ἐδεδοίκεσαν μὴ γένηται, ταῦτα ὡς ἀπηγγελμένα τοῖς δημάρχοις λεγόντων. ἔφη δ' ὁ μέν τις, Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους ὑποδεξαμένους Καίσωνα Κοΐντιον τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου καταδικασθέντα ᾑρῆσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν ἐθνῶν, καὶ πολλὰς δυνάμεις ἀγείραντα μέλλειν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν· ὁ δέ τις, ἀπὸ κοινῆς γνώμης τῶν πατρικίων τὸν ἄνδρα κατάγεσθαι ξενικαῖς δυνάμεσιν, ἵνα ἡ φυλακὴ καταλυθῇ νῦν τε καὶ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον τῶν δημοτικῶν· ὁ δέ τις, οὐχ ἅπαντας εἶναι τοὺς πατρικίους ἔφη τοὺς ταῦτα βεβουλευμένους, ἀλλὰ μόνους τοὺς νέους. ἐτόλμων δέ τινες λέγειν, ὅτι καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως ὁ ἀνὴρ εἴη κρυπτόμενος, καὶ μέλλοι καταλαμβάνεσθαι τῶν τόπων τοὺς ἐπικαιροτάτους. ὅλης δὲ κραδαινομένης ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν δεινῶν τῆς πόλεως, καὶ πάντων ἀλλήλους ἐχόντων δι' ὑποψίας καὶ φυλακῆς, οἱ μὲν ὕπατοι τὴν βουλὴν ἐκάλουν· οἱ δὲ δήμαρχοι προσελθόντες, ἐδείκνυσαν τὰ προσαγγελλόμενα. ἦν δὲ ὁ τοὺς λόγους ὑπὲρ αὐτῶν ποιούμενος, Αὖλος Οὐεργίνιος, καὶ ἔλεξε τοιάδε·

X. „Ὅσον μὲν χρόνον οὐθὲν ἀκριβὲς ἡμῖν „ἐφαίνετο τῶν προσαγγελλομένων δεινῶν, ἀλλὰ φῆ-„μαι μετέωροι, καὶ τὸ βεβαιῶσον αὐτὰς οὐθὲν ἦν, „ὠκνοῦμεν, ὦ βουλὴ, φέρειν τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους „εἰς τὸ μέσον, ταραχάς τε ὑποπτεύοντες ἔσεσθαι „μεγάλας, οἷα εἰκὸς ἐπὶ δεινοῖς ἀκούσμασι. καὶ δι' „εὐλαβείας ἔχοντες, μὴ ταχύτερα δόξωμεν ὑμῖν βε-„βουλεῦσθαι μᾶλλον, ἢ φρονιμώτερα. οὐ μὴν ὀλι-„γωρίᾳ γ' αὐτὰ παραδόντες, ἀφήκαμεν· ἀλλ' ὅση „δύναμις ἦν ἡμῖν, ἐπιμελῆ ζήτησιν ἐποιούμεθα τῆς „ἀληθείας. ἐπεὶ δ' ἡ τοῦ δαιμονίου πρόνοια, ὑφ' „ἧς ἀεὶ σωζόμεθα κοινῇ, καλῶς ποιοῦσα, τὰ κε-„κρυμμένα βουλεύματα, καὶ τὰς ἀνοσίους ἐπιχειρή-„σεις τῶν θεοῖς ἐχθρῶν εἰς φῶς ἄγει, καὶ γράμματα „πάρεστιν ἡμῖν, ἃ δεδέγμεθα νεωστὶ παρὰ ξένων „εὔνοιαν ἡμῖν ἐνδεικνυμένων, οὓς ὕστερον ἀκούσε-„σθε, καὶ συντρέχει τε καὶ συνᾴδει τοῖς ἔξωθεν ἐπι-„στελλομένοις τὰ ἐνθένδε μηνυόμενα, καὶ τὰ πρά-„γματα οὐκέτι μέλλησιν, οὐδ' ἀναβολὴν ἐν χερσὶν „ὄντα ἐπιδέχεται, πρὶν εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν, „ὑμῖν πρώτοις, ὥσπερ ἐστὶ δίκαιον, ἀπαγγεῖλαι „διέγνωμεν αὐτά. ἴστε δὴ, συνωμοσίαν ἐπὶ τῷ δήμῳ „γεγενημένην ὑπ' ἀνδρῶν οὐκ ἀφανῶν, ἐν οἷς ἐν-„εῖναι μέν τι λέγεται μέρος οὐ πολὺ καὶ τῶν εἰς „τόδε συνειλεγμένων τὸ συνέδριον πρεσβυτέρων, τὸ „δὲ πλεῖστον ἐκ τῶν ἔξω τῆς βουλῆς ἱππέων, οὓς „οὔπω καιρὸς, οἵτινες εἶεν, ὑμῖν λέγειν. μέλλουσι δ' „οὖν, ὡς πυνθανόμεθα, σκοταίαν φυλάξαντες „νύκτα, κοιμωμένοις ἡμῖν ἐπιχειρεῖν, ἡνίκα οὔτε

„προϊδεῖν τι τῶν γινομένων, οὔτε φυλάξασθαι καθ᾽ „ἓν γενόμενοι δυνάμεθα· ἐπιπεσόντες δὲ ταῖς οἰ„κίαις τούς τε δημάρχους ἡμᾶς κατασφάττειν, καὶ „τῶν δημοτικῶν ἄλλους τοὺς ἐναντιωθέντας ποτὲ „αὐτοῖς περὶ ἐλευθερίας, ἢ τὸ λοιπὸν ἐναντιωσομέ„νους. ὅταν δ᾽ ἡμᾶς ἐκποδὼν ποιήσωνται, τότ᾽ ἤδη „κατὰ πολλὴν ἀσφάλειαν ἡγοῦνται διαπράξασθαι „παρ᾽ ὑμῶν τὰ λοιπὰ ἀναιρεθῆναι διὰ κοινοῦ ψη„φίσματος τὰς γινομένας ὑμῖν πρὸς τὸν δῆμον ὁμο„λογίας. ὁρῶντες δ᾽, ὅτι ξενικῆς αὐτοῖς χειρὸς εἰς „τὰ πράγματα δεῖ κρύφα παρασκευασθείσης, καὶ „οὐδὲ ταύτης μετρίας, ἄνδρα προσειλήφασιν εἰς „ταῦτα τῶν ἡμετέρων φυγάδων, Καίσωνα Κοΐντιον, „ἡγεμόνα, ὃν ἐπὶ φόνοις πολιτῶν, καὶ διαστάσει τῆς „πόλεως ἐξελεγχθέντα διεπράξαντό τινες τῶν ἐνθάδε „μὴ δοῦναι δίκην, ἀλλ᾽ ἀθῷον ἀπελθεῖν ἐκ τῆς πό„λεως, κάθοδόν τε πράξειν ὑπέσχηνται, καὶ ἀρχὰς „προτείνουσι καὶ τιμὰς, καὶ ἄλλους μισθοὺς τῆς „ὑπουργίας. κἀκεῖνος δὲ στρατιὰν αὐτοῖς ὑπέσχη„ται Αἰκανῶν καὶ Οὐολούσκων ἄξειν ἐπίκουρον, „ὅσης ἂν δεηθῶσιν· ἥξει τ᾽ οὐκ εἰς μακρὰν αὐτὸς „μὲν ἐπαγόμενος τοὺς εὐτολμοτάτους, κρύφα κατ᾽ „ὀλίγους εἰσάγων καὶ σποράδας· ἡ δ᾽ ἄλλη δύνα„μις, ὅταν οἱ τοῦ δήμου προεστηκότες ἡμεῖς δια„φθαρῶμεν, ἐπὶ τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν πενήτων, ἐὰν „τινες ἄρα περιέχωνται τῆς ἐλευθερίας. ταῦτά ἐστιν, „ἃ βεβούλευνται ὑπὸ σκότους καὶ μέλλουσι δρᾷν, ὦ „βουλὴ, δεινὰ καὶ ἀνόσια ἔργα, οὔτε θεῖον φοβη„θέντες χόλον, οὔτ᾽ ἀνθρωπίνην ἐντραπέντες νέμεσιν,

XI. „Ἐν τοσούτῳ δὴ κινδύνῳ σαλεύοντες, ἱκέ-
„ται γινόμεθα ὑμῶν, ὦ πατέρες, ἐπισκήπτοντες
„θεούς τε καὶ δαίμονας, οἷς κοινῇ θύομεν, καὶ πο-
„λέμων ὑπομιμνήσκοντες, οὓς πολλοὺς καὶ μεγάλους
„σὺν ὑμῖν ἠράμεθα, μὴ περιϊδεῖν ὠμὰ καὶ ἀνόσια
„ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν παθόντας ἡμᾶς, ἀλλ' ἐπαμῦναί
„τε καὶ συναγανακτῆσαι τιμωρίας ἡμῖν συνεισπρά-
„ξοντας παρὰ τῶν ταῦτα βουλευσαμένων τὰς προσ-
„ηκούσας, μάλιστα μὲν παρὰ πάντων· εἰ δὲ μή γε,
„παρὰ τῶν ἀρξάντων τῆς ἀθεμίτου συνωμοσίας.
„πρῶτον δὲ πάντων ἀξιοῦμεν ὑμᾶς, ὦ βουλή, ψη-
„φίσασθαι πρᾶγμα, ὅπερ ἐστὶ δικαιότατον, τὴν
„ὑπὲρ τῶν μηνυθέντων ζήτησιν ὑφ' ἡμῶν τῶν δη-
„μάρχων γενέσθαι. χωρὶς γὰρ τοῦ δικαίου, καὶ
„ἀκριβεστάτας ἀνάγκη γίνεσθαι ζητήσεις, ἃς ἂν οἱ
„κινδυνεύοντες ὑπὲρ αὑτῶν ποιήσωνται. εἰ δέ τινες
„ὑμῶν εἰσιν οἷοι μηδὲ καθ' ἓν εὐγνωμονεῖν, ἀλλὰ
„πρὸς ἅπαντας τοὺς ὑπὲρ τοῦ δήμου λέγοντας ἀντι-
„τάττεσθαι, ἡδέως ἂν πυθοίμην παρ' αὐτῶν, ἐπὶ τῷ
„δυσχεραίνουσι τῶν ἀξιουμένων, καὶ τί μέλλουσιν
„ἡμᾶς πείθειν· πότερα μηδεμίαν ποιεῖσθαι ζήτη-
„σιν, ἀλλ' ὑπεριδεῖν ἔργον οὕτω μέγα καὶ μιαρὸν
„ἐπὶ τῷ δήμῳ συνιστάμενον; καὶ τίς ἂν τοὺς ταῦτα
„λέγοντας ὑγιαίνειν φήσειεν, ἀλλ' οὐχὶ συνδιε-
„φθάρθαι καὶ κοινωνεῖν τῆς συνωμοσίας· ἔπειτα
„ὑπὲρ αὑτῶν δεδιότας, ἵνα μὴ γένωνται καταφανεῖς,
„ἀποφεύγειν τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν; οἷς οὐκ ἂν
„δικαίως προσέχητε δήπου τὸν νοῦν. ἢ τῆς διαγνώ-
„σεως τῶν μηνυομένων οὐχ ἡμᾶς εἶναι κυρίους

„ἀξιώσουσιν, ἀλλὰ τὴν βουλὴν καὶ τοὺς ὑπάτους; „τί οὖν τὸ κωλῦον ἔσται τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ τοὺς „προεστηκότας τοῦ δήμου λέγειν, ἐάν τινες ἐκ τῶν „δημοτικῶν, ἐπὶ τοῖς ὑπάτοις καὶ τῇ βουλῇ συστάν-„τες, πράττωσι τὴν τοῦ συνεδρίου κατάλυσιν; ὅτι „τὴν περὶ τῶν δημοτῶν ἐξέτασιν αὐτοὺς δίκαιόν „ἐστι ποιεῖσθαι τοὺς ἀνειληφότας τὴν τοῦ δήμου „φυλακήν. τί οὖν ἐκ τούτου συμβήσεται; μηδεμίαν „γενέσθαι ποτὲ περὶ μηθενὸς πράγματος ζήτησιν „ἀποῤῥήτου. ἀλλ' οὔτε ἡμεῖς ἂν ταῦτα ἀξιώσαιμεν· „ὕποπτος γὰρ ἡ φιλοτιμία· ὑμεῖς τ' οὐκ ἂν ὀρθῶς „ποιῆτε, τοῖς τὰ ὅμοια οὐκ ἀξιοῦσι καθ' ἡμῶν „προσέχοντες τὸν νοῦν, ἀλλὰ κοινοὺς ἡγούμενοι τῆς „πόλεως ἐχθρούς. οὐδενὸς μέντοιγε, ὦ βουλή, τοῖς „πράγμασιν ὡς τάχους δεῖ. ὁ γὰρ κίνδυνος ὀξύς, „καὶ ἡ μέλλησις τῆς ἀσφαλείας ἄωρος ἐν οὐ μέλ-„λουσι δεινοῖς. ὥστ' ἀφέντες τὸ φιλονεικεῖν καὶ „λόγους διεξιέναι μακρούς, ψηφίσασθε, ὅ τι ἂν „δοκῇ κοινῇ συμφέρειν ἤδη."

XII. Ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ, πολλή τις ἔκπληξις κατέσχε τὸ συνέδριον καὶ ἀμηχανία. διελογίζοντό τε καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, ὡς χαλεπὸν ἑκάτερον ἦν, καὶ τὸ συγχωρεῖν τοῖς δημάρχοις ζητήσεις ἐφ' ἑαυτῶν ποιεῖσθαι περὶ κοινοῦ καὶ μεγάλου πράγματος, καὶ τὸ μή. ὑποπτεύσας δ' αὐτῶν τὴν γνώμην ἀνέστη τῶν ὑπάτων ὁ ἕτερος, Γάϊος Κλαύδιος, καὶ ἔλεξε τοιάδε· „Οὐ δέδοικα, Οὐεργίνιε, μή „με ὑπολάβωσιν οὗτοι κοινωνὸν εἶναι τῆς συνωμο-„σίας, ἣν ἐφ' ὑμῖν καὶ τῷ δήμῳ πράττεσθαι λέγετε,

„ἢ τὰ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ δεδιότα, ἢ τῶν ἐμῶν τινος, ὡς „ἐνόχου ταῖς αἰτίαις ὄντος, ἀνεστάναι τἀναντία „ὑμῖν ἐροῦντα· ὁ γὰρ βίος ἀπολύει με πάσης ὑπο„ψίας τοιαύτης. ἃ δὲ νομίζω τῇ τε βουλῇ καὶ τῷ „δήμῳ συμφέρειν, ἀπὸ τοῦ κρατίστου καὶ δίχα πά„σης εὐλαβείας ἐρῶ. πολλοῦ, μᾶλλον δὲ τοῦ παν„τὸς, ἁμαρτάνειν δοκεῖ μοι Οὐεργίνιος, εἴ τινα „ὑπείληφεν ἡμῶν ἐρεῖν, ἢ ὡς ἀνεξέταστον ἀφεῖσθαι „δεῖ πρᾶγμα οὑτωσὶ μέγα καὶ ἀναγκαῖον, ἢ ὡς οὐ „δεῖ κοινωνεῖν οὐδὲ παρεῖναι τῇ ζητήσει τοὺς ἀνει„ληφότας τὴν τοῦ δήμου ἀρχήν. οὐθεὶς οὕτ' ἠλίθιός „ἐστιν οὕτως, οὔτε τῷ δήμῳ κακόνους, ὥστε ταῦτα „λέγειν. τί οὖν, εἴ τις ἔροιτό με, παθὼν, ἃ συγχωρῶ „καὶ φημὶ δίκαια εἶναι, τούτοις ἀντιλέξων ἀνέστην, „καὶ τί βούλεταί μοι ὁ λόγος, ἐγὼ νὴ Δία λέξω „πρὸς ὑμᾶς. παντὸς οἴομαι δεῖν πράγματος, ὦ βου„λὴ, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πρώτας ὑποθέσεις τοὺς εὖ „φρονοῦντας ἀκριβῶς σκοπεῖν· οἷαι γὰρ ἂν αὗται „τύχωσιν οὖσαι, τοιούτους ἀνάγκη γίνεσθαι καὶ „τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους. φέρε δὴ τίς ἡ τοῦδε τοῦ „πράγματός ἐστιν ὑπόθεσις, καὶ τί τὸ βούλημα τῶν „δημάρχων, ἀκούσατέ μου. οὐκ ἐνῆν τούτοις οὐδὲν, „ὧν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ πράττειν ἐπιβαλόμε„νοι διεκωλύθησαν, ἐπιτελέσασθαι νῦν, ὑμῶν τ' „ἐναντιουμένων αὐτοῖς ὡς πρότερον, καὶ τοῦ δήμου „μηκέτι ὁμοίως συναγωνιζομένου. συνειδότες δὴ „τοῦτο, ἐσκόπουν, ὅπως ἂν ὑμεῖς τ' ἀναγκασθείητε „παρὰ γνώμην αὐτοῖς εἶξαι, καὶ ὁ δῆμος ἅπαντα, „ὅσα ἂν ἀξιῶσι, συμπράττειν. ἀληθῆ μὲν οὖν καὶ

„δικαίαν ὑπόθεσιν οὐδεμίαν εὑρίσκοντες, δι᾽ ἧς „ἑκάτερον τούτοις ἔσται, πολλὰ δὲ βουλεύματα πει-„ράζοντες, καὶ στρέφοντες ἄνω καὶ κάτω τὸ πρᾶγμα, „τελευτῶντες ἐπὶ τοιοῦτον δή τινα λογισμὸν ἦλθον· „αἰτιασώμεθα συνίστασθαί τινας ἐκ τῶν ἐπιφανῶν „ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου, καὶ σφάττειν διεγνωκέ-„ναι τοὺς [μὴ] παρέχοντας αὐτῷ τὸ ἀσφαλές. καὶ „ταῦτα ἐκ πολλοῦ παρασκευάσαντες λέγεσθαι κατὰ „τὴν πόλιν, ὅταν ἤδη πιστὰ εἶναι δόξῃ τοῖς πολ-„λοῖς· δόξει δὲ διὰ τὸ δέος· ἐπιστολὰς μηχανησώ-„μεθα πολλῶν παρόντων ἡμῖν ὑπ᾽ ἀνδρὸς ἀγνώ-„στου ἀναδοθῆναι· ἔπειτ᾽ ἐλθόντες ἐπὶ τὸ συνέ-„δριον, ἀγανακτῶμέν τε καὶ σχετλιάζωμεν, καὶ τοῦ „ζητεῖν τὰ προσηγγελμένα αἰτῶμεν ἐξουσίαν. ἐὰν „γὰρ ἀντιλέγωσιν ἡμῖν οἱ πατρίκιοι, ταύτην ληψό-„μεθα τοῦ διαβάλλειν αὐτοὺς πρὸς τὸν δῆμον „ἀφορμήν, καὶ οὕτως ἅπαν τὸ δημοτικὸν ἠγριωμέ-„νον αὐτοῖς ἕτοιμον ἡμῖν εἰς ἃ βουλόμεθα ὑπάρξει· „ἐάν τε συγχωρῶσι, τοὺς γενναιοτάτους ἐξ αὐτῶν, „καὶ πλεῖστα ἡμῖν ἐναντιωθέντας πρεσβυτέρους τε „καὶ νέους ἐλαύνωμεν, ὡς εὑρηκότες ταῖς αἰτίαις „ἐνόχους. ἐκεῖνοι δ᾽ ἄρα τὰς καταγνώσεις δεδιότες, „ἢ συμβήσονται πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῷ μηθὲν ἔτι ἀντι-„πράττειν, ἢ καταλιπεῖν ἀναγκασθήσονται τὴν πό-„λιν. ἐκ δὲ τούτου πολλὴν ποιήσομεν ἐρημίαν τοῦ „ἀντιπάλου.

XIII. „Ταῦτα τὰ βουλεύματα ἦν αὐτῶν, ὦ „βουλή, καὶ τὸν μεταξὺ χρόνον ὃν ἑωρᾶτε συμβου-„λεύοντας καὶ συνεδρεύοντας αὐτούς, οὗτος ὁ δόλος

„ὑπ' αὐτῶν ὑφαίνετο ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις ὑμῶν, καὶ „τοῦτο τὸ δίκτυον κατὰ τῶν εὐαγεστάτων ἱππέων „ἐπλέκετο. καὶ ὅτι ἀληθῆ ταῦτά ἐστι, βραχέος μοι „πάνυ δεῖ λόγου. φέρε γὰρ εἴπατέ μοι, Οὐεργίνιε, „οἱ τὰ δεινὰ πεισόμενοι, παρὰ τίνων ἐδέξασθε τὰ „γράμματα ξένων; τῶν ποῦ κατοικούντων, ἢ πόθεν „ὑμᾶς εἰδότων, ἢ πῶς τἀνθάδε συνεδρευόμενα ἐπι-„σταμένων; τί ἀναβάλλεσθε, καὶ μετὰ ταῦτ' ἐρεῖν „αὐτοὺς ὑπισχνεῖσθε, ἀλλ' οὐ πάλαι λέγετε; τίς δ' „ὁ τὰ γράμματα κομίσας ὑμῖν ἀνήρ ἐστι; τί οὐκ „ἄγετε αὐτὸν εἰς μέσον, ἵνα ἀπ' ἐκείνου πρώτου „ἀρξώμεθα ζητεῖν, εἴτ' ἀληθῆ ταῦτ' ἐστὶν, εἴτε, ὡς „ἐγὼ φημι, πλάσματα ὑμέτερα; αἱ δὲ δὴ συνᾴδου-„σαι τοῖς ξενικοῖς γράμμασι μηνύσεις παρὰ τῶν „ἐνθάδε, τίνες τ' εἰσὶ καὶ ὑπὸ τίνων γινόμεναι; τί „κρύπτετε τὰς πίστεις, ἀλλ' οὐκ εἰς τοὐμφανὲς „ἄγετε; ἀλλ' οἶμαι, τῶν μήτε γενομένων, μήτ' ἐσο-„μένων ἀδύνατον εὑρεθῆναι πίστιν. ταῦτ' ἐστὶν, ὦ „βουλὴ, μηνύματα, οὐ κατὰ τούτων συνωμοσίας, „ἀλλὰ καθ' ἡμῶν δόλου καὶ πονηρᾶς γνώμης, ᾗ κέ-„χρηνται κρύψαντες οὗτοι. τὰ γὰρ πράγματα αὐτὰ „βοᾷ. αἴτιοι δ' ὑμεῖς οἱ τὰ πρῶτα ἐπιτρέψαντες „αὐτοῖς, καὶ τὸ ἀνόητον τῆς ἀρχῆς μεγάλῃ καθο-„πλίσαντες ἐξουσίᾳ, ὅτε Κοΐντιον Καίσωνα τῷ παρ-„ελθόντι ἐνιαυτῷ κρίνειν ἐπ' αἰτίαις ψευδέσιν εἰά-„σατε, καὶ τοσοῦτον φύλακα τῆς ἀριστοκρατίας „ἁρπαζόμενον ὑπ' αὐτῶν περιείδετε. τοιγαροῦν οὐκ-„έτι μετριάζουσιν, οὐδὲ καθ' ἕνα τῶν εὐγενῶν πε-„ρικόπτουσιν, ἀλλ' ἀθρόως ἤδη περιβάλλοντες τοὺς

„ἀγαθοὺς ἕλκουσιν ἐκ τῆς πόλεως· καὶ πρὸς τοῖς „ἄλλοις κακοῖς, οὐδ᾽ ἀντειπεῖν αὐτοῖς ἀξιοῦσιν οὐ„δένα ὑμῶν, ἀλλ᾽ εἰς ὑποψίας καὶ διαβολὰς ἄγον„τες, ὡς κοινωνοῦντα τῶν ἀποῤῥήτων δεδίττονται, „καὶ μισόδημον εὐθὺς εἶναι φασὶ, καὶ προλέγουσιν „ἥκειν ἐπὶ τὸν δῆμον ὑφέξοντα τῶν ἐνθάδε ῥηθέν„των δίκας. ἀλλ᾽ ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος ἔσται „καιρὸς ἐπιτηδειότερος τοῖς λόγοις. νυνὶ δὲ συντεμῶ „τὸν λόγον, καὶ παύσομαι τὰ πλείω διατεινόμενος. „φυλάττεσθαι ὑμῖν παραινῶ τούσδε τοὺς ἄνδρας „ὡς συνταράττοντας τὴν πόλιν, καὶ μεγάλων ἐκφε„ροντας ἀρχὰς κακῶν· καὶ οὐκ ἐνθάδε μὲν τάδε „λέγω, πρὸς δὲ τὸν δῆμον ἀποκρύψομαι, ἀλλὰ κἀ„κεῖ παῤῥησίᾳ δικαίᾳ χρήσομαι, διδάσκων, ὡς οὐδὲν „αὐτοῖς ἐπικρέματαί τι δεινὸν, ὅτι μὴ κακοὶ καὶ „δόλιοι προστάται, πολεμίων ἔργα ἐν προσποιήματι „φίλων διαπραττόμενοι." Ταῦτ᾽ εἰπόντος τοῦ ὑπάτου, κραυγή τε καὶ πολὺς ἔπαινος ἐκ τῶν παρόντων ἐγένετο· καὶ οὐδὲ λόγου τοῖς δημάρχοις ἔτι μεταδιδόντες, διέλυσαν τὸν σύλλογον. ἔπειτα ὁ μὲν Οὐεργίνιος ἐκκλησίαν συναγαγὼν κατηγόρει τῆς τε βουλῆς καὶ τῶν ὑπάτων· ὁ δὲ Κλαύδιος ἀπελογεῖτο, τοὺς αὐτοὺς λόγους διεξιὼν, οὓς εἶπεν ἐπὶ τῆς βουλῆς. οἱ μὲν οὖν ἐπιεικέστεροι τῶν δημοτικῶν κενὸν ὑπώπτευον εἶναι τὸν φόβον· οἱ δ᾽ εὐηθέστεροι, πιστεύοντες ταῖς φήμαις, ἀληθῆ. ὅσοι δὲ κακοήθεις ἦσαν ἐν αὐτοῖς, καὶ μεταβολῆς ἀεὶ δεόμενοι, τοῦ μὲν ἐξετάζειν τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος οὐκ εἶχον πρόνοιαν, ἀφορμὴν δὲ διχοστασίας ἐζήτουν καὶ θορύβου.

App. Herdonius Capitolium occupat.

XIV. Ἐν τοιαύτῃ δὲ ταραχῇ τῆς πόλεως οὔσης, ἀνήρ τις ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθνους, πατέρων τ' οὐκ ἀφανῶν, καὶ χρήμασι δυνατὸς, Ἄππιος Ἑρδώνιος ὄνομα, καταλῦσαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐπιβάλλετο, εἴθ' ἑαυτῷ τυραννίδα κατασκευαζόμενος, εἴτε τῷ Σαβίνων ἔθνει πράττων ἀρχὴν καὶ κράτος, εἴτ' ὀνόματος ἀξιωθῆναι βουλόμενος μεγάλου. κοινωσάμενος δὲ πολλοῖς τῶν φίλων ἣν εἶχε διάνοιαν, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιχειρήσεως ἀφηγησάμενος, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἐδόκει, συνήθροιζε τοὺς πελάτας, καὶ τῶν θεραπόντων, οὓς εἶχε, τοὺς εὐτολμοτάτους· καὶ δι' ὀλίγου χρόνου συγκροτήσας δύναμιν ἀνδρῶν τετρακισχιλίων μάλιστα, ὅπλα τε καὶ τροφὰς, καὶ τἄλλα, ὅσων δεῖ πολέμῳ, πάντα εὐτρεπισάμενος, εἰς σκάφας ποταμηγοὺς ἐνεβάλλετο. πλεύσας δὲ διὰ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, προσέσχε τῆς Ῥώμης κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον, ἔνθα τὸ Καπιτώλιόν ἐστιν, οὐδ' ὅλον στάδιον ἀπέχον τοῦ ποταμοῦ. ἦσαν δὲ μέσαι τηνικαῦτα νύκτες, καὶ πολλὴ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἡσυχία· ἣν συνεργὸν λαβὼν, ἐξεβίβασε τοὺς ἄνδρας κατὰ σπουδὴν, καὶ διὰ τῶν ἀκλείστων πυλῶν· εἰσὶ γάρ τινες ἱεραὶ πύλαι τοῦ Καπιτωλίου κατά τι θέσφατον ἀνειμέναι· Καρμεντίνας αὐτὰς καλοῦσιν· ἀναβιβάσας τὴν δύναμιν, εἶχε τὸ φρούριον. ἐκεῖθεν δ' ἐπὶ τὴν ἄκραν ὠσάμενος· ἔστι δὲ τῷ Καπιτωλίῳ προσεχής· κἀκείνης ἐγεγόνει κύριος. ἦν δὲ αὐτοῦ γνώμη, μετὰ τὸ κρατῆσαι τῶν ἐπικαιροτά-

των τόπων, τούς τε φυγάδας δέχεσθαι, καὶ τοὺς δούλους εἰς ἐλευθερίαν καλεῖν, καὶ χρεῶν ἄφεσιν ὑπισχνεῖσθαι τοῖς ἀπόροις, τούς τ' ἄλλους πολίτας, οἳ ταπεινὰ πράττοντες διὰ φθόνου καὶ μίσους εἶχον τὰς ὑπεροχὰς, καὶ μεταβολῆς ἄσμενοι ἂν ἐλάβοντο, κοινωνοὺς ποιεῖσθαι τῶν ὠφελειῶν. ἡ δὲ θαῤῥεῖν τ' αὐτὸν ἐπαγομένη καὶ πλανῶσα ἐλπὶς, ὡς οὐδενὸς ἀτυχήσοντα τῶν προσδοκωμένων, ἡ πολιτικὴ στάσις ἦν, δι' ἣν οὔτε φιλίαν, οὔτε κοινωνίαν οὐδεμίαν ὑπελάμβανε τῷ δήμῳ πρὸς τοὺς πατρικίους ἔτι γενήσεσθαι. ἐὰν δ' ἄρα μηδὲν αὐτῷ τούτων κατὰ νοῦν χωρῇ, τηνικαῦτα Σαβίνους τε πανστρατιᾷ καλεῖν ἐδέδοκτο, καὶ Οὐολούσκους, καὶ τῶν ἄλλων πλησιοχώρων ὅσοις ἂν ᾖ βουλομένοις τῆς Ῥωμαίων ἀπηλλάχθαι ἐπιφθόνου ἀρχῆς.

XV. Συνέβη δ' αὐτῷ πάντων διαμαρτεῖν, ὧν ἤλπισεν, οὔτε δούλων αὐτομολησάντων πρὸς αὐτὸν, οὔτε φυγάδων κατελθόντων, οὔτ' ἀτίμων καὶ καταχρέων τὸ ἴδιον κέρδος ἀντὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἀλλαξαμένων, τῆς τ' ἔξωθεν ἐπικουρίας οὐ λαβούσης χρόνον ἱκανὸν εἰς παρασκευὴν τοῦ πολέμου· τρισὶ γὰρ ἢ τέσσαρσι ταῖς πρώταις ἡμέραις τέλος εἴληφε τὰ πράγματα, μέγα δέος καὶ πολλὴν ταραχὴν Ῥωμαίοις παρασχόντα. ἐπειδὴ γὰρ ἑάλω τὰ φρούρια, κραυγῆς ἄφνω γινομένης καὶ φυγῆς τῶν περὶ ἐκείνους οἰκούντων τοὺς τόπους, ὅσοι μὴ παραχρῆμα ἐσφάγησαν, ἀγνοοῦντες οἱ πολλοὶ τὸ δεινὸν, ὅ τι ποτ' ἦν, ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα συνέτρεχον, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ μετέωρα χωρία τῆς πόλεως, οἱ δ' εἰς τοὺς

ἀναπεπταμένους αὐτῆς τόπους, πολλοὺς σφόδρα ὄντας, οἱ δ' εἰς τὰ παρακείμενα πεδία· ὅσοι δ' ἡλικίας ἐν τῷ παρηκμακότι ἦσαν, καὶ ῥώμης σώματος ἐν τῷ ἀδυνάτῳ, τὰ τέγη τῶν οἰκιῶν κατεῖχον ἅμα γυναιξὶν, ὡς ἀπὸ τούτων ἀγωνιούμενοι πρὸς τοὺς εἰσεληλυθότας· ἅπαντα γὰρ αὐτοῖς ἐδόκει μεστὰ εἶναι πολέμου. ἡμέρας δὲ γενομένης, ὡς ἐγνώσθη τὰ κεκρατημένα τῆς πόλεως φρούρια, καὶ ὅστις ἦν ὁ κατέχων ἀνὴρ τοὺς τόπους, οἱ μὲν ὕπατοι προελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐκάλουν τοὺς πολίτας ἐπὶ τὰ ὅπλα. οἱ δὲ δήμαρχοι προσκαλεσάμενοι τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἔλεγον, ὅτι τῷ μὲν συμφέροντι τῆς πόλεως οὐδὲν ἀξιοῦσι πράττειν ἐναντίον, δίκαιον δὲ ὑπολαμβάνουσιν εἶναι, τηλικοῦτον ἀγῶνα μέλλοντα τὸν δῆμον ὑπομένειν, ἐπὶ ῥητοῖς τισι καὶ διωρισμένοις ἐπὶ τὸ κινδύνευμα χωρεῖν. „Εἰ μὲν οὖν, ἔφασαν λέγοντες, ὑπισχνοῦνταί τε ὑμῖν οἱ πατρίκιοι, „καὶ πίστεις βούλονται δοῦναι τὰς ἐπὶ θεῶν, ὅτι, „καταλυθέντος τοῦδε τοῦ πολέμου, συγχωρήσουσιν „ὑμῖν ἀποδεῖξαι νομοθέτας, καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον „ἐν ἰσηγορίᾳ πολιτεύεσθαι, συνελευθερῶμεν αὐτοῖς „τὴν πατρίδα· εἰ δ' οὐθὲν ἀξιοῦσι ποιεῖν τῶν με„τρίων, τί κινδυνεύομεν, καὶ τὰς ψυχὰς ὑπὲρ αὐτῶν „προϊέμεθα, μηθενὸς ἀγαθοῦ μέλλοντες ἀπολαύσε„σθαι;" Ταῦτα λεγόντων αὐτῶν, καὶ τοῦ δήμου πειθομένου, καὶ μηδὲ φωνὴν ὑπομένοντος ἀκούειν τῶν ἄλλο τι παραινούντων, ὁ μὲν Κλαύδιος οὐθὲν ἠξίου δεῖσθαι τῆς τοιαύτης συμμαχίας, ἥτις οὐχ ἑκουσιος, ἀλλ' ἐπὶ μισθῷ, καὶ οὐδὲ τούτῳ μετρίῳ,

βοηθεῖν βούλεται τῇ πατρίδι, ἀλλ' αὐτοὺς ἔφη τοὺς πατρικίους ἑαυτῶν σώμασι καὶ τῶν συνόντων αὐτοῖς πελατῶν ὁπλισαμένους, καὶ εἴ τι ἄλλο πλῆθος ἐθελούσιον αὐτοῖς συνάρηται τοῦ πολέμου, μετὰ τούτου πολιορκεῖν τὰ φρούρια· ἐὰν δὲ μηδ' οὕτως ἀξιόχρεως ἡ δύναμις αὐτοῖς εἶναι δοκῇ, Λατίνους τε καὶ Ἕρνικας παρακαλεῖν. ἐὰν δ' ἀνάγκη, καὶ δούλοις ἐλευθερίαν ὑπισχνεῖσθαι, καὶ πάντας μᾶλλον, ἢ τοὺς ἐπὶ τοιούτων καιρῶν μνησικακοῦντας σφίσι παρακαλεῖν. ὁ δ' ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐαλέριος ἀντέλεγε πρὸς ταῦτα, οὐκ οἰόμενος δεῖν ἠρεθισμένον τὸ δημοτικὸν ἐκπολεμῶσαι τελείως τοῖς πατρικίοις, εἶξαί τε συνεβούλευε τῷ καιρῷ, καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τά γε δίκαια ἀντιτάττειν, πρὸς δὲ τὰς πολιτικὰς διατριβὰς τὰ μέτρια καὶ εὐγνώμονα. ἐπεὶ δὲ τοῖς πλείοσι τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ τὰ κράτιστα ἐδόκει λέγειν, παρελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ λόγον εὐπρεπῆ διεξελθὼν, τελευτῶν τῆς δημηγορίας ὤμοσεν, ἐὰν ὁ δῆμος συνάρηται μετὰ προθυμίας τοῦ πολέμου, καὶ καταστῇ τὰ πράγματα τῆς πόλεως, συγχωρήσειν τοῖς δημάρχοις προθεῖναι τῷ πλήθει τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, ὃν εἰσέφερον ὑπὲρ τῆς ἰσονομίας, καὶ σπουδάσειν, ὅπως ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς ἐπὶ τέλος ἀχθῇ τὰ δόξαντα τῷ δήμῳ. ἦν δ' ὥρα οὐθὲν αὐτῷ πεπρωμένον ἐπιτελέσαι τῶν ὁμολογηθέντων, πλησίον οὔσης τῆς τοῦ θανάτου μοίρας.

XVI. Λυθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας, περὶ δείλην ὀψίαν συνέῤῥεον ἐπὶ τοὺς ἀποδειχθέντας ἕκαστοι

τόπους, ἀπογραφόμενοί τε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τὰ ὀνόματα, καὶ τὸν στρατιωτικὸν ὀμνύντες ὅρκον. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ὅλην ἀμφὶ ταῦτα ἦσαν. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ λοχαγοί τε προσενέμοντο ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ ἐπὶ τὰς ἱερὰς ἐτάττοντο σημείας, συνεπιῤῥέοντος καὶ τοῦ κατ' ἀγροὺς διατρίβοντος ὄχλου. γενομένων δὲ διὰ τάχους πάντων εὐτρεπῶν, μερισάμενοι τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, κλήρῳ διείλοντο τὰς ἀρχάς. Κλαυδίῳ μὲν οὖν ὁ κλῆρος ἀπέδωκε τὰ πρὸ τῶν τειχῶν διὰ φυλακῆς ἔχειν, μή τις ἔξωθεν ἐπέλθῃ στρατιὰ τοῖς ἔνδον ἐπίκουρος· ὑποψία γὰρ κατεῖχεν ἅπαντας μεγάλης σφόδρα κινήσεως, καὶ τὸ ἀντίπαλον ἅπαν ὡς ὁμοῦ σφίσι συνεπιθησόμενον ἐφοβοῦντο. Οὐαλερίῳ δὲ τὰ φρούρια πολιορκεῖν ὁ δαίμων ἐφῆκεν. ἐτάχθησαν δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἐρύμασιν ἡγεμόνες, ὅσα τῆς πόλεως ἐντὸς ἦν καθέξοντες· καὶ κατὰ τὰς ἐπὶ τὸ Καπιτώλιον ἀγούσας ὁδοὺς ἕτεροι, κωλύσεως ἕνεκα τῶν ἀποστησομένων πρὸς πολεμίους δούλων τε καὶ ἀπόρων, οὓς παντὸς μάλιστα ἐφοβοῦντο. ἐπικουρικὸν δ' αὐτοῖς οὐδὲν ἔφθασε παρὰ τῶν συμμάχων ἀφικόμενον, ὅτι μὴ παρὰ Τυσκλάνων μόνον, ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀκουσάντων τε καὶ παρασκευασαμένων, οὓς ἦγε Λούκιος Μαμίλιος, ἀνὴρ δραστήριος, ἔχων ἐν τῇ πόλει τὴν μεγίστην τότε ἀρχήν· καὶ συνεκινδύνευον οὗτοι τῷ Οὐαλερίῳ μόνοι, καὶ συνεξεῖλον τὰ φρούρια, πᾶσαν εὔνοιαν καὶ προθυμίαν ἀποδειξάμενοι. ἐγίνετο δ' ἡ προσβολὴ τοῖς φρουρίοις πανταχόθεν. οἱ μὲν γὰρ, ἀπὸ τῶν πλη-

σίου οἰκιῶν, ἀσφάλτου καὶ πίσσης πεπυρωμένης ἀγγεῖα σφενδόναις ἐναρμόττοντες, ἐπέβαλλον ὑπὲρ τὸν λόφον· οἱ δὲ συμφοροῦντες αὐτῶν φακιόλους φρυγάνων, καὶ παρὰ τοῖς ἀποτόμοις τῆς πέτρας βωμοὺς ἐγείροντες ὑψηλοὺς, ὑφῆπτον, ἀνέμῳ παραδιδόντες τὰς φλόγας ἐπιφόρῳ. ὅσοι δ' ἦσαν ἀνδρειότατοι, πυκνώσαντες τοὺς λόχους, ἐχώρουν ἄνω κατὰ τὰς χειροποιήτους ὁδούς. ἦν δ' αὐτοῖς οὔτε τοῦ πλήθους, ᾧ παρὰ πολὺ τῶν ἀντιπάλων προεῖχον, ὄφελος οὐθὲν διὰ στενῆς ἀνιοῦσιν ὁδοῦ καὶ πληθούσης προβόλων ἄνωθεν ἐπικαταραττομένων, ἔνθα συνεξισωθήσεσθαι ἔμελλε τῷ πολλῷ τὸ ὀλίγον· οὔτε τῆς παρὰ τὰ δεινὰ ὑπομονῆς, ἣν πολλοῖς καταστήσαντες πολέμοις εἶχον, οὐδεμία ὄνησις πρὸς ὀρθίους βιαζομένοις σκοπιάς. οὐ γὰρ συστάδην μαχομένους ἔδει τὸ εὔτολμον καὶ καρτερικὸν ἀποδείξασθαι, ἀλλ' ἐκηβόλοις χρῆσθαι μάχαις. ἦσαν δὲ τῶν μὲν κάτωθεν ἐπὶ τὰ μετέωρα βαλλομένων βραδεῖαί τε καὶ ἀσθενεῖς, εἰ καὶ τύχοιεν, ὥσπερ εἰκὸς, αἱ πληγαί· τῶν δ' ἀφ' ὕψους κάτω ῥιπτουμένων, ὀξεῖαι καὶ καρτεραὶ, συνεργούντων τοῖς βλήμασι καὶ τῶν ἰδίων βαρῶν. οὐ μὴν ἔκαμνόν γ' οἱ προσβάλλοντες τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλὰ διεκαρτέρουν ἀναγκοφοροῦντες τὰ δεινὰ, οὔτε ἡμέρας, οὔτε νυκτὸς ἀναπαυόμενοι τῶν πόνων. τέλος δ' οὖν ὑπολιπόντων τοὺς πολιορκουμένους τῶν βελῶν, καὶ τῶν σωμάτων ἐξαδυνατούντων, τρίτῃ τὰ φρούρια ἐξεπολιόρκησαν ἡμέρᾳ. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πολλοὺς Ῥωμαῖοι καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀπέβαλον. κράτιστον

δὲ, ὥσπερ πρὸς ἁπάντων ὡμολόγητο, τὸν ὕπατον· ὃς οὐκ ὀλίγα τραύματα λαβὼν, οὐδ᾽ ὣς ἀφίστατο τῶν δεινῶν, ἕως ἐπικαταῤῥαγεὶς αὐτῷ πέτρος ὑπερμεγέθης ἐπιβαίνοντι τοῦ περιτειχίσματος, ἅμα τήν τε νίκην αὐτὸν ἀφείλετο καὶ τὴν ψυχήν. ἁλισκομένων δὲ τῶν φρουρίων, ὁ μὲν Ἑρδώνιος· ἦν γὰρ καὶ ῥώμη σώματος διάφορος, καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος· ἄπιστόν τι χρῆμα περὶ αὐτὸν ποιήσας νεκρῶν, ὑπὸ πλήθους βελῶν ἀποθνήσκει. τῶν δὲ σὺν αὐτῷ τὰ φρούρια καταλαβομένων ὀλίγοι μέν τινες ζῶντες ἑάλωσαν, οἱ δὲ πλείους σφάττοντες ἑαυτοὺς, ἢ κατὰ τῶν κρημνῶν ὠθοῦντες, διεφθάρησαν.

Turbae domi recrudescunt.

XVII. Τοῦτο τὸ τέλος λαβόντος τοῦ λῃστρικοῦ πολέμου, τὴν πολιτικὴν πάλιν ἀνεῤῥίπτουν οἱ δήμαρχοι στάσιν, ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν παρὰ τοῦ περιόντος ὑπάτου τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἐποιήσατο πρὸς αὐτοὺς ὁ τεθνηκὼς ἐν τῇ μάχῃ Οὐαλέριος, ὑπὲρ τῆς εἰσφορᾶς τοῦ νόμου. ὁ δὲ Κλαύδιος μέχρι μέν τινος παρεῖλκε τὸν χρόνον, ὁτὲ μὲν καθαρμοὺς τῆς πόλεως ἐπιτελῶν, ὁτὲ δὲ θυσίας εὐχαριστηρίους τοῖς θεοῖς ἀποδιδοὺς, ὁτὲ δ᾽ ἀγῶσι καὶ θέαις ἀναλαμβάνων τὸ πλῆθος εἰς εὐπαθείας. ὡς δ᾽ αἱ σκήψεις αὐτῷ πᾶσαι κατηνάλωντο, τελευτῶν ἔφη δεῖν εἰς τὸν τοῦ τεθνηκότος ὑπάτου τόπον ἕτερον ἀποδειχθῆναι. τὰ μὲν γὰρ ὑφ᾽ ἑαυτοῦ μόνου πραχθέντα, οὔτε νόμιμα, οὔτε βέβαια ἔσεσθαι, τὰ δὲ ὑπ᾽ ἀμφοῖν, ἔννομά τε καὶ κύρια. ταύτῃ διακρουσάμενος αὐτοὺς

τῇ προφάσει, προεῖπεν ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν, ἐν ᾗ τὸν συνάρχοντα ἔμελλεν ἀποδείξειν. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ δι' ἀποῤῥήτων βουλευμάτων οἱ προεστηκότες τοῦ συνεδρίου συνέθεντο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, ὅτῳ παραδώσουσι τὴν ἀρχήν. καὶ ἐπειδὴ ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐνέστη χρόνος, καὶ ὁ κῆρυξ τὴν πρώτην τάξιν ἐκάλεσεν, εἰσελθόντες εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον οἵ τ' ὀκτωκαίδεκα λόχοι τῶν ἱππέων, καὶ οἱ τῶν πεζῶν ὀγδοήκοντα τῶν τὸ μέγιστον τίμημα ἐχόντων, Λούκιον Κοΐντιον Κικιννάτον ἀποδεικνύουσιν ὕπατον, οὗ τὸν υἱὸν, Καίσωνα Κοΐντιον, εἰς ἀγῶνα θανάτου καταστήσαντες οἱ δήμαρχοι, τὴν πόλιν ἠνάγκασαν ἐκλιπεῖν· καὶ οὐδεμιᾶς ἔτι κληθείσης ἐπὶ τὴν ψηφηφορίαν τάξεως· τρισὶ γὰρ ἦσαν λόχοις πλείους οἱ διενέγκαντες τὴν ψῆφον λόχοι τῶν ἀπολειπομένων· ὁ μὲν δῆμος ἀπῄει συμφορὰν ἰδίαν ἡγούμενος, ὅτι μισῶν αὐτοὺς ἀνὴρ ἐξουσίας ὑπατικῆς ἔσται κύριος. ἡ βουλὴ δ' ἔπεμπε τοὺς παραληψομένους τὸν ὕπατον, καὶ ἄξοντας ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἔτυχε δὲ τηνικαῦτα ὁ Κοΐντιος ἄρουράν τινα ὑπεργαζόμενος εἰς σποράν, αὐτὸς ἀκολουθῶν τοῖς σχίζουσι τὴν νειὸν βοϊδίοις, ἀχίτων, περιζωμάτιον ἔχων, καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πῖλον. ἰδὼν δὲ πλῆθος ἀνθρώπων εἰς τὸ χωρίον εἰσιόντων, τό τ' ἄροτρον ἐπέσχεν, καὶ πολὺν ἠπόρει χρόνον, οἵτινές τε εἶεν, καὶ τίνος δεόμενοι πρὸς αὐτὸν ἥκοιεν· ἔπειτα προσδραμόντος τινὸς, καὶ κελεύσαντος κοσμιώτερον αὑτὸν ποιῆσαι, παρελθὼν εἰς τὴν καλύβην καὶ ἀμφιεσάμενος, προῆλθεν. οἱ δ' ἐπὶ τὴν παράληψιν

αὐτοῦ παρόντες, ἠσπάσαντό τε ἅπαντες, οὐκ ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ὕπατον, καὶ τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα περιέθεσαν, τούς τε πελέκεις καὶ τἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς παραστήσαντες, ἀκολουθεῖν εἰς τὴν πόλιν ἠξίουν. κἀκεῖνος μικρὸν ἐπισχὼν, καὶ διαδακρύσας, τοσοῦτον εἶπεν· „Ἄσπορον ἄρα μοι „τὸ χωρίον ἔσται τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν, καὶ κινδυ- „νεύσομεν οὐχ ἕξειν, πόθεν διατραφῶμεν.“ ἔπειτ' ἀσπασάμενος τὴν γυναῖκα, καὶ τῶν ἔνδον ἐπιμελεῖσθαι παραγγείλας, ᾤχετο εἰς τὴν πόλιν. ταῦτα δ' οὐχ ἑτέρου τινὸς χάριν εἰπεῖν προήχθην, ἀλλ' ἵνα φανερὸν γένηται πᾶσιν, οἷοι τότε ἦσαν οἱ τῆς Ῥωμαίων πόλεως προεστῶτες, ὡς αὐτουργοὶ καὶ σώφρονες, καὶ πενίαν δικαίαν οὐ βαρυνόμενοι, καὶ βασιλικὰς οὐ διώκοντες ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ διδομένας ἀναινόμενοι. φανήσονται γὰρ οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐοικότες ἐκείνοις οἱ νῦν, ἀλλὰ τἀναντία πάντα ἐπιτηδεύοντες, πλὴν πάνυ ὀλίγων, δι' οὓς ἕστηκεν ἔτι τὸ τῆς πόλεως ἀξίωμα, καὶ τὸ σώζειν τὴν πρὸς ἐκείνους τοὺς ἄνδρας ὁμοιότητα. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἅλις.

XVIII. Ὁ δὲ Κοΐντιος, παραλαβὼν τὴν ὑπατείαν, πρῶτον μὲν ἔπαυσε τοὺς δημάρχους τῶν καινῶν πολιτευμάτων καὶ τῆς ἐπὶ τῷ νόμῳ σπουδῆς, προειπὼν, ὡς, εἰ μὴ παύσονται ταράττοντες τὴν πόλιν, ἀπάξει Ῥωμαίων ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως, στρατείαν κατὰ Οὐολούσκων παραγγείλας. ἐπειδὴ δὲ κωλύσειν αὐτὸν ἔλεγον οἱ δήμαρχοι στρατοῦ ποιεῖσθαι καταγραφὴν, συναγαγὼν τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν,

εἶπεν, ὅτι πάντες ὀμωμόκασι τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, ἀκολουθήσειν τοῖς ὑπάτοις, ἐφ' οὓς ἂν καλῶνται πολέμους, καὶ μήτ' ἀπολείψειν τὰ σημεῖα, μήτ' ἄλλο πράξειν μηθὲν ἐναντίον τῷ νόμῳ· παραλαβὼν δὲ τὴν ὑπατικὴν ἐξουσίαν αὐτὸς ἔφη ἔχειν κρατουμένους ἅπαντας τοῖς ὅρκοις. εἰπὼν δὲ ταῦτα, καὶ διομοσάμενος χρήσασθαι τῷ νόμῳ κατὰ τῶν ἀπειθούντων, ἐκέλευσεν ἐκ τῶν ἱερῶν τὰ σημεῖα καταφέρειν· καὶ ἵνα, ἔφη, πᾶσαν ἀπογνῶτε δημαγωγίαν ἐπὶ τῆς ἐμῆς ὑπατείας, οὐ πρότερον ἀναστήσω τὸν στρατὸν ἐκ τῆς πολεμίας, πρὶν ἢ πᾶς ὁ τῆς ἀρχῆς μοι διέλθῃ χρόνος. ὡς οὖν ἐν ὑπαίθρῳ χειμάσοντες, παρασκευάσασθε τὰ εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπιτήδεια. τούτοις καταπληξάμενος αὐτοὺς τοῖς λόγοις, ἐπειδὴ κοσμιωτέρους εἶδε γεγονότας, καὶ δεομένους ἀφεθῆναι τῆς στρατείας, ἐπὶ τούτοις ἔφη χαριεῖσθαι τὰς ἀναπαύλας τῶν πολέμων, ἐφ' ᾧ τε μηθὲν ἔτι παρακινεῖν αὐτοὺς, ἀλλ' ἐᾶν αὐτὸν, ὡς βούλεται, τὴν ἀρχὴν τελεῖσθαι, καὶ ἐπὶ τῷ τὰ δίκαια διδόναι τε καὶ λαμβάνειν παρ' ἀλλήλων.

XIX. Καταστάντος δὲ τοῦ θορύβου, δικαστήριά τ' ἀπεδίδου τοῖς δεομένοις ἐκ πολλῶν παρειλκυσμένα χρόνων, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐγκλημάτων αὐτὸς ἴσως καὶ δικαίως διέκρινε, δι' ὅλης ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βήματος καθεζόμενος, εὐπρόσοδόν τε καὶ πρᾷον καὶ φιλάνθρωπον τοῖς ἐπὶ τὴν δικαιοδοσίαν ἀφικνουμένοις ἑαυτὸν παρέχων, καὶ παρεσκεύασεν ἀριστοκρατικὴν οὕτω φανῆναι τὴν πολιτείαν, ὥστε μήτε δημάρχων δεηθῆναι τοὺς διὰ πενίαν, ἢ δυσγέ-

νειαν, ἢ ἄλλην τινὰ ταπεινότητα ὑπὸ τῶν κρειττόνων κατισχυομένους, μήτε καινῆς νομοθεσίας πόθον ἔχειν ἔτι τοὺς ἐν ἰσηγορίᾳ πολιτεύεσθαι βουλομένους, ἀλλ' ἀγαπᾷν τε καὶ χαίρειν ἅπαντας ἐπὶ τῇ τότε κατασχούσῃ τὴν πόλιν εὐνομίᾳ. ταῦτά τε δὴ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς ἐπῃνεῖτο ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ ἐπεὶ τὸν ὡρισμένον ἐτέλεσε τῆς ἀρχῆς χρόνον, τὸ μὴ δέξασθαι τὴν ὑπατείαν δεδομένην τὸ δεύτερον, μηδ' ἀγαπῆσαι τηλικαύτην λαμβάνοντα τιμήν. κατεῖχε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας ἡ βουλὴ πολλὰς προσφέρουσα δεήσεις, ὅτι τὸ τρίτον οἱ δήμαρχοι διεπράξαντο μὴ ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, ὡς ἐναντιωσόμενον αὐτοῖς καὶ παύσοντα τῶν καινῶν πολιτευμάτων, τὰ μὲν αἰδοῖ, τὰ δὲ φόβῳ, τὸν δῆμον ὁρῶσα οὐκ ἀναινόμενον ὑπ' ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἄρχεσθαι. ὁ δ' οὔτε τῶν δημάρχων ἐπαινεῖν ἔφη τὸ ἀπαραχώρητον τῆς ἐξουσίας, οὔτ' αὐτὸς εἰς ὁμοίαν ἐκείνοις ἥξειν διαβολήν. συναγαγὼν δὲ τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν κατηγορίαν τῶν οὐκ ἀποτιθεμένων τὰς ἀρχὰς διαθέμενος, ὅρκους τε διομοσάμενος ἰσχυροὺς περὶ τοῦ μὴ λήψεσθαι πάλιν τὴν ὑπατείαν, πρὶν ἀποθέσθαι τὴν προτέραν ἀρχὴν, προεῖπεν ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν· ἐν ᾗ καταστήσας ὑπάτους, ἀπῄει πάλιν εἰς τὸ μικρὸν ἐκεῖνο καλύβιον, καὶ τὸν αὐτουργὸν βίον ἔζη, ὡς πρότερον.

Q. Fabio III. et L. Cornelio coss. bellum cum Aequis et Volscis.

XX. Κοΐντου δὲ Φαβίου Οὐϊβολανοῦ παραλαβόντος τὴν ὑπατείαν τὸ τρίτον, καὶ Λουκίου Κορ-

νηλίου, καὶ τελούντων πατρίους ἀγῶνας, Αἰκανῶν πλῆθος, ἄνδρες ἐπίλεκτοι ἀμφὶ τοὺς ἑξακισχιλίους, ὁπλισμῷ τ' εὐζώνῳ συνεσταλμένοι, καὶ ἐν νυκτὶ ποιησάμενοι τὴν ἔξοδον, σκότους ἔτι ὄντος, ἐπὶ πόλιν ἀφικνοῦνται Τυσκλάνων, ἣ ἐστι μὲν τοῦ Λατίνων ἔθνους, ἀφέστηκε δὲ τῆς Ῥώμης οὐκ ἔλαττον σταδίων ἑκατόν. εὑρόντες δ', ὡς ἐν εἰρήνῃ, πύλας τ' ἀκλείστους, καὶ τεῖχος ἀφύλακτον, αἱροῦσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, μνησικακοῦντες τοῖς Τυσκλάνοις, ὅτι τῇ Ῥωμαίων πόλει τά τ' ἄλλα μετὰ προθυμίας συμπράττοντες διετέλουν, καὶ ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ Καπιτωλίου μόνοι συνήραντο τοῦ πολέμου. καὶ ἄνδρας μὲν οὐ πολλούς τινας ἐν τῇ καταλήψει διέφθειραν· ἀλλ' ἔφθασαν ἤδη αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὠσάμενοι διὰ τῶν πυλῶν οἱ ἔνδον, χωρὶς ἢ ὅσοι ὑπὸ νόσων, ἢ γήρως, φυγεῖν ἀδύνατοι ἦσαν. γύναια δὲ καὶ παιδία καὶ θεράποντας αὐτῶν ἠνδραποδίσαντο, καὶ τὰ χρήματα διήρπασαν. ὡς δ' ἀπηγγέλη τὸ δεινὸν εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν φυγόντων ἐκ τῆς ἁλώσεως, οἱ μὲν ὕπατοι βοηθεῖν ᾤοντο δεῖν τοῖς φυγάσι κατὰ τάχος, καὶ τὴν πόλιν αὐτοῖς ἀποδιδόναι· ἀντέπραττον δ' οἱ δήμαρχοι, στρατιὰν οὐκ ἐῶντες καταγράφειν, ἕως ἂν ἡ περὶ τοῦ νόμου διενεχθῇ ψῆφος. ἀγανακτούσης δὲ τῆς βουλῆς, καὶ διατριβὴν λαμβανούσης τῆς στρατείας, ἕτεροι παρῆσαν ἀπὸ τοῦ Λατίνων ἔθνους ἀποσταλέντες, οἳ τὴν Ἀντιατῶν πόλιν ἤγγελον ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφεστηκέναι, μιᾷ χρησαμένων γνώμῃ Οὐολούσκων τε, τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων τῆς πόλεως, καὶ Ῥωμαίων τῶν

ἀφικομένων ὡς αὐτοὺς ἐποίκων, καὶ μερισαμένων τὴν γῆν. Ἑρνίκων τ᾽ ἄγγελοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς παρῆσαν χρόνους, δηλοῦντες, ὅτι Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν δύναμις πολλὴ ἐξελήλυθε, καί ἐστιν ἐν τῇ αὐτῶν ἤδη γῇ. τούτων ἅμα προσαγγελλομένων, οὐδεμίαν ἀναστροφὴν ἔτι ποιεῖσθαι τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου ἐδόκει, ἀλλὰ πανστρατιᾷ βοηθεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξιέναι· ἐὰν δέ τινες ἀπολειφθῶσι τῆς στρατείας Ῥωμαίων, ἢ τῶν συμμάχων, ὡς πολεμίοις αὐτοῖς χρῆσθαι. εἰξάντων δὲ καὶ τῶν δημάρχων, καταγράψαντες τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας οἱ ὕπατοι, καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων δυνάμεις μεταπεμψάμενοι, κατὰ σπουδὴν ἐξῄεσαν, φυλακὴν ὑπολειπόμενοι τῇ πόλει τρίτην μοῖραν τῆς ἐπιχωρίου στρατιᾶς. Φάβιος μὲν οὖν ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ Τυσκλάνων ὄντας Αἰκανοὺς τὴν στρατιὰν ἦγε διὰ τάχους ἐλαύνων. τῶν δ᾽ οἱ μὲν πλείους ἀπεληλύθεσαν ἤδη διηρπακότες τὴν πόλιν, ὀλίγοι δέ τινες ὑπέμενον φυλάττοντες τὴν ἄκραν· ἔστι δὲ σφόδρα ἐχυρά, καὶ οὐ πολλῆς δεομένη φυλακῆς. τινὲς μὲν οὖν ἔφασαν τοὺς φρουροὺς τῆς ἄκρας ἰδόντας ἐξιοῦσαν ἐκ τῆς Ῥώμης τὴν στρατιάν· εὐσύνοπτα γάρ ἐστιν ἐκ μετεώρου τὰ μεταξὺ χωρία πάντα· ἑκόντας ἐξελθεῖν· ἕτεροι δ᾽, ἐκπολιορκηθέντας ὑπὸ τοῦ Φαβίου, καθ᾽ ὁμολογίαν παραδοῦναι τὸ φρούριον, τοῖς σώμασιν αὐτοῖς ἄδειαν αἰτησαμένους, καὶ ζυγὸν ὑποστάντας.

XXI. Ἀποδοὺς δὲ τοῖς Τυσκλάνοις τὴν πόλιν Φάβιος, περὶ δείλην ὀψίαν ἀνίστησι τὴν στρατιάν,

καὶ ὡς εἶχε τάχους ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀκούων, περὶ πόλιν Ἀλγιδὸν ἀθρόας εἶναι τάς τε Οὐολούσκων καὶ Αἰκανῶν δυνάμεις. ποιησάμενος δὲ δι᾽ ὅλης νυκτὸς σύντονον ὁδὸν, ὑπ᾽ αὐτὸν τὸν ὄρθρον ἐπιφαίνεται τοῖς πολεμίοις ἐστρατοπεδευκόσιν ἐν πεδίῳ, καὶ οὔτε τάφρον περιβεβλημένοις, οὔτε χάρακα, ὡς ἐν οἰκείᾳ τε γῇ, καὶ καταφρονήσει τοῦ ἀντιπάλου. παρακελευσάμενος δὲ τοὺς ἀμφ᾽ αὐτὸν ἄνδρας ἀγαθοὺς γίνεσθαι, πρῶτος εἰσελαύνει μετὰ τῶν ἱππέων εἰς τὴν τῶν πολεμίων παρεμβολὴν, καὶ οἱ πεζοὶ ἀλαλάξαντες εἵποντο· τῶν δ᾽ οἱ μὲν ἔτι κοιμώμενοι ἐφονεύοντο, οἱ δ᾽ ἀρτίως ἀνεστακότες καὶ πρὸς ἀλκὴν τραπέσθαι ἐπιχειροῦντες· οἱ δὲ πλείους φεύγοντες ἐσκεδάννυντο. ἁλόντος δὲ τοῦ στρατοπέδου κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν, ἐπιτρέψας τοῖς στρατιώταις τὰ χρήματα ὠφελεῖσθαι καὶ τὰ σώματα, πλὴν ὅσα Τυσκλάνων ἦν, οὐ πολὺν ἐνταῦθα διατρίψας χρόνον, ἐπὶ τὴν Ἐχετράνων πόλιν ἦγε τὴν δύναμιν, ἣ τότε ἦν τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους ἐπιφανεστάτη τε, καὶ ἐν τῷ κρατίστῳ τόπῳ μάλιστα κειμένη. στρατοπεδεύσας δὲ πλησίον τῆς πόλεως ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κατ᾽ ἐλπίδα τοῦ προελεύσεσθαι τοὺς ἔνδον εἰς μάχην, ὡς οὐδεμία ἐξῄει στρατιὰ, τὴν γῆν αὐτῶν ἐδῄου ἀνθρώπων μεστὴν οὖσαν καὶ βοσκημάτων. οὐ γὰρ ἔφθασαν ἀνασκευασάμενοι τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν, αἰφνιδίου γενηθείσης αὐτοῖς τῆς ἐφόδου. ἐφεὶς δὲ καὶ ταῦτα διαρπάζειν τοῖς στρατιώταις ὁ Φάβιος, καὶ πολλὰς ἐν τῇ προνομῇ διατρίψας ἡμέρας, ἀπῆγεν ἐπ᾽ οἴκου τὴν δύναμιν. ὁ δ᾽ ἕτε-

ρος τῶν ὑπάτων, Κορνήλιος, ἐπὶ τοὺς ἐν Ἀντίῳ Ῥωμαίους τε καὶ Οὐολούσκους ἐλαύνων, ἐπιτυγχάνει στρατιᾷ πρὸ τῶν ὁρίων αὐτὸν ὑποδεχομένῃ. παραταξάμενος δ' αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς μὲν φονεύσας, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος, ἄγχου τῆς πόλεως κατεστρατοπέδευσεν. οὐ τολμώντων δὲ τῶν ἐκ τῆς πόλεως οὐκέτι χωρεῖν εἰς μάχην, πρῶτον μὲν τὴν γῆν αὐτῶν ἔκειρεν, ἔπειτα τὴν πόλιν αὐτὴν ἀπετάφρευε καὶ περιεχαράκου. τότε δὴ πάλιν ἀναγκασθέντες ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως πανστρατιᾷ πολὺς καὶ ἀσύντακτος ὄχλος· καὶ συμβαλόντες εἰς μάχην, ἔτι κάκιον ἀγωνισάμενοι κατακλείονται τὸ δεύτερον εἰς τὴν πόλιν, αἰσχρῶς καὶ ἀνάνδρως φεύγοντες. ὁ δ' ὕπατος, οὐδεμίαν αὐτοῖς ἀναστροφὴν ἔτι δούς, κλίμακας προσέφερε τοῖς τείχεσι, καὶ κριοῖς ἐξέκοπτε τὰς πύλας. ἐπιπόνως δὲ καὶ ταλαιπώρως τῶν ἔνδον ἀπομαχομένων, οὐ πολλὰ πραγματευθείς, κατὰ κράτος αἱρεῖ τὴν πόλιν. χρήματα μὲν οὖν αὐτῶν, ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ χαλκὸς ἐνῆν, εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν ἐκέλευσεν· ἀνδράποδα δὲ τοὺς ταμίας παραλαμβάνοντας καὶ τὰ λοιπὰ λάφυρα, πωλεῖν· τοῖς δὲ στρατιώταις ἐσθῆτα καὶ τροφάς, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἐδύναντο ὠφελεῖσθαι, ἐπέτρεψεν. ἔπειτα διακρίνας τῶν τε κληρούχων, καὶ τῶν ἀρχαίων Ἀντιατῶν τοὺς ἐπιφανεστάτους τε καὶ τῆς ἀποστάσεως αἰτίους· ἦσαν δὲ πολλοί· ῥάβδοις τ' ᾐκίσατο μέχρι πολλοῦ, καὶ τοὺς αὐχένας αὐτῶν ἐκέλευσεν ἀποτεμεῖν. ταῦτα διαπραξάμενος ἀπῆγε καὶ αὐτὸς ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. τούτοις ἡ βουλὴ τοῖς

ὑπάτοις προσιοῦσί τ' ἀπήντησε, καὶ θριάμβους ἀμφοτέροις καταγαγεῖν ἐψηφίσατο· καὶ πρὸς Αἰκανοὺς πρεσβευσαμένους ὑπὲρ εἰρήνης ἐποιήσατο συνθήκας περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου, ἐν αἷς ἐγράφη, πόλεις τε καὶ χώρας ἔχοντας Αἰκανοὺς, ὧν ἐκράτουν, ὅτε αἱ σπονδαὶ ἐγίνοντο, Ῥωμαίοις εἶναι ὑπηκόους, ἄλλο μὲν ὑποτελοῦντας μηδὲν, ἐν δὲ τοῖς πολέμοις συμμαχίαν ἀποστέλλοντας, ὅσην δή ποτε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐτελεύτα.

C. Nautio II. et L. Minucio coss. turbae domi, ac foris bellum cum Aequis et Sabinis.

XXII. Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ Γάϊος Ναύτιος τὸ δεύτερον αἱρεθεὶς, καὶ Λούκιος Μινύκιος, παρέλαβον τὴν ὕπατον ἀρχὴν, οἳ τέως μὲν τὸν ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν δικαίων πόλεμον ἐντὸς τείχους ἐπολέμουν, πρὸς τοὺς ἅμα Οὐεργινίῳ δημάρχους τοὺς τέταρτον ἔτος ἤδη τὴν αὐτὴν κατασχόντας ἀρχήν. ἐπεὶ δ' ἀπὸ τῶν πλησιοχώρων ἐθνῶν πόλεμος ἐπεγένετο τῇ πόλει, καὶ δέος ἦν, μὴ τὴν ἀρχὴν ἀφαιρεθῶσιν, ἀσμένως δεξάμενοι τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης, τὸν στρατιωτικὸν ἐποιοῦντο κατάλογον, καὶ μερισάμενοι τριχῇ τάς τ' οἰκείας καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων δυνάμεις, μίαν μὲν ἐν τῇ πόλει μοῖραν κατέλιπον, ἧς ἡγεῖτο Κόϊντος Φάβιος Οὐϊβολανός· τὰς δὲ λοιπὰς αὐτοὶ παραλαβόντες, ἐξῄεσαν διὰ ταχέων, ἐπὶ μὲν Σαβίνους Ναύτιος, ἐπὶ δ' Αἰκανοὺς Μινύκιος. ἀμφότερα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη κατὰ τὸν αὐτὸν χρό-

νον ἀφειστήκει τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς· Σαβῖνοι μὲν ἐκ φανεροῦ καὶ μέχρι Φιδήνης πόλεως ἤλασαν, ἧς ἐκράτουν Ῥωμαῖοι· τετταράκοντα δέ εἰσιν οἱ διὰ μέσου τῶν πόλεων στάδιοι· Αἰκανοὶ δὲ, λόγῳ μὲν φυλάττοντες τὰ τῆς νεωστὶ γενομένης συμμαχίας δίκαια, ἔργῳ δὲ καὶ οὗτοι πράττοντες τὰ τῶν πολεμίων. ἐπὶ γὰρ τοὺς συμμάχους αὐτῶν Λατίνους ἐστράτευσαν, ὡς οὐ γενομένων αὐτοῖς πρὸς ἐκείνους ὁμολογιῶν περὶ φιλίας. ἡγεῖτο δὲ τῆς στρατιᾶς Γράκχος Κοίλιος, ἀνὴρ δραστήριος, ἀρχῇ κοσμηθεὶς αὐτοκράτορι, ἣν ἐπὶ τὸ βασιλικώτερον ἐξήγαγεν ἐλάσας δὲ μέχρι Τύσκλου πόλεως, ἣν Αἰκανοὶ τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ καταλαβόμενοι καὶ διαρπάσαντες ὑπὸ Ῥωμαίων ἐξεκρούσθησαν, ἀνθρώπους τε πολλοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν συνήρπασε καὶ βοσκήματα, ὅσα κατέλαβε, καὶ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς ἐν ἀκμῇ ὄντας ἔφθειρεν. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας, ἣν ἀπέστειλεν ἡ Ῥωμαίων βουλὴ, μαθεῖν ἀξιοῦσα, τί παθόντες Αἰκανοὶ πολεμοῦσι τοῖς Ῥωμαίων συμμάχοις, φιλίας τ' αὐτοῖς ὠμοσμένης νεωστὶ, καὶ οὐδενὸς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ γενομένου προσκρούσματος τοῖς ἔθνεσι, καὶ παραινούσης τῷ Κοιλίῳ τούς τ' αἰχμαλώτους αὐτῶν, οὓς εἶχεν, ἀφιέναι, καὶ τὴν στρατιὰν ἀπάγειν, καὶ περὶ ὧν ἠδίκησεν, ἢ κατέβλαψε Τυσκλάνους, δίκην ὑποσχεῖν, πολὺν μὲν χρόνον διέτριψεν ὁ Γράκχος, οὐδ' εἰς λόγους τοῖς πρεσβευταῖς ἐρχόμενος, ὡς ἐν ἀσχολίαις δή τισι γεγονώς. ἐπεὶ δ' οὖν ἔδοξεν αὐτῷ προσάγειν τοὺς πρέσβεις, κἀκεῖνοι τοὺς ἐπαγγελθέντας ὑπὸ τῆς βουλῆς λόγους διεξῆλθον·

„Θαυμάζω ὑμῶν, φησὶν, ὦ Ῥωμαῖοι, τί δή ποτ' αὐ„τοὶ μὲν ἅπαντας ἀνθρώπους ἡγεῖσθε πολεμίους, „καὶ ὑφ' ὧν οὐδὲν κακὸν πεπόνθατε, ἀρχῆς καὶ τυ„ραννίδος ἕνεκα· Αἰκανοῖς δ' οὐ συγχωρεῖτε παρὰ „τουτωνὶ Τυσκλάνων, ἐχθρῶν ὄντων, ἀναπράττε„σθαι δίκας, οὐθενὸς ἡμῖν διωμολογημένου περὶ „αὐτῶν, ὅτε τὰς πρὸς ὑμᾶς ἐποιούμεθα συνθήκας. „εἰ μὲν οὖν τῶν ὑμετέρων ἰδίων ἀδικεῖσθαί τι, ἢ „βλάπτεσθαι λέγετε ὑφ' ἡμῶν, τὰ δίκαια ὑφέξομεν „ὑμῖν κατὰ τὰς ὁμολογίας· εἰ δὲ περὶ Τυσκλάνων „ἀναπραξόμενοι δίκας ἥκετε, οὐθείς ἐστι πρὸς ἐμὲ „περὶ τούτων λόγος, ἀλλὰ πρὸς ταύτην λαλεῖτε.“ φηγὸν δείξας αὐτοῖς τινα πλησίον πεφυκυῖαν.

XXIII. Ῥωμαῖοι δὲ, τοιαῦτα ὑβρισθέντες ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς, οὐκ εὐθὺς ὀργῇ ἐπιτρέψαντες ἐξήγαγον τὴν στρατιὰν, ἀλλὰ καὶ δευτέραν ὡς αὐτὸν ἀπέστειλαν πρεσβείαν, καὶ τοὺς Φιτιάλεις καλουμένους ἄνδρας ἱεροὺς ἔπεμψαν, ἐπιμαρτυρόμενοι θεούς τε καὶ δαίμονας, ὅτι μὴ δυνηθέντες τῶν δικαίων τυχεῖν, ὅσιον ἀναγκασθήσονται πόλεμον ἐκφέρειν· καὶ μετὰ ταῦτα τὸν ὕπατον ἀπέστειλαν. ὁ δὲ Γράκχος, ἐπειδὴ τοὺς Ῥωμαίους προσιόντας ἔμαθεν, ἀναστήσας τὴν δύναμιν, ἀπῆγε προσωτέρω, τῶν πολεμίων ἐκ ποδὸς ἑπομένων· βουλόμενος αὐτοὺς εἰς τοιαῦτα προσαγαγέσθαι χωρία, ἐν οἷς πλεονεκτήσειν ἔμελλεν. ὅπερ καὶ συνέβη. φυλάξας γὰρ αὐλῶνα περιεχόμενον ὄρεσιν, ὡς ἐνέβαλον εἰς τοῦτον οἱ Ῥωμαῖοι διώκοντες αὐτὸν, ὑποστρέφει τε καὶ στρατοπεδεύει κατὰ τὴν ἐκ τοῦ αὐλῶνος ἔξω φέρουσαν ὁδόν. ἐκ δὲ

τούτου συνεβεβήκει τοῖς Ῥωμαίοις οὐχ ὃν ἐβούλοντο ἐκλέξασθαι τόπον εἰς στρατοπεδείαν, ἀλλ' ὃν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ καιρός· ἔνθα οὔτε ἵπποις χιλὸν εὔπορον ἦν λαμβάνειν, ὄρεσι περικλειομένου τοῦ τόπου ψιλοῖς καὶ δυσβάτοις· οὔτε ἑαυτοῖς τροφὰς ἐκ τῆς πολεμίας συγκομίζειν, ἐπειδὴ κατηνάλωντο, ἃς ἔφερον οἴκοθεν· οὔτε μεταστρατοπεδεύσασθαι, τῶν πολεμίων ἀντικαθημένων καὶ κωλυόντων τὰς ἐξόδους. βιάσασθαί τε προελόμενοι, καὶ προελθόντες εἰς μάχην, ἀνεκρούσθησαν, καὶ πολλὰς πληγὰς λαβόντες, εἰς τὸν αὑτῶν κατεκλείσθησαν χάρακα. ὁ δὲ Κοίλιος ἐπαρθεὶς τῷ προτερήματι τούτῳ, περιετάφρευέ τε αὐτοὺς καὶ περιεχαράκου, καὶ πολλὰς ἐλπίδας εἶχε λιμῷ πιεσθέντας παραδώσειν αὐτῷ τὰ ὅπλα. ἀφικομένης δ' εἰς Ῥώμην περὶ τούτων ἀγγελίας, Κόϊντος Φάβιος, ὁ καταλειφθεὶς ἐπὶ τῆς πόλεως ἔπαρχος, ἀπὸ τῆς σὺν αὐτῷ στρατιᾶς, ὅσον ἦν ἀκμαιότατόν τι καὶ κράτιστον ἐπιλέξας μέρος, ἐπὶ συμμαχίαν ἔπεμψε τῷ ὑπάτῳ. ἡγεῖτο δὲ τῆς δυνάμεως ταύτης Τῖτος Κοΐντιος ὁ ταμίας, ἀνὴρ ὑπατικός. πρὸς δὲ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων, Ναύτιον, ἐπὶ τῆς ἐν Σαβίνοις στρατιᾶς ὄντα γράμματα διαπέμψας, τά τε συμβάντα τῷ Μινυκίῳ διεσάφησε, καὶ αὐτὸν ἥκειν ἠξίου διὰ ταχέων. κἀκεῖνος, ἐπιτρέψας τοῖς πρεσβευταῖς τὸν χάρακα φυλάττειν, αὐτὸς σὺν τοῖς ἄλλοις ἱππεῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἐλαύνει, συντόνῳ χρησάμενος ἱππασίᾳ· εἰσελθὼν δ' εἰς τὴν πόλιν, ἔτι νυκτὸς πολλῆς οὔσης, ἐβουλεύετο σὺν τῷ Φαβίῳ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν τοῖς πρεσβυτάτοις, ὅ τι χρὴ

ποιεῖν. ἐπεὶ δὲ πᾶσιν ἐδόκει δικτάτωρος δεῖσθαι ὁ καιρὸς, ἀποδείκνυσιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην Λούκιον Κικιννάτον. καὶ αὐτὸς μὲν ταῦτα διαπραξάμενος, ᾤχετο πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

Dictator L. Quintius Cincinnatus.

XXIV. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἔπαρχος, Φάβιος, ἔπεμπε τοὺς παραληψομένους τὸν Κοΐντιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν. ἔτυχε δὲ καὶ τότε ὁ ἀνὴρ τῶν τι κατ' ἀγρὸν ἔργων διαπραττόμενος. ἰδὼν δὲ τὸν προσιόντα ὄχλον, καὶ ὑποπτεύσας ἐπ' αὐτὸν ἥκειν, ἐσθῆτά τ' ἐλάμβανεν εὐπρεπεστέραν, καὶ ὑπαντήσων αὐτοῖς ἐπορεύετο. ὡς δ' ἐγγὺς ἦν, ἵππους τ' αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους εὐπρεπέσι προσῆγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις εἰκοσιτέσσαρας παρέστησαν ἐσθῆτά τε ἁλουργῆ, καὶ τἄλλα παράσημα, οἷς πρότερον ἡ τῶν βασιλέων ἐκεκόσμητο ἀρχὴ, προσήνεγκαν. ὁ δὲ, μαθὼν, ὅτι δικτάτωρ ἀποδέδεικται τῆς πόλεως, οὐχ ὅπως ἠγάπησε τηλικαύτης τιμῆς τυχὼν, ἀλλὰ προαγανακτήσας εἶπεν· „Ἀπολεῖται ἄρα καὶ „τούτου τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ καρπὸς διὰ τὰς ἐμὰς ἀσχο-„λίας, καὶ πεινήσομεν ἅπαντες κακῶς.“ μετὰ ταῦτα παραγενόμενος εἰς τὴν πόλιν, πρῶτον μὲν ἐθάῤῥυνε τοὺς πολίτας, λόγον ἐν τῷ πλήθει διεξελθὼν ἐξεγεῖραι τὰς ψυχὰς δυνάμενον ἐλπίσιν ἀγαθαῖς· ἔπειτα συναγαγὼν ἅπαντας τοὺς ἐν ἀκμῇ, τούς τε κατὰ πόλιν, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν, καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρίας μεταπεμψάμενος, ἱππάρχην τ' ἀποδείξας Λούκιον Ταρκύνιον, ἄνδρα τῶν ἠμελημέ-

των μὲν διὰ πενίαν, τὰ δὲ πολέμια γενναῖον, ἐξῆγε συγκεκροτημένην ἔχων δύναμιν, καὶ καταλαβὼν τὸν ταμίαν Κοΐντιον Τῖτον, ἀναδεχόμενον αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, λαβὼν καὶ τὴν σὺν ἐκείνῳ δύναμιν, ἦγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὡς δὲ κατώπτευσε τὴν τῶν χωρίων φύσιν, ἐν οἷς ἦν τὰ στρατόπεδα, μέρος μέν τι τῆς στρατιᾶς ἐπὶ τοῖς μετεώροις ἔταξεν, ὡς μήτε βοήθεια παραγένοιτο τοῖς Αἰκανοῖς ἑτέρα, μήτε τροφαί· τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν αὐτὸς ἔχων, προῆγεν ἐκτεταγμένην ὡς εἰς μάχην. καὶ ὁ Κοίλιος οὐδὲν ὑποδείσας· ἥ τε γὰρ δύναμις ἦν ἡ περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγη, καὶ αὐτὸς ἐδόκει ψυχὴν οὐ κακὸς εἶναι τὰ πολέμια· δέχεται αὐτὸν ἐπιόντα, καὶ γίνεται μάχη καρτερά. χρόνου δὲ πολλοῦ διελθόντος, καὶ τῶν Ρωμαίων διὰ τοὺς συνεχεῖς πολέμους ἀναφερόντων τὸν πόνον, τῶν δ' ἱππέων κατὰ τὸ κάμνον μέρος ἀεὶ ἐπιβοηθούντων τοῖς πεζοῖς, ἡσσηθεὶς ὁ Γράκχος κατακλείεται πάλιν εἰς τὸν ἑαυτοῦ χάρακα. καὶ μετὰ τοῦτο Κοΐντιος περιταφρεύσας αὐτὸν ὑψηλῷ χάρακι, καὶ πύργοις πυκνοῖς περιλαβὼν, ἐπεὶ κάμνοντα ἔμαθε τῶν ἀναγκαίων τῇ σπάνει, αὐτός τε προσβολὰς ἐποιεῖτο συνεχεῖς πρὸς τὸν χάρακα τῶν Αἰκανῶν, καὶ τῷ Μινυκίῳ προσέταξεν ἀπὸ τῶν ἑτέρων ἐξιέναι μερῶν. ὥστ' ἠναγκάσθησαν οἱ Αἰκανοὶ τροφῆς τ' ἀπορούμενοι, καὶ συμμάχων βοήθειαν ἀπεγνωκότες, πολιορκούμενοί τε πολλαχόθεν, ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐπιπρεσβεύεσθαι πρὸς τὸν Κοΐντιον περὶ φιλίας διαλεγόμενοι. ὁ δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις Αἰκανοῖς ἔφη σπένδεσθαι, καὶ διδόναι τοῖς σώμασι

τὴν ἄδειαν, τά τε ὅπλα ἀποθεμένοις, καὶ καθ' ἕνα διεξιοῦσιν ὑπὸ ζυγὸν, Γράκχῳ δὲ τῷ ἡγεμόνι τοῦ πολέμου, καὶ τοῖς σὺν ἐκείνῳ βουλεύσασι τὴν ἀπόστασιν, ὡς πολεμίοις χρήσασθαι· ἐκέλευέ τε αὐτοῖς ἄγειν τοὺς ἄνδρας δεδεμένους. ὑπομενόντων δὲ ταῦτα Αἰκανῶν, τελευταῖον αὐτοῖς ἐκεῖνο προσέταξεν· ἐπειδὴ Τύσκλον πόλιν Ῥωμαίων σύμμαχον ἐξηνδραποδίσαντο, καὶ διήρπασαν, οὐδὲν ὑπὸ Τυσκλάνων παθόντες κακὸν, ἀντιπαρασχεῖν ἑαυτῷ πόλιν τῶν σφετέρων, Κορβιῶνα, τὰ ὅμοια διαθεῖναι. ταύτας λαβόντες οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις, προήεσαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆσαν ἄγοντες τὸν Γράκχον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δεδεμένους· αὐτοὶ δὲ τὰ ὅπλα θέντες, ἐξέλιπον τὴν παρεμβολὴν, διαπορευόμενοι, καθάπερ ὁ στρατηγὸς ἐκέλευσε, διὰ τοῦ Ῥωμαίων χάρακος ὑπὸ ζυγόν· καὶ τὴν Κορβιῶνα κατὰ τὰς ὁμολογίας παρεδίδοσαν, τὰ ἐλεύθερα σώματα μόνον ἐξελθεῖν αἰτησάμενοι, περὶ ὧν διήλλαξαν τοὺς Τυσκλάνων αἰχμαλώτους.

XXV. Παραλαβὼν δὲ Κοΐντιος τὴν πόλιν, τὰ μὲν ἐπιφανέστατα τῶν λαφύρων εἰς Ῥώμην ἐκέλευσε φέρειν, τὰ δ' ἄλλα πάντα διελέσθαι κατὰ λόχους ἐπέτρεψε τοῖς τε σὺν αὐτῷ παραγενομένοις στρατιώταις, καὶ τοῖς ἅμα Κοϊντίῳ τῷ ταμίᾳ προαποσταλεῖσι. τοῖς δὲ μετὰ Μινυκίου τοῦ ὑπάτου κατακλεισθεῖσιν ἐν τῷ χάρακι μεγάλην ἔφη δεδωκέναι δωρεὰν, τὰ σώματα αὐτῶν ἐκ θανάτου ῥυσάμενος. ταῦτα πράξας, καὶ τὸν Μινύκιον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἀναγκάσας, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ

κατήγαγε λαμπρότατον ἁπάντων ἡγεμόνων θρίαμβον· ἐν ἡμέραις ἑκκαίδεκα ταῖς πάσαις, ἀφ᾽ ἧς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, στρατόπεδόν τε σώσας φίλιον, καὶ πολεμίων δύναμιν ἀκμάζουσαν καθελὼν, πόλιν τ᾽ αὐτῶν πορθήσας, καὶ φρουρὰν αὐτῆς ὑπολιπὼν, τόν τε ἡγεμόνα τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιφανεῖς ἄνδρας ἁλύσει δεδεμένους ἄγων. καὶ ὃ μάλιστα πάντων αὐτοῦ θαυμάζειν ἄξιον, ὅτι τὴν τοσαύτην ἀρχὴν εἰς ἑξάμηνον εἰληφὼς, οὐκ ἐχρήσατο πάντῃ τῷ νόμῳ· ἀλλὰ συναγαγὼν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ περὶ τῶν πεπραγμένων λόγον ἀποδοὺς, ἐξωμόσατο τὴν ἀρχήν. τῆς τε βουλῆς δεομένης, γῆν τε, ὅσην ἐβούλετο, λαβεῖν ἐκ τῆς δορικτήτου, καὶ ἀνδράποδα καὶ χρήματα ἐκ τῶν λαφύρων, ἐπανορθῶσαί τε τὴν πενίαν πλούτῳ δικαίῳ, ὃν ἀπὸ πολεμίων κάλλιστον ἐκτήσατο τοῖς ἰδίοις πόνοις, ἀξιούσης, φίλων τε καὶ συγγενῶν δωρεὰς προσφερόντων μεγάλας, καὶ ἀντὶ παντὸς ἀγαθοῦ τιθεμένων ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα εὐπορεῖν, ἐπαινέσας αὐτοὺς τῆς προθυμίας, οὐδὲν τῶν δεδομένων ἔλαβεν, ἀλλ᾽ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χωρίον, καὶ τὸν αὐτουργὸν αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ μετείληφε βίον, μεῖζον φρονῶν ἐπὶ πενίᾳ, ἢ ἄλλοι ἐπὶ πλούτῳ. μετ᾽ οὐ πολὺν δὲ χρόνον καὶ Ναύτιος, ἅτερος τῶν ὑπάτων, νικήσας Σαβίνους ἐκ παρατάξεως, καὶ τῆς χώρας αὐτῶν πολλὴν καταδραμὼν, ἀπῆγεν ἐπ᾽ οἴκου τὰς δυνάμεις.

C. Horatio et Q. Minucio coss. turbae domi, ac foris bellum cum Aequis et Sabinis.

XXVI. Μετὰ δὲ τούτους ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ὀγδοηκοστὴ καὶ πρώτη, ἣν ἐνίκα στάδιον Πολύμναστος Κυρηναῖος, Ἀθήνησι δὲ ἄρχων Καλλίας, ἐφ' οὗ τὴν ὕπατον ἀρχὴν ἐκ Ῥώμη παρέλαβε Γάϊος Ὁράτιος, καὶ Κόϊντος Μινύκιος. ἐπὶ τούτων Σαβῖνοι πάλιν στρατεύσαντες ἐπὶ Ῥωμαίους, πολλὴν τῆς χώρας αὐτῶν ἐδῄωσαν, καὶ ἧκον οἱ φυγόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀθρόοι, κρατεῖσθαι πάντα ὑπ' αὐτῶν τὰ μεταξὺ Κρουστομερείας τε καὶ Φιδήνης λέγοντες. Αἰκανοί τε οἱ νεωστὶ καταπολεμηθέντες, ἐν τοῖς ὅπλοις αὖθις ἦσαν· καὶ οἱ μὲν ἀκμαιότατοι αὐτῶν νυκτὸς ἐλάσαντες ἐπὶ Κορβιῶνα πόλιν, ἣν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ Ῥωμαίοις παρέδοσαν, τήν τε φρουρὰν τὴν ἐν αὐτῇ κοιμωμένην εὑρόντες κατέσφαξαν, πλὴν ὀλίγων, οἳ ἔτυχον ἀφυστεροῦντες· οἱ δὲ λοιποὶ μεγάλῃ χειρὶ στρατεύσαντες ἐπὶ πόλιν Βιρτῶνα τοῦ Λατίνων ἔθνους, ἐξ ἐφόδου παραλαμβάνονται, καὶ ὅσα Ῥωμαίους οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἐργάσασθαι, ταῦτα δι' ὀργὴν τοὺς συμμάχους αὐτῶν διέθεσαν· τοὺς μὲν ἐν ἥβῃ πάντας, πλὴν εἴ τινες διέφυγον εὐθὺς ἁλισκομένης τῆς πόλεως, ἀπέκτειναν, γυναῖκας δὲ καὶ παῖδας αὐτῶν, καὶ τὰ γηραιὰ τῶν σωμάτων ἠνδραποδίσαντο, καὶ τῶν χρημάτων ὅσα δύναμις αὐτοῖς φέρειν ἦν, συσκευασάμενοι κατὰ σπουδὴν, πρὶν ἅπαντας ἐπιβοηθῆσαι Λατίνους, ἀνέστρεψαν. τούτων δὲ ἅμα προσαγγελλομένων ὑπό τε Λατίνων καὶ

τῶν ἐκ τῆς φρουρᾶς διασωθέντων, ἡ μὲν βουλὴ στρατιὰν ἐκπέμπειν ἐψηφίσατο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους πορεύεσθαι· οἱ δὲ περὶ τὸν Οὐεργίνιον δήμαρχοι, πέμπτον ἔτος ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὄντες ἐξουσίας, ἐκώλυον, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς πρότερον ἐποίουν ἔτεσιν, ἐνιστάμενοι ταῖς στρατολογίαις τῶν ὑπάτων, τὸν ἐντὸς τείχους πρῶτον ἀξιοῦντες καταλυθῆναι πόλεμον, ἀποδοθείσης τῷ δήμῳ τῆς περὶ τοῦ νόμου διαγνώσεως, ὃν ὑπὲρ τῆς ἰσηγορίας εἰσέφερον. ὅ τε δῆμος αὐτοῖς συνελάμβανε πολλοὺς κατὰ τῆς βουλῆς καὶ ἐπιφθόνους διεξιοῦσι λόγους. ἑλκομένου δὲ τοῦ χρόνου, καὶ οὔτε τῶν ὑπάτων ὑπομενόντων προβουλεῦσαί τε καὶ εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν τὸν νόμον, οὔτε τῶν δημάρχων συγχωρῆσαι βουλομένων τὴν καταγραφὴν καὶ τὴν ἔξοδον τῆς στρατιᾶς γενέσθαι, λόγων τε πολλῶν, καὶ κατηγοριῶν, ἃς ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων ἔν τε ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ἐπὶ τῆς βουλῆς, μάτην ἀναλισκομένων, ἑτέρα τις εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τῶν δημάρχων ἐπὶ τῇ βουλῇ πολιτεία, καὶ παρακρουσαμένη τὸ συνέδριον, τὴν μὲν τότε κατέχουσαν στάσιν ἐπράϋνεν, ἑτέρων δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐγένετο πλεονεκτημάτων αἰτία τῷ δήμῳ. διηγήσομαι δὲ καὶ ταύτην τὴν δυναστείαν ὃν τρόπον ὁ δῆμος ἔλαβε.

XXVII. Φθειρομένης καὶ διαρπαζομένης τῆς τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμάχων γῆς, καὶ τῶν πολεμίων ὡς δι' ἐρημίας ἐλαυνόντων, κατ' ἐλπίδα τοῦ μηδεμίαν ἐπ' αὐτοὺς ἐξελεύσεσθαι δύναμιν, διὰ τὴν κατέχουσαν ἐν τῇ πόλει στάσιν, οἱ μὲν ὕπατοι τὴν

βουλὴν συνήγαγον, ὡς περὶ τῶν ὅλων ἔσχατον τοῦτο βουλευσόμενοι. ῥηθέντων δὲ πολλῶν λόγων, πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην Λούκιος Κοΐντιος, ὁ τῷ παρελθόντι γενόμενος ἔτει δικτάτωρ, ἀνὴρ οὐ μόνον τὰ πολέμια δεινότατος τῶν καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ δοκῶν εἶναι φρονιμώτατος, γνώμην ἀπεφήνατο, ῇ μάλιστα πείθει τούς τε δημάρχους καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας, τὴν μὲν ὑπὲρ τοῦ νόμου διάγνωσιν οὐθὲν ἐν τῷ παρόντι κατεπείγουσαν εἰς ἑτέρους ἀναβαλέσθαι καιροὺς ἐπιτηδειοτέρους· τὸν δ' ἐν χερσὶν ὄντα, καὶ ὅσον οὔπω τῇ πόλει πλησιάζοντα πόλεμον ἄρασθαι πάσῃ προθυμίᾳ, καὶ μὴ περιϊδεῖν τὴν μετὰ πολλῶν κτηθεῖσαν ἡγεμονίαν πόνων αἰσχρῶς καὶ ἀνάνδρως ἀπολομένην. ἐὰν δὲ μὴ πείθηται ὁ δῆμος, τοὺς πατρικίους ἅμα τοῖς πελάταις καθοπλισαμένους, τῶν τ' ἄλλων πολιτῶν παραλαβόντας οἷς ἦν ἑκούσιον συνάρασθαι τοῦ καλλίστου ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνος, χωρεῖν προθύμως ἐπὶ τὸν πόλεμον, θεοὺς, ὅσοι φυλάττουσι τὴν Ῥωμαίων πόλιν, ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ ποιησομένους. συμβήσεσθαι γὰρ αὐτοῖς δυοῖν καλῶν ἔργων καὶ δικαίων θάτερον, ἢ νίκην ἐξενέγκασθαι πασῶν, ὧν αὐτοί ποτε ἢ οἱ πατέρες ἐξηνέγκαντο, λαμπροτάτην, ἢ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ καλῶν εὐψύχως ἀγωνιζομένοις ἀποθανεῖν. ταύτης μέντοι τῆς καλῆς πείρας οὔτ' αὐτὸς ἀπολελείψεσθαι ἔφη, ἀλλ' ἐν ἴσῳ τοῖς κράτιστα ἐῤῥωμένοις παρὼν ἀγωνιεῖσθαι, οὔτε τῶν ἄλλων τινὰ πρεσβυτέρων οἷς ἐστιν ἐλευθερίας τε καὶ δόξης ἀγαθῆς λόγος.

XXVIII. Ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ταῦτ' ἐδόκει, καὶ οὐθεὶς ἦν ὁ τἀναντία ἐρῶν, οἱ μὲν ὕπατοι τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συνεκάλουν. συνελθόντος δ', ὡς ἐπὶ καινοῖς ἀκούσμασι, παντὸς τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου, παρελθὼν ἅτερος τῶν ὑπάτων, Γάϊος Ὁράτιος, ἐπειρᾶτο πείθειν τοὺς δημοτικοὺς ἑκόντας ὑπομεῖναι καὶ ταύτην τὴν στρατείαν. ἀντιλεγόντων δὲ τῶν δημάρχων, καὶ τοῦ δήμου προσέχοντος αὐτοῖς τὸν νοῦν, παρελθὼν πάλιν ὁ ὕπατος εἶπε· „Καλόν, ὦ Οὐεργίνιε, καὶ θαυμαστὸν ἔργον „ἐξειργάσασθε, διασπάσαντες ἀπὸ τῆς βουλῆς τὸν „δῆμον· καὶ τὸ μὲν ἐφ' ὑμῖν εἶναι μέρος, πάντ' „ἀπολωλέκαμεν, ὅσα παρὰ τῶν προγόνων παραλα„βόντες, ἢ τοῖς ἑαυτῶν πόνοις κτησάμενοι κατέσχο„μεν ἀγαθά. οὐ μὴν ἡμεῖς γ' ἀκονιτὶ μεθησόμεθ' „αὐτῶν, ἀλλ' ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα μετὰ τῶν βου„λομένων σώζεσθαι τὴν πατρίδα, χωρήσομεν ἐπὶ „τὸν ἀγῶνα, τὰς ἀγαθὰς προβαλλόμενοι τῶν ἔργων „ἐλπίδας· καὶ εἴ τις ἄρα θεὸς ἐπισκοπεῖ τοὺς κα„λοὺς καὶ δικαίους ἀγῶνας, καὶ ἡ τὴν πόλιν τήνδ' „αὔξουσα ἐκ πολλοῦ τύχη εἰ μήπω προλέλοιπεν αὐ„τήν, κρείττους τῶν ἐχθρῶν ἐσόμεθα· εἰ δέ τις ἄρα „ἐνέστηκε δαίμων, καὶ ἐναντιοῦται τῇ σωτηρίᾳ τῆς „πόλεως, οὔτοι κατά γ' ἐν ἡμῖν εὔνουν καὶ πρό„θυμον ἀπολεῖται, ἀλλὰ τὸν ἁπάντων κράτιστον „αἱρησόμεθα θάνατον περὶ τῆς πατρίδος. ὑμεῖς δ' „αὐτοῦ μένοντες οἰκουρεῖτε ἅμα ταῖς γυναιξίν, ὦ „γενναῖοι καὶ καλοὶ προστάται τῆς πόλεως, ἐγκατα„λιπόντες, μᾶλλον δὲ προδόντες ἡμᾶς, οἷς οὔτ' ἂν

„νικήσωμεν, ὁ βίος ὑμῶν ἔσται καλὸς, οὔτ' ἂν ἄλ-
„λως χωρήσῃ τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀσφαλής· εἰ μὴ ἄρα
„ἐκείνῃ τῇ ψυχρᾷ ἐλπίδι ἐπαίρεσθε, ὡς διαφθαρέν-
„των τῶν πατρικίων, ὑμᾶς ἐάσουσιν οἱ πολέμιοι,
„ταύτην ὑπολογιζόμενοι τὴν εὐεργεσίαν, καὶ συγχω-
„ρήσουσιν ὑμῖν τὴν πατρίδα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν,
„καὶ τὴν ἡγεμονίαν, καὶ πάντα τἄλλα ἀγαθὰ, ὅσα
„νῦν ἔχετε, καρποῦσθαι, ὧν ὑμεῖς, ὅτε τὰ ἄριστα
„ἐφρονεῖτε, πολλὴν μὲν γῆν ἀπετέμεσθε, πολλὰς δὲ
„πόλεις ἐξανδραποδισάμενοι κατεσκάψατε, πολλὰ δὲ
„καὶ μεγάλα, καὶ οὐδὲ ὑπὸ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀφα-
„νισθησόμενα, τρόπαια καὶ μνημεῖα τῆς ἔχθρας
„ἀνεστήσατε. ἀλλὰ τί ταῦτα τῷ δήμῳ ἐπιτιμῶ, ὃς
„οὐδέποτε πονηρὸς ἑκὼν ἐγένετο, μᾶλλον ἢ οὐχ ὑμῖν,
„ὦ Οὐεργίνιε, τοῖς τὰ καλὰ ταῦτα πολιτευομένοις;
„ἡμῖν μὲν οὖν, οἷς ἀνάγκη μηδὲν ταπεινὸν φρονεῖν,
„δέδοκταί τε, καὶ οὐθὲν ἔσται τὸ κωλῦον, ἄρασθαι
„τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα· ὑμῖν δὲ τοῖς ἐγκα-
„ταλιποῦσι καὶ προδιδοῦσι τὸ κοινὸν ἥξει δίκη τι-
„μωρὸς οὐ μεμπτὴ παρὰ θεῶν. ἐὰν ἄρα διαφύγητε
„τὴν παρ' ἀνθρώπων κόλασιν, ἀλλ' οὐδὲ ταύτην
„διαφεύξεσθε. καὶ μή με δεδίττεσθαι ὑπολάβητε·
„ἀλλ' εὖ ἴστε, ὅτι οἱ καταλειφθέντες ἡμῶν ἐνθάδε
„τῆς πόλεως φύλακες, ἐὰν κρείττω τὰ τῶν ἐχθρῶν
„γένηται, φρονήσουσιν, ἃ προσῆκεν αὐτοῖς φρονεῖν.
„οὐ γὰρ ἤδη μέν τισι βαρβάροις ἁλισκομένοις ὑπὸ
„τῶν πολεμίων εἰς νοῦν ἦλθε, μήτε γυναικῶν αὐτοῖς
„παραχωρῆσαι, μήτε παίδων, μήτε πόλεων, ἀλλὰ
„τὰς μὲν ἐμπρῆσαι, τοὺς δὲ κατασφάξαι· Ῥωμαίοις

„δ' ἄρα, οἷς ἑτέρων ἄρχειν πάτριόν ἐστιν, οὐ παρα-„στήσεται ταὐτὰ περὶ ἑαυτῶν φρονεῖν; οὐχ οὕτως „ἀγενεῖς ἔσονται, ἀλλ' ἀφ' ὑμῶν τῶν ἐχθίστων „ἀρξάμενοι, τότε χωρήσουσι πρὸς τὰ φίλια. πρὸς „ταῦτα ὁρῶντες, ἐκκλησιάζετε, καὶ νόμους εἰσφέρετε „καινούς."

XXIX. Ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια εἰπὼν, παρεστήσατο τοὺς πρεσβυτάτους τῶν πατρικίων κλαίοντας. οὓς ἰδόντες πολλοὶ τῶν δημοτικῶν, οὐδ' αὐτοὶ κατέχειν τὰ δάκρυα ἐδύναντο. γενομένης δὲ πολλῆς συμπαθείας πρός τε τὰς ἡλικίας τῶν ἀνδρῶν καὶ πρὸς τὰς ἀξίας, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ ὕπατος· „Οὐκ αἰσχύνεσθε, ἔφησεν, ὦ πολῖται, οὐδὲ κατὰ γῆς „δύεσθε, εἰ οἵδε οἱ γέροντες ὑπὲρ ὑμῶν τῶν νέων „τὰ ὅπλα ἀναλήψονται, ἀλλ' ὑπομενεῖτε ἀπολει-„φθῆναι τούτων ἡγουμένων, οὓς ἀεὶ πατέρας ἐκα-„λεῖτε; ὡς σχέτλιοι ὑμεῖς, καὶ οὐδὲ πολῖται ταύτης „ἄξιοι λέγεσθαι τῆς γῆς, ἣν ἔκτισαν οἱ τοὺς πατέ-„ρας ἐπὶ τῶν ὤμων ἐνέγκαντες, οἷς καὶ δι' ὅπλων „καὶ διὰ πυρὸς ὁδοὺς ἀσφαλεῖς θεοὶ παρέσχον." Ὡς δὲ κατέμαθεν ὁ Οὐεργίνιος ἀγόμενον τὸν δῆμον ὑπὸ τῶν λόγων, δεδοικὼς, μὴ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην κοινωνεῖν ὑπομείνῃ τοῦ πολέμου, παρελθὼν εἶπεν· „Ἡμεῖς οὔτ' ἐγκαταλείπομεν, οὔτε προδίδο-„μεν ὑμᾶς, ὦ πατέρες, οὐδ' ἂν ἀπολειφθείημεν „ὑμῶν, ὥσπερ οὐδὲ πρότερον ἠξιώσαμεν οὐδεμιᾶς „ἀπολειφθῆναι στρατείας, ἀλλὰ καὶ ζῆν αἱρούμεθα „σὺν ὑμῖν, καὶ πάσχειν, ὅ τι ἂν τῷ δαιμονίῳ δοκῇ „μεθ' ὑμῶν. πρόθυμοι δ' ἐν παντὶ καιρῷ περὶ

„ὑμᾶς γεγονότες, ἀξιοῦμεν μετρίας παρ᾽ ὑμῶν τυ„χεῖν χάριτος, ὥσπερ τῶν κοινῶν κινδύνων ἰσομοι„ροῦμεν ὑμῖν, οὕτω καὶ τῶν δικαίων τὸ ἴσον ἔχειν, „νόμους καταστησάμενοι φύλακας τῆς ἐλευθερίας, „οἷς ἅπαντες ἀεὶ χρησόμεθα. εἰ δὲ προσίσταται „τοῦτο ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀξιοῦτε τοῖς ἑαυτῶν πολίταις „ταύτην συγχωρῆσαι τὴν χάριν, ἀλλὰ θανάτου τι„μᾶσθε τὸ μεταδοῦναι τῷ δήμῳ τῆς ἰσηγορίας, οὐκ„έτι φιλονεικοῦμεν ὑμῖν· αἰτησόμεθα δὲ ἑτέραν „παρ᾽ ὑμῶν χάριν, ἧς τυχόντες, ἴσως ἂν οὐδὲ και„νῶν ἔτι δεηθείημεν νόμων. εἰσέρχεται δ᾽ ἡμᾶς εὐ„λάβεια, μή ποτ᾽ οὐδὲ ταύτης τύχωμεν, ἐξ ἧς τῇ „βουλῇ μὲν οὐδὲν ἔσται βλάβος, τῷ δὲ δήμῳ τιμή „τις ὑπάρξει καὶ φιλανθρωπία.“

XXX. Εἰπόντος δὲ τοῦ ὑπάτου, ὅτι τοῦτο τὸ πολίτευμα τῇ βουλῇ συγχωροῦντες οὐδενὸς ἄλλου ἁμαρτήσονται τῶν δεόντων, καὶ κελεύοντος λέγειν, ὅτου δέονται, ὀλίγα διαλεχθεὶς τοῖς συνάρχουσιν ὁ Οὐεργίνιος, ἐπὶ τῆς βουλῆς ἔφη ἐρεῖν. καὶ μετὰ ταῦτα συναγαγόντων τὸ συνέδριον τῶν ὑπάτων, παρελθὼν καὶ τὰ δίκαια τοῦ δήμου πρὸς τὴν βουλὴν ἅπαντα εἰσενεγκάμενος, ᾐτήσατο διπλασιασθῆναι τὴν ἀρχὴν τὴν προϊσταμένην τοῦ δήμου, καὶ ἀντὶ τῶν πέντε δημάρχων δέκα εἰς ἐνιαυτὸν ἕκαστον ἀποδείκνυσθαι. τοῦτο οἱ μὲν ἄλλοι βλάβην οὐδεμίαν ᾤοντο τῷ κοινῷ φέρειν, ἀλλὰ διδόναι καὶ μὴ ἀντιπράττειν παρῄνουν, ἄρχοντος τῆς γνώμης Λουκίου Κοϊντίου, τοῦ τότε μέγιστον ἔχοντος ἐν τῇ βουλῇ κράτος. εἷς δὲ μόνος ἀντέλεγε Γάϊος Κλαύ-

διος, υἱὸς Ἀππίου Κλαυδίου, τοῦ παρὰ πάντα τὸν χρόνον τοῖς εἰσηγήμασι τῶν δημοτικῶν, εἴ τινα μὴ νόμιμα ἦν, ἐναντιωθέντος, διαδεδεγμένος τὰ πολιτεύματα τοῦ πατρός, καὶ ὅτ' αὐτὸς εἶχε τὴν ὕπατον ἀρχήν, κωλύσας δοθῆναι τοῖς δημάρχοις τὴν κατὰ τῶν ἱππέων τῶν ἐπὶ τῇ συνωμοσίᾳ διαβαλλομένων ἐξέτασιν. καὶ μακρὸν διεξελθὼν λόγον, ἐδίδασκεν, ὅτι μετριώτερος μὲν ὁ δῆμος, οὐδὲ χρηστότερος ἔσται, διπλασιασθείσης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, ἀνοητότερος δὲ καὶ βαρύτερος. οὐ γὰρ ἐπὶ ῥητοῖς τισι παραλήψεσθαι τὴν ἀρχὴν τοὺς ὕστερον ἀποδειχθησομένους, ὥστε μένειν ἐπὶ τοῖς καθεστηκόσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ τῆς κληρουχίας αὖθις προθήσειν λόγον, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἰσοτιμίας, καὶ πάντας ἑξῆς ζητήσειν, ὅ τι λέγοντες, ἢ πράττοντες, τὸ μὲν τοῦ δήμου κράτος αὐξήσουσι, τὰς δὲ τῆς βουλῆς τιμὰς καταλύσουσι. καὶ σφόδρα ἐκίνησε τοὺς πολλοὺς ὁ λόγος. ἔπειτα μετήγαγεν αὐτοὺς ὁ Κοΐντιος, διδάσκων, ὅτι πρὸς τῆς βουλῆς ἐστι τὸ πολλοὺς εἶναι τοῦ δήμου προστάτας. ἧττον γὰρ ὁμονοήσειν τοὺς πλείους τῶν ἐλαττόνων· μίαν δὲ βοήθειαν εἶναι τοῖς κοινοῖς, ἣν Ἄππιον Κλαύδιον, τὸν Γαΐου πατέρα, πρῶτον ἰδεῖν, ἐὰν στασιάζῃ τὸ ἄρχον, καὶ μὴ ἅπασι τὸ αὐτὸ δοκῇ. ἐδόκει τε δὴ ταῦτα, καὶ γίνεται δόγμα βουλῆς· „ἐξεῖναι τῷ δήμῳ δέκα δημάρχους καθ' ἕκαστον „ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι, τῶν δὲ τότ' ὄντων ἐν ἀρχῇ „μηθένα.“ τοῦτο τὸ προβούλευμα οἱ περὶ τὸν Οὐεργίνιον λαβόντες ἐξήνεγκαν, καὶ κυρώσαντες τὸν ἐπ' αὐτῷ γραφέντα νόμον, δέκα δημάρχους εἰς τὸν

ἐπιόντα ἐνιαυτὸν ἀπέδειξαν. παυσαμένης δὲ τῆς στάσεως, καταγράψαντες τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, διεκληρώσαντο τὰς ἐξόδους· καὶ Μινυκίῳ μὲν [οὖν] ὁ κατὰ Σαβίνων πόλεμος ἐδόθη, Ὁρατίῳ δὲ ὁ κατ' Αἰκανῶν· καὶ κατὰ σπουδὴν ἐξῄεσαν ἀμφότεροι. Σαβῖνοι μὲν οὖν τὰς πόλεις διὰ φυλακῆς ἔχοντες, ὑπερεῖδον ἀγομένων τε καὶ φερομένων ἁπάντων τῶν κατὰ τοὺς ἀγρούς. Αἰκανοὶ δὲ τὴν ἐναντιωσομένην Ῥωμαίοις δύναμιν ἀπέστειλαν. ἀγωνισάμενοι δὲ λαμπρῶς, οὐχ οἷοί τ' ἐγένοντο τὴν Ῥωμαίων ὑπερβαλέσθαι δύναμιν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν εἰς τὰς πόλεις ἀπελθεῖν, ἀποβαλόντες τὸ πολίχνιον, ὑπὲρ οὗ τὸν ἀγῶνα ἐποιοῦντο. Ὁράτιος δὲ τρεψάμενος τοὺς πολεμίους, καὶ πολλὰ τῆς χώρας αὐτῶν κακώσας, τοῦ τε Κορβιῶνος τὰ τείχη κατασπάσας, καὶ τὰς οἰκήσεις ἐκ θεμελίων ἀνελών, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπ' οἴκου.

M. Valerio et Sp. Virginio coss. quies foris, turbae domi.

XXXI. Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει Μάρκου Οὐαλερίου καὶ (Σπορίου) Οὐεργινίου τὴν ὑπατείαν ἐχόντων, στρατιὰ μὲν ὑπερόριος οὐδεμία ἐξῆλθε Ῥωμαίων, πολιτικὰ δὲ προσκρούσματα τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς ὑπάτους συνέστη πάλιν, ἐξ ὧν ἔσχον οἱ δήμαρχοι παρασπάσαντές τι τῆς ὑπατικῆς δυναστείας. τὸν μὲν γὰρ ἔμπροσθεν χρόνον ἐκκλησίας μόνον ἦσαν οἱ δήμαρχοι κύριοι, βουλὴν δὲ συναγαγεῖν, ἢ γνώμην ἀγορεύειν, οὐκ ἐξῆν αὐτοῖς, ἀλλ' ἦν τῶν

ὑπάτων τοῦτο τὸ γέρας. οἱ δὲ τότε δήμαρχοι πρῶτον συγκαλεῖν ἐπεβάλλοντο τὴν βουλὴν, Ἰκιλλίου τὴν πεῖραν εἰσηγησαμένου, ὅς ἡγεῖτο μὲν τοῦ ἀρχείου, δραστήριος δέ τις ἦν ἀνὴρ, καὶ ὡς Ῥωμαῖος εἰπεῖν οὐκ ἀδύνατος. εἰσέφερε γάρ τι καὶ οὗτος πολίτευμα καινὸν, ἀξιῶν ἀπομερισθῆναι τοῖς δημόταις τόπον εἰς οἰκιῶν κατασκευὰς τὸν καλούμενον Αὐεντῖνον. ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς, οὐκ ἐλάττων ἢ δώδεκα σταδίων τὴν περίμετρον, ἐμπεριεχόμενος τῇ πόλει· ὅς οὐχ ἅπας τότ᾽ ᾤκητο, ἀλλ᾽ ἦν δημόσιός τε καὶ ὕλης ἀνάπλεως. τοῦτο τὸ πολίτευμα εἰσάγων ὁ δήμαρχος, τοῖς τότε ὑπάτοις καὶ τῇ βουλῇ προσῄει δεόμενος τὸν ἐπ᾽ αὐτῷ γραφέντα νόμον προβουλεῦσαί τε καὶ εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν. ἀναβαλλομένων δὲ καὶ παρελκόντων τῶν ὑπάτων τὸν χρόνον, πέμψας τὸν ὑπηρέτην ὡς αὐτοὺς, ἐκέλευσεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν βουλὴν συγκαλεῖν. ἐπεὶ δὲ τὸν ὑπηρέτην κελευσθείς τις τῶν ῥαβδούχων ἀπήλασεν, ἀγανακτήσας ὁ Ἰκίλλιος καὶ οἱ συνάρχοντες αὐτῷ, συνέλαβον τὸν ῥαβδοῦχον, καὶ ἀπήγαγον, ὡς ῥίψοντες κατὰ τῆς πέτρας. οἱ δὲ ὕπατοι βιάσασθαι μὲν, ἢ τὸν ἀγόμενον ἀφελέσθαι, καίτοι δεινὰ δοκοῦντες ὑβρίσθαι, ἀδύνατοι ἦσαν· ἐπεκαλοῦντο δὲ τὴν ἐκ τῶν ἄλλων δημάρχων βοήθειαν. οὐθὲν γὰρ τῶν πραττομένων ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐπισχεῖν, ἢ κωλῦσαι τῶν ἄλλων τινὶ ἔξεστιν, ἀλλ᾽ ἑτέρου δημάρχου τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ κράτος. τοῖς δ᾽ ἄρα πᾶσιν ἦν ταῦτα κατ᾽ ἀρχὰς δεδογμένα, μήτ᾽ εἰσηγήσασθαί τινα καινὸν πολίτευμα μηθὲν ἐφ᾽

ἑαυτῷ βαλλόμενον, ἐὰν μὴ πᾶσι τὸ αὐτὸ δοκῇ, μήτ' ἐναντιωθῆναί τινα τοῖς πραττομένοις, ἀλλ' ὃ ἂν αἱ πλείους γνῶμαι δοκιμάσωσι, τοῦτ' εἶναι κύριον. καὶ περὶ τούτων εὐθὺς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν ἱερὰ θύσαντες, ὅρκους ἔδοσαν ἀλλήλοις· οὕτως οἰόμενοι μάλιστα τὸ τῆς δημαρχίας ἀκατάλυτον ἔσεσθαι κράτος, ἐὰν τὸ στασιάζον ἐξ αὐτῆς ἀναιρεθῇ. τοῦτο δὴ φυλάττοντες τὸ συνωμόσιον, εἶπον ἀπάγεσθαι τὸν φύλακα τῆς ἀρχῆς τῶν ὑπάτων, κοινὴν ἁπάντων εἶναι λέγοντες τὴν γνώμην. οὐ μὴν διέμεινάν γ' ἐπὶ τῆς ὀργῆς, · ἀλλὰ τοῖς πρεσβυτάτοις τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου παραιτουμένοις τὸν ἄνδρα ἐφῆκαν, τόν τε φθόνον ὑφορώμενοι τοῦ πράγματος, ὅτι πρῶτοι ἔμελλον θανάτῳ ζημιῶσαι τὸν ἄνδρα τὸ κελευσθὲν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ποιήσαντα, καὶ δεδοικότες, μὴ ἀπὸ ταύτης τῆς προφάσεως εἰς ἀπόνοιαν ἀναγκασθῶσιν οἱ πατρίκιοι τραπέσθαι.

Aventinus mons plebi ad aedificandum concessus.

XXXII. Μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον συναχθείσης τῆς βουλῆς, οἱ μὲν ὕπατοι κατηγορίαν πολλὴν ἐποιήσαντο τῶν δημάρχων· παραλαβὼν δὲ τὸν λόγον ὁ Ἰκίλλιος, περὶ τῆς εἰς τὸν ὑπηρέτην ὀργῆς ἀπελογεῖτο, τοὺς ἱεροὺς προφερόμενος νόμους· „οὔτε γὰρ ἄρχοντι, οὔτ' ἰδιώτῃ συνεχωρεῖτο πράτ„τειν οὐδὲν ἐναντίον δημάρχῳ.“ καὶ περὶ τοῦ συγκαλεῖν τὴν βουλὴν ἐδίδασκεν, ὡς οὐθὲν εἴη πεποιηκὼς ἄτοπον, πολλοὺς καὶ παντοδαποὺς εἰς τοῦτο

παρασκευασάμενος λόγους. ὡς δ' ἀπελύσατο ταύτας τὰς κατηγορίας, τὸν ὑπὲρ τοῦ νόμου λόγον εἰσέφερεν. ἦν δὲ τοιόσδε· „Ὅσα μὲν ἰδιῶταί τινες εἶχον „ἐκ δικαίου κτησάμενοι, ταῦτα τοὺς κυρίους κατ„έχειν· ὅσα δὲ βεβιασμένοι τινὲς, ἢ κλοπῇ λαβόν„τες, ᾠκοδομήσαντο, κομισαμένους τὰς δαπάνας, ἃς „ἂν οἱ διαιτηταὶ γνῶσι, τῷ δήμῳ παραδιδόναι· τὰ „δ' ἄλλα, ὅσα ἂν ᾖ δημόσια, χωρὶς ὠνῆς τὸν δῆμον „παραλαβόντα διελέσθαι.“ ἐδίδασκέ τε, ὅτι τοῦτο τὸ πολίτευμα εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα συνοίσει τῇ πόλει, μάλιστα δ' εἰς τὸ μὴ στασιάζειν ἔτι περὶ τῆς δημοσίας χώρας τοὺς πένητας, ἣν οἱ πατρίκιοι κατεῖχον. ἀγαπήσειν γὰρ αὐτοὺς τῆς πόλεως λαχόντας μέρος, ἐπειδὴ τῆς χώρας οὐκ ἔξεστι, διὰ τοὺς ἐσφετερισμένους αὐτὴν, πολλοὺς ὄντας καὶ δυνατούς. τοιούτων ῥηθέντων ὑπ' αὐτοῦ λόγων, ὁ μὲν ἀντιλέγων Γάϊος Κλαύδιος ἦν μόνος, οἱ δὲ συγκαταλέγοντες πολλοί. καὶ ἔδοξε διδόναι τῷ δήμῳ τὸν τόπον, μετὰ τοῦτο ἱεροφαντῶν τε παρόντων, καὶ οἰωνοσκόπων, καὶ ἱεροποιῶν δυοῖν, καὶ ποιησαμένων τὰς νομίμους εὐχάς τε καὶ ἀρὰς, ἐν τῇ λοχίτιδι ἐκκλησίᾳ συναχθείσῃ ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ὁ νόμος ἐκυρώθη, ὅς ἐστιν ἐν στήλῃ χαλκῇ γεγραμμένος, ἣν ἀνέθεσαν ἐν τῷ Αὐεντίνῳ, κομίσαντες εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν. κυρωθέντος δὲ τοῦ νόμου, συνελθόντες οἱ δημοτικοὶ τά τ' οἰκόπεδα διελάγχανον, καὶ κατῳκοδόμουν, ὅσον ἕκαστοι τόπον δυνηθεῖεν ἀπολαμβάνοντες εἰσὶ δὲ οἱ σύνδυο καὶ σύντρεις καὶ ἔτι πλείονες συνιόντες οἰκίαν κατεσκευάζοντο μίαν, ἑτέρων μὲν

τὰ κατάγεια λαγχανόντων, ἑτέρων δὲ τὰ ὑπερῷα. ὁ μὲν οὖν ἐνιαυτὸς ἐκεῖνος εἰς τὰς κατασκευὰς τῶν οἰκήσεων ἐδαπανήθη.

T. Romilio et C. Veturio coss. turbae domi, et foris bellum cum Aequis.

XXXIII. Ὁ δὲ μετὰ τοῦτον, ἐν ᾧ τὴν ὕπατον ἀρχὴν παρειλήφεσαν Τίτος Ῥωμίλιος καὶ Γάϊος Οὐετούριος, δήμαρχοι δ' ἦσαν οἱ περὶ Λούκιον Ἰκίλλιον, τὸ δεύτερον ἄρχειν ἑξῆς αἱρεθέντες, οὐχ ἁπλοῦς, ἀλλὰ ποικίλος τις ἐγένετο καὶ μεστὸς μεγάλων πραγμάτων. ἥ τε γὰρ πολιτικὴ στάσις, ἤδη μεμαράνθαι δοκοῦσα, ὑπὸ τῶν δημάρχων πάλιν ἀνεκινεῖτο, καὶ πόλεμοί τινες ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν ἀνέστησαν, οἳ κακὸν μὲν οὐθὲν διαθεῖναι τὴν πόλιν ἠδυνήθησαν, οὐ μικρὰν δ' ὠφέλειαν, τὸ στασιάζον ἀνελόντες ἐξ αὐτῆς. ἐγκύκλιον γὰρ δὴ τοῦτο καὶ ἐν ἔθει ἦν ἤδη τῇ πόλει, πολεμουμένῃ μὲν ὁμονοεῖν, εἰρήνην δ' ἀγούσῃ στασιάζειν. τοῦτο συνιδόντες ἅπαντες οἱ τὰς ὑπάτους ἀρχὰς παραλαβόντες, κατ' εὐχὰς μὲν εἴ τις ἔξωθεν ἐπανασταίη πόλεμος ἐλάμβανον· ἡσυχαζόντων δὲ τῶν ἀντιπάλων, αὐτοὶ κατεσκεύαζον ἐγκλήματα καὶ προφάσεις πολέμων, ἅτε ὁρῶντες διὰ μὲν τοὺς πολέμους μεγάλην καὶ εὐδαίμονα γινομένην τὴν πόλιν· διὰ δὲ τὰς στάσεις ταπεινὴν καὶ ἀσθενῆ. οἷς ὅμοια γνόντες οἱ τότε ὕπατοι στρατιὰν ἐξάγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔκριναν, δεδοικότες, μή τι διὰ τὴν εἰρήνην ἄρξωνται ταράττειν ἀργοὶ καὶ πένητες ἄνθρωποι· τοῦτο μὲν ὀρθῶς εἰδότες, ὅτι δεῖ περισπᾶσαι

τὸν ὄχλον ἐπὶ τοὺς ἔξω πολέμους, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο οὐκ ὀρθῶς. δέον γὰρ αὐτοὺς ὡς ἐν νοσούσῃ πόλει μετρίαις χρῆσθαι ταῖς στρατολογίαις, ἐπὶ τὸ βίᾳ προσαναγκάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας ἐτράποντο, οὔτε παραίτησιν, οὔτε συγγνώμην οὐδενὶ διδόντες οὐδεμίαν, ἀλλὰ ταῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίαις εἴς τε τὰ σώματα αὐτῶν καὶ τὰς οὐσίας πικρῶς χρώμενοι. ταῦτα ποιούντων αὐτῶν, ἀφορμὴν αὖθις εἰλήφεσαν οἱ δήμαρχοι τοῦ δημαγωγεῖν τὰ πλήθη· καὶ συναγαγόντες ἐκκλησίαν, τά τ᾽ ἄλλα τῶν ὑπάτων κατεβόων, καὶ ὅτι πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκέλευσαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐπικαλεσαμένους· τῆς τε στρατολογίας ἀπολύειν ἔφασαν αὐτοὶ δὴ μόνοι ἐκ τῶν νόμων ἐξουσίαν ἔχοντες. ὡς δ᾽ οὐδὲν ἐπέραινον, ἀλλ᾽ ἐπιστρεφεστέρας ἔτι τὰς καταγραφὰς ἑώρων γινομένας, ἔργοις κωλύειν ἐπεβάλλοντο. ἀμυνομένων δὲ τῶν ὑπάτων τῷ κράτει τῆς ἀρχῆς, ἐρεθισμοί τινες ἐγίνοντο καὶ χειρῶν ἐπιβολαί. συνηγωνίζετο δὲ τοῖς μὲν ὑπάτοις ἡ τῶν πατρικίων νεότης, τοῖς δὲ δημάρχοις ὁ πένης καὶ ἀργὸς ὄχλος. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν παρὰ πολὺ κρείττους ἐγένοντο τῶν δημάρχων οἱ ὕπατοι. ταῖς δ᾽ ἑξῆς ἡμέραις πλείονος ὄχλου συῤῥέοντος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἀγρῶν, δόξαντες οἱ δήμαρχοι προσειληφέναι χεῖρα ἀξιόμαχον, ἐκκλησίας τε συνεχεῖς ἐποιοῦντο, καὶ τοὺς ὑπηρέτας κακῶς διακειμένους ἐκ τῶν πληγῶν ἐπεδείκνυσαν, καὶ τὴν ἀρχὴν ἔλεγον ἀποθήσεσθαι, εἰ μή τις αὐτοῖς ἔσται παρὰ τοῦ δήμου βοήθεια.

XXXIV. Συναγανακτοῦντος δ' αὐτοῖς τοῦ πλήθους, ἐκάλουν τοὺς ὑπάτους εἰς τὸν δῆμον, τῶν πεπραγμένων λόγον ὑφέξοντας. ὡς δ' οὐ προσεῖχον αὐτοῖς ἐκεῖνοι τὸν νοῦν, ἐπὶ τὴν βουλὴν παρῆσαν· ἔτυχον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν τούτων συνεδρεύοντες· καὶ παρελθόντες ἐδέοντο, μήθ' αὐτοὺς τὰ αἴσχιστα πεπονθότας ὑπεριδεῖν, μήτε τὸν δῆμον ἀφαιρεθέντα τὴν ἐξ αὐτῶν βοήθειαν· διεξιόντες, ὅσα ἦσαν πεπονθότες ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς συνωμοσίας, οὐ μόνον εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σώματα προπηλακισθέντες. ἠξίουν τε δυοῖν θάτερον ποιεῖν τοὺς ὑπάτους· εἰ μὲν οὖν ἀρνοῦνται μηδὲν, ὧν οἱ νόμοι κεκωλύκασιν, εἰς τὰ τῶν δημάρχων πλημμελῆσαι σώματα, παραγενομένους εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπομόσαι· εἰ δ' οὐχ ὑπομένουσι τὸν ὅρκον, ἥκειν εἰς τοὺς δημότας λόγον ὑφέξοντας. ἀναδώσειν γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ταῖς φυλαῖς τὴν ψῆφον. οἱ δ' ὕπατοι πρὸς ταῦτ' ἀπελογοῦντο, διδάσκοντες, ὅτι τῆς ὕβρεως οἱ δήμαρχοι ἄρξειαν, αὐθαδείᾳ χρησάμενοι, καὶ τολμήσαντες εἰς ὑπάτων σώματα παρανομεῖν, τὸ μὲν πρῶτον ὑπηρέταις τε καὶ ἀγορανόμοις ἐπιτάττοντες ἄγειν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἄρχοντας, οἷς τὸ πάντων ἀποδέδοται κράτος· ἔπειτ' αὐτοὶ τολμήσαντες ὁμόσε χωρεῖν σὺν τοῖς ἰταμωτάτοις τῶν δημοτικῶν· τάς τ' ἀρχὰς διδάσκοντες ὅσον ἀλλήλων διαφέρουσιν, ἡ μὲν ὑπατικὴ τὸ τῶν βασιλέων ἔχουσα κράτος, ἡ δὲ δημαρχικὴ τῆς βοηθείας ἕνεκα παρεληλυθυῖα τῶν κατισχυομένων, ἢ τοσούτου δεῖν ἐξεῖναι κατὰ τῶν ὑπά-

των τινὸς ψῆφον ἀναδιδόναι τοῖς ὄχλοις, ὥστε μηδὲ κατὰ τῶν ἄλλων πατρικίων τοῦ φαυλοτάτου ταύτην ἀποδεδόσθαι τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἡ βουλὴ μὴ ψηφίσηται. ἠπείλουν τε, ὅταν ἐκεῖνοι ψῆφον ἀναδῶσι τοῖς δημόταις, αὐτοὶ τὰ ὅπλα περιθήσειν τοῖς πατρικίοις. τοιούτων δὲ ῥηθέντων λόγων δι' ὅλης ἡμέρας, οὐδὲν ἐξήνεγκεν ἡ βουλὴ τέλος, ἵνα μήτε τὴν τῶν ὑπάτων ἀρχὴν μειώσειε, μήτε τὴν τῶν δημάρχων, ἑκάτερον ὁρῶσα μεγάλων κινδύνων αἴτιον ἐσόμενον.

XXXV. Ἐπεὶ δὲ κἀκεῖθεν ἀπηλάθησαν οἱ δήμαρχοι, βοήθειαν οὐδεμίαν εὑράμενοι, ἐσκόπουν αὖθις, ὅ τι χρὴ ποιεῖν εἰς τὸν δῆμον ἀφικόμενοι. ἐνίοις μὲν οὖν ἐδόκει, καὶ μάλιστα τοῖς ταραχωδεστάτοις, ἀπιέναι πάλιν ἐκ τῆς πόλεως τοὺς δημοτικοὺς τὰ ὅπλα ἀναλαμβάνοντας εἰς τὸ ἱερὸν ὄρος, ἔνθα καὶ τὸ πρῶτον ἐστρατοπεδεύσαντο, καὶ τὸν πόλεμον ἐκεῖθεν ὁρμωμένους ποιεῖν πρὸς τοὺς πατρικίους, ἐπειδὴ τὰς συνθήκας ἔλυσαν ἐκεῖνοι τὰς γενομένας αὐτοῖς πρὸς τὸν δῆμον, καταλύοντες τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐκ τοῦ φανεροῦ. τοῖς δὲ πλείοσιν ἐδόκει μὴ παραχωρεῖν τῆς πόλεως, μηδὲ κοινὰ πάντων ἐγκλήματα ποιεῖν ὑπὲρ ὧν ἰδίᾳ τινὲς εἰς τοὺς δημάρχους παρηνόμησαν, ἐὰν τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνωσιν, οἳ κελεύουσι νηποινὶ τεθνάναι τοὺς ὑβρίσαντας τὰ τῶν δημάρχων σώματα. τοῖς δὲ χαριεστέροις οὐδέτερον τούτων ἐφαίνετο καλῶς ἔχειν, οὔτε τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν, οὔτε φόνον ἄκριτον ἐπιτελεῖν, καὶ ταῦτα ὑπάτων, οἷς ἡ με-

γίστη ἐπέκειτο ἀρχὴ, ἀλλ' εἰς τοὺς συναγωνιζομένους αὐτοῖς μεταφέρειν τὴν ὀργὴν, καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίας παρ' ἐκείνων λαμβάνειν. εἰ μὲν οὖν ἐκείνην τὴν ἡμέραν θυμῷ φερόμενοι δρᾶσαί τι οἱ δήμαρχοι κατὰ τῶν ὑπάτων, ἢ τῆς βουλῆς προήχθησαν, οὐθὲν ἂν ἦν τὸ κωλῦσον αὐτὴν ὑφ' αὑτῆς ἀπολωλέναι τὴν πόλιν· οὕτως ἕτοιμοι πάντες ἦσαν ἐπὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὸν κατ' ἀλλήλων πόλεμον. νῦν δ' ἀναβαλόμενοι τὰ πράγματα, καὶ δόντες ἑαυτοῖς χρόνον εἰς ἀμείνω λογισμὸν, αὐτῶν τε μετριώτεροι ἐγένοντο, καὶ τὰς τῶν πολλῶν ὀργὰς ἐπράϋναν. ἔπειτα ταῖς ἑξῆς ἡμέραις τὴν τρίτην ἀπ' ἐκείνης ἐσομένην ἀγορὰν προειπόντες, ἐν ᾗ τὸν δῆμον συνάξουσι, καὶ ζημίαν ἐπιβαλοῦσι τοῖς ὑπάτοις ἀργυρικὴν, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν. ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦν ὁ χρόνος, ἀπέστησαν καὶ ταύτης τῆς ἐπιβολῆς, δεήσει τῶν πρεσβυτάτων καὶ ἐντιμοτάτων τὴν χάριν ἀνατιθέναι λέγοντες. καὶ μετὰ ταῦτα συναγαγόντες τὸν δῆμον, ἔλεγον, ὅτι τὰς μὲν εἰς ἑαυτοὺς ὕβρεις ἀφήκασι, χαρισάμενοι πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι δεομένοις, οἷς οὐκ ἦν ὅσιον ἀντιλέγειν· ὧν δ' ὁ δῆμος ἠδικεῖτο, κωλυταί τε καὶ τιμωροὶ ἔσεσθαι. προθήσειν γὰρ αὖθις τόν τε περὶ τῆς κληρουχίας νόμον ἔτη τριάκοντα παρειλκυσμένον, καὶ τὸν περὶ τῆς ἰσονομίας, ὃν οἱ πρὸ αὐτῶν δήμαρχοι προθέντες οὐκ ἐπεψήφισαν.

XXXVI. Ταῦτα ὑποσχόμενοι καὶ ὀμόσαντες, ἀπέδειξαν ἡμέρας, ἐν αἷς ἀγορὰν ποιήσονται τοῦ δήμου, καὶ τὰς ψήφους ἀναδώσουσι περὶ τῶν νό-

μων. ἐπιστάντος δὲ τοῦ χρόνου, πρῶτον εἰσέφερον τὸν χωρονομικὸν νόμον· καὶ πολλοὺς αὐτοὶ διελθόντες λόγους, ἐκάλουν, εἴ τις τῷ νόμῳ συναγορεύειν βούλεται τῶν δημοτικῶν. πολλῶν δὲ παριόντων, καὶ τὰς ἑαυτῶν πράξεις, ἃς ἐν τοῖς πολέμοις ἀπεδείξαντο, προφερομένων, καὶ ἀγανακτούντων, ὅτι πολλὴν γῆν ἀφελόμενοι τοὺς πολεμίους, αὐτοὶ μὲν οὐδεμίαν εἰλήφασι μοῖραν, τοὺς δὲ χρήμασι καὶ φίλοις δυνατοὺς ἐσφετερισμένους ὁρῶσι τὰ κοινά, καὶ καρπουμένους ἐκ τοῦ βιαίου, ἀξιούντων δὲ μὴ μόνον τοὺς κινδύνους εἶναι τῷ δήμῳ τοὺς ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀγαθῶν κοινοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπ᾽ αὐτῶν ἡδονάς τε καὶ ὠφελείας· καὶ τοῦ πλήθους ἀσμένως ἀκούοντος τοὺς λόγους, ὁ μάλιστα ἐπιῤῥώσας τὸν δῆμον, καὶ μηδὲ φωνὴν ὑπομένειν τῶν ἀντιλεγόντων διαπραξάμενος, ἦν Λούκιος Σίκκιος, Δεντάτος ἐπικαλούμενος, πολλὰς πάνυ καὶ μεγάλας ἑαυτοῦ πράξεις διεξελθών. ἦν δ᾽ ὀφθῆναί τε θαυμαστὸς ἀνὴρ, καὶ ἡλικίας ἐν τῷ κρατίστῳ, δυοῖν δέοντα ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανὸς, εἰπεῖν τε ὡς στρατιώτης οὐκ ἀδύνατος. ἔφη δ᾽ οὖν παρελθών· „Ἐγὼ, ὦ δημόται, καθ᾽ „ἕκαστον ἔργον τῶν ἐμοὶ πεπραγμένων εἰ βουλοίμην „λέγειν, ἐπιλείποι ἄν με ὁ τῆς ἡμέρας χρόνος. αὐτὰ „δὲ τὰ κεφάλαια δι᾽ ἐλαχίστων, ὡς ἐμοὶ δύναμις, „ἐρῶ. τετταρακοστὸν μὲν ἔτος ἐστί μοι τοῦτο, ἐξ οὗ „στρατεύομαι ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τριακοστὸν δ᾽, ἐξ „οὗ στρατιωτικῆς ἀεί τινος ἡγεμονίας τυγχάνω, τοτὲ „μὲν σπείρας ἡγούμενος, τοτὲ δ᾽ ὅλου τάγματος,

„ἀρξάμενος ἀπὸ ὑπάτων Γαΐου Ἀκυλλίου καὶ Τίτου „Σικκίου, οἷς ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ τὸν κατὰ Οὐο-„λούσκων πόλεμον. ἤμην γὰρ τότε ἑπτακαιεικοσαέ-„της· ἐταττόμην δὲ ἔτι ὑπὸ λοχαγῶν. γενομένης δὲ „μάχης καρτερᾶς καὶ τροπῆς, καὶ τοῦ μὲν ἡγεμόνος „τῆς σπείρας πεπτωκότος, τῶν δὲ σημείων κρατου-„μένων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, μόνος ἐγὼ τὸν ὑπὲρ ἁπάν-„των κίνδυνον ἀράμενος, τά τε σημεῖα διέσωσα τῇ „σπείρᾳ, καὶ τοὺς πολεμίους ἀνέστειλα, καὶ τοῦ „μὴ περιπεσεῖν αἰσχύνῃ τοὺς λοχαγοὺς αἰωνίῳ, δι' „ἣν θανάτου κακίων ὁ λοιπὸς βίος ἂν αὐτοῖς ἦν, „αἴτιος ἐγενόμην φανερῶς, ὡς αὐτοὶ ὡμολόγουν. „χρυσῷ με ἀναδήσαντες στεφάνῳ· καὶ ὁ ὕπατος „Σίκκιος ἐμαρτύρησεν, ἡγεμόνα τῆς σπείρας ἀπο-„δείξας. ἑτέρου δὲ πάλιν ἡμῖν ἀγῶνος ἐνστάντος, „ἐν ᾧ τόν τε στρατοπεδάρχην τοῦ τάγματος ἡμῶν „συνέβη πεσεῖν, καὶ τὸν ἀετὸν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις „γενέσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὲρ ὅλου τοῦ τά-„γματος ἀγωνισάμενος, τόν τ' ἀετὸν ἀνεσωσάμην, „καὶ τὸν στρατοπεδάρχην ἔσωσα· ὃς ἐμοὶ τῆς τότε „βοηθείας χάριν ἀποδιδοὺς, τῆς ἡγεμονίας τοῦ „τάγματος ἀφίστατό μοι, καὶ τὸν ἀετὸν ἐδίδου· „ἐγὼ δ' οὐκ ἔλαβον, οὐκ ἀξιῶν, ᾧ τὸν βίον ἐχαρι-„σάμην, τούτου παρελέσθαι τὰς τιμὰς, ἃς εἶχε, „καὶ τὰς ἐπὶ ταύταις εὐφροσύνας. ἐφ' οἷς ἀγασθεὶς „με ὁ ὕπατος, τοῦ πρώτου τάγματος ἀπέδωκε τὴν „στρατοπεδαρχίαν, ἀπολωλεκότος ἐν τῇ μάχῃ τὸν „ἡγεμόνα.

XXXVII. „Ταῦτ' ἐστὶν, ὦ δημόται, τὰ φιλ-

„νερώσαντά με καὶ εἰς ἡγεμονίας προαγαγόντα γεν-„ναῖα ἔργα. ἐπεὶ δ' ὀνόματος ἤδη λαμπροῦ τυγχά-„νων φανερὸς ἤμην, ἅπαντας ὑπέμενον τοὺς λοι-„ποὺς ἀγῶνας, αἰδούμενος τὰς ἐπὶ τοῖς πρώτοις „ἔργοις τιμὰς καὶ χάριτας ἀφανίσαι. καὶ διετέλεσα „πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον στρατευόμενος, καὶ τα-„λαιπωρῶν, καὶ οὐδένα κίνδυνον δεδιώς, οὐδὲ ὑπο-„λογιζόμενος· ἐξ ὧν ἁπάντων ἀριστεῖα, καὶ σκῦλα, „καὶ στεφάνους, καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς παρὰ τῶν „ὑπάτων ἔλαβον. ἵνα δὲ συνελὼν εἴπω, μάχας μὲν „ἐν τοῖς τετταράκοντα ἔτεσιν, ἐν οἷς διατελῶ στρα-„τευόμενος, ἀμφὶ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι μεμάχημαι· „τραύματα δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα εἴληφα, καὶ „πάντα ἐμπρόσθια, κατὰ νώτου δ' οὐθέν. καὶ τού-„των δώδεκά ἐστιν, ἃ συνέβη μοι λαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ „μιᾷ, ὅτε Σαβῖνος Ἑρδώνιος τὴν ἄκραν καὶ τὸ Κα-„πιτώλιον κατελάβετο. ἀριστεῖα δ' ἐκ τῶν ἀγώνων „ἐξενήνεγμαι, τεσσαρασκαίδεκα μὲν στεφάνους πο-„λιτικοὺς, οἷς ἀνέδησάν με οἱ σωθέντες ἐν ταῖς μά-„χαις ὑπ' ἐμοῦ, τρεῖς δὲ πολιορκητικοὺς, πρῶτος „ἐπιβὰς πολεμίων τείχεσι καὶ κατασχὼν, ὀκτὼ δὲ „τοὺς ἐκ παρατάξεως, οἷς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων „ἐτιμήθην· πρὸς δὲ τούτοις, ὀγδοήκοντα μὲν καὶ „τρεῖς χρυσοῦς στρεπτοὺς περιαυχενίους, ἑξήκοντα „δὲ περιβραχιόνια χρύσεα, δόρατα δ' ὀκτωκαίδεκα, „φάλαρα δ' ἐπίσημα πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσιν, ὧν „ἐννέα ἦσαν, οὓς μονομαχῆσαί τινα ἡμῶν προκα-„λεσαμένους ἑκούσιος ὑποστὰς ἐνίκησα. οὗτος μέν-„τοι Σίκκιος, ὦ πολῖται, ὁ τοσαῦτα μὲν ἔτη στρα-

„τευσάμενος ὑπὲρ ὑμῶν, τοσαύτας δὲ μάχας ἀγω-„νισάμενος, τοσούτοις δὲ τετιμημένος ἀριστείοις, „ὁ μηδένα κίνδυνον ὀκνήσας πώποτε, μηδὲ ἀπει-„πάμενος, ἀλλ' ἦν ἐν παρατάξεσι καὶ ἐν τειχομαχί-„αις, καὶ ἐν πεζοῖς, καὶ ἐν ἱππεῦσι, καὶ μετὰ πάν-„των, καὶ σὺν ὀλίγοις, καὶ μόνος, καὶ κατατετρω-„μένος ὅλον τὸ σῶμα, ὁ συγκατακτησάμενος τῇ πα-„τρίδι πολλὴν καὶ ἀγαθὴν γῆν, τοῦτο μὲν, ἣν „Τυῤῥηνούς τε καὶ Σαβίνους ἀφείλεσθε, τοῦτο δ', „ἣν Αἰκανῶν τε καὶ Οὐολούσκων καὶ Πωμεντίνων „κρατήσαντες ἔχετε, καὶ ἄλλων τινῶν· οὐδὲ τὴν „ἐλαχίστην ἔχω μοῖραν ἐξ αὐτῆς λαβὼν, οὐδὲ ὑμῶν, „ὦ δημόται, τῶν τὰ ὅμοια ταλαιπωρησάντων, οὐ-„δείς· οἱ δὲ βιαιότατοι τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ ἀναι-„δέστατοι τὴν καλλίστην κατέχουσιν ἐξ αὐτῆς, καὶ „πολλὰ ἔτη κεκάρπωνται, οὔτε δωρεὰν παρ' ὑμῶν „λαβόντες, οὔτε χρημάτων πριάμενοι, οὔτ' ἄλλην „δικαίαν κτῆσιν οὐδεμίαν αὐτῆς ἀποδεῖξαι δυνάμε-„νοι. καὶ εἰ μὲν ἴσα τοῖς ἄλλοις ἡμῖν ταλαιπωρή-„σαντες, ὅτ' αὐτὴν ἐκτώμεθα, πλεῖον ἠξίουν ἡμῶν „ἔχειν, ἦν μὲν οὐδ' οὕτως ἴσον, οὐδὲ πολιτικὸν, „ὀλίγους σφετερίσασθαι τὰ κοινά· οὐ μὴν ἀλλ' „εἶχέ γέ τινα λόγον ἡ πλεονεξία τῶν ἀνθρώπων· „ὁπότε δ' οὐδὲν ἔχοντες ἐπιδείξασθαι μέγα καὶ νεα-„νικὸν ἔργον, ἀνθ' οὗ τὰ ἡμέτερα βίᾳ κατέσχον, „ἀναισχυντοῦσι, καὶ οὐδ' ἐξελεγχόμενοι μεθίενται „αὐτῶν, τίς ἂν ἀνάσχοιτο;

XXXVIII. „Ἐπεὶ φέρε πρὸς Διὸς, εἴ τι τού-„των ἐγὼ ψεύδομαι, δειξάτω τις ἡμῖν τῶν σεμνῶν

„τούτων παρελθὼν, τίνας ἐπιφανεῖς καὶ καλὰς „πράξεις προελόμενος ἐμοῦ πλέον ἔχειν ἀξιοῖ· πότερον ἔτη πλείω στρατευσάμενος, ἢ μάχας πλείους „ἀγωνισάμενος, ἢ τραύματα πλείω λαβὼν, ἢ στε„φάνοις, καὶ φαλάροις, καὶ σκύλοις, καὶ τοῖς ἄλ„λοις ἐπινικίοις κόσμοις ὑπερβαλόμενος, δι' ὧν „ἀσθενέστεροι μὲν οἱ πολέμιοι γεγόνασιν, ἐπιφα„νεστέρα δὲ καὶ μείζων ἡ πατρίς. μᾶλλον δὲ τὸ δέ„κατον ἐπιδειξάτω μέρος, ὧν ἐγὼ ὑπέδειξα ὑμῖν „ἀλλὰ τούτων γ' οἱ πλείους οὐδ' ἂν πολλοστὴν „ἔχοιεν ἐπεισενέγκασθαι μοῖραν τῶν ἐμῶν. ἔνιοι δ' „οὐδ' ἂν τῷ φαυλοτάτῳ τῶν ἐκ τοῦ δήμου φανεῖεν „τὰ ἴσα κακοπαθήσαντες. οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἐν „τοῖς ὅπλοις ἡ λαμπρότης, ἀλλ' ἐν τοῖς λόγοις· οὐδὲ „κατὰ τῶν ἐχθρῶν τὸ δυνάμενον, ἀλλὰ κατὰ τῶν „φίλων· οὐδ' ἡγοῦνται κοινὴν οἰκεῖν πόλιν, σφῶν „δ' αὐτῶν ἰδίαν, ὥσπερ οὐ συνελευθερωθέντες „ἀπὸ τῆς τυραννίδος ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ κλῆρον „παρὰ τῶν τυράννων παραλαβόντες ἡμᾶς· οἵ γε· „(τὰ γὰρ ἄλλα, ὅσα ὑβρίζοντες ἡμᾶς μικρὰ καὶ „μείζω διατελοῦσιν, ὡς ἅπαντες ἐπίστασθε, σιω„πῶ·) ἀλλ' εἰς τοῦτο προεληλύθασιν ὑπερηφανίας, „ὥστ' οὐδὲ φωνὴν ἀξιοῦσί τινα ἡμῶν ἀφιέναι περὶ „τῆς πατρίδος ἐλευθέραν, οὐδὲ διᾶραι τὸ στόμα· „ἀλλὰ τὸν μὲν πρῶτον εἰπόντα περὶ τῆς κληρουχίας, „Σπόριον Κάσσιον, τρισὶ μὲν ὑπατείαις κεκοσμη„μένον, δυσὶ δὲ θριάμβοις λαμπροτάτοις, τοσαύ„την δὲ δεινότητα περί τε τὰς στρατηγικὰς πράξεις. „καὶ περὶ τὰ πολιτικὰ βουλεύματα ἀποδειξάμενον,

„ὅσην οὐδεὶς τῶν τότε γενομένων, τοσοῦτον ἄνδρα „τυραννίδι ἐπιχειρεῖν αἰτιασάμενοι, καὶ ψευδέσι „καταγωνισάμενοι μαρτυρίαις, δι' οὐδὲν ἕτερον, „ἀλλ' ὅτι φιλόπολις ἦν καὶ φιλόδημος, ὤσαντες ἀπὸ „τοῦ κρημνοῦ διέφθειραν. Γάϊον δὲ Γενύκιον, δή„μαρχον ὄντα ἡμέτερον, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο πολί„τευμα μετ' ἔτος ἑνδέκατον ἀνενεοῦτο, καὶ τοὺς „ὑπατεύσαντας ἐν τῷ προτέρῳ ἐνιαυτῷ κατέστησεν „ὑπὸ δίκην, ἀμελήσαντας τῶν ψηφισμάτων τῆς „βουλῆς, ἃ περὶ τῶν γεωμόρων ἐψηφίσαντο, ἐπεὶ „φανερῶς οὐχ οἷοί τ' ἦσαν ἀνελεῖν, μιᾷ πρότερον „ἡμέρᾳ τῆς δίκης ἀφανῶς ἀνήρπασαν. τοιγάρτοι „πολὺς ἐνέπεσε τοῖς μετὰ ταῦτα φόβος, καὶ οὐδεὶς „ἔτι τὸ κινδύνευμα τοῦτο ὑπέδυ, ἀλλὰ τριακοστὸν „ἔτος τοῦτο δὴ ἀνεχόμεθα, ὥσπερ ἐν τυραννίδι τὴν „ἐξουσίαν ἀπολωλεκότες.

XXXIX. „Ἐῶ τἆλλα· ἀλλ' οἱ νῦν ἄρχοντες „ὑμῶν, ὅτι τοῖς κατισχυομένοις τῶν δημοτικῶν „ἠξίουν βοηθεῖν, οὓς ὑμεῖς ἱεροὺς καὶ ἀσύλους „ἐποιήσατε τῷ νόμῳ, τί οὐ πεπόνθασι τῶν δεινῶν; „οὐχὶ τυπτόμενοι καὶ λακτιζόμενοι, καὶ πᾶσαν αἰ„κίαν ὑπομείναντες ἀπηλάθησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς; „καὶ ὑμεῖς ταῦτα πάσχοντες ἀνέχεσθε, καὶ οὐ ζη„τεῖτε, ὅπως παρ' αὐτῶν λήψεσθε δίκας· ταῖς „γοῦν ψήφοις, ἐν αἷς μόναις ἐστὶν ὑμῖν ἀποδείξα„σθαι τὴν ἐλευθερίαν. ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν, ὦ δημό„ται, φρόνημα λαβόντες ἐλεύθερον, καὶ τὸν γεω„μορικὸν νόμον εἰσφερόντων τῶν δημάρχων, ἐπι„κυρώσατε, μηδὲ φωνὴν ἀνασχόμενοι τῶν τὰ ἐναν-

„τία ἀξιούντων. ὑμεῖς δ', ὦ δήμαρχοι, παρακλήσεως „μὲν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον οὐ δεῖσθε· καὶ γὰρ ἤρξατε „αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποκατακλίνεσθε, καλῶς ποιοῦν„τες. ἐὰν δ' ἐκ τῶν νέων αὐθάδεια καὶ ἀναίδεια „ὑμῖν ἐμποδὼν γένηται τοὺς καδίσκους ἀνατρεπόν„των, ἢ τὰς ψήφους ἁρπαζόντων, ἢ ἄλλο τι περὶ „τὴν ψηφηφορίαν ἀκοσμούντων, δείξατε αὐτοῖς, ἣν „ἔχει τὸ ἀρχεῖον ἰσχύν. καὶ ἐπειδὴ οὐ τοὺς ὑπάτους „ἔξεστι παῦσαι τῆς ἐξουσίας, τοὺς ἰδιώτας, οἷς πρὸς „τὰ βίαια ὑπηρέταις ἐκεῖνοι χρῶνται, καταστήσαν„τες ὑπὸ δίκην, ἀνάδοτε τῷ δήμῳ τὰς περὶ αὐτῶν „ψήφους, αἰτιασάμενοι παρὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους „βιάζεσθαι, καὶ καταλύειν ὑμῶν τὴν ἀρχήν."

XL. Τοιαῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ, τὸ μὲν πλῆθος οὕτως οἰκείως διετέθη πρὸς τοὺς λόγους, καὶ τοσαύτην ἀπεδείξατο ἀγανάκτησιν πρὸς τὸ ἀντίπαλον, ὥστε, ὅπερ ἔφην καὶ κατ' ἀρχὰς, μηδὲ λόγον ἔτι βούλεσθαι τῶν ἀντιλεξόντων ὑπομένειν. ὁ μέντοι δήμαρχος Ἰκίλλιος ἀναστὰς, τὰ μὲν ἄλλα ἔφη πάντα ὀρθῶς εἰπεῖν Σίκκιον, καὶ μακρὸν ἔπαινον τοῦ ἀνδρὸς διεξῆλθε· τὸ δὲ μὴ μεταδιδόναι λόγων τοῖς ἀντιλέξαι βουλομένοις, οὔτε δίκαιον ἀπέφαινεν, οὔτε πολιτικὸν, ἄλλως τε καὶ περὶ νόμου τῆς ζητήσεως γινομένης, ὃς ἔμελλε κρείττονα ποιήσειν τὴν δίκην τῆς βίας. ταύτῃ γὰρ ἀφορμῇ χρήσεσθαι τοὺς μηδὲν ἴσως καὶ δικαίως τοῖς πολλοῖς φρονοῦντας, τοῦ ταράττειν πάλιν καὶ διϊστάναι τὰ συμφέροντα τῆς πόλεως. ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἀποδείξας τοῖς κατηγόροις τοῦ νόμου, διέλυσε τὴν

ἐκκλησίαν. οἱ δ' ὕπατοι, συναγαγόντες ἰδιωτικὸν συνέδριον πατρικίων τῶν ἀνδρειοτάτων τε καὶ μάλιστα ἐν τῇ πόλει τότ' ἀνθούντων, ἐδίδασκον αὐτοὺς, ὡς κωλυτέος εἴη σφίσιν ὁ νόμος, λόγοις μὲν πρῶτον· ἐὰν δὲ μὴ πείθωσι τὸν δῆμον, ἔργοις. ἐκέλευον δ' ἅπασιν ἥκειν ἕωθεν εἰς τὴν ἀγορὰν ὅμα τοῖς ἑταίροις τε καὶ πελάταις, ὅσοις ἂν ἕκαστοι πλείστοις δύνωνται. ἔπειτα τοὺς μὲν περὶ αὐτὸ τὸ βῆμα καὶ τὸ ἐκκλησιαστήριον ἑστῶτας ὑπομένειν, τοὺς δὲ κατὰ πολλὰ τῆς ἀγορᾶς μέρη συστρέψαντας αὐτοὺς διαστῆναι, ὥστε διειλῆφθαι τὸ δημοτικὸν διεσπασμένον, καὶ κωλύεσθαι πρὸς αὐτῶν εἰς ἓν συνελθεῖν. ἐδόκει ταῦτα κράτιστα εἶναι, καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, τὰ πολλὰ τῆς ἀγορᾶς κατείχετο ὑπὸ τῶν πατρικίων.

XLI. Μετὰ ταῦτα οἵ τε δήμαρχοι καὶ οἱ ὕπατοι παρῆσαν· καὶ λέγειν ὁ κῆρυξ ἐκέλευσε τὸν βουλόμενον τοῦ νόμου κατηγορεῖν. πολλῶν δὲ καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν παριόντων, οὐδενὸς ἐξάκουστος ἦν ὁ λόγος ὑπὸ τοῦ θορύβου τε καὶ τῆς ἀκοσμίας τῶν ἐκκλησιαζόντων. οἱ μὲν γὰρ ἐπεκέλευόν τε καὶ ἐπεθάῤῥυνον τοὺς λέγοντας, οἱ δ' ἐξέβαλλόν τε καὶ κατεβόων. ἐκράτει δὲ οὔτε ὁ τῶν συλλαμβανόντων ἔπαινος, οὔτε ὁ τῶν ἀντιπραττόντων θόρυβος. ἀγανακτούντων δὲ τῶν ὑπάτων, καὶ μαρτυρομένων, ὅτι τῆς βίας ὁ δῆμος ἄρχει, λόγον οὐκ ἀξιῶν ὑπομένειν, ἀπελογοῦντο οἱ δήμαρχοι πρὸς ταῦτα, ὅτι ἤδη πέμπτον ἔτος τὸν αὐτὸν ἀκούοντες λόγον, οὐθὲν ποιοῦσιν ἀγαστὸν, εἰ μὴ ἀξιοῦσιν ὑπομένειν ἑώλους

καὶ καθημαξευμένας ἀντιλογίας. ὡς δὲ τὸ πλεῖον τῆς ἡμέρας εἰς ταῦτα ἐδαπανήθη, καὶ ὁ δῆμος ἀπῄει τὰς ψήφους, οὐκέτ' ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι τὸ πρᾶγμα οἱ νεώτατοι τῶν πατρικίων, διΐστασθαί τε βουλομένοις κατὰ φυλὰς τοῖς δημόταις ἐμποδὼν ἐγίνοντο, καὶ τὰ ἀγγεῖα τῶν ψήφων τοὺς ἔχοντας ἀφῃροῦντο, καὶ τῶν ὑπηρετούντων εἰς ταῦτα τοὺς μὴ βουλομένους ἀπιέναι τύπτοντές τε καὶ ὠθοῦντες ἐξέβαλλον. κεκραγότων δὲ τῶν δημάρχων, καὶ εἰς μέσους αὐτοὺς ὠθουμένων, ἐκείνοις μὲν ὑπεχώρουν, καὶ παρεῖχον, ὅποι βούλοιντο, χωρεῖν ἀδεῶς, τοῦ δ' ἄλλου δήμου τό τε ἑπόμενον αὐτοῖς, καὶ τὸ κατ ἄλλα καὶ ἄλλα μέρη τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ θορύβου καὶ ἀταξίας κινούμενον ἐπ' αὐτοὺς, οὐ παρίεσαν. ὥστ' ἀνωφελὴς ἦν τῷ δήμῳ ἡ τῶν ἀρχόντων βοήθεια. τέλος δ' οὖν ἐπεκράτησαν οἱ πατρίκιοι, καὶ οὐκ εἴασαν ἐπικυρωθῆναι τὸν νόμον. οἱ δὲ προθυμότατα συλλαβέσθαι δόξαντες τοῖς ὑπάτοις, ἐκ τριῶν οἰκιῶν ἦσαν, Ποστούμιοι, καὶ Σεμπρώνιοι, καὶ τρίτοι Κλοίλιοι, γένους τ' ἀξιώσει λαμπρότατοι, καὶ ἑταιρίαις μεγάλα δυνάμενοι, πλούτῳ τε καὶ δόξῃ, καὶ τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις ἐπιφανεῖς· καὶ τοῦ μὴ κυρωθῆναι τὸν νόμον οὗτοι ὡμολογοῦντο αἰτιώτατοι γενέσθαι.

XLII. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παραλαβόντες οἱ δήμαρχοι τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν δημοτικῶν, ἐσκόπουν, ὅ τι χρήσονται τοῖς πράγμασι, κοινὸν μὲν τοῦτο καὶ παρὰ πάντων ὁμολογούμενον εἰληφότες, τὸ μὴ τοὺς ὑπάτους ἄγειν ὑπὸ τὴν δίκην, ἀλλὰ τοὺς

ὑπηρετοῦντας αὐτοῖς ἰδιώτας· ὧν κολαζομένων ἔμελλε τοῖς πολλοῖς τῶν πολιτῶν ἐλάττων ἔσεσθαι λόγος, ὥσπερ ὁ Σίκκιος ὑπετίθετο. περὶ δὲ τοῦ πλήθυς τῶν ὑπὸ τὰς αἰτίας ἀχθησομένων, ὅσον εἶναι χρὴ, καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος, ὅ θήσονται τῇ δίκῃ, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ τιμήματος, πηλίκον ἔσται τὸ μέγεθος, ἐπιμελῆ ποιούμενοι ζήτησιν. οἱ μὲν οὖν χαλεπώτεροι τὰς φύσεις ἐπὶ τὸ μεῖζόν τε καὶ φοβερώτερον ἅπαντα ταῦτα προάγειν παρῄνουν· οἱ δ᾽ ἐπιεικέστεροι τοὐναντίον ἐπὶ τὸ μετριώτερον καὶ φιλανθρωπότερον ὁ δὲ ταύτης ἡγούμενος τῆς γνώμης καὶ πείσας αὐτοὺς ἦν Σίκκιος, ὁ τοὺς ἐν τῷ δήμῳ περὶ τῆς κληρουχίας διελθὼν λόγους. ἔδοξε δ᾽ οὖν αὐτοῖς, τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος τῶν πατρικίων ἐᾶσαι, Κλοιλίους δὲ, καὶ Ποστουμίους, καὶ Σεμπρωνίους ἐπὶ τὸν δῆμον ἄγειν, ὧν ἔπραξαι ὑφέξοντας δίκας· ἐγκαλεῖν δ᾽ αὐτοῖς, ὅτι τῶν ἱερῶν νόμων, οὓς περὶ τῶν δημάρχων ἐκύρωσεν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, οὐθενὶ δεδωκότων ἐξουσίαν ἀναγκάζειν τοὺς δημάρχους ὑπομένειν τι τῶν ἀβουλήτων, ὥσπερ τοὺς ἄλλους πολίτας, ἐκεῖνοι κατασχόντες αὐτοὺς, ἄγαγεῖν ἐκώλυσαν ἐπὶ τέλος τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν. τίμημα δ᾽ ἐφάνη ταῖς δίκαις ὁρίσαι μήτε θάνατον, μήτε φυγὴν, μήτ᾽ ἄλλο ἐπίφθονον μηθὲν, ἵνα μὴ τοῦτ᾽ αὐτοῖς γένηται σωτηρίας αἴτιον, ἀλλὰ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἱερὰς εἶναι Δήμητρος τὸ μετριώτατον ἐκλεξαμένοις τοῦ νόμου μέρος. ἐγίνετο ταῦτα, καὶ παρῆν ὁ χρόνος, ἐν ᾧ τὰς κατὰ τῶν ἀνδρῶν ἔδει συντελεῖσθαι δίκας. τοῖς δ᾽ ὑπάτοις

καὶ τῶν ἄλλων πατρικίων τοῖς παραληφθεῖσιν εἰς τὸ συνέδριον· ἔτυχον δ᾽ οἱ κράτιστοι παρακληθέντες· ἐδόκει συγχωρεῖν τοῖς δημάρχοις ἐπιτελέσαι τὰς δίκας, ἵνα μή τι μεῖζον κωλυθέντες ἐξεργάσωνται κακὸν, καὶ τοῖς δημόταις ἐπιτρέπειν ἀγριαινομένοις, εἰς τὰ χρήματα τῶν ἀνδρῶν ἐκχέαι τὴν χολὴν, ἵνα τιθασσότεροι γένωνται τὸ λοιπὸν, λαβόντες ὁπόσην γοῦν παρὰ τῶν ἐχθρῶν δίκην, ἄλλως τε καὶ τῆς εἰς τὰ χρήματα ζημίας εὐδιόρθωτον ἐχούσης τοῖς πεπονθόσι τὴν συμφοράν. ὅπερ καὶ συνέβη. ἁλόντων γὰρ τῶν ἀνδρῶν ἐρήμους τὰς δίκας, ὅ τε δῆμος ἀγριαινόμενος ἐπαύσατο, καὶ τοῖς δημάρχοις ἐδόκει τις ἀποδεδόσθαι μετρία γοῦν καὶ πολιτικὴ δύναμις καὶ βοήθεια· τοῖς τ᾽ ἀνδράσι τὰς οὐσίας οἱ πατρίκιοι παρὰ τῶν ὠνησαμένων ἐκ τοῦ δημοσίου, τῆς ἴσης λυσάμενοι τιμῆς ἀπέδοσαν. καὶ τὰ μὲν κατεπείγοντα δεινὰ, τοῦτον τὸν τρόπον χρησαμένων τοῖς πράγμασιν αὐτῶν, διελέλυτο.

XLIII. Μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ πάλιν τῶν δημάρχων τὸν ὑπὲρ τοῦ νόμου εἰσφερόντων λόγον, αἰφνιδίως τις ἀγγελθεῖσα πολεμίων ἔφοδος ἐπὶ τὴν τῶν Τυσκλάνων πόλιν, αἰτία κωλύσεως ἀποχρῶσα ἐγένετο. τῶν γὰρ Τυσκλάνων κατὰ πλήθη εἰς τὴν Ῥώμην ἀφικομένων, καὶ λεγόντων, ὅτι δυνάμει πολλῇ πάρεισιν Αἰκανοὶ, καὶ τὴν μὲν χώραν αὐτῶν ἤδη διηρπάκασι, τὴν δὲ πόλιν, ἐὰν μή τις γίνηται ταχεῖα ἐπικουρία, φθάσουσιν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ᾑρημένοι· ἡ μὲν οὖν βουλὴ τοὺς ὑπάτους αὐτοῖς ἐψηφίσατο βοηθεῖν ἀμφοτέρους· οἱ δ᾽ ὕπατοι, στρατολο-

γίαν προθέντες, ἐκάλουν τοὺς πολίτας ἅπαντας ἐπὶ τὰ ὅπλα. ἐγένετο μὲν οὖν τις καὶ τότε στάσις, ἐναντιουμένων τῇ καταγραφῇ τῶν δημάρχων, καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίας οὐ συγχωρούντων ποιεῖσθαι κατὰ τῶν ἀπειθούντων. ἔπραξε δ' οὐθέν. συνελθοῦσα γὰρ ἡ βουλὴ γνώμην ἀπεδείξατο, τοὺς πατρικίους ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐξιέναι σὺν τοῖς ἑαυτῶν πελάταις, τῶν δ' ἄλλων πολιτῶν τοῖς μὲν βουλομένοις μετέχειν τῆς στρατείας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος γενομένης, ὅσια εἶναι τὰ πρὸς θεούς, τοῖς δ' ἐγκαταλείπουσι τοὺς ὑπάτους τἀναντία. ὡς δ' ἀνεγνώσθη τὸ δόγμα τῆς βουλῆς ἐν ἐκκλησίᾳ, πολλοὶ καὶ τοῦ δήμου τὸν ἀγῶνα ἑκόντες ὑπέμειναν· οἱ μὲν ἐπιεικέστατοι δι' αἰσχύνην, εἰ μηδὲν ἐπικουρήσουσι πόλει συμμάχῳ διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν ἀεί τι πρὸς τῶν ἐχθρῶν βλαπτομένῃ· ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Σίκκιος ἐκεῖνος, ὁ κατηγορήσας ἐν τῷ δήμῳ τῶν σφετερισαμένων τὴν δημοσίαν γῆν, σπεῖραν ἐπαγόμενος ὀκτακοσίων ἀνδρῶν, οἳ στρατεύεσθαι μὲν οὐκέτι ὥραν εἶχον, ὥσπερ οὐδ' ἐκεῖνος, οὐδ' ἔπιπτον ὑπὸ τὰς ἀνάγκας τῶν νόμων· τιμῶντες δὲ τὸν ἄνδρα διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, ἐξιόντος ἐπὶ τὸν πόλεμον οὐκ ἐδικαίωσαν ἀπολείπεσθαι. καὶ ἦν τοῦτο τὸ μέρος τῆς ἐξελθούσης τότε δυνάμεως ἐμπειρίᾳ τ' ἀγώνων, καὶ τῇ παρὰ τὰ δεινὰ εὐτολμίᾳ, μακρῷ τοῦ ἄλλου ἄμεινον. οἱ δὲ πολλοὶ χάριτι καὶ παρακλήσει τῶν πρεσβυτάτων ὑπαχθέντες εἵποντο. ἦν δέ τι μέρος, ὃ τῶν ὠφελειῶν ἕνεκα τῶν ἐν ταῖς στρατείαις γινομένων πάντα κίνδυνον ἕτοιμον ἦν ὑπομέ-

νειν. καὶ δι᾽ ὀλίγου χρόνου δύναμις ἐξῆλθε πλήθει τ᾽ ἀποχρῶσα, καὶ παρασκευαῖς χρωμένη λαμπροτάταις. οἱ μὲν οὖν πολέμιοι προακούσαντες, ὅτι μέλλουσιν ἐπ᾽ αὐτοὺς ἐξάγειν Ῥωμαῖοι στρατιὰν, ἀπῆγον ἐπ᾽ οἴκου τὰς δυνάμεις. οἱ δ᾽ ὕπατοι κατὰ σπουδὴν ἐλαύνοντες, καταλαμβάνουσιν ἐστρατοπεδευκότας αὐτοὺς πόλεως Ἀντίου πλησίον ἐν ὑψηλῷ καὶ ἀποτόμῳ χωρίῳ, καὶ τίθενται τὴν παρεμβολὴν τῆς ἐκείνων οὐ πρόσω. τέως μὲν οὖν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ὑπέμενον ἀμφότεροι παρεμβολαῖς. ἔπειτα καταφρονήσαντες τῶν Ῥωμαίων Αἰκανοὶ τῆς οὐ προεπιχειρήσεως, καὶ πλῆθος οὐχ ἱκανὸν εἶναι νομίσαντες, ἀγορὰς τ᾽ αὐτῶν περιέκοπτον ἐξιόντες, καὶ τοὺς ἐπὶ προνομὴν ἀποστελλομένους ἢ χόρτον ἵπποις, ἀνεκρούοντο, καὶ πρὸς ὑδρείαν καταβαίνουσιν αἰφνιδίως ἐπετίθεντο, προεκαλοῦντό τ᾽ εἰς μάχην πολλάκις αὐτούς.

XLIV. Ταῦτα ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἐδόκει μηκέτι διατρίβειν τὸν πόλεμον. ἦν δ᾽ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἡ τοῦ πολεμεῖν ἐξουσία Ῥωμιλίῳ προσήκουσα· καὶ ὁ τὸ σύνθημα διδοὺς, καὶ εἰς τάξιν καθιστὰς, ἄρχειν τε καὶ παύεσθαι μάχης τὸν καιρὸν ταμιεύων ἐκεῖνος ἦν· ὃς ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐκέλευσεν ἀρθῆναι τῆς μάχης, καὶ προῆγεν ἐκ τοῦ χάρακος τὸν στρατὸν, τοὺς μὲν ἄλλους ἔτασσεν ἱππεῖς τε καὶ τοὺς πεζοὺς κατὰ σπείρας ἐν τοῖς ἐπιτηδείοις ἑκάστους τόποις· τὸν δὲ Σίκκιον καλέσας λέγει: ,,Ἡμεῖς μὲν, ὦ Σίκκιε, μαχούμεθα τοῖς πολεμίοις ,,ἐνθάδε· σὺ δ᾽, ἐν ὅσῳ μέλλομεν ἔτι καὶ παρα-

„σκευαζόμεθα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀμφότεροι, χώρει „τὴν πλαγίαν ὁδὸν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἔνθα ἡ „τῶν πολεμίων ἐστὶ παρεμβολὴ, καὶ μάχην τίθεσο „πρὸς τοὺς ἐν τῷ χάρακι, ἵν᾽ ἢ περὶ τῷ φρουρίῳ „δείσαντες οἱ πρὸς ἡμᾶς μαχόμενοι, καὶ βοηθεῖν „προθυμούμενοι, νῶτά τε δείξωσι καὶ εὐκατέργα„στοι γένωνται, καθάπερ εἰκὸς ἐν ἀναχωρήσει τα„χείᾳ, καὶ εἰς μίαν ὁδὸν ἅπαντες βιαζόμενοι, ἢ μέ„νοντες αὐτόθι τὸν χάρακα ἀποβάλωσιν. οὔτε γὰρ „ἡ φυλάττουσα αὐτὸν δύναμις ἀξιόμαχός ἐστιν, ὡς „εἰκάσειεν ἄν τις, ἐπὶ τῷ ἐρυμνῷ τοῦ τόπου δοκοῦ„σα εἶναι πᾶν τὸ ἀσφαλές· ἥ τε ἅμα σοι δύναμις „ἀποχρῶσα γένοιτ᾽ ἂν, ἄνδρες ὀκτακόσιοι πολλῶν „ἀθληταὶ πολέμων, τεταραγμένους σκηνοφύλακας, „ἀπροσδόκητοι προσπεσόντες, τῷ τολμηρῷ ἑλεῖν.“ καὶ ὁ Σίκκιος ἔφησεν· „Ἀλλ᾽ ἔγωγε ἅπαντα μὲν „ἕτοιμος ὑπηρετεῖν· τὸ μέντοι ἔργον οὐ ῥᾴδιον, „ὥσπερ σοι δοκεῖ. ὑψηλή τε γὰρ ἡ πέτρα καὶ ἀπό„τομος, ἐφ᾽ ἧς ὁ χάραξ· ὁδόν τε οὐδεμίαν ὁρῶ φέ„ρουσαν ἐπ᾽ αὐτὸν ἔξω τῆς μιᾶς, ᾗ καταβήσονται „οἱ πολέμιοι πρὸς ἡμᾶς· φυλακήν τ᾽ εἰκὸς ἀξιόμα„χον εἶναι ἐν αὐτῷ· κἂν ὀλίγη τε πάνυ καὶ φαύλη „τις οὖσα τύχῃ, πρὸς πολλῷ πλείονα, ἢ τὴν σὺν „ἐμοὶ, δύναμιν ἀντέχειν οἵα τε ἔσται, τό τε χωρίον „αὐτὸ παρέξει τῇ φυλακῇ τοῦ μὴ ἁλώσεσθαι τὸ „ἀσφαλές. ἀλλὰ μάλιστα μὲν ἀνάθου τὴν γνώμην· „ἡ πεῖρα γὰρ ἐπισφαλής. εἰ δὲ πάντως ἔγνωσται „σοι δύο τίθεσθαι μάχας ἐν ἑνὶ καιρῷ, δύναμιν „ἀξιόχρεων τάξον ἀνδρῶν ἐπιλέκτων ἀκολουθεῖν

„μοι σὺν τοῖς πρεσβυτέροις. οὐ γὰρ κλέψοντες τὸ „χωρίον, ἀλλὰ βίᾳ καὶ φανερῶς ἐξαροῦντες ἄνιμεν.“

XLV. Ἔτι δ᾽ αὐτοῦ βουλομένου λέγειν τἀκόλουθα, ὑπολαβὼν ὁ ὕπατος εἶπεν· „Οὐ πολλῶν „δεῖ λόγων· ἀλλ᾽ εἰ μὲν ὑπομένεις πράττειν τὰ „προσταττόμενα, χώρει διὰ ταχέων, καὶ μὴ παρα„στρατήγει· εἰ δ᾽ ἀφίστασαι καὶ ἀποδιδράσκεις τὸν „κίνδυνον, ἑτέροις εἰς τὸ ἔργον χρήσομαι. σὺ δὲ τὰς „ἑκατὸν εἴκοσι μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ τὰ τετταράκοντα ἔτη στρατευσάμενος, καὶ κατατετρωμένος „ὅλον τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἑκὼν ἦλθες, ἄπιθι μήτε „ὁμιλήσας πολεμίοις, μήτ᾽ ἰδὼν, καὶ ἀντὶ τῶν ὅπλων „ἀκόνα πάλιν τοὺς λόγους, οἷς χρήσῃ κατὰ τῶν πα„τρικίων. ποῦ νῦν ἐκεῖνά σου τὰ πολλὰ ἀριστεῖα, „οἱ στρεπτοὶ, καὶ τὰ ψέλλια, καὶ τὰ δόρατα, καὶ τὰ „φάλαρα, καὶ οἱ τῶν ὑπάτων στέφανοι, καὶ τὰ ἐκ „τῶν μονομαχιῶν λάφυρα, καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη βαρύ„της, ἣν τότ᾽ ἠνεσχόμεθά σου λέγοντος; ἐν ἑνὶ γὰρ „δὴ τῷδε τῷ ἔργῳ βασανιζόμενος, ἔνθα κίνδυνος ἦν „ἀληθινὸς, ἐξητάσθης, οἷος ἦσθα, ὡς ἀλαζὼν, καὶ „δόξῃ τὸ ἀνδρεῖον ἐπιτηδεύων, οὐκ ἀληθείᾳ.“ καὶ ὁ Σίκκιος δυσανασχετῶν ἐπὶ τοῖς ὀνείδεσιν· „Οἶδα, „φησὶν, ὦ Ῥωμίλιε, ὅτι δυοῖν πρόκειταί σοι θάτε„ρον, ἢ ζῶντα διεργάσασθαι καὶ τὸ μηδὲν ἀποδοῦ„ναι, δόξαν αἰσχίστην ἀπενεγκάμενον δειλίας, ἢ κα„κῶς καὶ ἀδήλως κατακοπέντα ὑπὸ τῶν πολεμίων „ἀποθανεῖν, ἐπειδὴ κἀγώ τις ἔδοξα εἶναι τῶν „ἀξιούντων ἐλεύθερα φρονεῖν. οὐ γὰρ εἰς ἄδηλον, „ἀλλ᾽ εἰς ἐγνωσμένον ἀποστέλλεις με θάνατον. πλὴν

„ὑπομενῶ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον, καὶ πειράσομαι φα„νεὶς ψυχὴν οὐ κακὸς, ἢ κρατῆσαι τοῦ χάρακος, ἢ „μὴ τυχὼν τῆς ἐλπίδος, εὐγενῶς ἀποθανεῖν. ὑμᾶς „δ', ὦ συστρατιῶται, μάρτυρας ἀξιῶ γενέσθαι μοι „πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας, ἐὰν πύθησθε τὸν ἐμὸν „μόρον, ὅτι με ἀπώλεσεν ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ πολλὴ τῶν „λόγων ἐλευθερία." Ταῦτα πρὸς τὸν ὕπατον ἀποκρινάμενος καὶ δακρύσας, τούς τε συνήθεις ἅπαντας ἀσπασάμενος, ᾤχετο τοὺς ὀκτακοσίους ἄνδρας ἄγων κατηφεῖς καὶ δεδακρυμένους, ὡς τὴν ἐπὶ θανάτῳ πορευομένους· καὶ ἡ ἄλλη δὲ πᾶσα στρατιὰ δι' οἴκτου τὸ πρᾶγμα ἔλαβεν, ὡς οὐκέτ' ὀψόμενοι τοὺς ἄνδρας.

XLVI. Ὁ δὲ Σίκκιος ἑτέραν ἀποστραφεὶς, οὐχ ἣν ὁ Ῥωμίλιος ὑπελάμβανε, παρὰ τὴν λαγόνα τοῦ ὄρους ἦγεν. ἔπειτα· ἦν γάρ τις δρυμὸς ὕλην βαθεῖαν ἔχων· εἰς τοῦτον ἄγων τοὺς ἄνδρας, ἵσταται, καὶ φησιν· „Ὑπὸ μὲν τοῦ ἡγεμόνος ἀπεστάλμεθα, „ὥσπερ ὁρᾶτε, ἀπολούμενοι. ἐδόκει γὰρ ἡμᾶς τὴν „πλαγίαν χωρήσειν ὁδὸν, ἣν ἀμήχανον ἀναβαίνον„τας ἦν μὴ οὐχὶ φανεροὺς τοῖς πολεμίοις γενέσθαι. „ἐγὼ δ' ὑμᾶς ἄξω καὶ ἄδηλον τοῖς ἐχθροῖς ὁδὸν, „καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχω τρίβων ἐπιλήψεσθαί τι„νων, αἳ κατὰ κορυφὴν ἄξουσιν ἡμᾶς ἐπὶ τὸν χά„ρακα· καὶ ἐλπίδας χρηστὰς ἔχετε." Ταῦτ' εἰπὼν ἦγε διὰ τοῦ δρυμοῦ· καὶ πολὺν ἤδη διελθὼν τόπον, εὑρίσκει κατὰ δαίμονα ἄνδρα ἐξ ἀγροῦ ποθὲν ἀπιόντα· ὃν τοῖς νεωτάτοις συλλαβεῖν κελεύσας, ἡγεμόνα ποιεῖται τῆς ὁδοῦ. κἀκεῖνος αὐτοὺς ἄγων

περὶ τὸ ὄρος σὺν πολλῷ χρόνῳ καθίστησιν ἐπὶ τὸν παρακείμενον τῷ χάρακι λόφον, ὅθεν ἦν ταχεῖα καὶ ἐπίφορος ἐπ᾽ αὐτὸν ὁδός. ἐν ᾧ δὲ ταῦτ᾽ ἐγίνετο χρόνῳ, συνῄεσαν αἵ τε τῶν Ῥωμαίων καὶ Αἰκανῶν δυνάμεις ὁμόσε, καὶ καταστᾶσαι ἐμάχοντο, πλήθει τ᾽ ἀγχώμαλοι οὖσαι καὶ ὁπλισμοῖς, καὶ προθυμίαν παρεχόμεναι τὴν αὐτήν· καὶ διέμειναν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἰσόῤῥοποι, τοτὲ μὲν ἐπιβαίνοντες ἀλλήλοις, τοτὲ δ᾽ ὑποχωροῦντες, ἱππεῖς τε ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς· καὶ ἔπεσον ἐξ ἑκατέρων ἄνδρες ἐπιφανεῖς. ἔπειτα κρίσιν λαμβάνει ὁ πόλεμος ἐπιτελῆ. ὁ γὰρ Σίκκιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐπειδὴ πλησίον ἐγένοντο τῆς παρεμβολῆς τῶν Αἰκανῶν, ἀφύλακτον εὑρόντες ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ χάρακος· ἐπὶ γὰρ θάτερα, τὰ πρὸς τοὺς μαχομένους ἐστραμμένα μέρη, πᾶσα ἡ φυλάττουσα αὐτὸν δύναμις ἐτράπετο κατὰ θέαν τοῦ ἀγῶνος· ἐπεισπεσόντες κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν, κατὰ κορυφῆς ἐγίνοντο τῶν φυλάκων· ἔπειτ᾽ ἀλαλάξαντες ἔθεον ἐπ᾽ αὐτούς. οἱ δ᾽ ὑπὸ τοῦ παρ᾽ ἐλπίδα δεινοῦ ἐκταραχθέντες, καὶ οὐ τοσούτους εἶναι δόξαντες, ἀλλὰ τὸν ἕτερον ἥκειν ὕπατον ἄγοντα τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἐῤῥίπτουν ἔξω τοῦ χάρακος ἑαυτούς, οὐδὲ τὰ ὅπλα οἱ πολλοὶ φυλάξαντες. οἱ δὲ περὶ τὸν Σίκκιον τοὺς καταλαμβανομένους αὐτῶν φονεύοντες, καὶ τοῦ χάρακος κρατήσαντες, ἐχώρουν ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ. οἱ δ᾽ Αἰκανοὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ χάρακος ἀπό τε τῆς φυγῆς καὶ τῆς κραυγῆς τῶν σφετέρων αἰσθόμενοι, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ κατὰ νώτου σφίσι τοὺς πολεμίους ἐπιόντας ὁρῶντες, οὐκέτι γεν-

ναῖον οὐδὲν ἀπεδείξαντο, ἀλλὰ διασπάσαντες τὰς τάξεις, ἔσωζον ἑαυτοὺς ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδούς· ἔνθα ὁ πλεῖστος αὐτῶν ἐγίνετο φόνος. οὐ γὰρ ἀνίεσαν οἱ Ῥωμαῖοι μέχρι νυκτὸς διώκοντές τε καὶ κτείνοντες τοὺς ἁλισκομένους. ὁ δὲ πλείστους τ' αὐτῶν διαφθείρας, καὶ λαμπρότατα ἔργα ἀποδειξάμενος, Σίκκιος ἦν· ὃς ἐπειδὴ τέλος ἑώρα τὰ τῶν πολεμίων ἔχοντα, σκότους ὄντος ἤδη, τὴν σπεῖραν ἄγων, ἐπὶ τὸν κρατηθέντα ὑπὸ σφῶν χάρακα ἀνέστρεφε, μεγάλης χαρᾶς καὶ πολλοῦ μεστὸς ὢν αὐχήματος. οἵ τ περὶ αὐτὸν ἀθῶοί τε καὶ ἀβλαβεῖς πάντες, οὐ μόνον οὐδὲν παθόντες ὧν προσεδόκησαν, ἀλλὰ καὶ δόξαν ἐπιφανεστάτην ἐξενεγκάμενοι, πατέρα καὶ σωτῆρα καὶ θεὸν, καὶ πάντα τὰ τιμιώτατα ὀνομάζοντες, ἀπλήστως εἶχον ἀσπασμῶν τε τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τῶν ἄλλων φιλοφρονήσεων ἡδονάς. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ἡ ἄλλη τῶν Ῥωμαίων φάλαγξ ἀπὸ τῆς διώξεως ἀνέστρεφεν ἐπὶ τὸν ἑαυτῆς χάρακα.

XLVII. Μέσαι τ' ἤδη νύκτες ἦσαν, καὶ ὁ Σίκκιος, μνησικακῶν τοῖς ὑπάτοις τῆς ἐπὶ τὸν θάνατον ἀποστολῆς, εἰς νοῦν βάλλεται τὴν δόξαν ἀφελέσθαι τοῦ κατορθώματος. κοινωσάμενος δὲ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἣν εἶχε διάνοιαν, ἐπειδὴ πᾶσιν ὀρθῶς ἐφαίνετο, καὶ οὐθεὶς ἦν, ὃς οὐκ ἐθαύμαζε τῆς τε φρονήσεως καὶ τῆς τόλμης τὸν ἄνδρα, λαβὼν τὰ ὅπλα, καὶ τοὺς ἄλλους κελεύσας λαβεῖν, πρῶτον μὲν ἀνθρώπους, ὅσους ἐν τῷ χάρακι κατέλαβε τῶν Αἰκανῶν, καὶ ἵππους, καὶ τὰ ἄλλα ὑποζύγια κατέκοψεν· ἔπειτα ὑφῆψε τὰς σκηνὰς ὅπλων τε καὶ ἐσθῆτος καὶ τῶν

εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτηδείων γεμούσας, τῶν τ' ἄλλων χρημάτων, ὧν ἐκ τῆς Τυσκλάνων λείας ἐπήγοντο, πολλῶν πάνυ ὄντων. ὡς δὲ ἅπαντα ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἠφάνιστο, περὶ τὸν ὄρθρον ἀπῄει φέρων οὐθὲν ὅτι μὴ τὰ ὅπλα· καὶ διανύσας σπουδῇ τὴν ὁδὸν, εἰς Ῥώμην παρῆν. ὡς δ' ὤφθησαν ἄνθρωποι καθωπλισμένοι παιανίζοντές τε καὶ σπουδῇ χωροῦντες αἵματι πολλῷ πεφυρμένοι, δρόμος ἐγίνετο καὶ πολλὴ προθυμία τῶν βουλομένων ἰδεῖν τ' αὐτοὺς, καὶ τὰ πραχθέντα ἀκοῦσαι. οἱ δὲ μέχρις ἀγορᾶς ἐλθόντες, ἐδήλωσαν τοῖς δημάρχοις τὰ γενόμενα. κἀκεῖνοι συναγαγόντες ἐκκλησίαν, ἐκέλευσαν αὐτοὺς πρὸς πάντας λέγειν. ὄχλου δὲ πολλοῦ συναχθέντος, παρελθὼν ὁ Σίκκιος τήν τε νίκην αὐτοῖς ἐδήλωσε, καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀγῶνος ἐνεφάνισε, καὶ ὅτι παρὰ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων ὀκτακοσίων ἀνδρῶν, οὓς ἀποθανουμένους ἀπέστειλαν οἱ ὕπατοι, ὅ τε χάραξ ὁ τῶν Αἰκανῶν ἐλήφθη, καὶ ἡ δύναμις ἡ παραταξαμένη τοῖς ὑπάτοις ἠναγκάσθη φυγεῖν. ἠξίου τε παρ' αὐτοὺς μηδενὶ τῆς νίκης ἑτέρῳ χάριν εἰδέναι· καὶ τελευτῶν ἔτι προσέθηκεν ἐκεῖνον τὸν λόγον, „ὅτι τὰς ψυχὰς καὶ τὰ ὅπλα σώζοντες ἥκομεν, ἄλλο δ' οὐδὲν, οὔτε μικρὸν, οὔτε μεῖζον, τῶν κεκρατημένων ἐξενεγκάμενοι.“ ὁ δὲ δῆμος ἀκούσας τῶν λόγων, εἰς οἶκτόν τε καὶ δάκρυα προὔπεσεν, ὁρῶν μὲν τὰς ἡλικίας τῶν ἀνδρῶν, ἐνθυμούμενος δὲ τὰς ἀρετὰς, ἀγανακτῶν δὲ καὶ νεμεσῶν τοῖς ἐπιβαλομένοις τοιούτων ἀνδρῶν ἐρημῶσαι τὴν πόλιν. ἐγεγόνει δὲ, ὡς προὔλαβεν ὁ Σίκκιος, μῖσος

εἰς τοὺς ὑπάτους ἐξ ἁπάντων τῶν πολιτῶν. οὐδὲ γὰρ ἡ βουλὴ τὸ πρᾶγμα μετρίως ἤνεγκεν, ἢ οὔτ' ἐψηφίσατο αὐτοῖς πομπὴν θριάμβων, οὔτε ἄλλο τι τῶν ἐπ' ἀγαθοῖς ἀγῶσι γινομένων. τὸν μέντοι Σίκκιον ὁ δῆμος, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, δήμαρχον ἀπέδειξεν, ἧς κύριος ἦν τιμῆς ἀποδιδούς. καὶ τὰ μὲν ἐπιφανέστατα τῶν τότε πραχθέντων τοιάδ' ἦν.

Sp. Tarpeio et A. Terminio coss. superioris anni consules mulctati, et legati legibus colligendis in Graeciam missi.

XLVIII. Ἐν δὲ τῷ μετὰ τούτους τοὺς ὑπάτους ἔτει Σπόριος Ταρπήϊος καὶ Αὖλος Τερμήνιος παραλαμβάνουσι τὴν ἀρχήν· οἵ τά τ' ἄλλα θεραπεύοντες τὸν δῆμον διετέλεσαν, καὶ τὸ περὶ τῶν δημάρχων δόγμα προεβούλευσαν, ἐπειδὴ πλέον μὲν οὐδὲν ἑώρων τοῖς πατρικίοις γινόμενον ἐκ τοῦ κωλύειν, ἀλλὰ καὶ φθόνον, καὶ μῖσος, καὶ βλάβας ἰδίας καὶ συμφορὰς τοῖς προθυμότατα ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνιζομένοις. μάλιστα δ' αὐτοὺς εἰς δέος ἤγαγεν ἡ τῶν ὑπατευσάντων τὸν παρελθόντα ἐνιαυτὸν νεωστὶ γενομένη συμφορὰ, δεινὰ μὲν ὑπὸ τοῦ δήμου παθόντων, οὐδεμίαν δὲ παρὰ τῆς βουλῆς εὑραμένων βοήθειαν. Σίκκιος μὲν γὰρ, ὁ τὸν Αἰκανῶν στρατὸν αὐτῷ χάρακι ἀράμενος, δήμαρχος τότ' ἀποδειχθεὶς, ὥσπερ ἔφην, τῇ πρώτῃ τῆς ἀρχῆς ἡμέρᾳ θύσας σωτήρια κατὰ νόμον, πρὶν ὁτιοῦν ἄλλο διαπράξασθαι τῶν κοινῶν, προεῖπεν ἐν ἐκκλησίᾳ Τίτον

Ῥωμίλιον ἥκειν ἀπολογησόμενον ἀδικήματος δημοσίου δίκην ἐπὶ δικαστῇ τῷ δήμῳ, τὸν χρόνον ἀποδείξας τοῦ ἀγῶνος. Λούκιος δὲ τότ' ἀγορανομῶν, δήμαρχος δὲ τῷ παρελθόντι ἔτει γεγονὼς, τὸν ἕτερον τῶν περυσινῶν ὑπάτων, Γάϊον Οὐετούριον, εἰς ὁμοίαν δίκην προσεκαλέσατο. πολλῆς δὲ γενομενης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀγῶνος χρόνῳ σπουδῆς τε καὶ παρακλήσεως ἀμφοτέρων, οἱ μὲν ὑπατικοὶ πολλὰς ἐλπίδας εἶχον ἐπὶ τῇ βουλῇ, καὶ τὸ κινδύνευμα ἐν ἐλαφρῷ ἐποιοῦντο, ὑπισχνουμένων αὐτοῖς πρεσβυτέρων τε καὶ νέων οὐκ ἐάσειν τὸν ἀγῶνα ἐπιτελεσθῆναι. οἱ δὲ δήμαρχοι πάντα ἐκ πολλοῦ φυλαττόμενοι, καὶ οὔτε δεήσεις, οὔτ' ἀπειλὰς, οὔτε κίνδυνον οὐδένα ὑπολογιζόμενοι, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ τοῦ ἀγῶνος χρόνος, ἐκάλουν τὸν δῆμον. ἦν δὲ παλαίτερον ἔτι συνεῤῥυηκὼς ἐκ τῶν ἀγρῶν ὁ χερνήτης καὶ αὐτουργὸς ὄχλος, καὶ προσνεμηθεὶς τῷ κατὰ πόλιν, τήν τ' ἀγορὰν ἐνέπλησε καὶ τοὺς φέροντας εἰς αὐτὴν στενωπούς.

XLIX. Πρώτη μὲν οὖν εἰσῆλθεν ἡ κατὰ Ῥωμιλίου δίκη. καὶ παρελθὼν ὁ Σίκκιος τά τ' ἄλλα κατηγόρει τοῦ ἀνδρὸς, ὅσα ὑπατεύων βίᾳ εἰς τοὺς δημάρχους ἔδοξε διαπράξασθαι, καὶ τελευτῶν τὴν ἐπιβουλὴν διεξῄει τὴν ἐφ' ἑαυτῷ τε καὶ τῇ σπείρᾳ γενομένην ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ· καὶ παρείχετο ταύτης μάρτυρας τῶν στρατευσαμένων τοὺς ἐπιφανεστάτους, οὐ δημοτικοὺς, ἀλλὰ πατρικίους· ἐν οἷς ἦν νεανίας οὐκ ἀφανὴς, οὔτε κατὰ γένους ἀξίωσιν, οὔτε κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια πάνυ

ἀγαθός· Σπόριος Οὐεργίνιος ἦν ὄνομα αὐτῷ. οὗτος ἔφη, Μάρκον Ἰκίλλιον, ἑνὸς τῶν ἐκ τῆς Σικκίου σπείρας υἱὸν, ὡς συνηλικιώτην αὐτοῦ καὶ φίλον, ἀπολυθῆναι τῆς ἐξόδου βουληθεὶς, ὡς ἐπὶ θάνατον ἐξιόντα μετὰ τοῦ πατρὸς, Αὖλον Οὐεργίνιον, τὸν ἑαυτοῦ θεῖον, πρεσβευτὴν τότε συστρατευόμενον, παρασκευάσας, ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους, ἀξιῶν σφίσι δοθῆναι ταύτην τὴν χάριν· ἀντιλεγόντων δὲ τῶν ὑπάτων, ἑαυτῷ μὲν ἐπελθεῖν δάκρυα, τὴν συμφορὰν τὴν ἑταίρου προανακλαιομένῳ· τὸν δὲ νεανίαν, ὑπὲρ οὗ τὰς δεήσεις ἐποιεῖτο, πεπυσμένον ταῦτα, ἐλθεῖν, καὶ λόγον αἰτησάμενον εἰπεῖν, ὅτι τοῖς μὲν δεομένοις πολλὴν οἶδε χάριν, αὐτὸς δ' οὐκ ἂν ἀγαπήσει τυχὼν χάριτος, ἥτις αὐτὸν ἀφελεῖται τὸ πρὸς τὸ γένος εὐσεβές· οὐδ' ἂν ἀπολειφθείη τοῦ πατρὸς, τόσῳ δὲ μᾶλλον, ὅσῳ γ' ἀποθανούμενος οἴχεται, καὶ πάντες τοῦτο ἴσασι· ἀλλὰ συνεξιὼν ἐπαμυνεῖται, ὅσα δύναται, καὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ κοινωνὸς ἔσται τύχης. ταῦτα τοῦ μειρακίου μαρτυρήσαντος, οὐδεὶς ἦν, ὃς οὐκ ἔπασχέ τι πρὸς τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων. ὡς δὲ καὶ αὐτοὶ κληθέντες ἐπὶ τὴν μαρτυρίαν παρῆλθον, ὅ τε πατὴρ Ἰκίλλιος καὶ τὸ μειράκιον, καὶ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἔλεξαν, οὐκέτι κατέχειν τὰ δάκρυα οἱ πλείους ἐδύναντο τῶν δημοτικῶν. ἀπολογηθέντος δὲ τοῦ Ῥωμιλίου, καὶ διελθόντος λόγον, οὔτε θεραπευτικὸν, οὔτε ἁρμόττοντα τοῖς καιροῖς, ἀλλ' ὑψηλὸν, καὶ ἐπὶ τῷ ἀνυπευθύνῳ τῆς ἀρχῆς μέγα φρονοῦντα, διπλασίως ἔτι ἐπεῤῥώσθησαν εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν οἱ πολῖται καὶ

γενόμενοι τῶν ψήφων κύριοι, κατέγνωσαν ἀδικεῖν οὕτως, ὥστε πάσαις ταῖς ψήφοις τῶν φυλῶν ἁλῶναι τὸν ἄνδρα. ἦν δὲ τὸ τίμημα τῆς δίκης ἀργυρικὸν, ἀσσάρια μυρία. καὶ τοῦτ' οὐκ ἄνευ προνοίας ὁ Σίκκιυς ποιῆσαί μοι δοκεῖ τινος, ἀλλ' ἵνα τοῖς τε πατρικίοις ἐλάττων ἡ περὶ τοῦ ἀνδρὸς σπουδὴ γένηται, καὶ μηδὲν ἐξαμάρτωσι περὶ τὴν ψηφηφορίαν, ἐνθυμηθέντες, ὅτι εἰς ἀργύριον ζημιώσεται ὁ ἁλοὺς, καὶ εἰς οὐδὲν ἕτερον, καὶ τοῖς δημοτικοῖς ἡ πρὸς τὴν τιμωρίαν ὁρμὴ προθυμοτέρα, μήτε ψυχῆς ἄνδρα ὑπατικὸν, μήτε πατρίδος ἀποστεροῦσα. Ῥωμιλίου δὲ καταδικασθέντος, οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις καὶ Οὐετούριος ἑάλω. τίμημα δὲ καὶ ἐκείνῳ ἐπεγέγραπτο ἀργυρικὸν, ἡμιόλιον θατέρου.

L. Ταῦτα δὲ λογιζομένοις τοῖς ἐν ἀρχῇ ὑπάτοις πολὺ παρέστη δέος, καὶ τοῦ μὴ ταὐτὰ παθεῖν ὑπὸ τοῦ δήμου μετὰ τὴν ὑπατείαν πρόνοια. ὥστ' οὐκέτι ἀποκρυπτόμενοι τὰς γνώμας, ἀλλὰ φανερῶς τὰ τοῦ δήμου πολιτευόμενοι διετέλουν. πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας νόμον ἐκύρωσαν, „ἵνα ταῖς ἀρχαῖς πάσαις ἐξῇ τοὺς ἀκοσμοῦντας, ἢ „παρανομοῦντας εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐξουσίαν ζημιοῦν·“ τέως γὰρ οὐχ ἅπασιν ἐξῆν, ἀλλὰ τοῖς ὑπάτοις μόνοις. τὸ μέντοι τίμημα οὐκ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ζημιοῦσιν ὁπόσον θεῖναι δοκεῖ κατέλιπον, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν ἀξίαν ὥρισαν, μέγιστον ἀποδείξαντες ὅρον ζημίας, δύο βόας καὶ τριάκοντα πρόβατα. καὶ οὗτος ὁ νόμος ἄχρι πολλοῦ διέμεινεν ὑπὸ Ῥωμαίων διαφυλαττόμενος. ἔπειτα περὶ τῶν νόμων, οὓς ἐσπούδαζον οἱ

δήμαρχοι κοινοὺς ἐπὶ πᾶσι Ῥωμαίοις γραφῆναι, καὶ εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον διαφυλαχθησομένους, διάγνωσιν ἀπέδωκαν τῇ βουλῇ. ἐλέχθησαν μέντοι πολλοί τε καὶ ὑπὸ τῶν κρατίστων ἀνδρῶν εἰς ἀμφότερα, καὶ τὸ κωλύειν καὶ τὸ συγχωρεῖν, φέροντες λόγοι. ἐνίκα δ' ἡ τὰ δημοτικώτερα πρὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰσάγουσα Τίτου Ῥωμιλίου γνώμη, παρὰ τὴν ἁπάντων δόξαν τῶν τε πατρικίων καὶ τῶν δημοτικῶν γενομένη. οἱ μὲν γὰρ ὑπελάμβανον, πάντα τὰ ἐναντία τοῖς δημοτικοῖς φρονήσειν τε καὶ λέξειν τὸν ἄνδρα, νεωστὶ τὴν ἐν τῷ δήμῳ δίκην ἑαλωκότα. ὁ δ' ἀναστὰς, ἐπειδὴ προσῆκεν αὐτῷ γνώμην ἐρωτηθέντι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἀποκρίνασθαι· ἣν δ' ἐν τοῖς διὰ μέσου κατά τε ἀξίωσιν καὶ ἡλικίαν· ἔλεξεν·

LI. „Ἃ μὲν ὑπὸ τοῦ δήμου πέπονθα, ὦ βου„λὴ, καὶ ὅτι οὐδὲν ἀδικῶν, ἀλλὰ τῆς πρὸς ὑμᾶς „εὐνοίας ἕνεκα, φορτικὸς ἂν εἴην ἔγωγε, ἐν εἰδόσιν „ὑμῖν ἀκριβῶς λέγων· μνήμην δ' αὐτῶν ποιοῦμαι „τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκα, ἵν' εἰδῆτε, ὅτι οὐ κολακείᾳ „τοῦ δημοτικοῦ ἐπιτρέψας, ἐχθροῦ μοι ὄντος, ἀλλ' „ἀπὸ τοῦ βελτίστου τὰ συμφέροντα ἐρῶ. θαυμάσῃ „δὲ μηθεὶς, εἰ πρότερόν τε πολλάκις, καὶ ἡνίκα „ὕπατος ἦν, τῆς ἑτέρας προαιρέσεως γενόμενος, „νῦν ἐξαίφνης μεταβέβλημαι. μηδὲ ὑπολάβητε δυ„οῖν θάτερον, ἢ τότε βεβουλεῦσθαί με κακῶς, ἢ „νῦν ἀνατίθεσθαι τὰ δόξαντα οὐκ ὀρθῶς. ἐγὼ γὰρ, „ὦ βουλὴ, ὅσον μὲν χρόνον τὰ ὑμέτερα ἰσχυρὰ ἡγού„μην, ὥσπερ ἐχρῆν, ἀριστοκρατίαν αὔξάνων, πε-

„ριεφρόνουν τὸ δημοτικόν· ἐπεὶ δὲ τοῖς ἐμαυτοῦ „σωφρονισθεὶς κακοῖς, μετὰ μεγάλων μισθῶν ἔμα- „θον, ὅτι ἔλαττον ὑμῶν ἐστι τοῦ βουλομένου τὸ „δυνάμενον, καὶ πολλοὺς ἤδη τὸν ὑπὲρ ὑμῶν ἀγῶ- „να ἀραμένους περιείδετε ἀναρπασθέντας ὑπὸ τοῦ „δήμου, τοῖς ἀναγκαίοις εἴξαντες, οὐκ ἔθ' ὅμοια „ἔγνωκα. ἐβουλόμην δ' ἂν μάλιστα μήτ' ἐμαυτῷ „συμβῆναι, μήτε τῷ συνάρχοντί μου ταῦτα, ἐφ' „οἷς ἅπαντες ἡμῖν συμπαθεῖτε. ἐπειδὴ δὲ τὰ μὲν „καθ' ἡμᾶς τέλος ἔχει, τὰ δὲ λοιπὰ ἔξεστιν ἐπανορ- „θώσασθαι, τοῦ μὴ παθεῖν ταὐτὰ ἑτέρους προϊδέ- „σθαι, καὶ κοινῇ καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον ἰδίᾳ τὰ „παρόντα εὖ τίθεσθαι παρακαλῶ. κράτιστα γὰρ „οἰκεῖται πόλις ἡ πρὸς τὰ πράγματα μεθαρμοττο- „μένη· καὶ συμβούλων ἄριστος, ὁ μὴ πρὸς τὴν „ἰδίαν ἔχθραν, ἢ χάριν, ἀλλὰ πρὸς τὸ κοινῇ συμ- „φέρον ἀποδεικνύμενος γνώμην· βουλεύονταί τ' „ἄριστα περὶ τῶν μελλόντων οἱ παραδείγματα ποιού- „μενοι τὰ γεγονότα τῶν ἐσομένων. ἡμῖν δ', ὦ βου- „λή, ὁσάκις ἐνέστη τις ἀμφισβήτησις καὶ φιλονει- „κία πρὸς τὸν δῆμον, ἀεί τι μειονεκτεῖν ἐξεγένετο, „καὶ εἰς ἀνδρῶν ἐπιφανῶν θανάτους τε καὶ ὕβρεις „καὶ ἐκβολὰς ζημιωθῆναι. καίτοι τί γένοιτ' ἂν ἀτύ- „χημα πόλει μεῖζον, ἢ τοὺς κρατίστους τῶν ἀνδρῶν „περικόπτεσθαι, καὶ ταῦτα οὐ σὺν δίκῃ; ὧν ὑμῖν „ἐγὼ φείδεσθαι παραινῶ, καὶ μήτε τοὺς νῦν ἄρ- „χοντας προβαλόντας εἰς κίνδυνον πρόδηλον, ἔπειτα „ἐγκαταλιπόντας, ἐν τοῖς δεινοῖς μετανοεῖν· μήτε τῶν „ἄλλων τινά, οὗ τι καὶ μικρὸν ὄφελος τῷ κοινῷ. κε-

„φάλαιον δ' ἐστὶν ὧν ὑμῖν παραινῶ, πρέσβεις ἑλέ-
„σθαι, τοὺς μὲν εἰς τὰς Ἑλληνίδας πόλεις τὰς ἐν
„Ἰταλίᾳ, τοὺς δ' εἰς Ἀθήνας· οἵτινες αἰτησάμενοι
„παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς κρατίστους νόμους καὶ
„μάλιστα τοῖς ἡμετέροις ἁρμόττοντας βίοις, οἴσουσι
„δεῦρο. ἀφικομένων δ' αὐτῶν, τούς τε ὑπάτους
„προθεῖναι τῇ βουλῇ σκοπεῖν, τίνας ἑλέσθαι δεήσει
„νομοθέτας. καὶ ἥντινα ἕξοντας ἀρχὴν, καὶ χρόνον
„ὅσον, καὶ τἄλλα, ὅπως ἂν αὐτῇ φαίνηται συνοί-
„σειν· στασιάζειν δὲ μηκέτι πρὸς τὸ δημοτικὸν,
„μηδ' ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἀναιρεῖσθαι συμφορὰς,
„ἄλλως τε καὶ περὶ νόμων φιλονεικοῦντας, οἳ κἂν εἰ
„μηθὲν ἄλλο, τήν γέ τοι δόξαν τῆς ἀξιώσεως ἔχου-
„σιν εὐπρεπῆ."

LII. Τοιαῦτ' εἰπόντος τοῦ Ῥωμιλίου, οἵ τε ὕπατοι συνελαμβάνοντο τῆς γνώμης ἀμφότεροι, πολλὰ καὶ ἐκ παρασκευῆς συγκείμενα διεξιόντες, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν συχνοὶ, καὶ ἐγένοντο πλείους οἱ ταύτῃ προστιθέμενοι τῇ γνώμῃ. μέλλοντος δὲ γράφεσθαι τοῦ προβουλεύματος, ἀναστὰς ὁ δήμαρχος Σίκκιος, ὁ τῷ Ῥωμιλίῳ προθεὶς τὴν δίκην, πολὺν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς διῆλθε λόγον, ἐπαινῶν τὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης, καὶ τὸ μὴ τὰ ἴδια ἔχθη κρείττονα ἡγεῖσθαι τῶν κοινῇ χρησίμων, ἀλλ' ἀπ' ὀρθῆς γνώμης τὰ συμφέροντα ἐπιδείξασθαι· „Ἀνθ'
„ὧν, ἔφη, ταύτην αὐτῷ ἀποδίδωμι τιμὴν καὶ χά-
„ριν· ἀφίημι τῶν ἐκτισμάτων ἐπὶ τῇ δίκῃ, καὶ εἰς
„τὸ λοιπὸν διαλλάττομαι· νικᾷ γάρ ἡμᾶς χρηστὸς
„ὤν." τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ ἄλλοι δήμαρχοι παριδόντες

ὡμολόγουν. οὐ μὴν ὅ γε Ῥωμίλιος ὑπέμεινε ταύτην λαβεῖν τὴν χάριν· ἀλλ᾽ ἐπαινέσας τοὺς δημάρχους τῆς προθυμίας, ἀποδώσειν ἔφη τὴν καταδίκην· ἱερὰν γὰρ ἤδη τῶν θεῶν εἶναι· καὶ οὔτε δίκαια, οὔτε ὅσια ποιεῖν, ἀποστερῶν τοὺς θεοὺς ἃ δίδωσιν αὐτοῖς ὁ νόμος· καὶ ἐποίησεν οὕτως. γραφέντος δὲ τοῦ προβουλεύματος, καὶ μετὰ ταῦτ᾽ ἐπικυρώσαντος τοῦ δήμου, πρέσβεις ἀπεδείχθησαν οἱ τοὺς παρ᾽ Ἑλλήνων νόμους ληψόμενοι, Σπόριος Ποστούμιος, καὶ Σερούϊος Σουλπίκιος, καὶ Αὖλος Μάλλιος· οἷς τριήρεις τε παρεσκευάσθησαν ἐκ τοῦ δημοσίου, καὶ ἄλλος κόσμος εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἡγεμονίας ἀποχρῶν. καὶ τὸ ἔτος ἐτελεύτα.

P. Horatio et Sexto Quintilio coss. pestis saevissima, etiam in vicinia.

LIII. Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Λύκος Θεσσαλὸς ἀπὸ Λαρίσσης, ἄρχοντος Ἀθήνησι Χαιρεφάνους, ἐτῶν τριακοσίων ἐκπεπληρωμένων ἀπὸ τοῦ Ῥώμης συνοικισμοῦ, Ποπλίου Ὁρατίου καὶ Σέξτου Κοϊντιλίου δεδεγμένων τὴν ὕπατον ἀρχὴν, λοιμικὴ νόσος εἰς τὴν Ῥώμην κατέσκηψε, μεγίστη τῶν ἐκ τοῦ προτέρου χρόνου μνημονευομένων· ὑφ᾽ ἧς οἱ μὲν θεράποντες ὀλίγου ἐδέησαν ἅπαντες ἀπολέσθαι, τῶν δ᾽ ἄλλων πολιτῶν ἀμφὶ τοὺς ἡμίσεις μάλιστα διεφθάρησαν, οὔτε τῶν ἰατρῶν ἀρκούντων ἔτι βοηθεῖν τοῖς καμάτοις, οὔτ᾽ οἰκείων, ἢ φίλων τἀναγκαῖα ὑπηρετούντων. οἱ γὰρ ἐπικουρεῖν ταῖς ἑτέρων βου-

λόμενοι νόσοις, ἁπτόμενοί τε καματηρῶν σωμάτων, καὶ συνδιαιτώμενοι, τὰς αὐτὰς ἐκείνοις νόσους μετελάμβανον· ὥστε πολλὰς οἰκίας ἐξερημωθῆναι δι' ἀπορίαν τῶν ἐπιμελησομένων. ἦν τ' οὐκ ἐλάχιστον τῶν κακῶν τῇ πόλει καὶ τοῦ μὴ ταχέως λωφῆσαι τὴν νόσον αἴτιον, τὸ περὶ τὰς ἐκβολὰς τῶν νεκρῶν γινόμενον. κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ὑπό τ' αἰσχύνης καὶ εὐπορίας τῶν πρὸς τὰς ταφὰς ἐπιτηδείων, ἔκαιόν τε καὶ γῇ παρεδίδοσαν τοὺς νεκρούς· τελευτῶντες δ', οἱ μὲν ἀπ' ὀλιγωρίας τοῦ καλοῦ, οἱ δὲ τὰ ἐπιτήδεια οὐκ ἔχοντες, πολλοὺς μὲν ἐν τοῖς ὑπονόμοις τῶν στενωπῶν φέροντες ἐῤῥίπτουν τῶν ἀπογινομένων, πολλῷ δ' ἔτι πλείους εἰς τὸν ποταμὸν ἐνέβαλλον· ἀφ' ὧν τὰ μέγιστα ἐκακοῦντο, πρὸς τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς ἠϊόνας ἐκκυμαινομένων. τῶν γὰρ σωμάτων βαρεῖα καὶ δυσώδης προσπίπτουσα καὶ τοῖς ἔτι ἐῤῥωμένοις ἡ τοῦ πνεύματος ἀποφορὰ ταχείας ἔφερε τοῖς σώμασι τὰς τροπάς· πίνεσθαί τε οὐκέτι χρηστὸν ἦν τὸ ἐκ τοῦ ποταμοῦ κομισθὲν ὕδωρ, τὰ μὲν ἀτοπίᾳ τῆς ὀσμῆς, τὰ δὲ τῷ πονηρὰς τὰς ἀναδόσεις ποιεῖν τῆς τροφῆς. καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ πόλει τὰ δεινὰ ἦν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν. καὶ οὐχ ἥκιστα ὁ γεωργὸς ἐπόνησεν ὄχλος ἀναπιμπλάμενος, καὶ προβάτων καὶ τῶν ἄλλων τετραπόδων ἅμα διαιτωμένων, τῆς νόσου. ὅσον μὲν οὖν χρόνον τοῖς πολλοῖς ἐλπίδος τι ὑπῆν κἀκ τοῦ θεοῦ, ὡς σφίσιν ἐπικουρήσοντος, ἅπαντες ἐπί τε θυσίας καὶ καθαρμοὺς ἐτράποντο· καὶ πολλὰ ἐνεωτερίσθη Ῥωμαίοις οὐκ ὄντα ἐν ἔθει περὶ τὰς τιμὰς τῶν θεῶν ἐπιτη-

δεύματα οὐκ εὐπρεπῆ. ἐπεὶ δ' οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπιστροφὴν ἔγνωσαν ἐκ τοῦ δαιμονίου γενομένην, οὐδ' ἔλεον, καὶ τῆς περὶ τὰ θεῖα λειτουργίας ἀπέστησαν. ἐν ταύτῃ τῇ συμφορᾷ τῶν τε ὑπάτων ἅτερος ἀποθνήσκει, Σέξτος Κοΐντίλιος, καὶ ὁ μετὰ τοῦτον ἀποδειχθεὶς ὕπατος Σπόριος Φούριος, καὶ τῶν δημάρχων τέτταρες, τῶν δὲ βουλευτῶν πολλοὶ καὶ ἀγαθοί. ἐπεβάλλοντο μὲν οὖν, ἐν τῇ νόσῳ τῆς πόλεως οὔσης, στρατὸν ἐξάγειν ἐπ' αὐτοὺς Αἰκανοὶ, καὶ διεπρεσβεύοντο πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη, ὅσα Ῥωμαίοις πολέμια ἦν, παρακαλοῦντες ἐπὶ τὸν πόλεμον. οὐ μὴν ἔφθασάν γε προαγαγεῖν τὴν δύναμιν ἐκ τῶν πόλεων. ἔτι γὰρ αὐτῶν παρασκευαζομένων, ἡ αὐτὴ νόσος κατέσκηψεν εἰς τὰς πόλεις. διῆλθε δ' οὐ μόνον τὴν Αἰκανῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν Οὐολούσκων καὶ τὴν Σαβίνων γῆν, καὶ σφόδρα ἐκάκωσε τοὺς ἀνθρώπους. ἐκ δὲ τούτου συνέβη καὶ τὴν χώραν ἀγεώργητον ἀφεθεῖσαν, λιμὸν ἐπὶ τῷ λοιμῷ συνάψαι. ἐπὶ μὲν δὴ τούτων τῶν ὑπάτων οὐδὲν ἐπράχθη Ῥωμαίοις διὰ τὰς νόσους, οὔτε πολεμικὸν, οὔτε πολιτικὸν, εἰς ἱστορίας ἀφήγησιν ἐλθεῖν ἄξιον.

L. Menenio et P. Sestio coss. annonae caritas, rogatio de legumlatoribus.

LIV. *Εἰς δὲ τοὐπιὸν ἔτος ὕπατοι μὲν ἀπεδείχθησαν Λούκιος Μενήνιος καὶ Πόπλιος Σήστιος· ἡ δὲ νόσος εἰς τέλος ἐλώφησε. καὶ μετὰ τοῦτο θυσίαι τε χαριστήριοι θεοῖς ἐπετελοῦντο δημοσίᾳ, καὶ ἀγῶνες ἐπιφανεῖς λαμπραῖς πάνυ ἐπιχορηγούμενοι δα-*

πάναις· ἐν εὐπαθείαις τε καὶ θαλίαις ἡ πόλις ἦν, ὥσπερ εἰκός· καὶ πᾶσιν ὁ χειμέριος χρόνος ἀμφὶ ταῦτα ἐδαπανήθη. ἀρχομένου δ' ἔαρος σῖτός τε πολὺς καὶ ἐκ πολλῶν ἤχθη χωρίων· ὁ μὲν πλείων δημοσίᾳ συνωνηθεὶς, ὁ δέ τις καὶ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐμπόρων κομιζόμενος. ἔκαμνε γὰρ οὐχ ἥκιστα ἐν τῇ σπάνει τῆς τροφῆς ὁ λαὸς, χέρσου τῆς γῆς ἀφειμένης διὰ τὰς νόσους καὶ τὸν ὄλεθρον τῶν γεωργῶν. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ παρεγίνοντο ἀπό τ' Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐν Ἰταλοῖς Ἑλληνίδων πόλεων οἱ πρέσβεις, φέροντες τοὺς νόμους. καὶ μετὰ τοῦτο προσῄεσαν οἱ δήμαρχοι τοῖς ὑπάτοις, ἀξιοῦντες ἀποδεῖξαι κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς βουλῆς τοὺς νομοθέτας. οἱ δ', οὐκ ἔχοντες, ὅτῳ ἂν αὐτοὺς ἀπαλλάξειαν τρόπῳ προσκαθημένους καὶ λιπαροῦντας, ἀχθόμενοι τῷ πράγματι, καὶ οὐκ ἀξιοῦντες ἐπὶ τῆς αὐτῶν ἀρχῆς καταλῦσαι τὴν ἀριστοκρατίαν, πρόφασιν εὐπρεπῆ προὐβάλλοντο, λέγοντες, ἐν χερσὶν εἶναι τὸν τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸν, καὶ δέον αὐτοὺς ὑπάτους πρῶτον ἀποδεῖξαι· ποιήσειν δὲ τοῦτ' οὐκ εἰς μακράν. ἀποδειχθέντων δὲ τῶν ὑπάτων, μετ' ἐκείνων ἔλεγον ἀνοίσειν τῷ συνεδρίῳ τὴν περὶ τῶν νομοθετῶν διάγνωσιν. συγχωρούντων δὲ τῶν δημάρχων, προθέντες ἀρχαιρέσια πολλῷ τάχιον, ἢ τοῖς προτέροις ἔθος ἦν, ὑπάτους ἀπέδειξαν Ἄππιον Κλαύδιον καὶ Τίτον Γενύκιον (Λούκιον.) καὶ μετὰ τοῦτο πᾶσαν ἀποθέμενοι τὴν τῶν κοινῶν φροντίδα, ὡς ἑτέρους ἤδη δέον ὑπὲρ αὐτῶν σκοπεῖν, οὐδὲν ἔτι τοῖς δημάρχοις προσεῖχον, ἀλλὰ διακλέψαι τὸν λοιπὸν χρό-

νον τῆς ὑπατείας διενοοῦντο. ἔτυχε δὲ τὸν ἕτερον αὐτῶν, Μενήνιον, ἀῤῥωστία τις καταλαβοῦσα χρόνιος. ἤδη δέ τινες ἔφασαν ὑπὸ λύπης καὶ ἀθυμίας ἐμπεσοῦσαν τῷ ἀνδρὶ τηκεδόνα δυσαπάλλακτον ἐργάσασθαι νόσον. ταύτην δὲ προλαβὼν τὴν πρόφασιν ὁ Σήστιος, ὡς οὐδὲν οἷός τ᾽ ὢν πράττειν μόνος, ἀπεωθεῖτο τὰς τῶν δημάρχων δεήσεις, καὶ πρὸς τοὺς νέους ἄρχοντας ἠξίου τρέπεσθαι. οἱ δ᾽, οὐκ ἔχοντες, ὅ τι πράττουσιν ἕτερον, ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Ἄππιον οὔπω τὴν ἐξουσίαν παρειληφότας ἠναγκάζοντο καταφεύγειν, τὰ μὲν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις δεόμενοι, τὰ δὲ καταμόνας ἐντυγχάνοντες. καὶ τέλος ἐξειργάσαντο τοὺς ἄνδρας, μεγάλας ὑποτείνοντες ἐλπίδας αὐτοῖς, εἰ τὰ τοῦ δήμου πράγματα ἕλοιντο, τιμῆς καὶ δυναστείας. εἰσῆλθε γάρ τις τὸν Ἄππιον ἐπιθυμία ξένην ἀρχὴν περιβαλέσθαι, καὶ νόμους καταστήσασθαι τῇ πατρίδι ὁμονοίας τε καὶ εἰρήνης, καὶ τοῦ μίαν ἅπαντας ἡγεῖσθαι τὴν πόλιν ἄρξαι τοῖς συμπολιτευομένοις. οὐ μέντοι καὶ διέμεινέ γε χρηστὸς ἀρχῇ ἐγκοσμηθεὶς μεγάλῃ, ἀλλ᾽ ἐξέπεσε τελευτῶν εἰς φιλαρχίαν ἀπαραχώρητον, ὑπὸ μεγέθους ἐξουσίας διαφθαρείς· καὶ ὀλίγου ἐδέησεν ἐπὶ τυραννίδα ἐλάσαι. περὶ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον διαλέξομαι καιρόν.

LV. Τότε δ᾽ οὖν ἀπὸ τοῦ κρατίστου ταῦτα βουλευσάμενος καὶ τὸν συνάρχοντα πείσας, ἐπειδὴ πολλάκις αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐκάλεσαν οἱ δήμαρχοι, παρελθὼν. πολλοὺς καὶ φιλανθρώπους διεξῆλθε λόγους· κεφάλαια δ᾽ αὐτοῦ τῆς δημηγο-

ρίας τοιάδε ἦν, ὅτι τὸ μὲν ἀποδειχθῆναι τοὺς νόμους, καὶ παύσασθαι στασιάζοντας τοὺς πολίτας ὑπὲρ τῶν ἴσων, αὐτῷ τε καὶ τῷ συνάρχοντι πάντων μάλιστα δοκεῖ, καὶ ἀποφαίνονται γνώμην φανεράν· τοῦ δ' ἀποδεῖξαι τοὺς νομοθέτας αὐτοὶ μὲν οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐξουσίαν, οὔπω παρειληφότες τὴν ἀρχήν, τοῖς δὲ περὶ Μενήνιον ὑπάτοις οὐχ ὅπως ἐναντιώσονται πράσσουσι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ, ἀλλὰ καὶ συνεργήσουσι καὶ πολλὴν εἴσονται χάριν· ἐὰν δ' ἀναδύωνται, σκῆψιν προβαλλόμενοι τὴν νέαν ἀρχήν, ὡς οὐκ ἐξὸν αὐτοῖς ἑτέρους ἄρχοντας ὑπατικὴν ἐξουσίαν παραληψομένους ἀποδεικνύειν, ἡμῶν ἤδη κεκυρωμένων ὑπάτων, οὐδὲν ἐμποδὼν αὐτοῖς τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἔσεσθαι. ἑκόντες γὰρ ἀποστήσεσθαι τῆς ὑπατείας τοῖς ἀνθ' αὐτῶν αἱρεθησομένοις, ἐὰν καὶ τῇ βουλῇ ταῦτα δοκῇ. ἐπαινοῦντος δὲ τοῦ δήμου τὴν προθυμίαν τῶν ἀνδρῶν, καὶ πάντων κατὰ πλῆθος ἐπὶ τὸ συνέδριον ὠσαμένων, ἀναγκασθεὶς ὁ Σήστιος τὴν βουλὴν συναγαγεῖν μόνος, ἐπειδὴ ὁ Μενήνιος ἀδύνατος ἦν παρεῖναι διὰ τὴν νόσον προὔθηκεν ὑπὲρ τῶν νόμων λέγειν. ἐλέχθησαν μὲν οὖν καὶ τότε πολλοὶ ὑπ' ἀμφοτέρων λόγοι, τῶν τε παραινούντων κατὰ νόμους πολιτεύεσθαι, καὶ τῶν ἀξιούντων τοὺς πατρῴους φυλάττειν ἐθισμούς. ἐνίκα δὲ ἡ τῶν εἰς νέωτα μελλόντων ὑπατεύειν γνώμη, ἣν Ἄππιος Κλαύδιος πρῶτος ἐρωτηθεὶς ἀπεφήνατο, ἄνδρας αἱρεθῆναι δέκα τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐκ τῆς βουλῆς· τούτους δ' ἄρχειν ἐνιαυτὸν ἀφ' ἧς ἂν ἀποδειχθῶσιν ἡμέρας, ἐξουσίαν ἔχοντας πάντων τῶν

κατὰ τὴν πόλιν, ἣν εἶχον οἵ τε ὕπατοι, καὶ ἔτι πρότερον οἱ βασιλεῖς, τάς τ' ἄλλας ἀρχὰς πάσας καταλελῦσθαι, ἕως ἂν οἱ δέκα τύχωσι τῆς ἀρχῆς. τούτους δὲ τοὺς ἄνδρας ἔκ τε τῶν πατρίων ἐθῶν, καὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων, οὓς ἐκόμισαν οἱ πρέσβεις, ἐκλεξαμένους τὰ κράτιστα, καὶ τῇ Ῥωμαίων πόλει πρόσφορα νομοθετήσεσθαι. τὰ δὲ γραφέντα ὑπὸ τῶν δέκα ἀνδρῶν, ἐὰν ἥ τε βουλὴ δοκιμάσῃ, καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ, κύρια εἰς τὸν ἅπαντα εἶναι χρόνον, καὶ τὰς ἀρχὰς, ὅσαι ἂν ὕστερον ἀποδειχθῶσι κατὰ τοὺς νόμους, τά τ' ἰδιωτικὰ συμβόλαια διαιρεῖν, καὶ τὰ δημόσια ἐπιτροπεύειν.

LVI. Τοῦτο τὸ δόγμα λαβόντες οἱ δήμαρχοι προῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀναγνόντες ἐν τῷ δήμῳ, πολλοὺς ἐπαίνους τῆς βουλῆς καὶ τοῦ θέντος τὴν γνώμην Ἀππίου διεξῆλθον. ἐπεὶ δὲ κατελάμβανεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, ἐκκλησίαν συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι, τούς τ' ἀποδειχθέντας ὑπάτους ἥκειν ἠξίουν ἐμπεδώσοντας τῷ δήμῳ τὰς ὑποσχέσεις, κἀκεῖνοι παρελθόντες ἐξωμόσαντο τὰς ὑπατείας. τούτους ὁ δῆμος ἐπαινῶν τε καὶ θαυμάζων διετέλει, καὶ ἐπειδὴ τοὺς νομοθέτας ψηφηφορεῖν ἔδει, πρώτους εἵλετο τῶν ἄλλων· καὶ ἀπεδείχθησαν ἐν ἀρχαιρεσίαις ὑπὸ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας Ἄππιος μὲν Κλαύδιος καὶ Τίτος (Λούκιος) Γενύκιος, οὓς ἔδει τοὐπιὸν ἄρχειν ἔτος. Πόπλιος δὲ Σήστιος, ὁ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὑπατεύων, τρεῖς τε οἱ κομίσαντες παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς νόμους, Πόπλιος Ποστούμιος, καὶ Σερούϊος Σουλπίκιος, καὶ Αὖλος Μάλ-

λιος· εἷς δὲ τῶν ὑπατευσάντων τὸν παρελθόντα ἐνιαυτὸν, Τίτος Ῥωμίλιος, ὁ τὴν ἐν τῷ δήμῳ δίκην Σικκίου κατηγορήσαντος ἁλοὺς, ἐπειδὴ γνώμης ἐδόκει ἄρχειν δημοτικῆς· καὶ ἐκ τῶν ἄλλων βουλευτῶν Γάϊος Ἰούλιος, καὶ Τίτος Οὐετούριος, καὶ Πόπλιος Ὁράτιος, ἅπαντες ὑπατικοί· αἱ δὲ τῶν δημάρχων τε καὶ ἀγορανόμων καὶ ταμιῶν, καὶ εἴ τινες ἦσαν ἄλλαι πάτριοι Ῥωμαίοις ἀρχαὶ, κατελύθησαν.

Decemviri pro consulibus rempublicam administrant. Legum tabulae X.

LVII. Τῷ δ᾽ ἑξῆς ἔτει παραλαβόντες οἱ δέκα νομοθέται τὰ πράγματα, πολιτείας κόσμον τοιόνδε τινὰ καθίστανται· εἷς μὲν αὐτῶν τάς τε ῥάβδους καὶ τὰ λοιπὰ παράσημα τῆς ὑπατικῆς εἶχεν ἐξουσίας, ὃς βουλήν τε συνεκάλει, καὶ δόγματα ἐπεκύρου, καὶ τἄλλα ἔπραττεν, ὅσα ἡγεμόνι προσῆκεν· οἱ δ᾽ ἄλλοι, συστέλλοντες ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον τὸ τῆς ἐξουσίας ἐπίφθονον, ὀλίγῳ τινὶ διήλλαττον ὀφθῆναι τῶν πολλῶν· εἶτ᾽ αὖθις ἕτερος αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν καθίστατο. καὶ τοῦτ᾽ ἐκ περινομῆς ἐγένετο παραλλὰξ, ἑκάστου τὴν ἡγεμονίαν παραλαμβάνοντος εἰς συγκείμενόν τινα ἡμερῶν ἀριθμόν. ἅπαντες δ᾽ ἐξ ἑωθινοῦ καθεζόμενοι διῄτων τὰ δημοτικὰ συμβόλαια καὶ τὰ δημόσια, ὁπόσα πρός τε ὑπηκόους, καὶ συμμάχους, καὶ τοὺς ἐνδοιαστῶς ἀκροωμένους τῆς πόλεως ἐγκλήματα τυγχάνοι γενόμενα, μετὰ πάσης ἀνασκοποῦντες ἕκαστα ἐπιεικείας τε καὶ

δικαιοσύνης. ἐδόκει τ' ἄριστα τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ἡ Ῥωμαίων πόλις ὑπὸ τῆς δεκαρχίας ἐπιτροπευθῆναι. μάλιστα δ' αὐτῶν ἐπῃνεῖτο ἡ τοῦ δημοτικοῦ πρόνοια, καὶ πρὸς ἅπαν τὸ βίαιον ὑπὲρ τῶν ἀσθενεστέρων ἀντίταξις· ἐλέχθη τε ὑπὸ τῶν πολλῶν, ὡς οὐδὲν ἔτι δεήσοι δήμου προστατῶν, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀρχείων τῇ πόλει, μιᾶς διοικούσης ἅπαντα ἡγεμονίας σώφρονος, ἧς ἀρχηγὸς Ἄππιος εἶναι ἐδόκει· καὶ τὸν ὑπὲρ ὅλης τῆς δεκαρχίας ἔπαινον ἐκεῖνος ἐφέρετο παρὰ τοῦ δήμου. οὐ γὰρ μόνον ἃ μετὰ τῶν ἄλλων ἔπραττεν ἀπὸ τοῦ κρατίστου, χρηστότητος ἔφερεν αὐτῷ δόκησιν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἃ κατ' ἰδίαν ἐπιτηδεύων διετέλει, κατά τ' ἀσπασμοὺς καὶ προσαγορεύσεις φιλανθρώπους, καὶ τὰς ἄλλας τῶν πενήτων φιλοφροσύνας. οὗτοι οἱ δέκα ἄνδρες συγγράψαντες νόμους ἔκ τε τῶν Ἑλληνικῶν νόμων καὶ τῶν παρὰ σφίσιν αὐτοῖς ἀγράφων ἐθισμῶν, προὔθηκαν ἐν δέκα δέλτοις τῷ βουλομένῳ σκοπεῖν, πᾶσαν δεχόμενοι ἐπανόρθωσιν ἰδιωτῶν, καὶ πρὸς τὴν κοινὴν εὐαρέστησιν ἀπευθύνοντες τὰ γραφέντα. καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλεσαν ἐν κοινῷ μετὰ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν συνεδρεύοντες, καὶ τὴν ἀκριβεστάτην ποιούμενοι τῆς νομοθεσίας ἐξέτασιν. ἐπειδὴ δ' ἀποχρώντως αὐτοῖς ἐφαίνετο τὰ γραφέντα ἔχειν, πρῶτον μὲν τὴν βουλὴν συναγαγόντες, οὐθενὸς ἔτι μεμφομένου τοῖς νόμοις, προβούλευμα περὶ αὐτῶν ἐκύρωσαν. ἔπειτα τὸν δῆμον ἐκάλεσαν ἐπὶ τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ἱερομνημόνων τε καὶ οἰωνιστῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἱερέων παρόντων, καὶ τὰ

θεῖα, ὡς νόμος, ἐξηγησαμένων, ἀνέδωκαν τοῖς λόχοις τὰς ψήφους. ἐπικυρώσαντος δὲ καὶ τοῦ δήμου τοὺς νόμους, στήλαις χαλκαῖς ἐγχαράξαντες αὐτοὺς, ἐφεξῆς ἔθεσαν ἐν ἀγορᾷ, τὸν ἐπιφανέστατον ἐκλεξάμενοι τόπον. καὶ ἐπειδὴ βραχὺς αὐτοῖς ἦν ὁ λειπόμενος τῆς ἀρχῆς χρόνος, συναγαγόντες τοὺς βουλευτὰς, προὔθεσαν ὑπὲρ ἀρχαιρεσιῶν, οἷα χρὴ γενέσθαι, σκοπεῖν.

LVIII. Πολλῶν δὲ λεχθέντων, ἐνίκησεν ἡ γνώμη τῶν παραινούντων δεκαρχίαν αὖθις ἀποδεῖξαι τῶν κοινῶν κυρίαν. ἀτελὴς γὰρ ἡ νομοθεσία ἐφαίνετο, ὡς ἂν ἐξ ὀλίγου συντεθεῖσα χρόνου, καὶ ἔτι τοῖς ἤδη κεκυρωμένοις, ἵνα ἑκόντες τε καὶ ἄκοντες ἐν αὐτοῖς μένοιεν, ἐδόκει δή τινος ἀρχῆς αὐτοκράτορος δεῖν. τὸ δὲ μάλιστα πεῖσαν αὐτοὺς προελέσθαι τὴν δεκαρχίαν, ἦν ἡ τῶν δημάρχων κατάλυσις, οὗ παντὸς μάλιστα ἐβούλοντο. ταῦτα μὲν ἐν κοινῷ σκοπουμένοις αὐτοῖς ἐδόκει· ἰδίᾳ δὲ οἱ πρωτεύοντες τοῦ συνεδρίου γνώμην ἐποιοῦντο μεταπορεύεσθαι τὴν ἀρχὴν, δεδιότες, μὴ ταραχώδεις τινὲς ἄνθρωποι, τηλικαύτης ἐξουσίας λαβόμενοι, κακόν τι μέγα ἐξεργάσωνται. ἀγαπητῶς δὲ τοῦ δήμου τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ δεξαμένου, καὶ μετὰ πλείστης προθυμίας ἐπιψηφίσαντος, αὐτοὶ μὲν οἱ δέκα ἄνδρες προεῖπον τὸν τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸν, μετῄεσαν δὲ τὴν ἀρχὴν οἱ ἐντιμότατοί τε καὶ πρεσβύτατοι τῶν πατρικίων. ἔνθα δὴ πολὺς ὑπὸ πάντων ἐπαινούμενος ἦν ὁ τῆς τότε δεκαρχίας ἡγεμὼν Ἄππιος, καὶ πᾶς ὁ δημοτικὸς

ὄχλος ἐκεῖνον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἠξίου κατέχειν, ὡς οὐκ ἄλλου τινὸς ἄμεινον ἡγησαμένου. ὁ δ᾽ ἀναίνεσθαι μὲν προσεποιεῖτο κατ᾽ ἀρχάς, καὶ ἀπολύειν αὐτὸν ἠξίου λειτουργίας ὀχληρᾶς καὶ ἐπιφθόνου. τελευτῶν δ᾽, ὡς ἐλιπάρουν αὐτὸν ἅπαντες, αὐτός τε ὑπέμενε μετιέναι τὴν ἀρχὴν, καὶ τῶν συμπαραγγελλόντων τοὺς ἀρίστους αἰτιασάμενος, οὐχ ἡδέως πρὸς ἑαυτὸν ἔχειν διὰ τὸν φθόνον, τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις συνηγωνίζετο φανερῶς. ἀποδείκνυταί τε πάλιν ἐν ἀρχαιρεσίαις λοχίτισι νομοθέτης τὸ δεύτερον· σὺν δ᾽ αὐτῷ Κόϊντος μὲν Φάβιος, ὁ καλούμενος Οὐϊβολανὸς, ὁ τρὶς ὑπατεύσας, ἀνὴρ ἀνεπίληπτος εἰς τόδε χρόνου γενόμενος περὶ πᾶσαν ἀρετὴν· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων πατρικίων, οὓς αὐτὸς ἠσπάζετο, Μάρκος Κορνήλιος, Μάρκος Σέργιος, καὶ Λούκιος Μινύκιος, καὶ Τίτος Ἀντώνιος, καὶ Μάνιος Ῥαβολήϊος, ἄνδρες οὐ πάνυ ἐπιφανεῖς· ἐκ δὲ τῶν δημοτικῶν, Κόϊντος Ποιτέλλιος, καὶ Καίσων Δυΐλλιος, καὶ Σπόριος Ὄππιος. προσελήφθησαν γὰρ καὶ οὗτοι πρὸς τοῦ Ἀππίου, κολακείας ἕνεκα τῶν δημοτικῶν, διδάσκοντος, ὅτι δίκαιόν ἐστι, μιᾶς ἀρχῆς κατὰ πάντων ἀποδεικνυμένης, εἶναί τι καὶ τοῦ δήμου μέρος ἐν αὐτῇ. εὐδοκιμῶν δ᾽ ἐν ἅπασι τούτοις, καὶ δοκῶν κράτιστος εἶναι βασιλέων τε καὶ τῶν κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἡγησαμένων τῆς πόλεως, παραλαμβάνει πάλιν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἐπιόντα ἐνιαυτόν. ταῦτα κατ᾽ ἐκείνην ἐπράχθη τὴν δεκαρχίαν Ῥωμαίων, ἄλλο δ᾽ οὐδὲν, ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον.

Appius Claudius eiusque collegae iterum creati decemviri. XII Legum tabulae.

LIX. Ἐν δὲ τῷ κατόπιν ἔτει παραλαβόντες τὴν ὑπατικὴν ἐξουσίαν οἱ σὺν Ἀππίῳ Κλαυδίῳ δέκα ἄνδρες, Εἰδοῖς Μαΐαις· ἦγον δὲ τοὺς μῆνας κατὰ σελήνην, καὶ συνέπιπτεν εἰς τὰς εἰδοὺς ἡ πανσέληνος· πρῶτον μὲν ὅρκια τεμόντες ἀπόῤῥητα τῷ πλήθει, συνθήκας σφίσιν αὐτοῖς ἔθεντο περὶ μηθενὸς ἀλλήλοις ἐναντιοῦσθαι, ὅ τι δ᾽ ἂν εἷς ἐξ αὐτῶν δικαιώσῃ, τοῦτο ἅπαντες ἡγεῖσθαι κύριον, τήν τ᾽ ἀρχὴν καθέξειν διὰ βίου, καὶ μηδένα παρήσειν ἕτερον ἐπὶ τὰ πράγματα, ἰσότιμοί τε ἅπαντες ἔσεσθαι, καὶ τὴν αὐτὴν ἕξειν δυναστείαν, βουλῆς μὲν, ἢ δήμου ψηφίσμασι σπανίως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα χρώμενοι, τὰ δὲ πλεῖστα ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν ἐξουσίας ποιοῦντες. ἐνστάσης δὲ τῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ παραλαβεῖν αὐτοὺς ἔδει τὴν ἀρχὴν, τοῖς θεοῖς προθύσαντες, ἅπερ ἦν νόμος· ἱερὰν δὲ ταύτην ἄγουσι Ῥωμαῖοι τὴν ἡμέραν, καὶ πάντες μάλιστα ὀττεύονται μήτ᾽ ἀκοῦσαι μηθὲν ἀηδὲς ἐν αὐτῇ, μήτ᾽ ἰδεῖν· ἕωθεν εὐθὺς ἐξῄεσαν. οἱ δέκα τὰ παράσημα πάντα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἅπαντες ἐπαγόμενοι. ὁ δὲ δῆμος, ὡς ἔμαθεν αὐτοὺς οὐκέτι φυλάττοντας τὸ δημοτικὸν ἐκεῖνο καὶ μέτριον σχῆμα τῆς ἡγεμονίας, οὐδὲ διαμειβομένους τὰ παράσημα τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ὡς πρότερον, εἰς πολλὴν ἦλθε δυσθυμίαν καὶ κατήφειαν. ἐφόβουν δ᾽ οἱ προσηρτημένοι ταῖς δέσμαις τῶν ῥάβδων πελέκεις, οὓς ἔφερον οἱ προηγούμενοι

τῶν ἀνδρῶν ἑκάστου δώδεκα ὄντες, ἀναστέλλοντες ἐκ τῶν στενωπῶν πληγαῖς τὸν ὄχλον, ὃ ἐπὶ τῶν βασιλέων ἐγίνετο πρότερον, κατελύθη γὰρ εὐθὺς τὸ ἔθος τοῦτο μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν μονάρχων ὑπ᾽ ἀνδρὸς δημοτικοῦ Ποπλίου Οὐαλερίου τὴν ἐκείνων ἐξουσίαν μεταλαβόντος. ᾧ πάντες οἱ μετ᾽ ἐκεῖνον ὕπατοι, καλοῦ πράγματος δόξαντι ἄρξαι, τὰ ὅμοια πράττοντες, οὐκέτι ταῖς δέσμαις τῶν ῥάβδων προσήρτων τοὺς πελέκεις, ὅτι μὴ κατὰ τὰς στρατείας καὶ τὰς ἄλλας ἐξόδους τὰς ἐκ τῆς πόλεως. πόλεμον δ᾽ ἐξάγοντες ὑπερόριον, ἢ τῶν ὑπηκόων πράγματα ἐπισκεπτόμενοι, τότε καὶ τοὺς πελέκεις ταῖς ῥάβδοις προσελάμβανον, ἵνα τὸ τῆς ὄψεως φοβερόν, ὡς κατ᾽ ἐχθρῶν, ἢ δούλων γινόμενον, ἥκιστα φαίνηται τοῖς πολίταις ἐπαχθές.

LX. Τοῦτο δὴ θεασαμένοις ἅπασιν, ὃ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σημεῖον ἐλογίζετο εἶναι, πολὺ παρειστήκει δέος, ὥσπερ ἔφην, ἀπολωλεκέναι νομίζουσι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ δέκα βασιλεῖς ἀνθ᾽ ἑνὸς ἑλομένοις. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον καταπληξάμενοι τοὺς ὄχλους οἱ δέκα ἄνδρες; καὶ γνόντες, ὅτι δεῖ φόβῳ τὸ λοιπὸν ἄρχειν, ἑταιρείαν ἕκαστοι συνῆγον, ἐπιλεγόμενοι τοὺς θρασυτάτους τῶν νέων, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ἐπιτηδειοτάτους. τὸ μὲν οὖν ἐκ τῶν ἀπόρων καὶ ταπεινῶν ταῖς τύχαις τοὺς πλείους φανῆναι τυραννικῆς κόλακας ἐξουσίας, τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἀλλαξαμένους τὰς αὐτῶν ὠφελείας, οὔτε παράδοξον, οὔτ᾽ ἀνέλπιστον ἦν· τὸ δὲ καὶ ἐκ τῶν πατρικίων εὑρεθῆναι συχνοὺς ἔχοντάς τι καὶ ἐπὶ πλούτῳ καὶ

ἐπ᾽ εὐγενείᾳ μέγα φρονεῖν, τοὺς ὑπομείναντας συγκαταλύειν τοῖς δεκαδάρχοις τὴν τῆς πατρίδος ἐλευθερίαν, τοῦτο θαυμαστὸν ἅπασιν εἶναι δοκεῖ, οἳ πάσαις δουλεύοντες ἡδοναῖς, ὁπόσαι πεφύκασιν ἀνθρώπων κρατεῖν, κατὰ πολλὴν ἄδειαν ἦρχον τῆς πόλεως, βουλὴν μὲν, ἢ δῆμον, ἐν οὐδεμιᾷ μερίδι τιθέμενοι, πάντων δ᾽ αὐτοὶ νομοθέται τε καὶ δικασταὶ γινόμενοι, πολλοὺς μὲν ἀποκτιννύντες τῶν πολιτῶν, πολλοὺς δ᾽ ἀφαιρούμενοι τὰς οὐσίας ἀδίκως. ἵνα δ᾽ αὐτοῖς εὐπρεπῶς τὰ γινόμενα ἔχῃ, παράνομα καὶ δεινὰ ὄντα, ὡς δὴ σὺν τῷ δικαίῳ πραττόμενα, δικαστήρια ἐφ᾽ ἑκάστῳ χρήματι ἀπεδίδοσαν· ἦσαν δ᾽ οἵ τε κατήγοροι ὑπ᾽ αὐτῶν ἐκείνων ἐκ τῶν συγκατασκευαζόντων τὴν τυραννίδα ὑποπεμπόμενοι, καὶ δικαστήρια ἐκ τῶν ἑταίρων ἀποδεικνύμενα, οἳ διημείβοντο ἀλλήλοις καταχαριζόμενοι τὰς δίκας. πολλὰ δὲ τῶν ἐγκλημάτων, καὶ οὐ τὰ ἐλαχίστου ἄξια, ἐφ᾽ ἑαυτῶν οἱ δέκα ἔκρινον· ὥστ᾽ ἠναγκάζοντο οἱ μειονεκτοῦντες τῷ δικαίῳ, προσνέμειν ἑαυτοὺς ταῖς ἑταιρίαις, ἐπειδὴ τὸ ἀσφαλὲς οὐκ ἐνῆν αὐτοῖς ἄλλως ἔχειν. καὶ ἐγένετο σὺν χρόνῳ πλεῖον τοῦ ὑγιαίνοντος τὸ διεφθαρμένον καὶ νοσοῦν ἐν τῇ πόλει. οὐδὲ γὰρ ἠξίουν ἐντὸς τείχους μένειν, οἷς τὰ πραττόμενα ὑπὸ τῶν δεκαδάρχων ἀνιαρὰ ἦν, ἀλλ᾽ ἀνεχώρουν εἰς τοὺς ἀγροὺς, τὸν τῶν ἀρχαιρεσιῶν σκοποῦντες χρόνον, ὡς ἀποθησομένων τῶν δέκα ἀνδρῶν τὰς δυναστείας, ὅταν τὸν ἐνιαύσιον ἐκτελέσωσι χρόνον, καὶ ἀποδειξόντων ἑτέρας ἀρχάς. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄππιον τοὺς λοιποὺς συγγράψαντες νόμους ἐν

δέλτοις δυσὶ, καὶ ταύτας ταῖς πρότερον ἐξενεχθείσαις προσέθηκαν· ἐν αἷς καὶ ὅδε ὁ νόμος ἦν, „μὴ „ἐξεῖναι τοῖς πατρικίοις πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἐπι„γαμίας συνάψαι," δι' οὐδὲν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἕτερον, ἢ τὸ μὴ συνελθεῖν εἰς ὁμόνοιαν τὰ ἔθνη γάμων ἐπαλλαγαῖς καὶ οἰκειοτήτων κοινωνίᾳ συγκερασθέντα. ὡς δὲ καὶ ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐπέστη χρόνος, πολλὰ χαίρειν φράσαντες τοῖς τε πατρίοις ἐθισμοῖς, καὶ τοῖς νεωστὶ συγγραφεῖσι νόμοις, οὔτε βουλῆς ψήφισμα ποιησάσης, οὔτε δήμου, διέμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

LXI. Μετὰ δὲ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ὀγδοηκοστὴ καὶ τρίτη, ἣν ἐνίκα στάδιον Κρίσων Ἱμεραῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίσκου, τὴν δὲ ὑπατικὴν ἐξουσίαν κατεῖχεν ἐν Ῥώμῃ Ἄππιος μὲν Κλαύδιος τρίτον ἔτος ἡγούμενος τῆς δεκαδαρχίας κατὰ τὸ ἑξῆς· οἱ δὲ σὺν αὐτῷ τὴν παρελθόντα ἐνιαυτὸν ἄρξαντες, δεύτερον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας ἔμενον.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ·
ΡΩΜΑΙΚΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

Superioris anni decemviri, cum in magistratu permanerent, ob immodicam tyrannidem imperio privantur.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τρίτης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Κρίσων Ἱμεραῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίσκου, καταλύουσι Ῥωμαῖοι τὴν τῶν δέκα ἀρχὴν, ἔτη τρία τῶν κοινῶν ἐπιμεληθεῖσαν. ὃν δὲ τρόπον ἐπεχείρησαν ἐῤῥιζωμένην ἤδη τὴν δυναστείαν ἐξελεῖν, καὶ τίνων ἀνδρῶν ἡγησαμένων τῆς ἐλευθερίας, καὶ διὰ ποίας αἰτίας καὶ προφάσεις, ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβὼν πειράσομαι διελθεῖν· ἀναγκαίας ὑπολαμβάνων εἶναι καὶ καλὰς τὰς τοιαύτας μαθήσεις ἅπα-

σι μὲν, ὡς εἰπεῖν, ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ, ὅσοι περὶ τὴν φιλόσοφον θεωρίαν, καὶ περὶ τὰς πολιτικὰς διατρίβουσι πράξεις. τοῖς τε γὰρ πολλοῖς οὐκ ἀπαρκεῖ τοῦτο μόνον ἐκ τῆς ἱστορίας παραλαβεῖν, ὅτι τὸν Περσικὸν πόλεμον· ἵν' ἐπὶ τούτου ποιήσωμαι τὸν λόγον· ἐνίκησαν Ἀθηναῖοί τε καὶ Λακεδαιμόνιοι, δυσὶ ναυμαχίαις καὶ πεζομαχίᾳ μιᾷ καταγωνισάμενοι τὸν βάρβαρον τριακοσίας ἄγοντα μυριάδας αὐτοῖς συμμάχοις οὐ πλείους ὄντες ἕνδεκα μυριάδων· ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους, ἐν οἷς αἱ πράξεις ἐγένοντο, βούλονται παρὰ τῆς ἱστορίας μαθεῖν, καὶ τὰς αἰτίας ἀκοῦσαι, δι' ἃς τὰ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα ἔργα ἐπετέλεσαν, καὶ τίνες ἦσαν οἱ τῶν στρατοπέδων ἡγεμόνες, τῶν τε βαρβαρικῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, ἱστορῆσαι, καὶ μηδενὸς, ὡς εἰπεῖν, ἀνήκοοι γενέσθαι τῶν συντελεσθέντων περὶ τοὺς ἀγῶνας. ἥδεται γὰρ ἡ διάνοια παντὸς ἀνθρώπου χειραγωγουμένη διὰ τῶν λόγων ἐπὶ τὰ ἔργα, καὶ μὴ μόνον ἀκούουσα τῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ τὰ πραττόμενα ὁρῶσα. οὐδέ γ' ὅταν πολιτικὰς ἀκούσωσι πράξεις, ἀρκοῦνται τὸ κεφάλαιον αὐτὸ καὶ τὸ πέρας τῶν πραγμάτων μαθόντες, ὅτι συνεχώρησαν Ἀθηναῖοι Λακεδαιμονίοις, τείχη τε καθελεῖν τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ ναῦς διατεμεῖν, καὶ φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν εἰσαγαγεῖν, καὶ ἀντὶ τῆς πατρίου δημοκρατίας ὀλιγαρχίαν τῶν κοινῶν ἀποδεῖξαι κυρίαν, οὔτε πρὸς αὐτοὺς ἀγῶνα ἀράμενοι. ἀλλ' εὐθὺς ἀξιοῦσι, καὶ τίνες ἦσαν αἱ κατασχοῦσαι τὴν πόλιν ἀνάγκαι, δι' ἃς ταῦτα τὰ δεινὰ καὶ σχέτλια ὑπέμεινε, καὶ τί

νες οἱ πείσαντες αὐτοὺς λόγοι, καὶ ὑπὸ τίνων ῥηθέντες ἀνδρῶν, καὶ πάντα, ὅσα παρακολουθεῖ τοῖς πράγμασι, διδαχθῆναι. τοῖς δὲ πολιτικοῖς ἀνδράσιν, ἐν οἷς ἔγωγε τίθεμαι καὶ τοὺς φιλοσόφους, ὅσοι μὴ λόγων, ἀλλ' ἔργων καλῶν ἄσκησιν ἡγοῦνται τὴν φιλοσοφίαν, τὸ μὲν ἥδεσθαι τῇ παντελεῖ θεωρίᾳ τῶν παρακολουθούντων τοῖς πράγμασι, κοινὸν ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὑπάρχει· χωρὶς δὲ τῆς ἡδονῆς περιγίνεται τὸ περὶ τοὺς ἀναγκαίους καιροὺς μεγάλα τὰς πόλεις ἐκ τῆς τοιαύτης ἐμπειρίας ὠφελεῖν, καὶ ἄγειν αὐτὰς ἑκούσας ἐπὶ τὰ συμφέροντα διὰ τοῦ λόγου. ῥᾶστα γὰρ οἱ ἄνθρωποι τά τ' ὠφελοῦντα καὶ βλάπτοντα καταμανθάνουσιν, ὅταν ἐπὶ παραδειγμάτων ταῦτα πολλῶν ὁρῶσι, καὶ τοῖς ἐπὶ ταῦτα παρακαλοῦσιν αὐτοὺς φρόνησιν μαρτυροῦσι, καὶ πολλὴν σοφίαν. διὰ ταύτας δή μοι τὰς αἰτίας ἔδοξεν ἅπαντα ἀκριβῶς διελθεῖν τὰ γενόμενα περὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ὀλιγαρχίας, ὅσα δὴ καὶ λόγου τυχεῖν ἄξια ἡγοῦμαι. ποιήσομαι δὲ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον, οὐκ ἀπὸ τῶν τελευταίων ἀρξάμενος, ἃ δοκεῖ τοῖς πολλοῖς αἴτια γενέσθαι μόνα τῆς ἐλευθερίας, λέγω δὴ τῶν περὶ τὴν παρθένον ἁμαρτηθέντων Ἀππίῳ, διὰ τὸν ἔρωτα· προσθήκη γὰρ αὕτη γε, καὶ τελευταία τῆς ὀργῆς τῶν δημοτῶν αἰτία, μυρίων τῶν ἄλλων προηγησαμένων· ἀλλ' ἀφ' ὧν ἤρξατο πρῶτον ἡ πόλις ὑπὸ τῆς δεκαρχίας ὑβρίζεσθαι, ταῦτα πρῶτον ἐρῶ, καὶ διέξειμι πάσας ἐφεξῆς τὰς ἐν τῇ τότε καταστάσει γενηθείσας παρανομίας.

II. Πρώτη μὲν οὖν δόξασα γενέσθαι τοῦ κατὰ τῆς ὀλιγαρχίας μίσους πρόφασις, ὅτι συνύφηναν τὴν δευτέραν ἀρχὴν τῇ προτέρᾳ, δήμου τε ὑπεριδόντες, καὶ βουλῆς καταφρονήσαντες. ἔπειθ᾽ ὅτι τοὺς χαριεστάτους Ῥωμαίων, οἷς οὐ κατὰ γνώμην τὰ πραττόμενα ὑπ᾽ αὐτῶν ἦν, οὓς μὲν ἐξήλαυνον ἐκ τῆς πόλεως, αἰτίας ἐπιφέροντες ψευδεῖς καὶ δεινάς, οὓς δ᾽ ἀπεκτίννυσαν· κατηγόρους τ᾽ αὐτοῖς ὑποπέμποντες ἐκ τῶν ἰδίων ἑταίρων, καὶ τὰς δίκας ταύτας αὐτοὶ δικάζοντες· μάλιστα δ᾽ ὅτι τοῖς θρασυτάτοις τῶν νέων, οὓς εἶχον ἕκαστοι περὶ αὐτούς, ἐφῆκαν ἄγειν καὶ φέρειν τὰ τῶν ἐναντιουμένων τῇ πολιτείᾳ. οἱ δ᾽, ὥσπερ ἁλούσης πολέμῳ κατὰ κράτος τῆς πατρίδος, οὐ τὰ χρήματα μόνον ἀφῃροῦντο τοὺς νόμῳ κτησαμένους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς γαμετὰς αὐτῶν τὰς εὐμόρφους παρηνόμουν, καὶ εἰς θυγατέρας ἐπιγάμους καθύβριζον, καὶ πληγὰς τοῖς ἀγανακτοῦσιν, ὥσπερ ἀνδραπόδοις, ἐδίδοσαν· καὶ παρεσκεύασαν, ὅσοις ἀφόρητα εἶναι τὰ γινόμενα ἐδόκει, καταλιπόντας τὴν πατρίδα, γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις, εἰς τὰς πλησίον ἐξοικίζεσθαι πόλεις, ὑποδεχομένων αὐτοὺς Λατίνων μέν, διὰ τὸ συγγενές· Ἑρνίκων δέ, διὰ τὴν ἔναγχος γενομένην αὐτοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἰσοπολιτείαν. ὥσθ᾽, ὅπερ εἰκὸς ἦν, τελευτῶντες αὐτοὶ κατελείφθησαν οἱ φιλοτύραννοι, καὶ οἷς μηδεμία τῶν κοινῶν φροντὶς ἦν. οὔτε γὰρ οἱ πατρίκιοι διέμενον ἐν τῇ πόλει, θωπεύειν μὲν οὐκ ἀξιοῦντες τοὺς ἡγεμόνας, ἐναντιοῦσθαι δὲ τοῖς πραττομένοις ἀδυνατοῦντες· οὔθ᾽ οἱ καταγραφέντες εἰς τὸ

βουλευτικὸν συνέδριον, οὓς ἐπάναγκες ἔδει παρεῖναι ταῖς ἀρχαῖς· ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ πλείους ἀνασκευασάμενοι πανοικεσίᾳ, καὶ τὰς οἰκίας ἐρήμους ἀφέντες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον. τοῖς δ' ὀλιγαρχικοῖς καθ' ἡδονὴν αἱ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ἐγίνοντο φυγαὶ, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἕνεκα, μάλιστα δὲ, ὅτι τοῖς ἀκολάστοις τῶν νέων πολὺ τὸ αὔθαδες προσεγίνετο, μηδ' ὄψει δυναμένοις ἰδεῖν, οἷς ἔμελλον ἀσελγῆ πράττοντες αἰσχύνεσθαι.

III. Ἐρημουμένης δὲ τοῦ κρείττονος μέρους τῆς πόλεως, καὶ τὸ ἐλεύθερον ἅπαν ἀπολωλεκυίας, ἀφορμὴν κρατίστην ὑπολαβόντες Αἰκανοὶ πολέμῳ κρατηθέντες ὑπ' αὐτῆς, τάς τε ὕβρεις, ἃς ὑβρίσθησαν, ἀποτίσασθαι, καὶ τὰ ἀπολωλότα ἀναλαβεῖν, ὡς νοσούσης διὰ τὴν ὀλιγαρχίαν τῆς πόλεως, καὶ οὔτε συστῆναι, οὔθ' ὁμονοῆσαι, οὔτ' ἀντιλαβέσθαι τῶν κοινῶν ἔτι δυνησομένης, παρασκευασάμενοι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, ἐλαύνουσιν ἐπ' αὐτὴν στρατεύμασι μεγάλοις. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Σαβῖνοι ἐμβαλόντες εἰς τὴν ὁμοτέρμονα, καὶ πολλῆς λείας γενόμενοι ἐγκρατεῖς, φόνον τ' ἐργασάμενοι πολὺν τοῦ γεωργικοῦ πλήθους, ἐν Ἠρήτῳ κατεστρατοπέδευσαν· διέστηκε δ' ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἡ πόλις αὕτη στάδια τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν, πλησίον οὖσα Τιβέρεως ποταμοῦ. Αἰκανοὶ δ' εἰς τὴν Τουσκλάνων γῆν ἐμβαλόντες, ὅμορον οὖσαν σφίσι, καὶ πολλὰ δῃώσαντες αὐτῆς, ἐν Ἀλγιδῷ πόλει τίθενται τὸν χάρακα. ὡς δ' ἤκουσαν οἱ δέκα τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον, τεταραγμένοι συνεκάλουν τὰς ἑταιρείας,

καὶ μετὰ τούτων, ὅ τι χρὴ πράττειν, ἐσκόπουν. τὸ μὲν οὖν ὑπερόριον ἀποστέλλειν στρατιὰν, καὶ μὴ περιμένειν, ἕως ἐπ᾽ αὐτὴν ἔλθωσι τὴν πόλιν αἱ τῶν πολεμίων δυνάμεις, ἅπασιν ἐδόκει. παρεῖχε δ᾽ αὐτοῖς πολλὴν ἀπορίαν, πρῶτον μὲν, εἰ πάντας Ῥωμαίους ἐπὶ τὰ ὅπλα ἀκτέον, καὶ τοὺς ἀπεχθανομένους τῇ πολιτείᾳ· ἔπειθ᾽ ὁποίαν τινὰ δεήσει τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν ποιήσασθαι, πότερον αὐθάδη καὶ μισοπόνηρον, οἵαν ἔθος ἦν ποιεῖσθαι τοῖς τε βασιλεῦσι καὶ τοῖς ὑπάτοις· ἢ φιλάνθρωπον καὶ μέτριον. ἐδόκει τ᾽ αὐτοῖς οὐδ᾽ ἐκεῖνο μικρᾶς ζητήσεως ἄξιον εἶναι, τί τὸ κυρῶσον ἔσται τὴν περὶ τοῦ πολέμου γνώμην, καὶ τὴν στρατολογίαν ψηφιούμενον· πότερα τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς, ἢ τὸ δημοτικὸν πλῆθος· ἢ τούτων μὲν οὐδέτερον, ἐπεὶ δι᾽ ὑποψίας ἦν αὐτοῖς ἑκάτερον, αὐτοὶ δὲ σφίσιν αὐτοῖς οἱ δέκα. τέλος δ᾽ οὖν πολλὰ βουλευσάμενοι, τὴν βουλὴν ἔγνωσαν συγκαλεῖν, καὶ ποιεῖν, ὅπως τόν τε πόλεμον αὐτοῖς ἐκείνη ψηφιεῖται, καὶ τὴν τοῦ στρατοῦ καταγραφὴν ἐπιτρέψει ποιήσασθαι. εἰ γὰρ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου κυρωθείη τούτων ἑκάτερον, πρῶτον μὲν εὐπειθεῖς ἔσεσθαι πάντας ὑπελάμβανον, ἄλλως τε καὶ τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας καταλυομένης, ᾗ μόνῃ κατὰ νόμους ἐξῆν ἐναντιοῦσθαι τοῖς ὑπὸ τῶν δυναστῶν ἐπιταττομένοις· ἔπειτ᾽ αὐτοὶ, εἴ τι δόξειαν ὑπηρετοῦντες τῇ βουλῇ, καὶ τὰ κυρωθέντα ὑπ᾽ ἐκείνης πράττοντες κατὰ νόμους ἀνειληφέναι τὴν ἐξουσίαν τοῦ πολέμου.

Decemviri, senatu de externis bellis convocato, prius intestinum bellum experiuntur.

IV. *Ταῦτα βουλευσάμενοι, καὶ παρασκευάσαντες ἐκ τῶν ἰδίων ἑταίρων καὶ συγγενῶν τοὺς ἀγορεύσοντας ἐν τῷ συνεδρίῳ τὰς συμφερούσας αὐτοῖς γνώμας, καὶ τοῖς μὴ ταὐτὰ προαιρουμένοις ἐναντιωσομένους, προῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ παραστησάμενοι τὸν κήρυκα, τοὺς βουλεύσοντας ἐξ ὀνόματος καλεῖν ἐκέλευον. ὑπήκουε δ' αὐτοῖς τῶν μετρίων οὐδείς. πολλάκις δὲ τοῦ κήρυκος βοῶντος, καὶ παριόντος οὐδενὸς, εἰ μὴ τῶν κολακευόντων τὴν ὀλιγαρχίαν, ἐν οἷς ἦν τὸ κάκιστον τῆς ὀλιγαρχίας μέρος· οἱ μὲν τότ' ὄντες κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐθαύμαζον, εἰ περὶ μηδενὸς πώποτε συγκαλέσαντες τὴν βουλὴν, τότε πρῶτον ἔγνωσαν, ὅτι καὶ συνέδριον ἦν τι παρὰ Ῥωμαίοις ἀγαθῶν ἀνδρῶν, οὓς ἔδει περὶ τῶν κοινῶν σκοπεῖν. οἱ δὲ καὶ ταῦθ' ὁρῶντες, ἐπεχείρησαν μὲν ἐκ τῶν οἰκιῶν τοὺς βουλευτὰς ἄγειν· πυθόμενοι δὲ τὰς πλείους ἐρήμους ἀφειμένας, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἀνεβάλοντο. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ πέμποντες ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς, ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἐκάλουν. πληρωθέντος δὲ τοῦ συνεδρίου, προελθὼν Ἄππιος, ὁ τῆς δεκαρχίας ἡγεμὼν, ἀπήγγελλεν, ὅτι διχόθεν, ἀπό τ' Αἰκανῶν καὶ Σαβίνων, ἐπάγεται τῇ Ῥώμῃ πόλεμος· καὶ διεξῆλθε λόγον ἐκ πολλῆς συγκείμενον ἐπιμελείας· οὗ τέλος ἦν, ψηφίσασθαι στρατοῦ καταγραφὴν, καὶ διὰ τάχους ποιῆσαι τὴν ἔξοδον, ὡς οὐ διδόντος ἀναστροφὴν τοῦ καιροῦ. ταῦτα δ' αὐτοῦ*

λέγοντος, ἀνίσταται Λούκιος Οὐαλέριος, ἐπωνυμίαν Ποτῖτος, ἀνὴρ μεγαλόφρων ἐπὶ τοῖς προγόνοις· πατὴρ μὲν γὰρ αὐτῷ Οὐαλέριος ἦν, ὁ τὸν Σαβῖνον Ἑρδώνιον ἐκπολιορκήσας κατέχοντα τὸ Καπιτώλιον, καὶ τὸ μὲν φρούριον ἀνακτησάμενος, αὐτὸς δ' ἐκ τῆς μάχης ἀποθανών· πάππος δὲ πρὸς πατρὸς Ποπλικόλας ὁ τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν, καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν καταστησάμενος. παριόντα δ' αὐτὸν ἔτι καταμαθὼν Ἄππιος, καὶ καθ' ἑαυτοῦ τι λέξειν ἐλπίσας· „Οὐχ οὗτος ὁ τόπος, εἶπεν, ὦ Οὐαλέριε, σὸς, „οὐδὲ προσήκει σοι νῦν λέγειν· ἀλλ' ὅταν οἵδε οἱ „πρεσβύτεροι καὶ τιμιώτεροί σου γνώμην ἀγορεύ-„σωσι, τότε καὶ σὺ κληθεὶς ἐρεῖς, ὅ τι σοι δοκεῖ. „νῦν δὲ σιώπα, καὶ κάθησο." „Ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ „τούτων, ἔφησεν ὁ Οὐαλέριος, ἀνέστηκα ἐρῶν, ἀλλ' „ὑπὲρ ἄλλων μειζόνων τε καὶ ἀναγκαιοτέρων, ὑπὲρ „ὧν οἴομαι δεῖν πρῶτον ἀκοῦσαι τὴν βουλήν. εἴσον-„ται δ' ἐξ ὧν ἂν ἀκούσωσιν οὗτοι, πότερα ταῦτ' „ἐστὶν ἀναγκαιότερα τοῖς κοινοῖς, ὑπὲρ ὧν ὑμεῖς „αὐτοὺς συγκεκλήκατε, ἢ τὰ ὑπ' ἐμοῦ λεχθησόμενα. „ἀλλὰ μή με ἀποστέρει λόγου, βουλευτὴν ὄντα, καὶ „Οὐαλέριον, καὶ περὶ σωτηρίας τῆς πόλεως λέγειν „βουλόμενον. ἐὰν δὲ φυλάττῃς τὴν συνήθη πρὸς „ἅπαντας αὐθάδειαν, δημάρχους μὲν ποίους ἐπικα-„λέσομαι; καταλέλυται γὰρ ἡ τῶν κατισχυομένων „πολιτῶν βοήθεια ὑφ' ὑμῶν. καίτοι τίνος ἔλαττον „τοῦτο κακοῦ, ὅτε Οὐαλέριος ὢν Ποτῖτος, ὡς εἷς „τῶν ἐλαχίστων, οὐκ ἔχω τὸ ἴσον, ἀλλὰ δημαρχικῆς „ἐξουσίας δέομαι; οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ τῆς ἀρχῆς ἐκεί-

νης ἀπεστερήμεθα, ὑμᾶς τοὺς ἅμα τούτῳ παρειληφότας καὶ τὴν ἐκείνης ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς, καὶ „δυναστεύοντας τῆς πόλεως, ἅπαντας καλῶ· καὶ οὐκ „ἀγνοῶ μὲν, ὅτι διὰ κενῆς τοῦτο ποιῶ, φανερὰν δὲ „γενέσθαι βουλόμενος ἅπασι τὴν συνωμοσίαν ὑμῶν, „ὅτι συγκεχύκατε τὰ τῆς πόλεως, καὶ μίαν ἅπαντες „γνώμην ἔχετε· μᾶλλον δέ σε μόνον ἐπικαλοῦμαι, „Φάβιε Βιβολανὲ Κόϊντε, τὸν ἐπὶ ταῖς τρισὶν ὑπατείαις κοσμούμενον, εἰ τὸν αὐτὸν νοῦν ἔχεις ἔτι. „ἀλλ' ἀνίστασο, καὶ βοήθει τοῖς κατισχυομένοις „εἰς σὲ γὰρ ἀποβλέπει τὸ συνέδριον."

V. Ὡς δὲ ταῦτ' εἶπε Λούκιος Οὐαλέριος, ὁ Φάβιος ἐκάθητο ὑπ' αἰσχύνης, οὐδὲν ἀποκρινόμενος. Ἄππιος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ δέκα πάντες ἀναπηδήσαντες, ἐκώλυον αὐτὸν λέγειν. Θορύβου δὲ πολλοῦ κατασχόντος τὸ συνέδριον, καὶ τῶν μὲν πλείστων ἀγανακτούντων, τῶν δ' ἐκ τῆς ἑταιρείας ὀρθῶς λέγειν αὐτοὺς ἡγουμένων, ἀνίσταται Μάρκος Ὁράτιος, ὁ Βαρβάτος ἐπικληθεὶς, ἀπόγονος Ὁρατίου τοῦ συνυπατεύσαντος Ποπλίῳ Οὐαλερίῳ Ποπλικόλᾳ, μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων· ἀνὴρ καὶ τὰ πολεμικὰ δεινὸς, καὶ λέγειν οὐκ ἀδύνατος, Οὐαλερίῳ δ' ἐκ παλαιοῦ φίλος· ὃς οὐκέτι κατασχὼν τὴν χολὴν, ἔφησε· „Θᾶττον μὲ ἀναγκάσεις, Ἄππιε, τοὺς „χαλινοὺς διαῤῥῆξαι, οὐκέτι μετριάζοντες, ἀλλὰ τὸν „Ταρκύνιον ἐκεῖνον ἐνδυόμενοι, οἵ γ' οὐδὲ λόγου „τυχεῖν ἐᾶτε τοὺς περὶ σωτηρίας τῶν κοινῶν βουλομένους λέγειν. πότερον ὑμῶν ἐξελήλυθεν ἐκ τῆς „διανοίας, ὅτι σώζονται μὲν οἱ Οὐαλερίων ἀπόγονοι

„τῶν ἐξελασάντων τὴν τυραννίδα, λείπεται δὲ δια-„δοχὴ τῆς Ὁρατίων οἰκίας, οἷς πάτριόν ἐστιν, ὁμό-„σε χωρεῖν τοῖς καταδουλουμένοις τὴν πατρίδα, καὶ „μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ μόνοις; ἢ τοσαύτην κατεγνώ-„κατε καὶ ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ἀνανδρίαν, „ὥστ᾽ ἀγαπήσειν, ἐάν τις ἐᾷ ζῆν ἡμᾶς ὁπωσδήποτε, „ὑπὲρ ἐλευθερίας δὲ καὶ παῤῥησίας μήτ᾽ ἐρεῖν, μήτε „πράσσειν μηθέν; ἢ μεθύετε τῷ μεγέθει τῆς ἐξου-„σίας; ὑμεῖς Οὐαλερίου λόγον ἀφελεῖσθε, ἢ τῶν ἄλ-„λων τινὸς βουλευτῶν, τίνες ὄντες, ἢ ποίαν ἀρχὴν „ἔχοντες νόμιμον; οὐκ εἰς ἐνιαυτὸν ἀπεδείχθητε „τῶν κοινῶν προστάται; οὐ παρῴχηκεν ὁ τῆς ἀρχῆς „ὑμῶν χρόνος; οὐκ ἰδιῶται τῷ νόμῳ γεγόνατε; „ταῦτα εἰς τὸν δῆμον βουλεύεσθε ἐξενεγκεῖν. τί γὰρ „δὴ καὶ τὸ κωλύον ἔσται τὸν βουλόμενον ἡμῶν τὴν „ἐκκλησίαν συγκαλεῖν, καὶ τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν, ἣν „παρὰ τοὺς νόμους ἔχετε, κατηγορεῖν; ἀνάδοτε τοῖς „πολίταις ψῆφον ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου, πότερα δεῖ „μένειν τὴν δεκαρχίαν ὑμῶν, ἢ τὰς πατρίους πάλιν „ἀποδείκνυσθαι ἀρχάς· καὶ εἰ τοῦτο μανεὶς ὁ δῆμος „ὑπομενεῖ, πάλιν τὴν αὐτὴν κατάστασιν ἔχετε. καὶ „εἰ κωλύετε λέγειν, ὁπόσα βούλεταί τις λέγειν ὑπὲρ „τῆς πατρίδος, καὶ εἰ δίκαια ταῦτα δόξωσιν. ἄξιοι „γὰρ ἂν εἴημεν καὶ ταῦτα καὶ ἔτι χείρονα τούτων „πάσχειν, ἐφ᾽ ὑμῶν γενόμενοι, καὶ ῥυπαίνοντες „αἰσχρῷ βίῳ τὰς ἑαυτῶν τε καὶ τῶν προγόνων „ἀρετάς.“

VI. Ἔτι δ᾽ αὐτοῦ λέγοντος, οἱ δέκα περιΐστανται κεκραγότες, καὶ τὴν δημαρχικὴν ἐπανασείοντες

ἐξουσίαν, καὶ ῥίψειν αὐτὸν ἀπειλοῦντες κατὰ τῆς πέτρας, εἰ μὴ σιωπήσει. ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἀνέκραγον, ὡς καταλυομένης σφῶν τῆς ἐλευθερίας· καὶ μεστὸν ἦν ἀγανακτήσεώς τε καὶ θορύβου τὸ συνέδριον. τοῖς μέντοι δέκα μετέμελεν εὐθέως τῆς τε κωλύσεως τοῦ λέγειν, καὶ τῆς ἀπειλῆς, ὡς ἠρεθισμένην εἶδον ἐπὶ τῷ πράγματι τὴν βουλήν· ἔπειτα προελθὼν ἐξ αὐτῶν Ἄππιος, καὶ δεηθεὶς τῶν θορυβούντων, βραχὺν ἐπισχεῖν χρόνον, ἐπειδὴ κατέστειλε τὸ ταραττόμενον αὐτῶν· „Οὐδένα ὑμῶν, εἶπεν, ἀποστεροῦμεν, ὦ „ἄνδρες βουλευταὶ, λόγου, ὃς ἂν ἐν τῷ προσήκοντι „καιρῷ λέγῃ· τοὺς δ᾽ ἐπιπολάζοντας, καὶ πρὶν ἢ „κληθῆναι προεξανισταμένους, εἴργομεν. μηδὲν οὖν „ἀγανακτεῖτε. καὶ γὰρ Ὁρατίῳ, καὶ Οὐαλερίῳ, καὶ „παντὶ ἄλλῳ γνώμην ἀγορεύειν ἐν τῷ ἑαυτοῦ τόπῳ, „κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐθισμὸν καὶ κόσμον, ἀποδώσο„μεν, ἐάν γε περὶ ὧν βουλευσόμενοι συνεληλύθατε, „περὶ τούτων λέγωσι, καὶ μηδὲν ἔξω. ἐὰν δὲ δημα„γωγῶσιν ὑμᾶς, καὶ διαστασιάζωσι τὴν πόλιν, τὰ „μηδὲν πρὸς τὸ πρᾶγμα δημηγοροῦντες, τότε τὴν „ἐξουσίαν τοῦ κωλύειν τοὺς ἀκοσμοῦντας, ὦ Μάρκε „Ὁράτιε, παρὰ τοῦ δήμου λαβόντες ἔχομεν, ὅτε „ἡμῖν καὶ τὴν τῶν ὑπάτων καὶ τὴν τῶν δημάρχων „ἀρχὴν ἐψηφίσαντο· καὶ ὁ χρόνος αὐτῆς οὔπω „παρελήλυθεν, ὥσπέρ σοι δοκεῖ. οὐ γὰρ εἰς ἐνιαυ„τὸν ἀπεδείχθημεν, οὐδ᾽ εἰς ἄλλον τινὰ χρόνον „ὡρισμένον, ἀλλ᾽ ἕως ἂν καταστησώμεθα πᾶσαν „τὴν νομοθεσίαν. συντελέσαντες οὖν, ὅσα κατὰ „νοῦν ἔχομεν, καὶ κυρώσαντες τοὺς λοιποὺς νόμους,

„τότ' ἀποθησόμεθα τὴν ἀρχὴν, καὶ λόγον τῶν πε-„πραγμένων τοῖς βουλομένοις ὑμῶν ὑφέξομεν. τέως „δ' οὐδὲν ἐλαττώσομεν οὐδὲ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας, „οὐδὲ τῆς δημαρχικῆς. περὶ δὲ τοῦ πολέμου, τίνα „χρὴ τρόπον ὡς τάχιστα καὶ κάλλιστα τοὺς ἐχθροὺς „ἀμύνασθαι, γνώμας ἀξιῶ παριόντας ὑμᾶς λέγειν, „πρῶτον μὲν, ὥσπερ ἐστὶ σύνηθες καὶ πρέπον ὑμῖν, „τοὺς πρεσβυτέρους· ἔπειτα τοὺς μέσους· τελευ-„ταίους δὲ τοὺς νεωτάτους."

Claudii ad Appium decemvirum oratio.

VII. Ταῦτ' εἰπὼν, πρῶτον μὲν ἐκάλει τὸν ἑαυτοῦ θεῖον, Γάϊον Κλαύδιον. ὁ δ', ἀναστὰς, τοιαύτην διέθετο δημηγορίαν· „Ἐπειδή με πρῶτον γνώ-„μην ἀποφαίνεσθαι ἀξιοῖ Ἄππιος, ὦ βουλὴ, τιμῶν „διὰ τὸ συγγενὲς, ὥσπερ αὐτῷ προσήκει, καὶ δεῖ με, „ἃ φρονῶ περὶ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ „Σαβίνους εἰπεῖν, πρὶν ἀποδείξασθαι τὴν ἐμαυτοῦ „διάνοιαν, ἐκεῖνο βουλοίμην ἂν ὑμᾶς ἐξετάσαι, τί-„σιν ἐπαρθέντες ἐλπίσιν Αἰκανοὶ καὶ Σαβῖνοι πό-„λεμον ἐπενεγκεῖν ἐτόλμησαν ἡμῖν, καὶ τὴν χώραν „ἐπιόντες λεηλατεῖν, οἱ τέως ἀγαπῶντες, καὶ τοῖς „θεοῖς πολλὴν χάριν εἰδότες, εἴ τις αὐτοὺς εἴα τὴν „ἑαυτῶν ἔχειν ἀσφαλῶς. ἐὰν γὰρ τοῦτο μάθητε, καὶ „τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς αὐτοὺς, ἥτις „ἔσται κρατίστη, μαθήσεσθε. ἐκεῖνοι τοίνυν ἀκού-„σαντες, ὅτι σεσάλευται καὶ νοσεῖ τὸ πάτριον ἡμῶν „πολίτευμα ἐκ πολλοῦ, καὶ τοῖς προεστηκόσι τῶν „κοινῶν οὔτε ὁ δῆμος εὔνους ἐστὶν, οὔτε οἱ πατρί-

„κιοι· καὶ οὐ μάτην ἀκούσαντες· τὸ γὰρ ἀληθὲς „οὕτως ἔχει· τὰς δ' αἰτίας ἐπισταμένοις ὑμῖν οὐδὲν „δέομαι λέγειν· ὑπέλαβον, εἴ τις ἔξωθεν ἡμᾶς κατά- „σχοι πόλεμος, ἅμα τοῖς ἐντὸς τείχους κακοῖς, καὶ „δόξειε ταῖς ἀρχαῖς δύναμιν ἐξάγειν τὴν προπολε- „μήσουσαν τῆς γῆς, οὔτε τοὺς πολίτας ἐπὶ τὸν „στρατιωτικὸν ὅρκον ἅπαντας ἥξειν ἐκ προθυμίας, „ὡς πρότερον, ἀπεχθῶς διακειμένους πρὸς τὰς ἀρχάς· „οὔτε τοὺς ἡγεμόνας ταῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίαις „χρήσεσθαι κατὰ τῶν μὴ παραγενομένων, δεδοικό- „τας, μή τι μεῖζον ἐργάσωνται κακόν· τοὺς δέ γε „ὑπακούσαντας, καὶ τὰ ὅπλα λαβόντας, ἢ κατα- „λείψειν τὰ σημεῖα, ἢ παραμένοντας ἐθελοκακήσειν „ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ὧν οὐδὲν ἔξω τοῦ εἰκότος ἤλπισαν. „ὅταν μὲν γὰρ ὁμονοοῦσα πόλις ἅπτηται πολέμου, „καὶ τὸ αὐτὸ συμφέρον ἅπασι φαίνηται, τοῖς τ' „ἄρχουσι καὶ τοῖς ἀρχομένοις, μετὰ προθυμίας „ἅπαντες ἐπὶ τὰ δεινὰ χωροῦσι, καὶ οὔτε πόνον, „οὔτε κίνδυνον οὐδένα ὀκνοῦσιν. ὅταν δὲ νοσοῦσα „ἐν αὑτῇ, πρὶν ἢ τὰ ἔνδον καταστήσασθαι, τοῖς „ὑπαιθρίοις ὁμόσε χωρῇ πολέμοις, καὶ παραστῇ τῷ „μὲν πλήθει λογισμὸς, ὅτι οὐχ ὑπὲρ οἰκείων ἀγα- „θῶν κακοπαθοῦσιν, ἀλλ' ἵνα βεβαιότερον αὐτῶν „ἕτεροι ἄρχωσι· τοῖς δ' ἡγεμόσιν, ὅτι πολέμιον „ἔχουσιν οὐχ ἧττον τοῦ ἀντιπάλου τὸ οἰκεῖον· „νοσεῖ τἄλλα, καὶ πᾶσα ἱκανὴ δύναμις τὰ τοιαῦτα „στρατεύματα καταγωνίσασθαι καὶ φθεῖραι.

VIII. „Ταῦτά ἐστιν, ὦ βουλή, τὰ Σαβίνων τε „καὶ Αἰκανῶν ἐνθυμήματα, οἷς πεπιστευκότες ἐμβε-

„βλήκασιν ἡμῶν εἰς τὴν γῆν. ἐὰν μὲν οὖν ἀγα„νακτήσαντες τῷ καταφρονεῖσθαι πρὸς αὐτῶν „ἐπαρθέντων, ὡς ἔχομεν ὀργῆς, δύναμιν ἐξαγαγεῖν „ἐπ᾽ αὐτοὺς ψηφισώμεθα, δέδοικα, μὴ ταῦθ᾽ ἡμῖν, „ἃ προὔλαβον ἐκεῖνοι, συμβῇ, μᾶλλον δ᾽ εὖ οἶδα „συμβησόμενα. ἐὰν δὲ τὰ πρῶτα καὶ ἀναγκαιότατα „καταστησώμεθα· ταῦτα δ᾽ ἐστὶν, ἥ τε εὐκοσμία „τοῦ πλήθους, καὶ τὸ πᾶσι ταὐτὰ συμφέροντα „φαίνεσθαι· ἐξελάσαντες μὲν ἐκ τῆς πόλεως τὴν νῦν „ἐπιχωριάζουσαν ὕβριν καὶ πλεονεξίαν, ἀποδόντες „δὲ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τῇ πολιτείᾳ· πτήξαντες οἱ „νῦν θρασεῖς, καὶ τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐκ τῶν χειρῶν, „ἥξουσιν ὡς ἡμᾶς οὐκ εἰς μακρὰν, τάς τε βλάβας „ὠθούμενοι, καὶ περὶ διαλλαγῶν διαλεξόμενοι, „ὑπάρξει τε ἡμῖν ὃ πάντες ἂν εὔξαιντο οἱ νοῦν ἔχον„τες, χωρὶς ὅπλων διαπεπολεμηκέναι τὸν πρὸς αὐ„τοὺς πόλεμον. ταῦτα δὴ λογισαμένους ἡμᾶς οἴομαι „δεῖν τὴν μὲν ὑπὲρ τοῦ πολέμου βουλὴν, ἐπειδὴ „ταραχωδῶς ἡμῖν ἔχει τὰ ἐντὸς τείχους, ἐᾶσαι κατὰ „τὸ παρὸν, ὑπὲρ ὁμονοίας δὲ καὶ κόσμου πολιτικοῦ „προθεῖναι τῷ βουλομένῳ λέγειν. οὐ γὰρ ἐξεγένετο „ἡμῖν, πρὶν εἰς τοῦτον καταστῆναι τὸν πόλεμον, „ὑπὸ τῆσδε τῆς ἀρχῆς κληθεῖσι σκοπεῖν περὶ τῶν ἐν „τῇ πόλει πραγμάτων, οὕτως ἐχόντων, καὶ εἴ τι μὴ „καλῶς ἔχει τῶν γινομένων, διαγνῶναι. πολλῆς γὰρ „ἂν ἐπιτιμήσεως ἄξιος ἦν, εἴ τις ἐκεῖνον ἀφεὶς τὸν „καιρὸν, ἐν τούτῳ λέγειν ὑπὲρ ἄλλων ἠξίου· οὐδ᾽ „ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν βεβαίως, ὅτι τοῦτον ὑπερβαλό„μενοι τὸν καιρὸν, ὡς οὐκ ἐπιτήδειον, ἑτέρου δυνη-

„σόμεθα τυχεῖν ἐπιτηδειοτέρου. εἰ γὰρ ἐκ τῶν γεγο-
„νότων τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι βούλεταί τις εἰκάζειν,
„πολὺς ὁ μετὰ τοῦτον ἔσται χρόνος, ἐν ᾧ περὶ οὐ-
„δενὸς τῶν κοινῶν συνελευσόμεθα βουλευσόμενοι.

IX. „Ἀξιῶ δὲ ὑμᾶς, Ἄππιε, τοὺς προεστηκότας
„τῆς πόλεως, καὶ τὸ κοινὸν ἁπάντων συμφέρον,
„οὐχὶ τὸ ὑμῖν αὐτοῖς ἰδίᾳ λυσιτελοῦν, ὀφείλοντας
„σκοπεῖν, ἐάν τι τῶν ἀληθῶν μετὰ παῤῥησίας, ἀλλὰ
„μὴ καθ' ἡδονὰς τὰς ὑμετέρας λέγω, μή μοι διὰ
„τοῦτ' ἀπεχθάνεσθαι, ἐνθυμουμένους, ὅτι οὐκ ἐπὶ
„λοιδορίᾳ καὶ προπηλακισμῷ τῆς ἀρχῆς ὑμῶν ποιή-
„σομαι τοὺς λόγους, ἀλλ' ἵνα, δείξας, ἐν οἵῳ κλύ-
„δωνι τὰ πράγματα σαλεύει τῆς πόλεως, τὴν σωτη-
„ρίαν καὶ ἐπανόρθωσιν αὐτῶν, ἥτις ἔσται, φράσω.
„ἅπασι μὲν γὰρ ἴσως, ὅσοις τῇ πατρίδι μέλει τοῦ
„καλῶς ἔχειν, ἀναγκαῖός ἐστιν ὁ περὶ τῶν κοινῇ
„συμφερόντων λόγος, μάλιστα δ' ἐμοί. πρῶτον μὲν
„γάρ, ὅτι γνώμης ἄρχειν ἠξίωμαι, διὰ τιμήν·
„αἰσχύνη δὲ καὶ μωρία πολλὴ, πρῶτον ἀναστάντα
„μὴ οὐχ, ἃ δεῖ πρῶτον ἐπανορθώσασθαι, λέγειν.
„ἔπειθ' ὅτι συμβέβηκεν ὄντι θείῳ πρὸς πατρὸς Ἀπ-
„πίου τοῦ προεστηκότος τῆς δεκαρχίας, ἥδεσθαί τε
„πάντων μάλιστα, ὅταν εὖ τὰ κοινὰ ὑπ' αὐτῶν
„ἐπιτροπεύηται, καὶ ἀνιᾶσθαι παντὸς ὁτουδήτινος
„μᾶλλον, ὅταν μὴ καλῶς. πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι πο-
„λιτείας διαδέδεγμαι προαίρεσιν ἐκ προγόνων, τὰ
„κοινὰ συμφέροντα πρὸ τῶν οἰκείων λυσιτελῶν αἱ-
„ρεῖσθαι, καὶ μηδένα κίνδυνον ἴδιον ὑπολογίζεσθαι·
„ἣν οὐκ ἂν προδοίην ἑκὼν· εἶναι δέ μοι ταύτην τοῖ

„βίου προαιρεῖσιν, καὶ οὐκ ἂν καταισχύναιμι τὰς „ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν ἀρετάς. περὶ μὲν οὖν τῆς „καθεστώσης πολιτείας, ὅτι πονηρῶς ἡμῖν ἔχει, καὶ „δυσχεραίνουσιν ὀλίγου δεῖν πάντες αὐτῇ, μέγιστον „ἡμῖν γενέσθω τεκμήριον. πάντες οἱ τὰ κοινὰ διοι-„κοῦντες, ὃ μόνον οὐδ' ἀγνοεῖν ἔξεστιν ὑμῖν, ὅτι „φεύγουσιν ἐκ τῆς πόλεως ὁσημέραι, καταλιπόντες „τὰς πατρικὰς ἑστίας, οἱ χαριέστατοι τῶν δημοτι-„κῶν, οἱ μὲν εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις, ἅμα γυ-„ναιξὶ καὶ τέκνοις, μετατιθέμενοι τὰς οἰκήσεις, οἱ δ' „εἰς τοὺς πλεῖστον ἀπέχοντας τῆς πόλεως ἀγρούς. „καὶ οὐδὲ τῶν πατρικίων πολλοὶ τὰς κατ' ἄστυ „ποιοῦνται διατριβὰς, ὡς πρότερον, ἀλλὰ καὶ τού-„των οἱ πλείους τὸν βίον ἔχουσιν ἐν τοῖς ἀγροῖς. „καὶ τί δεῖ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν, ὅτε καὶ τῶν βου-„λευτῶν ὀλίγοι μέν τινες κατὰ συγγένειαν, ἢ φιλίαν, „προσήκοντες ὑμῖν, ὑπομένουσιν ἐντὸς τείχους, οἱ „δ' ἄλλοι τὴν ἐρημίαν ποθεινοτέραν ἡγοῦνται τῆς „πατρίδος; ὅτε γοῦν ἐδέησεν ὑμῖν καλέσαι τὴν βου-„λὴν, ἐκ τῶν ἀγρῶν καθ' ἕνα καλούμενοι συνῆλθον, „οἷς πάτριον ἦν, ἅμα ταῖς ἀρχαῖς διὰ φυλακῆς „ἔχειν τὴν πατρίδα, καὶ μηδενὸς ἀπολείπεσθαι τῶν „κοινῶν. ἆρ' οὖν τἀγαθὰ φεύγοντας ὑπολαμβάνετε „ἀνθρώπους καταλιπεῖν τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, ἢ τὰ „κακά; ἐγὼ μὲν γὰρ οἴομαι τὰ κακά. καίτοι τίνος „ἔλαττον οἴεσθ' εἶναι κακοῦ πόλει, (καὶ ταῦτα τῇ „Ῥωμαίων, ἣ πολλῶν οἰκείων δεῖ σωμάτων, εἰ μέλ-„λει βεβαίως καθέξειν τὴν τῶν προσοίκων ἀρχὴν,) „τὸ καταλείπεσθαι μὲν ὑπὸ τῶν δημοτικῶν, ἐρημοῦ-

„σθαι δ' ὑπὸ τῶν πατρικίων, οὔτε πολέμου κατασχόντος αὐτὴν, οὔτε νόσου λοιμικῆς, οὔτ' ἄλλης θεηλάτου συμφορᾶς οὐδεμιᾶς;

X. „Βούλεσθε οὖν ἀκοῦσαι, τίνες εἰσὶν αἱ βιαζόμεναι τοὺς ἀνθρώπους καταλιπεῖν αἰτίαι ἱερὰ, καὶ τάφους προγόνων, καὶ ἐξερημοῦν ἐφέστια καὶ κτήσεις πατέρων, καὶ πᾶσαν ἡγεῖσθαι γῆν ἀναγκαιοτέραν τῆς πατρίδος; οὐ γὰρ ἄτερ αἰτίας ταῦθ' οὕτως ἔχει. ἐγὼ δὴ φράσω πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι. κατηγορίαι γίνονται τῆς ἀρχῆς ὑμῶν, Ἄππιε, πολλαὶ, καὶ παρὰ πολλῶν· εἰ μὲν ἀληθεῖς, ἢ ψευδεῖς, οὐδὲν δέομαι ζητεῖν ἐν τῷ παρόντι· γίνονται δ' οὖν ὅμως. οὐδὲν εἰπεῖν ἔξω τῶν ὑμετέρων ἑταίρων, οἰκείως τοῖς παροῦσιν ἔχει πράγμασιν. οἱ μέν γ' ἀγαθοὶ καὶ ἐξ ἀγαθῶν, οἷς προσῆκεν ἱερᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, καὶ τὰς ἄλλας καρποῦσθαι τιμὰς, ἃς οἱ πατέρες αὐτῶν ἐκαρποῦντο, ἄχθονται τούτων ἀπελαυνόμενοι, δι' ὑμᾶς τὰς προγονικὰς ἀξιώσεις ἀπολωλεκότες. οἱ δὲ τὴν διὰ μέσου τάξιν ἔχοντες ἐν τῇ πόλει, καὶ τὴν ἀπράγμονα διώκοντες ἡσυχίαν, χρημάτων τ' ἀδίκους ἁρπαγὰς ἐγκαλοῦσιν ὑμῖν, καὶ προπηλακισμοὺς εἰς γαμετὰς ὀδύρονται γυναῖκας, καὶ παροινίας εἰς θυγατέρας ἐπιγάμους, καὶ ἄλλας ὕβρεις πολλὰς καὶ χαλεπάς. τὸ δὲ πενέστατον τοῦ δημοτικοῦ μέρος οὔτ' ἀρχαιρεσιῶν ἔτι κύριον γινόμενον, οὔτε ψηφηφοριῶν, οὔτ' εἰς ἐκκλησίαν καλούμενον, οὔτ' ἄλλης πολιτικῆς φιλανθρωπίας μεταλαμβάνον οὐδεμιᾶς, διὰ ταῦ-

„τα πάνθ᾽ ὑμᾶς μισεῖ, καὶ τυραννίδα καλεῖ τὴν ἀρ-„χὴν ὑμῶν.

XI. „Πῶς οὖν ἐπανορθώσετε ταῦτα, καὶ „παύσεσθε δι᾽ αἰτίας παρὰ τοῖς πολίταις ὄντες; τοῦ-„το γάρ ἐσθ᾽ ὑπόλοιπον εἰπεῖν. εἰ, προβούλευμα „τοῦ συνεδρίου ποιήσαντος, ἀποδοίητε τῷ δήμῳ „διαγνῶναι, πότερον αὐτῷ δοκεῖ, πάλιν ὑπάτους τ᾽ „ἀποδεικνύναι, καὶ δημάρχους, καὶ τὰς ἄλλας ἀρ-„χὰς τὰς πατρίους· ἢ μένειν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πολιτείας „ἐάν τε γὰρ ἀγαπῶσι Ῥωμαῖοι πάντες ὀλιγαρχού-„μενοι, καὶ μένειν ὑμᾶς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας „ψηφίσωνται, κατὰ νόμον ἕξετε, καὶ οὐ βίᾳ, τὴν „ἀρχήν· ἐάν τε ὑπάτους πάλιν αἱρεῖσθαι βουλη-„θῶσι, καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς, ὡς πρότερον, ἀποθή-„σεσθε νόμῳ τὴν ἐξουσίαν, καὶ οὐ δόξετε ἄρχειν „ἀκόντων τῶν ἴσων· τοῦτο μὲν γὰρ τυραννικόν· τὸ „δὲ παρ᾽ ἑκόντων τὰς ἀρχὰς λαμβάνειν, ἀριστο-„κρατικόν. τοῦ δὲ πολιτεύματος τούτου πρῶτον „οἴομαι δεῖν ἄρξαι σε, καὶ παῦσαι τὴν ὑπό σου „κατασταθεῖσαν ὀλιγαρχίαν, Ἄππιε, λυσιτελῆ γέ „ποτε ἡμῖν γενόμενον, νῦν δ᾽ ἐπαχθῆ. ἃ δ᾽ ἐκ τοῦ „πεισθῆναί μοι, καὶ ἀποθέσθαι τὴν ἐπίφθονον „ἐξουσίαν ταύτην, κερδανεῖς, ἄκουσον. ἐὰν μὲν ὅλον „ὑμῶν τὸ ἀρχεῖον ἐπὶ τῆς αὐτῆς γένηται προαιρέ-„σεως, διά σε πάντες ὑπολήψονται, τὸν ἄρξαντα, „καὶ τούτους γεγενῆσθαι χρηστούς· ἐὰν δ᾽ οὗτοι „φιλοχωρῶσιν ἐπὶ τῇ παρανόμῳ δυναστείᾳ, σοὶ „μὲν ἅπαντες εἴσονται τὴν χάριν, ὅτι μόνος ἐβου-„λήθης δίκαια ποιεῖν· τοὺς δὲ μὴ θέλοντας σὺν

„αἰσχύνῃ καὶ μεγάλῃ βλάβῃ παύσουσι τῆς ἀρχῆς. „ὁμολογίας δὲ καὶ πίστεις ἀποῤῥήτους εἴ τινας ἀλ„λήλοις δεδώκατε, θεοὺς ἐγγυητὰς ποιησάμενοι· „τάχα γάρ τι καὶ τοιοῦτον ὑμῖν πέπρακται· φυ„λαττομένας μὲν ἀνοσίους εἶναι νόμιζε, ὡς κατὰ „πολιτῶν καὶ πατρίδος· καταλυομένας δ' εὐσεβεῖς· „θεοὶ γὰρ ἐπὶ καλαῖς καὶ δικαίαις παραλαμβάνεσθαι „φιλοῦσιν ὁμολογίαις, οὐκ ἐπ' αἰσχραῖς καὶ ἀδίκοις.

XII. „Εἰ δὲ διὰ φόβον ἐχθρῶν ὀκνεῖς ἀποθέ„σθαι τὴν ἀρχὴν, μή σοι κίνδυνοί τινες ἐξ αὐτῶν „ἐπαχθῶσι, καὶ δίκας ἀναγκασθῇς ὑπέχειν τῶν πε„πραγμένων, οὐκ ὀρθῶς δέδοικας. οὐδὲ γὰρ οὕτω „μικρόθυμος, οὐδ' ἀχάριστος ἔσται ὁ Ῥωμαίων δῆ„μος, ὥστε τῶν μὲν ἁμαρτημάτων σου μεμνῆσθαι, „τῶν δ' εὐεργεσιῶν ἐπιλελῆσθαι, ἀλλ' ἀντιπαρεξε„τάζων τὰ νῦν ἀγαθὰ τοῖς πάλαι κακοῖς, ἐκεῖνα „μὲν ἡγήσεται συγγνώμης ἄξια, ταῦτα δ' ἐπαίνων. „ὑπάρξει δέ σοι καὶ τῶν πρὸ τῆς ὀλιγαρχίας ἔργων „πολλῶν καὶ καλῶν ὄντων ὑπομιμνήσκειν τὸν δῆ„μον, καὶ τὴν ὑπὲρ ἐκείνων χάριν εἰς βοήθειαν καὶ „σωτηρίαν ἀπαιτεῖν, ἀπολογίαις τε χρῆσθαι πρὸς „τὰ κατηγορήματα πολλαῖς· τοῦτο μὲν, ὡς οὐκ „αὐτὸς ἥμαρτες, ἀλλὰ τῶν ἄλλων τις, ἀγνοοῦντός „σου· τοῦτο δ', ὡς οὐχ ἱκανὸς ἦσθα τὸν πράττον„τα κωλύειν, ἰσότιμον ὄντα· τοῦτο δ', ὡς ἑτέρου „τινὸς ἔργου χρησίμου χάριν ἠναγκάσθης ἀβούλη„τόν τι ὑπομεῖναι. πολὺς γὰρ ἂν εἴη λόγος, εἰ πά„σας βουλοίμην ἐξαριθμεῖσθαι τὰς ἀπολογίας. καὶ „οἷς μηδὲν ἀπολόγημα ὑπάρχει, μήτε δίκαιον, μήτ'

„ἐπιεικὲς, ὁμολογοῦντες καὶ παραιτούμενοι, πραΰ-
„νουσι τὰς τῶν ἠδικημένων ὀργάς, οἱ μὲν εἰς ἄνοιαν
„ἡλικίας καταφεύγοντες· οἱ δ' εἰς πονηρῶν ἀνθρώ-
„πων ὁμιλίας· οἱ δ' εἰς μέγεθος ἀρχῆς· οἱ δ' εἰς
„τὴν ἅπαντας πλανῶσάν τοὺς ἀνθρωπίνους λογι-
„σμοὺς τύχην. ἐγώ σοι τῆς ἀρχῆς ἀποστάντι ὑπ-
„ισχνοῦμαι πάντων ἀμνηστίαν ὑπάρξειν τῶν ἡμαρ-
„τημένων, καὶ διαλλαγὰς πρὸς τὸν δῆμον ὡς ἐν κα-
„κοῖς εὐπρεπεῖς.

XIII. „Ἀλλὰ δέδοικα, μὴ πρόφασις μὲν οὐκ
„ἀληθὴς ὁ κίνδυνος ᾖ τοῦ μὴ παραχωρεῖν τῆς ἀρ-
„χῆς· μυρίοις γοῦν ὑπῆρξε τυραννίδας ἀποθεμέ-
„νοις, μηδὲν δεινὸν ὑπὸ τῶν πολιτῶν παθεῖν· αἱ
„δ' ἀληθεῖς ὦσιν αἰτίαι, φιλοτιμία κενὴ τὴν εἰκόνα
„τοῦ καλοῦ τῆς δόξης διώκουσα, καὶ πόθος ἡδο-
„νῶν ὀλεθρίων, ἃς οἱ τυραννικοὶ φέρουσι βίοι. εἰ
„δὲ βούλει μὴ τὰ εἴδωλα καὶ τὰς σκιὰς τῶν τιμῶν
„καὶ τῶν εὐπαθειῶν διώκειν, ἀλλ' αὐτὰς καρποῦ-
„σθαι τὰς ἀληθεῖς τιμάς, ἀπόδος τὴν ἀριστοκρα-
„τίαν τῇ πατρίδι, καὶ τιμὰς λάμβανε παρὰ τῶν
„ἴσων, καὶ ζήλου τύγχανε παρὰ τῶν ἐπιγινομένων,
„καὶ κλέος ἀθάνατον ἀντὶ τοῦ θνητοῦ σώματος
„κατάλιπε τοῖς ἐγγόνοις. αὗται γάρ εἰσι βέβαιοι καὶ
„ἀληθεῖς τιμαὶ καὶ ἀναφαίρετοι χάριτες καὶ ἀμετα-
„μέλητοι. τρέφε τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῆς
„πατρίδος ἡδόμενος, ὧν οὐκ ἐλαχίστη μοῖρα δόξεις
„γεγονέναι, δυναστείαν βαρεῖαν αὐτῆς ἀφελόμενος.
„ποίησαι δὲ τούτων παραδείγματα τοὺς προγόνους,
„ἐνθυμηθείς, ὅτι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οὐδεὶς ἐπε-

„θύμησεν ἐξουσίας δεσποτικῆς, οὐδὲ ταῖς ἐπονειδί-„στοις τοῦ σώματος ἐδούλευσεν ἡδοναῖς. τοιγάρτοι „καὶ ζῶσιν αὐτοῖς ὑπῆρχε τιμᾶσθαι, καὶ τελευτή-„σασιν ὑπὸ τῶν ἐπιγινομένων ἐπαινεῖσθαι. μαρτυ-„ρεῖται γὰρ παρὰ πάντων αὐτοῖς, ὅτι τῆς ἀριστο-„κρατίας, ἣν ἐκβαλοῦσα τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν ἡ πό-„λις κατεστήσατο, βεβαιότατοι φύλακες ἐγένοντο. „καὶ μηδὲ τῶν σεαυτοῦ λαμπροτάτων λόγων τε καὶ „πράξεων ἐπιλανθάνου. καλαὶ γὰρ αἱ πρῶταί σου „τῶν πολιτικῶν ἔργων ὑποθέσεις ἐγένοντο, καὶ με-„γάλας ὑπέγραψαν ἡμῖν ἀρετῆς ἐλπίδας· αἷς ἀκο-„λούθως καὶ τὰ λοιπὰ πράττειν σε ἀξιοῦμεν. ἀνα-„χώρει δὴ πάλιν εἰς τὴν σεαυτοῦ φύσιν, Ἄππιε „τέκνον, καὶ γίνου τῇ προαιρέσει τῶν πολιτευμά-„των μὴ τυραννικὸς, ἀλλ᾽ ἀριστοκρατικός· καὶ „φεῦγε τοὺς πρὸς ἡδονὴν ὁμιλοῦντας, δι᾽ οὓς ἐξέβης „τῶν χρηστῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ παρεπλάγχθης „τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ. οὐ γὰρ ἔχει λόγον, ὑφ᾽ ὧν ἂν „γένηταί τις ἐξ ἀγαθοῦ κακὸς, ὑπὸ τούτων πάλιν „αὐτὸν ἐκ πονηροῦ γενέσθαι χρηστόν.

XIV. „Ταῦτά σοι πολλάκις ἐβουλήθην ἐκθέ-„σθαι, μόνος μόνῳ εἰς λόγους παραγενόμενος, καὶ „τὰ μὲν ὡς ἀγνοοῦντα διδάξαι, τὰ δ᾽ ὡς ἁμαρτά-„νοντα νουθετῆσαι· καὶ παρεγενόμην εἰς τὴν οἰ-„κίαν οὐχ ἅπαξ, ἀπήλασαν δέ με οἱ σοὶ παῖδες, „πρὸς τὸν οἰκεῖον οὐ σχολὴν ἄγειν σε λέγοντες, ἀλλ᾽ „ἕτερά τινα πράττειν ἀναγκαιότερα· εἰ δή τι σοι „τῆς πρὸς τὸ γένος εὐσεβείας ἀναγκαιότερον ἦν. „τάχα δ᾽ οὐχ ὑπό σου κελευσθέντες οἱ παῖδες, ἀλλ᾽

„ἀφ' ἑαυτῶν γνόντες, διέκλεισάν με τῆς εἰσόδου. „καὶ βουλοίμην οὕτω τἀληθὲς ἔχειν. τὸ πρᾶγμα δή „με ἠνάγκασε τοῦτο διαλεχθῆναι ἐν τῷ συνεδρίῳ „πρός σε περὶ ὧν ἐβουλόμην, ἐπειδὴ μόνῳ πρὸς „μόνον οὐκ ἐξεγένετο. καιρὸν δ' ἔχει πάντοτε λέ„γεσθαι τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα, παρ' ἀνθρώποις „μᾶλλον, Ἄππιε, ἢ μηδαμῆ. ἀποδεδωκὼς δέ σοι „τὰ τοῦ γένους ὀφειλήματα, μαρτύρομαι θεοὺς, „ὧν ἱερὰ καὶ βωμοὺς κοιναῖς θυσίαις γεραίρομεν „οἱ τῆς Ἀππίου γενεᾶς διάδοχοι· καὶ προγόνων δαί„μονας, οἷς μετὰ θεοὺς δευτέρας τιμὰς καὶ χάριτας „ἀποδίδομεν κοινάς· ὑπὲρ ἅπαντας δὲ δὴ τούτους, „γῆν, ἣ κατέχει τὸν σὸν μὲν πατέρα, ἐμὸν δ' ἀδελ„φὸν, ὅτι σοι παρέσχημαι ψυχήν τε καὶ φωνὴν τὴν „ἐμαυτοῦ τὰ κράτιστα βουλευομένην, καὶ ἐπανορ„θῶν τὰς ἀγνοίας σου κατὰ δύναμιν τὴν ἐμὴν, ἀξιῶ „σε μὴ τοῖς κακοῖς ἰᾶσθαι τὰ κακὰ, μηδὲ τῶν „πλεόνων ὀρεγόμενον καὶ τὰ παρόντα ἀπολέσαι, „μηδ', ἵνα τῶν ἴσων τε καὶ κρειττόνων ἄρχῃς, ὑπὸ „τῶν ἡττόνων τε καὶ κακιόνων ἄρχεσθαι. πολλὰ „καὶ περὶ πολλῶν ἔτι σοι λέγειν βουλόμενος, ὀκνῶ. „εἰ μὲν γὰρ ἐπὶ τὰ κρείττω βουλεύματα ὁ θεὸς ἄγει „σε, καὶ πλείω ταῦτα τῶν ἱκανῶν εἴρηκα· εἰ δ' „ἐπὶ τὰ χείρω, διακενῆς καὶ τὰ λοιπὰ ἐρῶ. ἔχετε, „ὦ βουλὴ, καὶ ὑμεῖς οἱ προεστηκότες τῆς πόλεως, „τὴν ἐμὴν γνώμην, καὶ περὶ τοῦ πολέμου τῆς κατα„λύσεως, καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει θορύβων τῆς „ἐπανορθώσεως. εἰ δέ τις ἕτερα τούτων κρείττω „ἐρεῖ, τὰ βέλτιστα νικάτω."

XV. Τοιαῦτ' εἰπόντος Κλαυδίου, καὶ πολλὴν ἐλπίδα τῷ συνεδρίῳ παρασχόντος, ὡς ἀποθησομένων τῶν δέκα τὴν ἀρχὴν, Ἄππιος μὲν πρὸς ταῦτα οὐδὲν ἠξίωσεν εἰπεῖν· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ὀλιγαρχικῶν προελθὼν Κορνήλιος Μάρκος· „Ἡμεῖς μὲν, ἔφη-„σεν, ὦ Κλαύδιε, περὶ τῶν ἰδίων συμφερόντων „αὐτοὶ διαγνωσόμεθα, τῆς σῆς οὐδὲν δεόμενοι βου„λῆς. καὶ γὰρ ἡλικίας ἐν τῇ φρονιμωτάτῃ ἐσμὲν „ὥστε μηδὲν τῶν διαφερόντων ἀγνοεῖν· καὶ φίλων „οὐ σπανίζομεν, οἷς, ἐάν τι δέῃ, συμβούλοις χρη„σόμεθα. παῦσαι δὴ πρᾶγμα ποιῶν ἄωρον, ἀνὴρ „πρεσβύτερος, οὐ δεομένοις συμβουλῆς γνώμας ἀπο„δεικνύμενος. τῷ Ἀππίῳ δ' εἴ τι βούλει παραινεῖν, „ἢ λοιδορεῖσθαι· τοῦτο γὰρ ἀληθέστερον· ὅταν „ἐξέλθῃς ἐκ τοῦ συνεδρίου, λοιδορήσῃ. νῦν δ' „ὑπὲρ τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους πολέμου, „περὶ οὗ κέκλησαι γνώμην ἀποδειξόμενος, ὅ τι σοι „φαίνεται λέγε, καὶ παῦσαι τὰ ἔξω τοῦ πράγματος „φλυαρῶν.“ Μετὰ τοῦτον ἀνίσταται πάλιν ὁ Κλαύδιος κατηφὴς, καὶ μεστοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων, καί φησιν· „Ἄππιος μὲν οὐδ' ἀπο„κρίσεως ἄξιον ἡγεῖταί με, ὦ βουλὴ, τὸν ἑαυτοῦ „θεῖον, ἐναντίον ὑμῶν· ἀλλ' ὥσπερ τὴν οἰκίαν τὴν „ἰδίαν ἀπέκλεισέ μοι, καὶ τουτὶ τὸ συνέδριον ἄβα„τον ὅσονπερ ἐφ' ἑαυτῷ ποιεῖ. εἰ δὲ χρὴ τἀληθὲς „λέγειν, καὶ ἐκ τῆς πόλεως ἐξελαύνομαι. οὐκέτι „γὰρ αὐτὸν ὀρθοῖς ὄμμασι δυναίμην ὁρᾶν, ἀνάξιον „γεγονότα τῶν προγόνων, καὶ τυραννικὴν ἐζηλω„κότα παρανομίαν· ἀλλ' ἀνασκευασάμενος ἅπαν-

„τα τὰ ἐμὰ, καὶ τοὺς ἐμοὺς, εἰς Σαβίνους ἄπειμι, „πόλιν οἰκήσων Ῥήγιλλον, ἐξ ἧς τὸ γένος ἡμῶν ἐστι, „καὶ μενῶ τὸν λοιπὸν ἐκεῖ χρόνον, ἕως ἂν οὗτοι κατ- „έχωσι τὴν καλὴν ταύτην ἀρχήν. ἐπειδὰν δ', οἷα „μαντεύομαι, περὶ τὴν δεκαρχίαν γενήσηται· γε- „νήσεται δ' οὐκ εἰς μακράν· τότε παρέσομαι. καὶ „τὰ μὲν ὑπὲρ ἐμοῦ τοσαῦτα. περὶ δὲ τοῦ πολέμου „ταύτην ὑμῖν, ὦ βουλὴ, γνώμην ἀποδείκνυμι, μη- „δὲν ψηφίζεσθαι περὶ μηδενὸς πράγματος, ἕως ἂν „ἀποδειχθῶσιν αἱ ἀρχαί." Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ πο- λὺν ἐκ τοῦ συνεδρίου κινήσας ἔπαινον ἐπὶ τῷ γεν- ναίῳ καὶ φιλελευθερίῳ τῆς γνώμης, ἐκάθισε. μετὰ δὲ τοῦτον ἀναστὰς Λούκιος Κοΐντιος ὁ καλούμενος Κικιννάτος, καὶ Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Λούκιος Λουκρήτιος, καὶ πάντες ἑξῆς οἱ πρωτεύον- τες τοῦ συνεδρίου, τῇ Κλαυδίου γνώμῃ προσε- τίθεντο.

XVI. Ἐφ' ᾧ διαταραχθέντες οἱ περὶ τὸν Ἄππιον, ἐβουλεύσαντο μηκέτι καθ' ἡλικίαν καὶ βουλῆς ἀξίω- σιν συμβούλους καλεῖν, ἀλλὰ κατ' οἰκειότητα, καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἑταιρίαν. καὶ παρελθὼν Μάρκος Κορνήλιος ἀνίστησι Λούκιον Κορνήλιον τὸν ἀδελ- φὸν, ὃς Κοΐντῳ Φαβίῳ Οὐϊβουλανῷ συνυπάτευσε τὸ τρίτον ὑπατεύοντι, δραστήριον ἄνδρα, καὶ πολι- τικοὺς διεξελθεῖν λόγους οὐκ ἀδύνατον. οὗτος ἀνα- στὰς ἔλεξε τοιάδε· „Θαυμαστὸν μὲν ἦν καὶ τοῦτ', „ὦ βουλὴ, εἰ ταύτην ἔχοντες ἄνθρωποι τὴν ἡλι- „κίαν, οἱ πρὸ ἐμοῦ γνώμην ἀποφηνάμενοι, καὶ „πρωτεύειν ἀξιοῦντες τῶν συνέδρων, τὴν ἐκ τῶν πο-

„λιτικῶν προσκρουσμάτων ἀπέχθειαν ἀδιάλλακτον „ἔχουσι πρὸς τοὺς προεστηκότας τῆς πόλεως, οὓς „ἐχρῆν, εἰ οἷόν τ' ἦν, φυλάττειν, καὶ τοῖς νέοις „παραινεῖν ἀπὸ τοῦ κρατίστου ποιεῖσθαι τοὺς ὑπὲρ „τῶν καλῶν ἀγῶνας, καὶ μὴ πολεμίους, ἀλλὰ φίλους „ἡγεῖσθαι τοὺς περὶ τῶν κοινῶν ἀγαθῶν ἀντιπά„λους. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερόν ἐστιν, „εἰ τὰς ἰδίας ἀπεχθείας ἐπὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως „πράγματα μεταφέρουσι, καὶ συναπολέσθαι τοῖ „ἑαυτῶν ἐχθροῖς βούλονται μᾶλλον, ἢ σωθῆναι „μετὰ πάντων τῶν φίλων. ὑπερβολὴν γὰρ ἀνοίας „τούτοις, καὶ οὐ πόῤῥω θεοβλαβείας πεποιήκασιν „οἱ πρόεδροι τῆς βουλῆς ἡμῶν. οὗτοι γὰρ ἀγανα„κτοῦντες, ὅτι μετιόντας αὐτοὺς τὴν τῶν δέκα ἀρ„χὴν, ἧς αὐτοὶ νῦν κατηγοροῦσιν, ἐνίκησαν ἐν ἀρ„χαιρεσίαις ἐπιτηδειότεροι φανέντες, ἀεὶ πολεμοῦ„σιν αὐτοῖς πόλεμον ἀδιάλλακτον, καὶ εἰς τοῦθ' „ἥκουσιν εὐηθείας, μᾶλλον δὲ μανίας, ὥσθ', ἵνα „τούτους διαβάλλωσι πρὸς ὑμᾶς, ὅλην ὑπομένουσιν „ἀνατρέψαι τὴν πατρίδα· οἵ γ' ὁρῶντες μὲν ἀνά„στατον τὴν χώραν ἡμῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων γινομέ„νην, ὁρῶντες δ' ὅσον οὔπω καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν αὐ„τοὺς ἐλεύσεσθαι· τὸ γὰρ διὰ μέσου χωρίον οὐ „πολύ· ἀντὶ τοῦ παρακαλεῖν καὶ παρορμᾷν τοὺς „νέους ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα, καὶ αὐ„τοὶ πάσῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ βοηθεῖν, ὅσῃ „γοῦν ἐν τοῖς τηλικούτοις ἐστὶν ἰσχὺς, περὶ πολι„τείας κόσμου νῦν ἀξιοῦσιν ὑμᾶς σκοπεῖν, καὶ νέας „ἀρχὰς ἀποδεικνύναι, καὶ πάντα μᾶλλον, ἢ τοὺς

„ἐχθροὺς κακῶς ποιεῖν· καὶ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο δύναν- „ται συνιδεῖν, ὅτι γνώμας εἰσφέρουσι, μᾶλλον δ' „εὐχὰς ἀδυνάτους ἔχουσι.

XVII. „Σκοπεῖτε γὰρ οὑτωσί· προβούλευμα „γενήσεται τῆς βουλῆς ὑπὲρ ἀρχαιρεσιῶν· ἔπειτ' „ἐξοίσουσιν οἱ δέκα τὰ βουλευθέντα εἰς τὸν δῆμον, „ὁρίσαντες ἀγορὰν τὴν ἀπὸ ταύτης τρίτην. πῶς γὰρ „ἂν ἀληθῶς γένοιτό τι τῶν ὑπὸ τοῦ δήμου ψηφι- „ζομένων κύριον, ἐὰν μὴ κατὰ νόμους γένηται; „ἔπειθ' ὅταν αἱ φυλαὶ διενέγκωσι τὴν ψῆφον, τότε „αἱ νέαι παραλήψονται τὴν πόλιν ἀρχαὶ, καὶ προ- „θήσουσιν ὑμῖν ὑπὲρ πολέμου σκοπεῖν. ἐν δὲ τοῖς „μεταξὺ τῶν ἀρχαιρεσιῶν χρόνοις τοσούτοις οὖσιν, „ἐὰν ἐπὶ τὴν πόλιν ἡμῶν ἔλθωσιν οἱ πολέμιοι, καὶ „προσαγάγωσι τοῖς τείχεσι, τί ποιήσομεν, Κλαύδιε; „ἐροῦμεν αὐτοῖς· νὴ Δία, μείναθ', ἕως ἂν ἀπο- „δείξωμεν ἑτέρας ἀρχάς. Κλαύδιος γὰρ ἡμᾶς ἔπεισε, „περὶ μηδενὸς ἄλλου πράγματος μήτε προβουλεύειν, „μήτ' εἰς τὸν δῆμον ἐκφέρειν, μήτε δυνάμεις κατα- „γράφειν, ἐὰν μὴ τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς καταστήσωμεν, „ὡς βουλόμεθα. ἄπιτ' οὖν, καὶ ὅταν ἀκούσητε, „ὑπάτους καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἀποδειχθείσας ὑπὸ „τῆς πόλεως, καὶ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα πάντα γεγονό- „τα ἡμῖν εὐτρεπῆ, τόθ' ἥκετε περὶ διαλλαγῶν ποιη- „σόμενοι τοὺς λόγους, ἐπειδὴ κακῶς ἤρξασθε ἡμᾶς „ποιεῖν, οὐδὲν πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν· καὶ ὅσα ἡμᾶς „ἐβλάψατε κατὰ τὰς ἐμβολὰς, εἰς χρημάτων λόγον „ἅπαντα ἐκ τοῦ δικαίου διαλύσετε. τὸν δὲ τῶν „γεωργῶν ὄλεθρον οὐχ ὑπολογιούμεθα ὑμῖν, οὐδ'

„εἴ τινα γύναια ἐλεύθερα ὕβρεις καὶ παροινίας „ἐπειράθη στρατιωτικῆς, οὐδ᾽ ἄλλο τῶν ἀνηκέστων „οὐδέν. κἀκεῖνοι ταῦτα προκαλουμένων ἡμῶν με- „τριάσουσι, καὶ συγχωρήσαντες τὴν πόλιν νέας ἀρ- „χὰς ἀποδεῖξαι, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον εὐτρεπῆ „ποιήσασθαι, τότε ἥξουσιν ἱκετηρίας φέροντες ἀντὶ „τῶν ὅπλων, καὶ παραδιδόντες ἡμῖν ἑαυτούς.

XVIII. „Ὦ πολλῆς μὲν εὐηθείας τούτων, οἷς „ἐπὶ νοῦν ἔρχεται τοιαῦτα ληρεῖν· πολλῆς δ᾽ ἀναλ- „γησίας ἡμῶν, εἰ τοιαῦτα λεγόντων αὐτῶν οὐκ „ἀγανακτοῦμεν, ἀλλ᾽ ὑπομένομεν ἀκούειν, ὥσπερ „ὑπὲρ τῶν πολεμίων, ἀλλ᾽ οὐχ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν „καὶ τῆς πατρίδος βουλευόμενοι. οὐκ ἀνελοῦμεν ἐκ „μέσου τοὺς φλυάρους; οὐ ταχεῖαν ψηφιούμεθα τῇ „προνομευομένῃ χώρᾳ τὴν βοήθειαν; οὐ καθο- „πλιοῦμεν ἅπασαν τὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως; οὐκ ἐπὶ „τὰς ἐκείνων πόλεις αὐτοὶ στρατευσόμεθα; ἀλλ᾽ „οἴκοι μένοντες, καὶ τοῖς δέκα λοιδορούμενοι, καὶ „νέας ἀρχὰς καθιστάντες, καὶ περὶ κόσμου πολιτι- „κοῦ σκοποῦντες, ὥσπερ ἐν εἰρήνῃ πάντ᾽ ἐάσομεν „ὑπὸ τοῖς πολεμίοις τὰ ἐν τῇ χώρᾳ γενέσθαι, καὶ „τελευτῶντες ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ κινδυνεύσομεν „καὶ κατασκαφῆς τῆς πόλεως, ἐάσαντες τὸν πόλεμον „τοῖς τείχεσι προσελθεῖν; οὐκ ἔστιν ὑγιαινόντων „ἀνθρώπων τὰ τοιαῦτα βουλεύματα, ὦ πατέρες, „οὐδὲ προνοίας πολιτικῆς τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν „ἰδίων ἀπεχθειῶν ἡγουμένης ἀναγκαιότερα, ἀλλὰ „φιλονεικίας ἀκαίρου, καὶ δυσμενείας ἀβούλου, καὶ „φθόνου κακοδαίμονος, ὃς οὐκ ἐᾷ τοὺς ἔχοντας αὐ-

„τὸν σωφρονεῖν. ἀλλὰ τὰς μὲν τούτων φιλονεικίας „ἐάσατε χαίρειν· ἃ δὲ ψηφισάμενοι τῇ πόλει σωτή- „ρια, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς προσήκοντα ἔσεσθε βεβουλευ- „μένοι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς φοβερά, ἐγὼ πειράσομαι „λέγειν. νῦν μὲν τὸν πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους „πόλεμον ἐπικυρώσατε, καὶ τὰς δυνάμεις μετὰ πλεί- „στης προθυμίας καὶ σπουδῆς καταγράφετε τὰς „ἐπ᾽ ἀμφοτέρους ἐξελευσομένας. ὅταν δὲ τὰ τοῦ „πολέμου τέλος ἡμῖν τὸ κράτιστον λάβῃ, καὶ ἀνα- „στρέψωσιν εἰς τὴν πόλιν αἱ δυνάμεις, εἰρήνης γενο- „μένης, τότε καὶ περὶ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας „σκοπεῖτε, καὶ λόγον ἀπαιτεῖτε τοὺς δέκα περὶ πάν- „των, ὧν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἔπραξαν, καὶ νέας ἀρχὰς „ψηφηφορεῖτε, καὶ δικαστήρια καθίζετε, καὶ τιμᾶ- „τε καὶ κολάζετε τοὺς ἑκατέρων τούτων ἀξίους, „ὅταν ἐφ᾽ ὑμῖν γένηται ταῦτα ἀμφότερα· μαθόν- „τες, ὅτι οὐ τοῖς πράγμασιν οἱ καιροὶ δουλεύουσιν, „ἀλλὰ τοῖς καιροῖς τὰ πράγματα.“ Ταύτην ἀπο- δειξαμένου Κορνηλίου τὴν γνώμην, οἱ μετ᾽ ἐκεῖνον ἀνιστάμενοι, χωρὶς ὀλίγων, τῆς αὐτῆς ἐγένοντο προαιρέσεως· οἱ μὲν ἀναγκαῖα καὶ τῷ παρόντι και- ρῷ προσήκοντα ὑπολαμβάνοντες εἶναι· οἱ δ᾽ ὑπο- κατακλινόμενοι καὶ θεραπεύοντες τοὺς δέκα, τῷ φόβῳ τῆς ἀρχῆς. ἦν γάρ τι καὶ κατεπτηχὸς τὴν ἐξουσίαν οὐκ ἐλάχιστον μέρος τῶν συνέδρων.

XIX. Ὡς δ᾽ αἱ πλείους γνῶμαι διηγορεύθη- σαν, καὶ παρὰ πολὺ κρατεῖν ἐδόκουν οἱ τὸν πόλεμον ἐπικυροῦντες τῶν ἑτέρων, τότε Λούκιον Οὐαλέριον ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἐκάλουν, ὃν ἔφην εὐθὺς ἐν ἀρχαῖς

βουλόμενόν τι λέγειν, κεκωλῦσθαι πρὸς αὐτῶν. ὁ δὲ ἀναστὰς, τοιούτους διεξῆλθε λόγους· „Τὴν μὲν „ἐπιβουλὴν τῶν δέκα ὁρᾶτε, ὦ πατέρες, οἳ κατ᾽ ἀρ„χάς τ᾽ οὐκ ἐπέτρεψάν μοι λέγειν, ὅσα προῃρούμην, „πρὸς ὑμᾶς, καὶ νῦν ἐν τοῖς ὑστάτοις ἀποδεδώκασι „λόγον, ἐνθυμηθέντες, ὅπερ εἰκὸς, ὅτι τῇ τε Κλαυ„δίου γνώμῃ προσθέμενος, οὐδὲν ὠφελήσω τὸ κοι„νὸν, ὀλίγων αὐτῇ συνειρηκότων· ἑτέραν τε γνώμην „παρὰ τὰς εἰρημένας αὐτοῖς ἀποφηνάμενος, κἂν τὰ „κράτιστα ὑποθῶμαι, διακενῆς ἐῤῥαψῳδηκὼς ἔσο„μαι. εὐαρίθμητοι γάρ τινές εἰσιν οἱ μετ᾽ ἐμὲ ἀνα„στησόμενοι. οὓς ἐὰν ἅπαντας ὁμογνώμονας λάβω, „τί γενήσεταί μοι πλέον, οὐδὲ πολλοστὴν ἕξοντι μοῖ„ραν τῶν Κορνηλίῳ συναγορευόντων; οὐ μὴν ἐγὼ, „ταῦθ᾽ ὑφορώμενος, ὀκνήσω τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην „εἰπεῖν. ὅταν γὰρ ἀκούσητε τὰ πάντα, ἐφ᾽ ὑμῖν ἐστι „τὰ κράτιστα ἑλέσθαι. περὶ μὲν οὖν τῆς δεκαρχίας. „ὃν τρόπον ἐπιμελεῖται τῶν κοινῶν, ὅσα Κλαύδιος „ὁ βέλτιστος εἶπε, καὶ ἐμοὶ νομίσατε εἰρῆσθαι, καὶ „ὅτι δεῖ νέας ἀρχὰς ἀποδειχθῆναι, πρὶν ἢ τὸ περὶ „τοῦ πολέμου γενέσθαι ψήφισμα. καὶ γὰρ ταῦτα „εἴρηται τῷ ἀνδρὶ κατὰ τὸ βέλτιστον. ἐπεὶ δὲ Κορ„νήλιος εἰς τὸ ἀδύνατον ἀπάγειν ἐπειρᾶτο τὴν γνώ„μην, πολλοὺς τοὺς μεταξὺ χρόνους ἀποφαίνων „ταῖς πολιτικαῖς οἰκονομίαις γενησομένους, ἐν χερ„σὶν ὄντος τοῦ πολέμου, καὶ χλευάζειν ἐπεχείρει „πράγματα οὐκ ἐπιτήδεια χλευασμῶν, οἷς παρακρου„σάμενος ὑμῶν τοὺς πολλοὺς ᾤχετο φέρων· ἐγὼ δὲ „καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀδύνατον εἶναι τὴν Κλαυδίου

„γνώμην, διαλέξομαι πρὸς ὑμᾶς· ὡς μὲν γὰρ ἀσύμ„φορος, οὐδεὶς οὐδὲ τῶν διασυράντων αὐτὴν ἐτόλ„μησεν εἰπεῖν· καὶ διδάξω, πῶς ἂν ἥ τε χώρα δι' „ἀσφαλείας γένοιτο, καὶ δίκην δοῖεν οἱ τολμήσαντες „αὐτὴν κακῶς ποιεῖν, καὶ τὴν πάτριον ἀπολάβοιμεν „ἀριστοκρατίαν· καὶ ταῦθ' ἅμα γένοιτο, συναγωνι„ζομένων ἁπάντων τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ μηδενὸς „τἀναντία πράττειν ἀξιοῦντος. σοφίαν οὐδεμίαν „ἀποδεικνύμενος ὑμῖν, τὰ δὲ πραχθέντα ὑφ' ὑμῶν „αὐτῶν παραδείγματα φέρων. ἔνθα γὰρ ἡ πεῖρα „διδάσκει τὸ συμφέρον, τί δεῖ στοχασμῶν ἐκεῖ;

XX. „Μέμνησθε, ὅτι ἀπὸ τῶν αὐτῶν τούτων „ἐθνῶν, ὥσπερ νῦν, δυνάμεις ἐνέβαλον, αἱ μὲν εἰς „τὴν ἡμετέραν γῆν, αἱ δ' εἰς τὴν τῶν συμμάχων „ἡμῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀμφότεραι χρόνον, Γαΐου „Ναυτίου καὶ Λουκίου Μινυκίου τὴν ὑπατείαν „ἐχόντων, ἔνατον, ἢ δέκατον ἔτος οἶμαι τουτί. τότε „τοίνυν ἀποστειλάντων ὑμῶν νεότητα πολλὴν καὶ „ἀγαθὴν ἐπ' ἀμφότερα τὰ ἔθνη, τῷ μὲν ἑτέρῳ τῶν „ὑπάτων, εἰς δυσχωρίας ἀναγκασθέντι κατακλεῖσαι „τὸ στρατόπεδον, πρᾶξαι μὲν οὐδὲν ἐξεγένετο, πο„λιορκεῖσθαι δ' ἐν τῷ χάρακι, καὶ κινδυνεύειν σπά„νει τῶν ἐπιτηδείων ἁλῶναι· Ναυτίῳ δ' ἀντικαθη„μένῳ Σαβίνοις μάχας ἀναγκαῖον ἦν τίθεσθαι „πρὸς τοὺς αὐτοὺς συνεχεῖς, καὶ μήθ' οἵῳ τ' εἶναι „τοῖς κάμνουσι τῶν σφετέρων βοηθεῖν. ἦν τ' οὐκ „ἄδηλον, ὅτι, τῆς ἐν Αἰκανοῖς στρατιᾶς ἀναρπα„σθείσης, οὐδ' ἡ Σαβίνους πολεμοῦσα ἀνθέξει, „συνελθόντων εἰς ταὐτὸ τῶν πολεμίων ἀμφοτέρων.

„τοιούτων δὴ κινδύνων τὴν πόλιν περιστάντων, καὶ „οὐδὲ τῶν ἐντὸς τείχους ὁμονοούντων, τίνα βοήθει- „αν εὕρεσθε ὑμεῖς; περὶ μέσας νύκτας εἰς τὸ βου- „λευτήριον συνελθόντες· ὅπερ ὤνησεν ὁμολογουμέ- „νως πάντα τὰ πράγματα, καὶ φερομένην τὴν πόλιν „εἰς ἀτυχὲς πτῶμα ὤρθωσεν· ἀρχὴν ἀπεδείξατε „μίαν αὐτοκράτορα πολέμου καὶ εἰρήνης, ἁπάσας „τὰς ἄλλας καταλύσαντες ἀρχὰς, καὶ, πρὶν ἡμέραν „γενέσθαι, δικτάτωρ ἀποδέδεικται Λούκιος Κοΐν- „τιος ὁ βέλτιστος, οὐδ' ἐν τῇ πόλει τότ' ὢν, ἀλλ' ἐν „τῷ ἀγρῷ. τὰ μετὰ ταῦτα ἴστε δή που τοῦ ἀνδρὸς „τὰ ἔργα, ὅτι καὶ δυνάμεις ἀξιοχρέους παρεσκευά- „σατο, καὶ τὸ κινδυνεῦον στρατόπεδον ἐῤῥύσατο, „καὶ τοὺς πολεμίους ἐτιμωρήσατο, καὶ τὸν στρατη- „γὸν αὐτῶν αἰχμάλωτον ἔλαβε· καὶ ταῦτα ἐν ἡμέ- „ραις τεσσαρεσκαίδεκα μόναις ἅπαντα διαπραξάμε- „νος, καὶ εἴ τι καὶ ἄλλο σαθρὸν ἦν τῆς πολιτείας „ἐπανορθωσάμενος, ἀπέθετο τὰς ῥάβδους· καὶ τὸ „κωλῦσον οὐδὲν ἐγένετο, νέαν ἀρχὴν ἐν ἡμέρᾳ κυ- „ρωθῆναι μιᾷ, βουλομένων ὑμῶν. τοῦτο δὴ τὸ πα- „ράδειγμα μιμησαμένους ὑμᾶς οἴομαι δεῖν, ἐπειδὴ „οὐδὲν ἄλλο ποιεῖν δυνάμεθα, δικτάτωρα ἑλέσθαι, „πρὶν ἐντεῦθεν ἐξελθεῖν. ἐὰν γὰρ ὑπερβαλώμεθα „τοῦτον τὸν καιρὸν, οὐκέτι συνάξουσιν ἡμᾶς οἱ δέ- „κα βουλευσομένους ὑπὲρ οὐδενός. ἵνα δὲ καὶ κατὰ „νόμους ἡ τοῦ δικτάτωρος ἀνάῤῥησις γένηται, τὴν „μεσοβασίλειον ἀρχὴν ἕλεσθε, τὸν ἐπιτηδειότατον „ἐκλέξαντες τῶν πολιτῶν· ὃ ποιεῖν σύνηθές ἐστιν „ὑμῖν, ὅταν μήτε βασιλεῖς ἔχητε, μήτε ὑπάτους,

„μήτ' ἄλλην νόμιμον ἀρχὴν μηδεμίαν, ὥσπερ νῦν „οὐκ ἔχετε. τοῖς γὰρ ἀνδράσι τούτοις παρελήλυθεν „ὁ τῆς ἀρχῆς χρόνος, καὶ τὰς ῥάβδους αὐτῶν ὁ νό„μος ἀφῄρηται. ταῦτ' ἐστιν, ἃ παραινῶ πράττειν, „ὦ πατέρες, ὑμῖν, καὶ συμφέροντα καὶ δυνατά. ἣν „δὲ Κορνήλιος εἰσηγεῖται γνώμην. κατάλυσις ὁμο„λογουμένη τῆς ἀριστοκρατίας ὑμῶν ἐστιν. ἐὰν γὰρ „ἅπαξ ὅπλων οἱ δέκα γένωνται κύριοι, τῇδε τῇ προ„φάσει τοῦ πολέμου, δέδοικα, μὴ καθ' ἡμῶν αὐτοῖς „χρήσωνται. οἱ γὰρ οὐκ ἀξιοῦντες ἀποθέσθαι τὰς „ῥάβδους, ἦ που γε τὰ ὅπλα ἀποθήσονται; λογιζό„μενοι δὴ ταῦτα, φυλάττεσθε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ „πᾶσαν ἀπάτην αὐτῶν προβλέπετε. κρείττων γὰρ „ἡ πρόνοια τῆς μεταμελείας· καὶ τὸ μὴ πιστεύειν „τοῖς πονηροῖς, σωφρονέστερον τοῦ προπιστεύσαν„τας κατηγορεῖν."

XXI. Ταύτην ἀποδειξαμένου τὴν γνώμην Οὐαλερίου κεχαρισμένην τοῖς πλείοσιν, ὡς ἐκ τῆς φωνῆς αὐτῶν εἰκάσαι ῥᾴδιον ἦν, καὶ τῶν μετ' ἐκεῖνον ἀνισταμένων· ἦν δ' αὐτὸ τὸ νέον τῆς βουλῆς μέρος τὸ λειπόμενον· ταῦτα ἡγουμένων κράτιστα εἶναι, πλὴν ὀλίγων, ἐπειδὴ πάντες ἀπεδείξαντο τὰς ἑαυτῶν γνώμας, καὶ τέλος ἔδει τὰ βουλεύματα λαβεῖν, Οὐαλέριος μὲν ἠξίου διαδικασίαν τοὺς δέκα προθεῖναι ταῖς γνώμαις, αὖθις ἐξαρχῆς πάντας τοὺς βουλευτὰς καλοῦντας, καὶ πολλοῖς τῶν συνέδρων. ἀναθέσθαι βουλομένοις τὰς προτέρας ἀποφάσεις, ταῦτα λέγων πιθανὸς ἦν· Κορνήλιος δ' ὁ συμβουλεύων τοῖς δέκα τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέψαι τοῦ πολέμου, κατὰ τὸ

καρτερὸν ἀπεμάχετο, κεκρίσθαι τὸ πρᾶγμα ἤδη λέγων, καὶ τέλος ἔχειν νόμιμον, ἁπάντων ἐψηφικότων· ἠξίου τε διαριθμεῖν τὰς γνώμας, καὶ μηδὲν ἔτι καινουργεῖν. τούτων δὲ λεγομένων ὑφ' ἑκατέρων μετὰ πολλῆς φιλοτιμίας τε καὶ κραυγῆς, καὶ τοῦ συνεδρίου διαστάντος πρὸς ἑκάτερον, τῶν μὲν ἐπανορθώσασθαι τὴν ἀκοσμίαν τοῦ πολιτεύματος βουλομένων, τῷ Οὐαλερίῳ συλλαμβανόντων· τῶν δὲ τὰ χείρω προαιρουμένων, καὶ ὅσοις κίνδυνός τις ὑπωπτεύετο ἐκ τῆς μεταβολῆς ἔσεσθαι, τῷ Κορνηλίῳ συναγορευόντων· λαβόντες ἀφορμὴν οἱ δέκα τοῦ πράττειν, ὅ τι δόξειεν αὐτοῖς, τὴν τοῦ συνεδρίου ταραχὴν, τῇ Κορνηλίου προστίθενται γνώμῃ. καὶ παρελθὼν εἷς ἐξ αὐτῶν, Ἄππιος, ἔφη· „Περὶ τοῦ „πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους πολέμου συνεκαλέ„σαμεν ὑμᾶς, ὦ βουλὴ, διαγνωσομένους, καὶ λόγον „ἀπεδώκαμεν ἅπασι τοῖς βουλομένοις, ἀπὸ τῶν „πρώτων ἄχρι τῶν νεωτάτων, ἐν τῷ προσήκοντι κα„λοῦντες ἕκαστον τόπῳ. τριῶν δ' ἀποδειξαμένων „γνώμας διαφόρους, Κλαυδίου τε καὶ Κορνηλίου „καὶ Οὐαλερίου τελευταίου, διέγνωτε περὶ αὐτῶν „ὑμεῖς οἱ λοιποὶ, καὶ παριὼν ἕκαστος ἀπεφήνατο, „πάντων ἀκουόντων, ᾗ προσετίθετο γνώμῃ. ἁπάν„των δὴ γεγονότων κατὰ νόμους, ἐπειδὴ τοῖς πλείο„σιν ὑμῶν Κορνήλιος ἐδόκει τὰ κράτιστα ὑποθέ„σθαι, τοῦτον ἀπεφηνάμεθα νικᾶν, καὶ τὴν ἀπο„δειχθεῖσαν ὑπὸ τούτου γνώμην γράψαντες ἐκφέ„ρομεν. Οὐαλέριος δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἑστῶτες, „ὅταν αὐτοὶ τύχωσιν ἐξουσίας ὑπατικῆς, δίκας τ'

„ἤδη τέλος ἐχούσας ἀναδίκους ποιείτωσαν, ἐὰν αὐ-„τοῖς φίλον ᾖ, καὶ βουλεύματα διεγνωσμένα ὑπὸ „πάντων ὑμῶν, ἄκυρα καθιστάτωσαν.“ Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸν γραμματέα κελεύσας ἀναγνῶναι τὸ προβούλευμα, ἐν ᾧ τὴν καταγραφὴν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολέμου τοὺς δέκα παραλαβεῖν ἐτέτακτο, διέλυσε τὸν σύλλογον.

Decemviri cives magis ac magis offendunt.

XXII. Μετὰ τοῦθ' οἱ μὲν τῆς ὀλιγαρχικῆς ἑταιρίας σοβαροὶ καὶ θρασεῖς περιῄεσαν, ὡς δὴ κρείττους τῶν ἑτέρων γεγονότες, καὶ διαπεπραγμένοι μὴ σφῶν καταλυθῆναι τὴν δυναστείαν, ἐπειδὰν ἅπαξ ὅπλων γένωνται κύριοι· οἱ δὲ τὰ βέλτιστα τῷ κοινῷ φρονοῦντες, ἀνιαρῶς διακείμενοι καὶ περιφόβως, ὡς οὐδενὸς τῶν κοινῶν ἔτι γενησόμενοι κύριοι· καὶ διέστησαν εἰς μέρη πολλὰ, τῶν μὲν ἀγεννεστέρων τὰς φύσεις ἅπαντα συγχωρεῖν τοῖς κρατοῦσιν ἀναγκαζομένων καὶ κατανέμειν ἑαυτοὺς εἰς τὰς ὀλιγαρχίας ἑταιρίας· τῶν δ' ἧττον ψοφοδεῶν, ἀφισταμένων τῆς ὑπὲρ τῶν κοινῶν φροντίδος, καὶ τὸν ἀπράγμονα βίον μεθαρμοττομένων· ὅσοις δὲ πολὺ τὸ γενναῖον ἐν τοῖς τρόποις ἦν, ἰδίας ἑταιρίας κατασκευαζομένων, καὶ συμφρονούντων ἐπὶ φυλακῇ τε ἀλλήλων καὶ μεταστάσει τῆς πολιτείας. τούτων δὲ τῶν ἑταιριῶν ἡγεμόνες ἦσαν οἱ πρῶτοι τολμήσαντες ἐν τῷ συνεδρίῳ περὶ καταλύσεως τῆς δεκαρχίας εἰπεῖν, Λούκιος Οὐαλέριος καὶ Μάρκος Ὁράτιος; φραξάμενοί τε τὰς οἰκίας ὅπλοις, καὶ φυ-

λακὴν θεραπόντων καὶ πελατῶν καρτερὰν περὶ ἑαυτοὺς ἔχοντες, ὡς μήτε τι ἐκ τοῦ βιαίου παθεῖν μηθὲν, μήτ᾽ ἐκ τοῦ δολίου, μήτ᾽ ἐκ τοῦ φανεροῦ δειλίαν καταγνωσθῆναι. ὅσοις δ᾽ οὔτε θεραπεύειν τὴν τῶν κρατούντων ἐξουσίαν βουλομένοις ἦν, οὔτε μηδενὸς ἐπιστρέφεσθαι τῶν κοινῶν, οὔτ᾽ ἐν ἀπράκτῳ ζῆν ἡσυχίᾳ καλὸν ἐδόκει, πολεμεῖν τ᾽ ἀνὰ κράτος οὐ ῥᾴδιον, ἐπεὶ καθαιρεθῆναι δυναστείαν τηλικαύτην ἐφαίνετο ἀνόητον εἶναι, κατέλιπον τὴν πόλιν. ἡγεμὼν δὲ τούτων ἀνὴρ ἐπιφανὴς Γάϊος Κλαύδιος, ὁ τοῦ κορυφαιοτάτου τῆς δεκαρχίας Ἀππίου θεῖος, ἐμπεδῶν τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἐπὶ τῆς βουλῆς ἐποιήσατο πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν, ὅτ᾽ αὐτὸν ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἀξιῶν, οὐκ ἔπεισεν. ἠκολούθει δ᾽ αὐτῷ πολὺς μὲν ἑταίρων ὄχλος, πολὺς δὲ πελατῶν. τούτου δ᾽ ἀρξαμένου, καὶ τὸ ἄλλο πολιτικὸν πλῆθος οὐκέτι λάθρα, καὶ κατ᾽ ὀλίγους, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ φανεροῦ καὶ ἀθρόου ἐξέλιπε τὴν πατρίδα, τέκνα καὶ γυναῖκας ἐπαγόμενοι. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄππιον, ἀγανακτοῦντες τοῖς γενομένοις, ἐπεβάλοντο μὲν κωλύειν, πύλας τ᾽ ἀποκλείσαντες, καὶ ἀνθρώπους τινὰς συναρπάσαντες· ἔπειτα· δέος γὰρ εἰσῆλθεν αὐτοῖς, μὴ πρὸς ἀλκὴν οἱ κωλυόμενοι τράπωνται, καὶ λογισμὸς ὀρθὸς, ὡς κρεῖττον εἴη σφίσιν, ἐκποδὼν εἶναι τοὺς ἐχθροὺς, ἢ μένοντας ἐνοχλεῖν· ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἀφῆκαν τοὺς θέλοντας ἀπιέναι, οἰκίας δ᾽ αὐτῶν καὶ κλήρους, καὶ ὅσα ἄλλα ὑπελείπετο ἀδύνατα ὄντα ἐν φυγαῖς φέρεσθαι, λειποστρατίαν ἐπενεγκόντες, ἐδήμευσαν τῷ λόγῳ, τὸ δ᾽ ἀληθὲς, τοῖς ἑαυτῶν ἑταί-

ροις, ὡσανεὶ παρὰ τοῦ δήμου πριαμένοις, ἐχαρίσαντο. ταῦτα τὰ ἐγκλήματα προστεθέντα τοῖς προτέροις, πολλῷ δυσμενεστέρους ἐποίησε πρὸς τὴν δεκαρχίαν τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς δημοτικούς. εἰ μὲν οὖν μηδὲν ἐπεξήμαρτον ἔτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις, δοκοῦσιν ἄν μοι πολὺν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας διαμεῖναι χρόνον· ἡ. γὰρ φυλάττουσα τὴν δυναστείαν αὐτῶν στάσις ἔτι διέμεινεν ἐν τῇ πόλει, διὰ πολλὰς αἰτίας καὶ ἐκ πολλῶν αὐξηθεῖσα χρόνων· δι' ἣν ἔχαιρον ἑκάτεροι τοῖς ἀλλήλων κακοῖς· οἱ μὲν δημοτικοὶ, τὸ φρόνημα τῶν πατρικίων τεταπεινωμένον ὁρῶντες, καὶ τὴν βουλὴν οὐδενὸς ἔτι τῶν κοινῶν οὖσαν κυρίαν· οἱ δὲ πατρίκιοι, τὴν ἐλευθερίαν ἀπολωλεκότα τὸν δῆμον, καὶ μηδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχοντα ἰσχὺν, ἐξ οὗ τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν αὐτῶν οἱ δέκα ἀφείλοντο· αὐθαδείᾳ δὲ πολλῇ πρὸς ἄμφω τὰ μέρη χρώμενοι, καὶ οὔτ' ἐπὶ στρατοπέδου μετριάζοντες, οὔτ' ἐν τῇ πόλει σωφρονοῦντες, ὁμονοῆσαι πάντας ἠνάγκασαν, καὶ καταλῦσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ὅπλων γενηθέντας κυρίους διὰ τὸν πόλεμον. τὰ δ' ἁμαρτήματα αὐτῶν τὰ τελευταῖα, καὶ δι' ἃ κατελύθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου· τοῦτον γὰρ δὴ μάλιστα προπηλακίζοντες ἐξηγρίωσαν· τάδ' ἦν.

Bellum foris et remp. domi ut administraverint.

XXIII. Ὅτε τὸ περὶ τοῦ πολέμου ψήφισμα ἐκύρωσαν, καταγράψαντες ἐν τάχει τὰς δυνάμεις, καὶ τριχῇ νείμαντες, δύο μὲν τάγματα κατέλιπον ἐν τῇ πόλει, φυλακῆς τῶν ἐντὸς τείχους ἕνεκεν. ἡγεῖτο

δὲ τῶν δύο τούτων ταγμάτων Ἄππιος Κλαύδιος ὁ προεστηκὼς τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ σὺν αὐτῷ Σπόριος Ὄππιος. τρία δὲ ἔχοντες ἐξῆγον ἐπὶ Σαβίνους, Κόϊντος Φάβιος, καὶ Κόϊντος Πουτέλιος, καὶ Μάνιος Ῥαβολήϊος. πέντε δὲ τὰ λοιπὰ τάγματα παραλαβόντες Μάρκος Κορνήλιος, καὶ Λούκιος Μινούκιος, καὶ Μάρκος Σέργιος, καὶ Τίτος Ἀντώνιος, καὶ τελευταῖος Καίσων Δουέλιος, ἐπὶ τὸν πρὸς Αἰκανοὺς πόλεμον ἀφίκοντο. συνεστρατεύετο δ᾽ αὐτοῖς Λατίνων τε καὶ ἄλλων συμμάχων ἐπικουρικὸν, οὐκ ἔλαττον τοῦ πολιτικοῦ πλήθους. ἀλλ᾽ οὐδὲν αὐτοῖς ἐχώρει κατὰ νοῦν, τοσαύτην μὲν οἰκείαν δύναμιν ἐπαγομένοις, τοσαύτην δὲ συμμαχίαν. οἱ γὰρ πολέμιοι καταφρονήσαντες αὐτῶν, ὅτι νεοσύλλεκτοι ἦσαν οἱ στρατευόμενοι, πλησίον ἀντεστρατοπεδεύσαντο, καὶ τάς τ᾽ ἀγορὰς ἀγομένας ἀφῃροῦντο, λοχῶντες τὰς ὁδοὺς, καὶ ἐπὶ προνομὰς ἐξιοῦσιν ἐπετίθεντο, καὶ εἴ ποτε ἱππεῖς εἰς χεῖρας ἔλθοιεν ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς, πρὸς φάλαγγα μαχόμενοι, πανταχῇ πλέον ἔχοντες ἀπῄεσαν, ἐθελοκακούντων οὐκ ὀλίγων ἐν ταῖς συμπλοκαῖς, καὶ οὔτε τοῖς ἡγεμόσι πειθομένων, οὔτε ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις βουλομένων. οἱ μὲν οὖν ἐπὶ Σαβίνους στρατεύσαντες, ἐν τοῖς ἐλάττοσι κακοῖς σωφρονισθέντες, ἑκόντες ἔγνωσαν ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα· καὶ περὶ μέσας νύκτας ἀναστήσαντες τὸν στρατὸν, ἀπῆγον ἐκ τῆς πολεμίας εἰς τὴν ἑαυτῶν, φυγῇ παραπλησίαν ποιούμενοι τὴν ἀνάζευξιν, ἕως ἐπὶ πόλιν Κρουστομέρειαν, ἥ ἐστιν οὐ πρόσω τῆς Ῥώμης, ἀφίκοντο. οἱ δ᾽ ἐν Ἀλγιδῷ τῆς

Αἰκανῶν χώρας θέμενοι τὴν παρεμβολὴν, πολλὰς καὶ αὐτοὶ λαμβάνοντες παρὰ τῶν πολεμίων πληγὰς, καὶ παρὰ τὰ δεινὰ μένειν ἀξιοῦντες, ὡς ἐπανορθωσόμενοι τὰς ἐλαττώσεις, οἴκτιστα πράγματα ἔπαθον. ὠσάμενοι γὰρ ἐπ' αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς ὑποστάντας τοῦ χάρακος καταβαλόντες, ἐπέβησαν τῶν ἐρυμάτων· καὶ καταλαβόμενοι τὸ στρατόπεδον, ὀλίγους μέν τινας ἀμυνομένους ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ πλείους ἐν τῷ διωγμῷ διέφθειραν. οἱ δὲ διασωθέντες ἐκ τῆς φυγῆς, τραυματίαι τε οἱ πλείους, καὶ τὰ ὅπλα μικροῦ δεῖν πάντες ἀπολωλεκότες, εἰς πόλιν Τοῦσκλον ἀφικνοῦνται· σκηνὰς δ' αὐτῶν, καὶ ὑποζύγια, καὶ χρήματα, καὶ θεράποντας, καὶ τὴν ἄλλην τοῦ πολέμου παρασκευὴν οἱ πολέμιοι διήρπασαν. ὡς δ' ἀπηγγέλη ταῦτα τοῖς κατὰ τὴν πόλιν, ὅσοι μὲν ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ οἱ τέως ἀποκρυπτόμενοι τὸ μῖσος, φανεροὺς ἐποίουν ἑαυτοὺς τότε, χαίροντες ἐπὶ ταῖς κακοπραγίαις τῶν στρατηγῶν· καὶ ἦν ἤδη καρτερὰ χεὶρ περὶ τὸν Ὁράτιόν τε καὶ τὸν Οὐαλέριον, οὓς ἔφην ἡγεμόνας εἶναι τῶν ἀριστοκρατικῶν ἑταιρειῶν.

XXIV. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄππιον τοῖς μὲν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου συνάρχουσιν ὅπλα τε καὶ χρήματα, καὶ σῖτον, καὶ τἄλλα, ὧν ἐδέοντο, ἐπεχορήγουν, τά τε δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἐκ πολλῆς ὑπεροψίας λαμβάνοντες, καὶ ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ἀνδρῶν στρατολογήσαντες ἐξ ἁπάσης φυλῆς, τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους ἀπέστειλαν, ὥστ' ἐκπληρωθῆναι τοὺς λόχους· τῶν τε κατὰ πόλιν ἐπιμελῆ φυλακὴν

ἐποιοῦντο, φρουραῖς τοὺς ἐπικαιροτάτους καταλαμβανόμενοι τόπους, μή τι λάθωσι παρακινήσαντες οἱ μετὰ τοῦ Οὐαλερίου συνεστῶτες. ἐπέσκηπτόν τε δι᾽ ἀποῤῥήτων τοῖς ἐπὶ τῶν στρατοπέδων συνάρχουσι, τοὺς ἐναντιουμένους σφίσι διαφθείρειν· τοὺς μὲν ἐπιφανεῖς, ἀδήλως· ὧν δ᾽ ἐλάττων ὁ λόγος ἦν, ἀπὸ τοῦ φανεροῦ, προφάσεις ἀεί τινας ἐπιφέροντας, ἵνα δικαίως δόξωσιν ἀποθανεῖν. καὶ ἐγίνετο ταῦτα. οἱ μὲν γὰρ, ἐπὶ προνομὰς ἀποστελλόμενοι ὑπ᾽ αὐτῶν· οἱ δ᾽, ἀγορὰν παραπέμψαι κομιζομένην· οἱ δ᾽, ἄλλας τινὰς ἐπιτελέσασθαι πολεμικὰς χρείας, ἔξω γενόμενοι τοῦ χάρακος, οὐδαμοῦ ἔτι ὤφθησαν. οἱ δὲ ταπεινότατοι, φυγῆς ἄρχειν κατηγορηθέντες, ἢ τὰ ἀπόῤῥητα πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκφέρειν, ἢ τάξιν μὴ φυλάττειν, ἐν τῷ φανερῷ, καταπλήξεως ἕνεκεν τῶν ἄλλων, ἀπώλλυντο. ἐγίνετο δὲ διχόθεν τῶν στρατιωτῶν ὄλεθρος, τῶν μὲν οἰκείων τῆς ὀλιγαρχίας ἐν ταῖς πρὸς τοὺς πολεμίους συμπλοκαῖς διαφθειρομένων· τῶν δὲ τὴν ἀριστοκρατικὴν ποθούντων κατάστασιν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἀπολλυμένων.

XXV. Πολλὰ δὲ τοιαῦτα καὶ κατὰ τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἄππιον ἐγίνετο. τῶν μὲν οὖν ἄλλων, καίτοι συχνῶν ἀναιρουμένων, ἐλάττων τοῖς πλήθεσι λόγος ἦν· ἑνὸς δ᾽ ἀνδρὸς ἐπιφανεστάτου τῶν δημοτικῶν, καὶ πλείστας ἀρετὰς ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις ἀποδειξαμένου θάνατος ὠμὸς καὶ ἀνόσιος, ἐπιτελεσθεὶς ἐν θατέρῳ τῶν στρατοπέδων, ἔνθα οἱ τρεῖς ἡγεμόνες ἦσαν, ἅπαντας ἑτοίμους ἐποίησε πρὸς τὴν ἀπόστασιν τοὺς ἐκεῖ. ἦν δὲ ὁ φο-

νευθεὶς Σίκκιος, ὁ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ ἐξ ἁπασῶν ἀριστεῖα λαβὼν, ὃν ἔφην ἀπολελυμένον ἤδη στρατείας, διὰ τὸν χρόνον, ἑκούσιον τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς συνάρασθαι πολέμου, σπεῖραι ἀνδρῶν ὀκτακοσίων, ἐκπεπληρωκότων ἤδη τὰς κατὰ νόμον στρατείας, εὐνοίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν ἑπαγόμενον· μεθ' ὧν ἀποσταλεὶς ὑπὸ θατέρου τῶν ὑπάτων, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, εἰς πρόδηλον ὄλεθρον, ὡς πᾶσιν ἐδόκει, τοῦ τε χάρακος ἐκράτησε, καὶ τῆς ὁλοσχεροῦς νίκης αἴτιος ἐγένετο τοῖς ὑπάτοις. τοῦτον τὸν ἄνδρα, πολλοὺς ἐν τῇ πόλει διεξιόντα λόγους κατὰ τῶν ἐπὶ στρατοπέδου στρατηγῶν, ὡς ἀνάνδρων τε καὶ ἀπείρων πολέμου, ἐκ ποδῶν σπεύδοντες ποιῆσαι οἱ περὶ τὸν Ἄππιον, εἰς ὁμιλίας προὐκαλοῦντο φιλανθρώπους, καὶ συνδιαπορεῖν σφίσιν ἠξίουν ὑπὲρ τῶν ἐπὶ στρατοπέδου, καὶ πῶς ἐπανορθωθείη τὰ τῶν στρατηγῶν ἁμαρτήματα, λέγειν παρεκάλουν, καὶ τελευτῶντες ἔπεισαν ἐξελθεῖν ἐπὶ τὸν ἐν Κρουστομερείᾳ χάρακα αὐτὸν, ἐξουσίαν ἔχοντα πρεσβευτικήν. ἔστι δὲ πάντων τιμιώτατόν τε καὶ ἱερώτατον ὁ πρεσβευτὴς παρὰ Ῥωμαίοις, ἐξουσίαν μὲν ἄρχοντος ἔχων καὶ δύναμιν, ἀσυλίαν δὲ καὶ σεβασμὸν ἱερέως. ὡς δ' ἀφίκετο, φιλοφρονουμένων αὐτὸν ἐκεῖ τῶν ἡγεμόνων, καὶ δεομένων συστρατηγεῖν μένοντα, καί τινας καὶ δωρεὰς τὰς μὲν διδόντων ἤδη, τὰς δ' ὑπισχνουμένων, ἐξαπατηθεὶς ὑπ' ἀνθρώπων πονηρῶν, καὶ τῇ γοητείᾳ τῶν λόγων οὐ συνειδὼς, ὡς ἐξ ἐπιβουλῆς ἐγένετο, στρατιωτικὸς ἀνὴρ, καὶ τὸν τρόπον ἁπλοῦς, τά τ'

ἄλλα ὑπέθετο αὐτοῖς, ὅσα συμφέρειν ὑπελάμβανε, καὶ πρῶτον ἁπάντων παρῄνει μετάγειν τὴν παρεμβολὴν εἰς τὴν πολεμίαν ἐκ τῆς σφετέρας· τάς τε βλάβας διεξιὼν τὰς τότε γινομένας, καὶ τὰς ὠφελείας ἐπιλογιζόμενος, ὅσας ἔμελλον ἕξειν μεταστρατοπεδευσάμενοι.

Siccius decemvirorum insidiis interficitur.

XXVI. Οἱ δ' ἀσμένως δέχεσθαι τὰς παραινέσεις σκηψάμενοι· „Τί οὖν, ἔφασαν, οὐκ αὐτὸς ἡγεμὼν γίνῃ τῆς ἀναζεύξεως, τόπον ἐπιτήδειον προκατασκεψάμενος; ἐμπειρίαν δ' ἱκανὴν ἔχεις τῶν τόπων, διὰ τὰς πολλὰς στρατείας. λόγον δέ σοι δώσομεν ἐπιλέκτων ἀνδρῶν νέων, εὐζώνῳ ἐσταλμένων ὁπλίσει· σοὶ δὲ ἵππος τε διὰ τὴν ἡλικίαν παρέσται, καὶ ὁπλισμὸς ὁ τοῖς τηλικούτοις πρέπων.“ ὑποδεξαμένου δὲ τοῦ Σικκίου, καὶ ψιλοὺς αἰτήσαντος ἑκατὸν ἐπιλέκτους, οὐδένα χρόνον ἐπισχόντες, ἐκπέμπουσιν αὐτὸν ἔτι νυκτὸς οὔσης, καὶ σὺν αὐτῷ τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας, ἐκ τῶν ἰδίων ἑταίρων τοὺς ἰταμωτάτους ἐπιλεξάμενοι· οἷς ἐπέσκηψαν ἀποκτεῖναι τὸν ἄνδρα, μεγάλους μισθοὺς τῆς ἀνδροφονίας ὑποσχόμενοι. ἐπεὶ δέ, πολὺ προελθόντες ἀπὸ τοῦ χάρακος, εἰς χωρίον ἦλθον ὀχθηρὸν καὶ στενόπορον, καὶ χαλεπὸν ἵππῳ διεξελθεῖν, ὅτι μὴ βάδην ἀπιόντι, διὰ τὴν τραχύτητα τῶν ὄχθων, σύνθημα δόντες ἀλλήλοις, στῖφος ἐποίουν, ὡς ἀναχωρήσοντες ἐπ' αὐτὸν ἀθρόοι. θεράπων δέ τις ὑπασπιστὴς τοῦ Σικκίου, τὰ πολεμικὰ ἀγαθός, εἰκάσας τὴν διάνοιαν

αὐτῶν, μηνυτὴς γίνεται τῷ δεσπότῃ. κἀκεῖνος ὡς ἔγνω κατακλειόμενον αὐτὸν εἰς δυσχωρίας, ἔνθα οὐκ ἦν δυνατὸν ἀνὰ κράτος ἐλάσαι τὸν ἵππον, καθάλλεταί τε, καὶ στὰς ἐπὶ τὸν ὄχθον, ἵνα μὴ κυκλωθείη πρὸς αὐτῶν, τὸν ὑπασπιστὴν μόνον ἔχων, τοὺς ἐπιόντας ὑπέμεινεν. ὁρμησάντων δὲ πάντων, πολλῶν ὄντων, ἐπ᾽ αὐτὸν, ἀποκτείνει μὲν ἅμα περὶ πεντεκαίδεκα, τραυματίζει δὲ καὶ διπλασίους. ἐδόκει δ᾽ ἂν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας διαφθεῖραι μαχόμενος, εἰ συνήεσαν ὁμόσε. οἱ δ᾽ ἄρα συμφρονήσαντες, ὡς ἄμαχόν τι εἴη χρῆμα, καὶ οὐκ ἂν ἕλοιεν αὐτὸν συστάδην, τῆς μὲν ἐκ χειρὸς ἀπείχοντο μάχης, προσωτέρω δ᾽ ἀποστάντες, ἔβαλλον οἱ μὲν σαυνίοις, οἱ δὲ χερμάσιν, οἱ δὲ ξύλοις· τινὲς δ᾽ αὐτῶν προσελθόντες ἐκ τῶν πλαγίων τῶν ὄχθων, καὶ γενόμενοι κατὰ κεφαλῆς, κατεκύλιον ὑπερμεγέθεις ἄνωθεν πέτρας, ἕως ὑπὸ πλήθους τῶν ἐξεναντίας βαλλομένων, καὶ βάρους τῶν ἄνωθεν ἐπικαταραττομένων, διέφθειραν αὐτόν. Σίκκιος μὲν δὴ τοιαύτης καταστροφῆς ἔτυχεν.

XXVII. Οἱ δὲ διαπραξάμενοι τὸν φόνον, ἧκον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἄγοντες τοὺς τραυματίας, καὶ διέσπειραν λόγον, ὡς ἐπιφανεὶς αὐτοῖς πολεμίων λόχος τόν τε Σίκκιον ἀποκτείνειε, καὶ τοὺς ἄλλους ἄνδρας, οἷς πρώτοις ἐνέτυχον, αὐτοί τε πολλὰ τραύματα λαβόντες, μόλις αὐτοὺς ἀποφύγοιεν. καὶ ἐδόκουν ἅπασι πιστὰ λέγειν. οὐ μὴν ἔλαθεν αὐτῶν τὸ ἔργον, ἀλλὰ καίπερ ἐν ἐρημίᾳ τοῦ φόνου γεγονότος, καὶ μηδένα μηνυτὴν ἔχοντος, ὑπὸ τοῦ χρεὼν αὐτοῦ,

καὶ τῆς ἅπαντα ἐπισκοπούσης τὰ θνητὰ πράγματα δίκης ἐξηλέγχθησαν τεκμηρίοις ἀναμφισβητήτοις. οἱ γὰρ ἐν στρατοπέδῳ ταφῆς τε δημοσίας ἄξιον ἡγούμενοι τὸν ἄνδρα, καὶ τιμαῖς παρὰ τοὺς ἄλλους διαφόροις, διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δὲ ὅτι πρεσβύτης ὢν, καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας πολεμικῶν ἀγώνων ἀπολυόμενος, εἰς κίνδυνον ἑκούσιον ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος, ψηφίζονται συνελθόντες εἰς ἓν ἀπὸ τῶν τριῶν ταγμάτων, ἐξελθεῖν ἐπὶ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ σώματος, ἵνα μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας τε καὶ τιμῆς ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν παρακομισθείη. συγχωρησάντων δὲ τῶν ἡγεμόνων δι' εὐλάβειαν, μή τινα παράσχοιεν αὐτοῖς ὑποψίαν περὶ τὸ πρᾶγμα βουλῆς, καλῷ καὶ προσήκοντι ἔργῳ ἐνιστάμενοι, λαβόντες τὰ ὅπλα ἐξῄεσαν. ἐλθόντες δ' ἐπὶ τὸν τόπον, ὡς εἶδόν τε οὐδαμοῦ οὔτε δρυμοὺς, οὔτε φάραγγας, οὔτ' ἄλλο τι χωρίον, ἔνθα ὑποκαθίζειν ἐστὶ λόχοις ἔθος, ἀλλὰ ψιλὸν καὶ περιφανῆ καὶ στενόπορον ὄχθον, δι' ὑποψίας ἔλαβον εὐθέως τὸ πραχθέν· ἔπειτα τοῖς νεκροῖς προσελθόντες, ὡς ἐθεάσαντο τόν τε Σίκκιον αὐτὸν ἀσκύλευτον ἐῤῥιμμένον, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ἐν θαύματι ἦσαν, εἰ πολέμιοι κρατήσαντες ἐχθρῶν, μήτε ὅπλα περιείλοντο, μήτ' ἐσθῆτα περιέδυσαν. διερευνώμενοί τε τὰ πέριξ ἅπαντα, ὡς οὔτε στίβον ἵππων, οὔτ' ἴχνος ἀνθρώπων οὐδὲν εὕρισκον, ἔξω τῶν διὰ τῆς ὁδοῦ, πρᾶγμα ἀμήχανον ὑπελάμβανον εἶναι, πολεμίους ἐπιφανῆναι τοῖς σφετέροις ἀφανεῖς, ὥσπερ πτηνούς τινας, ἢ διοπετεῖς. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, καὶ τὰ

ἄλλα, μέγιστον αὐτοῖς ἐφάνη τεκμήριον τοῦ μὴ πρὸς ἐχθρῶν, ἀλλ' ὑπὸ φίλων τὸν ἄνδρα ἀπολωλέναι, τὸ μηδένα τῶν πολεμίων εὑρεθῆναι νεκρόν. οὐ γὰρ ἀκονιτί γ' ἂν ἐδόκουν ἀποθανεῖν Σίκκιον, ἄνδρα καὶ ῥώμην καὶ ψυχὴν ἀνυπόστατον, οὐδὲ τὸν ὑπασπιστήν, οὐδὲ τοὺς ἄλλους τοὺς σὺν αὐτῷ πεσόντας, ἄλλως τε καὶ ἐκ χειρὸς γινομένης τῆς μάχης. ἐτεκμήραντο δὲ τοῦτο ἐκ τῶν τραυμάτων. αὐτός τε γὰρ ὁ Σίκκιος πολλὰς εἶχε πληγάς, τὰς μὲν ὑπὸ χερμάδων, τὰς δ' ὑπὸ σαυνίων, τὰς δ' ὑπὸ μαχαιρῶν, καὶ ὁ ὑπασπιστής· οἱ δ' ὑπ' ἐκείνων ἀνῃρημένοι πάντες μαχαιρῶν, ἢ χερμάδων, ἢ σαυνίων, βέλους δὲ οὐδεμίαν. ἀγανάκτησις δὲ μετὰ τοῦτ' ἐγένετο, καὶ πάντων βοή, καὶ πολὺς ὀδυρμός. ὡς δὲ κατωλοφύραντο τὴν συμφοράν, ἀράμενοι καὶ κομίσαντες τὸν νεκρὸν ἐπὶ τὸν χάρακα, πολλὰ τῶν στρατηγῶν κατεβόων, καὶ μάλιστα μὲν ἠξίουν κατὰ τὸν στρατιωτικὸν ἀποκτεῖναι νόμον τοὺς ἀνδροφόνους· εἰ δὲ μή, δικαστήριον αὐτοῖς ἀποδοῦναι παραχρῆμα. καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ κατηγορεῖν μέλλοντες αὐτῶν. ὡς δ' οὐδὲν αὐτῶν εἰσήκουον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τούς τ' ἄνδρας ἐπεκρύψαντο, καὶ τὰς δίκας ἀνεβάλοντο, φήσαντες ἐν Ῥώμῃ λόγον ἀποδώσειν τοῖς βουλομένοις αὐτῶν κατηγορεῖν, μαθόντες ὅτι τῶν στρατηγῶν τὸ ἐπιβούλευμα ἦν, τὸν μὲν Σίκκιον ἔθαπτον, ἐκκομιδήν τε ποιησάμενοι λαμπροτάτην, καὶ πυρὰν νήσαντες ὑπερμεγέθη, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαρχόμενοι κατὰ δύναμιν, ὧν νόμος ἐπ' ἀνδράσιν ἀγαθοῖς εἰς τὴν τελευταίαν τιμὴν φέρεσθαι· πρὸς δὲ τὴν δεκαδαρχίαν

ἠλλοτριοῦντο ἅπαντες, καὶ γνώμην εἶχον, ὡς ἀποστησόμενοι. τὸ μὲν δὴ περὶ Κρουστομέρειαν καὶ Φιδήνην στράτευμα, διὰ τὸν Σικκίου τοῦ πρεσβευτοῦ θάνατον, ἐχθρὸν τοῖς προεστηκόσι τῶν πραγμάτων ἦν.

App. Claudius, insano Virginiae amore captus, puella vi potiri nititur.

XXVIII. Τὸ δ' ἐν Ἀλγιδῷ τῆς Αἰκανῶν χώρας καθιδρυμένον, καὶ τὸ ἐν τῇ πόλει πλῆθος ἅπαν, διὰ ταύτας ἐξεπολεμώθη τὰς αἰτίας πρὸς αὐτούς. ἀνὴρ ἐκ τῶν δημοτικῶν, Λούκιος Οὐεργίνιος, οὐδενὸς χείρων τὰ πολεμικὰ, λόχου τινὸς ἡγεμονίαν ἔχων ἐν τοῖς πέντε τάγμασιν ἐτάχθη, τοῖς ἐπ' Αἰκανοὺς στρατευσαμένοις. τούτῳ θυγάτηρ ἔτυχεν οὖσα καλλίστη τῶν ἐν Ῥώμῃ παρθένων, τὸ πατρῷον ὄνομα φέρουσα, ἣν ἐνεγγυήσατο Λούκιος, εἷς ἐκ τῶν δεδημαρχηκότων, υἱὸς Ἰκιλίου τοῦ πρώτου τε καταστησαμένου τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν, καὶ πρώτου λαβόντος. ταύτην τὴν κόρην ἐπίγαμον οὖσαν ἤδη θεασάμενος Ἄππιος Κλαύδιος, ὁ τῆς δεκαρχίας ἡγεμὼν, ἀναγινώσκουσαν ἐν γραμματιστοῦ· ἦν δὲ τὰ διδασκαλεῖα τῶν παίδων τότε περὶ τὴν ἀγοράν· εὐθύς τε ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς παιδὸς ἑάλω, καὶ ἔτι μᾶλλον ἔξω τῶν φρενῶν ἐγένετο, πολλάκις ἀναγκαζόμενος παριέναι τὸ διδασκαλεῖον, ἤδη κρατούμενος ὑπὸ τοῦ πάθους. ὡς δ' οὐκ ἠδύνατο πρὸς γάμον αὐτὴν λαβεῖν, ἐκείνην τε ὁρῶν ἐγγεγυημένην ἑτέρῳ, καὶ αὐτὸς ἔχων γυναῖκα γαμετήν· καὶ ἅμα οὐδ'

ἀξιῶν ἐκ δημοτικοῦ γένους ἁρμόσασθαι γάμον, δι' ὑπεροψίαν τῆς τύχης, καὶ παρὰ τὸν νόμον, ὃν αὐτὸς ἐν ταῖς δώδεκα δέλτοις ἀνέγραψε, τὸ μὲν πρῶτον ἐπειράθη διαφθεῖραι χρήμασι τὴν κόρην, καὶ προσέπεμψεν ἀεί τινας πρὸς τὰς τροφοὺς αὐτῆς γυναῖκας· ἦν γὰρ ὀρφανὴ μητρὸς ἡ παῖς· διδούς τε πολλὰ, καὶ ἔτι πλείονα τῶν διδομένων ὑπισχνούμενος. παρηγγέλλετο δὲ ταῖς πειρωμέναις τὰς τροφοὺς, μὴ λέγειν, τίς ὁ τῆς κόρης ἐστὶν ἐρῶν, ἀλλ' ὅτι τῶν δυναμένων τις εὖ ποιεῖν, οὓς βουληθείη, καὶ κακῶς. ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ φυλακῆς ἑώρα τὴν κόρην κρείττονος, ἢ πρότερον, ἀξιουμένην, φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν ἰταμωτέραν ἔγνω βαδίζειν ὁδόν. μεταπεμψάμενος δή τινα τῶν ἑαυτοῦ πελατῶν, Μάρκον Κλαύδιον, ἄνδρα τολμηρὸν, καὶ πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν ἕτοιμον, τό τε πάθος αὐτῷ διηγεῖται, καὶ διδάξας, ὅσα ποιεῖν αὐτὸν ἐβούλετο καὶ λέγειν, ἀποστέλλει συχνοὺς τῶν ἀναιδεστάτων ἐπαγόμενον. ὁ δὲ παραγενόμενος ἐπὶ τὸ διδασκαλεῖον, ἐπιλαμβάνεται τῆς παρθένου, καὶ φανερῶς ἄγειν ἐβούλετο δι' ἀγορᾶς. κραυγῆς δὲ γενομένης, καὶ πολλοῦ συνδραμόντος ὄχλου, κωλυόμενος, ὅποι προῃρεῖτο τὴν κόρην ἄγειν, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν παραγίνεται. ἐκάθητο δ' ἐπὶ τοῦ βήματος τηνικαῦτα μόνος Ἄππιος, χρηματίζων τε καὶ δικάζων τοῖς δεομένοις. βουλομένου δ' αὐτοῦ λέγειν, κραυγή τε καὶ ἀγανάκτησις ἦν ἐκ τοῦ περιεστῶτος ὄχλου, πάντων ἀξιούντων περιμένειν, ἕως ἂν ἔλθωσιν οἱ συγγενεῖς τῆς κόρης· καὶ ὁ Ἄππιος οὕτως ἐκέλευσε ποιεῖν. ὡς

δ' ὀλίγος ὁ μεταξὺ χρόνος ἐγεγόνει, καὶ παρῆν ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος τῆς παρθένου, Πόπλιος Νομιτόριος, φίλους τε πολλοὺς ἐπαγόμενος καὶ συγγενεῖς, ἀνὴρ ἐκ τῶν δημοτικῶν ἐμφανὴς, καὶ μετ' οὐ πολὺ Λούκιος, ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐγγεγυημένος τὴν κόρην, χεῖρα περὶ αὐτὸν ἔχων νέων δημοτικῶν καρτεράν. ὡς δὲ τῷ βήματι προσῆλθεν ἀσθμαίνων ἔτι, καὶ μετέωρος τὸ πνεῦμα, λέγειν ἠξίου, τίς ἐστιν ὁ τολμήσας ἅψασθαι παιδὸς ἀστῆς, καὶ τί βουλόμενος.

XXIX. Σιωπῆς δὲ γενομένης, Μάρκος Κλαύδιος, ὁ τῆς παιδὸς ἐπιλαβόμενος, τοιοῦτον διεξῆλθε λόγον· „Οὐδὲν, οὔτε προπετὲς, οὔτε βίαιον, πέπρα„κταί μοι περὶ τὴν κόρην, Ἄππιε Κλαύδιε· κύριος „δ' αὐτὸς ὢν κατὰ τοὺς νόμους ἄγω. ὃν δὲ τρόπον „ἐστὶν ἐμὴ, μάθε. ἔστι μοι θεράπαινα πατρικὴ, „πολλοὺς πάνυ δουλεύουσα χρόνους. ταύτην κύου„σαν ἡ Οὐεργινίου γυνὴ συνήθη καὶ εἰσοδίαν οὖ„σαν ἔπεισεν, ἐὰν τέκῃ, δοῦναι τὸ παιδίον αὐτῇ. „κἀκείνη φυλάττουσα τὰς ὑποσχέσεις, γενομένης „αὐτῇ ταύτης θυγατρὸς, πρὸς μὲν ἡμᾶς ἐσκήψατο „νεκρὸν τεκεῖν, τῇ δὲ Νομιτορίᾳ δίδωσι τὸ παιδίον· „ἡ δὲ λαβοῦσα, ὑποβάλλεται, καὶ τρέφει, παίδων „οὔτ' ἀῤῥένων, οὔτε θηλειῶν, οὖσα μήτηρ. πρότε„ρον οὖν ἐλάνθανέ με ταῦτα· νῦν δὲ διὰ μηνύσεως „ἐπιγνοὺς, καὶ μάρτυρας ἔχων πολλοὺς καὶ ἀγα„θοὺς, καὶ τὴν θεράπαιναν ἐξητακὼς, ἐπὶ τὸν κοι„νὸν ἁπάντων καταφεύγω νόμον, ὃς οὐ τῶν ὑπο„βαλλομένων, ἀλλὰ τῶν μητέρων εἶναι τὰ ἔκγονα

„δικαιοῖ, ἐλευθέρων μὲν οὐσῶν ἐλεύθερα, δούλων „δὲ δοῦλα, τοὺς αὐτοὺς ἔχοντα κυρίους, οὓς ἂν καὶ „αἱ μητέρες αὐτῶν ἔχωσι. κατὰ τοῦτον τὸν νόμον „ἀξιῶ τὴν θυγατέρα τῆς ἐμῆς θεραπαίνης ἄγειν, „καὶ δίκας ὑπέχειν βουλόμενος· ἐὰν δ᾽ ἀντιποιῆταί „τις, ἐγγυητὰς καταστῆσαι ἀξιόχρεως, ἄξειν αὐτὴν „ἐπὶ τὴν δίκην· εἰ δὲ ταχεῖαν βούλεταί τις γενέσθαι „διάγνωσιν, ἕτοιμος ἐπί σου λέγειν τὴν δίκην αὐ„τίκα μάλα, καὶ μὴ διεγγυᾷν τὸ σῶμα, μήτ᾽ ἀνα„βολὰς τῷ πράγματι προσάγειν· ὁποτέραν δ᾽ ἂν „οὗτοι βουληθῶσι τῶν αἱρέσεων, ἑλέσθωσαν.“

XXX. Τοιαῦτ᾽ εἰπόντος Κλαυδίου, καὶ πολλὴν προσθέντος δέησιν, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐλαττωθῆναι τῶν ἀντιδίκων, ὅτι πελάτης ἦν, καὶ ταπεινός, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῆς κόρης θεῖος, ὀλίγα, καὶ αὐτὰ τὰ πρὸς τὸν ἄρχοντα εἰρῆσθαι προσήκοντα, εἶπε· πατέρα μὲν εἶναι τῆς κόρης λέγων Οὐεργίνιον ἐκ τῶν δημοτικῶν, ὃν ἀποδημεῖν στρατευόμενον ὑπὲρ τῆς πόλεως· μητέρα δὲ γενέσθαι Νομιτορίαν, τὴν ἀδελφὴν τὴν ἑαυτοῦ, σώφρονα καὶ ἀγαθὴν γυναῖκα, ἣν οὐ πολλοῖς πρότερον ἐνιαυτοῖς ἀποθανεῖν· τραφεῖσαν δὲ τὴν παρθένον, ὡς ἐλευθέρᾳ καὶ ἀστῇ προσῆκεν, ἁρμοσθῆναι κατὰ νόμον Ἰκιλίῳ, καὶ τέλος ἂν ἐσχηκέναι τὸν γάμον, εἰ μὴ θᾶττον ὁ πρὸς Αἰκανοὺς συνέστη πόλεμος. ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ χρόνοις οὐκ ἐλαττόνων, ἢ πεντεκαίδεκα, διεληλυθότων ἐτῶν, οὐδὲν τοιοῦτον ἐπιχειρήσαντα πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν Κλαύδιον, ἐπειδὴ γάμων ἡ παῖς ἔσχεν ὥραν, καὶ διαφέρειν τὴν ὄψιν δοκεῖ, ἐρῶντα ἥκειν,

ἀναίσχυντον συκοφάντημα πλάσαντα, οὐκ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης, ἀλλὰ κατεσκευασμένον ὑπ᾽ ἀνδρὸς ἁπάσαις οἰομένου δεῖν ταῖς ἐπιθυμίαις ἐκ παντὸς τρόπου χαρίζεσθαι. τὴν μὲν οὖν δίκην αὐτὸν ἔφη τὸν πατέρα περὶ τῆς θυγατρὸς ἀπολογήσεσθαι παραγενόμενον ἀπὸ τῆς στρατιᾶς· τὴν δὲ τοῦ σώματος ἀντιποίησιν, ἣν ἔδει γενέσθαι κατὰ τοὺς νόμους, αὐτὸς ποιεῖσθαι, θεῖος ὢν τῆς κόρης, καὶ τὰ δίκαια ὑπέχειν· οὐδὲν ἀξιῶν, οὔτε ξένον, οὔτε ὃ μὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιδίδοται Ῥωμαίοις δίκαιον, εἰ καὶ μὴ πᾶσιν ἀνθρώποις, σώματος εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας ἀγομένου, μὴ τὸν ἀφαιρούμενον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸν φυλάττοντα, κύριον εἶναι μέχρι δίκης. ἔφη τε διὰ πολλὰς αἰτίας προσήκειν τῷ Ἀππίῳ φυλάττειν τοῦτο τὸ δίκαιον: πρῶτον μὲν, ὅτι τὸν νόμον τοῦτον ἅμα τοῖς ἄλλοις ἐν ταῖς δώδεκα δέλτοις ἀνέγραψεν· ἔπειθ᾽, ὅτι τῆς δεκαρχίας ἡγεμών· πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι μετὰ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν δημαρχίαν προσειλήφει, ἧς εἶναι κράτιστον ἔργον, τοῖς ἀσθενέσι καὶ ἐρήμοις τῶν πολιτῶν βοηθεῖν. ἠξίου τε τὴν καταπεφευγυῖαν ἐπ᾽ αὐτὸν ἐλεῆσαι παρθένον, μητρὸς μὲν ὀρφανὴν οὖσαν ἔτι πάλαι, πατρὸς δ᾽ ἔρημον ἐν τῷ τότε χρόνῳ, κινδυνεύουσαν οὐ χρημάτων ἀποστερηθῆναι προγονικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνδρὸς, καὶ πατρίδος, καὶ ὃ πάντων μέγιστον εἶναι δοκεῖ τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, τῆς τοῦ σώματος ἐλευθερίας. ἀνακλαυσάμενος δὲ τὴν ὕβριν, εἰς ἣν ἔμελλεν ἡ παῖς παραδοθήσεσθαι, καὶ πολὺν ἐκ τῶν παρόντων κινήσας ἔλεον, περὶ τοῦ χρόνου

τῆς δίκης ἔφη τελευτῶν· „Ἐπειδὴ ταχεῖαν αὐτῆς „βούλεται γενέσθαι τὴν κρίσιν ὁ Κλαύδιος, ὁ μηδὲν „ἠδικῆσθαι φάμενος ἐν τοῖς πεντεκαίδεκα ἔτεσιν, „ἕτερος μὲν ἄν τις ὑπὲρ τηλικούτων ἀγωνιζόμενος, „δεινὰ πάσχειν ἔδοξε, καὶ ἠγανάκτει κατὰ τὸ εἰκός, „ὅταν εἰρήνη γένηται, καὶ πάντες ἔλθωσιν οἱ νῦν „ὄντες ἐπὶ στρατοπέδου, τότε τὴν δίκην ἀξιῶν ἀπο„λογεῖσθαι, ὅτε καὶ μαρτύρων εὐπορία καὶ φίλων „καὶ δικαστῶν ἀμφοτέροις ἔσται τοῖς δικαζομένοις, „πολιτικὰ καὶ μέτρια πράγματα προφέρων, καὶ τῇ „Ῥωμαίων συνήθη πολιτείᾳ· ἡμεῖς δ', ἔφη, λόγων „οὐδὲν δεόμεθα, οὔτ' εἰρήνης, οὔτ' ὄχλου φίλων καὶ „δικαστῶν, οὔτ' εἰς τοὺς δικασίμους χρόνους τὸ „πρᾶγμα ἀναβαλλόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ, καὶ „ἐν σπάνει φίλων, καὶ οὐκ ἐν ἴσοις δικασταῖς, καὶ „παραχρῆμα ὑπομένομεν ἀπολογεῖσθαι, τοσοῦτον „αἰτησάμενοι παρὰ σοῦ χρόνον, Ἄππιε, ὅσος ἱκανός „ἐστι τῷ πατρὶ τῆς κόρης ἀπὸ στρατοπέδου παρα„γενηθέντι, τὰς ἰδίας ἀποδύρασθαι τύχας, καὶ δι' „ἑαυτοῦ τὴν δίκην ἀπολογήσασθαι."

XXXI. Τοιαῦτα τοῦ Νομιτορίου λέξαντος, καὶ τοῦ περιεστηκότος ὄχλου μεγάλῃ βοῇ διασημήναντος, ὡς δίκαια ἀξιοῖ, μικρὸν ἐπισχὼν χρόνον Ἄππιος· „Ἐγὼ τὸν μὲν νόμον, εἶπεν, οὐκ ἀγνοῶ τὸν „ὑπὲρ τῆς ἐγγυήσεως τῶν εἰς δουλείαν ἀγομένων „κείμενον, ὃς οὐκ ἐᾷ παρὰ τοῖς ἀφαιρουμένοις εἶ„ναι τὸ σῶμα, μέχρι δίκης, οὐδὲ καταλύσαιμι ἄν, „ὃν αὐτὸς ἔγραψα ἑκών· ἐκεῖνο μέντοι δίκαιον „ἡγοῦμαι, δυοῖν ὄντων τῶν ἀντιποιουμένων, κυρίου

„καὶ πατρὸς, εἰ μὲν ἀμφότεροι παρῆσαν, τὸν πατέ„ρα κρατεῖν τοῦ σώματος, μέχρι δίκης. ἐπεὶ δ' ἐκεῖ„νος ἄπεστι, τὸν κύριον ἀπαγαγεῖν, ἐγγυητὰς ἀξιό„χρεως δόντα, καταστήσειν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, ὅταν ὁ „πατὴρ αὐτῆς παραγένηται. περὶ δὲ τῶν ἐγγυητῶν, „καὶ τοῦ τιμήματος, καὶ τοῦ μηδὲν ὑμᾶς ἐλαττωθῆ„ναι περὶ τὴν δίκην, πολλὴν ποιήσομαι πρόνοιαν, ὦ „Νομιτόριε. νῦν δὲ παράδος τὴν κόρην." Τοῦτο τὸ τέλος ἐξενεγκόντος Ἀππίου, πολὺς μὲν ὀδυρμὸς ὑπὸ τῆς παρθένου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν γυναικῶν ἐγίνετο καὶ κοπετὸς, πολλὴ δὲ κραυγὴ καὶ ἀγανάκτησις ἐκ τοῦ περιεστηκότος ὄχλου τὸ βῆμα. ὁ δὲ μέλλων ἄγεσθαι τὴν κόρην Ἰκίλιος ἐμφύεται αὐτῆς, καί φησιν· „Οὐκ ἐμοῦ γε ζῶντος, Ἄππιε, ταύτην „ἀπάξεταί τις. ἀλλ' εἴ σοι δέδοκται τὸν μὲν νόμον „καταλύειν, τὰ δὲ δίκαια συγχέειν, καὶ τὴν ἐλευθε„ρίαν ἡμῶν ἀφαιρεῖσθαι, μηκέτι τὴν ὀνειδιζομένην „ὑμῖν ἀρνοῦ τυραννίδα, ἀλλὰ τὸν ἐμὸν ἀποκόψας „τράχηλον, ταύτην τε ἀπαγαγεῖν, ὅπου σοι δοκεῖ, „καὶ τὰς ἄλλας παρθένους καὶ γυναῖκας· ἵνα δὴ „μάθωσιν ἤδη ποτὲ Ῥωμαῖοι δοῦλοι γεγονότες ἀντ' „ἐλευθέρων, καὶ μηδὲν ἔτι μεῖζον φρονῶσι τῆς τύ„χης. τί οὖν ἔτι μέλλεις, ἀλλ' οὐ τοὐμὸν ἐκχέεις „αἷμα πρὸ τοῦ βήματος ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλ„μοῖς; ἴσθι μέντοι σαφῶς, ὅτι ἢ μεγάλων κακῶν „ἄρξει Ῥωμαίοις ὁ θάνατος οὑμὸς, ἢ μεγάλων „ἀγαθῶν."

XXXII. Ἔτι δ' αὐτοῦ βουλομένου λέγειν, οἱ μὲν ῥαβδοῦχοι κελευσθέντες ὑπὸ τῆς ἐξουσίας,

ἀνεῖργον αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ πειθαρχεῖν τοῖς κεκριμένοις ἐκέλευον· ὁ δὲ Κλαύδιος ἐπιλαβόμενος τῆς παιδὸς, ἀπάγειν ἐβούλετο, τοῦ θείου καὶ τοῦ μνηστῆρος ἀντεχομένην. ἰδόντες δὲ πένθος ἐλεεινὸν οἱ περὶ τὸ βῆμα πάντες ἀνέκραγον ἅμα, καὶ παρ᾽ οὐδὲν ἡγησάμενοι τὴν τοῦ κρατοῦντος ἐξουσίαν, ὠθοῦνται τοῖς βιαζομένοις ὁμόσε· ὥστε δείσαντα τὴν ἐπιφορὰν αὐτῶν τὸν Κλαύδιον, τήν κόρην τ᾽ ἀφεῖναι, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ στρατηγοῦ καταφυγεῖν. ὁ δ᾽ Ἄππιος καταρχὰς μὲν εἰς πολλὴν ταραχὴν κατέστη, ἠγριωμένους ἅπαντας ὁρῶν, καὶ πολὺν ἠπόρει χρόνον, ὅ τι χρὴ ποιεῖν· ἔπειτα τὸν Κλαύδιον καλέσας ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ μικρὰ διαλεχθεὶς πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐδόκει, τοῖς τε περιεστῶσι διασημήνας ἡσυχίαν παρασχεῖν, λέγει τοιάδε·

„Ἐγὼ τὸ μὲν ἀκριβὲς, ὦ δημόται, περὶ τῆς διεγγυή„σεως τοῦ σώματος, ἐπειδὴ τραχυνομένους ὑμᾶς „πρὸς τὴν ἀπόφασιν ὁρῶ, παρίημι· χαρίζεσθαι δ᾽ „ὑμῖν βουλόμενος, πέπεικα τὸν ἐμαυτοῦ πελάτην, „ἐᾶσαι μὲν τοῖς συγγενέσι τῆς παρθένου, δοῦναι „διεγγύησιν, ἕως ὁ πατὴρ αὐτῆς παραγένηται. „ἀπάγεσθε οὖν, ὦ Νομιτόριε, τὴν κόρην, καὶ „τὴν ἐγγύην ὁμολογεῖτε περὶ αὐτῆς εἰς τὴν αὔριον „ἡμέραν. ἀπόχρη γὰρ ὑμῖν ὁ χρόνος οὗτος „ἀπαγγεῖλαί τε Οὐεργινίῳ τήμερον, καὶ τριῶν, „ἢ τεττάρων ὡρῶν αὔριον ἐκ τοῦ χάρακος δεῦρο „ἀγαγεῖν.“ πλείονα δ᾽ αὐτῶν χρόνον αἰτουμένων, οὐδὲν ἔτι ἀποκρινάμενος ἀνέστη, καὶ τὸν δίφρον ἐκέλευσεν ἆραι.

XXXIII. Ὡς δ' ἀπῆλθεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀδημονῶν καὶ μαινόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους, ἔγνω μηκέτι μεθίεσθαι τῆς παρθένου τοῖς συγγενέσιν, ἀλλ' ὅταν ἐπὶ τὴν ἐγγύην προαχθῇ, μετὰ βίας αὐτὴν ἀπάγειν, ἑαυτῷ τε πλείονα φυλακὴν περιστησάμενος, ὡς μηδὲν ὑπὸ τῶν ὄχλων βιασθείη, καὶ τὰ πέριξ τοῦ βήματος ἑταίρων τε καὶ πελατῶν ὄχλῳ προκαταλαβών. ἵνα δὲ σὺν εὐσχήμονι δίκῃ τοῦτο πράττῃ, προφάσει μὴ παραγενηθέντος ἐπὶ τὴν ἐγγύην τοῦ πατρός, ἐπιστολὰς δοὺς τοῖς πιστοτάτοις ἱππεῦσιν, ἔπεμψεν ἐπὶ τὸν χάρακα πρὸς Ἀντώνιον, τὸν ἡγεμόνα τοῦ τάγματος, ὑφ' οὗ ἦν Οὐεργίνιος, ἀξιῶν αὐτὸν κατέχειν τὸν ἄνδρα ἐν ἐπιμελεῖ φυλακῇ, μὴ λάθῃ πυθόμενος τὰ περὶ τὴν θυγατέρα, καὶ διαδρὰς ἐκ τοῦ χάρακος. ἔφθασαν δ' αὐτὸν οἱ τῇ κόρῃ προσήκοντες, Νομιτορίου τε υἱὸς καὶ ἀδελφὸς Ἰκιλίου, προαποσταλέντες ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀρχομένης ἔτι τῆς καταστάσεως, νεανίαι λήματος πλήρεις, ἀπὸ ῥυτῆρος καὶ μετὰ μάστιγος ἐλαθεῖσι τοῖς ἵπποις πρότερον διανύσαντες τὴν ὁδόν, καὶ τῷ Οὐεργινίῳ τὰ πεπραγμένα διασαφηνίσαντες. ὁ δὲ τὴν μὲν ἀληθῆ πρὸς Ἀντώνιον αἰτίαν ἀποκρυψάμενος, ἀναγκαίου δέ τινος συγγενοῦς σκηψάμενος πεπύσθαι θάνατον, οὗ τὴν ἐκκομιδήν τε καὶ ταφὴν αὐτὸν ἔδει ποιήσασθαι κατὰ τὸν νόμον, ἀφίεται· καὶ περὶ λύχνων ἁφὰς ἤλαυνε μετὰ τῶν μειρακίων κατ' ἄλλας ὁδούς, διωγμὸν ἔκ τε τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως δεδοικώς· ὅπερ καὶ συνέβη. ὁ γὰρ Ἀντώνιος τὰς ἐπιστολὰς δεξάμενος περὶ πρώτην

μάλιστα φυλακὴν, ἴλην ἀπέστειλεν ἱππέων ἐπ' αὐτὸν, ἔκ τε τῆς πόλεως ἕτεροι πεμφθέντες ἱππεῖς δι' ὅλης νυκτὸς ἐφρούρουν τὴν ἀπὸ στρατοπέδου φέρουσαν ὁδόν. ὡς δ' ἀπήγγειλεν Ἀππίῳ τις τὸν Οὐεργίνιον ἐλθόντα παρὰ τὴν ὑπόληψιν, ἔξω τῶν φρενῶν γενόμενος, παρῆν μετὰ πολλοῦ στίφους ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ προάγειν ἐκέλευσε τοὺς τῆς κόρης συγγενεῖς. προσελθόντων δ' αὐτῶν, ὁ μὲν Κλαύδιος τοὺς αὐτοὺς πάλιν διεξελθὼν λόγους, ἠξίου τὸν Ἄππιον γενέσθαι δικαστὴν τοῦ πράγματος, μηδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενον, τόν τε μηνυτὴν παρεῖναι λέγων, καὶ τοὺς μάρτυρας, καὶ τὴν θεράπαιναν αὐτὴν παραδούς· ἐφ' οἷς ἅπασι πολὺς ὁ προσποιητὸς σχετλιασμὸς ἦν, εἰ μὴ τεύξονται τῶν ἴσων τοῖς ἄλλοις, ὡς πρότερον, ὅτι πελάτης ἦν αὐτοῦ· καὶ παράκλησις, ἵνα μὴ τοῖς ἐλεεινότερα λέγουσιν, ἀλλὰ τοῖς δικαιότερα ἀξιοῦσι βοηθοῖ.

XXXIV. Ὁ δὲ τῆς κόρης πατὴρ, καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς, ἀπελογοῦντο περὶ τῆς ὑποβολῆς, πολλὰ καὶ δίκαια καὶ ἀληθῆ λέγοντες, ὡς οὔτ' αἰτίαν οὐδεμίαν εἶχεν ὑποβολῆς εὔλογον ἡ Νομιτορίου μὲν ἀδελφὴ, Οὐεργινίου δὲ γυνὴ, παρθένος γαμηθεῖσα νέῳ ἀνδρὶ, καὶ οὐ μετὰ πολλοὺς τοῦ γάμου τεκοῦσα χρόνους· οὔτ' εἰ μάλιστα ἐβούλετο γένος ἀλλότριον εἰς τὸν ἴδιον οἶκον εἰσαγαγεῖν, δούλης ἀλλοτρίας ἂν ἐλάμβανε παιδίον μᾶλλον, ἢ οὐ γυναικὸς ἐλευθέρας κατὰ γένος, ἢ φιλίαν, αὐτῇ προσηκούσης, παρ' ἧς πιστῶς τε ἅμα καὶ βεβαίως ἕξει τὸ ληφθὲν· ἐξουσίαν τ' ἔχουσαν, ὁποῖον ἐβούλετο,

λαβεῖν, ἄῤῥεν ἑλέσθαι παιδίον μᾶλλον, ἢ θῆλυ. τεκοῦσαν μὲν γὰρ, ἀνάγκῃ τῶν τέκνων δεομένην, στέργειν καὶ τρέφειν, ὅ τι ἂν ἡ φύσις ἐξενέγκῃ· ὑποβαλομένην δὲ τὸ κρεῖττον ἀντὶ τοῦ χείρονος εἰκὸς εἶναι λαβεῖν. πρός τε τὸν μηνυτὴν, καὶ τοὺς μάρτυρας, οὓς ὁ Κλαύδιος ἔφη πολλοὺς καὶ ἀξιοχρέους παρέξεσθαι, τὸν ἐκ τῶν εἰκότων παρείχοντο λόγον, ὡς οὐκ ἄν ποτε ἡ Νομιτορία πρᾶγμα σιγῆς δεόμενον, καὶ δι᾽ ἑνὸς ὑπηρετηθῆναι προσώπου δυνάμενον, φανερῶς ἔπραττε, καὶ μετὰ μαρτύρων ἐλευθέρων, ἵν᾽ ἐκτραφεῖσαν τὴν κόρην ὑπὸ τῶν κυρίων τῆς μητρὸς ἀφαιρεθείη. τόν τε χρόνον οὐ μικρὸν ἔλεγον εἶναι τεκμήριον τοῦ μηδὲν ὑγιὲς λέγειν τὸν κατήγορον· οὔτε γὰρ ἂν τὸν μηνυτὴν, οὔτε τοὺς μάρτυρας κατασχεῖν ἐν πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ἀπόῤῥητον ὑποβολὴν, ἀλλ᾽ ἔτι πρότερον εἰπεῖν. διαβαλόντες δὲ τὰς τῶν κατηγόρων πίστεις, ὡς οὔτ᾽ ἀληθεῖς, οὔτε πιθανὰς, ἀντιπαρεξετάζειν ταύταις ἠξίουν τὰς ἑαυτῶν, πολλὰς καὶ οὐκ ἀσήμους γυναῖκας ὀνομάζοντες, ἃς ἔφασαν εἰδέναι Νομιτορίαν ἐγκύμονα γενομένην, ἐκ τοῦ περὶ τὴν γαστέρα ὄγκου. χωρὶς δὲ τούτων, τὰς ἐπὶ τοῦ τόκου καὶ τῆς λοχείας παραγενομένας, διὰ τὸ συγγενὲς, καὶ τικτόμενον τὸ παιδίον ἰδούσας ἐπεδείκνυντο, καὶ ἀνακρίνειν ἠξίουν. ὃ δὲ πάντων τεκμήριον ἦν περιφανέστατον, ἔκ τε τῶν ἀνδρῶν πολλῶν καὶ γυναικῶν μαρτυρούμενον, οὐ μόνον ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ δούλων, τοῦτ᾽ ἔλεγον τελευτῶντες, ὅτι τῷ γάλακτι τῆς μητρὸς ἐτρά-

φη τὸ παιδίον· ἀμήχανον δ' εἶναι, γάλακτος πληρωθῆναι μαστοὺς γυναικὶ μὴ τικούσῃ.

XXXV. Ταῦτά τε καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια παρεχομένων αὐτῶν ἰσχυρὰ, καὶ οὐδένα λόγον ἐναντίον δέξασθαι δυνάμενα, καὶ πολὺν ἐν ταῖς συμφοραῖς τῆς κόρης ἔλεον καταχεομένων, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες, ὅσοι συνήκουον τῶν λόγων, τῆς τε μορφῆς οἶκτον ἐλάμβανον, ὁπότ' εἰς τὴν παρθένον ἴδοιεν· καὶ γὰρ ἐν ἐσθῆτι οὖσα πιναρᾷ, καὶ κατηφὲς ὁρῶσα, καὶ τὸ καλὸν τῶν ὀμμάτων ἐκτήκουσα, τὰς ἁπάντων ἥρπαζεν ὄψεις· οὕτως ὑπεράνθρωπός τις ὥρα περὶ αὐτὴν καὶ χάρις ἦν· καὶ τὸ τῆς τύχης ἀνεκλαίοντο παράλογον, εἰς οἵας ὕβρεις καὶ προπηλακισμοὺς ἐλεύσοιτο, ἐξ οἵων ἀγαθῶν. εἰσῄει τ' αὐτοὺς λογισμὸς, ὅτι τοῦ περὶ τῆς ἐλευθερίας νόμου καταλυθέντος, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλῦον καὶ τὰς αὐτῶν γυναῖκας καὶ θυγατέρας τὰ αὐτὰ ἐκείνῃ παθεῖν. ταῦτά τε δὴ καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια ἐπιλογιζόμενοι, καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλαλοῦντες, ἔκλαιον. ὁ δ' Ἄππιος, οἷα δὴ φύσιν τ' οὐ φρενήρης ἀνὴρ, καὶ ὑπὸ μεγέθους ἐξουσίας διεφθαρμένος, οἰδῶν τε τὴν ψυχὴν, καὶ ζέων τὰ σπλάγχνα διὰ τὸν ἔρωτα τῆς παιδὸς, οὔτε τοῖς λόγοις τῶν ἀπολογουμένων προσεῖχεν, οὔτε τοῖς δάκρυσιν αὐτῆς ἐπεκλᾶτο τῆς κόρης, τήν τε συμπάθειαν τῶν παρόντων δι' ὀργῆς ἐλάμβανεν, ὡς αὐτὸς δὴ πλείονος ἄξιος ὢν ἐλέου, καὶ δεινότερα ὑπὸ τῆς δεδουλωμένης αὐτὸν εὐμορφίας πεπονθώς. διὰ δὴ ταῦτα πάντα οἰστρῶν, λόγον τε ὑπέμεινεν εἰπεῖν ἀναίσχυντον, ἐξ οὗ κατα-

φανὴς ἐγένετο τοῖς ὑπονοοῦσιν, ὅτι τὸ συκοφάντημα κατὰ τῆς κόρης αὐτὸς ἔπλασε, καὶ τὸ ἔργον ἐτόλμησε τυραννικὸν πρᾶξαι καὶ ὠμόν.

XXXVI. Ἔτι γὰρ αὐτῶν λεγόντων, ἡσυχίαν γενέσθαι κελεύσας, ἐπειδὴ σιωπή τ' ἐγένετο, καὶ πᾶς ὁ κατὰ τὴν ἀγορὰν ὄχλος τὴν ὁρμὴν ἐλάμβανεν, ἐπιθυμίᾳ γνώσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεχθησομένων προαχθεὶς, πολλάκις ἐπιστρέψας τὸ πρόσωπον τῇδε κἀκεῖσε, καὶ τὰ στίφη τῶν ἑταίρων, οἷς διειλήφει τὴν ἀγορὰν, τοῖς ὄμμασι διαριθμησάμενος, τοιάδ' εἶπεν· „Ἐγὼ δὲ περὶ τοῦδε τοῦ πράγματος, ὦ „Οὐεργίνιε, καὶ ὑμεῖς οἱ σὺν τούτῳ παρόντες, οὐ „νῦν πρῶτον ἀκήκοα, ἀλλὰ παλαίτερον ἔτι, πρὶν „ἢ τήνδε τὴν ἀρχὴν παραλαβεῖν. ὃν τρόπον δ' „ἔγνων, ἀκούσατε. ὁ πατὴρ ὁ Μάρκου Κλαυδίου „τοῦδε, τελευτῶν τὸν βίον, ἠξίωσέ με τὸν υἱὸν αὐ-„τοῦ, παῖδα καταλειπόμενον, ἐπιτροπεῦσαι· πε-„λάται δ' εἰσὶ τῆς οἰκίας ἡμῶν ἐκ προγόνων. ἐν δὲ „τῷ χρόνῳ τῆς ἐπιτροπείας μήνυσις ἐγένετό μοι περὶ „τῆς παιδὸς, ὡς ὑποβάλοιτο αὐτὴν Νομιτορία, λα-„βοῦσα παρὰ τῆς Κλαυδίου δούλης· καὶ τὸ πρᾶ-„γμα ἐξετάσας, ἔμαθον οὕτως ἔχον. ἐφάπτεσθαι „μὲν οὖν ἐμαυτὸν οὐ προσῆκέ μοι· βέλτιον δὲ „ἡγησάμην τούτῳ τὴν ἐξουσίαν καταλιπεῖν, ὁπότε „γένοιτο ἀνὴρ, εἴτε βουληθείη τὴν παιδίσκην ἀπά-„γειν, εἴτε διαλύσασθαι πρὸς τοὺς τρέφοντας αὐ-„τὴν, χρήμασι πεισθεὶς, ἢ χαρισάμενος. ἐν δὲ τοῖς „μεταξὺ χρόνοις ἐγὼ μὲν, εἰς τὰς πολιτικὰς πρά-„ξεις ἐγκυλισθεὶς, οὐδὲν ἔτι τῶν Κλαυδίου πρα-

„γμάτων εἶχον ἐν φροντίδι. τούτῳ δ', ὡς ἔοικε, „τὸν ἴδιον ἐξετάζοντι βίον καὶ περὶ τῆς παιδίσκης ἡ „μήνυσις ἀπεδόθη, καθάπερ ἐμοὶ πρότερον· καὶ „οὐδὲν ἄδικον ἀξιοῖ, τὴν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ θεραπαί-„νης γεγονυῖαν ἀπάγειν βουλόμενος. εἰ μὲν οὖν ἀλ-„λήλους ἔπεισαν αὐτοὶ, καλῶς ἂν εἶχεν. ἐπεὶ δ' εἰς „ἀμφισβήτησιν ἦλθε τὸ πρᾶγμα, μαρτυρῶ τ' αὐτῷ „ταῦτα, καὶ κρίνω εἶναι τοῦτον τῆς παιδίσκης „κύριον."

XXXVII. Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν, ὅσοι μὲν ἦσαν ἀκέραιοί τε, καὶ τῶν τὰ δίκαια λεγόντων παράκλητοι, τὰς χεῖρας ἄραντες εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀνέκραγον ὀδυρμῷ καὶ ἀγανακτήσει μεμιγμένην κραυγήν· οἱ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας κόλακες τὴν ἐπικελεύουσάν τε καὶ θάρσος ἐμποιῆσαι δυναμένην τοῖς κρατοῦσι φωνήν. ἠρεθισμένης δὲ τῆς ἀγορᾶς, καὶ παντοδαπῶν γεμούσης λόγων τε καὶ παθῶν, σιωπὴν γενέσθαι κελεύσας Ἄππιος, ἔλεξεν· „Εἰ μὴ „παύσεσθε διαστασιάζοντες τὴν πόλιν, καὶ ἀντι-„στρατηγοῦντες ἡμῖν, οἱ ταραχώδεις, καὶ μηδαμῇ „χρήσιμοι, μήτ' ἐν εἰρήνῃ, μήτε κατὰ πολέμους, „ὑπὸ τῆς ἀνάγκης σωφρονισθέντες εἴξετε. μὴ τού-„τους οἴεσθε τοὺς ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου καὶ τῆς „ἄκρας φρουροὺς ἐπὶ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους ἡμῖν „παρεσκευάσθαι μόνον, ὑμᾶς δὲ τοὺς ἔνδον ὑπο-„καθημένους, καὶ πάντα σήποντας τὰ τῆς πόλεως „πράγματα, ἐάσειν. γνώμην δὴ λαβόντες κρείττο-„να, ἧς ἔχετε νῦν, ἄπιτε, οἷς μή τι πρᾶγμα, καὶ „πράσσετε τὰ ἑαυτῶν, εἰ σωφρονεῖτε· σὺ δ' ἄγου

„τὴν παιδίσκην ἔχων, Κλαύδιε, μηδένα δεδοικὼς, „δι' ἀγορᾶς· οἱ γὰρ Ἀππίου σε προπέμψουσι δώ„δεκα πελέκεις.“ Ὡς δὲ ταῦτ' εἶπεν, οἱ μὲν ἄλλοι στένοντες, καὶ τὰ μέτωπα παίοντες, καὶ τὰ δάκρυα κατέχειν οὐ δυνάμενοι, παρεχώρουν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ὁ δὲ Κλαύδιος ἀπῆγε τὴν παῖδα τῷ πατρὶ περιπεπλεγμένην καὶ καταφιλοῦσαν, καὶ ταῖς ἡδίσταις φωναῖς ἀνακαλοῦσαν. ἐν τοιούτοις δὴ κακοῖς Οὐεργίνιος ὢν, ἔργον εἰς νοῦν βάλλεται, πατρὶ μὲν ταλαίπωρον καὶ πικρὸν, ἐλευθέρῳ δ' ἀνδρὶ καὶ μεγαλόφρονι πρέπον. αἰτησάμενος γὰρ ἐξουσίαν ἀσπάσασθαι τὴν θυγατέρα τοὺς τελευταίους ἀσπασμοὺς ἐπ' ἐξουσίας, καὶ διαλεχθῆναι μόνη μόνος, ὁπόσα βούλεται, πρὶν ἐκ τῆς ἀγορᾶς αὐτὴν ἀπαχθῆναι, συγχωρήσαντος τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τῶν ἐχθρῶν μικρὸν ἀναχωρησάντων, ὑπολαβὼν εἰς γῆν ἐκλυομένην τε καὶ καταῤῥέουσαν καὶ κατέχων, τέως μὲν ἀνεκαλεῖτό τε καὶ κατεφίλει, καὶ τὰς λιβάδας ἐξέματτε τῶν δακρύων: ἔπειτα κατὰ μικρὸν ὑπάγων, ὡς ἐγγὺς ἦν ἐργαστηρίου μαγειρικοῦ, μάχαιραν ἐξαρπάσας ἀπὸ τῆς τραπέζης, παίει τὴν θυγατέρα διὰ τῶν σπλάγχνων, τοσοῦτον εἰπών· „Ἐλευθέραν σε καὶ εὐσχή„μονα, τέκνον, ἀποστέλλω τοῖς κατὰ γῆν προγό„νοις· ζώσῃ γὰρ ταῦτα οὐκ ἐξῆν ἀμφότερα, διὰ τὸν „τύραννον.“ κραυγῆς δὲ γενομένης, ᾑμαγμένην ἔχων τὴν μάχαιραν, καὶ οὕτως ἀνάμεστος αἵματος γενόμενος, ὃ προσεφύσησεν αὐτῷ ἡ σφαγὴ τῆς κόρης, ἔθει διὰ τῆς πόλεως ἐμμανὴς, ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν τοὺς πολίτας καλῶν. διεκπαισάμενος δὲ τὰς πύλας

ἀνέβη τὸν ἵππον, ὃς ἦν παρεσκευασμένος αὐτῷ, καὶ ξυνέτεινεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, Ἰκιλίου τε καὶ Νομιτορίου, τῶν ἀγαγόντων αὐτὸν ἐκ τοῦ χάρακος νεανίσκων, καὶ τότε συμπροπεμπόντων. ἠκολούθει δ' αὐτοῖς καὶ ἄλλος ὄχλος δημοτῶν οὐκ ὀλίγος· ὥστε τοὺς σύμπαντας ἀμφὶ τετρακοσίους γενέσθαι.

Appius et amoris fructu privatur, et adversa experitur omnia, obstante Valerio et Horatio.

XXXVIII. Ὁ δ' Ἄππιος, ὡς τὸ περὶ τὴν κόρην ἐπέγνω πάθος, ἀναπηδᾷ τε ἀπὸ τοῦ δίφρου, καὶ διώκειν τὸν Οὐεργίνιον ἐβούλετο, πολλὰ καὶ λέγων καὶ πράττων ἄκοσμα. περιστάντων δ' αὐτὸν τῶν φίλων, καὶ μηδὲν ἐξαμαρτάνειν ἀξιούντων, ἀπῄει πρὸς ἅπαντας ἀγανακτῶν. ἤδη δ' αὐτῷ κατ' οἰκίαν ὄντι προσαγγέλλουσι τῶν ἑταίρων τινὲς, ὅτι περὶ τὸ πτῶμα τῆς κόρης Ἰκίλιός τε ὁ κηδεστὴς, καὶ Νομιτόριος ὁ θεῖος, σὺν τοῖς ἄλλοις ἑταίροις τε καὶ συγγενέσιν ἑστῶτες, ῥητὰ καὶ ἄῤῥητα κατ' αὐτοῦ λέγουσι, καὶ καλοῦσι τὸν δῆμον ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν. ὁ δ' ὑπ' ὀργῆς ὡς εἶχε, πέμπει τῶν ῥαβδούχων τινὰς, κελεύσας ἀπάγειν εἰς τὸ δεσμωτήριον τοὺς κεκραγότας, καὶ τὸ πτῶμα μεταφέρειν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ἀφρονέστατον πρᾶγμα ποιῶν, καὶ τοῖς τότε καιροῖς ἥκιστα ἁρμόττον. δέον γὰρ ἀποθεραπεύειν τὸν ὄχλον, ὀργῆς εἰληφότα δικαίαν πρόφασιν, εἴξαντα δ' ἐν τῷ παραχρῆμα χρόνῳ, ὕστερον τὰ μὲν ἀπολογούμενον, τὰ δὲ παραιτούμενον, τὰ δ' ἑτέραις τισὶν εὐεργεσίαις ἀναλαβόντα, ἐπὶ τὸ βιαιότερον

ἐνεχθεὶς, εἰς ἀπόνοιαν ἠνάγκασεν αὐτοὺς τραπέσθαι. οὐ γὰρ ἀνέσχοντο τῶν ἐπιβαλλομένων ἕλκειν τὴν νεκρὰν, ἢ τοὺς ἄνδρας εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν, ἀλλ᾽ ἐμβοήσαντες ἑαυτοῖς σὺν ὠθισμῷ τε καὶ πληγαῖς τῶν βιαζομένων, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀγορᾶς. ὥστ᾽ ἠναγκάσθη ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἄππιος ἅμα συχνοῖς ἑταίροις καὶ πελάταις εἰς τὴν ἀγορὰν πορεύεσθαι, παίειν κελεύων καὶ ἀνείργειν ἐκποδὼν τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς. πυθόμενοι δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ τῆς ἐξόδου Οὐαλέριός τε καὶ Ὁράτιος, οὓς ἔφην ἡγεμονικωτάτους εἶναι τῶν ἀντιποιουμένων τῆς ἐλευθερίας, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν νεότητα περὶ αὑτοὺς ἀγαγόντες, ἵστανται πρὸ τοῦ νεκροῦ. καὶ ἐπειδὴ πλησίον αὐτῶν οἱ περὶ τὸν Ἄππιον ἐγίνοντο, πρῶτον μὲν εἰς λόγους ἐπαχθεῖς καὶ προπηλακισμοὺς κατὰ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἐχώρουν, ἔπειτα καὶ τὰ ἔργα ὅμοια τοῖς λόγοις παρείχοντο, παίοντές τε καὶ ἀνατρέποντες τοὺς ὁμόσε χωροῦντας.

XXXIX. Ὁ δ᾽ Ἄππιος ἀδημονῶν ἐπὶ τῷ παρ᾽ ἐλπίδα τῆς κωλύσεως, καὶ οὐκ ἔχων, ὅ τι χρήσεται τοῖς ἀνδράσι, τὴν ὀλεθριωτάτην ἔγνω βαδίζειν ὁδόν. ὡς γὰρ ἔτι τοῦ πλήθους αὐτῷ διαμένοντος οἰκείου, ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ Ἡφαίστου τὸ ἱερὸν, ἐκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ κατηγορεῖν ἐπειρᾶτο τῶν ἀνδρῶν παρανομίαν τε καὶ ὕβριν, ἐξουσίᾳ δημαρχικῇ καὶ ἐλπίδι κούφῃ ἐπαιρόμενος, ὅτι συναγανακτήσας ὁ δῆμος αὐτῷ παρήσει ῥίψαι τοὺς ἄνδρας κατὰ τῆς πέτρας. οἱ δὲ περὶ τὸν Οὐαλέριον, ἕτερον τόπον τῆς ἀγορᾶς καταλαβόμενοι, καὶ τὸ πτῶμα

τῆς παρθένου θέντες, ὅθεν ὑπὸ πάντων ὀφθήσεσθαι ἔμελλεν, ἑτέραν συνῆγον ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν ἐποιοῦντο τοῦ τ' Ἀππίου καὶ τῶν ἄλλων ὀλιγαρχῶν κατηγορίαν. ἔμελλέ τε, ὅπερ εἰκὸς ἦν, οὓς μὲν τὸ ἀξίωμα τῶν ἀνδρῶν, οὓς δ' ὁ τῆς κόρης ἔλεος, δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν διὰ τὸ ἀτυχὲς κάλλος παθούσης, οὓς δ' αὐτὸς ὁ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως πόθος εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν παρακαλῶν, πλείους τῶν ἑτέρων συνάξειν· ὥστ' ὀλίγους τινὰς ὑπολειφθῆναι περὶ τὸν Ἄππιον, αὐτοὺς τοὺς ὀλιγαρχικούς· ἐν οἷς ἦσάν τινες οὐκέτι τῆς ὀλιγαρχίας αὐτῶν ἀκροώμενοι, διὰ πολλὰς προφάσεις, ἀλλ', εἰ γένοιτ' ἰσχυρὰ τὰ τῶν ἐναντίων, ἄσμενοι χωρήσειν ἐπ' ἐκείνους. ἐρημούμενον δὴ θεωρῶν ἑαυτὸν Ἄππιος, ἠναγκάσθη μεταγνῶναι, καὶ ἀπελθεῖν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ὃ καὶ μάλιστα ὤνησεν αὐτόν. βαλλόμενος γὰρ ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους, καλὰς ἔτισεν ἂν αὐτῷ τὰς δίκας. μετὰ τοῦτ' ἐξουσίας, ὅσης ἐβούλοντο, τυχόντες οἱ περὶ τὸν Οὐαλέριον, ἐνεφοροῦντο τῶν κατ' ὀλιγαρχίας λόγων, καὶ τοὺς ἔτι ἐνδοιάζοντας ἐξεδημαγώγουν. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξηλλοτρίωσαν τὸν πολιτικὸν ὄχλον οἱ τῆς κόρης συγγενεῖς, κλίνην τε κομίσαντες εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ τὸν ἄλλον κόσμον τὸν ἐπιτάφιον οἷον ἐδύναντο πολυτελέστατον παρασκευάσαντες, καὶ τὴν ἐκφορὰν τοῦ σώματος διὰ τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς πόλεως ποιησάμενοι στενωπῶν, ὅθεν ὑπὸ πλείστων ὀφθήσεσθαι ἔμελλον. ἐξεπήδων γὰρ ἐκ τῶν οἰκιῶν γυναῖκές τε καὶ παρθένοι τὸ πάθος ἀποδυρόμεναι, αἱ μὲν

ἄνθη καὶ στεφάνους βάλλουσαι κατὰ τῆς κλίνης, αἱ δὲ τελαμῶνας, ἢ μίτρας, αἱ δὲ ἀθύρματα κόμης παρθενικά, καί που τινὲς καὶ πλοκάμων ἀποκειράμεναι βοστρύχους· ἄνδρες τε συχνοὶ λαμβάνοντες ἐκ τῶν πλησίον ἐργαστηρίων, τὰ μὲν ὠνῇ, τὰ δε χάριτι, συνεπεκόσμουν τοῖς προσφόροις δωρήμασι τὴν ἐκκομιδήν. ὥστε περιβόητον ἀνὰ τὴν πόλιν γενέσθαι τὸ κῆδος, καὶ προθυμίαν ἅπαντας λαβεῖν τῆς τῶν ὀλιγαρχῶν καταλύσεως. ἀλλ' οἱ φρονοῦντες τὰ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅπλα ἔχοντες, μέγα παρεῖχον αὐτοῖς δέος· οἵ τε περὶ τὸν Οὐαλέριον οὐκ ἠξίουν αἵματι πολιτικῷ τὸ νεῖκος διαιρεῖν.

XL. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν πόλιν ἐν τοιαύταις ἦν ταραχαῖς. Οὐεργίνιος δ', ὃν ἔφην αὐτόχειρα γενέσθαι τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς, ἀπὸ ῥυτῆρος ἐλαύνων τὸν ἵππον, ἀφικνεῖται περὶ λύχνων ἁφὰς ἐπὶ τὸν πρὸς Ἀλγιδῷ χάρακα, τοιοῦτος, οἷος ἐκ τῆς πόλεως ἐξέδραμεν, αἵματι πεφυρμένος ἅπας, καὶ τὴν μαγειρικὴν μάχαιραν διὰ χειρὸς ἔχων. ἰδόντες δ' αὐτὸν οἱ πρὸ τοῦ στρατοπέδου τὰς φυλακὰς φυλάττοντες, ἐν ἀπόρῳ τ' ἦσαν, ὅ τι πέπονθεν εἰκάσαι, καὶ παρηκολούθουν, ὡς ἀκουσόμενοι μέγα πρᾶγμα καὶ δεινόν. ὁ δὲ τέως μὲν ἐπορεύετο κλαίων, καὶ διασημαίνων τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἀκολουθεῖν. ἐξέτρεχον δ' ἐκ τῶν σκηνῶν, ἃς διεπορεύετο, μεταξὺ δειπνοῦντες, ἅπαντες ἀθρόοι, φανοὺς ἔχοντες καὶ λαμπάδας, ἀγωνίας πλήρεις, καὶ θορύβῳ περιχεόμενοι περὶ αὐτὸν ἠκολούθουν. ἐπεὶ δ' εἰς τὸν ἀναπεπταμένον τοῦ στρατοπέδου τόπον ἦλθεν,

ἐπὶ μετεώρου στάς τινός, ὥσθ᾽ ὑπὸ πάντων ὁρᾶσθαι, διηγεῖτο τὰς καταλαβούσας αὐτὸν συμφοράς, μάρτυρας τῶν λόγων παρεχόμενος τοὺς σὺν αὐτῷ παρόντας ἐκ τῆς πόλεως. ὡς δὲ κατέμαθεν ὀλοφυρομένους τε πολλοὺς καὶ δακρύοντας, εἰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις αὐτῶν ἐτράπετο, μὴ περιϊδεῖν μήτ᾽ αὐτὸν ἀτιμώρητον γενόμενον, μήτε τὴν πατρίδα προπηλακιζομένην. λέγοντι δ᾽ αὐτῷ ταῦτα πολὺ τὸ βουλόμενον ἐξ ἁπάντων ἀκούειν καὶ ἐπικελευόμενον λέγειν ἐγίνετο. τοιγάρτοι καὶ θρασύτερον ἤδη καθήπτετο τῆς ὀλιγαρχίας. διεξιὼν δ᾽, ὡς πολλῶν μὲν ἀφείλοντο τὰς οὐσίας οἱ δέκα, πολλῶν δὲ πληγαῖς ᾐκίσαντο τὰ σώματα, παμπόλλους δὲ φυγεῖν ἠνάγκασαν ἐκ τῆς πατρίδος οὐδὲν ἀδικήσαντας, γυναικῶν δ᾽ ὕβρεις, καὶ παρθένων ἐπιγάμων ἁρπαγάς, καὶ παίδων ἐλευθέρων προπηλακισμούς, καὶ τὰς ἄλλας αὐτῶν παρανομίας τε καὶ ὠμότητας ἐκλογιζόμενος· „Καὶ ταῦτ᾽, ἔφη, προπηλακίζουσιν ἡμᾶς οἱ μήτε „νόμῳ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντες, μήτε ψηφίσματι βου„λῆς, ἢ δήμου συγχωρήματι λαβόντες· ὁ γὰρ „ἐνιαύσιος αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς χρόνος, ὃν ἐχρῆν αὐ„τοὺς ἄρξαντας ἑτέροις παραδοῦναι τὰ κοινά, „παρελήλυθεν· ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ βιαιοτάτου τῶν τρόπων, „πολλὴν δειλίαν καὶ μαλακίαν καταγνόντες ἡμῶν, „ὥσπερ γυναικῶν. εἰσελθέτω δὴ λογισμὸς ἕκαστον „ὑμῶν, ὧν τ᾽ αὐτὸς πέπονθε, καὶ ὧν οἶδεν ἑτέρους „παθόντας· καὶ εἴ τις ὑμῶν, δελεαζόμενος ὑπ᾽ „αὐτῶν ἡδοναῖς τισιν, ἢ χάρισιν, οὐ πεφόβηται „τὴν ὀλιγαρχίαν, οὐδὲ δέδοικε, μὴ καὶ ἐπ᾽ αὐτὸν

„ἔλθοι ποτὲ σὺν χρόνῳ τὰ δεινὰ, μαθὼν, ὅτι τυ-
„ράννοις οὐδὲν πιστὸν, οὐδ' ὑπ' εὐνοίας ἐκ τῶν
„κρατούντων δίδονταί τισι χάριτες, καὶ πάντα τὰ
„ὅμοια τούτοις, μεταγνώτω· καὶ μιᾷ διανοίᾳ χρη-
„σάμενοι πάντες, ἐλευθεροῦτε ἀπὸ τῶν τυράννων
„τὴν πατρίδα, ἐν ᾗ θεῶν τε ἱερὰ ἵδρυνται, καὶ θῆ-
„και προγόνων εἰσὶν, οὓς ὑμεῖς τιμᾶτε μετὰ θεοὺς,
„καὶ γηραιοὶ πατέρες, τροφεῖα πολλὰ καὶ ἄξια τῶν
„πόνων ἀπαιτοῦντες, γυναῖκές τε κατὰ νόμους ἐγ-
„γυηθεῖσαι, καὶ θυγατέρες ἐπίγαμοι, φροντίδος
„οὐ μικρᾶς δεόμεναι τοῖς ἔχουσι, καὶ γοναὶ παίδων
„ἀῤῥένων, οἷς ὀφείλεται δίκαια φύσεως προγόνων.
„οἰκίας γὰρ δὴ καὶ κλήρους καὶ χρήματα σὺν πολ-
„λοῖς κτηθέντα πόνοις ὑπὸ πατέρων καὶ ὑμῶν αὐ-
„των σιωπῶ· ὧν ὑμῖν οὐδὲν ἔξεστι βεβαίως ἔχειν,
„ἕως ἂν ὑπὸ τῶν δέκα τυραννῆσθε.

XLI. „Οὔτε σωφρόνων, οὔτε γενναίων ἐστὶν
„ἀνθρώπων, τὰ μὲν ἀλλότρια κτᾶσθαι δι' ἀνδρα-
„γαθίαν, τὰ δ' οἰκεῖα περιορᾶν ἀπολλύμενα διὰ
„μαλακίαν. οὐδὲ πρὸς μὲν Αἰκανοὺς καὶ Οὐολού-
„σκους καὶ Σαβίνους καὶ τοὺς περιοίκους ἅπαντας
„πολεμεῖν μακροὺς καὶ ἀδιαλείπτους πολέμους ὑπὲρ
„ἀρχῆς καὶ δυναστείας, πρὸς δὲ τοὺς παρὰ νόμον
„ἄρχοντας ὑμῶν μὴ θέλειν ἄρασθαι τὰ ὅπλα, ὑπὲρ
„ἀσφαλείας τε καὶ ἐλευθερίας. οὐκ ἀναλήψεσθε τὸ
„φρόνημα τῆς πατρίδος; οὐ παραστήσεται λογισμὸς
„ὑμῖν τῆς ἀρετῆς τῶν γονέων ἄξιος, οἳ διὰ μιᾶς
„γυναικὸς ὕβριν ὑφ' ἑνὸς τῶν Ταρκυνίου παίδων
„ὑβρισθείσης, καὶ διὰ τὴν ξυμφορὰν ταύτην ἑαυτὴν

„διαχρησαμένης, οὕτως ἠγανάκτησαν ἐπὶ τῷ πάθει, „καὶ παρωξύνθησαν, καὶ κοινὴν ἁπάντων ἡγήσαντο „τὴν ὕβριν, ὥστ᾽ οὐ μόνον Ταρκύνιον ἐξέβαλον ἐκ „τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὸ βασιλικὸν πολίτευμα „κατέλυσαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἀπεῖπαν, μηδένα Ῥω-„μαίων ἄρχειν διὰ βίου τὴν ἀνυπεύθυνον ἀρχήν· „αὐτοί τε τοὺς μεγίστους ὀμόσαντες ὅρκους, καὶ „κατὰ τῶν ἐκγόνων ἀράς, ἐάν τι παρὰ ταῦτα ποιῶ-„σι, καταρασάμενοι; ἔπειτ᾽ ἐκεῖνοι μὲν ἑνὸς οὐκ „ἤνεγκαν ἀκολάστου μειρακίου τυραννικὴν ὕβριν „εἰς ἓν σῶμα ἐλεύθερον γενομένην· ὑμεῖς δὲ ὑπο-„μενεῖτε πολυκέφαλον τυραννίδα πάσῃ παρανομίᾳ „καὶ ἀσελγείᾳ χρωμένην, καὶ ἔτι μᾶλλον χρησομέ-„νην, ἐὰν νῦν ἀνάσχησθε; οὐκ ἐμοὶ μόνῳ θυγάτηρ „ἐγένετο διαφέρουσα τὴν ὄψιν ἑτέρων, ἣν ἀπὸ τοῦ „φανεροῦ βιάζεσθαι καὶ προπηλακίζειν Ἄππιος „ἐπεβάλετο, ἀλλὰ καὶ ὑμῶν εἰσι πολλοῖς, τοῖς μὲν „θυγατέρες, τοῖς δὲ γαμεταί, τοῖς δὲ νεανίαι παῖδες „εὐπρεπεῖς· οὓς τί κωλύσει πρὸς ἄλλου τινὸς τῶν „δέκα τυράννων, ἢ πρὸς αὐτοῦ Ἀππίου ταὐτὰ πα-„θεῖν; εἰ μή τις ἄρα θεῶν ἐστιν ἐγγυητής, ὡς, ἐὰν „τὰς ἐμὰς ταύτας συμφορὰς ἀτιμωρήτους ἐάσητε, „οὐκ ἐφ᾽ ὑμῶν πολλοὺς τὰ ὅμοια δεινὰ ἥξει, ἀλλὰ „μέχρι τῆς ἐμῆς θυγατρὸς ὁ τυραννικὸς ἔρως προ-„ελθὼν στήσεται, καὶ περὶ τὰ λοιπὰ σώματα παί-„δων τε καὶ παρθένων σωφρονήσει. πολλῆς μέντοι „μωρίας καὶ σκαιότητος σαφῶς ἴστε τὰ νοούμενα „ταῦτα ὡς οὐκ ἔσται, λέγειν. ἀόριστοι γὰρ αἱ τῶν „τυράννων ἐπιθυμίαι. κατὰ τὸ εἰκός, οἷα δὴ μήτε

„νόμον ἔχουσαι κωλυτὴν, μήτε φόβον. ἐμοὶ δὲ δὴ „πράττοντες τιμωρίαν δικαίαν, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς „ἀσφάλειαν, ἵνα μὴ ταυτὰ πάθητε, παρασκευαζό- „μενοι, διαῤῥήξατε ἤδη ποτὲ τοὺς χαλινοὺς, ὦ „σχέτλιοι· ἀναβλέψατε ὀρθοῖς ὄμμασι πρὸς τὴν „ἐλευθερίαν. ἐπὶ τίνι γὰρ ἑτέρᾳ προφάσει μᾶλλον „ἀγανακτήσετε, ἢ ταύτῃ, ὅτε τὰς τῶν πολιτῶν θυ- „γατέρας ὡς δούλας ἀπάγουσιν οἱ τύραννοι, καὶ „μετὰ μαστίγων νυμφαγωγοῦσιν; ἐν ποίῳ δὲ τὸ „ἐλεύθερον φρόνημα ἀναλήψεσθε καιρῷ, τὸν νῦν „παρέντες, ἐν ᾧ τὰ ὅπλα περὶ τοῖς σώμασιν ἔχετε;“

XLII. Ἔτι δ' αὐτοῦ λέγοντος, ἀνεβόησαν οἱ πολλοὶ, τιμωρήσειν ὑπισχνούμενοι· καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῶν λόχων ἐξ ὀνόματος ἐκάλουν, ἀξιοῦντες ἔργου ἔχεσθαι· καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πολλοὶ παριόντες ἐθάῤῥουν λέγειν, εἴ τι δεινὸν ἦσαν πεπονθότες. μαθόντες δὲ τὰ γινόμενα οἱ πέντε ἄνδρες, οὓς ἔφην ἡγεῖσθαι τῶν ταγμάτων, δείσαντες, μή τις ἐπ' αὐτοὺς τῶν ὄχλων ὁρμὴ γένηται, συνέδραμον εἰς τὸ στρατήγιον πάντες, καὶ μετὰ τῶν φίλων ἐσκόπουν, εἴ πως παύσωσι τὴν ταραχὴν, τὰ οἰκεῖα ὅπλα περιστησάμενοι. ὡς δ'. ἐπύθοντο ἀπεληλυθότας εἰς τὰς σκηνὰς, λήξαντά τε καὶ παυσάμενον τὸν θόρυβον, ἀγνοοῦντες, ὅτι τῶν ἑκατοντάρχων τοῖς πλείοσι δεδογμένον ἦν, δι' ἀποῤῥήτων συνωμοσιῶν ἀπόστασιν πράττειν, καὶ συνελευθεροῦν τὴν πατρίδα, ἔκριναν, ἐπειδὰν ἡμέρα τάχιστα γένηται, τὸν μὲν ἐκταράττοντα τοὺς ὄχλους Οὐεργίνιον συλλαβόντας ἔχειν ἐν φυλακῇ, τὰς δὲ δυνάμεις ἀναστήσαντας ἐκ τοῦ χά

ρακος, ἄγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ τὴν κρατίστην αὐτῶν τῆς χώρας ἐγκαθημένους δῃοῦν· περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει πραττομένων μηδὲ τοῖς σφετέροις ἔτι ἐῶντας πολυπραγμονεῖν, τὰ μὲν διὰ τὰς ὠφελείας, τὰ δὲ διὰ τοὺς ἐσομένους ὑπὲρ αὐτῶν ἑκάστοτε ἀγῶνας. ἐγίνετο δ᾽ αὐτοῖς οὐδὲν τῶν ἐκ διαλογισμοῦ· οὐδὲ γὰρ τὸν Οὐεργίνιον εἴασαν οἱ λοχαγοὶ καλούμενον εἰς τὸ στρατήγιον ἀπελθεῖν, ὑποπτεύοντες, μή τι πάθοι δεινόν. ἀλλὰ καὶ τὸν διαλειφθέντα λόγον, ὡς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀγαγεῖν τοὺς ὄχλους ἐβούλοντο, κατωνείδιζον, λέγοντες· „Ὡς καλῶς „ἡμῶν ἐστρατηγήκατε καὶ πρότερον, ἵνα καὶ νῦν „λαβόντες ἐλπίδας ἀκολουθῶμεν ὑμῖν, οἵτινες ὅσην „οὔπω πρότερον ἕτεροι Ῥωμαίων ἡγεμόνες, ἔκ τ᾽ „αὐτῆς ἄγοντες τῆς πόλεως στρατιάν, καὶ ἀπὸ τῶν „συμμάχων ἀγείραντες, οὔτε τινὰ νίκην, ἢ βλάβην, „ἐποιήσατε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ᾽ ἀνανδρίαν τε „καὶ ἀπειρίαν ἀπεδείξασθε, κακῶς στρατοπεδευσά„μενοι, καὶ τὴν ἑαυτῶν χώραν ὡς ὑπὸ τῶν πολε„μίων καταδῃωθεῖσαν, πτωχοὺς καὶ ἀπόρους ἡμᾶς „ἐποιήσατε ἁπάντων, ὅσοις, κρατοῦντες τοῖς ὅπλοις „τῶν ἐναντίων, ἐνικῶμεν ἐν ταῖς μάχαις, ὅτε ὑμῶν „κρείττους ἦσαν οἱ στρατηγοί· τρόπαιά τε νῦν „καθ᾽ ἡμῶν ἀνιστᾶσι, καὶ σκηνὰς καὶ ἀνδράποδα „καὶ ὅπλα καὶ χρήματα διηρπακότες, ἔχουσι τὰ „ἡμέτερα.“

Milites Virginii impulsu, desertis decemviris, in Aventinum secedunt.

XLIII. Ὁ δὲ Οὐεργίνιος ὑπό τ᾽ ὀργῆς, καὶ ἐκ

τοῦ μηδὲν ἔτι δεδοικέναι τοὺς ἡγεμόνας, αὐθαδέστερον αὐτῶν καθήπτετο, λυμεῶνας καὶ ὀλέθρους τῆς πατρίδος ἀποκαλῶν, καὶ παραινῶν τοῖς λοχαγοῖς ἅπασιν ἀραμένους τὰ σημεῖα οἴκαδε ἀπάγειν τὴν στρατιάν. ὀῤῥοδούντων δ᾽ ἔτι τῶν πολλῶν τὰ ἱερὰ σημεῖα κινεῖν, ἔπειτα τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς στρατηγοὺς καταλιπεῖν, οὔτε ὅσιον, οὔτ᾽ ἀσφαλὲς, εἶναι νομιζόντων τοῖς πᾶσιν· ὅ τε γὰρ ὅρκος ὁ στρατιωτικὸς, ὃν ἁπάντων μάλιστα ἐμπεδοῦσι Ῥωμαῖοι, τοῖς στρατηγοῖς ἀκολουθεῖν κελεύει τοὺς στρατευομένους, ὅποι ποτ᾽ ἂν ἄγωσιν· ὅ τε νόμος ἀποκτείνειν ἔδωκε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξουσίαν τοὺς ἀπειθοῦντας, ἢ τὰ σημεῖα καταλιπόντας, ἀκρίτως. ταῦτα δι᾽ εὐλαβείας αὐτοὺς ἔχοντας ὁρῶν Οὐεργίνιος, ἐδίδασκεν, ὅτι λέλυκεν αὐτῶν τὸν ὅρκον ὁ νόμος, ἐπειδὴ νόμῳ μὲν ἀποδειχθέντα δεῖ τὸν στρατηγὸν ἄρχειν τῶν δυνάμεων, ἡ δὲ τῶν δέκα ἀνδρῶν ἐξουσία παράνομος ἦν, ὑπερβαλοῦσα τὸν ἐνιαύσιον χρόνον, εἰς ὃν ἀπεδείχθη. τὸ δὲ τοῖς μὴ κατὰ νόμον ἄρχουσι ποιεῖν τὸ κελευόμενον, οὐκ εὐπείθειαν εἶναι καὶ εὐσέβειαν, ἀλλ᾽ ἄνοιαν καὶ μανίαν. ταῦτ᾽ ἀκούσαντες, ὀρθῶς λέγεσθαι ἡγούμενοι, καὶ παρακελευόμενοι ἀλλήλοις, καί τι καὶ θάρσος ἐκ τοῦ δαιμονίου λαβόντες, αἴρονται τὰ σημεῖα, καὶ προῆγον ἐκ τοῦ χάρακος. ἔμελλον δ᾽, ὅπερ εἰκὸς ἐν ποικίλοις τ᾽ ἤθεσι, καὶ οὐχ ἅπασι τὰ κράτιστα διανοουμένοις, ἔσεσθαί τινες οἱ μένοντες ἅμα τοῖς ὀλιγάρχαις καὶ στρατιῶται καὶ λοχαγοὶ, πλὴν οὐ τοσοῦτοι τὸ πλῆθος, ἀλλ᾽ ἐλάττους παρὰ πολὺ τῶν ἑτέρων. οἱ δ᾽

ἐξελθόντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου, δι᾽ ὅλης ἡμέρας ἐπιπορευθέντες, ἑσπέρας καταλαβούσης, παρῆσαν εἰς τὴν πόλιν, οὐδενὸς ἐξαγγείλαντος αὐτῶν τὴν ἔφοδον· καὶ συνετάραξαν τοὺς ἔνδον οὐ μετρίως, πολέμιον οἰομένους στρατὸν εἰσεληλυθέναι· κραυγή τε καὶ δρόμος ἄτακτος ἀνὰ τὴν πόλιν ἦν. οὐ μὴν ἐπὶ πολύν γε διέμεινεν ἡ ταραχὴ χρόνον, ὥστε κακόν τι γενέσθαι δι᾽ αὐτήν. διεξιόντες γὰρ τοὺς στενωποὺς ἐβόων, ὅτι φίλοι τ᾽ εἰσὶ, καὶ ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῆς πόλεως εἰσεληλύθασι· καὶ τὰ ἔργα ὅμοια παρείχοντο τοῖς λόγοις, ἀδικοῦντες οὐδέν. ἀφικόμενοι δ᾽ εἰς τὸν καλούμενον Ἀουεντῖνον· ἔστι δὲ τῶν ἐμπεριεχομένων ἐν τῇ Ῥώμῃ λόφων οὗτος ἐπιτηδειότατος ἐνστρατοπεδεύεσθαι· παρὰ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν τίθενται τὰ ὅπλα. τῇ δ᾽ ἑξῆς ἡμέρᾳ κρατυνάμενοι τὸν χάρακα, καὶ χιλιάρχους δέκα τῶν κοινῶν ἀποδείξαντες κυρίους, ὧν ἡγεμὼν ἦν Μάρκος Ὄππιος, ἔμενον ἐφ᾽ ἡσυχίας.

XLIV. Ἧκον δ᾽ αὐτοῖς ἐπίκουροι μετ᾽ οὐ πολὺ καὶ ἀπὸ τῆς ἐν Φιδήνῃ στρατιᾶς οἱ κράτιστοι τῶν τριῶν ταγμάτων λοχαγοὶ, πολλὴν δύναμιν ἐπαγόμενοι, ἀλλοτρίως μὲν ἔτι πάλαι διακείμενοι πρὸς τοὺς ἐκεῖ στρατηγοὺς, ἐξ οὗ Σίκκιον τὸν πρεσβευτὴν ἀπέκτειναν, ὥσπερ ἔφην· δεδιότες δ᾽ ἄρξαι τῆς ἀποστάσεως πρότεροι, ὡς οἰκείων ὄντων τῇ δεκαδαρχίᾳ τῶν ἐν Ἀλγιδῷ πέντε ταγμάτων, τότε δ᾽ ἐπειδὴ τὴν ἐκείνων ἀπόστασιν ἐπέγνωσαν, ἀγαπητῶς τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης δεξάμενοι. ἡγεμόνες δὲ καὶ τούτων τῶν ταγμάτων ἦσαν δέκα χιλίαρχοι

καθ' ὁδὸν ἀποδειχθέντες, ὧν ἐπιφανέστατος Σέξτος Μάλιος ἦν. ἐπεὶ δὲ συνέμιξαν ἀλλήλοις, θέμενοι τὰ ὅπλα, τοῖς εἴκοσι χιλιάρχοις ἐπέτρεψαν ἅπαντα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέγειν τε καὶ πράττειν. ἐκ δὲ τῶν εἴκοσι τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀπέδειξαν δύο προβούλους, Μάρκον Ὄππιον, καὶ Σέξτον Μάλιον. οὗτοι βουλευτήριον ἐξ ἁπάντων καταστησάμενοι τῶν λοχαγῶν, μετ' ἐκείνων ἅπαντα διετέλουν πραγματευόμενοι. ἀδήλου δ' ἔτι τοῖς πολλοῖς τῆς διανοίας αὐτῶν οὔσης, Ἄππιος μὲν, οἷα δὴ συγγινώσκων ἑαυτῷ τῆς παρούσης ταραχῆς αἰτίῳ γεγονότι, καὶ τῶν προσδοκωμένων δι' αὐτὴν ἔσεσθαι κακῶν, οὐκέτι τῶν κοινῶν οὐδὲν ἠξίου πράττειν, ἀλλὰ κατ' οἶκον ἔμενεν ὁ δὲ σὺν αὐτῷ τεταγμένος ἐπὶ τῆς πόλεως Σπόριος Ὄππιος, διαταραχθεὶς κατ' ἀρχὰς καὶ αὐτὸς, ὡς αὐτίκα μάλα τῶν ἐχθρῶν σφίσιν ἐπιθησομένων, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἡκόντων, ἐπειδὴ κατέμαθεν οὐδὲν νεωτερίζοντας αὐτοὺς, ὑφέμενος τὸ δέος, ἐκάλει τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον, ἐκ τῶν οἰκιῶν κατ' ἄνδρα μεταπεμπόμενος. ἔτι δ' αὐτῶν συλλεγομένων, ἧκον ἐκ τῆς ἐν Φιδήνῃ στρατιᾶς ἡγεμόνες, ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῷ καταλελεῖφθαι τοὺς χάρακας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀμφοτέρους, καὶ τὴν βουλὴν πείθοντες, ἀξίαν τοῦ πράγματος ὀργὴν κατ' αὐτῶν λαβεῖν. ἐπεὶ δ' ἀγορεύειν γνώμην ἕκαστον ἔδει, Λούκιος μὲν Κορνήλιος ἔφη δεῖν ἀπιέναι τοὺς ταχθέντας ἐπὶ τὸν Ἀβεντινὸν αὐθημερὸν ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας, καὶ τὰ κελευόμενα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐπιτελεῖν, μηδενὸς ὄντας τῶν γεγονότων ὑποδίκους. πλὴν

τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως μόνων· τούτοις δὲ προσθεῖναι δίκας τοὺς στρατηγούς. ἐὰν δὲ μὴ ποιῶσι ταῦτα, βουλεύειν περὶ αὐτῶν τὸ συνέδριον, ὡς ἐκλελοιπότων τὴν τάξιν, ἐφ' ἣν ἐτάχθησαν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων, καὶ περὶ τὸν στρατιωτικὸν ἠσεβηκότων ὅρκον. Λούκιος δὲ Οὐαλέριος * * * * * * * * * * * * ἀλλ' ὑπὲρ τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων, οὓς ἐν ταῖς δώδεκα δέλτοις ἀναγεγραμμένους εὕρομεν, οὔτε μηδένα ποιήσασθαι λόγον ἥρμοττεν, οὕτω σεμνῶν ὄντων, καὶ τοσαύτην ἐχόντων διαφορὰν παρὰ τὰς Ἑλληνικὰς νομοθεσίας, οὔτε περαιτέρω τοῦ δέοντος προβαίνειν, ἐκμηκύναντας τὴν περὶ αὐτῶν ἱστορίαν.

L. Valerio et Horatio coss. leges latae.

XLV. Οἱ δὲ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δεκαδαρχίας τὴν ὕπατον ἀρχὴν πρῶτον παρὰ τοῦ δήμου λαβόντες ἐπὶ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας, ὥσπερ ἔφην, Λούκιος Οὐαλέριος Ποτῖτος καὶ Μάρκος Ὁράτιος Βαρβάτος, αὐτοί τε δημοτικοὶ τὰς φύσεις ὄντες, καὶ παρὰ τῶν προγόνων ταύτην διαδεδεγμένοι τὴν πολιτείαν, τὰς ὑποσχέσεις φυλάττοντες, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τοὺς δημοτικοὺς, ὅτ' ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα συνέπειθον αὐτοὺς, ὡς πάντα τὰ συμφέροντα τῷ δήμῳ πολιτευσόμενοι, νόμους ἐκύρωσαν ἐν ἐκκλησίαις λοχίτισι· δυσχεραινόντων μὲν τῶν πατρικίων, αἰδουμένων δ' ἀντιλέγειν· ἄλλους τέ τινας, οὓς οὐ δέομαι γράφειν, καὶ „τὸν κελεύοντα τοὺς ὑπὸ τοῦ „δήμου τεθέντας ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις νό-

„μους, ἅπασι κεῖσθαι Ῥωμαίοις ἐξ ἴσου, τὴν αὐτὴν „ἔχοντας δύναμιν τοῖς ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις „τεθησομένοις. τιμωρίαι δὲ προσέκειντο τοῖς κατα-„λύουσιν, ἢ παραβαίνουσι τὸν νόμον, ἐὰν ἁλῶσι, „θάνατος καὶ δήμευσις τῆς οὐσίας.“ οὗτος ὁ νόμος ἐξέβαλε τὰς ἀμφισβητήσεις τῶν πατρικίων, ἃς ἐποιοῦντο πρὸς τοὺς δημοτικοὺς πρότερον, οὐκ ἀξιοῦντες τοῖς ὑπ᾿ ἐκείνων τεθεῖσι νόμοις πειθαρχεῖν, οὐδ᾿ ὅλως τὰ ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις ἐπικυρούμενα, κοινὰ τῆς πόλεως ἁπάσης δόγματα νομίζοντες, ἀλλ᾿ αὐτὸ μόνοις ἐκείνοις ἴδιον· ὅ τι δ᾿ ἂν ἡ λοχῖτις ἐκκλησία γνῷ, τοῦθ᾿ ἡγούμενοι σφίσι τ᾿ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις τετάχθαι εἴρηται δὲ καὶ πρότερον, ὅτι ἐν μὲν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις οἱ δημοτικοὶ καὶ πένητες ἐκράτουν τῶν πατρικίων· ἐν δὲ ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις οἱ πατρίκιοι, παρὰ πολὺ τῶν ἄλλων ἐλάττους ὄντες, περιῆσαν τῶν δημοτικῶν.

In decemvirorum iniurias vindicatur.

XLVI. Τούτου κυρωθέντος τοῦ νόμου ὑπὸ τῶν ὑπάτων, σὺν ἄλλοις τισὶν, ὥσπερ ἔφην, δημοτικοῖς, εὐθὺς οἱ δήμαρχοι καιρὸν ἐπιτήδειον νομίζοντες, ἐν ᾧ τιμωρήσονται τοὺς περὶ τὸν Ἄππιον, εἰσαγγελίας ᾤοντο δεῖν ποιήσασθαι κατ᾿ αὐτῶν, οὐχ ἅμα πάντας ὑπάγοντες ὑπὸ τὴν δίκην, ἵνα μηδὲν ἀλλήλους ὠφελῶσιν, ἀλλὰ καθ᾿ ἕνα· ῥᾷον γὰρ οὕτως ὑπελάμβανον εὐμεταχειρίστους ἔσεσθαι. σκοπούμενοι δ᾿, ἀπὸ τίνος ἂν ἄρξαιντο ἐπιτηδειοτάτου,

τὸν Ἄππιον πρῶτον ἔγνωσαν εὐθύνειν, τῶν τ' ἄλλων ἀδικημάτων ἕνεκα μισούμενον ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ τῶν νεωστὶ περὶ τὴν παρθένον γενομένων παρανομιῶν. ἑλόντες μὲν γὰρ τοῦτον, εὐπετῶς ἐδόκουν καὶ τῶν ἄλλων κρατήσειν· εἰ δ' ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ἄρξαιντο, μαλακωτέρας ὑπελάμβανον τὰς ὀργὰς τῶν πολιτῶν πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τελευταίους κρινομένους ἔσεσθαι, συντονωτέρας οὔσας ἐπὶ τοῖς προτέροις ἀγῶσιν· ὃ πολλάκις ἤδη συνέβη. ταῦτα βουλευσάμενοι, συνέσχον τοὺς ἄνδρας· Ἀππίου δὲ Οὐεργίνιον ἔταξαν ἄνευ κλήρου κατηγορεῖν. εἰσαγγέλλεται δὴ μετὰ τοῦτο εἰς τὸν δῆμον Ἄππιος ὑπὸ τοῦ Οὐεργινίου κατηγορηθεὶς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ αἰτεῖται χρόνον εἰς ἀπολογίαν. ἀπαχθεὶς δ' εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἵνα φυλάττηται μέχρι δίκης· οὐ γὰρ ἐδόθη ἐγγύησις αὐτῷ· πρὶν ἐπιστῆναι τὴν ἀποδειχθεῖσαν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἐν τοῖς δεσμοῖς ἀποθνήσκει, ὡς μὲν ἡ τῶν πολλῶν ὑπόληψις ἦν, ἐξ ἐπιταγῆς τῶν δημάρχων· ὡς δ' οἱ τὴν αἰτίαν ἀπολύσασθαι βουλόμενοι διεφήμιζον, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀναρτησάμενος βρόχῳ. μετ' ἐκεῖνον Σπόριος Ὄππιος εἰσαχθεὶς εἰς τὸν δῆμον ὑφ' ἑτέρου τῶν δημάρχων Ποπλίου Νομιτορίου, καὶ τυχὼν ἀπολογίας, ἁπάσαις ἁλίσκεται ταῖς ψήφοις, καὶ παραδοθεὶς εἰς τὸ δεσμωτήριον, αὐθημερὸν ἀποθνήσκει. οἱ δὲ λοιποὶ τῶν δέκα, πρὶν εἰσαγγελθῆναι, φυγαῖς αὑτοὺς ἐζημίωσαν. τὰς δ' οὐσίας τῶν ἀνῃρημένων καὶ τῶν πεφευγότων οἱ ταμίαι τῆς πόλεως ἀνέλαβον εἰς τὸ δημόσιον. εἰσαγγέλλεται δὲ καὶ Μάρκος Κλαύδιος

ὁ τὴν παρθένον ἐπιβαλόμενος ὡς δούλην ἀπάγειν, ὑπὸ τοῦ μνηστῆρος αὐτῆς Ἰκιλίου· καὶ τὴν αἰτίαν εἰς τὸν ἐπιτάξαντα παρανομεῖν Ἄππιον ἀναφέρων, θανάτου μὲν ἀπολύεται, φυγῇ δ' ἀϊδίῳ ζημιοῦται. τῶν ἄλλων δὲ, τῶν ὑπηρετησάντων τι παράνομον τοῖς ὀλιγάρχαις, οὐδεὶς ἔσχεν ἀγῶνα δημόσιον, ἀλλὰ πᾶσιν ἄδεια ἐδόθη. ὁ δὲ τοῦτο τὸ πολίτευμα εἰσηγησάμενος ἦν Μάρκος Δοέλλιος ὁ δήμαρχος, ἀχθομένων ἤδη τῶν πολιτῶν, καὶ πολεμίων γενέσθαι προσδοκώντων.

Expeditio in Aequos et Volscos duce Valerio.

XLVII. Ἐπεὶ δ' αἱ κατὰ πόλιν ἐπαύσαντο ταραχαὶ, συναγαγόντες τὴν βουλὴν δόγμα κυροῦσιν, ἐξάγειν τὸν στρατὸν ἐπὶ τοὺς πολεμίους διὰ ταχέων. ἐπικυρώσαντος δὲ τοῦ δήμου τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς, Οὐαλέριος μὲν, ἅτερος τῶν ὑπάτων, τὴν ἡμίσειαν ἔχων τοῦ στρατοῦ μοῖραν, ἐξῆγεν ἐπί τ' Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους· συνῆλθε γὰρ ἀμφότερα τὰ ἔθνη. ἐπιστάμενος δὲ τοὺς Αἰκανοὺς ἐκ τῶν προτέρων κατορθωμάτων αὔχημα προσειληφότας, καὶ εἰς πολλὴν καταφρόνησιν τῆς Ῥωμαίων δυνάμεως ἐπαρθέντας, ἔτι μᾶλλον ἐβούλετο ἐπᾶραι, καὶ θρασυτέρους ποιῆσαι, δόξαν οὐκ ἀληθῆ παρασχὼν, ὡς ὀῤῥωδῶν εἰς χεῖρας ἰέναι πρὸς αὐτοὺς, καὶ πάντα δεδιότως ἐποίει. χωρίον τε γὰρ εἰς στρατοπεδείαν ὑψηλὸν καὶ δυσπρόσιτον ἐξελέξατο, τάφρον τε βαθεῖαν περιεβάλετο, καὶ χάρακας ἤγειρεν ὑψηλούς. προκαλουμένων δὲ τῶν πολεμίων αὐτὸν εἰς μάχην

πολλάκις, καὶ κακιζόντων τὴν ἀνανδρίαν, ἠνείχετο μένων ἐφ᾽ ἡσυχίας. ἐπεὶ δ᾽ ἔγνω τὴν κρατίστην τῶν πολεμίων δύναμιν ἐπὶ προνομὴν τῆς Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων γῆς ἐξεληλυθυῖαν, ἐν δὲ τῷ χάρακι φυλακὴν οὔτε πολλὴν λειπομένην, οὔτ᾽ ἀγαθὴν, τοῦτον εἶναι νομίσας τὸν καιρὸν ἐπιτήδειον, ἐξῆγε κεκοσμημένην τὴν στρατιὰν, καὶ παρέστησεν, ὡς εἰς μάχην· οὐδενός τ᾽ ἀντεξιόντος, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἐπεῖχε, τῇ δ᾽ ἑξῆς ἐπὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν ἦγεν, οὐ σφόδρα ὀχυρὰν οὖσαν. μαθόντες δὲ πολιορκούμενον τὸν χάρακα οἱ προεξεληλυθότες ἐπὶ τὰς προνομὰς τοῦ ἄστεος, ἧκον, πλὴν οὐχ ἅμα, καὶ ἐν κόσμῳ, σποράδες δὲ καὶ κατ᾽ ὀλίγους, ὡς ἕκαστοι εἶχον, ἐπιφαινόμενοι· οἵ τ᾽ ἐκ τοῦ χάρακος, ἐπεὶ τοὺς σφετέρους προσιόντας ἐθεάσαντο, θρασύτεροι γεγονότες, ἐξῆλθον ἀθρόοι. καὶ γίνεται μέγας ἀγὼν, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοτέρων πολύς· ἐν ᾧ νικήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι, τούς τε συστάδην μαχομένους ἐτρέψαντο, καὶ τοὺς φεύγοντας ἐπιδιώκοντες, οὓς μὲν ἀπέκτειναν, οὓς δ᾽ αἰχμαλώτους ἔλαβον. Οὐαλέριος μὲν δὴ ταῦτα διαπραξάμενος, ἀδεῶς ἤδη τὴν γῆν τῶν πολεμίων ἐπιὼν ἐδῄου.

XLVIII. Μάρκος δὲ Ὁράτιος ἐπὶ τὸν κατὰ Σαβίνων πόλεμον, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν συνάρχοντα ἔγνω, προαγαγὼν καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ χάρακος τὰς δυνάμεις, ἀντεπῆγε θᾶττον ὅλῃ δυνάμει πρὸς οὐκ ἐλάττους ἀριθμὸν τοὺς Σαβίνους, καὶ τὰ πολέμια ἐμπειροτάτους· ἐνεδείξαντο γὰρ φρόνημά τε καὶ τόλμαν ἐκ τῶν προτέρων κατορθωμάτων πολλὴν

πρὸς τοὺς ἀντιμαχομένους, καὶ κοινῶς πάντες, καὶ ἰδίως ὁ τούτων προηγούμενος· ἦν γὰρ οὐ μόνον στρατηγὸς ἀγαθὸς, ἀλλὰ καὶ πολεμιστὴς κατὰ χεῖρα γενναῖος· καὶ τῶν ἱππέων μεγάλην προθυμίαν παρασχομένων, νίκην ἀναιρεῖται λαμπροτάτην, πολλοὺς μὲν ἀποκτείνας τῶν πολεμίων, πολλῷ δ' ἔτι πλειόνων αἰχμαλώτων τετυχηκὼς, τοῦ τε χάρακος αὐτοῦ ἐρήμου κρατήσας, ἐν ᾧ τήν τ' ἀποσκευὴν τῶν πολεμίων πολλὴν εὗρε, καὶ τὴν λείαν ἅπασαν, ἣν ἐκ τῆς Ῥωμαίων γῆς ἐλήϊσαντο· αἰχμαλώτους τε πάνυ πολλοὺς τῶν σφετέρων εὗρε καὶ ἀνεσώσατο. οὐ γὰρ ἔφθασαν ἀνασκευασάμενοι τὰς ὠφελείας οἱ Σαβῖνοι, διὰ καταφρόνησιν. τὰ μὲν οὖν τῶν πολεμίων χρήματα τοῖς στρατιώταις ὠφέλειαν ἐφῆκε ποιεῖσθαι, προεξελόμενος ἐκ τῶν λαφύρων, ὅσα τοῖς θεοῖς καθιερώσειν ἔμελλε· τὴν δὲ λείαν τοῖς ἀφαιρεθεῖσιν ἀπέδωκε.

XLIX. Ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν εἰς Ῥώμην τὰς δυνάμεις· καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Οὐαλέριος ἧκεν· ἦν τ' ἀμφοτέροις μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ ταῖς νίκαις καὶ ἐλπὶς ἐπιφανεῖς κατάξειν θριάμβους. οὐ μὴν ἐχώρησέ γ' αὐτοῖς κατ' ἐλπίδα τὸ ἔργον. συναχθεῖσα γὰρ κατ' αὐτῶν ἡ βουλὴ κατεστρατοπεδευκότων ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὸ καλούμενον Ἄρειον πεδίον, καὶ τὰ πραχθέντα ὑπ' ἀμφοτέρων μαθοῦσα, τὴν ἐπινίκιον οὐκ ἐπέτρεψε ποιήσασθαι θυσίαν· πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐναντιωθέντων αὐτοῖς ἐκ τοῦ φανεροῦ, μάλιστα δὲ Κλαυδίου Γαΐου· θεῖος δ' ἦν οὗτος, ὥσπερ ἔφην, Ἀππίῳ τῷ καταστη-

σαμένῳ τὴν ὀλιγαρχίαν, καὶ νεωστὶ ὑπὸ τῶν δημάρχων ἀναιρεθέντι· τούς τε κυρωθέντας ὑπ' αὐτῶν νόμους προβαλλομένου, δι' ὧν ἠλάττωσαν τὸ τῆς βουλῆς κράτος, καὶ τἆλλα πολιτεύματα, ὅσα οὗτοι πολιτευόμενοι διετέλεσαν· τελευταίαν δὲ τὴν τῶν δέκα ἀνδρῶν, οὓς προὔδωκαν τοῖς δημάρχοις, τῶν μὲν ἀπώλειαν, τῶν δὲ δήμευσιν, ὡς παρὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας, διεξιόντος· τὰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἱερῶν συνομολογηθέντα τοῖς πατρικίοις πρὸς τοὺς δημοτικοὺς, ἐπ' ἀδείᾳ τε πάντων γενέσθαι, καὶ ἀμνηστίᾳ τῶν προτέρων· τόν τ' Ἀππίου θάνατον οὐκ αὐτοχειρίᾳ γενέσθαι λέγοντος, ἀλλ' ἐπιβούλως ὑπὸ τῶν δημάρχων πρὸ δίκης, ἵνα μήτε λόγου τύχῃ κρινόμενος, μήτ' ἐλέους· ὡς εἰ κατέστη γοῦν εἰς κρίσιν ὁ ἀνὴρ, γένους ἀξίαν παρεχόμενος, καὶ πολλὰ τὸ κοινὸν εὖ πεποιηκὼς, ὅρκους τε καὶ πίστεις ἐπιβοώμενος, αἷς οἱ ἄνθρωποι πιστεύοντες εἰς διαλλαγὰς συνέρχονται, τέκνα τε καὶ συγγένειαν, καὶ αὐτὸ τὸ ταπεινὸν σχῆμα, καὶ τἆλλα πολλὰ φέρων εἰς οἶκτον ἐφελκόμενα τὸ πλῆθος. τοιαῦτα κατ' αὐτῶν ἐκχέαντος Κλαυδίου Γαΐου, καὶ ἄλλων παρόντων, ἔδοξεν ἀγαπᾷν αὐτοὺς, εἰ μὴ δώσουσι δίκας· θριάμβων δὲ καταγωγῆς, ἢ τινῶν τοιούτων συγχωρήσεων, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀξίους εἶναι τυγχάνειν.

Valerius et Horatius invito senatu triumphant.

L. Ἀποψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὸν θρίαμβον, ἀγανακτοῦντες οἱ περὶ τὸν Οὐαλέριον, καὶ δεινὴν ὕβριν ὑπολαμβάνοντες ὑβρίζεσθαι, συνεκάλεσαν

εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος· καὶ πολλὰ τῆς βουλῆς κατηγορήσαντες, συναγορευσάντων αὐτοῖς τῶν δημάρχων, καὶ νόμον εἰσηγησαμένων, παρὰ τοῦ δήμου λαμβάνουσι τὴν καταγωγὴν τοῦ θριάμβου, πρῶτοι Ῥωμαίων ἁπάντων τοῦτο εἰσηγησάμενοι τὸ ἔθος. ἐκ δὲ τούτου πάλιν εἰς διαφορὰς καὶ ἐγκλήματα οἱ δημοτικοὶ καθίσταντο πρὸς τοὺς πατρικίους· παρώξυνον δ' αὐτοὺς οἱ δήμαρχοι καθ' ἡμέραν ἐκκλησιάζοντες. ἦν δ' ἡ μάλιστα ἐρεθίζουσα τοὺς πολλοὺς ὑπόληψις, ἣν ἐκεῖνοι παρεσκεύασαν ἰσχυρὰν γενέσθαι φήμαις τ' ἀδεσπότοις, καὶ εἰκασμοῖς αὐξηθεῖσαν οὐκ ὀλίγοις, ὡς καταλυσόντων τοὺς νόμους τῶν πατρικίων, οὓς ἐκύρωσαν οἱ περὶ Οὐαλέριον ὕπατοι· δόξα τ' ἰσχυρὰ, καὶ οὐ πολὺ ἀπέχουσα τοῦ πίστις εἶναι, τοὺς πολλοὺς κατεῖχε. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τούτων πραχθέντα τῶν ὑπάτων ταῦτα ἦν.

Lar. Herminius et T. Virginius coss.

LI. Οἱ δὲ τὸν ἑξῆς ὑπατεύσαντες ἐνιαυτὸν, Λάρος Ἑρμίνιος καὶ Τίτος Οὐεργίνιος· καὶ οἱ παρὰ τούτων τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, Μάρκος Γε *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

* * * * * * * *

M. Geganius et C. Iulius coss.

LII. Μηδὲν δ' αὐτῶν ἀποκρινομένων, ἀλλ' ἀγανακτούντων, παρελθὼν αὖθις Κάτλιος ἐπὶ τὸ βῆμα· „Ἔχετε, ἔφη, παρακεχωρημένον, ἄνδρες πο-

„λῖται, παρ' αὐτῶν τῶν διαφερομένων, ὅτι τῆς ἡμε-
„τέρας χώρας ἑαυτοῖς μηδὲν προσηκούσης· ἀντιποι-
„οῦνται· πρὸς ταῦτα ὁρῶντες, τὰ δίκαια καὶ τὰ
„εὔορκα ψηφίσασθε." Ταῦτα τοῦ Κατλίου λέγον-
τος, αἰδὼς εἰσῄει τοὺς ὑπάτους, ἐνθυμουμένους, ὡς
οὔτε δίκαιον, οὔτ' εὐπρεπὲς, ἡ δίκη λήψεται τέλος.
ἄν τινα ἀμφισβητουμένην χώραν δικαστὴς αἱρηθεὶς
ὁ Ῥωμαίων δῆμος, μηδέποτ' αὐτῆς ἀντιποιησάμε-
νος, ἑαυτῷ προσδικάσει, τοὺς ἀμφισβητοῦντας ἀφε-
λόμενος· καὶ πολλοὶ σφόδρα ἐλέχθησαν εἰς ἀποτρο-
πὴν τοῦ πράγματος ὑπὸ τῶν ὑπάτων καὶ τῶν ἡγου-
μένων τῆς βουλῆς λόγοι διακενῆς. οἱ γὰρ ἀνειληφό-
τες τὰς ψήφους, πολλὴν μωρίαν εἶναι λέγοντες, ἑτέ-
ρους περιορᾷν τὰ σφέτερα κατέχοντας, καὶ οὐκ εὐ-
σεβὲς ἐξοίσειν τέλος ὑπολαμβάνοντες, ἐὰν Ἀρικηνοὺς,
ἢ Ἀρδεάτας, κυρίους ἀποδείξωσι τῆς ἀμφισβητήτου
γῆς, ὀμωμοκότες, ὧν ἂν εὕρωσιν αὐτὴν οὖσαν, τού-
των ἐπικρίνειν· τοῖς τε δικαζομένοις ὀργὴν ἔχοντες,
ὅτι τοὺς ἀποστερουμένους αὐτῆς δικαστὰς ἠξίωσαν
λαβεῖν, ἵνα μηδ' ὕστερον ἔτι ἀφίσιν ἐγγένηται τὴν
ἑαυτῶν ἀνακομίσασθαι κτῆσιν, ἣν αὐτοὶ μεθ' ὅρ-
κου δικάσαντες, ἑτέροις ἐπέγνωσαν εἶναι. ταῦτα δὴ
λογιζόμενοι, καὶ ἀγανακτοῦντες, τρίτον ἐκέλευσαν
καδίσκον τεθῆναι ὑπὲρ τῆς πόλεως Ῥωμαίων, καθ'
ἑκάστην φυλὴν, εἰς ὃν ἀποθήσονται τὰς ψήφους·
καὶ γίνεται πάσαις ταῖς ψήφοις ὁ Ῥωμαίων δῆμος
τῆς ἀμφιλόγου χώρας κύριος. ταῦτα μὲν ἐπὶ τούτων
ἐπράχθη τῶν ὑπάτων.

M. Genucio et C. Curtio coss. contentio de iure consulatus.

LIII. *Μάρκου δὲ Γενυκίου καὶ Γαΐου Κοϊντίου τὴν ἀρχὴν παρειληφότων, αἱ πολιτικαὶ πάλιν ἀνίσταντο διαφοραὶ, τῶν δημοτικῶν ἀξιούντων, ἅπασι Ῥωμαίοις ἐξεῖναι τὴν ὕπατον ἀρχὴν λαμβάνειν· τέως γὰρ οἱ πατρίκιοι μόνοι μετῄεσαν αὐτὴν, ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις ἀποδεικνύμενοι· νόμον τε συγγράψαντες ὑπὲρ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν εἰσέφερον οἱ τότε δημαρχοῦντες, ἐκτὸς ἑνὸς Γαΐου Φουρνίου, πάντες οἱ λοιποὶ συμφρονήσαντες, ἐν ᾧ τὸν δῆμον ἐποιοῦντο κύριον τῆς διαγνώσεως καθ' ἕνα ἕκαστον ἐνιαυτὸν, εἴτε πατρικίους βούλοιτο μετιέναι τὴν ὑπατείαν, εἴτε δημοτικούς. ἐφ' οἷς ἠγανάκτουν οἱ τοῦ βουλευτικοῦ μετέχοντες συνεδρίου, καταλυομένην τὴν ἑαυτῶν δυναστείαν ὁρῶντες, καὶ πάντα ὑπομένειν ᾤοντο δεῖν πρότερον, ἢ τὸν νόμον κύριον ἐᾶσαι γενέσθαι· ὀργαί τε καὶ κατηγορίαι καὶ ἀντιπράξεις ἐγίνοντο συνεχεῖς, ἐν ἰδίοις τε συλλόγοις καὶ κατὰ τὰς κοινὰς ἁπάντων συνόδους τῶν πατρικίων, πρὸς ἅπαντας ἠλλοτριωμένων τοὺς δημοτικούς. καὶ λόγοι πολλοὶ μὲν ἐν τῷ συνεδρίῳ, πολλοὶ δὲ κατὰ τὰς ἐκκλησίας, ὑπὸ τῶν προϊσταμένων τῆς ἀριστοκρατίας ἐλέχθησαν· ἐπιεικέστεροι μὲν, ὑπὸ τῶν οἰομένων ἀγνοίᾳ τοῦ συμφέροντος ἁμαρτάνειν τοὺς δημοτικούς· τραχύτεροι δὲ ὑπὸ τῶν νομιζόντων ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ φθόνου τοῦ πρὸς αὐτοὺς τὸ πρᾶγμα συγκεῖσθαι.*

LIV. Ἑλκομένου δὲ τοῦ χρόνου διακενῆς, ἧκον εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν συμμάχων ἄγγελοι, λέγοντες, ὅτι πολλῇ στρατιᾷ μέλλουσιν ἐλαύνειν ἐπ᾽ αὐτοὺς Αἰκανοί τε καὶ Οὐολοῦσκοι, καὶ δεόμενοι βοήθειαν ἀποστεῖλαι σφίσιν διὰ ταχέων, ὡς ἐν τρίβῳ τοῦ πολέμου κειμένοις. ἐλέγοντο δὲ καὶ Τυῤῥηνῶν οἱ καλούμενοι Οὐϊεντανοὶ παρασκευάζεσθαι πρὸς ἀπόστασιν· Ἀρδεᾶται τ᾽ αὐτῶν οὐκέτ᾽ ἦσαν ὑπήκοοι, τῆς ἀμφιλόγου χώρας ὀργὴν ἔχοντες, ἣν ὁ Ῥωμαίων δῆμος, αἱρεθεὶς δικαστὴς, αὑτῷ προσεδίκασεν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα ψηφίζεται στρατιὰν καταγράφειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξάγειν δυνάμεις. ἀντέπραττον δὲ τοῖς γνωσθεῖσιν ὑπ᾽ αὐτῶν οἱ τὸν νόμον εἰσφέροντες· ἔχουσι δ᾽ ἐξουσίαν ἐναντιοῦσθαι δήμαρχοι τοῖς ὑπάτοις· ἀφαιρούμενοί τε τοὺς ἀγομένους ὑπ᾽ αὐτῶν ἐπὶ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, καὶ τιμωρίαν οὐδεμίαν ἐῶντες λαμβάνειν παρὰ τῶν ἀπειθούντων. πολλὰ δὲ τῆς βουλῆς ἀξιούσης ἐν μὲν τῷ παρόντι χρόνῳ τὴν φιλονεικίαν καταβαλεῖν, ὅταν δὲ τέλος οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε προτιθέναι περὶ τῶν ἀρχαιρεσιῶν νόμον, οἱ δὲ τοσοῦτον ἐδέησαν εἶξαι τοῖς καιροῖς, ὥστε καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐναντιώσεσθαι τοῖς δόγμασι τῆς βουλῆς ἔλεγον, καὶ οὐδὲν ἐάσειν δόγμα περὶ οὐδενὸς κυρωθῆναι πράγματος, ἐὰν μὴ τὸν ὑπ᾽ αὐτῶν εἰσφερόμενον προβουλεύσῃ νόμον. καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ συνεδρίῳ πρὸς τοὺς ὑπάτους ταῦτ᾽ ἀπειλῆσαι προήχθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ὅρκους, οἵπερ εἰσὶ μέγιστοι ἐν αὐτοῖς, κατὰ τῆς

ἑαυτῶν πίστεως διωμοσάμενοι, ἵνα μηδὲ πεισθεῖσιν ἐξῇ τι τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς καταλύειν.

LV. Πρὸς δὴ τὰς ἀπειλὰς ταύτας ἐσκόπουν, ὅ τι χρὴ ποιεῖν οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ κορυφαιότατοι τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας, συναχθέντες εἰς ἰδιωτικὸν σύλλογον ὑπὸ τῶν ὑπάτων αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς. Γάϊος μὲν οὖν Κλαύδιος ἥκιστα δημοτικὸς ὢν, καὶ ταύτην διαδεδεγμένος ἐκ προγόνων τὴν αἵρεσιν τῆς πολιτείας, αὐθαδεστέραν γνώμην εἰσέφερε, μήτε ὑπατείας, μήτ' ἄλλης ἀρχῆς τῷ δήμῳ παραχωρεῖν μηδεμιᾶς· τοὺς δὲ τἀναντία πράττειν ἐπιχειροῦντας ὅπλοις κωλύειν, ἐὰν μὴ πείθωνται τοῖς λόγοις, φειδὼ μηδεμίαν ποιουμένους μήτ' ἰδιώτου, μήτ' ἄρχοντος. ἅπαντας γὰρ τοὺς ἐπιχειροῦντας τὰ πάτρια κινεῖν ἔθη, καὶ τὸν κόσμον τοῦ πολιτεύματος τὸν ἀρχαῖον διαφθείρειν, ἀλλοτρίους καὶ πολεμίους εἶναι τῆς πόλεως. Τίτος δὲ Κοΐντιος οὐκ εἴα τῇ βίᾳ καθείργειν τὸ ἀντίπαλον, οὐδὲ δι' ὅπλων καὶ αἵματος ἐμφυλίου χωρεῖν πρὸς τὸ δημοτικὸν, ἄλλως τε καὶ δημάρχων σφίσιν ἐναντιωσομένων, οὓς ἱεροὺς εἶναι καὶ παναγεῖς ἐψηφίσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν, θεοὺς καὶ δαίμονας ἐγγυητὰς ποιησάμενοι τῶν ὁμολογιῶν, καὶ τοὺς μεγίστους ὅρκους κατ' ἐξωλείας αὐτῶν τε καὶ τῶν ἐκγόνων, ἐάν τι παραβαίνωσι τῶν συγκειμένων, κατομοσάμενοι.

LVI. Ταύτῃ προσθεμένων τῇ γνώμῃ καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρακληθέντων εἰς τὸ συνέδριον, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Κλαύδιος· „Οὐκ ἀγνοῶ μὲν, „ἔφησεν, ἡλίκων κρηπὶς καταβληθήσεται συμφορῶν

„ἅπασιν ἡμῖν, ἐὰν ἐπιτρέψωμεν τῷ δήμῳ περὶ τοῦ „νόμου ψῆφον λαβεῖν· οὐκ ἔχων δ', ὅ τι χρὴ ποιεῖν, „οὐδὲ δυνάμενος τοσούτοις οὖσιν ἀντιλέγειν, εἴκω „τοῖς βουλήμασι τοῖς ὑμετέροις. δίκαιον γὰρ, ἀπο- „φαίνεσθαι μὲν ἕκαστον, ἃ δοκεῖ τῷ κοινῷ συνοί- „σειν, πείθεσθαι δὲ τοῖς ὑπὸ τῶν πλειόνων κριθεῖ- „σιν. ἐκεῖνο μέντοι παραινεῖν ὑμῖν, ὡς ἐν χαλεποῖς „καὶ ἀβουλήτοις πράγμασιν, ἔχω, τῆς μὲν ὑπατείας „μήτε νῦν, μήθ' ὕστερον, παραχωρεῖν μηθενὶ, πλὴν „τῶν πατρικίων, οἷς μόνοις ὅσιόν τε καὶ θεμιτὸν „τυγχάνει· ὅταν δ' εἰς ἀνάγκην κατακλεισθῆτε, „ὥσπερ νῦν, μεταδιδόναι καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις „τῆς μεγίστης ἐξουσίας τε καὶ ἀρχῆς, χιλιάρχους μὲν „ἀντὶ τῶν ὑπάτων ἀποδείκνυτε, ἀριθμὸν αὐτῶν „ὁρίσαντες ὅσον δή τινα· (ἐμοὶ μὲν γὰρ ὀκτὼ, ἢ „ἕξ, ἀποχρῆναι δοκεῖ.) ἐν δὲ τούτοις τοῖς ἀνδράσι „μὴ ἐλάττονος ἀριθμοῦ ἔστωσαν οἱ πατρίκιοι τῶν „δημοτικῶν. ταῦτα γὰρ ποιοῦντες, οὔτε τὴν τῶν „ὑπάτων ἀρχὴν εἰς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους καταβα- „λεῖτε, οὔτε δυναστείας ἀδίκους ἑαυτοῖς κατασκευά- „ζεσθαι δόξετε, μηδεμιᾶς ἀρχῆς μεταδιδόντες τοῖς „δημοτικοῖς." Ἐπαινεσάντων δ' ἁπάντων τὴν γνώ- μην, καὶ οὐδενὸς τὰ ἐναντία λέγοντος· „Ἀκούσατε, „ἔφη, ἃ καὶ τοῖς ὑπάτοις ὑμῖν ἔχω παραινεῖν. ἡμέ- „ραν προειπόντες, ἐν ᾗ τὸ προβούλευμα ἐπικυρώσε- „τε, καὶ τὰ κριθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς, λόγον ἀπόδο- „τε τοῖς ἀπολογουμένοις ὑπὲρ τοῦ νόμου καὶ τοῖς „κατηγοροῦσι· ῥηθέντων δὲ λόγων, ὅταν καθήκῃ „τὰς γνώμας ἐρωτᾶν, μήτ' ἀπ' ἐμοῦ ἄρξασθε, μήτ'

„ἀπὸ Κοϊντίου τουδὶ, μήτ᾽ ἀπ᾽ ἄλλου τῶν πρεσβυ-„τέρων οὐδενός, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ φιλοδημοτάτου τῶν „βουλευτῶν, Λουκίου Οὐαλερίου· καὶ μετὰ τοῦτον „ἀξιοῦτε Ὁράτιον, εἴ τι βούλεται, λέγειν. ὅταν δὲ „τὰς παρ᾽ ἐκείνων γνώμας ἐξετάσητε, τότε τοὺς „πρεσβυτέρους ἡμᾶς κελεύσετε λέγειν. ἐγὼ μὲν οὖν „τὴν ἐναντιουμένην γνώμην τοῖς δημάρχοις ἀπο-„δείξομαι, πάσῃ παῤῥησίᾳ χρώμενος· τουτὶ γὰρ τῷ „κοινῷ συμφέρει. τὸ δὲ περὶ τῶν χιλιάρχων πολί-„τευμα, εἰ βουλομένοις ἐστὶν, εἰσηγείσθω Τίτος Γε-„νύκιος οὗτος· πρεπωδεστάτη γὰρ ἡ γνώμη, καὶ „ὑποψίαν ἥκιστα παρέξουσα γένοιτ᾽ ἂν, ἐὰν οὗτος „αὐτὴν ὁ σὸς ἀδελφός, ὦ Μάρκε Γενύκιε, λέγῃ.“ Ἐδόκει καὶ ταῦτα ὀρθῶς ὑποτίθεσθαι· καὶ οἱ μὲν ἀπῄεσαν ἐκ τοῦ συλλόγου. τοῖς δὲ δημάρχοις δέος ἐνέπιπτε πρὸς τὴν ἀπόῤῥητον τῶν ἀνδρῶν συνουσίαν, ὡς ἐπὶ κακῷ τινι τοῦ δήμου μεγάλῳ γενομένην, ἐπειδὴ κατ᾽ οἰκίαν τε συνήδρευσαν, καὶ οὐκ ἐν τῷ φανερῷ, ἀλλὰ καὶ οὐδένα τῶν προεστηκότων τοῦ δήμου, κοινωνὸν τῶν βουλευμάτων παρέλαβον. καὶ μετὰ τοῦτο συνέδριον αὐτοὶ πάλιν ἐκ τῶν φιλοδημοτάτων συναγαγόντες, ἀλεξήματα καὶ φυλακὰς ἀντεμηχανῶντο πρὸς τὰς ἐπιβουλὰς, ἃς ἐκ τῶν πατρικίων ἔσεσθαι σφίσιν ὑπώπτευον.

LVII. Ὡς δὲ καθῆκεν ὁ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ προβούλευμα ἔδει γενέσθαι, συγκαλέσαντες οἱ ὕπατοι τὴν βουλὴν, καὶ πολλὰς ὑπὲρ ὁμονοίας καὶ εὐκοσμίας ποιησάμενοι παρακλήσεις, πρώτοις ἀπέδωκαν λέγειν τοῖς εἰσηγησαμένοις δημάρχοις τὸν νόμον.

καὶ παρελθὼν εἷς ἐξ αὐτῶν, Κάτων Κενιόλιος, περὶ μὲν τοῦ δίκαιον, ἢ συμφέροντα, εἶναι τὸν νόμον, οὔτ' ἐδίδασκεν, οὔτ' ἐμέμνητο· „θαυμάζειν δ' ἔφη „τῶν ὑπάτων, ὅτι βεβουλευμένοι τε καὶ κεκρικότες „ἤδη κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, ἃ δεῖ πράττειν, ὥσπερ „ἀδοκίμαστον πρᾶγμα καὶ βουλῆς δεόμενον, εἰς τὸ „συνέδριον ἐπεχείρησαν εἰσφέρειν, καὶ λόγον ἀπέ- „δωκαν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς προαιρουμένοις, εἰρωνείαν „εἰσάγοντες, οὔτε ταῖς ἑαυτῶν ἡλικίαις ἁρμόττου- „σαν, οὔτε τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς προσήκουσαν „πονηρῶν τ' ἀρχὰς ἔφη πολιτευμάτων αὐτοὺς εἰσά- „γειν, ἀπόῤῥητα βουλευτήρια συνάγοντας ἐν ἰδίαις „οἰκίαις, καὶ οὐδὲ ἅπαντας τοὺς βουλευτὰς εἰς ταῦ- „τα παρακαλοῦντας, ἀλλὰ τοὺς σφίσιν αὐτοῖς ἐπι- „τηδειοτάτους. τῶν μὲν οὖν ἄλλων συνέδρων τῶν „ἀπελαθέντων τῆς κατοικιδίου βουλῆς ἧττον ἔφη „θαυμάζειν· Μάρκου δὲ Ὁρατίου καὶ Λουκίου „Οὐαλερίου, τῶν καταλυσάντων τὴν ὀλιγαρχίαν, „ὑπατικῶν ἀνδρῶν, καὶ οὐδενὸς ἧττον ἐπιτηδείων „τὰ κοινὰ βουλεύειν, τὴν ἀπαξίωσιν τῆς εἰς τὸ συν- „έδριον παρακλήσεως ἐκπεπλῆχθαι, καὶ οὐ δύνα- „σθαι συμβάλλειν, ἐπὶ τίνι λόγῳ δικαίῳ, εἰκάζειν δὲ „μίαν αἰτίαν, ὅτι πονηρὰς καὶ ἀσυμφόρους γνώμας „εἰσηγεῖσθαι μέλλοντες κατὰ τῶν δημοτικῶν, οὐκ „ἐβούλοντο παρακαλεῖν εἰς ταῦτα τὰ συνέδρια τοὺς „φιλοδημοτάτους, ἀγανακτήσοντας δηλονότι, καὶ „οὐ περιοψομένους οὐδὲν ἄδικον πολίτευμα κατὰ „τοῦ δήμου γινόμενον."

LVIII. Τοιαῦτα τοῦ Κενιολίου μετὰ πολλοῦ

σχετλιασμοῦ λέγοντος, καὶ τῶν μὴ παραληφθέντων εἰς τὸ συνέδριον βουλευτῶν πρὸς ὀργὴν δεξαμένων τὸ πρᾶγμα, παρελθὼν ἅτερος τῶν ὑπάτων, Γενύκιος, ἀπολογεῖσθαι καὶ πραΰνειν τὰς ὀργὰς αὐτῶν ἐπειρᾶτο, διδάσκων, „ὅτι τοὺς μὲν φίλους παραλά- „βοιεν, οὐχ ἵνα τι κατὰ τοῦ δήμου διαπράξαιντο, „ἀλλ' ἵνα μετὰ τῶν ἀναγκαιοτάτων βουλεύσαιντο, „τί πράττοντες οὐδ' ὁποτέραν δόξουσιν ἐλαττοῦν „τῶν αἱρέσεων, πότερον ταχεῖαν ἀποδιδόντες τῇ „βουλῇ περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, ἢ χρονιωτέραν. „Ὁράτιον δὲ καὶ Οὐαλέριον οὐκ ἄλλης τινὸς χάριν „αἰτίας μὴ παραλαβεῖν εἰς τὸ συνέδριον, ἀλλ' ἵνα „μή τις ὑποψία περὶ αὐτῶν παρ' ἀξίαν ᾖ τοῖς δη- „μοτικοῖς, ὡς μεταβεβλημένων τὴν προαίρεσιν τῆς „πολιτείας, ἐὰν ἄρα ἐπὶ τῆς ἑτέρας γένωνται γνώ- „μης, τῆς ἀξιούσης ἀναβαλέσθαι τὴν περὶ τοῦ νό- „μου διάγνωσιν εἰς ἕτερον καιρὸν ἐπιτηδειότερον. „ἐπειδὴ δὲ ἅπασι τοῖς παραληφθεῖσιν ἡ συντομω- „τέρα διάγνωσις ἀμείνων ἔδοξεν εἶναι τῆς βραδυτέ- „ρας, πράττειν, ὡς ἐκείνοις ἐφάνη.“ Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ θεοὺς ἐπομοσάμενος ἦ μὴν τἀληθῆ λέγειν, „καὶ „τοὺς παρακληθέντας ἐκ τῶν βουλευτῶν, ἔφη πᾶ- „σαν ἀπολύσασθαι διαβολὴν, οὐ λόγοις, ἀλλ' ἔρ- „γοις. ὅταν γὰρ οἱ βουλόμενοι κατηγορεῖν καὶ „ἀπολογεῖσθαι περὶ τοῦ νόμου, διεξέλθωσι τὰ δί- „καια, πρώτους ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν τῆς γνώμης κατά- „γειν οὐχὶ τοὺς πρεσβυτάτους καὶ τιμιωτάτους τῶν „βουλευτῶν, οἷς ἐκ τῶν πατρίων ἐθισμῶν καὶ τοῦτ' „ἀποδίδοται τὸ γέρας, οὐδὲ τοὺς δι' ὑποψίας

„ὄντας παρὰ τοῖς δημοτικοῖς, ὡς οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῶν „χρηστὸν οὔτε λέγοντας, οὔτε φρονοῦντας, ἀλλ' „ἐκ τῶν νεωτέρων τοὺς δοκοῦντας εἶναι φιλοδημο-„τάτους.“

LIX. Ὑποσχόμενος δὲ ταῦτα, καὶ δοὺς ἐξουσίαν τοῖς βουλομένοις λέγειν, ἐπειδὴ οὔτε κατηγορήσων, οὔτ' ἀπολογησόμενος οὐδεὶς ὑπὲρ τοῦ νόμου παρῄει, παρελθὼν αὖθις ἐρωτᾷ πρῶτον Οὐαλέριον, τί τῷ κοινῷ συμφέρει, καὶ τί προβουλεῦσαι τοῖς συνέδροις παραινεῖ. ὁ δ' ἀναστὰς, καὶ πολλοὺς διεξελθὼν ὑπὲρ αὐτοῦ τε καὶ τῶν προγόνων λόγους, ὡς ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῆς πόλεως τοῦ δημοτικοῦ μέρους προϊσταμένων, καὶ καταριθμησάμενος ἅπαντας ἐξ ἀρχῆς τοὺς κατασχόντας τὴν πόλιν κινδύνους, ἐκ τῶν τἀναντία πεπολιτευμένων, τοῖς τ' ἀπεχθῶς ἐσχηκόσι πρὸς τὸ δημοτικὸν ἅπασιν, ἀλυσιτελὲς γενόμενον ἀποδείξας τὸ μισόδημον· ἐπαίνους τε πολλοὺς περὶ τοῦ δήμου ποιησάμενος, ὡς αἰτιωτάτου τῇ πόλει γεγονότος οὐ μόνον τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡγεμονίας· ἐπεὶ δὲ ταῦτα καὶ παραπλήσια τούτοις διεξῆλθε, τελευτῶν ἔφη μὴ δύνασθαι πόλιν ἐλευθέραν εἶναι, ἐξ ἧς ἄν τις τὴν ἰσότητ' ἀνέλῃ· ἔφη τε δοκεῖν ἑαυτῷ τὸν μὲν νόμον δίκαιον εἶναι, τὸν ἀξιοῦντα πᾶσι Ῥωμαίοις μετεῖναι τῆς ὑπατικῆς ἀρχῆς, τοῖς γε δὴ βίον ἀνεπίληπτον ἐσχηκόσι, καὶ πράξεις ἀποδεδειγμένοις τῆς τιμῆς ταύτης ἀξίας· τὸν δὲ καιρὸν οὐκ ἐπιτήδειον εἰς τὴν αὐτοῦ διάγνωσιν, ἐν πολεμικαῖς ὑπαρχούσης ταραχαῖς τῆς πόλεως· συνεβούλευέ τε τοῖς μὲν δημάρχοις ἐᾶν τὴν κατα-

γραφὴν γενέσθαι τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὴν ἔξοδον μὴ κωλύειν τῶν καταγραφέντων· τοῖς δὲ ὑπάτοις, ὅταν τὸ κράτιστον τέλος ἐπιθῶσι τῷ πολέμῳ, πρῶτον ἁπάντων τὸ περὶ τοῦ νόμου προβούλευμα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν. ταῦτα δὲ γραφῆναί τε ἤδη καὶ διομολογηθῆναι πρὸς ἀμφοτέρων. Ταύτην ἀποδειξαμένου τὴν γνώμην Οὐαλερίου, καὶ μετὰ τοῦτον Ὁρατίου· δεύτερον γὰρ τούτῳ λόγον ἀπέδωκαν οἱ ὕπατοι· ταὐτὸ πάθος ἅπασι τοῖς παροῦσι συνέβη· οἱ μὲν γὰρ ἀνελεῖν τὸν νόμον βουλόμενοι, τὴν ἀναβολὴν τῆς περὶ αὐτοῦ διαγνώσεως ἀγαπητῶς ἀκούσαντες, τὸ μετὰ τὸν πόλεμον ἐπάναγκες εἶναι σφίσι προβουλεῦσαι περὶ αὐτοῦ, χαλεπῶς ἀπεδέξαντο· οἱ δὲ κύριον ὑπὸ τοῦ συνεδρίου κριθῆναι προαιρούμενοι, τὸ μὲν ὡμολογημένον δίκαιον εἶναι τὸν νόμον, ἀσμένως ἤκουον· τὸ δ' εἰς ἑτέρους ἐκπίπτειν χρόνους τὸ προβούλευμα, πρὸς ὀργὴν ἐλάμβανον.

LX. Θορύβου δὲ, ὅπερ εἰκὸς, ἐπὶ τῇ γνώμῃ γενομένου, διὰ τὸ μὴ πᾶσι τοῖς μέρεσιν αὐτῆς εὐαρεστεῖν ἀμφοτέρους, παρελθὼν ὁ ὕπατος τρίτον ἠρώτα Γάϊον Κλαύδιον, ὃς ἐδόκει τῶν προεστηκότων τῆς ἑτέρας τάξεως, τῆς ἐναντιουμένης τοῖς δημοτικοῖς, αὐθαδέστατος εἶναι καὶ δυνατώτατος. οὗτος ἐκ παρασκευῆς διεξῆλθε λόγον κατὰ τῶν δημοτικῶν, πάνθ', ὅσα ἔδοξε πώποτε ἐναντία τοῖς καλοῖς καὶ πατρίοις ἐθισμοῖς, ὑπομιμνήσκων· οὗ κεφάλαιον ἦν, εἰς ὃ κατέσκηπτεν ἡ γνώμη, μηδεμίαν ἀποδιδόναι τῇ βουλῇ διάγνωσιν ὑπὲρ τοῦ νόμου τοὺς ὑπάτους, μήτ' ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ, μήθ' ὕστερον, ὡς

ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀριστοκρατίας εἰσφερομένου, καὶ συγχεῖν μέλλοντος ἅπαντα τὸν κόσμον τῆς πολιτείας. γενομένου δὲ πρὸς τὴν γνώμην ἔτι πλείονος θορύβου, τέταρτος ἀνίσταται κληθεὶς Τίτος Γενύκιος, ἀδελφὸς θατέρου τῶν ὑπάτων· ὃς ὀλίγα διαλεχθεὶς ὑπὲρ τῶν κατεχόντων καιρῶν τὴν πόλιν, ὅτι δυοῖν ἀνάγκη τῶν χαλεπωτάτων θάτερον ταύτῃ συμπεσεῖν, ἢ διὰ τὰς πολιτικὰς ἔριδας καὶ φιλοτιμίας, ἰσχυρὰ τὰ τῶν ἐχθρῶν ποιῆσαι πράγματα, ἢ τοὺς ἔξωθεν ἐπιφερομένους ἀποτρίψασθαι βουλομένῃ, κακῶς τὸν οἰκεῖον καὶ πολιτικὸν διαλύσασθαι πόλεμον· ἔφησε, δυοῖν ὄντων κακῶν, ὧν ἀνάγκη θάτερον ἄκοντας ὑπομεῖναι, τοῦτ᾽ αὐτῷ δοκεῖν εἶναι λυσιτελέστερον, τὸ συγχωρῆσαι τῷ δήμῳ τὴν βουλὴν παρασπᾶσαί τι τοῦ κόσμου τῆς πατρίου μᾶλλον πολιτείας, ἢ τοῖς ἀλλοφύλοις καὶ πολεμίοις καταγέλαστον ποιῆσαι τὴν πόλιν. Ταῦτ᾽ εἰπὼν, τὴν δοκιμασθεῖσαν ὑπὸ τῶν παραγενηθέντων ἐν τῷ κατ᾽ οἰκίαν συνεδρίῳ γνώμην εἰσέφερεν, ἣν εἰσηγήσατο Κλαύδιος, ὥσπερ ἔφην, ἀντὶ τῶν ὑπάτων χιλιάρχους ἀποδειχθῆναι, τρεῖς μὲν ἐκ τῶν πατρικίων, τρεῖς δ᾽ ἐκ τῶν δημοτικῶν, ἐξουσίαν ἔχοντας ὑπατικήν· ὅταν δὲ τελῶσιν οὗτοι τὴν ἀρχὴν, καὶ καθήκῃ νέας ἀρχὰς ἀποδείκνυσθαι, τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον αὖθις συνελθόντας διαγνῶναι, πότερον ὑπάτους, ἢ χιλιάρχους, βούλονται παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. ὅ τι δ᾽ ἂν ἅπασι δόξῃ ψῆφον ἐπενέγκασι, τοῦτ᾽ εἶναι κύριον. ἐπιτελεῖσθαι δὲ τὸ προβούλευμα καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτόν.

LXI. Ταύτην ἀποδειξαμένου τὴν γνώμην Γενυκίου, πολὺς ἐξ ἁπάντων ἔπαινος ἐγίνετο· καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον ἀνιστάμενοι μικροῦ δεῖν πάντες ταῦτα συνεχώρουν κράτιστα εἶναι. γράφεται δὴ τὸ προβούλευμα ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ λαβόντες αὐτὸ μετὰ πολλῆς χαρᾶς οἱ δήμαρχοι προῆλθον εἰς τὴν ἀγοράν. ἔπειτα καλέσαντες τὸ πλῆθος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πολλοὺς διέθεντο τῆς βουλῆς ἐπαίνους, καὶ παραγγέλλειν τὴν ἀρχὴν ἐκέλευον τοῖς ἐθέλουσι τῶν δημοτικῶν, ἅμα τοῖς πατρικίοις. οὕτω δ' ἄρα κοῦφόν τι πρᾶγμά ἐστιν ἐπιθυμία δίχα λόγου γινομένη, καὶ ταχὺ μεταπίπτον ἐπὶ θάτερα μέρη, μάλιστα δὲ ἡ τῶν ὄχλων· ὥσθ' οἱ περὶ παντὸς ποιούμενοι τέως τῆς ἀρχῆς μεταλαβεῖν, καὶ εἰ μὴ δοθείη τοῦτ' αὐτοῖς ὑπὸ τῶν πατρικίων, ἢ καταλείψοντες τὴν πόλιν, ὡς πρότερον, ἢ διὰ τῶν ὅπλων αὐτὸ ληψόμενοι, ἐπειδὴ τὸ συγχώρημα ἔλαβον, ἀπέστησαν εὐθὺς τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τὰς σπουδὰς ἐπὶ θάτερον μετέβαλον. πολλῶν γε δή τι δημοτικῶν παραγγελλόντων τὴν χιλιαρχίαν, καὶ κατεσπουδασμένας ποιουμένων τὰς δεήσεις, οὐδένα τῆς τιμῆς ταύτης ἄξιον εἶναι ὑπέλαβον· ἀλλὰ γενόμενοι τῆς ψήφου κύριοι, τοὺς ἐκ τῶν πατρικίων μετιόντας αὐτὴν ἄνδρας ἐπιφανεῖς, χιλιάρχους ἀποδεικνύουσιν, Αὖλον Σεμπρώνιον Ἀτρατῖνον, καὶ Λούκιον Ἀτίλιον Λόγγον, καὶ Τίτον Κλύσιον Σικελόν.

LXII. Οὗτοι παραλαμβάνουσι πρῶτοι τὴν ἀνθύπατον ἀρχήν, κατὰ τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος

Ἀθήνησι Διφίλου. μετασχόντες δ᾽ αὐτῆς ἑβδομήκοντα καὶ τρεῖς μόνον ἡμέρας, ἀποτίθενται κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐθισμὸν, ἑκούσιοι, θεοπέμπτων τινῶν σημείων κωλυτηρίων αὐτοῖς τοῦ πράττειν τὰ κοινὰ γενομένων. τούτων δὲ τὴν ἐξουσίαν ἀπειπαμένων, ἡ βουλὴ συνελθοῦσα μεσοβασιλεῖς ἀποδείκνυσι. καὶ ἐκεῖνοι προειπόντες ἀρχαιρεσίας, καὶ τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν ἀποδιδόντες, εἴτε βούλεται χιλιάρχους, εἴτε ὑπάτους ἀποδεῖξαι, κρίναντος αὐτοῦ μένειν ἐπὶ τοῖς ἐξαρχῆς ἐθισμοῖς, ἀπέδωκαν τοῖς βουλομένοις τῶν πατρικίων μετιέναι τὴν ὕπατον ἀρχήν· καὶ γίνονται πάλιν ἐκ τῶν πατρικίων ὕπατοι Λούκιος Παπίριος Μογιλλάνος καὶ Λούκιος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος, ἑνὸς τῶν ἀποθεμένων τὴν χιλιαρχίαν ἀδελφός. αὗται δύο κατὰ τὸν αὐτὸν ἐνιαυτὸν ἀρχαὶ Ῥωμαίων αἱ τὸ μέγιστον ἔχουσαι κράτος ἐγένοντο. πλὴν οὐκ ἐν ἁπάσαις ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χρονογραφίαις ἀμφότεραι φαίνονται, ἀλλ᾽ ἐν αἷς μὲν οἱ χιλίαρχοι μόνον, ἐν αἷς δὲ οἱ ὕπατοι, ἐν οὐ πολλαῖς δ᾽ ἀμφότεραι, αἷς ἡμεῖς οὐκ ἄνευ λογισμοῦ συγκατατιθέμεθα, πιστεύοντες δὲ ταῖς ἐκ τῶν ἱερῶν τε καὶ ἀποθέτων βίβλων μαρτυρίαις. ἄλλο μὲν οὖν οὐδὲν ἐπὶ τῆς τούτων ἀρχῆς, οὔτε πολέμιον, οὔτε πολιτικὸν ἔργον, ἱστορίας ἄξιον ἐπράχθη, συνθῆκαι δὲ πρὸς τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν ἐγένοντο περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας· ἐπρεσβεύσαντο γὰρ, ἀποτιθέμενοι τὰ περὶ τῆς χώρας ἐγκλήματα, παρακαλοῦντες φίλοι Ῥωμαίων γενέσθαι καὶ σύμμαχοι. ταύτας τὰς συνθήκας τὸ τῶν ὑπάτων ἀρχεῖον ἐπεκύρωσε.

LXIII. Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ πάλιν ὑπάτους ψηφισαμένου τοῦ δήμου κατασταθῆναι, παραλαμβάνουσι τὴν ὕπατον ἀρχὴν, τῇ διχομήνιδι τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς, Μάρκος Γεγάνιος Μακερῖνος τὸ δεύτερον καὶ Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος τὸ πέμπτον. οὗτοι διδάξαντες τὴν βουλὴν, ὅτι πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πράγματα διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν ὑπάτων στρατειας ἠμελημένα παρεῖται, πάντων. δ' ἀναγκαιότατον τὸ περὶ τὰς τιμήσεις τῶν βίων νόμιμον, ἐξ ὧν ὅ τ' ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἐγινώσκετο, καὶ τῶν χρημάτων τὸ πλῆθος, ἀφ' ὧν ἔδει τὰς εἰς τὸν πόλεμον εἰσφορὰς ἕκαστον τελεῖν, οὐδεμιᾶς τιμήσεως ἐντὸς ἑπτακαίδεκα ἐτῶν γενομένης, ἀπὸ τῆς Λουκίου Κορνηλίου καὶ Κοΐντου Φαβίου ὑπατείας· ὥστε τοὺς μὲν χρηστοὺς καὶ ὠφελίμους ἄνδρας ἐν τιμαῖς καὶ ἐν στρατείαις εἶναι, τοὺς δ' ἀσελγεστάτους καὶ πονηροτάτους ἀτίμους καταλείπεσθαι, καὶ τόπον ἕτερον μεταλαμβάνειν, ἐν ᾧ περιέσται ζῆν αὐτοῖς, ὡς προήρηνται. * *

ΕΚΛΟΓΑΙ
ΕΚ ΤΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΟΥ ΙΒ'.

Cincinnati concio de Sp. Maelio occiso.

I. . . . . „ἔχων περὶ ἑαυτὸν ἀνθρώπους, „ἐξ ἁπάσης συνειλεγμένους κακίας, οὓς ἐσίτιζεν, „ὥσπερ θηρία, κατὰ τῆς πατρίδος. εἰ μὲν οὖν ὑπήκουσέ μοι, καὶ παρέσχεν ἑαυτὸν ἐν τοῖς νόμοις μένοντα, μεγίστην ἂν τοῦτ᾽ αὐτῷ παρέσχε ῥοπὴν εἰς „τὴν ἀπολογίαν, καὶ τεκμήριον οὐκ ἐλάχιστον ἦν τοῦ „μὴ βεβουλεῦσθαι κατὰ τῆς πατρίδος· νῦν δ᾽ ὑπὸ „τῆς συνειδήσεως ἐλαυνόμενος, ὃ πάσχουσιν ἅπαντες „οἱ τὰς ἀνοσίους βουλὰς κατὰ τῶν ἀναγκαιοτάτων „σφίσι ποιησάμενοι, τοῦτο ἔπαθε, φυγεῖν τὸν ἔλεγχον „ἔγνω, καὶ τοὺς ἥκοντας ἐπ᾽ αὐτὸν ἱππεῖς μαγειρικῇ „κοπίδι παίων ἀπήλαυνε“ . . .

Sp. Maelii domus solo aequata.

. . . τὸ ἰσόπεδον Αἰκυμήλιον Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· αἶκον γὰρ τὸ μηδεμίαν ἔχον ἐξοχὴν λέγουσι· τόπον οὖν τινα, Μήλιον ἐξ ἀρχῆς κληθέντα, ὕστερον, συμφθαρέντων ἀλλήλοις κατὰ τὴν μίαν ἐκφορὰν τῶν ὀνομάτων, Αἰκυμήλιον ἐκάλεσαν.

Cossus Tolumnium regem occidit.

II. [Τυῤῥήνων καὶ Φειδηναίων καὶ Οὐιεντανῶν πολεμούντων Ῥωμαίοις,] καὶ Λάρου Τολουμνίου τοῦ βασιλέως Τυῤῥήνων πάνδεινα ποιοῦντος κατ᾽ αὐτῶν, χιλίαρχός τις Ῥωμαῖος, Αὖλος Κορνήλιος, Κόσσος ἐπίκλησιν, ἐλαύνει τὸν ἵππον κατὰ τοῦ Τολουμνίου· καὶ ἐπειδὴ ἀγχοῦ ἐγένετο, φέρουσι κατ᾽ ἀλλήλων τὰ δόρατα. ὁ μὲν οὖν Τολούμνιος τὸν ἵππον αὐτοῦ παίει διὰ τοῦ στήθους, ὃς ἀναχαιτίσας ῥίπτει τὸν ἐπιβάτην· ὁ δὲ Κορνήλιος διὰ θυρεοῦ τε καὶ θώρακος ἐλάσας τὴν αἰχμὴν εἰς τὰ πλευρὰ, περιτρέπει τὸν Τολούμνιον ἀπὸ τοῦ ἵππου, καὶ ἔτι διανισταμένου φέρει διὰ βουβῶνος τὸ ξίφος. ἀποκτείνας δὲ, καὶ τὰ σκῦλα ἀφελόμενος, οὐ μόνον τοὺς ὁμόσε χωροῦντας ἱππεῖς τε καὶ πεζοὺς ἀνέστειλεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν κεράτων ἀμφοτέρων ἀντέχοντας εἰς ἀθυμίαν καὶ δέος κατέστησεν.

Romae pestilentia.

III. Δεύτερον ὑπατεύοντος Αὔλου Κορνηλίου Κόσσου καὶ Τίτου Κοϊντίου, αὐχμῷ μεγάλῳ κακω-

θεῖσα ἡ γῆ πάντων ἐσπάνισεν οὐ μόνον τῶν ὀμβρίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ναματίων ὑδάτων· ἐκ δὲ τούτου προβάτων μὲν καὶ ὑποζυγίων καὶ βοῶν ἐπίληψις παντελὴς ἐγένετο· εἰς δὲ τοὺς ἀνθρώπους νόσοι κατέσκηψαν πολλαὶ μὲν καὶ ἄλλαι, μάλιστα δὲ ἡ ψωρώδης καλουμένη, δεινὰς ὀδύνας παρέχουσα τοῖς χρωσὶ κατὰ τοὺς ὀδαξησμοὺς, καὶ πρὸς τὰς ἑλκώσεις ἔτι μᾶλλον ἀγριαινομένη· πάθος ἐλεεινὸν ἐν τοῖς πάνυ καὶ τοῦ ταχίστου τῶν ὀλέθρων αἴτιον.

IV. ..... οὐκ ἐδόκει τοῖς προεστηκόσι τοῦ συνεδρίου βαθεῖαν εἰρήνην καὶ πολυχρόνιον ἄγειν σχολὴν, ἐνθυμουμένοις ὅτι ῥαθυμία καὶ τρυφὴ συνεισπορεύεται ταῖς πόλεσι μετὰ τῆς εἰρήνης, καὶ ἅμα ταῖς πολιτικαῖς ὀῤῥωδοῦσι ταραχαῖς. καὶ αὗται γὰρ ἅμα τῷ καταλυθῆναι τοὺς ὑπερορίους πολέμους χαλεπαὶ καὶ συνεχεῖς ἐξ ἁπάσης προφάσεως ἀνίσταντο ... κρεῖττον ταῖς φιλανθρωπίαις περιεῖναι τῶν ἐχθρῶν, ἢ ταῖς τιμωρίαις, δι' ἃς, καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον, αἵ γέ τοι παρὰ τῶν θεῶν ἐλπίδες ἡδίους αὐτοῖς ὑπάρχουσιν.

V. ..... ὡς ἔμαθε τοὺς πολεμίους ἐκ τῶν κατόπιν προσιόντας, ἐπιστρέφειν μὲν ὀπίσω περιεσχόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων πανταχόθεν ἀπέγνω, ἐνθυμούμενος ὅτι κινδυνεύσουσιν ἅπαντες, οὐθὲν ἀποδειξάμενοι γενναῖον ἔργον, αἴσχιστα διαφθαρῆναι· ὀλίγοι τε πρὸς πολλοὺς μαχόμενοι, καὶ τεθωρακισμένοι πρὸς ἐλαφροὺς. ἰδὼν δὲ ὄχθον τινὰ ὑψηλὸν ἐπιεικῶς, ὃς ἦν αὐτῷ οὐ πρόσω, τοῦτον ἔγνω καταλαβέσθαι.

Servorum conjuratio.

VI. Ἀγρίππας Μενήνιος καὶ Πούπλιος Λουκρέτιος καὶ Σερούιος Ναύτιος, χιλίαρχοι τιμηθέντες, ἐπίθεσίν τινα κατὰ τῆς Πόλεως γενομένην ὑπὸ δούλων ἐφώρασαν. ἔμελλον δὲ οἱ μετέχοντες τῆς συνωμοσίας, πῦρ ἐμβαλόντες ταῖς οἰκίαις κατὰ πολλοὺς ἅμα τόπους νύκτωρ, ὁπότε μάθοιεν· ἐπὶ τὴν τῶν καιομένων βοήθειαν ὡρμηκότας ἅπαντας, τό τε Καπιτώλιον καὶ τοὺς ἄλλους ἐρυμνοὺς καταλαμβάνεσθαι τόπους, ἐγκρατεῖς δὲ γενόμενοι τῶν καρτερῶν τῆς Πόλεως, ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν τοὺς ἄλλους δούλους παρακαλεῖν, καὶ σὺν ἐκείνοις ἀποκτείναντες τοὺς δεσπότας τὰς τῶν πεφονευμένων γυναῖκάς τε καὶ κτήσεις παραλαμβάνειν. τῆς δὲ πράξεως περιφανοῦς γενομένης, συλληφθέντες οἱ πρῶτοι συνθέντες τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ μαστιγωθέντες, ἐπὶ τοὺς σταυροὺς ἀνήχθησαν· τῶν δὲ μηνυσάντων αὐτοὺς, ὄντων δυοῖν, ἐλευθερίαν τε καὶ δραχμὰς [χιλίας] ἑκάτερος ἔλαβεν ἐκ τοῦ δημοσίου.

VII. . . . . ἔσπευδε τὸν πόλεμον συντελέσαι ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ὁ Ῥωμαῖος χιλίαρχος, ὡς δὴ ῥᾴδιόν τι πρᾶγμα καὶ κατὰ χειρὸς αὐτῷ γενησόμενον, ὑποχειρίους ποιήσασθαι μιᾷ μάχῃ τοὺς πολεμίους. τῷ δὲ ἡγεμόνι τῶν πολεμίων ἐνθυμουμένῳ τό τε ἐμπειροπόλεμον τῶν Ῥωμαίων καὶ τὸ ἐν κινδύνοις καρτερικὸν, μάχην μὲν ἐκ παρατάξεως ἴσην καὶ φανερὰν ποιεῖσθαι πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἐδόκει· διαστρατηγεῖν δὲ τὸν πόλεμον ἀπάταις τισὶ καὶ δόλοις.

καὶ παρατηρεῖν, εἴ τι πλεονέκτημα καθ' ἑαυτῶν ἐκεῖνοι παρέξουσιν . . . . τραυματίας, καὶ παρασχεδὸν ἐλθὼν ἀποθανεῖν.

Romae hiems saevissima.

VIII. Ἐν Ῥώμῃ, χειμῶνος γενομένου βιαίου, ἔνθα ἡ ἐλαχίστη χιὼν κατένιψεν, οὐκ ἐλάττων ἦν ἑπτὰ ποδῶν τὸ βάθος. καὶ συνέπεσεν ἀνθρώπους τε ὑπὸ τοῦ νιφετοῦ διαφθαρῆναί τινας καὶ πρόβατα πολλά, καὶ τῶν ἄλλων κτηνῶν καὶ ὑποζυγίων μοῖραν οὐκ ὀλίγην, τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ κρυμοῦ σφακελίσαντα, τὰ δὲ νομῆς τῆς συνήθους ἀπορίᾳ. δένδρων τε καρποφόρων, ὅσα μὴ πέφυκεν ὑπερβολὰς νιφετῶν ὑπομένειν, τὰ μὲν εἰς τέλος ἐξηράνθη, τὰ δὲ ἐπικαέντα τοὺς βλαστοὺς ἄκαρπα ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ἐγένετο. ἐνίφθησάν τε καὶ τῶν οἰκιῶν συχναὶ, καί τινες καὶ περιετράπησαν, μάλιστα δὲ ὅσαι ἐκ τῶν λίθων, κατὰ τὴν διάλυσίν τε καὶ ἀπότηξιν τῆς χιόνος. τοῦτο τὸ πάθος οὔτε πρότερόν ποτε γενόμενον ἐν ἱστορίας γραφῇ περὶ ταῦτα τὰ χωρία παρειλήφαμεν, οὐθ' ὕστερον ἕως τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, μετρίῳ γέ τινι βορειότερα τοῦ μέσου, κατὰ τὸν ὑπὲρ Ἀθηνῶν γραφόμενον δι' Ἑλλησπόντου παράλληλον. τότε δὲ πρῶτον καὶ μόνον ἐξέβη τῆς εἰωθυίας κράσεως ἡ τοῦ περιέχοντος τήνδε τὴν γῆν φύσις.

Lectisternium instituitur.

IX. Ἑορτὰς ἦγον οἱ Ῥωμαῖοι τὰς καλουμένας τῇ ἐπιχωρίῳ γλώττῃ στρωμνάς, ὑπὸ τῶν Σιβυλ-

λείων κελευσθέντες χρησμῶν. νόσος γάρ τις λοιμώδης γενομένη θεόπεμπτός τε καὶ ὑπὸ τέχνης ἀνθρωπίνης ἀνίατος εἰς ζήτησιν αὐτοὺς ἤγαγε τῶν χρησμῶν. Ἐκόσμησάν τε στρωμνὰς τρεῖς, ὡς ἐκέλευον οἱ χρησμοὶ, μίαν μὲν Ἀπόλλωνι καὶ Λητοῖ, ἑτέραν δὲ Ἡρακλεῖ καὶ Ἀρτέμιδι, τρίτην δὲ Ἑρμῇ καὶ Ποσειδῶνι· καὶ διετέλουν ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ δημοσίᾳ τε θύοντες καὶ ἰδίᾳ κατ' οἰκεῖαν δύναμιν ἅπαντες τοῖς θεοῖς ἀπαρχόμενοι, ἑστιάσεις τε λαμπροτάτας ἐπιτελοῦντες, καὶ ξένων τοὺς παρεπιδημοῦντας ὑποδεχόμενοι.

X. Πείσων δὲ ὁ Τιμητικὸς ἐν τοῖς ἐνιαυσίοις ἀναγραφαῖς καὶ ταῦτ' ἔτι προστίθησιν· ὅτι λελυμένων μὲν τῶν θεραπόντων ὅσους πρότερον ἐν τοῖς δεσμοῖς εἶχον οἱ δεσπόται, πληθυούσης ὄχλου ξενικοῦ τῆς Πόλεως, ἀναπεπταμένων τῶν οἰκιῶν διὰ ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς, καὶ δίχα κωλύσεως εἰσιόντων εἰς αὐτὰς τῶν βουλομένων, οὔτε χρῆμα οὐδὲν ἀπολωλεκέναι τις ᾐτιάσατο, οὔτε ἠδικῆσθαί τινα ὑπ' οὐδενὸς, καίτοι πολλὰ φέρειν εἰωθότων πλημμελῆ καὶ παράνομα τῶν ἑορταίων καιρῶν διὰ τὰς μέθας.

Albani lacus exundatio.

XI. Οὐιεντανοὺς πολιορκούντων Ῥωμαίων περὶ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Κυνὸς, ὅτε μάλιστα λίμναι τε ἐπιλείπουσι καὶ ποταμοὶ πάντες, ὅ τι μὴ μόνος ὁ Αἰγύπτιος Νεῖλος, λίμνη τις, ἀπέχουσα τῆς Ῥώμης οὐ μεῖον ρκ' σταδίων ἐν τοῖς Ἀλβανοῖς καλουμένοις ὄρεσι, παρ' ᾗ τὸ ἀρχαῖον ἡ τῶν Ῥωμαίων μη-

τρόπολις ᾤκεῖτο, οὔτε ὑετῶν γενομένων, οὔτε νιφετῶν, οὔτ' ἄλλης τινὸς αἰτίας ἀνθρώποις φανερᾶς, τοσαύτην ἔλαβεν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ναμάτων ἐπίδοσιν, ὥστε πολλὴν μὲν ἐπικλύσαι τῆς παρορείου, πολλὰς δὲ οἰκήσεις γεωργικὰς καταβαλεῖν, τελευτῶσαν δὲ καὶ τὸν μεταξὺ τῶν ὀρῶν αὐλῶνα διασπάσαι, καὶ ποταμὸν ἐκχέαι κατὰ τῶν ὑποκειμένων πεδίων ἐξαίσιον.

XII. Τοῦτο μαθόντες οἱ Ῥωμαῖοι, κατ' ἀρχὰς μὲν, ὡς δαιμονίου τινὸς μηνίοντος τῇ Πόλει, θυσίαις ἐξιλάσκεσθαι τοὺς κατέχοντας τὸν τόπον θεοὺς καὶ δαίμονας ἐψηφίσαντο, καὶ τοὺς ἐπιχωρίους μάντεις ἀνέκρινον, εἴ τι λέγειν ἔχουσιν· ἐπεὶ δ' οὔτε ἡ λίμνη τὴν ἑαυτῆς τάξιν ἀπελάμβανεν, οὔτε οἱ μάντεις ἀκριβὲς οὐδὲν ἔλεγον, ἀλλὰ τῷ Θεῷ χρῆσθαι παρήνουν, ἐπὶ τὸ Δελφικὸν μαντεῖον θεοπρόπους . . . .

Vatis Etrusci dictum de Albani lacus exundatione.

XIII. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ Οὐιεντανῶν τις, ἔμπειρος τῆς ἐπιχωρίου μαντικῆς διὰ προγόνων, ἐτύγχανεν φυλακὴν ἔχων τοῦ τείχους· ἐγεγόνει δέ τις αὐτῷ τῶν ἀπὸ τῆς Ῥώμης λοχαγῶν ἐκ παλαιοῦ γνώριμος. Οὗτος ὁ λοχαγὸς ἐγγὺς τοῦ τείχους ποτὲ γενόμενος, καὶ τοὺς συνήθεις ἀσπασμοὺς τῷ ἀνδρὶ ἀποδοὺς, οἰκτείρειν αὐτὸν ἔφη τῆς καταληψομένης ἅμα τοῖς ἄλλοις συμφορᾶς, ἐὰν ἡ πόλις ἁλῷ. Καὶ ὁ Τυῤῥηνὸς ἀκηκοὼς τὴν ὑπέρχυσιν τῆς Ἀλβανίδος λίμνης, καὶ τὰ παλαιὰ περὶ αὐτῆς προειδὼς θέσφατα, ἀναγελάσας· „οἷον, ἔφησεν, ἐστὶν ἀγαθὸν τὸ

„προειδέναι τὰ μέλλοντα. ὑμεῖς δὲ κατὰ τὴν ἀγνωσίαν τῶν ἀποβησομένων πόλεμον ἀτελῆ καὶ πόνους ἀνηνύτους ἀντλεῖτε, Οὐιεντανῶν πόλιν ἀναστήσειν οἰόμενοι. εἰ δέ τις ὑμῖν ἐδήλωσεν, ὅτι τῇ πόλει τῇδε πέπρωται ἁλῶναι, ὅταν ἡ πρὸς Ἀλβανῷ λίμνη σπανίσασα τῶν αὐθιγενῶν ναμάτων μηκέτι μίσγηται τῇ θαλάττῃ, ἐπαύσασθε ἂν αὐτοί τε δαπανώμενοι καὶ ἡμᾶς ἐνοχλοῦντες." — ταῦτα ὁ Ῥωμαῖος μαθὼν, πολὺς ἐν τῷ σκοπῷ καθ' ἑαυτὸν γενόμενος, τότε μὴν ἀπήει.

Capitur vates Etruscus.

XIV. Τῇ δ' ἑξῆς, προειπὼν τοῖς χιλιάρχοις ἃ διενοεῖτο, παρῆν ἐπὶ τὸν αὐτὸν τόπον ἄνοπλος, ὥςτε μηδεμίαν ὑποψίαν ἐπιβουλῆς τὸν Τυῤῥηνὸν ὑπὲρ αὐτοῦ λαβεῖν. χρησάμενος δὲ τοῖς συνήθεσιν ἀσπασμοῖς, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς κατεχούσης τὸ Ῥωμαϊκὸν στρατόπεδον ἀμηχανίας διελέγετο· ἀλλ' ἐφ' οἷς ἡσθήσεσθαι τὸν Τυῤῥηνὸν ὑπελάμβανεν, ἔπειτα ἐξηγητὴν αὐτῷ γενέσθαι ἠξίου σημείων τινῶν καὶ τεράτων νεωστὶ τοῖς χιλιάρχοις γεγονότων. πείθεται τοῖς λόγοις ὁ μάντις, οὐδεμίαν δεδοικὼς ἐξαπάτην, καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ μεταστῆναι κελεύσας, αὐτὸς ἠκολούθει μόνος τῷ λοχαγῷ. ὁ δὲ Ῥωμαῖος ὑπαγόμενος αὐτὸν ἀπωτέρω τοῦ τείχους διὰ τῶν πρὸς ἀπάτην μηχανηθέντων λόγων, ὡς ἐγγὺς ἐγένετο τοῦ περιτειχίσματος, περιβαλὼν ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις μέσον, αἴρεταί τε καὶ πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν ἀποφέρεται στρατόπεδον.

Idem vates mittitur Romam.

XV. Τοῦτον τὸν ἄνδρα οἱ χιλίαρχοι, λόγοις τε θεραπεύοντες καὶ βασάνων ἀπειλαῖς δεδιττόμενοι, ἅπαντα παρεσκεύασαν ἐξειπεῖν περὶ τῆς Ἀλβανίδος λίμνης, ἃ ἀπέκρυπτεν· εἶτα καὶ πρὸς τὴν βουλὴν αὐτὸν ἀναπέμπουσι. τοῖς δ' ἐκ τοῦ συνεδρίου οὐχ ὅμοια παρέστη δόξα· ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐδόκει πανοῦργός τις εἶναι καὶ γόης ὁ Τυῤῥηνὸς, καὶ καταψεύδεσθαι τοῦ δαιμονίου τὰ περὶ τὸν χρησμόν· τοῖς δ' ἀπὸ πάσης ἀληθείας εἰρηκέναι.

Delphicum responsum de lacu Albano.

XVI. Ἐν τοιαύτῃ δ' ἀμηχανίᾳ τῆς βουλῆς ὑπαρχούσης παρῆσαν οἱ προαποσταλέντες εἰς Δελφοὺς θεόπροποι, χρησμοὺς κομίζοντες τοῖς ὑπὸ τοῦ Τυῤῥηνοῦ πρότερον ἀπηγγελμένοις συνᾴδοντας· „ὅτι θεοὶ καὶ δαίμονες οἱ λαχόντες τὴν „Οὐιεντανῶν πόλιν τοσοῦτον αὐτοῖς ἐγ„γύωνται χρόνον ἀσάλευτον φυλάξαι τὴν „ἐκ προγόνων παραδοθεῖσαν εὐδαιμο„νίαν, ὅσον ἂν διαμένωσιν αἱ πηγαὶ τῆς „ἐν Ἀλβανῷ λίμνης ὑπερχεόμεναι καὶ μέ„χρι θαλάττης ἀποῤῥέουσαι· ὅταν δ' „ἐκεῖναι φύσιν τε τὴν ἑαυτῶν καὶ ὁδοὺς „τὰς ἀρχαίας ἐκλιποῦσαι καθ' ἑτέρας ἐκ„τράπωσιν, ὡς μηκέτι μίσγεσθαι τῇ θα„λάττῃ, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἀνάστατον „ἔσεσθαι· τοῦτο δ' οὐκ εἰς μακρὰν ὑπὸ

„Ῥωμαίων γενήσεσθαι, ἐὰν ὀρύγμασ „καθ' ἕτερα χωρία γενομένοις ἐκτρέψω„σι τὴν πλημμύραν τῶν ὑδάτων εἰς τὰ „πρόσω τῆς θαλάττης πεδία." — ταῦτα μαθόντες οἱ Ῥωμαῖοι εὐθὺς ἐπέστησαν τοῖς ἔργοις τοὺς χειροτέχνας.

Vejentium legatio ad Romanos.

XVII. Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν Οὐιεντανοὶ παρ' αἰχμαλώτου τινὸς, ἐπικηρυκεύεσθαι πρὸς τοὺς πολιορκοῦντας ἤθελον περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου, πρὶν ἁλῶναι κατὰ κράτος τὴν πόλιν· καὶ ἀποδείκνυνται πρεσβεῖς οἱ πρεσβύτατοι. ἀποψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς τῶν Ῥωμαίων τὰς διαλλαγὰς, οἱ μὲν ἄλλοι πρεσβεῖς ἀπῄεσαν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου σιωπῇ· ὁ δὲ ἐπιφανέστατος ἐξ αὐτῶν, καὶ κατὰ τὴν μαντικὴν ἐμπειρίαν δοκιμώτατος, ἐπιστὰς ταῖς θύραις καὶ περιβλέψας ἅπαντας τοὺς παρόντας ἐν τῷ συνεδρίῳ· „Καλὸν, ἔφησεν, ὦ Ῥωμαῖοι, δόγμα ἐξενηνόχατε „καὶ μεγαλοπρεπὲς, οἳ, τὴν ἡγεμονίαν ἀξιοῦντες „ἔχειν τῶν περιοίκων δι' ἀρετὴν, πόλιν οὔτε μικρὰν „οὔτε ἄσημον, ἀποτιθεμένην τὰ ὅπλα καὶ παραδι„δοῦσαν ὑμῖν ἑαυτὴν, οὐκ ἀξιοῦντες ὑπήκοον ἔχειν, „ἀλλὰ πρόῤῥιζον ἀνελεῖν βουλόμενοι, οὔτε τὸν ἐκ „τοῦ θείου δείσαντες χόλον, οὔτε τὴν παρ' ἀνθρώ„πων ἐντραπέντες νέμεσιν. ἀνθ' ὧν ὑμῖν δίκη τιμω„ρὸς ἥξει παρὰ θεῶν εἰς τὰ ὅμοια ζημιοῦσα· Οὐιεν„τανοὺς γὰρ ἀφελόμενοι, τὴν πατρίδα μετ' οὐ πολὺ „τὴν ἑαυτῶν ἀποβαλεῖτε."

XVIII. *Μετὰ βραχὺ δὲ ἁλισκομένης τῆς πόλεως οἱ μὲν, ὁμόσε τοῖς πολεμίοις χωροῦντες, ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες, κατεκόπησαν· οἱ δὲ, αὐτοχειρίᾳ σφάξαντες αὑτοὺς διεφθάρησαν· ὅσοις δὲ δι᾽ ἀνανδρίαν τε καὶ ταπεινότητα ψυχῆς παντ᾽ ἐφαίνετο τοῦ τεθνᾶναι τὰ δεινὰ μετριώτερα, ῥίψαντες τὰ ὅπλα παρεδίδοσαν τοῖς κεκρατηκόσιν ἑαυτούς.*

Camillus victor sibi gratulatur.

XIX. *Ὁ δὲ δικτάτωρ Κάμιλλος, οὗ στρατηγίᾳ ἡ πόλις ἥλω, ἐπὶ μετεώρου τόπου τινὸς ἑστὼς ἅμα τοῖς ἐπιφανεστάτοις Ῥωμαίων, ὅθεν ἅπασα ἡ πόλις ἦν καταφανὴς, πρῶτον μὲν ἐμακάρισεν ἑαυτὸν τῆς παρούσης εὐτυχίας, ὅτι καθελεῖν αὐτῷ μεγάλην καὶ εὐδαίμονα πόλιν ἐξεγένετο δίχα πόνου, ἣ Τυῤῥηνίας μὲν, ἀνθούσης τότε καὶ πλεῖστον τῶν κατοικούντων τὴν Ἰταλίαν ἔθνων δυναμένης, οὐκ ἐλαχίστη μοῖρα ἦν· Ῥωμαίοις δὲ περὶ τῆς ἡγεμονίας διαφερομένη, καὶ πολλοὺς ὑπομείνασα πολέμους ἄχρι δεκάτης γενεᾶς διετέλεσεν· ἐξ οὗ δ᾽ ἤρξατο πολεμεῖν καὶ πολιορκεῖσθαι συνεχῶς, θ᾽ διήνεγκε τὴν πολιορκίαν ἔτη πάσης πειραθεῖσα τυχῆς.*

Camilli preces.

XX. *Ἔπειτ᾽ ἐνθυμηθεὶς, ὡς ἐπὶ μικρᾶς αἰωρεῖται ῥοπῆς ἡ τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονία, καὶ βέβαιον οὐδὲν διαμένει τῶν ἀγαθῶν, διατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας ηὔξατο τῷ τε Διῒ καὶ τοῖς ἄλλοις*

θεοῖς, μάλιστα μὲν ἀνεπίφθονον ἑαυτῷ τε καὶ τῇ πατρίδι γίνεσθαι τὴν παροῦσαν εὐδαιμονίαν· εἰ δέ τις μέλλοι καινὴ συμφορὰ τὴν Ῥωμαίων πόλιν, ἢ τὸν αὐτοῦ βίον καταλαμβάνειν, ἀντίπαλος τῶν παρόντων ἀγαθῶν, ἐλαχίστην γενέσθαι ταύτην καὶ μετριωτάτην.

Veiorum amplitudo, situs et ager.

XXI. Ἦν δὲ ἡ Οὐιεντανῶν πόλις οὐθὲν ὑποδεεστέρα τῆς Ῥώμης ἐνοικεῖσθαι, γῆν τε πολλὴν καὶ πολύκαρπον ἔχουσα, τὴν μὲν ὀρεινὴν, τὴν δὲ πεδιάδα, καὶ τὸν ὑπερκείμενον ἀέρα καθαρώτατον καὶ πρὸς ὑγείαν ἀνθρώποις ἄριστον, οὔτε ἕλους πλησίον ὄντος, ὅθεν ἕλκονται βαρεῖς ἀτμοὶ καὶ δυσώδεις, οὔτε ποταμοῦ τινος ψυχρὰς ἕωθεν ἀνιέντος αὔρας, ὑδάτων δὲ οὐ σπανίων ὄντων οὐδ' ἐπακτῶν, ἀλλ' αὐθιγενῶν καὶ πλουσίων καὶ πίνεσθαι κρατίστων.

Cur Romani velati sacrificent.

XXII. Αἰνεῖαν λέγουσι τὸν ἐξ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης, ὅτε κατέσχεν εἰς Ἰταλίαν, θῦσαι προαιρούμενον ὅτῳ δὴ τῶν θεῶν μετὰ τὴν εὐχὴν μέλλοντα τοῦ παρεσκευασμένου πρὸς τὴν θυσίαν ἱερείου κατάρχεσθαι, τῶν Ἀχαιῶν ἰδεῖν τινα πρόσωθεν ἐρχόμενον, εἴτε Ὀδυσσέα, ὅτε τῷ περὶ τὸν Ἄορνον μαντείῳ χρῆσθαι ἔμελλεν, εἴτε Διομήδην, ἡνίκα Λαύνῳ σύμμαχος ἀφίκετο· ἀχθόμενον δὲ τῷ συγκυρήματι, καὶ πολεμίαν ὄψιν ἐφ' ἱεροῖς φανεῖσαν ὡς

πονηρὸν οἰωνὸν ἀφοσιώσασθαι βουλόμενον, ἐγκαλύψασθαί τε καὶ στραφῆναι. μετὰ δὲ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολεμίου, χερνιψάμενον αὖθις, ἐπιτελέσαι τὴν θυσίαν. γενομένων δὲ τῶν ἱερῶν κρειττόνων, ἡσθῆναί τε τῷ συγκυρήματι καὶ φυλάττειν ἐπὶ πάσης εὐχῆς τὸ αὐτὸ ἔθος· τοὺς δὲ ἀπ' ἐκείνου γενομένους ὡς ἕν τι τῶν περὶ τὰς ἱερουργίας νομίμων καὶ τοῦτο διατηρεῖν.

Camillus inter sacrificandum prolapsus cadit.

XXIII. Ἑπόμενος δὲ τοῖς πατρικοῖς ὁ Κάμιλλος νόμοις, ἐπειδὴ τὴν εὐχὴν ἐποιήσατο, καὶ κατὰ τῆς κεφαλῆς εἵλκυσε τὸ ἱμάτιον, ἐβούλετο μὲν στραφῆναι· τῆς δὲ βάσεως ὑπενεχθείσης οὐ δυνηθεὶς ἀναλαβεῖν αὑτὸν, ὕπτιος ἐπὶ τὴν γῆν φέρεται. τοῦτον τὸν οἰωνὸν οὔτε μαντείας οὔτε ἐνδοιασμοῦ δεόμενον, ἀλλὰ καὶ τῷ φαυλοτάτῳ ῥᾴδιον ὄντα συμβαλεῖν, ὅτι πεσεῖν αὐτῷ πᾶσα ἀνάγκη πτῶμα ἄσχημον, οὔτε φυλακῆς οὔτε ἀφοσιώσεως ἄξιον ὑπέλαβεν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ κεχαρισμένον ἑαυτῷ μετήνεγκεν, ὡς ὑπακηκοότων αὐτοῦ ταῖς εὐχαῖς τῶν θεῶν, κακὸν ἐλάχιστον παρεσκευακότων γενέσθαι.

ΕΚΛΟΓΑΙ
ΕΚ ΤΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΟΥ ΙΓ΄.

Ludimagister pueros Faliscorum Romanis tradit.

I. Καμίλλου [τὴν] τῶν Φαλίσκων πόλιν πολιορκοῦντος, Φαλίσκων τις, εἴτ' ἀπεγνωκὼς τὴν πόλιν, εἴτε κέρδη θηρώμενος ἴδια, παῖδας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων παρακρουσάμενος (ἦν δὲ διδάσκαλος γραμμάτων) ἐξήγαγεν ἐκ τῆς πόλεως, ὡς περιπατήσοντάς τε πρὸ τοῦ τείχους καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν στρατόπεδον θεασομένους. ὑπαγόμενος δὲ κατὰ μικρὸν αὐτοὺς προσωτέρω τῆς πόλεως, ἐπὶ φυλακτήριον Ῥωμαϊκὸν ἄγει; καὶ τοῖς ἐπιδραμοῦσι παραδίδωσι, ὑφ' ὧν ἀχθεὶς ἐπὶ τὸν Κάμιλλον ἔφη· „βεβουλεῦσθαι μὲν ἔτι πάλαι τὴν πόλιν ὑπὸ Ῥωμαίων „ποιῆσαι· οὐδενὸς δὲ κύριος ὤν, οὔτε ἄκρας, οὔτε „πύλων, οὔθ' ὅπλων, τοῦτον ἐξευρηκέναι τὸν τρόπον,

„ὑποχειρίους ποιῆσαι τοὺς υἱεῖς τῶν εὐγενεστάτων, „ἄφυκτον ἀνάγκην ὑπολαβὼν τοὺς πατέρας καταλή- „ψεσθαι, τῆς σωτηρίας τῶν τέκνων περιεχομένους, „τάχιον παραδοῦναι Ῥωμαίοις τὴν πόλιν.“ — ὁ μὲν δὴ ταῦτ᾽ ἔλεγε, πολλὰς ἐλπίδας ἔχων θαυμαστούς τινας ἐξοίσεσθαι μισθοὺς τῆς προδοσίας.

Camillus pueros Faliscis reddit.

II. Ὁ δὲ Κάμιλλος, εἰς φυλακὴν παραδοὺς τὸν γραμματιστὴν καὶ τοὺς παῖδας, ἐπιστέλλει τῇ βουλῇ διὰ γραμμάτων τὰ γενόμενα, καὶ τί χρὴ ποιεῖν ἤρετο. ἐπιτρέψαντος δ᾽ αὐτῷ τοῦ συνεδρίου πράττειν ὅ τι ἂν αὐτῷ φαίνηται κράτιστον, προαγαγὼν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τὸν γραμματιστὴν ἅμα τοῖς παισὶ, καὶ οὐ μακρὰν ἀπὸ τῶν πυλῶν τὸ στρατηγικὸν βῆμα προστάξας τεθῆναι, πολλοῦ συνδραμόντος ὄχλου, τοῦ μὲν ἐπὶ τὰ τείχη, τοῦ δ᾽ ἐπὶ τὰς πύλας, πρῶτον μὲν ἐδήλωσε τοῖς Φαλίσκοις οἷα ὁ γραμματιστὴς εἰς αὐτοὺς ἐτόλμησε παρανομεῖν· ἔπειτα περικαταῤῥῆξαι τὴν ἐσθῆτα τοῦ ἀνδρὸς ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις, καὶ ξαίνειν τὸ σῶμα μάστιξι πάνυ πολλαῖς. ὡς δὲ ταύτης ἅλις εἶχε τῆς τιμωρίας, ῥάβδους τοῖς παισὶν ἀναδοὺς, ἀπάγειν αὐτὸν ἐκέλευσεν εἰς τὴν πόλιν δεδεμένον τὼ χεῖρε ὀπίσω, παίοντάς τε καὶ πάντα τρόπον αἰκιζομένους. κομισάμενοι δὲ τοὺς παῖδας οἱ Φαλίσκοι, καὶ τὸν γραμματιστὴν ἀξίως τῆς κακῆς διανοίας τιμωρησάμενοι, παρέδοσαν τῷ Καμίλλῳ τὴν πόλιν.

Iuno Vejentana, Romam antea translata, ibidem dedicatur.

III. Ὁ αὐτὸς Κάμιλλος, ἐπὶ τὴν Οὐιεντανῶν πόλιν στρατεύων, ηὔξατο τῇ Βασιλείᾳ Ἥρᾳ τῇ ἐν Οὐιεντανοῖς, ἐὰν κρατήσῃ τῆς πόλεως, τό τε ξόανον αὐτῆς ἐν Ῥώμῃ καθιδρύσειν καὶ σεβασμοὺς αὐτῇ καταστήσασθαι πολυτελεῖς. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως, ἀπέστειλε τῶν ἱππέων τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀρουμένους ἐκ τῶν βάθρων τὸ ἕδος· ὡς δὲ παρῆλθον οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν νεὼν, καί τις ἐξ αὐτῶν, εἴτε μετὰ παιδιᾶς καὶ γέλωτος, εἴτε οἰωνοῦ δεόμενος, εἰ βούλοιτο μετελθεῖν εἰς Ῥώμην ἡ θεός; ἤρετο, φωνῇ γεγώνῳ τὸ ξόανον ἐφθέγξατο „ὅτι βούλεται." τοῦτο καὶ δὶς γέγονεν· ἀπιστοῦντες γὰρ οἱ νεανίσκοι, εἰ τὸ ξόανον ἦν τὸ φθεγξάμενον, πάλιν ἤροντο τὸ αὐτό, καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν ἤκουσαν.

Lues in agro Romano.

IV. Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τῶν μετὰ τὸν Κάμιλλον ὑπάτων νόσος ἐν Ῥώμῃ κατέσκηψε λοιμικὴ, τὴν ἀρχὴν ἀπό τε ἀνομβρίας καὶ αὐχμῶν λαβοῦσα ἰσχυρῶν· ἀφ᾽ ὧν κακωθεῖσα ἥ τε δενδρῖτις καὶ ἡ σιτοφόρος, ὀλίγους μὲν ἀνθρώποις καρποὺς ἐξήνεγκε καὶ νοσεροὺς, ὀλίγην δὲ καὶ πονηρὰν βοσκήμασι νομήν. προβάτων μὲν οὖν καὶ τῶν ἄλλων ὑποζυγίων ἀναρίθμητόν τι διεφθάρη πλῆθος, οὐ χιλοῦ σπανισάμενον μόνον ἀλλὰ καὶ πότου, τοσαύτη [δὲ] τῶν τε ποταμίων καὶ τῶν ἄλλων ναμάτων ἐπίλειψις ἐγένετο, [. . . .] ἡνίκα μάλιστα κάμνει πάντα δίψει

τὰ βοτά. ἄνθρωποι δὲ ὀλίγοι μέν τινες διεφθάρησαν, ἃς οὔπω πρότερον ἐπείρασαν προςενεγκάμενοι τροφάς· οἱ δὲ λοιποὶ μικροῦ πάντες εἰς νόσους δεινὰς κατέπεσον, ἀρχομένας μὲν ἀπὸ μικρῶν ἐξανθημάτων, ἃ περὶ τοὺς ἔξωθεν χρῶτας ἀνίστατο, κατασκηπτούσας δ' εἰς ἕλκη μεγάλα φαγεδαίναις ὅμοια, πονηρὰν μὲν ὄψιν, δεινὴν δὲ ἀλγηδόνα παρέχοντα. ἦν δὲ οὐθὲν ἴαμα τῆς περιωδυνίας τοῖς κάμνουσιν, ὅ τι μὴ κνησμοὶ καὶ σπαραγμοὶ συνεχεῖς, λωβώμενοι τοῖς χρωσὶ μέχρι γυμνώσεως ὀστέων.

Camillus pecunia multatur.

V. Μετ' οὐ πολὺ δὲ οἱ δήμαρχοι, Καμίλλῳ φθονήσαντες, ἐκκλησίαν κατ' αὐτοῦ συνήγαγον, καὶ ἐζημίωσαν αὐτὸν δέκα μυριάσιν [ἀσσαρίων], οὐκ ἀγνοοῦντες ὅτι πολλοστόν τι μέρος ὁ βίος ἦν αὐτῷ τοῦ κατακρίματος, ἀλλ' ἵν' ἀπαχθεὶς εἰς τὸ δεσμωτήριον ὑπὸ τῶν δημάρχων ἀσχημονήσῃ ὁ τοὺς ἐπιφανεστάτους κατορθώσας πολέμους. τὸ μὲν οὖν ἀργύριον οἱ πελάται τε καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ συνειςενέγκαντες ἐκ τῶν ἰδίων χρημάτων ἀπέδοσαν, ὥστε μηδεμίας πειραθῆναι ὕβρεως· ὁ δ' ἀνήρ, ἀφόρητον ἡγούμενος τὸν προπηλακισμόν, ἐκχωρεῖν ἔγνω τῆς Πόλεως.

Idem Deos imprecatus exulat.

VI. Γενόμενος δὲ πλησίον τῶν πυλῶν καὶ τους παρόντας ἀσπασάμενος ὀλοφυρομένους καὶ δακρύοντας, οἵου στερέσθαι μέλλοιεν ἀνδρός, πολλὰ κατὰ τῶν παρειῶν ἀφεὶς δάκρυα, καὶ τὴν κατα

σχοῦσαν αὐτὸν ἀσχημοσύνην ἀνακλαυσάμενος, εἶπεν „ὦ θεοὶ καὶ δαίμονες, ἔφοροι τῶν „ἀνθρωπίνων ἔργων, ὑμᾶς ἀξιῶ δικα-„στὰς γενέσθαι μοι τῶν τε πρὸς τὴν „πατρίδα πολιτευμάτων, καὶ παντὸς „τοῦ παρεληλυθότος βίου· ἔπειτ᾽, ἐὰν „μὲν ἔνοχον εὕρητέ με ταῖς αἰτίαις, ἐφ᾽ „αἷς ὁ δῆμος κατεψηφίσατό μου, πονη-„ρὰν καὶ ἀσχήμονα τελευτὴν δοῦναι τοῦ „βίου· ἐὰν δ᾽ ἐν ἅπασιν, οἷς ἐπιστεύθην „ὑπὸ τῆς πατρίδος ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κα-„τὰ πολέμους, εὐσεβῆ καὶ δίκαιον καὶ „πάσης ἀσχήμονος ὑποψίας καθαρὸν, „τιμωροὺς γενέσθαι μοι, τοιούτους ἐπι-„στήσαντας τοῖς ἠδικηκόσι κινδύνους „καὶ φόβους, δι᾽ οὓς ἀναγκασθήσονται, „μηδεμίαν ἄλλην ἐλπίδα σωτηρίας ὁρῶν-„τες, ἐπ᾽ ἐμὲ καταφυγεῖν.“ — ταῦτ᾽ εἰπὼν εἰς πόλιν Ἀρδίαν ᾤχετο.

Roma a Gallis occupata, revocatur ab exilio Camillus et fit dictator.

VII. Ἐπήκουσαν δὲ αὐτοῦ ταῖς εὐχαῖς οἱ θεοί· καὶ ὑπὸ Κελτῶν μετὰ μικρὸν ἡ Πόλις ἑάλω, ἄνευ τοῦ Καπιτωλίου. καταφυγόντων δὲ ἐν αὐτῷ τῶν περιφανεστέρων· τὸ γὰρ ἄλλο πλῆθος ἐν ταῖς Ἰταλικαῖς φεῦγον διεσπάρη πόλεσι· καὶ πολιορκουμένων ὑπὸ Κελτῶν, οἱ παρὰ Οὐιεντανῶν πόλιν καταφυγόντες Ῥωμαῖοι Κεδίκιόν τινα στρατοπεδάρχην

ποιοῦσιν· ὁ δὲ Κάμιλλον ἀποδείκνυσι, καὶ ταῦτα ἀπόντα, ἡγεμόνα πολέμου καὶ εἰρήνης ἐξουσίαν ἔχειν αὐτοκράτορα. καὶ γενόμενος ἡγεμὼν τῆς πρεσβείας παρεκάλει Κάμιλλον διαλλαγῆναι πρὸς τὴν πατρίδα, τὰς συμφορὰς, ἐν αἷς ἦν, ὑπολογισάμενον, δι' ἃς ὑπέμεινεν ἐπὶ τὸν ὑβρισθέντα ὑφ' ἑαυτῆς καταφυγεῖν.

VIII. Ὑποτυχὼν δὲ ὁ Κάμιλλος εἶπεν· „οὐ „δέομαι παρακλήσεως, ὦ Κεδίκιε· αὐτὸς γὰρ, εἰ μὴ „θᾶττον ὑμεῖς ἀφίκεσθε, κοινωνεῖν με τῶν πραγμά„των ἀξιοῦντες, ἕτοιμος ἦν ταύτην ἄγων τὴν δύνα„μιν, ἣν παροῦσαν ὁρᾶτέ μοι, πρὸς ὑμᾶς ἥκειν. „ὑμῖν δὲ, ὦ θεοί τε καὶ δαίμονες, ὅσοι τὸν ἀνθρώ„πινον ἐποπτεύετε βίον, ὧν τε ἤδη τετιμήκατέ με „πολλὴν οἶδα χάριν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων εὔ„χομαι καλὴν καὶ εὐτυχῆ τῇ πατρίδι γενέσθαι τὴν „ἐμὴν κάθοδον. εἰ δὲ ἐνῆν ἀνθρώπῳ τὰ μέλλοντα „συμβήσεσθαι προϊδεῖν, οὐδέποτ' ἂν ηὐξάμην ἐς „τοιαύτας ἐλθοῦσαν τυχὰς τὴν πατρίδα δεηθῆναί „μου· μυριάκις δ' ἂν εἱλόμην ἄζηλον γενέσθαι μοι „καὶ ἄτιμον τὸν μετὰ ταῦτα βίον, ἢ βαρβάρων ἀν„θρώπων ὠμότητι γενομένην τὴν Ῥώμην ὑποχεί„ριον ἐπιδεῖν, καὶ ἐν ἐμοὶ μόνον τὰς λοιπὰς ἐλπίδας „τῆς σωτηρίας ἔχουσαν." — ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὰς δυνάμεις παραλαβὼν, ἄφνω τε τοῖς Κελτοῖς ἐπιφανεὶς, εἰς φυγὴν αὐτοὺς τρέπει· καὶ ἐμπεσὼν ἀσυντάκτοις τε καὶ τεταραγμένοις, δίκην προβάτων κατέσφαξεν.

Romanus nuncius in Capitolium evadit.

IX. Ἔτι δ' οὖν πολιορκουμένων τῶν ἐν Καπιτωλίῳ καταφυγόντων, νέος τις ἀπὸ τῆς Οὐιεντανῶν πόλεως ὑπὸ Ῥωμαίων πεμφθεὶς εἰς τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, καὶ λαθὼν τοὺς αὐτόθι φυλάσσοντας Κελτοὺς, ἀνῆλθέ τε, καὶ, εἰπὼν ὅσα ἔδει, πάλιν ὑπὸ νύκτα ἀπηλλάγη. ὡς δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τῶν Κελτῶν τις ἰδὼν τὰ ἴχνη, λέγει πρὸς τὸν βασιλέα· ὁ δὲ συγκαλέσας τοὺς ἀνδρειοτάτους, ἐδήλωσεν αὐτοῖς τὴν τοῦ Ῥωμαίου ἄνοδον· ἔπειτ' αὐτοὺς ἠξίου τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ παρασχομένους τόλμαν, πειρᾶσθαι τῆς ἐπὶ τὸ φρούριον ἀναβάσεως, πολλὰς ὑπισχνούμενος τοῖς ἀναβᾶσι δωρεάς. ὁμολογησάντων δὲ συχνῶν παρήγγειλε τοῖς φύλαξιν ἡσυχίαν ἄγειν, ἵνα καθεύδειν αὐτοὺς ὑπολαβόντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ αὐτοὶ πρὸς ὕπνον τράπωνται.

Galli Capitolium tentant.

X. Ἤδη δὲ τῶν πρώτων ἀναβεβηκότων καὶ τοὺς ὑστερίζοντας ἀναδεχομένων, ἵνα πλείους γενόμενοι τότε ἀποσφάξωσι τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ καταλάβωνται τὸ ἔρυμα, ἀνθρώπων μὲν οὐδεὶς ἔμαθεν· ἱεροὶ δέ τινες Ἥρας χῆνες ἐν τῷ τεμένει τρεφόμενοι, καὶ βοῶντες ἅμα καὶ τοῖς βαρβάροις ὁμόσε χωροῦντες, κατήγοροι γίνονται τοῦ κακοῦ. Ἐκ δὲ τούτου ταραχή τε καὶ κραυγὴ καὶ [ὁ] δρόμος ἁπάντων ἦν, παρακαλούντων ἀλλήλους ἐπὶ τὰ ὅπλα· καὶ οἱ Κελτοὶ πλείους ἤδη γεγονότες ἐχώρουν ἐνδοτέρω.

Manlius Capitolium servat.

XI. Ἐνθάδε τις τῶν ἐσχηκότων τὴν ὕπατον ἀρχὴν, Μάρκος Μάλλιος, ἁρπάσας τὰ ὅπλα καὶ συστὰς τοῖς βαρβάροις, τόν τε πρῶτον ἀναβάντα, κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ ξίφος φέροντα, φθάσας παίει κατὰ τοῦ βραχίονος, καὶ ἀποκόπτει τὸν ἀγκῶνα· καὶ αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ, πρὶν ἢ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, ὀρθῷ τῷ θυρεῷ πατάξας, εἰς τὸ πρόσωπον ἀνατρέπει, καὶ κείμενον ἀποσφάττει· ἔπειτα τοὺς ἄλλους τεταραγμένους ἤδη ἐλαύνων ὑπὸ πόδας, οὓς μὲν ἀπέκτεινεν, οὓς δὲ κατὰ τοῦ κρημνοῦ διώκων ἐξέχεεν. ἀντὶ ταύτης εὕρατο τῆς ἀριστείας τὴν πρέπουσαν τῷ τότε καιρῷ δωρεὰν παρὰ τῶν κατεχόντων τὸ Καπιτώλιον οἴνου καὶ ζέας τὴν ἐφήμερον ἀνδρὸς ἑκάστου τροφήν.

Excubiarum Romanarum desidia punitur.

XII. Περὶ δὲ τῶν [ἐν] ἐκείνῳ τῷ τόπῳ τὴν φυλακὴν ἐκλιπόντων, καθ' ὃν ἀνέβησαν οἱ Κελτοὶ, ζητήσεως γενομένης, ὅ τι χρὴ ποιεῖν, ἡ μὲν βουλὴ θάνατον ἁπάντων κατεψηφίσατο· ὁ δὲ δῆμος, ἐπιεικέστερος γενόμενος, ἑνὸς τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν ἠρκέσθη τῇ κολάσει. ἵνα δὲ φανερὸς γένοιτο τοῖς βαρβάροις ὁ θάνατος αὐτοῦ, δεθεὶς τὰς χεῖρας ὀπίσω κατὰ τοῦ κρημνοῦ βάλλεται πρὸς αὐτούς. ἐκείνου δὲ τιμωρηθέντος οὐδὲν ἔτι ῥᾴθυμον ἦν τῶν περὶ τὰς φυλακάς· ἀλλὰ παννύχιοι διετέλουν ἅπαντες ἐγρηγορότες· ὥστε τοὺς Κελτοὺς, ἀπογνόντας

δι᾽ ἀπάτης ἢ κλοπῆς καθέξειν τὸ φρούριον, περὶ λύτρων διαλέγεσθαι, ἃ τοῖς βαρβάροις δόντες κομιοῦνται τὴν Πόλιν.

Romani Urbem pretio redimere volunt.

XIII. Ἐπεὶ δὲ τὰ ὅρκια ἐπετέλεσαν, καὶ τὸ χρυσίον οἱ Ῥωμαῖοι κατήνεγκαν, σταθμὸς μὲν ἦν, ὃν ἔδει τοὺς Κελτοὺς λαβεῖν, ἑ καὶ κ´ τάλαντα· τεθέντος δὲ τοῦ ζυγοῦ, πρῶτον μὲν αὐτὸ τὸ τάλαντον ὁ Κελτὸς βαρύτερον τοῦ δικαίου παρῆν φέρων, ἔπειτα, ἀγανακτούντων πρὸς τοῦτο τῶν Ῥωμαίων, τοσούτου ἐδέησε μετριάσαι τὸ δίκαιον, ὥστε καὶ τὴν μάχαιραν ἅμα τῇ θήκῃ καὶ τῷ ζωστῆρι περιελόμενος ἐπέθηκε τοῖς σταθμοῖς. τῷ δὲ ταμίᾳ πυνθανομένῳ, τί θέλει τοῦτ᾽ εἶναι τὸ ἔργον; ἀπεκρίνατο τούτοις [τοῖς] ὀνόμασιν, „ὀδύνη τοῖς κε„κρατημένοις.“ ἐπεὶ δὲ ὁ συγκείμενος σταθμὸς οὐκ ἐξεπληροῦτο διὰ τὴν τοῦ Κελτοῦ πλεονεξίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτον ἐνέδει μέρος, ἀπῄεσαν οἱ Ῥωμαῖοι, χρόνον εἰς συμπορισμὸν τοῦ λείποντος αἰτησάμενοι· ὑπέμειναν δὲ ταύτην τὴν ὑπερηφανίαν τῶν βαρβάρων, οὐθὲν ἐγνωκότες τῶν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου πραττομένων παρὰ Κεδικίου καὶ Καμίλλου, ὡς ἔφαμεν.

Causa transitus in Italiam Gallorum.

XIV. Ἡ δὲ αἰτία τῆς ἐς Ἰταλίαν τῶν Κελτῶν ἀφίξεως τοιάδε ἦν. Λυκόμων τις, Τυῤῥηνῶν ἡγεμὼν, μέλλων τελευτᾷν τὸν βίον, ἀνδρὶ πιστῷ, Ἄῤῥοντι

ὄνομα, παρακατέθετο τὸν υἱὸν ἐπιτροπεύειν· τελευτήσαντος δὲ τοῦ Τυῤῥηνοῦ, παραλαβὼν τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ παιδίου ὁ Ἄῤῥων, ἐπιμελὴς καὶ δίκαιος γέγονε τῆς πίστεως φύλαξ, καὶ εἰς ἄνδρας ἐλθόντι πᾶσαν ἀπέδειξε τῷ παιδὶ τὴν καταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς οὐσίαν. ἀνθ' ὧν οὐχ ὁμοίας ἐκομίσατο παρὰ τοῦ μειρακίου χάριτας.

Aruns in Galliam pergit.

XV. Οὔσης γὰρ αὐτῷ γυναικὸς εὐμόρφου καὶ νέας, ἧς περὶ πλείστου τὴν κοινωνίαν ἐποιεῖτο, σώφρονος τὸν ἄλλον ἅπαντα χρόνον γενομένης, ἐρασθεὶς ὁ νεανίσκος ἅμα τῷ σώματι τὴν διάνοιαν τῆς ἀνθρώπου διέφθειρεν, καὶ οὐκέτι κρύβδα, ἀλλ' ἀναφανδὸν ἐζήτει αὐτῇ διαλέγεσθαι. ἀχθόμενος δὲ ὁ Ἄῤῥων τῷ ἀποσπασμῷ τῆς γυναικὸς, καὶ ἐφ' οἷς ὑβρίζετο πρὸς ἀμφοτέρων δυσανασχετῶν, τιμωρίαν δὲ οὐ δυνάμενος παρ' αὐτῶν λαβεῖν, ἀποδημίαν ἐστείλατο, πρόφασιν αὐτῆς ποιησάμενος ἐμπορίαν· ἀσμένως δὲ τοῦ νεανίσκου τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ δεξαμένου, καὶ παρασχόντος ὅσων εἰς τὴν ἐμπορίαν ἐδεῖτο, πολλοὺς μὲν ἀσκοὺς οἴνου τε καὶ ἐλαίου ταῖς ἁμάξαις ἐπιθέμενος, πολλοὺς δὲ φορμοὺς σύκων, ἦγεν εἰς τὴν Κελτικήν.

Veterum Gallorum victus.

XVI. Οἱ δὲ Κελτοὶ οὔτε οἶνον ἀμπέλινον εἰδότες τηνικαῦτα, οὔτε ἔλαιον, οἷον αἱ παρ' ἡμῖν ἐλαῖαι φέρουσιν, ἀλλ' οἴνῳ μὲν χρώμενοι κριθῆς

σαπείσης ἐν ὕδατι χυλῷ δυσώδει, ἐλαίῳ δὲ συείῳ στέατι πεπαλαιωμένῳ, τήν τε ὀδμὴν καὶ τὴν γεῦσιν ἀτόπῳ, τότε τε πρῶτον ἀπολαύσαντες ὧν οὔπω ἐγεύσαντο καρπῶν, θαυμαστὰς ὅσας ἐφ' ἑκάστῳ ἐλάμβανον ἡδονάς, καὶ τὸν ξένον ἠρώτων, πῶς τε γίνεται τούτων ἕκαστον, καὶ παρὰ τίσιν ἀνθρώποις;

Aruntis ad Gallos oratio.

XVII. Ὁ δὲ Τυῤῥηνὸς πρὸς αὐτοὺς φησιν, ὅτι γῆ μὲν ἐστιν ἡ τούτους ἐκφέρουσα τοὺς καρποὺς πολλὴ καὶ ἀγαθὴ, νέμονται δὲ αὐτὴν ὀλίγοι τινὲς ἄνθρωποι, καὶ τὰ εἰς πόλεμον οὐδὲν ἀμείνους γυναικῶν· ὑπέθετό τε αὐτοῖς μὴ δι' ὠνῆς αὐτὰ παρ' ἑτέρων ἔτι λαμβάνειν, ἀλλ' ἐκβαλόντας τοὺς τότε κυρίους, ὡς οἰκεῖα καρποῦσθαι. τούτοις δὴ τοῖς λόγοις οἱ Κελτοὶ πειθόμενοι, ἦλθον εἰς Ἰταλίαν, καὶ Τυῤῥηνῶν τοὺς καλουμένους Κλουσηνοὺς, ὅθεν ἦν καὶ ὁ πείσας αὐτοὺς πολεμεῖν.

Romanorum ad Gallos legatio.

XVIII. Ἀποσταλέντων δὲ πρεσβευτῶν ἐκ Ῥώμης ἐπὶ Κελτοὺς, ἐπεὶ ἤκουσεν εἷς τῶν πρεσβευόντων Κόϊντος Φάβιος τοὺς βαρβάρους ἐπὶ προνομὴν ἐξεληλυθέναι, συνάπτει πόλεμον αὐτοῖς, καὶ τὸν τῶν Κελτῶν ἡγεμόνα ἀναιρεῖ· ἀποστείλαντες δὲ οἱ βάρβαροι εἰς Ῥώμην ἠξίουν παραδιδόναι σφίσι τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐκδότους, ποινὰς ὑφέξοντας τῶν ἀπολωλότων.

Galli post ingentem pugnam Urbem occupant.

XIX. *Παρελκούσης δὲ τῆς βουλῆς τὰς ἀποκρίσεις, ἐπὶ τὴν Ῥώμην τὸν πόλεμον ἀναγκαίως οἱ Κελτοὶ μετήγαγον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀκούσαντες ἐξῄεσαν ἐκ τῆς Πόλεως ἄγοντες ἐκ μὲν τῶν ἐπιλέκτων τε καὶ κατηθλημένων ἐν τοῖς πολέμοις στρατιωτῶν τέτταρα τάγματα ἐντελῆ· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν τοὺς κατοικιδίους καὶ σχολαίους καὶ ἧττον ὡμιληκότας πολέμοις, πλείους ὄντας ἀριθμῷ τῶν ἑτέρων. τούτους δὴ τρεψάμενοι οἱ Κελτοὶ καὶ σύμπασαν τὴν Ῥώμην ἄνευ τοῦ Καπιτωλίου παρεστήσαντο.*

ΕΚΛΟΓΑΙ
ΕΚ ΤΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ʽΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΟΥ ΙΔ.

Galliae situs et termini.

I. Ἡ δὲ Κελτικὴ κεῖται μὲν ἐν τῷ πρὸς τὴν ἑσπέραν καθήκοντι τῆς Εὐρώπης μέρει, μεταξὺ τοῦ τε βορείου πόλου καὶ τῆς ἰσημερινῆς δύσεως· τετράγωνος δὲ οὖσα τῷ σχήματι, τοῖς μὲν Ἀλπείοις ὄρεσι, μεγίστοις οὖσι τῶν Εὐρωπείων, συνάπτει κατὰ τὰς ἀνατολάς· τοῖς δὲ Πυῤῥηναίοις κατὰ μεσημβρίαν τε καὶ νότον ἄνεμον· τῇ δὲ ἔξω στηλῶν Ἡρακλείων θαλάττῃ κατὰ τὰς δύσεις· τῷ δὲ Σκυθικῷ τε καὶ Θρακίῳ γένει κατὰ βορέαν ἄνεμον καὶ ποταμὸν Ἴστρον, ὃς, ἀπὸ τῶν Ἀλπείων καταβαίνων ὀρῶν, μέγιστος τῶν τῇδε ποταμῶν, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὸ τοῖς ἄρκτοις ἤπειρον διελθὼν, εἰς τὸ Ποντικὸν ἐξερεύγεται πέλαγος.

Galliae amplitudo, ubertas et divisio.

II. Τοσαύτη δὲ οὖσα τὸ μέγεθος, ὅση μὴ πολὺ ἀποδεῖν τετάρτη λέγεσθαι μοῖρα τῆς Εὐρώπης, εὔυδρός τε καὶ πίειρα καὶ καρποῖς δαψιλὴς καὶ κτήνεσιν ἀρίστη νέμεσθαι, σχίζεται μέσῃ ποταμῷ Ῥήνῳ, μεγίστῳ μετὰ τὸν Ἴστρον εἶναι δοκοῦντι τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην ποταμῶν. καλεῖται δ' ἡ μὲν ἐπὶ τάδε τοῦ Ῥήνου, Σκύθαις καὶ Θρᾳξὶν ὁμοροῦσα, Γερμανία, [καὶ] μέχρι δρυμοῦ Ἑρκυνίου καὶ τῶν Ῥιπαίων ὀρῶν καθήκουσα· ἡ δ' ἐπὶ θάτερα τὰ πρὸς μεσημβρίαν βλέπουσα μέχρι Πυῤῥήνης ὄρους, ἡ τὸν Γαλατικὸν κόλπον παραλαμβάνουσα, Γαλατία, τῆς θαλάττης ἐπώνυμος.

Cur Gallia a Graecis dicta Κελτική?

III. Κοινῷ δ' ὀνόματι ἡ σύμπασα πρὸς Ἑλλήνων καλεῖται Κελτική, ὡς μέν τινές φασιν, ἀπό τινος γίγαντος Κελτοῦ αὐτόθι δυναστεύσαντος· ἄλλοι δὲ ἐξ Ἡρακλέους καὶ Ἀστερόπης τῆς Ἀτλαντίδος δύο γενέσθαι μυθολογοῦσι παῖδας, Ἴβηρα καὶ Κελτόν, οὓς θέσθαι ταῖς χώραις, ὧν ἦρξαν ἀμφότεροι, τὰς ὀνομασίας ἀφ' αὑτῶν· οἱ δὲ ποταμόν εἶναί τινα λέγουσι Κελτόν, ἐκ τῆς Πυῤῥήνης ἀναδιδόμενον, ἀφ' οὗ πρῶτον μὲν τὴν συνεγγὺς, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἄλλην χώραν σὺν χρόνῳ κληθῆναι Κελτικήν. φασὶ δὲ καί τινες, ὅτι τοῖς πρώτοις Ἕλλησιν εἰς τήνδε τὴν γῆν περαιουμένοις αἱ νῆες ἀνέμῳ βιαίῳ φερόμεναι κατὰ τὸν κόλπον ἔκελσαν

τὸν Γαλατικόν· οἱ δὲ ἄνδρες, ἐπειδὴ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐλάβοντο, Κελσικὴν ἀπὸ τοῦ συμβάντος αὐτοῖς πάθους τὴν χώραν ἐκάλεσαν, ἣν ἑνὸς ἀλλαγῇ γράμματος οἱ μεταγενέστεροι Κελτικὴν ὠνόμασαν.

Athenis olea incensa statim germinat.

IV. . . . . . . Ἀθήνησι μὲν ἐν τῷ [τοῦ] γηγενοῦς Ἐρεχθέως σηκῷ ἱερά τις ὑπ' Ἀθηνᾶς φυτευθεῖσα ἐλαία, κατὰ τὴν ἔριν τὴν γενομένην αὐτῇ πρὸς Ποσειδῶνα περὶ τῆς χώρας, ἅμα τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν τῷ ἱερῷ οὖσιν ἐμπρησθεῖσα ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ὅτε τῆς ἀκροπόλεως ἐκράτησαν, δευτέρᾳ τῆς ἐμπρήσεως ἡμέρᾳ βλαστὸν ἐκ τοῦ στελέχους ἀνῆκεν ὅσον τε πηχυαῖον, δῆλον ἅπασι ποιῆσαι βουλομένων τῶν θεῶν, ὅτι ταχέως ἑαυτὴν ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα, βλαστοὺς ἀντὶ τῶν παλαιῶν ἐξοίσει νέους.

Romuli lituus in Urbis incendio incolumis.

V. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ καλιά τις Ἄρεως ἱερὰ περὶ τὴν κορυφὴν ἱδρυμένη τοῦ Παλατίου συγκαταφλεγεῖσα ταῖς πέριξ οἰκίαις ἕως ἐδάφους, ἀνακαθαιρομένων τῶν οἰκοπέδων ἕνεκα τῆς ἐπισκευῆς, ἐν μέσῃ τῇ περικαυστῷ σποδῷ τὸ σύμβολον τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Πόλεως διέσωσεν ἀπαθές, ῥόπαλον ἐκ θατέρου τῶν ἄκρων ἐπικάμπιον, οἷα φέρουσι βουκόλοι καὶ νομεῖς, καλαύροπας, οἱ δὲ λαγωβόλα καλοῦντες, ᾧ Ῥωμύλος ὀρνιθευόμενος διέγραψε τῶν οἰωνῶν τὰς χώρας, ὅτε τὴν Πόλιν οἰκίζειν ἔμελλεν . . . . εὐζώνῳ καὶ οὐδὲν ἔξω τῶν ὅπλων φερούσῃ

στρατιᾷ . . . . κρότου καταῤῥαγέντος, ὡς ἐπὶ μεγίστῳ μὲν θεάματι καλλίστῳ δ' ἀκούσματι οἵ τε βεβαίως ἄποροι καὶ οἱ πλαττόμενοι τὴν εἰς τὸ παντελὲς ἀπορίαν . . . .

Manlii Capitolini supplicium.

VI. Μάλλιος, ὁ ἀριστεύσας, ὅτε εἰς τὸ Καπιτώλιον Ῥωμαῖοι κατέφυγον, κινδυνεύων διὰ τυραννίδος ἐπίθεσιν ἀπολέσθαι, βλέψας εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνας εἰς τὸν ἐν αὐτῷ νεὼν τοῦ Διός, εἶπεν· „οὐδ' ἐκεῖνος ὁ τόπος ἱκανὸς „ἔσται με σῶσαι, ὃν ὑπὸ τῶν βαρβάρων κρατηθέν„τα διέσωσα ὑμῖν ἐγώ; ἀλλὰ καὶ τότε ὑπὲρ ὑμῶν „ἀπέθανον ἄν, καὶ νῦν ὑφ' ὑμῶν ἀποθανοῦμαι.“ τότε μὲν οὖν συμπαθήσαντες ἀφῆκαν αὐτόν· ὕστερον δὲ κατὰ κρημνοῦ ἐῤῥίφη.

T. Quinctii dictatura insignis.

VII. Κρατήσας τῶν πολεμίων καὶ τὴν στρατιὰν ἐπικλύσας ταῖς ὠφελείαις Τίτος Κοΐντος δικτατορεύων ἐν ἡμέραις ἐννέα πόλεις ἐννέα πολεμίων ἔλαβεν . . . . ληφθέντες ἀμφοτέρωθεν, ἀγεληδὸν οἱ θεοστυγεῖς κατεκόπησαν . . . . .

M. Furius dictator.

VIII. Ὅτι Μάρκος Φούριος ὁ δικτάτωρ ἀνὴρ ἦν τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκμασάντων ἡλικίαν τά τε πολέμια λαμπρότατος, καὶ τὰ πολιτικὰ φρονιμώτατος.

Romani levi de causa amicitias non solvunt.

Ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι μεγαλοπρεπεῖς. τῶν γὰρ ἄλλων ὀλίγου δεῖν πάντων ἔν τε τοῖς κοινοῖς τῶν πόλεων πράγμασι, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις βίοις, πρὸς τὰ τελευταῖα τῶν συμβαινόντων τὰς διανοίας μεθαρμοττομένων, καὶ πολλάκις ἔχθρας τε μεγάλας διὰ τὰς τυχούσας φιλανθρωπίας καταλυομένων, καὶ φιλίας πολυχρονίους διὰ μικρὰ καὶ φαῦλα προσκρούσματα διαιρούντων, ἐκεῖνοι τοὐναντίον ἐπὶ τῶν φίλων ᾤοντο χρῆναι ποιεῖν, ταῖς τε παλαιαῖς εὐεργεσίαις χαρίζεσθαι τὰς ἐπὶ τοῖς προσφάτοις ἐγκλήμασιν ὀργάς.

Iidem Tusculanis veniam et Romanam civitatem impertiunt.

IX. Θαυμαστὸν μὲν δὴ καὶ τοῦτο τῶν ἀνδρῶν· λέγω δὲ τὸ μηδενὶ μνησικακῆσαι τῶν Τουσκλανῶν, ἀλλὰ πάντας ἀφεῖναι τοὺς ἐξαμαρτάνοντας ἀζημίους· πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερον, ὃ μετὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῖς ἐχαρίσαντο. σκοπούμενοι γάρ, ὡς μηδὲν ἔτι τοιοῦτον ἐν τῇ Πόλει γενήσεται, μηδ' ἀφορμὴν νεωτερισμοῦ λήψονταί τινες, οὔτε φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν ᾤοντο δεῖν εἰσάγειν, οὔτε παρὰ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ὅμηρα λαμβάνειν, οὔτε ὅπλα τοὺς ἔχοντας ἀφελέσθαι, οὔτ' ἄλλο σημεῖον οὐδὲν ἀπιστουμένης φιλίας ποιῆσαι· μίαν δὲ πρᾶξιν οἰόμενοι ἅπαντας τοὺς κατὰ συγγένειαν ἢ φιλίαν προσήκοντας ἀλλήλοις τὴν τῶν ἀγαθῶν ἰσομοιρίαν, πολιτείαν ἔγνωσαν

τοῖς κρατηθεῖσι χαρίσασθαι, πάντων μεταδόντες, ὧν τοῖς Ῥωμαίοις μετῆν.

Atheniensium et Lacedaemoniorum saevitia.

X. Οὐ τὴν αὐτὴν διάνοιαν λαβόντες τοῖς ἀξιοῦσι τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν, οὔτ' Ἀθηναίοις, οὔτε Λακεδαιμονίοις· τί γὰρ δεῖ περὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων λέγειν; Ἀθηναῖοι μέν γε Σαμίους, ἀποίκους ἑαυτῶν ὄντας, Λακεδαιμόνιοι δὲ Μεσσηνίους, ἀδελφῶν οὐδὲν διαφέροντας, ἐπειδὴ προσέκρουσαν αὐτοῖς τι, διαλυσάμενοι τὴν συγγένειαν οὕτως ὠμῶς ἐχειρίσαντο καὶ θηριωδῶς, ἐπειδὴ τὰς πόλεις αὐτῶν ὑποχειρίους ἔλαβον, ὥστε μηδὲ τοῖς ἀγριωτάτοις τῶν βαρβάρων ὑπερβολὴν τῆς εἰς τὰ ὁμόφυλα παρανομίας παραλιπεῖν.

Mansuetudinis studium commendatur.

XI. Μυρία τοιαῦτα λέγειν ἄν τις ἔχοι ταῖς πόλεσι ταύταις ἡμαρτημένα, ἃ παρίημι, ἐπεὶ καὶ τούτων μεμνημένος ἄχθομαι· τὸ γὰρ Ἑλληνικὸν οὐκ ὀνόματι διαφέρειν τοῦ Βαρβάρου ἠξίουν, οὐδὲ διαλέκτου χάριν, ἀλλὰ συνέσει καὶ χρηστῶν ἐπιτηδευμάτων προαιρέσει, μάλιστα δὲ τῷ μηδενὶ τῶν ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀλλήλους παρανομεῖν. ὅσοις μὲν οὖν τὰ ἐπιπλεῖον ὑπῆρξεν ἐν τῇ φύσει, τούτους οἶμαι δεῖν λέγειν Ἕλληνας· ὅσοις δὲ τἀναντία, Βαρβάρους. καὶ τὰς μὲν ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώπους διανοίας τε καὶ πράξεις αὐτῶν ἑλληνικὰς εἶναι λογίζομαι· τὰς δ' ὠμὰς καὶ θηριώδεις, ἄλλως

τε κἂν περὶ συγγενεῖς τε καὶ φίλους γίνωνται, βαρβαρικάς. — Τουσκλανοὶ μὲν δὴ πρὸς τῷ μηδὲν ἀφαιρεθῆναι τῶν σφετέρων, ἁλούσης τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν κεκρατηκότων ἀγαθὰ προσλαβόντες ἀπήεσαν.

Ὅτι Σολπίκιος, Ῥοῦφος ἐπίκλησιν, ἀνὴρ ἦν ἔν τε ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν ἐπιφανής, καὶ πολιτείας προαίρεσιν ἐζηλωκὼς τὴν διὰ μέσου . . . .

Altera Gallorum adversus Romam expeditio.

XII. Οἱ Κελτοὶ τῇ Ῥώμῃ ἐκ δευτέρου στρατεύσαντες τὴν χώραν τὴν Ἀλβανὴν ἐπόρθουν· ἔνθα μὲν πολλῆς ἅπαντες ἐδωδῆς ἐμπιμπλάμενοι, πολὺν δὲ πίνοντες ἄκρατον οἶνον (ἔστι δὲ ὁ τῇδε φυόμενος μετὰ τὸν Φαλερινὸν ἥδιστος οἴνων, μελικράτῳ μάλιστα προσεμφερής), ὕπνον τε πλείονα τοῦ συνήθους αἱρούμενοι, καὶ δίαιταν ὑπὸ σκιαῖς ὡς τὰ πολλὰ ἔχοντες, τοσαύτην ἔλαβον ἐπίδοσιν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ ἁπαλότητα, καὶ οὕτως ἐξεθηλύνθησαν τὰς δυνάμεις, ὥστε, ὁπότε γυμνάζειν ἐπιβάλοιντο τὰ σώματα καὶ διαπονεῖν ἐν τοῖς ὅπλοις, κόπτεσθαι μὲν ἄσθματι συνεχεῖ τὰ πνεύματα, ῥεῖσθαι δ' ἱδρῶτι πολλῷ τὰ μέλη, θᾶττον δὲ ἀφίστασθαι τῶν πόνων, ἢ κελευσθεῖεν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων.

Camilli concio ad milites.

XIII. Ταῦτα μαθὼν ὁ τῶν Ῥωμαίων δικτάτωρ Κάμιλλος, συγκαλέσας τοὺς ἀμφ' αὑτὸν ἐδημηγόρησε πολλὰ παρορμῶντα εἰς τόλμαν·

„Ἄνδρες, τὰ μὲν ὅπλα κρείττονα τῶν βαρβαρικῶν ἡμῖν μεμηχάνηται, θώρακες καὶ κράνη, κνημῖδες καὶ κραταιοὶ θυρεοὶ, ὑφ' ὧν ὅλα τὰ σώματα ἔχομεν ἐν φυλακῇ, ξίφη τε ἀμφίστομα, καὶ ἀντὶ λόγχης ὀϊστός, ἄφυκτον βέλος· τὰ μὲν σκεπαστήρια, οἷα μὴ ῥᾳδίως ταῖς πληγαῖς εἴκειν, τὰ δ' ἀμυντήρια, ὡς δι' ἁπάσης φέρεσθαι προσβολῆς· τῶν δὲ γυμναὶ μὲν αἱ κεφαλαὶ, γυμνὰ δὲ τὰ στέρνα καὶ αἱ λαγόνες, γυμνοὶ δὲ μηροὶ καὶ σκέλη μέχρι ποδῶν· ἔρυμά τε οὐδὲν ἕτερον, ὅ τι μὴ θυρεοί· ἀμυντήρια δὲ λόγχαι, καὶ μάχαιραι, ἢ κοπίδες ὑπερμήκεις."

XIV. „Τό τε χωρίον, ἐν ᾧ τὸν ἀγῶνα ποιησόμεθα, σύνεργον ἡμῖν, τοῖς ἀπὸ μετεώρου κατιοῦσιν ἐπὶ τὸ πρανές· ἐκείνοις δὲ πολέμιον, τοῖς ἐκ τοῦ χθαμαλοῦ πρὸς τὰ μετέωρα χωρεῖν ἀναγκαζομένοις. φοβείσθω δὲ μηδεὶς ὑμῶν, μήτε τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, μήτε τὸ μέγεθος· μηδ', εἰς ταῦτά τις πλεονεκτήματα αὐτῶν ὁρῶν, ἀθυμότερος πρὸς τὸν ἀγῶνα ἔστω· ἀλλ' ἐνθυμείσθω, πρῶτον μὲν, ὅτι κρεῖττόν ἐστιν ἔλαττον στράτευμα, ἐπιστάμενον ἃ δεῖ πράττειν, ἢ πολὺ, ἀμαθές· ἔπειθ', ὅτι τοῖς μὲν ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀγωνιζομένοις ἡ φύσις αὐτὴ θάρσος τέ τι πρὸς τοὺς κινδύνους παρίστησι, καὶ πνεῦμα ἐνθουσιῶδες, ὥσπερ τοῖς θεοφορήτοις παρέχει· τοῖς δ' ἁρπάσαι τὰ ἀλλότρια προθυμουμένοις μαλακώτεραι πρὸς τὰ δεινὰ [αἱ] τόλμαι φιλοῦσι γίνεσθαι."

XV. „Ἀλλὰ μὴν οὐδ' οἷς δεδίττονται τοὺς πο-

„λεμίους, καὶ πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐκδειματοῦσιν, „ὀῤῥωδητέα ἡμῖν ἐστιν, ὥσπερ ἀπείροις πολέμου. τί „γὰρ ἂν δυνήσονται δεινὸν ἐργάζεσθαι τοὺς ὁμόσε „χωροῦντας αἱ βαθεῖαι κόμαι, καὶ τὸ ἐν τοῖς ὄμμα„σιν αὐτῶν πικρὸν, καὶ ὁ βλοσυρὸς τῆς ὄψεως χαρα„κτὴρ, αἱ δὲ δὴ πλημμελεῖς αὗται σκιρτήσεις, καὶ „τὰ διὰ κενῆς ἀνασείσματα τῶν ὅπλων, καὶ οἱ πολ„λοὶ τῶν θυρεῶν κτύποι, καὶ, ὅσα ἄλλα ὑπὸ βαρ„βάρου καὶ ἄφρονος ἀλαζονείας κατά τε μορφὰς „καὶ φωνὰς ἐν ἀπειλαῖς πολεμίων σπαθᾶται, τίνα „παρέχειν τοῖς ἀνοήτως ἐπιοῦσι πλεονεξίαν, ἢ τοῖς „μετὰ λογισμοῦ πρὸς τὰ δεινὰ ἑστῶσι φόβον;“

XVI. „Ταῦτα δὴ διανοηθέντες, ὅσοι τε ὑμῶν „ἐν τῷ κατὰ Κελτῶν προτέρῳ πολέμῳ παρεγένεσθε, „καὶ ὅσοι διὰ νεότητα ἀπελείφθητε αὐτοῦ, οἱ μὲν, „ἵνα τὴν τότε ἀρετὴν μὴ καταισχύνητε τῇ νῦν δει„λίᾳ, οἱ δ᾽, ἵνα μηδὲν ἐνδεέστεροι γένησθε τῶν „πρεσβυτέρων ἐν ἐπιδείξει καλῶν ἔργων, ἴτε, ὦ γεν„ναῖοι παῖδες, ἀγαθῶν ζηλωταὶ πατέρων, ἴτε ἀκα„ταπλήκτως ἐπ᾽ αὐτοὺς, θεούς τε ἀρωγοὺς ἔχοντες, „οἳ παρέξουσιν ὑμῖν ἐξουσίαν, οἵας ἐβούλεσθε παρὰ „τῶν ἐχθίστων ἀναπράξασθαι δίκας· καὶ στρατη„γὸν ἐμὲ, ᾧ πολλὴν μὲν εὐβουλίαν μαρτυρεῖτε, „πολλὴν δ᾽ εὐποτμίαν· μακάριον μὲν ἕξοντες τὸν „ἀπὸ τοῦδε χρόνον, οἷς ἂν ἐγγένηται τὸν ἐπιφανέ„στατον τῇ πατρίδι στέφανον καταγαγεῖν· καλὴν „δὲ καὶ ἀθάνατον εὔκλειαν καταλείψοντες ἀντὶ τοῦ „θνητοῦ σώματος νηπίοις παισὶ καὶ γηραιοῖς γο„νεῦσιν, οἱ ταύτην ἐκπληρώσαντες τὴν τοῦ βίου

„τελευτήν. οὐκ οἶδ' ὅ τι δεῖ πλείω λέγειν· κινεῖται „γὰρ ἤδη τὸ βάρβαρον στράτευμα, χωροῦν ἐφ' „ἡμᾶς. ἀλλ' ἄπιτε καὶ καθίστασθε εἰς τάξιν."

Pugna Romanorum cum Gallis in agro Albano.

XVII. Ἡ μὲν οὖν τῶν βαρβάρων μάχη πολὺ τὸ θηριῶδες καὶ μανικὸν ἔχουσα πλημμελής τις ἦν, καὶ σοφίας τῆς ἐν ὅπλοις ἄμοιρος. τότε μὲν γὰρ ἀνατείνοντες ἄνω τὰς μαχαίρας τὸν ἄγριον τρόπον ἔπαιον, ὅλοις συνεμπίπτοντες τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν, ὥσπερ ὑλότομοί τινες ἢ σκαπανεῖς, τότε δ' ἐκ τῶν πλαγίων ἀστοχάστους πληγὰς ἐξέφερον, ὡς αὐτοῖς σκεπαστηρίοις ὅλα διακόψοντες τὰ σώματα τῶν ἀντιπολέμων· ἔπειτα τὰς ἀκμὰς τῶν σιδήρων ἀπέστρεφον.

XVIII. Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀλκὴ καὶ πρὸς τὸ βάρβαρον αὐτῶν ἀντιτέχνησις εὐπαίδευτός τε ἦν καὶ πολὺ τὸ ἀσφαλὲς ἔχουσα. ἔτι γὰρ αὐτῶν διαιρομένων τὰς μαχαίρας, ὑποδύνοντες ὑπὸ τοὺς βραχίονας καὶ τοὺς θυρεοὺς εἰς ὕψος ἀνατείνοντες, ἔπειτα γυροὶ καὶ βραχεῖς γινόμενοι, τὰς μὲν ἐκείνων πληγὰς ὑπερπετεῖς γινομένας ἀπράκτους καὶ κενὰς ἐποίουν· αὐτοὶ δὲ ὀρθὰ τὰ ξίφη φέροντες βουβῶνάς τε αὐτῶν ἔπαιον, καὶ λαγόνας διήρουν, καὶ διὰ στέρνων ἐπὶ τὰ σπλάγχνα τὰς πληγὰς ἐξέτεινον· ὅσους δὲ ταῦτα τὰ μέρη διὰ φυλακῆς ἔχοντας αἴσθοιντο, γονάτων ἢ σφυρῶν νεῦρα διακείροντες, ἐξέχεον ἐπὶ τὴν γῆν, βεβρυχότας καὶ τοὺς θυρεοὺς

ὀδακτίζοντας, καὶ βοὴν ὠρυγῇ παραπλησίαν ὥσπερ τὰ θηρία προϊεμένους.

XIX. Ἥ τε δύναμις ὑπέλειπε πολλοὺς τῶν βαρβάρων, ἐκλυομένων τῶν μελῶν ὑπὸ κόπων· καὶ τῶν ὅπλων τὰ μὲν ἀπεστόμωτο, τὰ δὲ συνετέθραυστο, τὰ δ' οὐκέτι προσωφελεῖν δυνατὰ ἦν· χωρὶς γὰρ τοῦ καταῤῥέοντος ἐκ τῶν τραυμάτων αἵματος, οἱ δι' ὅλων ἐκχεόμενοι τῶν σωμάτων ἱδρῶτες, οὔτε τὰς μαχαίρας εἴων κρατεῖν, οὔτε τοὺς θυρεοὺς κατέχειν, περιολισθαινόντων ταῖς λαβαῖς τῶν δακτύλων, καὶ τὰς ἁφὰς οὐκέτι κραταιὰς ἐχόντων. Ῥωμαῖοι δὲ πολλῶν ἐθάδες ὄντες πόνων διὰ τὰς ἀτρύτους καὶ συνεχεῖς στρατείας, ἅπαντα τὰ δεινὰ γενναίως ἀνέφερον.

Vorago in foro Romano subsidet.

XX. Ἐν Ῥώμῃ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα σημεῖα θεόπεμπτα γέγονεν, μέγιστον δὲ ἁπάντων τόδε· τῆς ἀγορᾶς κατὰ τὸ μέσον μάλιστα διαῤῥαγῆναί τι τῆς γῆς εἰς βάθος ἄβυσσον, καὶ τοῦτ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διαμένειν. ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, οἱ ἐπὶ τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν, ἐπισκεψάμενοι τὰ βιβλία, εἶπον, ὅτι τὰ πλείστου ἄξια τῷ Ῥωμαίων δήμῳ λαβοῦσα ἡ γῆ συνελεύσεταί τε, καὶ πολλὴν ἀφθονίαν εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἁπάντων αὐτῶν ἀνήσει. τοιαῦτα τῶν ἀνδρῶν ἀποφηναμένων, ἀπαρχὰς ἕκαστος εἰς τὸ χάσμα ἔφερεν, ὧν ᾤετο δεῖν ἀγαθῶν τῇ πατρίδι, ἀπό τε καρπῶν πελάνους καὶ ἀπὸ χρημάτων ἀπαρχάς.

Curtius sese in voraginem mittit.

XXI. Μάρκος δέ τις Κούρτιος, ἐν τοῖς πρώτοις τῶν νέων ἀριθμούμενος σωφροσύνης ἕνεκα καὶ τῆς κατὰ πολέμους ἀρετῆς, ἔφοδον αἰτησάμενός ἐπὶ τὴν βουλὴν, εἶπεν· ὅτι τῶν πάντων ἔστιν ἀγαθῶν χρῆμα κάλλιστον καὶ πόλει Ῥωμαίων ἀναγκαιότατον ἀνδρῶν ἀρετή· εἰ δὲ καὶ ταύτης ἀπαρχήν τινα ἡ γῆ λάβοι, καὶ γένοιτο ἑκὼν ὁ τοῦτο χαριούμενος τῇ πατρίδι, πολλοὺς ἀνήσει ἡ γῆ ἄνδρας ἀγαθούς. ταῦτ' εἰπὼν, καὶ μηδενὶ παραχωρήσειν ἑτέρῳ τῆς φιλοτιμίας ταύτης ὑποσχόμενος, τά τε ὅπλα περιέθετο καὶ ἐπὶ τὸν πολεμιστὴν ἵππον ἀνέβη· συναχθέντος δ' ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου, πρῶτον μὲν ηὔξατο τοῖς θεοῖς, ἐπιτελῆ ποιῆσαι τὰ μαντεύματα καὶ πολλοὺς ἄνδρας ὁμοίους αὐτῷ δοῦναι τῇ πόλει τῇ Ῥωμαίων γενέσθαι· ἔπειτ', ἀφεὶς τῷ ἵππῳ τὰς ἡνίας καὶ τὰ κέντρα προσβαλὼν, ἔῤῥιψε κατὰ τοῦ χάσματος ἑαυτόν· ἐπὶ δὲ αὐτῷ πολλὰ μὲν ἱερεῖα, πολλοὶ δὲ καρποὶ, πολλὰ δὲ χρήματα, πολὺς δὲ κόσμος ἐσθῆτος, πολλαὶ δὲ ἀπαρχαὶ συμπασῶν τεχνῶν δημοσίᾳ κατὰ τοῦ χάσματος ἐῤῥίφησαν· καὶ αὐτίκα ἡ γῆ συνῆλθεν.

XXII. . . . . ὑπερφυές τι χρῆμα σώματος ἦν ὁ Κελτὸς, οἷος ὑπεραίρειν πολὺ τὴν κοινὴν φύσιν. . . .

Licinius Stolo damnatur.

Λικίνιος Στόλων, ὁ δεκάκις δημαρχήσας καὶ τοὺς νόμους εἰσηγησάμενος ὑπὲρ ὧν ἡ δεκαετὴς

στάσις ἐγένετο, ἁλοὺς ἐν δίκῃ καὶ ὑπὸ τοῦ δήμου καταψηφισθεὶς τίμημα ἀργυρικὸν, εἶπεν, ὅτι θηρίον οὐδέν ἐστιν δήμου μιαρώτερον, ὃς οὐδὲ τῶν σιτιζόντων ἀπέχεται.

Pacem et libertatem Privernates a Romanis impetrant.

XXIII. Τοῦ ὑπάτου Μαρκίου Πριβερνάτας πολιορκοῦντος, ἐπεὶ οὐδεμία τούτοις σωτηρίας ἐλπὶς ὑπολείπεται, ἐπρεσβεύοντο πρὸς αὐτόν· τοῦ δ' εἰπόντος· „φράσατέ μοι, πῶς αὐτοὶ κολάζετε τοὺς „ἀφισταμένους ὑμῶν οἰκέτας;“ ἀποκρίνεται πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτατος· „ὡς δεῖ κολάζεσθαι τοὺς „ποθοῦντας ἀπολαβεῖν τὴν ἔμφυτον ἐλευθερίαν.“ καὶ ὁ Μάρκιος, ἀποδεξάμενος αὐτοῦ τὴν παῤῥησίαν, φησίν· „ἐὰν δὲ δὴ καὶ πεισθῶμεν ὑμῖν ἀφεῖναι τὰς „ὀργὰς, τίνα δώσετε πίστιν ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἔτι „ποιήσειν ἐχθρῶν ἔργον;“ ἀποκρίνεται πάλιν ὁ πρεσβευτής· „ἐπὶ σοὶ τοῦτ' ἐστὶ καὶ τοῖς ἄλλοις „Ῥωμαίοις, Μάρκιε· κομισάμενοι μὲν γὰρ ἅμα τῇ „πατρίδι καὶ τὴν ἐλευθερίαν, βέβαιοι διὰ παντὸς „ὑμῖν ἐσόμεθα φίλοι· δουλεύειν ἀναγκασθέντες, „οὐδέποτε.“ ἠγάσθη τε δὴ τῆς μεγαλοφροσύνης τὸν ἄνδρα ὁ Μάρκιος, καὶ τὴν πολιορκίαν ἔλυσε.

ΕΚΛΟΓΑΙ
ΕΚ ΤΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΟΥ ΙΕ΄.

Corvini singulare certamen cum Gallo regulo.

I. Τῶν Κελτῶν ἐπιστρατευσάντων τῇ Ῥώμῃ, καί τινος βασιλέως εἰς μονομαχίαν προκαλουμένου τῶν Ῥωμαίων ὅστις εἴη ἀνὴρ, Μάρκος Οὐαλέριος, εἷς τῶν χιλιάρχων, ἀπόγονος ὢν Οὐαλερίου Ποπλικόλα τοῦ συνελευθερώσαντος ἀπὸ τῶν βασιλέων τὴν Πόλιν, ἐξήει τῷ Κελτῷ διαγωνίσασθαι. ὡς δὲ συνήεσαν ὁμόσε, κόραξ καθεζόμενος ἐπὶ τοῦ κράνους αὐτοῦ ἐκεκράγει τε δεινὸν εἰς τὸν βάρβαρον ὁρῶν, καὶ ὁπότε μέλλοι πληγὴν ἐκφέρειν, πηδῶν ἐπ᾽ αὐτὸν, τότε μὲν τοῖς ὄνυξιν ἤμυττε τὰς παρειὰς, τότε δὲ τῷ ῥύγχει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔκοπτεν· ὥστε τὸν Κελτὸν ἔξω γίνεσθαι τῶν φρενῶν, οὔθ᾽ ὅπως

τὸν ἄνδρα ἀμύνοιτο δυνάμενον συμβαλεῖν, οὔθ᾽ ὅπως τὸν κόρακα φυλάττοιτο.

II. Ὡς δὲ πολὺς ἐγεγόνει τῇ μάχῃ χρόνος, ὁ μὲν Κελτὸς φέρων ἐπὶ τὸν Οὐαλέριον τὴν μαχαίραν ὡς διὰ τῆς προσβολῆς εἰς τὰ πλευρὰ βάψας, ἔπειτ᾽ ἐπιπτάντος αὐτῷ τοῦ κόρακος καὶ τὰς ὄψεις ὀρύττοντος, ἀνέτεινε τὸν θυρεὸν ὡς ἀπελάσων τὸν ὄρνιν· ὁ δὲ Ῥωμαῖος ἔτι μετεωρίζοντος τὸ ὅπλον ἀκολουθήσας κάτωθεν ὑποφέρει τὸ ξίφος, καὶ ἀναιρεῖ τὸν Κελτόν. ὁ δὲ στρατηγὸς Ῥωμαῖος χρυσέῳ τούτον στεφάνῳ ἐκόσμησεν, ἐπωνυμίαν θέμενος αὐτὸν Κορβῖνον, ἀπὸ τοῦ συναγωνισαμένου κατὰ τὴν μονομαχίαν ζώου (κόρβους γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι τοὺς κόρακας)· αὐτός τε διετέλεσεν ἐξ ἐκείνου συμβόλῳ κατὰ τοῦ κράνους κοσμούμενος κόρακι, καὶ ταῖς εἰκόσιν αὐτοῦ πάσαις οἱ πλάττοντες καὶ γράφοντες τοῦτο τὸ ζῶον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐφήρμοττον.

III. . . . . ἐπόρθουν τὰς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν κτήσεις πολλῆς εὐδαιμονίας γεμούσας . . . . ἀνθρώπους πεπονημένους ὑπὸ πολέμου σώματα, καὶ πλὴν ὅσον ἀνέπνεον, τὰ λοιπὰ νεκροῖς ὁμοίους. . . . . ἔτι θερμῆς τὸ δὴ λεγόμενον οὔσης τῆς τοῦ ἀναιρεθέντος σποδοῦ . . . . τὸν οἴκτιστον ἀπολεῖται τρόπον ὑπ᾽ ἀνδρὸς ἐχθροῦ πολιτικῷ σιτίζοντος αἵματι τὸν φθόνον . . . μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην τῶν ὠφελειῶν τοῖς στρατιώταις χαριζόμενος, ὥστ᾽ ἐπικλύσαι σε πλούτῳ τὴν ἑκάστου πενίαν. . . . . . διέφθειράν αὐτῶν ἀκμαζούσας ἤδη σπορολογεῖσθαι τὰς ἀρούρας, καὶ τὰ κράτιστα τῆς καρποφόρου ἐλωβήσαντο.

Romanorum legatio Neapolim.

IV. . . . ἀλλὰ καὶ διότι τοὺς φίλους αὐτῶν Καμπανοὺς πολλὰ καὶ μεγάλα ἔβλαπτον. ἡ δὲ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων, Καμπανῶν πολλάκις ἐμφανιζόντων καὶ ἀποδυρομένων τῶν Νεαπολιτῶν, ἀπέστειλε τοὺς ἀξιώσοντας αὐτοὺς μηδὲν εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας παρανομεῖν, ἀλλὰ καὶ διδόναι τὰ δίκαια καὶ λαμβάνειν, καὶ, εἴ γε διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους, μὴ δι' ὅπλων, ἀλλὰ διὰ λόγων, σύμβολα ποιησαμένους πρὸς αὐτούς· καὶ τὸ λοιπὸν εἰρήνην ἄγειν πρὸς ἅπαντας τοὺς περιοικοῦντας τὸ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος· μήτ' αὐτοὺς ἔργα πράττοντας τὰ μὴ προσήκοντα τοῖς Ἕλλησι, μήτε τοῖς πράττουσι συνεργοῦντας· μάλιστα δ', εἰ δύναιντο, θεραπείαις τῶν δυνατῶν παρασκευάσοντας ἀποστῆναι μὲν ἀπὸ Σαυνιτῶν τὴν πόλιν, σφίσι δ' αὐτοῖς γενέσθαι φίλην.

V. Ἔτυχον δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀφιγμένοι πρὸς τοὺς Νεαπολίτας πρέσβεις ὑπὸ Ταραντίνων ἀποσταλέντες, ἄνδρες ἐπιφανεῖς, καὶ πρόξενοι διὰ γένους τῶν Νεαπολιτῶν· καὶ ἕτεροι ὑπὸ Νωλάνων, ὁμόρων ὄντων, καὶ σφόδρα τοὺς Ἕλληνας ἀσπαζομένων, τἀναντία τοὺς Νεαπολίτας ἀξιώσοντες, μήτε σύμβολα ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ἢ τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν, μήτε διαλύεσθαι τὴν πρὸς Σαυνίτας φιλίαν. ἐὰν δὲ ταύτην ποιήσωνται Ῥωμαῖοι τοῦ πολέμου τὴν πρόφασιν, μὴ ὀῤῥωδεῖν, μηδ' ὡς ἄμαχόν τινα τὴν ἰσχὺν αὐτῶν καταπεπλῆχθαι,

ἀλλὰ μένειν γενναίως καὶ, ὡς προσῆκεν Ἕλλησι, πολεμεῖν, τῇ τ' οἰκείᾳ πιστεύοντας δυνάμει, καὶ τῇ παρὰ Σαυνιτῶν ἀφικομένῃ βοηθείᾳ· ναυτικήν τ' ἰσχὺν προσληψομένους, ἔξω τῆς ἑαυτῶν, ἣν Ταραντῖνοι πέμψουσιν, ἐὰν ἄρα καὶ ταύτης δέωνται, πολλὴν καὶ ἀγαθήν.

VI. Συναχθείσης δὲ βουλῆς, καὶ πολλῶν ῥηθέντων ἐν αὐτῇ λόγων, οὓς αἵ τε πρεσβεῖαι διεξῆλθον καὶ οἱ συναγορεύοντες αὐταῖς, διέστησαν αἱ γνῶμαι τῶν συνέδρων· καὶ οἵ τε χαριέστατοι τὰ τῶν Ῥωμαίων ἔδοξαν φρονεῖν. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὐδὲν ἐξηνέχθη προβούλευμα· εἰς ἑτέραν δὲ πάλιν ἕδραν ἀναβληθείσης τῆς περὶ τῶν πρεσβειῶν διαγνώσεως, ἀφικόμενοι κατὰ πλῆθος εἰς τὴν Νεάπολιν Σαυνιτῶν οἱ δυνατώτατοι, καὶ τοὺς προεστηκότας τῶν κοινῶν θεραπείαις τισὶν οἰκειωσάμενοι, πείθουσι τὴν βουλὴν ἐπὶ τῷ δήμῳ ποιῆσαι τὴν τοῦ συμφέροντος αἵρεσιν· καὶ παρελθόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πρῶτον μὲν τὰς ἑαυτῶν εὐεργεσίας διεξήεσαν· ἔπειτα τῆς Ῥωμαίων πόλεως πολλὰ κατηγόρουν, ὡς ἀπίστου καὶ δολίου. τελευτῶντος δὲ τοῦ λόγου θαυμαστὰς ἐποιοῦντο τοῖς Νεαπολίταις ὑποσχέσεις· ἐὰν εἰς τὸν πόλεμον καταστῶσι· στρατιάν τε πέμψειν, ὅσης ἂν δέωνται, τὴν φυλάξουσαν αὐτῶν τὰ τείχη, καὶ ταῖς ναυσὶν ἐπιβάτας καὶ τὴν εἰρεσίαν ἅπασαν παρέξειν· οὐ μόνον καταγγέλλοντες τοῖς ἰδίοις στρατεύμασιν, ἀλλὰ κἀκείνοις ἁπάσας τὰς εἰς πόλεμον δαπάνας ἐπιχορηγήσειν· ἀπωσαμένοις τε τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα, Κύμην τ' ἀνασώ-

σειν, ἣν δευτέρᾳ γενεᾷ πρότερον, ἐξελάσαντες τοὺς Κυμαίους, Καμπανοὶ κατέσχον· καὶ συγκατάξειν ἐπὶ τὰ σφέτερα τοὺς περιόντας ἔτι Κυμαίων, οὓς οἱ Νεαπολῖται τῆς πατρίδος ἐκπεσόντας ὑπεδέξαντο, καὶ πάντων ἐποιήσαντο κοινωνοὺς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν· χώραν τε προσθήσειν τοῖς Νεαπολίταις, ἐξ ἧς οἱ Καμπανοὶ κατέσχον, πάνυ πολλήν.

VII. Τῶν δὲ Νεαπολιτῶν ὅσον μὲν ἦν μέρος εὔλογον, καὶ πρὸ πολλοῦ δυνάμενον ὁρᾷν τὰς καταληψομένας τὴν πόλιν ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰς, εἰρήνην ἄγειν ἠξίουν· τὸ δὲ φιλόκαινον, καὶ τὰς ἐκ τῆς ταραχῆς πλεονεξίας διῶκον, ἐπὶ τὸν πόλεμον συνελάμβανε. καταβοαί τ' ἀλλήλων ἐγίνοντο, καὶ χειροκρασίαι· καὶ προέβη τὸ νεῖκος εἰς λίθων βολὰς, καὶ τελευτῶντες ἐκράτησαν οἱ κακίους τῶν κρειττόνων· ὥστε τοὺς πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ἀπράκτους ἀπελθεῖν. διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων στρατιὰν ἐπὶ Νεαπολίτας ἀποστεῖλαι ἐβουλεύθη.

Romanorum legatio in Samnium.

VIII. Ὅτι μαθόντες οἱ Ῥωμαῖοι Σαυνίτας στρατιὰν ἀγείρειν, τὸ μὲν πρῶτον πρέσβεις ἔπεμψαν· οἱ δὲ προχειρισθέντες ἐκ τῶν βουλευτῶν πρέσβεις, ἐλθόντες ἐπὶ τοὺς προβούλους τῶν Σαυνιτῶν, ἔλεξαν·

„Ἀδικεῖτε, ἄνδρες Σαυνῖται, παραβαίνοντες „τὰς ὁμολογίας, ἃς ἐποιήσασθε πρὸς ἡμᾶς, ὀνό„ματι μὲν ὑποδυόμενοι συμμάχων, ἔργα δὲ πράτ„τοντες πολεμίων, πολλαῖς μὲν ἡττηθέντες ὑπὸ

„Ῥωμαίων μάχαις, δεήσει δὲ μεγάλῃ καταλυσάμε-„νοι τὸν πόλεμον, καὶ τυχόντες εἰρήνης, οἵας ἐβού-„λεσθε· τὰ δὲ τελευταῖα φίλοι γενέσθαι τῆς πόλεως „ἡμῶν προθυμηθέντες καὶ σύμμαχοι, καὶ τοὺς „αὐτοὺς Ῥωμαίοις ὀμόσαντες ἕξειν ἐχθροὺς καὶ φί-„λους.

IX. „Ὧν ἁπάντων ἐπιλαθόμενοι, καὶ παρ' οὐδὲν „ἡγησάμενοι τοὺς ὅρκους, ἐγκατελείπετε μὲν ἡμᾶς, „ἐν τῷ πρὸς Λατίνους πολέμῳ καὶ πρὸς Οὐολού-„σκους συστάντι, οὓς δι' ὑμᾶς ἐχθροὺς ἔχομεν, οὐ „βουλόμενοι τοῦ καθ' ὑμῶν αὐτοῖς συνάρασθαι πο-„λέμου. ἐν δὲ τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ Νεαπολίτας „δεδιότας ἀναδέξασθαι τὸν καθ' ἡμῶν πόλεμον, „ἁπάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ χρώμενοι, παρωρ-„μήσατε, μᾶλλον δ' ἠναγκάσατε, καὶ τὰς δαπά-„νας ἐπιχορηγεῖτε, καὶ τὴν πόλιν δι' ὑμῶν αὐτῶν „ἔχετε. νῦν δὲ παρασκευάζεσθε, στρατιὰν ἐκ παν-„τὸς ἀγείροντες τόπου· πρόφασιν μὲν ἑτέραν ποιού-„μενοι, τὸ δ' ἀληθὲς ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους ἐγνωκό-„τες ἄγειν ἀποίκους· καὶ ἐπὶ ταύτας τὰς ἀδίκους „πλεονεξίας Φουνδανοὺς παρακαλεῖτε, καὶ Φορμια-„νούς, καὶ ἄλλους τινάς· οἷς ἡμεῖς ἰσοπολιτείας „μετεδώκαμεν.

X. „Οὕτω δὲ φανερῶς καὶ ἀναισχύντως συγ-„χεόντων ὑμῶν τὰ περὶ τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας „ὅρκια, πρεσβείαν πρὸς ὑμᾶς ἔκριναν ἀποστεῖλαι „πρῶτον, καὶ μὴ πρότερον ἄρξαι τῶν ἔργων, πρὶν ἢ „πειραθῆναι τῶν λόγων. ἃ δὲ προκαλούμεθα ὑμᾶς, „καὶ ὧν τυχόντες τὴν ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσιν ὀργὴν

„ἀποπληρώσειν οἰόμεθα, ταῦτά ἐστι· πρῶτον μὲν „ἀπάγειν ὑμᾶς ἀξιοῦμεν τὴν ἀποσταλεῖσαν Νεαπο„λίταις συμμαχίαν· ἔπειτα δὲ μηδεμίαν ἐκπέμπειν „στρατιὰν κατὰ τῶν ἀποίκων τῶν ἡμετέρων, μηδὲ „τοὺς ὑπηκόους ἐπὶ πάσας τὰς πλεονεξίας παρακα„λεῖν· εἰ δὲ μὴ πᾶσι δόξαντα ταῦτά ὑμῖν, ἃ ἔπρατ„τόν τινες, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν γνώμης, παραδοῦ„ναι τοὺς ἄνδρας ἡμῖν ἐπὶ δίκην. τούτων τυχόντες, „ἀρκούμεθα· μὴ τυχόντες δὲ, θεοὺς καὶ δαίμονας, „οὓς ἐν ταῖς συνθήκαις ὠμόσατε, μαρτυρόμεθα· „καὶ τοὺς εἰρηνοδίκας ἐπὶ τοῦτο ἄγοντες ἐληλύ„θαμεν.“

Samnitium responsum.

XI. Τοιαῦτα τοῦ Ῥωμαίου λέξαντος, βουλευσάμενοι καθ' αὑτοὺς οἱ πρόβουλοι τῶν Σαυνιτῶν, τοιαύτην ἐξήνεγκαν ἀπόκρισιν·

„Τοῦ μὲν ὀψισμοῦ τῆς ἐπὶ τὸν κατὰ Λατίνων „πόλεμον συμμαχίας, οὐ τὸ κοινὸν αἴτιον (ἐψηφι„σάμεθα γὰρ ἀποσταλῆναι τὴν στρατιὰν ὑμῖν), „οἱ δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντες αὐτῆς, πλείονα χρό„νον ἀναλώσαντες ἐν τῇ παρασκευῇ· καὶ ὑμεῖς „αὐτοὶ, θᾶττον ἐπειχθέντες ἐπὶ τὸν ἀγῶνα. „τρισὶ γοῦν, ἢ τέτταρσιν, ἡμέραις ὕστερον τῆς „μάχης πεμφθέντες ὑφ' ἡμῶν ἀφίκοντο. περὶ δὲ τῆς „Νεαπολιτῶν πόλεως, ἐν ᾗ τῶν ἡμετέρων τινές „εἰσιν, τοσοῦτον δέομεν ἀδικεῖν ὑμᾶς, εἴ τινα τοῖς „κινδυνεύουσι βοήθειαν εἰς σωτηρίαν κοινὴν παρ„εχόμεθα, ὥστ' αὐτοὶ δοκοῦμεν ὑφ' ὑμῶν ἀδικεῖ-

„σθαι μεγάλα. φίλην γὰρ ἡμῶν καὶ σύμμαχον οὖ-„σαν τὴν πόλιν ταύτην, οὐκ ἔναγχος, οὐδ' ἀφ' οὗ „τὰς πρὸς ὑμᾶς ἐποιησάμεθα ὁμολογίας, ἀλλὰ „δευτέρᾳ γενεᾷ πρότερον, διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας „εὐεργεσίας, οὐθὲν ἀδικηθέντες ὑμεῖς κατεδουλώ-„σασθε.

XII. „Οὐ μὴν οὐδ' ἐν τούτῳ γε τῷ ἔργῳ τὸ κοι-„νὸν ὑμᾶς τῶν Σαυνιτῶν ἠδίκησεν· ἰδιόξενοι δέ „τινές εἰσιν, ὡς πυνθανόμεθα, καὶ φίλοι τῶν Νεα-„πολιτῶν, οἱ κατὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν τῇ πόλει „βοηθοῦντες, καί τινες καὶ δι' ἀπορίαν ἴσως βίου „μισθοφόροι. φέρειν δὲ τοὺς ὑπηκόους ὑμῶν οὐ-„θὲν δεόμεθα· καὶ γὰρ ἄνευ Φουνδανῶν καὶ Φορ-„μιανῶν ἱκανοὶ βοηθεῖν αὑτοῖς ἐσμὲν, ἐὰν κατα-„στῶμεν εἰς ἀνάγκην πολέμου. ἡ δὲ παρασκευὴ τῆς „στρατιᾶς ἡμῶν ἐστιν οὐχ, ὡς ἀφαιρησομένων τοὺς „ὑμετέρους ἀποίκους τὰ ἴδια, ἀλλ' ὡς τὰ ἴδια ἐξόν-„των διὰ φυλακῆς. ἀντιπροκαλούμεθά τε ὑμᾶς, εἰ „βούλεσθε τὰ δίκαια ποιεῖν, ἐκχωρεῖν Φρεγέλλης, „ἣν, πρὸ πολλοῦ πολέμῳ κρατησάντων ἡμῶν· ὅσπερ „ἐστὶ νόμος κτήσεως δικαιότατος· ὑμεῖς οὐδενὶ „δικαίῳ σφετερισάμενοι, δεύτερον ἔτος ἤδη κατέ-„χετε. τούτων ἡμεῖς τυχόντες, οὐδὲν ὑπολῃψόμεθα „ἀδικεῖσθαι."

Samnitibus bellum Romani indicunt.

XIII. Μετὰ τοῦτο παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῶν Ῥωμαίων εἰρηνοδίκης εἶπεν·

„Οὐθὲν ἔτι τὸ κωλῦσον ἐστὶν, οὕτω φανερῶς ἀνῃρυ-

„κότων ὑμῶν τὰ περὶ τῆς εἰρήνης ὅρκια, βουλεύεσθαι „τῶν Ῥωμαίων δῆμον αἰτιάσασθαι. πάντα γὰρ αὐτῷ „πέπρακται κατὰ τοὺς ἱεροὺς τε καὶ πατρικοὺς νό-„μους, τά τε πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια, καὶ τὰ πρὸς „ἀνθρώπους δίκαια. δικασταὶ δὲ τῶν μενόντων ἐν „ταῖς ὁμολογίαις, οἱ λαχόντες πολέμους ἐπισκοπεῖν, „ἔσονται θεοί.“

Μέλλων δ' ἀπιέναι, τήν τε περιβολὴν κατὰ κεφαλῆς εἵλκυσεν καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανὸν, ὡς ἔθος ἐστὶν, ἀρὰς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς· εἰ μὲν ἄδικα πάσχουσα ὑπὸ Σαυνιτῶν ἡ Ῥωμαίων πόλις, καὶ μὴ δυναμένη μετὰ λόγου καὶ κρίσεως διαλῦσαι τὰς διαφορὰς, ἐπὶ τὰ ἔργα χωρήσει, βουλάς τ' ἀγαθὰς αὐτῇ θεοὺς καὶ δαίμονας ἐπὶ νοῦν ἄγειν, καὶ πράξεις ἐν πᾶσι διδόναι τοῖς πολέμοις εὐτυχεῖς· εἰ δ' αὐτή τι πλημμελοῦσα περὶ τὰ τῆς φιλίας ὅρκια προφάσεις κατασκευάζεται τῆς ἔχθρας οὐκ ἀληθεῖς, μήτε βουλὰς ὀρθοῦν αὐτοῖς, μήτε πράξεις.

Incipit bellum Samniticum.

XIV. Ὡς δὲ διελύθησαν ἐκ τοῦ συλλόγου, καὶ τὰ λεχθέντα ἐδήλωσαν ἑκάτεροι ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, τὰς ἐναντίας ἔσχον ὑπὲρ ἀλλήλων δόξας ἀμφότεροι· Σαυνῖται μὲν, βραδύτερα τὰ τῶν Ῥωμαίων ἔσεσθαι νομίζοντες, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἐστὶ ποιεῖν, ὅτε μέλλοιεν ἄρχειν πολέμου· Ῥωμαῖοι δ', ἐν ὀλίγῳ τὴν Σαυνιτῶν στρατιὰν ἥξειν ἐπὶ τοὺς αὐτῶν ἐποίκους Φρεγελλάνους οἰόμενοι. ἔπειτ'

αὐτοῖς τὰ εἰκότα παθεῖν συνέβη. οἱ μὲν γὰρ, παρασκευαζόμενοι καὶ μέλλοντες, ἀπώλεσαν τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων· Ῥωμαῖοι δ᾽, ἐν ἑτοίμῳ πᾶσαν ἔχοντες παρασκευὴν, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὰς ἀποκρίσεις, τόν τε πόλεμον ἐψηφίσαντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀπέστειλαν ἀμφοτέρους· καὶ πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς πολεμίους τὴν ἔξοδον, ἥ τε νεωστὶ καταγραφεῖσα, καὶ ἡ περὶ Οὐολούσκους χειμάζουσα δύναμις, ἣν εἶχε Κορνήλιος, ἐντὸς ἦν τῶν Σαυνιτικῶν ὅρων.

ΕΚΛΟΓΑΙ
ΕΚ ΤΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ῬΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΟΥ ΙΣΤʹ

Omina fulminum.

1. Ῥωμαίων εἰς τὸν κατὰ Σαυνιτῶν τελευταῖον πόλεμον ἐξιόντων, κεραυνὸς εἰς τὸν ἐπιφανέστατον τόπον ἐπισκήψας, πρῶτα μὲν στρατιώτας ἀπέκτεινε, δύο δὲ σημείας διέφθειρεν, ὅπλα δὲ πολλὰ τὰ μὲν κατέκαυσε, τὰ δ' ἐσπίλωσε· κεραυνοὶ δὲ κατήχθησαν τοῖς ἔργοις ἔτυμον φέροντες τοὔνομα· κεραϊσμοὶ γάρ τινές εἰσι καὶ μεταβολαὶ τῶν ὑποκειμένων, εἰς τἀναντία τρέποντες τὰς ἀνθρωπίνας τυχάς. αὐτὸ γὰρ πρῶτον ἠνάγκασται τὴν ἰδίαν ἀλλάξαι φύσιν τὸ κεραύνιον πῦρ (εἴτε δὴ αἴθριον εἴτε μετάρσιόν ἐστι) κάτω φερόμενον· οὐ γὰρ δὴ αὐτῷ θέμις ἐπὶ γῆν βρίθειν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀλλ' ἀπὸ γῆς ἄνω μετεωροπορεῖν· ἐν αἰθέρι γὰρ αἱ πηγαὶ τοῦ θείου πυρός.

II. Δηλοῖ δὲ καὶ τὸ πῦρ τὸ παρ' ἡμῖν (εἴτε Προμηθέως, εἴτε Ἡφαίστου δῶρόν ἐστιν) ὁπότε λύσει τοὺς δεσμοὺς, ἐν οἷς ἠνάγκασται μένειν, δι' ἀέρος ἄνω φερόμενον ἐπὶ τὸ συγγενὲς ἐκεῖνο, καὶ πᾶσαν ἐν κύκλῳ περιειληφὸς τὴν τοῦ κόσμου φύσιν· τὸ δὲ θεῖον ἐκεῖνο καὶ χωρισθὲν ὕλης φθαρτῆς δι' ἀέρος ὀχούμενον, ὅταν ἐπὶ τὴν γῆν καταφέρηται, βιασθὲν ὑπ' ἀνάγκης τινὸς ἰσχυρᾶς, μεταβολὰς μαντεύεται καὶ τροπὰς ἐπὶ τοὔμπαλιν.

Clades Romanorum Caudina.

III. Τοιούτου γοῦν τινος γενομένου καὶ τότε καταφρονήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὑπὸ Ποντίου τοῦ Σαυνίτου κατακλεισθέντες εἰς ἀνεξόδους δυσχωρίας, μέλλοντες ἤδη τῷ λιμῷ διαφθείρεσθαι, παρέδωκαν ἑαυτοὺς τοῖς πολεμίοις ἀμφὶ τοὺς τετρακισμυρίους ὄντες· καὶ καταλείψαντες τά τε ὅπλα καὶ τὰ χρήματα, τὸν ζυγὸν πάντες ὑπῆλθον (τοῦτο δὲ σημεῖον τῶν ὑπὸ χεῖρας ἐλθόντων ἐστὶ)· μετ' οὐ πολὺ δὲ τὰ αὐτὰ καὶ ὁ Πόντιος ὑπὸ Ῥωμαίων ἔπαθε, καὶ τὸν ζυγὸν ὑπῆλθεν, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ.

Legati Romani oratio ad Pontium Samnitem atque huius responsio.

IV. . . . „ἓν τοῦτό σε ἀξιοῦμεν ἤδη κείμενοι „καὶ τὸ μηδὲν ὄντες, μηδεμίαν ἡμῶν ὕβριν προσ„θεῖναι ταῖς συμφοραῖς, μηδὲ βαρεῖ ποδὶ ταῖς „ἀθλίαις ἐπεμβῆναι τύχαις . . . οὐκ οἶδας, ὅτι

„πολλοὶ μὲν τῶν ἡμετέρων παῖδας ἐν τοῖς πολέμοις „ἀπολωλέκασι, πολλοὶ δὲ ἀδελφοὺς, πολλοὶ δὲ φί„λους; οἷς ἅπασι πῶς ἄκρατον νομίζεις ἐπὶ τῶν „σπλάγχνων ἀνθήσειν τὴν χολὴν, ἐὰν κωλύῃ τις „αὐτοὺς τοσαύταις ψυχαῖς πολεμίων τιμῆσαι τοὺς „κατὰ γῆν, αἵπερ μόναι τῶν κατοιχομένων δοκοῦ„σιν εἶναι τιμαί;“

V. „Φέρε δὲ καὶ τοῦτο πεισθέντες ἢ βιασθέν„τες ἢ ὅ τι δή ποτε παθόντες εἴξουσί τε καὶ ζῆν „αὐτοὺς ἐάσουσιν, ἆρ᾽ ἔτι σοι δοκοῦσι καὶ τὰ χρή„ματα αὐτοὺς ἐάσειν ἔχειν, καὶ μηδεμιᾶς πειραθέν„τας ἀσχημοσύνης, ὥσπερ ἥρωάς τινας ἐπ᾽ ἀγαθῷ „τῇσδε τῆς γῆς φανέντας, ὁπότε δόξειεν αὐτοῖς, „ἀπελθεῖν; ἀλλ᾽ οὐχ ὥσπερ θηρία περιχυθέντας „διασπάσεσθαι ταῦτα λέγειν ἐπιβαλόμενον ἐμέ; „οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τοὺς κυνηγοὺς οἱ θηρευταὶ κύ„νες, ὅταν ἁλῷ θηρίον κατακλεισθὲν ὑπ᾽ αὐτῶν εἰς „τὰ λίνα, περιΐστανται τὴν ἐπιβάλλουσαν μοῖραν „ἀπαιτοῦντες τῆς ἄγρας; καὶ ἐὰν μὴ μεταλάβωσιν „εὐθὺς αἵματος ἢ σπλάγχνων, ἀῤῥάζουσιν ἑπόμενοι „καὶ σπαράττουσι τὸν κυνηγὸν, καὶ οὔτε διωκόμε„νοι οὔτε παιόμενοι ἀπείργονται.“

VI. .... δι᾽ ἡμέρας μὲν ὅλης ἀγωνιζόμενοι τῶν πόνων ἠνείχοντο· ἀφελομένου δὲ τοῦ σκότους τὴν γνῶσιν τῶν τε οἰκείων καὶ τῶν πολεμίων, πρὸς τοὺς οἰκείους χάρακας ἀπηλλάγησαν ...... Ἄππιος Κλαύδιος περὶ τὰς θυσίας παρανομήσας τι, ἀπετυφλώθη καὶ Καῖκος προσηγορεύθη· οὕτω γὰρ τοὺς τυφλοὺς Ῥωμαῖοι καλοῦσιν .... αἱ ἐν-

τοίχιοι γραφαὶ ταῖς τε γραμμαῖς πάνυ ἀκριβεῖς ἦσαν, καὶ τοῖς μίγμασιν ἡδεῖαι, παντὸς ἀπηλλαγμένον ἔχουσαι τοῦ καλουμένου ῥώπου τὸ ἀνθηρὸν . . . τὰς νουμηνίας οἱ Ῥωμαῖοι καλάνδας καλοῦσι, τὰς δὲ διχοτόμους νούνας. τὰς δὲ πανσελήνους εἰδούς.

VII. . . . . τοῖς δὲ κατὰ μέσην ἀγωνιζομένοις τὴν φάλαγγα, ἀσπάθητον οὖσαν καὶ λαγαρὰν, οἱ τῇδε τεταγμένοι συμπεσόντες ἐξέωσαν τῆς στάσεως . . . . ὁ κατοικίδιός τε καὶ κλινοπετὴς πόλεμος ἐμάραινε τὴν ἀκμὴν τῆς Πόλεως . . . . ἄνδρας ἱεραγωγοὺς καὶ ἱεραφορίᾳ τετιμημένους . . . . φορᾶς ἀβούλου μεστὸς ἀνὴρ καὶ μανικὸν ἔχων τὸ τολμηρὸν, ἰδιογνωμονήσας καὶ ὑφ᾽ ἑαυτῷ ποιήσας πάντα τοῦ πολέμου . . . ἔπειτα σὺ τολμᾷς κατηγορεῖν τῆς τύχης ὡς κακῶς τοῖς πράγμασι χρησαμένης, ἐπὶ περιτραπέντος αὐτὴν καθίσας σκάφους; οὕτω σκαιὸς ἦς; . . . μέλη τὰ μὲν θεραπείας ἐστὶ δεόμενα, τὰ δὲ τὰς οὐλὰς ἐφέλκοντα νεωστί . . . .

Laetorii impudicitia punitur.

VIII. [Ὅτι, φησὶ Διονύσιος,] μιᾶς ἔτι μνησθήσομαι πράξεως πολιτικῆς, ἀξίας ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ἐπαινεῖσθαι, ἐξ ἧς καταφανὲς ἔσται τοῖς Ἕλλησιν, ὅσον ἦν τὸ μισοπόνηρον ἐν τῇ Ῥώμῃ τότε, καὶ πρὸς τοὺς παραβαίνοντας τὰ κοινὰ νόμιμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀμείλικτον. Γάϊος Λαιτώριος, Μέρκος ἐπίκλησιν, ἐπιφανὴς κατὰ γένος, καὶ κατὰ τὰς πολεμικὰς πράξεις οὐκ ἀγενὴς, ἑνὸς τῶν ταγμάτων

χιλίαρχος ἀποδειχθεὶς ἐν τῷ Σαυνιτικῷ πολέμῳ, νεανίαν τινὰ τῶν ὁμοσκήνων, διαφέροντα τὴν ὄψιν ἑτέρων μέχρι μέν τινος ἔπειθεν ἑαυτῷ χαρίσασθαι τὴν τοῦ σώματος ὥραν ἑκόντα. ὡς δ᾽ οὔτε δωρεαῖς, οὔτ᾽ ἄλλῃ φιλανθρωπίᾳ τὸ μειράκιον ἡλίσκετο, κατέχειν τὴν ἐπιθυμίαν ἀδύνατος ὢν, βίαν προσφέρειν ἐπεβάλετο. περιβοήτου δὲ τῆς ἀκοσμίας τοῦ ἀνδρὸς ἅπασι τοῖς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου γενομένης, κοινὸν ἀδίκημα τῆς Πόλεως εἶναι νομίσαντες οἱ δήμαρχοι, γραφὴν ἀποφέρουσι κατ᾽ αὐτοῦ δημοσίᾳ, καὶ ὁ δῆμος ἁπάσαις ταῖς ψήφοις τοῦ ἀνδρὸς κατέγνω, τίμημα δίκης ὁρίσας θάνατον· οὐκ ἀξιῶν εἰς ἐλεύθερα σώματα, καὶ προπολεμοῦντα τῆς τῶν ἄλλων ἐλευθερίας, τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις ὄντας ἀρχαῖς ὑβρίζειν τὰς ἀνηκέστους καὶ παρὰ φύσιν τοῖς ἄρρεσιν ὕβρεις.

Eadem narratio in brevius contracta.

[Ῥωμαῖός τις Γάϊος Λαιτώριος, νεανίαν τινὰ τῶν ὁμοσκήνων ἔπειθεν ἑαυτῷ χαρίσασθαι τὴν τοῦ σώματος ὥραν· ὡς δ᾽ οὔτε δωρεαῖς, οὔτε φιλανθρωπίᾳ τὸ μειράκιον ἡλίσκετο, περιβοήτου τῆς ἀκοσμίας τοῦ ἀνδρὸς γενομένης, οἱ δημάρχοι θάνατον αὐτοῦ κατέγνωσαν.]

Foeneratoris item impudicitia punitur et nexus apud Romanos desinit.

IX. Ἔτι δὲ τούτου θαυμασιώτερον ἔπραξαν οὐ πολλοῖς πρότερον χρόνοις, καίτοι περὶ δού-

λον σῶμα γενομένης τῆς ὕβρεως. ἑνὸς γὰρ τῶν παραδόντων Σαυνίταις τὸ στρατόπεδον χιλιάρχων καὶ ὑπὸ ζυγὸν ὑπελθόντων, Ποπλίου υἱὸς, ὡς ἐν πολλῇ καταλειφθεὶς πενίᾳ, δάνειον ἠναγκάσθη λαβεῖν εἰς τὴν ταφὴν τοῦ πατρὸς, ὡς ἐρανισθησόμενος ὑπὸ τῶν συγγενῶν. διαψευσθεὶς δὲ τῆς ἐλπίδος ἀπήχθη πρὸς τὸ χρέος, τῆς προθεσμίας διελθούσης, κομιδῇ νέος ὢν καὶ τῇ ὄψει ὡραῖος. οὗτος τὰ μὲν ἄλλα ὑπηρετῶν, ὅσα δούλους δεσπόταις νόμος ἦν, ἠνείχετο· τὴν δὲ τοῦ σώματος ὥραν χαρίσασθαι κελευόμενος ἠγανάκτει καὶ μέχρι παντὸς ἀπεμάχετο. πολλὰς δὲ διὰ τοῦτο μαστίγων λαβὼν πληγὰς, ἐξέδραμεν εἰς τὴν ἀγορὰν· καὶ στὰς ἐπὶ μετεώρου τινὸς, ἔνθα πολλοὺς ἔμελλε τῆς ὕβρεως λήψεσθαι μάρτυρας, τήν τ' ἀκολασίαν τοῦ δανειστοῦ διηγήσατο, καὶ τῶν μαστίγων τοὺς μώλοπας ὑπέδειξεν. ἀγανακτήσαντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ δημοσίας ὀργῆς ἄξιον ἡγησαμένου τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν κρίσιν κατηγορούντων τὴν εἰσαγγελίαν τῶν δημάρχων ὦφλε θανάτου δίκην· καὶ δι' ἐκεῖνο τὸ πάθος ἅπαντες οἱ δουλωθέντες πρὸς τὰ χρέα Ῥωμαῖοι νόμῳ κυρωθέντι τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἐκομίσαντο.

Romae terrae motus.

X. . . . ἀξιῶν τὴν βουλὴν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων καὶ κατάχρεων . . . αἱ νεοσφαγεῖς τῶν θυομένων σάρκες μέχρι τούτου διατελοῦσι τρέμουσαί τε καὶ παλλόμεναι ἕως ἂν τὸ κατεχόμενον ἐν αὐταῖς συγγενὲς πνεῦμα βιασάμενον τοὺς πόρους, ἅπαν ἐξαν-

αλωθῇ. τοῦτο σεισμῶν αἴτιον γίνεται καὶ τῇ Ῥώμῃ· ἅπασα γὰρ ὑπόνομος οὖσα μεγάλοις καὶ συνεχέσι τυ ρρ οις, δι' ὧν ὀχετεύεται τὸ ὕδωρ, καὶ πολλὰς ἀναπνοὰς στομάτων ἔχουσα, διὰ τούτων ἀνίησι τὸ κατακλεισθὲν πνεῦμα ἐν αὐτῇ· καὶ τοῦτο ἐστὶν, ὃ κραδαίνει τε αὐτὴν καὶ σπαράττει τὴν ἐπιφάνειαν, ὅταν πολὺ καὶ βίαιον ἐναπολειφθὲν εἴργηται.

Lucani a Samnitibus victi ad Romanos confugiunt.

XI. Ὅτι ὁ Σαυνιτικὸς αὖθις ἀνεῤῥιπίσθη πόλεμος, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἀρξάμενος. μετὰ τὰς σπονδὰς, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν οἱ Σαυνῖται, χρόνον ὀλίγον ἐπισχόντες, ἐπὶ Λευκανοὺς ἐστράτευσαν ὁμόρους ὄντας, ἐκ παλαιᾶς τινος ὁρμηθέντες ἔχθρας. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσι πιστεύοντες, οἱ Λευκανοὶ τόν τε πόλεμον διέφερον· ἐν ἁπάσαις δὲ μειονεκτοῦντες ταῖς μάχαις, καὶ πολλὰ μὲν ἀπολωλεκότες ἤδη χωρία, κινδυνεύοντες δὲ καὶ περὶ τῆς ἄλλης γῆς ἁπάσης, ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων βοήθειαν ἠναγκάσθησαν καταφυγεῖν· συνειδότες μὲν ἑαυτοῖς ἐψευσμένοις, ἃς πρότερον ἐποιήσαντο πρὸς αὐτοὺς ὁμολογίας, ἐν αἷς φιλίαν συνέθεντο καὶ συμμαχίαν, οὐκ ἀπογνόντες δὲ συμπείσειν αὐτοὺς, ἐὰν ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους παῖδας ὁμήρους ἅμα τοῖς πρεσβευταῖς ἀποστείλωσιν.

XII. Ὅπερ καὶ συνέβη. ἀφικομένων γὰρ τῶν πρέσβεων, καὶ πολλὰ δεομένων, ἥ τε βουλὴ δέχεσθαι τὰ ὅμηρα ἔγνω. καὶ τὴν φιλίαν πρὸς τοὺς

Λευκανοὺς συνάψαι, καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε τὰ ψηφισθέντα ὑπ' αὐτῆς. γενομένων δὲ τῶν συνθηκῶν πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας ὑπὸ τῶν Λευκανῶν ἄνδρας, οἱ πρεσβύτατοι Ῥωμαίων καὶ τιμιώτατοι, προχειρισθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς πρέσβεις, ἀπεστάλησαν ἐπὶ τὴν κοινὴν τῶν Σαυνιτῶν σύνοδον, δηλώσοντες αὐτοῖς, ὅτι φίλοι καὶ σύμμαχοι Ῥωμαίων εἰσὶ Λευκανοὶ, καὶ τήν τε χώραν, ἣν ἔτυχον αὐτῶν ἀφῃρημένοι, παρακαλέσοντες ἀποδιδόναι, καὶ μηδὲν ἔτι πράττειν ἔργον πολεμίων· ὡς οὐ περιοψομένης τῆς Ῥωμαίων πόλεως τοὺς ἑαυτῆς ἱκέτας ἐξελαυνομένους ἐκ τῆς σφετέρας.

Samnitium cum Romanis bellum instauratur.

XIII. Οἱ δὲ Σαυνῖται, τῶν πρέσβεων ἀκούσαντες, ἠγανάκτουν τε καὶ ἀπελογοῦντο· πρῶτον μὲν οὐκ ἐπὶ τούτῳ πεποιῆσθαι λέγοντες τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας, ἐπὶ τῷ μηδένα μήτε φίλον ἴδιον ἡγήσασθαι μήτ' ἐχθρὸν, ἐὰν μὴ Ῥωμαῖοι κελεύωσιν· ἔπειθ' ὅτι Λευκανοὺς οὐ πρότερον ἐποιήσαντο Ῥωμαῖοι φίλους, ἀλλ' ἔναγχος, πολεμίους ἤδη σφῶν ὄντας, πρόφασιν οὔτε δικαίαν οὔτ' εὐσχήμονα κατασκευαζόμενοι τοῦ καταλῦσαι τὰς σπονδάς. ἀποκρινομένων δὲ τῶν Ῥωμαίων, ὅτι τοὺς ὑπηκόους ὁμολογήσαντας ἔσεσθαι, καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ δικαίῳ καταλυσαμένους τὸν πόλεμον, ἅπαντα πείθεσθαι δεῖ τοῖς παρειληφόσι τὴν ἀρχήν· καὶ εἰ μὴ ποιήσουσι τὰ κελευόμενα ἑκόντες, πολεμήσειν αὐτοῖς ἀπειλούντων· ἀφόρητον ἡγησάμενοι

τὴν αὐθάδειαν τῆς Πόλεως οἱ Σαυνῖται, τοὺς μὲν πρέσβεις ἐκέλευσαν ἀπαλλάττεσθαι παραχρῆμα· αὐτοὶ δὲ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο κοινῇ τε καὶ κατὰ πόλεις εὐτρεπίζεσθαι.

Hujus belli causa.

XIV. Ἡ μὲν δὴ φανερὰ τοῦ Σαυνιτικοῦ πολέμου πρόφασις, καὶ πρὸς ἅπαντας εὐπρεπὴς λέγεσθαι, ἡ Λευκανῶν ἐγένετο βοήθεια τῶν καταφυγόντων ἐπ᾽ αὐτούς· ὡς κοινὸν δή τι τοῦτο καὶ πάτριον ὂν ἔθος τῇ Ῥωμαίων πόλει, τοῖς ἀδικουμένοις καὶ καταφεύγουσιν ἐπ᾽ αὐτὴν βοηθεῖν· ἡ δ᾽ ἀφανὴς καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἀναγκάζουσα διαλύεσθαι φιλίαν, ἡ τῶν Σαυνιτῶν ἰσχὺς, πολλή τ᾽ ἤδη γεγονυῖα, καὶ ἔτι πλείων γενήσεσθαι νομιζομένη, εἰ, Λευκανῶν τε χειρωθέντων, καὶ δι᾽ αὐτοὺς τῶν προσοίκων, ἀκολουθήσειν ἔμελλε τά τε βαρβαρικὰ ἔθνη τὰ προσεχῆ τούτοις. αἵ τε δὴ σπονδαὶ, μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν πρεσβευτῶν, εὐθὺς ἐλέλυντο, καὶ στρατιαὶ δύο κατεγράφοντο.

Postumii Megelli mores superbi, res gestae et poena.

XV. Ὅτι Ποστόμιος ὁ ὕπατος, τῆς διαδοχῆς αὐτοῦ ἐγγισάσης, μέγα φρονῶν ἐφ᾽ ἑαυτῷ τῆς τ᾽ ἀξιώσεως τοῦ γένους ἕνεκα, καὶ ὅτι διτταῖς ὑπατείαις ἤδη κεκοσμημένος ἦν. ἐφ᾽ οἷς ὁ συνύπατος αὐτοῦ, καταρχὰς μὲν, ὡς ἀπελαυνόμενος τῶν ἴσων, ἠγανάκτει, καὶ πολλάκις ἐπὶ τῆς βουλῆς τὰ δίκαια πρὸς

αὐτὸν ἔλεγεν· ὕστερον δὲ, συγγνοὺς ἑαυτῷ κατά τι προγόνων ὄγκον καὶ φίλων πλῆθος, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας δυνάμεις ἐλάττονα ἰσχὺν ἔχοντι (δημοτικὸς γὰρ ἦν καὶ τῶν νεωστὶ παρελθόντων εἰς γνῶσιν), εἶξε τῷ συνυπάτῳ, καὶ παρεχώρησε τοῦ Σαυνιτικοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν. πρῶτον μὲν δὴ τοῦτο διαβολὴν ἤνεγκε τῷ Ποστομίῳ, κατὰ πολλὴν αὐθάδειαν γενόμενον· καὶ ἕτερον αὖθις ἐπὶ τούτῳ βαρύτερον, ἢ ὡς κατὰ Ῥωμαίων ἡγεμόνα. ἐπιλεξάμενος γὰρ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς περὶ τοὺς δισχιλίους ἄνδρας, εἰς τοὺς ἰδίους ἀγροὺς ἀπήγαγεν, οἷς ἄνευ σιδήρου δρυμὸν ἐκέλευσε κείρειν, καὶ μέχρι πολλοῦ κατέσχε τοὺς ἄνδρας ἐν τοῖς ἀγροῖς, θητῶν ἔργα καὶ θεραπόντων ὑπηρετοῦντας.

XVI. Τοσαύτῃ δ' αὐθαδείᾳ πρὸ τῆς ἐξόδου χρησάμενος, ἔτι βαρύτερος ἐφάνη τοῖς κατ' αὐτὴν τὴν στρατείαν ἐπιτελεσθεῖσι, καὶ παρέσχε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ μίσους ἀφορμὰς δικαίου. τὸν γὰρ ὑπατεύσαντα τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ καὶ νικήσαντα Φάβιον Σαυνιτῶν τοὺς καλουμένους Πέντρους, τῆς βουλῆς ψηφισαμένης μένειν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου, καὶ τὴν ἀνθύπατον ἀρχὴν ἔχοντά πρὸς τὴν μερίδα τῶν Σαυνιτῶν πολεμεῖν, γράμματα πέμπων ἐκχωρεῖν ἐκ τῆς Σαυνίτιδος ἐκέλευσεν, ὡς αὐτῷ μόνῳ τῆς ἡγεμονίας προσηκούσης· καὶ πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας ὑπὸ τῶν συνέδρων πρέσβεις, ἀξιοῦντας μὴ κωλύειν τὸν ἀνθύπατον ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου μένειν, μηδ' ἀντιπράττειν τοῖς ἐψηφισμένοις ὑφ' ἑαυτῶν, ὑπερηφάνους καὶ τυραννικὰς ἔδωκεν ἀποκρίσεις· „οὐ τὴν

„βουλὴν ἄρχειν ἑαυτοῦ, φήσας, ἕως ἐστὶν ὕπατος, „ἀλλ' αὐτὸν τῆς βουλῆς.“ ἀπολύσας δὲ τοὺς πρέσβεις, ἐπὶ τὸν Φάβιον ἦγε τὴν στρατιάν, ὡς, εἰ μὴ βούλοιτο ἑκὼν παραχωρεῖν τῆς ἀρχῆς, τοῖς ὅπλοις προσαναγκάσων. καταλαβὼν δὲ τοῦτον Κυμινίῳ πόλει προσκαθήμενον, ἐξήλασεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου, κατὰ πολλὴν ὑπεροψίαν τῶν ἀρχαίων ἐθισμῶν καὶ δεινὴν ὑπερηφανίαν. Φάβιος μὲν, αὐτοῦ εἴξας τῇ μανίᾳ, τῆς ἡγεμονίας ἐξεχώρησεν.

XVII. Ὅτι ὁ αὐτὸς Ποστόμιος πρῶτον μὲν τὸ Κομίνιον ἐκ πολιορκίας παραλαμβάνει, χρόνον οὐ πολὺν ἐν ταῖς προσβολαῖς διατρίψας· ἔπειτα Οὐενουσίαν πολυάνθρωπον καὶ ἄλλας πόλεις πλείστας ὅσας· ἐξ ὧν μύριοι μὲν ἐσφάγησαν, ἑξακισχίλιοι δὲ καὶ διακόσιοι τὰ ὅπλα παρέδοσαν. ταῦτα διαπραξάμενος οὐχ ὅπως χάριτος ἢ τιμῆς τινος ἠξιώθη παρὰ τῆς βουλῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν προϋπάρχουσαν ἀξίωσιν ἀπέβαλεν. ἀποστελλομένων γὰρ εἰς μίαν τῶν ἁλουσῶν ὑπ' ἐκείνου πόλεων, τὴν καλουμένην Οὐενουσίαν, δισμυρίων ἐποίκων, ἕτεροι τῆς ἀποικίας ᾑρέθησαν ἡγεμόνες· ὁ δὲ τὴν πόλιν ἐξελὼν, καὶ τὴν γνώμην τῆς ἀποστολῆς τῶν κληρούχων εἰσηγησάμενος, οὐδὲ ταύτης ἄξιος ἐφάνη τῆς τιμῆς.

XVIII. Εἰ μὲν οὖν σώφρονι λογισμῷ τὰ συμβάντα ἤνεγκε, καὶ τὸ χαλεπὸν τοῦ συνεδρίου λόγων τε καὶ ἔργων χρηστῶν θεραπείαις ἐπράϋνεν, οὐδεμιᾶς ἔτι συμφορᾶς εἰς ἀτιμίαν φερούσης ἐπειράθη. νῦν δ' ἀγανακτῶν καὶ ἀντιχαλεπαίνων, τάς τ' ὠφελείας,

ἃς ἔλαβεν ἐκ τῶν πολεμίων, ἁπάσας τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο, καὶ, πρὶν ἀποσταλῆναι τὸν διάδοχον τῆς ἀρχῆς, ἀπέλυσεν ἀπὸ τῶν σημείων τὰς δυνάμεις, καὶ τελευτῶν, ὃν οὔτε βουλὴ συνεχώρησεν αὐτῷ θρίαμβον, ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης κατήγαγεν. ἐφ᾽ οἷς ἅπασιν ἔτι μείζονος ἐξ ἁπάντων μίσους ἐκκαυθέντος, ἅμα τῷ παραδοῦναι τὴν ἀρχὴν τοῖς μεθ᾽ ἑαυτὸν ὑπάτοις, εἰς δίκην ὑπάγεται δημοσίαν ὑπὸ δυοῖν δημάρχων. καὶ κατηγορηθεὶς ἐν τῷ δήμῳ πάσαις ταῖς φυλαῖς κατακρίνεται, τίμημα τῆς εἰσαγγελίας ἐχούσης χρηματικὸν πέντε μυριάδας ἀργυρίου.

ΕΚΛΟΓΑΙ
ΕΚ ΤΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ῬΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΟΥ ΙΖ΄.

Origines urbium Crotonis, Sybaris et Tarenti.

1. Ὅτι Κρότων πόλις ἐν Ἰταλίᾳ ἐστὶ, καὶ Σύβαρις, ἀπὸ τοῦ παραῤῥέοντος ποταμοῦ οὕτως κληθεῖσα . . . . . Ὅτε Λακεδαιμόνιοι Μεσήνην ἐπολέμουν, καὶ ἔρημος ἀνδρῶν ἡ πόλις ἦν, δεομέναις ταῖς γυναιξὶ καὶ μάλιστα ταῖς ἐν ἀκμῇ παρθένοις μὴ περιϊδεῖν τὰς μὲν ἀγάμους τὰς δὲ ἀτέκνους γινομένας, ἐπέμποντό τινες ἀεὶ νέοι παραλλὰξ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῆς μίξεως τῶν γυναικῶν ἕνεκα, καὶ συνῄεσαν, αἷς ἐπιτύχοιεν· ἐκ τούτων γίνονται τῶν ἀδιακρίτων ἐπιμίξεων παῖδες, οὓς ἀνδρωθέντας οἱ Λακεδαιμόνιοι προεπηλάκιζον τά τε ἄλλα, καὶ Παρθενίας προσηγόρευον.

II. Στάσεως δὲ γενομένης, ἡττηθέντες οἱ παρθενίαι ἀναχωροῦσιν ἑκόντες ἐκ τῆς πόλεως· καὶ πέμψαντες εἰς Δελφοὺς, χρησμὸν ἔλαβον πλεῖν εἰς Ἰταλίαν· ἐξευρόντας δὲ χωρίον τῆς Ἰαπυγίας Σατύριον καὶ ποταμὸν Τάραντα, ἔνθ' ἂν ἴδωσι τράγον τῇ θαλάττῃ τέγγοντα τὸ γένειον, ἐκεῖ τοὺς βίους ἱδρύσασθαι. πλεύσαντες δὲ, τὸν ποταμὸν ἐξεῦρον, καὶ κατά τινος ἐρινεοῦ πλησίον τῆς θαλάττης πεφυκότος ἄμπελον ἐθεάσαντο κατακεχυμένην, ἐξ ἧς τῶν ἐπιτράγων τις καθειμένος ἥπτετο τῆς θαλάττης. τοῦτο ὑπολαβόντες εἶναι τὸν τράγον, ὃν προεῖπεν αὐτοῖς ὁ θεὸς ὄψεσθαι τέγγοντα τὸ γένειον τῇ θαλάττῃ, αὐτοῦ μένοντες ἐπολέμουν Ἰάπυγας, καὶ ἱδρύονται τὴν ἐπώνυμον τοῦ ποταμοῦ Τάραντος πόλιν.

Conditur Rhegium.

III. Ἀρτιμήδης ὁ Χαλκιδεὺς λόγιον εἶχεν, ἔνθ' ἂν εὕρῃ τὸν ἄῤῥενα ὑπὸ τῆς θηλείας ὀπυιόμενον, αὐτόθι μένειν, καὶ μηκέτι προσωτέρω πλεῖν· πλεύσας δὲ περὶ τὸ Παλάντιον τῆς Ἰταλίας, καὶ ἰδὼν ἄμπελον [κατά τινος ἐρινεοῦ ὁμοίως κατακεχυμένην, θήλειαν μὲν τὴν ἄμπελον] ἄῤῥενα δὲ τὸν ἐρινεὸν, ὀχείαν δὲ τὴν πρόσφυσιν, τέλος ἔχειν τὸν χρησμὸν ὑπέλαβε· καὶ τοὺς κατέχοντας τὸν τόπον βαρβάρους ἐκβαλὼν, οἰκεῖ. Ῥήγιον ὁ τόπος καλεῖται, εἴθ' ὅτι σκόπελος ἦν ἀποῤῥὼξ, εἴθ' ὅτι κατὰ τοῦτον ἡ γῆ τὸν τόπον ἐῤῥάγη, καὶ διέστησεν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας τὴν ἀντικρὺ Σικελίαν, εἴτε ὑπ' ἀνδρὸς δυνάστου, ταύτην ἔχοντος τὴν προσηγορίαν.

Conditur Callipolis.

IV. Λευκίππῳ τῷ Λακεδαιμονίῳ πυνθανομένῳ, ὅπου πεπρωμένῳ αὐτῷ εἴη κατοικεῖν καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν, ἔχρησεν ὁ θεὸς πλεῖν μὲν εἰς Ἰταλίαν, γῆν δὲ οἰκίζειν, εἰς ἣν ἂν καταχθέντες ἡμέραν καὶ νύκτα μείνωσι· καταχθέντος δὲ τοῦ στόλου περὶ Καλλίπολιν, ἐπίνειόν τι τῶν Ταραντίνων, ἀγασθεὶς τοῦ χωρίου τὴν φύσιν ὁ Λεύκιππος πείθει Ταραντίνους συγχωρῆσαί σφισιν ἡμέραν αὐτόθι καὶ νύκτα ἐναυλίσασθαι. ὡς δὲ πλείους ἡμέραι διῆλθον, ἀξιούντων αὐτοὺς ἀπιέναι τῶν Ταραντίνων, οὐ προσεῖχεν αὐτοῖς τὸν νοῦν ὁ Λεύκιππος, παρ᾽ ἐκείνων εἰληφέναι λέγων τὴν γῆν καθ᾽ ὁμολογίαν εἰς ἡμέραν καὶ νύκτα· ἕως [οὖν] ἂν ᾖ τούτων θάτερον, οὐ μεθήσεσθαι τῆς γῆς· μαθόντες δὲ παρακεκρουσμένους ἑαυτοὺς οἱ Ταραντῖνοι, συγχωροῦσιν αὐτοῖς μένειν.

Conduntur Zephyrii seu Epizephyrii.

V. . . . ἄκρον τῆς Ἰταλίας Ζεφύριον οἱ Λοκροὶ κατοικίσαντες Ζεφύριοι ὀνομάσθησαν . . . . μένειν αὐτὸν ἐγνώκεσαν ἐφ᾽ ὧν ἦν τόπων, καὶ τὸν ἐκεῖθεν ῥέοντα πόλεμον ἀνέχειν . . . εἰς ὕλας καὶ φάραγγας καὶ τραχῶνας ὀρεινοὺς διεσκεδάσθησαν . . . .

VI. Ταραντῖνός τις ἀνὴρ, ἀνόσιος καὶ περὶ πάσας τὰς ἡδονὰς ἀσελγὴς, ἀπὸ τῆς ἀκολάστου καὶ κακῶς δημοσιευθείσης ἐν παισὶν ὥρας ἐπεκαλεῖτο Θαΐς . . . τὸ πλῆθος ἀνδρολογήσαντες ἀπῄεσαν . .

οἱ σπερμολογώτατοι τῶν κατὰ τὴν πόλιν καὶ ἀναγωγότατοι. . . .

Romanorum legatio ad Tarentinos.

VII. Ὅτι Ποστόμιος πρέσβυς ἐστάλη πρὸς Ταραντίνους· καί τινα αὐτοῦ διεξιόντος, οὐχ ὅπως προσεῖχον αὐτῷ τὴν διάνοιαν, ἢ λογισμοὺς ἐλάμβανον οἱ Ταραντῖνοι σωφρόνων ἀνθρώπων, καὶ περὶ πόλεως κινδυνευούσης βουλευομένων· ἀλλ' εἴ τι μὴ κατὰ τὸν ἀκριβέστατον τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου χαρακτῆρα ὑπ' αὐτοῦ λέγοιτο, παρατηροῦντες ἐγέλων· καὶ πρὸς τὰς ἀνατάσεις ἐτραχύνοντο, καὶ βάρβαρον ἐπεκάλουν· καὶ τελευτῶντες ἐξέβαλλον ἐκ τοῦ θεάτρου. ἀπιόντων δ' αὐτῶν, εἷς τῶν ἐφεστηκότων ἐν τῇ παρόδῳ Ταραντίνων, Φιλωνίδης ὄνομα, σπερμολόγος ἄνθρωπος, ὃς ἀπὸ τῆς οἰνοφλυγίας, ᾗ παρὰ πάντα τὸν βίον ἐκέχρητο, προσηγορεύετο Κοτύλη, μεστὸς ὢν ἔτι τῆς χθιζῆς μέθης, ὡς ἐγγὺς ἦσαν οἱ πρέσβεις, ἀνασυράμενος τὴν περιβολὴν, καὶ σχηματίσας ἑαυτὸν ὡς αἴσχιστον ὀφθῆναι, τὴν οὐδὲ λέγεσθαι πρέπουσαν ἀκαθαρσίαν κατὰ τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος τοῦ πρεσβευτοῦ κατεσκέδασε.

VIII. Γέλωτος δὲ καταῤῥαγέντος ἐξ ὅλου τοῦ θεάτρου, καὶ συγκροτούντων τὰς χεῖρας τῶν ἀγερωχοτάτων, ἐμβλέψας εἰς τὸν Φιλωνίδην ὁ Ποστόμιος εἶπεν· „Δεχόμεθα τὸν οἰωνὸν, ὦ σπερμολόγε ἄνθρωπε, „ὅτι καὶ τὰ μὴ αἰτούμενα δίδοτε ἡμῖν." ἔπειτα εἰς τὸν ὄχλον ἐπιστραφεὶς, καὶ τὴν ὑβρισμένην ἐσθῆτα δεικνὺς, ὡς ἔμαθεν ἔτι πλείονα γινόμενον

ἐξ ἁπάντων γέλωτα, καὶ φωνὰς ἤκουεν ἐνίων ἐπιχαιρόντων καὶ τὴν ὕβριν ἐπαινούντων· „Γελᾶτε, „ἔφησεν, ἕως ἔξεστιν ὑμῖν, ἄνδρες Ταραντῖνοι, γε„λᾶτε· πολὺν γὰρ τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον κλαύ„σετε." ἐκπικρανθέντων δέ τινων πρὸς τὴν ἀπειλήν· „καὶ ἵνα γε μᾶλλον, ἔφησεν, ἀγανακτή„σητε, καὶ τοῦθ' ὑμῖν λέγομεν, ὅτι πολλῷ τὴν „ἐσθῆτα ταύτην αἵματι ἐκπλυνεῖτε." ταῦτα οἱ τῶν Ῥωμαίων πρέσβεις ὑβρισθέντες ὑπὸ τῶν Ταραντίνων ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, καὶ ταύτας τὰς φωνὰς ἐπιθεσπίσαντες, ἀπέπλευσαν ἐκ τῆς πόλεως.

IX. Ἄρτι δ' Αἰμιλίου, Βαρβούλα ἐπίκλησιν, τὴν ἀρχὴν παρειληφότος, παρῆσαν οἱ σὺν τῷ Ποστομίῳ πεμφθέντες εἰς τὸν Τάραντα πρέσβεις, ἀπόκρισιν μὲν οὐδεμίαν φέροντες, τὰς δὲ ὕβρεις, ἃς ἦσαν ὑβρισμένοι πρὸς αὐτῶν, διεξιόντες, καὶ τὴν ἐσθῆτα τοῦ Ποστομίου πίστιν τῶν λόγων παρεχόμενοι. ἀγανακτήσεως δὲ μεγάλης ἐξ ἁπάντων γενομένης, συναγαγόντες τὴν βουλὴν οἱ περὶ τὸν Αἰμίλιον ὕπατοι, τί χρὴ πράττειν ἐσκόπουν, ἕωθεν ἀρξάμενοι μέχρι δύσεως ἡλίου· καὶ τοῦτ' ἐποίησαν ἐφ' ἡμέρας συχνάς.

X. Ἦν δ' ἡ ζήτησις οὐχ ὑπὲρ τοῦ λελύσθαι τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας ὑπὸ τῶν Ταραντίνων (τοῦτο γὰρ ἅπαντες ὡμολόγουν), ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ χρόνου τῆς ἀποσταλησομένης ἐπ' αὐτοὺς στρατιᾶς. ἦσαν γάρ τινες οἱ παραινοῦντες μήπω τοῦτον ἀναλαμβάνειν τὸν πόλεμον, ἕως Λευκανοί τ' ἀφεστήκασι καὶ Βρέττιοι, καὶ τῶν Σαυνιτῶν πολὺ καὶ φιλοπόλεμον ἔθνος, καὶ Τυῤῥηνία, παρ' αὐταῖς οὖσα

ταῖς θύραις, ἔτι ἀχείρωτος ἦν· ἀλλ' ὅταν ὑποχείρια γένηται τάδε τὰ ἔθνη, μάλιστα μὲν ἅπαντα, εἰ δὲ μή γε, τὰ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πλησίον τοῦ Τάραντος κείμενα. τοῖς δὲ τἀναντία τούτοις ἐφαίνετο συμφέρειν, μηδὲ τὸν ἐλάχιστον χρόνον ἀναμένειν, ἀλλ' ἐπιψηφίζειν τὸν πόλεμον ἤδη. καὶ ἐπεὶ τὰς γνώμας ἔδει διαριθμεῖσθαι, πλείους ἐφάνησαν οὗτοι τῶν ἀναβάλλεσθαι τὸν πόλεμον εἰς ἑτέρους καιροὺς παραινούντων· καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ.

Avium auguria.

XI. . . . φύσιν ἔχουσι τοῖς μὲν διασῶσαι τὰ ἑαυτῶν ἀγαθὰ βουλομένοις οἱ περὶ τῶν αὐτῶν ἀναστρεφόμενοι τόπων οἰωνοὶ σχολαιοτέρᾳ τῇ πτήσει, πρὸς ἀγαθοῦ εἶναι συμβόλου· τοῖς δὲ τῶν ἀλλοτρίων ἐφιεμένοις, οἱ τὴν ἐπίτομον καὶ ταχεῖαν ὁρμὴν ἔχοντες εἰς τὰ πρόσω· οὗτοι μὲν γὰρ πορισταί τε καὶ θηρευταὶ τῶν οὐχ ὑπαρχόντων εἰσίν· ἐκεῖνοι δὲ περίσκοποι καὶ φύλακες τῶν παρόντων . . . .

XII. . . . ἅπασαν τὴν πολεμίαν διεξῄει, ἀρούρας τε ἀκμαῖον ἤδη τὸ σιτικὸν θέρος ἐχούσας πυρὶ διδοὺς καὶ δένδρα καρποφόρα κείρων . . . . παραπλήσιόν τι πάσχουσιν αἱ δημοκρατούμεναι πόλεις τοῖς πελάγεσιν· ἐκεῖνά τε γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνέμων ταράττεται φύσιν ἔχοντα ἠρεμεῖν, αὗταί τε ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν κυκῶνται μηδὲν ἐν αὑταῖς ἔχουσαι κακόν.

Metonis Tarentini artificium.

XIII. Τῶν Ταραντίνων βουλομένων ἐκ τῆς Ἠπείρου Πύῤῥον μετακαλεῖν ἐπὶ τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον, καὶ τοὺς κωλύοντας ἐξελαυνόντων, Μέτων τις, καὶ αὐτὸς Ταραντῖνος, ἵνα τύχοι προσοχῆς, καὶ διδάξειεν αὐτοὺς, ὅσα μετὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας εἰς πόλιν ἐλευθέραν καὶ τρυφῶσαν εἰσελεύσεται, συγκαθημένου τοῦ πλήθους, παρῆν εἰς τὸ θέατρον ἐστεφανωμένος ὥσπερ ἐκ συμποσίου, παιδίσκην περιειληφὼς αὐλητρίδα, κωμαστικὰ μέλη προσᾳδοῦσαν.

XIV. Διαλυθείσης δὲ τῆς ἁπάντων σπουδῆς εἰς γέλωτα, καὶ τῶν μὲν ᾄδειν αὐτὸν κελευόντων, τῶν δὲ ὀρχεῖσθαι, περιβλέψας κύκλῳ καὶ τῇ χειρὶ διασημήνας ἡσυχίαν αὐτῷ παρασχεῖν, ἐπειδὴ κατέστειλε τὸν θόρυβον· „Ἄνδρες, ἔφη, πολῖται, τού-„των, ὧν ἐμὲ ποιοῦντα ὁρᾶτε νῦν, οὐδὲν ὑμῖν ἐξέ-„σται ποιεῖν, ἐὰν βασιλέα καὶ φρουρὰν εἰς τὴν πό-„λιν εἰσελθεῖν ἐάσητε.“ ὡς δὲ κινουμένους καὶ προσέχοντας εἶδε πολλοὺς καὶ κελεύοντας λέγειν, σώζων ἔτι τὸ προσποίημα τῆς κραιπάλης, τὰ συμβησόμενα αὐτοῖς ἠριθμεῖτο κακά· ἔτι δὲ αὐτοῦ λέγοντος, οἱ τῶν κακῶν αἴτιοι συλλαβόντες αὐτὸν κατὰ κεφαλὴν ἐξωθοῦσιν ἐκ τοῦ θεάτρου.

Pyrrhi regis ad consulem Valerium Laevinum literae.

XV. „Βασιλεὺς Ἠπειρωτῶν Πύῤῥος, βασιλέως „Αἰακίδου, Ποπλίῳ Οὐαλερίῳ τῷ Ῥωμαίων ὑπάτῳ

„χαίρειν. πεπύσθαι μὲν εἰκός σε παρ' ἑτέρων, ὅτι πάρειμι μετὰ τῆς δυνάμεως, Ταραντίνοις τε καὶ τοῖς „ἄλλοις Ἰταλιώταις ἐπικαλεσαμένοις βοηθήσων· καὶ „μηδὲ ταῦτα ἀγνοεῖν, τίνων τε ἀνδρῶν ἀπόγονός „εἰμι, καὶ τίνας αὐτὸς ἀποδέδειγμαι πράξεις, καὶ πόσην δύναμιν ἐπαγόμενος, καὶ ὡς τὰ πολέμια ἀγαθήν· οἰόμενος δέ σε τούτων ἕκαστον ἐπιλογιζόμενον μὴ περιμένειν ἕως ἔργῳ καὶ πείρᾳ μάθῃς τὴν „κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἡμῶν ἀρετὴν, ἀλλ' ἀποστάντα „τῶν ὅπλων χωρεῖν ἐπὶ τοὺς λόγους· συμβουλεύω „σοι, περὶ ὧν ὁ Ῥωμαίων δῆμος διαφέρεται πρὸς „Ταραντίνους ἢ Λευκανοὺς ἢ Σαυνίτας, ἐμοὶ τὴν „διάγνωσιν ἐπιτρέπειν· διαιτήσω γὰρ ἀπὸ παντὸς „τοῦ δικαίου τὰ διάφορα, καὶ παρέξω τοὺς ἐμαυτοῦ „φίλους ἁπάσας τὰς βλάβας ἀποτίνοντας, οὓς ἂν „αὐτῶν ἐγὼ καταγνῶ."

XVI. „Ὀρθῶς δὲ ποιήσετε καὶ ὑμεῖς βεβαιωτὰς παρασχόντες ὑπὲρ ὧν ἂν ἐκείνων τινὲς ἐπικαλῶσιν, ὅτι τὰ κριθέντα ὑπ' ἐμοῦ φυλάξετε κύρια· „ταῦτα ποιοῦσι μὲν ὑμῖν, εἰρήνην ἐπαγγέλλομεν „παρέξειν καὶ φίλοι ἔσεσθαι, καὶ ἐφ' οὓς ἂν με παρακαλῆτε πολεμίους προθύμως βοηθήσειν· μὴ „ποιοῦσι δ' οὐκ ἂν ἐπιτρέψαιμι χώραν συμμάχων „ἀνδρῶν ἐξερημοῦν, καὶ πόλεις Ἑλληνίδας ἀναρπάζειν, καὶ σώματα ἐλευθερὰ λαφυροπωλεῖν· „ἀλλὰ κωλύσω τοῖς ὅπλοις, ἵνα παύσησθε ἤδη „ποτὲ ἄγοντες καὶ φέροντες ὅλην Ἰταλίαν, καὶ „πᾶσιν ἀνθρώποις ὡς δούλοις ἐντρυφῶντες. ἐκδέξομαι δὲ τὰς σὰς ἀποκρίσεις μέχρι δεκά-

„της ἡμέρας· περαιτέρω γὰρ οὐκ ἂν ἔτι δυ-
„ναίμην."

XVII. Πρὸς ταῦτα ὁ Ῥωμαίων ὕπατος ἀντιγράφει, τήν τε αὐθάδειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιῤῥαπίζων, καὶ τὸ φρόνημα τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἐνδεικνύμενος· „Πόπλιος Οὐαλέριος Λαβίνιος, στρατηγὸς „ὕπατος Ῥωμαίων, βασιλεῖ Πύῤῥῳ χαίρειν. ἀνδρὸς „ἔργον εἶναί μοι δοκεῖ σώφρονος, ἀπειλητικὰς πέμ-„πειν ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς ὑπηκόους· ὧν δ' οὔτε „τὴν δύναμιν ἐξήτακεν, οὔτε τὰς ἀρετὰς ἐπέγνωκε, „τούτων ὡς φαύλων καὶ μηδενὸς ἀξίων καταφρο-„νεῖν, ἀνοήτου μοι φαίνεται τρόπου τεκμήριον εἶ-„ναι, καὶ τὸ διάφορον οὐκ ἐπισταμένου· ἡμεῖς δὲ „οὐ τοῖς λόγοις τιμωρεῖσθαι τοὺς ἐχθροὺς εἰώθα-„μεν, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις· καὶ οὔτε δικαστὴν ποιού-„μεθά σε περὶ ὧν Ταραντίνοις, ἢ Σαυνίταις, ἢ „τοῖς ἄλλοις πολεμίοις ἐγκαλοῦμεν, οὔτε ἐγγυητὴν „λαμβάνομεν ἐκτίσματος οὐδενός· ἀλλὰ τοῖς ἡμῶν „αὐτῶν ὅπλοις τὸν ἀγῶνα κρινοῦμεν, καὶ τὰς τιμω-„ρίας, ὡς ἂν αὐτοὶ θέλωμεν, ἀναπράξομεν. ταῦτα „δὲ προειδὼς ἀνταγωνιστὴν ἡμῖν παρασκεύαζε σαυ-„τὸν, ἀλλὰ μὴ δικαστήν."

XVIII. „Καὶ περὶ ὧν ἡμᾶς αὐτὸς ἀδικεῖς, „οὕστινας ἐγγυητὰς ἐκτισμάτων παρέξεις σκόπει· „μὴ Ταραντίνους ἀναδέχου, μηδὲ τοὺς πολεμίους „τὰ δίκαια ὑφέξειν. εἰ δ' ἐκ παντὸς τρόπου πόλε-„μον αἱρεῖσθαι πρὸς ἡμᾶς διέγνωκας, ἴσθι σοι „τοῦτο συμβησόμενον, ὃ πᾶσι συμβαίνειν ἀνάγκη „τοῖς μάχεσθαι βουλομένοις, πρὶν ἐξετάσαι πρὸς

„οὓς ποιήσονται τὴν μάχην. ταῦτα ἐνθυμούμενος, „εἴ τινος δέῃ τῶν ἡμετέρων, ἀποθέμενος τὰς ἀπει-„λὰς, καὶ τὸ βασιλικὸν αὔχημα καταβαλὼν, ἴθι „πρὸς τὴν βουλὴν, καὶ δίδασκε καὶ πεῖθε τοὺς „συνέδρους, ὡς οὐδενὸς ἀτυχήσων οὔτε τῶν δικαίων „οὔτε τῶν εὐγνωμόνων.“

ΕΚΛΟΓΑΙ
ΕΚ ΤΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΟΥ ΙΗ'.

Laevinus Pyrrhi exploratorem dimittit incolumem.

I. Λαβίνιος ὁ Ῥωμαίων ὕπατος κατάσκοπον τοῦ Πύῤῥου συλλαβὼν, καὶ καθοπλίσας τὴν στρατιὰν πᾶσαν καὶ εἰς τάξιν καταστήσας, ὡς ἐπέδειξε τῷ κατασκόπῳ, φράζειν ἐκέλευσε πρὸς τὸν ἀποστείλαντα πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· καὶ πρὸς οἷς ἐθεάσατο λέγειν, ὅτι Λαβίνιος ὁ Ῥωμαίων ὕπατος αὐτὸν παρακαλεῖ μὴ λάθρα πέμπειν ἑτέρους ἔτι τοὺς κατασκεψομένους, ἀλλ' αὐτὸν ἐλθόντα φανερῶς ἰδεῖν τε καὶ μαθεῖν τὴν Ῥωμαίων δύναμιν.

Pyrrhus in pugna vitae discrimen adit.

II. Ἀνήρ τις Ὄβλακος ὄνομα, Οὐλσίνιος ἐπίκλησιν, τοῦ Φερεντάνων ἔθνους ἡγεμὼν, ὁρῶν τὸν

Πύῤῥον οὐ μίαν ἔχοντα στάσιν, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς μαχομένοις ὀξέως ἐπιφαινόμενον, προσεῖχεν ἐκείνῳ μόνῳ τὸν νοῦν, καὶ ὅποι παριππεύοι, τὸν ἴδιον ἀντιπαρῆγεν ἵππον· καί τις ἰδὼν αὐτὸν τῶν μετὰ τοῦ βασιλέως, Λεοννάτος Λεοφάντου Μακεδὼν, ὑποπτεύει τε, καὶ δείξας τῷ Πύῤῥῳ λέγει· „τοῦτον „τὸν ἄνδρα φυλάττου, βασιλεῦ· πολεμιστὴς γὰρ „ἄκρος, καὶ οὐκ ἐφ᾽ ἑνὸς ἑστηκὼς τόπου μάχεται· „σὲ δὲ παρατηρεῖ καὶ τέτακεν ἐπὶ σοὶ τὸν νοῦν.“

III. Τοῦ δὲ βασιλέως λέγοντος· „τί δ᾽ ἄν με „δράσειεν, εἷς ὢν, τοσούτους ἔχοντα περὶ ἐμαυτόν;“ καί τι καὶ νεανιευόμενος περὶ τῆς ἑαυτοῦ ῥώμης· „ὡς εἰ καὶ συνέλθοι πρὸς ἕνα μόνος, οὐκ ἄπεισιν „ὀπίσω χαίρων;“ — λαβὼν ὃν ἀνέμενε καιρὸν ὁ Φερεντάνος Ὄβλακος ἐλαύνει σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν εἰς μέσην τὴν βασιλικὴν ἴλην· διακόψας δὲ τὸ στῖφος τῶν πέριξ ἱππέων, ἐπ᾽ αὐτὸν ἐφέρετο τὸν βασιλέα, διαλαβὼν ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τὸ δόρυ· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ὁ μὲν Λεοννάτος, ὁ προειπὼν τῷ Πύῤῥῳ φυλάττεσθαι τὸν ἄνδρα, μικρὸν ἐκνεύσας εἰς τὰ πλάγια, τὸν ἵππον αὐτοῦ παίει τῷ ξυστῷ διὰ τῆς λαγόνος· ὁ δὲ Φερεντάνος ἤδη καταφερόμενος τὸν τοῦ βασιλέως διὰ τοῦ στήθους ἐλαύνει, καὶ συγκαταπίπτουσι τοῖς ἵπποις ἀμφότεροι.

IV. Τὸν μὲν οὖν βασιλέα τῶν σωματοφυλάκων ὁ πιστότατος, ἐπὶ τὸν ἴδιον ἵππον ἀναβιβάσας, ἐξελαύνει· τὸν δὲ Ὄβλακον μέχρι πολλοῦ διαγωνισάμενον, ἔπειτα ὑπὸ πλήθους τῶν τραυμάτων κατα-

πονηθέντα, τῶν ἑταίρων τινὲς ἀράμενοι, μεγάλου περὶ τὸν νεκρὸν ἀγῶνος γενομένου, διακομίζουσιν. ἐκ τότε δὲ ὁ βασιλεὺς, ἵνα μὴ διάσημος εἴη τοῖς πολεμίοις, τὴν μὲν ἰδίαν χλαμύδα, ἣν ἐν ταῖς μάχαις εἰώθει φορεῖν, ἁλουργῆ τε οὖσαν καὶ χρυσόπαστον, καὶ τὸν ὁπλισμὸν, πολυτελέστερον ὄντα τῶν ἄλλων τῆς τε ὕλης ἕνεκα καὶ τῆς τέχνης, τὸν πιστότατον τῶν ἑταίρων καὶ κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἀνδρειότατον, Μεγακλῆν, ἐκέλευσεν ἐνδῦναι, τήν τε φαιὰν ἐκείνου χλαμύδα, καὶ τὸν θώρακα, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ καυσίαν αὐτὸς ἔλαβεν· ὅπερ αἴτιον αὐτῷ τῆς σωτηρίας ἔδοξε γενέσθαι.

Romanorum legatio ad Pyrrhum de captivis redimendis.

V. Ὅτι Πύῤῥου, τοῦ Ἠπειρώτου βασιλέως, ἐπὶ τὴν Ῥώμην στρατιὰν ἐξαγαγόντος, ἐβουλεύσαντο πρεσβευτὰς ἀποστεῖλαι, τοὺς ἀξιώσοντας Πύῤῥον ἀπολυτρῶσαι σφίσι τοὺς αἰχμαλώτους, εἴτ' ἀντιδιαλλαξάμενον ἑτέρων σωμάτων, εἴτ' ἀργύριον κατ' ἄνδρα ὁρίσαντα· καὶ ἀποδεικνύουσι πρέσβεις Γάϊον Φαβρίκιον (ὃς, ἐνιαυτῷ τρίτῳ πρότερον ὑπατεύων, Σαυνίτας καὶ Λευκανοὺς καὶ Βρεττίους ἐνίκησε μεγάλαις μάχαις, καὶ τὴν Θουρίων πολιορκίαν ἔλυσε,) καὶ Κόϊντον Αἰμίλιον (τὸν συνάρξαντα τῷ Φαβρικίῳ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Τυῤῥηνικοῦ πολέμου σχόντα) καὶ Πόπλιον Κορνήλιον, ὃς, ἐνιαυτῷ τετάρτῳ πρότερον ὑπατεύων, Κελτῶν ἔθνος ὅλον, τοὺς καλουμένους Σένωνας, ἐχθίστους

Ῥωμαίων ὄντας, πολεμῶν, ἅπαντας ἡβηδὸν κατέσφαξεν.

VI. Οὗτοι πρὸς Πύῤῥον ἀφικόμενοι, καὶ διαλεχθέντες, ὅσα τῇ τοιαύτῃ χρείᾳ πρόσφορα ἦν· „ὡς „ἀτέκμαρτον πρᾶγμα τύχη, καὶ ταχεῖαι τῶν πολέμων „αἱ τροπαὶ, καὶ τῶν συμβησομένων οὐδὲν ἀνθρώποις „προειδέναι ῥᾴδιον·“ ἐπ᾽ ἐκείνῳ τὴν αἵρεσιν ἐποίουν, εἴτ᾽ ἀργύριον ἀντὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐβούλετο λαβεῖν, εἴτε ἑτέρους αἰχμαλώτους.

VII. Πύῤῥος δὲ μετὰ τῶν φίλων βουλευσάμενος, ἀποκρίνεται τάδε αὐτοῖς·

„Σχέτλιόν τι πρᾶγμα ποιεῖτε, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, „φιλίαν μὲν οὐ βουλόμενοι συνάψαι πρὸς ἐμὲ, τοὺς „δὲ ἁλόντας κατὰ πόλεμον ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν· „ἵνα τοῖς αὐτοῖς τούτοις σώμασιν εἰς τὸν κατ᾽ ἐμοῦ „πόλεμον ἔχητε χρῆσθαι. ἀλλ᾽ εἰ τὰ κράτιστα βού„λεσθε πράττειν, καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον ἀμφοτέ„ροις ἡμῖν σκοπεῖτε, σπεισάμενοι τὸν πόλεμον τὸν „πρὸς ἐμὲ καὶ τοὺς ἐμοὺς συμμάχους, ἀπολάβετε „τοὺς ἰδίους προῖκα παρ᾽ ἐμοῦ πολίτας τε καὶ συμ„μάχους ἅπαντας· ἄλλως δ᾽ οὐκ ἂν ὑπομείναιμι „πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ὑμῖν προέσθαι.“

Pyrrhus Fabricii virtutem tentat.

VIII. Ταῦτα μὲν, τῶν τριῶν πρεσβευτῶν παρόντων, ἔλεξεν· ἰδίᾳ δὲ τὸν Φαβρίκιον ἀπολαβών· „Ἐγὼ δὲ, φησὶν, ὦ Φαβρίκιε, πυν„θάνομαί σε κράτιστον ἐν ἡγεμονίαις πολέ„μων εἶναι, καὶ τῷ βίῳ δίκαιον καὶ σώφρονα,

„καὶ τὰς ἄλλας ἁπάσας ἔχοντα ἀρετάς· χρη-„μάτων δ' ἄπορον, καὶ καθ' ἓν τὸ μέρος τοῦτο „ἐλασσούμενον ὑπὸ τῆς τύχης· ὥστε μηδὲν ἄμεινον „τῶν πενεστάτων βουλευτῶν ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον „διατελεῖν. τοῦτο δὴ τὸ μέρος ἐκπληρῶσαι προθυ-„μούμενος, ἕτοιμός εἰμι διδόναι σοὶ πλῆθος ἀργυ-„ρίου καὶ χρυσίου τοσοῦτον, ὅσον κτησάμενος, „ἅπαντας ὑπερβαλεῖς πλούτῳ τοὺς μάλιστα δοκοῦν-„τας Ῥωμαίων εὐπορεῖν· καλὸν νομίσας ἀνάλωμα, „καὶ πρέπον ἡγεμόνι, τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀνα-„ξίως τῆς ἀρετῆς διὰ πενίαν πράττοντας, εὐεργετεῖν, „καὶ βασιλικοῦ πλούτου τοῦτ' ἀνάθημα καὶ κατα-„σκεύασμα λαμπρότατον."

IX. „Μαθὼν δὲ τὴν ἐμὴν προαίρεσιν, Φα-„βρίκιε, καὶ πᾶσαν ἀποθέμενος αἰδῶ, μέτεχε τῶν „παρ' ἡμῖν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν, ὡς ἐμοῦ μέλλοντος „εἴσεσθαι καὶ μεγάλην σοὶ χάριν, καὶ μὰ Δί' οὐκ „ἐλάττω[ν τῶν ἐμῶν φίλων] καὶ ξένων τοὺς τι-„μιωτάτους εἶναι νόμιζε. ἐμοὶ δ' ἀντὶ τούτων μήτ' „ἄδικον μήτ' αἰσχρὰν πρᾶξιν ὑπηρετήσεις μηδε-„μίαν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς κρείττων ἔσῃ καὶ τιμιώτε-„ρος ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι. καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὰς „διαλλαγάς, ὅση δύναμις ἐν σοί, παρόρμησον τὴν „ἄχρι τοῦδε δύσεριν καὶ οὐδὲν τῶν μετρίων φρο-„νοῦσαν βουλήν· διδάσκων, ὡς ἐπὶ κακῷ τῆς πόλεως „ὑμῶν ἀφῖγμαι, Ταραντίνοις καὶ τοῖς ἄλλοις Ἰτα-„λιώταις ὑποσχόμενος βοηθήσειν, οὓς οὔτε ὅσιον „οὔτ' εὔσχημόν ἐστί μοι, παρόντι μετὰ δυνάμεως καὶ „τὴν πρώτην νενικηκότι μάχην, ἐγκαταλιπεῖν. καὶ

„πάνυ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα πράγματα, κατὰ τοῦτον „γενόμενα τὸν καιρὸν, ἐπὶ τὴν ἰδίαν με ἀρχὴν „μετακαλεῖ.“

X. „Πίστεις τε ὑπέχομαι πάσας, ὁπόσαι βε„βαιοῦσιν ἀνθρώπων ὁμολογίας, καὶ μόνῳ, καὶ „μετὰ τῶν ἄλλων πρεσβευτῶν, περὶ τῆς οἴκαδε „ἀνακομιδῆς εἶναι. ἐὰν Ῥωμαῖοι ποιήσαιντο φιλίαν· „ἵνα θαῤῥῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας λέγῃς, εἰ „δή τισι τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα ὕποπτόν ἐστιν, ὡς „ἀπατηλὸν ἐν ὁμολογίαις, ἐξ ὧν ἕτεροί τινες ἐν ὅρ„κοις καὶ σπονδαῖς παρανομεῖν ἔδοξαν, ὅμοια καὶ „περὶ ἐμοῦ τεκμαιρομένοις· γενομένης δὲ τῆς εἰρή„νης, ἴθι μετ' ἐμοῦ σύμβουλός τε ἁπάντων ἐσόμε„νος ἐμοὶ καὶ ὑποστράτηγος, καὶ τῆς βασιλικῆς εὐ„τυχίας μέτοχος. ἐμοί τε γὰρ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ „πιστοῦ φίλου δεῖ, σοί τε χορηγίας βασιλικῆς καὶ „πραγμάτων βασιλικῶν· ἐὰν δὴ συνενέγκωμεν ταῦτ' „εἰς τὸ κοινὸν, τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν παρ' ἀλλή„λων ἀποισόμεθα.“

Fabricii responsum.

XI. Παυσαμένου δ' αὐτοῦ, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ Φαβρίκιος εἶπε·

„Περὶ μὲν τῆς ἀρετῆς, ἥτις ἐστὶ περὶ ἡμᾶς, ἢ „κατὰ τὰς κοινὰς πράξεις, ἢ κατὰ τὸν ἴδιον βίον, „οὐδὲν ἐμὲ δεῖ ἐπ' ἐμαυτοῦ λέγειν, ἐπειδὴ πέπυσαι „παρ' ἑτέρων· οὐδέ γε περὶ τῆς πενίας, ὅτι μοι γή„διον μικρόν ἐστι κομιδῇ καὶ φαῦλον οἰκίδιον, καὶ „οὔτ' ἀπὸ δανεισμάτων οὔτ' ἀπ' ἀνδραπόδων ὁ

„βίος· φαίνῃ γὰρ καὶ τούτων ἀκριβῶς ἀκηκοέναι „παρ᾽ ἑτέρων.“—

XII. „Περὶ δὲ τοῦ κάκιον με Ῥωμαίων τι„νὸς πράττειν δι᾽ ἀπορίαν, καὶ μηδέν εἶναί μοι „πλέον ἀσκοῦντι καλοκἀγαθίαν, ὅτι τῶν πλουσίων „οὐκ εἰμὶ, κακῶς ὑπείληφας, εἴτ᾽ ἀκούσας τινὸς, „εἴτ᾽ αὐτὸς εἰκάζων· ἐμοὶ γὰρ οὐδὲ μία πώποτε κα„κοδαιμονίας αἴσθησις παρὰ τὸ μὴ πολλὰ κεκτῆ„σθαι γέγονεν, οὐδ᾽ ἔστιν· οὐδ᾽ ὠδυράμην τὴν „ἐμαυτοῦ τύχην, οὔτ᾽ ἐν τοῖς κοινοῖς πράγμασιν, „οὔτ᾽ ἐν τοῖς ἰδίοις.“

XIII. „Τί γὰρ καὶ παθὼν ἐγκαλοίην ἂν „αὐτῇ; πότερον, ὅτι μοι τῶν καλῶν καὶ περι„μαχήτων, ἐφ᾽ οἷς ἅπασα φύσις ἐσπούδακεν εὐγε„νής, οὐδενὸς ἐξεγένετο παρὰ τῆς πατρίδος μεταλα„βεῖν διὰ πενίαν; ὃς ἄρχω τε τὰς μεγίστας ἀρχὰς, καὶ „πρεσβεύω τὰς ἐπιφανεστάτας πρεσβείας, καὶ σε„βασμοὺς ἱερῶν πεπίστευμαι τοὺς ἁγιωτάτους· καὶ „γνώμην ἀγορεύειν ἀξιούμενος περὶ τῶν ἀναγκαιο„τάτων καλοῦμαι ἐν ᾧ προσήκει με τόπῳ· ἐπαι„νοῦμαί τε καὶ ζηλοῦμαι, καὶ οὐδενὸς δεύτερος εἰμὶ „τῶν μέγιστα δυναμένων, καὶ παράδειγμα τοῖς „ἄλλοις εἶναι δοκῶ καλοκἀγαθίας, οὐδὲν ἐκ τῆς „ἐμῆς οὐσίας εἰς ταῦτα δαπανῶν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν „ἄλλων οὐδείς.“

XIV. „Οὐ γὰρ ἐνοχλεῖ τοῖς ἑκάστου βίοις ἡ „πόλις ἡ Ῥωμαίων, ὥσπερ τινὲς ἕτεραι, ἐν αἷς ὁ „κοινὸς μὲν πλοῦτος ὀλίγος ἐστὶν, ὁ δὲ τῶν ἰδιωτῶν „πολύς· ἀλλ᾽ αὐτὴ παρέχει τοῖς πρὸς τὰ κοινὰ

„προσιοῦσιν ἅπαντα, ὅσων δέονται, λαμπρὰς καὶ „μεγαλοπρεπεῖς ὑποτιθεῖσα χορηγίας· ὥστε μηδὲν „ἀτιμότερον εἶναι τὸν πενέστατον τοῦ πλουσιωτά„του κατὰ τὴν ἐπαξίωσιν τῶν καλῶν, ἀλλὰ πάντας „εἶναι Ῥωμαίους, ὅσοι ἂν ὦσι διὰ καλοκαγαθίαν „τούτων ἄξιοι τῶν τιμῶν, ἀλλήλοις ἴσους. ὁπότε δὲ „πενόμενος οὐδὲν παρὰ τοῦτ' ἔλαττον ἔχω τῶν πολ„λὰ κεκτημένων, τί παθὼν ἂν κατηγόρηκα τῆς τύ„χης, ὅτι οὐκ ἴσον ὑμῖν ἐποίησε τοῖς βασιλεῦσιν, „οἷς ὁ πολὺς θησαυρίζεται χρυσός; ἀλλὰ μὴν ἔν γε „τοῖς ἰδίοις τοσοῦτον ἀπέχω κακοδαιμονίας, ὥστ' „ἐν ὀλίγοις πάνυ τῶν μακαρίων ἐμαυτὸν εἶναι δοκῶ, „παρὰ τοὺς πλουσίους ἐξετάζων· καὶ ἐπὶ τούτῳ „μέγιστον φρονῶ."

XV. „Ἐπειδὴ τὰ μὲν ἀναγκαῖα τὸ λυ„πρὸν ἀπόχρη μοι γήδιον φιλεργοῦντι καὶ ταμιευο„μένῳ παρέχειν· τὰ δ' ἔξω τῶν ἀναγκαίων οὐ βιά„ζεται ζητεῖν ἡ φύσις, ἀλλὰ καὶ τροφὴ πᾶσα ἡδεῖά „μοι, ἣν ἂν ὁ λιμὸς σκευάσῃ, καὶ ποτὸν ἅπαν „γλυκὺ, ὅ τ' ἂν ἡ δίψα πορίσῃ, καὶ ὕπνος μαλ„θακὸς, ὅταν ἡγήσηται κόπος· ἐσθής τε ἡ παρ„έχουσα μὴ ῥιγοῦν, αὐταρκεστάτη, καὶ σκεῦος, ὅ „τι ἂν εὐτελέστατον τῶν δυναμένων τὰς αὐτὰς παρ„έχειν χρείας, οἰκειότατον. ὥστ' οὐδὲ κατὰ τοῦτο „δίκαιος εἴην τῆς τύχης κατηγορεῖν, ἥ μοι τοσαύ„την παρέσχεν οὐσίαν, ὅσην ἡ φύσις ἐβούλετο „ἔχειν· τῶν δ' ὑπερβαλλόντων οὔτε πόθον ἐνέφυ„σεν, οὔτ' εὐπορίαν ἔδωκε."

XVI. „Νὴ Δί', ἀλλ' οὐ περίεστί μοι τοῖς

„πλησίον ἐπαρκεῖν, οὐδ' ἐκ περιουσίας ἐπιστήμην „ἔδωκέ μοι ὁ θεὸς ἔχειν, οὐδὲ μαντικὴν, αἷς ὠφέ- „λουν ἂν τοὺς δεομένους, οὐδ' ἄλλα πολλά· ἃ δ' „ἐστὶν ἐν ἐμοὶ, τούτων μεταδιδοὺς καὶ πόλει καὶ „φίλοις, καὶ ἀφ' ὧν δύναμαι ποιεῖν εὖ τινας, „ταῦτα κοινὰ τοῖς δεομένοις παρέχων, οὐκ ἂν „ἡγησαίμην αἴτιον ἐμαυτόν. ταῦτα δ' ἐστὶν, ἃ σὺ „κράτιστα νομίζεις εἶναι, καὶ πολλῶν χρημάτων „ἕτοιμος εἶ πρίασθαι."

XVII. „Εἰ δὲ δὴ καὶ τὰ μάλιστα διὰ „τὰς εὐεργεσίας τῶν δεομένων τὸ πολλὰ κεκτῆ- „σθαι χρήματα μεγάλης ἦν σπουδῆς καὶ φι- „λοτιμίας ἄξιον, καὶ μακαριωτάτους ὑπῆρχεν „εἶναι τοὺς πλουσιωτάτους, ὡς τοῖς βασιλεῦσιν „ὑμῖν δοκεῖ· πότερος ἦν μοι τρόπος εὐπορίας κρείτ- „των; ἀφ' ὧν σύ μοι νῦν μεταδίδως αἰσχρῶς, ἢ „ἀφ' ὧν αὐτὸς ἐκτησάμην καλῶς πρότερον; παρέσχε „γάρ μοι τὰ πολιτικὰ πράγματα χρηματισμῶν ἀφορ- „μὰς δικαίας, πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, μάλιστα „δ', ἡνίκα ἐπὶ Σαυνίτας καὶ Λευκανοὺς καὶ „Βρεττίους στρατιὰν ἄγων ἐστάλην τετάρτῳ πρό- „τερον ἐνιαυτῷ, τὴν ὕπατον ἀρχὴν ἔχων· καὶ πολ- „λὴν μὲν χώραν ἐλεηλάτησα, πολλαῖς δὲ μάχαις τοὺς „ἀντιταξαμένους ἐνίκησα, πολλὰς δὲ καὶ εὐδαίμο- „νας πόλεις κατὰ κράτος ἑλὼν ἐξεπόρθησα· ἐξ ὧν „τὴν στρατιὰν ἅπασαν ἐπλούτισα, καὶ τὰς εἰσφορὰς „τοῖς ἰδιώταις, ἃς εἰς τὸν πόλεμον προεισήνεγκαν, „ἀπέδωκα, καὶ υ' τάλαντα μετὰ τὸν θρίαμβον εἰς „τὸ ταμεῖον εἰσήνεγκα."

XVIII. „Ἔπειτ' ἐκείνων τῶν δορικτήτων „ἐξόν μοι λαβεῖν ὁπόσα βουλοίμην, οὐ λαβὼν, „ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκ τοῦ δικαίου πλοῦτον ὑπεριδὼν „ἕνεκα δόξης (ὡς Οὐαλέριος Ποπλικόλας ἐποίησε, „καὶ ἄλλοι πλεῖστοι πρὸς τούτοις συχνοὶ, δι' οὓς ἡ „πόλις ἡμῶν τηλικαύτη γέγονε), τὰς παρὰ σοῦ δέ„ξομαι δωρεάς; καὶ ἀντὶ τῆς κρείττονος εὐπορίας „ἀλλάξομαι τὴν χείρονα; ἐκείνῃ μέν γε τῇ κτήσει „καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς ποιεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις „πρὸς τῷ καλῷ καὶ δικαίῳ προσῆν· ταύτης δὲ καὶ „τοῦτ' ἄπεστι. δανείσματα γάρ ἐστιν, ὅσα προσ„λαμβάνουσιν ἄνθρωποι παρ' ἑτέρων, βαρύνοντα „τὴν ψυχὴν ἕως ἂν ἀποδοθῇ· κἂν ὀνόμασι κα„λοῖς αὐτὰ κοσμήσαι τις, φιλανθρωπίας καλῶν, καὶ „δωρεὰς, ἢ χάριτας."

XIX. „Φέρε, ἐὰν δὴ μανεὶς δέξωμαι χρυ„σὸν, ὃν δίδως μοι, καὶ τοῦθ' ἅπασι Ῥω„μαίοις γένηται φανερόν· ἔπειθ' οἱ τὴν ἀνυπεύ„θυνον ἔχοντες ἀρχὴν, οὓς ἡμεῖς Τιμητὰς καλοῦ„μεν, οἷς ἀποδέδοται τοὺς ἁπάντων Ῥωμαίων „ἐξετάζειν βίους, καὶ τοὺς ἐκβαίνοντας ἐκ τῶν πα„τρίων ἐθῶν ζημιοῦν, καλέσαντές με λόγον ἀπο„δοῦναι κελεύσωσι τῆς δωροδοκίας, ἁπάντων παρ„όντων, ταῦτα προφερόμενοι·"

XX. „Ἐπέμψαμέν σε, ὦ Φαβρίκιε, πρεσβευ„τὴν σὺν ἑτέροις δυσὶν ὑπατικοῖς ἄνδρασι πρὸς βα„σιλέα Πύῤῥον ὑπὲρ αἰχμαλώτων λύσεως διαλεξό„μενον· ἥκεις ἀπὸ τῆς πρεσβείας, τοὺς μὲν αἰχμα„λώτους οὐκ ἄγων, οὐδὲ ἄλλο τῇ Πόλει φέρων

„ἀγαθὸν οὐθὲν, αὐτὸς δὲ βασιλικὰς δωρεὰς εἰλη-„φὼς μόνος τῶν συναποσταλέντων σοι πρέσβεων, „καὶ ἣν ὁ δῆμος ἀπεψηφίσατο ποιήσας [εἰρήνην] „μόνος ἐπ' οὐθενὶ τῆς Πόλεως ἀγαθῷ (πόθεν „γάρ;), ἀλλ' ἵνα προδῷς αὐτὴν τῷ βασιλεῖ, καὶ „διὰ σοῦ μὲν ἐκεῖνος ἅπασαν Ἰταλίαν ὑφ' αὑτῷ „ποιήσηται, δι' ἐκείνου δὲ σὺ τῆς πατρίδος ἀφέλῃ „τὴν ἐλευθερίαν. τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ διώκουσιν „ἅπαντες οἱ μὴ τὴν ἀληθινὴν, ἀλλὰ τὴν προσποιη-„τὸν ἐπιτηδεύσαντες ἀρετὴν, ὅταν εἰς ὄγκον καὶ „μέγεθος πραγμάτων προέλθωσιν."

XXI. „Εἰ δὲ δὴ μὴ τὸ πρεσβύτερον ἔχων „ἀξίωμα, μηδὲ παρὰ τῶν πολεμίων τῆς πατρίδος, „μηδ' ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ τυραννίδι τῶν σεαυτοῦ „πολιτῶν ἐδωροδόκεις, ἀλλ' ἰδιώτης ὢν καὶ παρ' „ἀνδρὸς συμμάχου καὶ ἐπὶ οὐδενὶ κακῷ τῆς Πό-„λεως, ἆρ' οὐ δι' ἐκεῖνα [τῆς] μεγάλης ἄξιος εἶ ζη-„μίας, ὅτι διαφθείρεις μὲν τοὺς νέους, πλούτου „καὶ τρυφῆς καὶ πολυτελείας βασιλικῆς ζῆλον εἰς „τοὺς βίους εἰσάγων; οἷς πολλῆς δεῖ σωφροσύνης, „εἰ μέλλει σωθήσεσθαι τὰ κοινά· καταισχύνεις δὲ „τοὺς σεαυτοῦ προγόνους, ὧν οὐθεὶς ἐξέβη τοὺς „πατρίους ἐθισμοὺς, οὐδ' ἠλλάξατο πλοῦτον αἰ-„σχρὸν ἀντὶ πενίας καλῆς, ἀλλ' ἅπαντες ἐπ' αὐτῆς „ἔμειναν τῆς μικρᾶς οὐσίας· ἣν σὺ παραλαβὼν, „ἐλάττονα ἢ κατὰ σεαυτὸν ἡγήσω."

XXII. „Διαφθείρεις δὲ τὴν ἐκ τῶν προτέρων „ἐπιτηδευμάτων γενομένην σοι δόξαν, ὡς ἐγκρατὴς „καὶ σώφρων καὶ πάσης αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας κρείτ-

„των· ἔπειτα χαιρήσεις κακὸς ἐξ ἀγαθοῦ γενόμε-„νος; ὅτ᾽ ἔδει σε, καὶ εἰ πρότερον πονηρὸς ἦσθα, „πεπαῦσθαι· ἢ τῶν καλῶν τίνος ἔτι μεθέξεις τῶν „ὀφειλομένων τοῖς ἀγαθοῖς; ἀλλ᾽ οὐκ ἄπει μάλιστα „μὲν ἐκ τῆς Πόλεως, εἰ δὲ μή γ᾽, ἐκ τῆς ἀγορᾶς; „ἂν ταῦτα λέγοντες ἐκγράψωσί με τῆς βουλῆς, καὶ „μετάγωσιν εἰς τὰς τῶν ἀτίμων φυλὰς, τί πρὸς αὐ-„τοὺς ἕξω λέγειν δίκαιον ἢ ποιεῖν; τίνα τὸν μετὰ „ταῦτα βίον ζήσομαι τηλικαύτῃ περιπεσὼν ἀτιμίᾳ, „καὶ τοὺς ἐξ ἐμαυτοῦ πάντας περιλαβών;“

XXIII. „Σοὶ δὲ αὐτῷ τί χρήσιμος ἔτι φανήσο-„μαι, τὸ δύνασθαί τι καὶ τιμᾶσθαι παρὰ τοῖς πο-„λίταις ἀποβαλὼν, δι᾽ ἃ νῦν ἐσπούδακας περὶ ἐμοῦ; „λείπεται δὴ τὸν οὐδεμίαν ἔτι χώραν ἐν τῇ πατρίδι „κατέχειν δυνάμενον ἀπιέναι πανοικεσίᾳ, τὰς ἀσχή-„μονας αὐτοῦ καταγνόντα φυγάς· ἔπειτα, ποῦ τὸν „λοιπὸν ἔσομαι χρόνον; ἢ τίς ὑποδέξεταί με τόπος „ἀπαῤῥησίαστον γενόμενον ὥσπερ εἰκός; ἡ σὴ βασι-„λεία; νὴ Δία, καὶ [εἰ] παρέξεις μοι σὺ τὴν τυραν-„νικὴν ἅπασαν εὐδαιμονίαν, τί μοι τηλικοῦτο δώ-„σεις ἀγαθὸν, ὅσον ἀφελεῖ, τὸ πάντων τιμιώτατον „κτημάτων ἀφελόμενος, τὴν ἐλευθερίαν;“

XXIV. „Πῶς δ᾽ ἂν ὑπομεῖναι δυναίμην ἐγὼ „τοῦ βίου μεταβολὴν, ὀψὲ δουλεύειν διδασκόμενος; „ὅπου γὰρ οἱ γεννηθέντες ἐν βασιλείαις καὶ τυραν-„νίσιν, ὅταν εὐγενῶς ἔχωσι, τῆς ἐλευθερίας γλίχον-„ται, καὶ πάνθ᾽ ἡγοῦνται τἀγαθὰ ταύτης ἐλάττω, „ἦπου οἱ ἐν ἐλευθέρᾳ καὶ ἑτέρων ἄρχειν μαθούσῃ „Πόλει βιώσαντες, πρᾴως οἴσουσι τὴν ἐκ τῶν κρειτ-

„τόνων ἐπὶ τὰ χείρω μεταβολὴν, ἐξ ἐλευθέρων ὑπομείναντες δοῦλοι γενέσθαι, ἵνα λαμπρὰς παρατιθῶνται καθ᾽ ἡμέραν τραπέζας, καὶ πολλοὺς θεράποντας περιάγωνται, καὶ γυναικῶν καὶ παίδων εὐπρεπῶν ἀφειδεῖς ἀπολαύσεις λαμβάνωσιν; ὥσπερ ἐν τούτοις τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας κειμένης, ἀλλ᾽ οὐκ ἐν ἀρετῇ."

XXV. „Αὐτῶν δὲ τοσούτων, ἵνα συγχωρήσῃ τις αὐτὰ πολλῆς εἶναι σπουδῆς ἄξια, τίς γένοιτ᾽ ἂν ἱλαρὰ χρῆσις οὐκ ἔχουσα τὸ βέβαιον; ἐφ᾽ ὑμῖν γάρ ἐστι τοῖς παρέχουσι τὰς ἡδονὰς ταύτας, ὅτα αὐτοὶ θέλητε, πάλιν αὐτὰς ἀφαιρεῖσθαι· ἐῶ γὰρ λέγειν τοὺς φθόνους, τὰς διαβολὰς, τὸ μηδένα χρόνον ἄνευ κινδύνου καὶ φόβου ζῆν, τἄλλα, ὅσα φέρει χαλεπὰ καὶ οὐκ ἄξια γενναίου φρονήματος ὁ παρὰ τοῖς βασιλεῦσι βίος. μὴ τοσαύτη μανία κατάσχοι Φαβρίκιον, ὥστε, τὴν περιβόητον καταλιπόντα Ῥώμην, τὸν ἐν Ἠπείρῳ προελέσθαι βίον· καὶ ἐξὸν ἡγεμόνος ἡγεῖσθαι Πόλεως, ὑφ᾽ ἑνὸς ἀνδρὸς ἄρχεσθαι μηθὲν ἴσον τοῖς ἄλλοις φρονοῦντος καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν ἀκούειν παρὰ πάντων ἐθισθέντος."

XXVI. „Ἀλλάξαι μέν γε τὸ φρόνημα καὶ ταπεινὸν ἑαυτὸν ποιῆσαι βουλόμενος, ἵνα μηδὲν ὑποπτεύῃς ἐξ ἐμοῦ κακὸν, οὐκ ἂν δυναίμην· διαμένων δὲ τοιοῦτος, οἷον ἡ φύσις καὶ τὰ ἤθη πεποίηκέ με, βαρὺς φανήσομαί σοι, καὶ περισπᾶν δόξω τὴν ἡγεμονίαν εἰς ἐμαυτόν. τὸ δ᾽ ὅλον ἔχω σοὶ παραινεῖν, μὴ ὅτι Φαβρίκιον, ἀλλὰ μηδ᾽ ἄλ-

„λον μηδένα δέχεσθαι τῇ βασιλείᾳ, μήτε κρείττονα „μήτε ἴσον σεαυτοῦ, μηδ' ὅλως ἄνδρα ἐν ἐλευθέ„ροις ἤθεσι τραφέντα, καὶ φρόνημα μεῖζον ἢ κατ' „ἰδιώτην ἔχοντα· οὔτε γὰρ ἀσφαλὴς βασιλεῖ σύνοι„κος ἀνὴρ μεγαλόφρων, οὔτε ἡδύς. ἀλλὰ περὶ μὲν „τῶν ἰδίων συμφερόντων ἃ σοι πρακτέον ἐστὶν αὐ„τὸς διαγνώσῃ· περὶ δὲ τῶν αἰχμαλώτων ἐπιεικές τι „βουλευσάμενος ἄφες ἡμᾶς ἀπιέναι."

Pyrrhus Romanos captivos gratis remittit.

XXVII. Ὡς δὲ ἐπαύσατο λέγων, ἀγασθεὶς αὐτοῦ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς ὁ βασιλεὺς, τῆς δεξιᾶς λαμβάνεται καί φησιν· „Οὐκέτι θαυμάζειν „ἐπέρχεταί μοι, διὰ τί περιβόητος ἡ πόλις ὑμῶν „ἐστι καὶ τοσοῦτον ἡγεμονίας περιβέβληται μέγε„θος, τοιούτων ἀνδρῶν οὖσα τροφός· καὶ μάλιστα „μὲν οὖν ἐβουλόμην ἂν ἐξ ἀρχῆς μηδεμίαν συμβῆ„ναί μοι πρὸς ὑμᾶς διαφοράν· ἐπεὶ δὲ συνέβη, καὶ „θεῶν τις ἐβούλετο πειραθέντας ἡμᾶς τῆς ἀλλήλων „δυνάμεως καὶ ἀρετῆς, τότε συναγαγεῖν, ἕτοιμός „εἰμι διαλύεσθαι· καὶ ἵνα πρῶτος ἄρξω τῶν φιλαν„θρώπων, ἐφ' ἃ παρακαλεῖτέ με, χαρίζομαι τῇ Πό„λει τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας ἄνευ λύτρων."

ΕΚΛΟΓΑΙ
ΕΚ ΤΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ῬΩΜΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΟΥ ΙΘ'.

Decius Campanus Rhegium tyrannus occupat.— Idem Decius oculis laborat.

I. Δέκιός τις Καμπανὸς φρούραρχος ἐν τῇ Ῥηγίνων πόλει καταλειφθεὶς ὑπὸ Φαβρικίου [τοῦ] Ῥωμαίων ὑπάτου, καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς πόλεως ἐρασθεὶς, ἐπιστολὴν πλασάμενος ὡς παρὰ ξένου δή τινος ἰδίου, ἐν ᾗ ἐδηλοῦτο μέλλων ὁ βασιλεὺς Πύῤῥος ἀποστέλλειν ἐπὶ Ῥήγιον πεντακισχιλίους ἄνδρας καταληψομένους τὴν πόλιν, ἀνοίξειν ὑποσχομένων αὐτοῖς Ῥηγίνων τὰς πύλας, ταύτην εὑρὼν πρόφασιν τοὺς Ῥηγίνους πάντας κατέσφαξε, καὶ τὰς αὐτῶν γυναῖκας καὶ παρθένους μετὰ τῶν στρατιωτῶν διελόμενος, τύραννος τῆς πόλεως ἦν· μετὰ δὲ, νοσήσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἰατρὸν ἐκ Μεσήνης μεταπέμπεται,

Δεξικράτην ὄνομα, πυνθανόμενος ἄριστον αὐτὸν εἶναι ....

II. Αὐτὸς δὲ ὁ Πύῤῥος, τοὺς Ὁμηρικοὺς ἐπιφθεγξάμενος στίχους, οὓς ὁ Ἕκτωρ αὐτῷ πεποίηται πρὸς Αἴαντα λέγων, ὡς ὑπὸ Ῥωμαίων εἰρημένους πρὸς ἑαυτόν·

Τῷ σε καὶ οὐκ ἐθέλω βαλέειν, τοιοῦτον ἐόντα,
Λάθρῃ ὀπιπτεύσας, ἀλλ' ἀμφαδὸν, αἴ κε τύχοιμι.

καὶ μετὰ τοῦτ', εἰπὼν ὅτι κινδυνεύει πονηρὰν πεποιῆσθαι τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πολέμου πρὸς ἀνθρώπους ὁσιωτάτους Ἑλλήνων καὶ δικαιοτάτους, μίαν ἔφη θεωρεῖν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου καλὴν καὶ συμφέρουσαν, εἰ φίλους ἀντὶ πολεμίων αὐτοὺς ποιήσαιτο, φιλανθρωπίας τινὸς μεγάλης καταρξάμενος.

Idem Pyrrhus alios captivos Romanis reddit.

III. Προαχθῆναι δὲ κελεύσας τοὺς Ῥωμαίων αἰχμαλώτους, καὶ δοὺς ἅπασιν ἐσθῆτας ἐλευθέροις πρεπούσας σώμασι, καὶ ἐνοδίους δαπάνας, παρεκάλεσεν αὐτοὺς μεμνῆσθαι, οἷος εἰς αὐτοὺς ἐγένετο, καὶ τοῖς ἄλλοις λέγειν· ὅταν δ' εἰς τὰς ἑαυτῶν ἔλθωσι πατρίδας, πάσῃ προθυμίᾳ πράττειν ὅπως φίλους ποιήσουσι τὰς πόλεις .... ἄμαχον δή τινα ἰσχὺν τὸ βασιλικὸν ἔχει χρυσίον, καὶ οὐδεμία εὕρηται πρὸς τοῦτο τὸ βέλος ἀνθρώποις φυλακή ....

Cliniae, Anaxilae et Leophronis tyrannides.

IV. Ὅτι Κλεινίας ὁ Κροτωνιάτης, τύραννος ὢν, ἀφείλετο τὴν ἐλευθερίαν τὰς πόλεις, φυγάδας

ἀθροίσας ἐκ παντὸς τόπου καὶ δούλους ἐλευθερώσας· οἷς τὴν τυραννίδα κρατυνάμενος τοὺς ἐπιφανεστάτους Κροτωνιατῶν οὓς μὲν ἀπέκτεινεν, οὓς δὲ ἐξέβαλεν ἐκ τῆς πόλεως· Ἀναξίλας δὲ Ῥηγίνων τὴν ἀκρόπολιν κατελάβετο, καὶ πάντα τὸν τοῦ βίου χρόνον κατασχὼν, Λεόφρονι τῷ παιδὶ τὴν ἀρχὴν κατέλιπε. καὶ ἄλλοι ἀπὸ τούτων δυναστείας ἐν ταῖς πόλεσι κατασκευάσαντες πάντα τὰ πράγματα διέφθειραν.

Dionysius senior, Syracusarum tyrannus, Italos vexat.

V. Ἡ δὲ τελευταία τε καὶ πασῶν μεγίστη κάκωσις ἁπάσαις ταῖς πόλεσιν ἡ Διονυσίου τυραννὶς ἐγένετο, τοῦ κρατήσαντος Σικελίας. διέβη γὰρ εἰς Ἰταλίαν ἐπὶ Ῥηγίνους, Λοκρῶν ἐπικαλεσαμένων, οἷς ἦσαν οἱ Ῥηγῖνοι διάφοροι· καὶ συνελθόντων ἐπ' αὐτὸν Ἰταλιωτῶν δυνάμεσι μεγάλαις, συνάψας μάχην ἀπέκτεινε συχνοὺς, καὶ πόλεις αὐτῶν δύω κατὰ κράτος ἐξεῖλεν. εἶτ', αὖθις ἑτέραν ποιησάμενος διάβασιν, Ἱππωνιεῖς ἀνέστησεν ἐκ τῆς ἑαυτῶν, οὓς ἀπήγαγεν εἰς Σικελίαν καὶ Κροτωνιάτας ἐξεῖλε καὶ Ῥηγίνους, καὶ διετέλεσεν ἔτη δώδεκα τούτων τυραννῶν τῶν πόλεων. ἔπειθ' οἱ μὲν, τὸν τύραννον δεδιότες, τοῖς βαρβάροις αὑτοὺς ἐνεχείριζον· οἱ δ', ὑπ' ἐκείνων πολεμούμενοι, τῷ τυράννῳ τὰς πόλεις παρεδίδοσαν· ὑφ' ὅτου δὲ πάσχοιεν ἀεὶ κακῶς, δυσχεραίνοντες Εὐρίπου δίκην τῇδε καὶ τῇδε πρὸς τὸ συντυχὸν ἐτράποντο.

Res a Pyrrho in Sicilia gestae.

VI. Ὅτι Πύῤῥος διέβη τὸ δεύτερον εἰς Ἰταλίαν, οὐ χωρούντων αὐτῷ τῶν ἐν Σικελίᾳ πραγμάτων κατὰ νοῦν, διὰ τὸ μὴ βασιλικὴν φανῆναι τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσιν, ἀλλὰ δεσποτικήν. εἰσαχθεὶς γὰρ εἰς Συρακούσας ὑπό τ: Σωσιστράτου, τοῦ κρατοῦντος τῆς πόλεως τότε, καὶ Θοίνωνος τοῦ φρουράρχου, παραλαβὼν παρ' ἐκείνων τὰ χρήματα καὶ ναῦς χαλκεμβόλους ὁμοῦ τι διακοσίας, καὶ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος Σικελίαν πλὴν Λιλυβαίου πόλεως, ἣν ἔτι μόνον Καρχηδόνιοι κατεῖχον, εἰς αὐθάδειαν τυραννικὴν ἐτράπετο.

VII. Τάς τε γὰρ οὐσίας τῶν Ἀγαθοκλέους οἰκείων ἢ φίλων, ἀφαιρούμενος τοὺς παρ' ἐκείνου λαβόντας, τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἐχαρίσατο, καὶ τὰς μεγίστας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀρχὰς τοῖς ἰδίοις ὑπασπισταῖς καὶ λοχαγοῖς προσένειμεν, οὐ κατὰ τοὺς ἐπιχωρίους ἑκάστης πόλεως νόμους, οὐδ' εἰς τὸν εἰωθότα χρόνον, ἀλλ' ὡς αὐτῷ φίλον ἦν. δίκας τε καὶ ἀμφισβητήσεις, καὶ τὰς ἄλλας πολιτικὰς οἰκονομίας ἁπάσας, τὰς μὲν αὐτὸς διῄτα, τὰς δὲ τοῖς περὶ τὴν αὐλὴν ἀναστρέφειν καὶ διακρίνειν ἀπεδίδου, ἀνθρώποις οὐθὲν ἕτερον δρῶσιν, ἢ ὅ τι μὴ κερδαίνειν καὶ καθηδυπαθεῖν τὰς εὐπορίας· καὶ διὰ ταῦτα πάντα βαρὺς ταῖς ὑποδεξαμέναις πόλεσι καὶ μισητὸς ἦν.

VIII. Αἰσθόμενος δ' ὑπούλως ἤδη πολλοὺς

πρὸς ἑαυτὸν ἔχοντας, εἴς τε τὰς πόλεις φρουρὰς εἰσῆγε, πρόφασιν ποιούμενος τὸν ἀπὸ Καρχηδονίων πόλεμον, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συλλαμβάνων ἀπέκτεινεν, ἐπιβουλὰς καὶ προδοσίας εὑρηκέναι ψευσάμενος, ἐν οἷς καὶ Θοίνων ὁ φύλαρχος, ὃς ὑπὸ πάντων ὡμολόγητο πλείστην σπουδὴν καὶ προθυμίαν εἴς τε τὴν διάβασιν αὐτῷ καὶ τὴν παράληψιν τῆς νήσου παρεσχῆσθαι· καὶ γὰρ ὑπήντησεν αὐτῷ ναυτικὸν στόλον ἄγων, καὶ τὴν ἐν ταῖς Συρακούσαις Νῆσον, ἣν αὐτὸς ἐκράτει, παρέσχεν. ἐπιχειρήσας δὲ καὶ Σωσίστρατον συλλαβεῖν, διήμαρτε τῆς ἐλπίδος, προαισθομένου τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ ἀνδρὸς καὶ φυγόντος ἐκ τῆς πόλεως. ἀρξαμένων δὲ ταράττεσθαι τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ τῶν Καρχηδονίων πόλις καιρὸν ἐπιτήδειον εἰληφέναι νομίζουσα πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολωλότων χωρίων, στρατιὰν ἀπέστειλεν ἐπὶ τὴν νῆσον.

Pyrrhus fanum Proserpinae Locris diripit.

IX. Ὅτι ἀμηχανοῦντα τὸν Πύῤῥον, καὶ πόρους παντοδαποὺς ἐπιζητοῦντα ὁρῶντες αὐτὸν οἱ κάκιστοι καὶ ἀνοσιώτατοι τῶν φίλων, Εὐήγορος Θεοδώρου, καὶ Βάλακρος Νικάνδρου, καὶ Δείναρχος Νικίου, τῶν ἀθέων καὶ ἐξαγίστων δογμάτων ζηλωταὶ, πόρον ὑποτίθενται χρημάτων ἀνόσιον, τοὺς ἱεροὺς ἀνοῖξαι τῆς Περσεφόνης θησαυρούς. ἦν γὰρ ἱερὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἅγιον καὶ πολὺν χρυσὸν ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου πεφυλαγμένον ἄθικτον ἔχον, ἐν ᾧ χρυσός

τις ἄβυσσος, ἀόρατος τοῖς πολλοῖς κατὰ γῆς κείμενος. ὑπὸ τούτων ἐξαπατηθεὶς τῶν κολάκων, καὶ τὴν ἀνάγκην κρείττονα παντὸς ἡγησάμενος, [τοῖς εἰσηγησαμένοις] τὴν γνώμην ἀνδράσι διακόνοις τῆς ἱεροσυλίας ἐχρήσατο, καὶ τὸν ἐξελθόντα χρυσὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ναυσὶν ἐνθέμενος, μετὰ τῶν ἄλλων χρημάτων ἀπέστειλεν εἰς Τάραντα, πολλῆς μεστὸς εὐθυμίας γενόμενος.

Pyrrhi classis naufragio perit.

X. Ἡ δὲ δικαία πρόνοια τὴν αὑτῆς δύναμιν ἀπεδείξατο. ὡς γὰρ ἀνήχθησαν αἱ νῆες ἀπὸ τοῦ λιμένος, τὴν μὲν ἀπόγειον αὖραν λαβοῦσαι προέκοψαν· ἄνεμος δ' ἐναντίος γενόμενος, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς κατασχὼν, ἃς μὲν κατέκλυσεν, ἃς δ' εἰς τὸν τῆς Σικελίας πορθμὸν ἐξέβαλεν· ἐν αἷς δὲ παρεκομίζετο τὰ ἀναθήματα καὶ ὁ προενεχθεὶς ἐκ τῶν ἀναθημάτων χρυσὸς, ἐπὶ τοὺς Λοκροὺς ἐξώκειλεν αἰγιαλούς· καὶ τοὺς μὲν πλέοντας ἐν αὐταῖς ἐν τῇ παλιῤῥοίᾳ τῶν κυμάτων κατακλυζομένους διέφθειρε, τὰ δ' ἱερὰ χρήματα, διασπασθεισῶν τῶν νεῶν, ἐπὶ τὰς ἔγγιστα τῶν Λοκρῶν θῖνας ἐξέβρασεν. ὁ δὲ βασιλεὺς, καταπλαγεὶς, ἅπαντα τὸν κόσμον καὶ τοὺς θησαυροὺς ἀπέδωκε τῇ Θεῷ, ὡς παραιτησόμενος αὐτῆς διὰ τοῦτο τὸν χόλον·

Νήπιος, οὐδὲ τὸ ᾔδει, ὃ δὴ πείσεσθαι ἔμελλεν.
Οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.

ὡς Ὁμήρῳ εἴρηται. ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ἱερῶν ἐτόλμησεν ἅψασθαι χρημάτων καὶ πόρον ὑποθέσθαι πολέμων,

ἀνόνητον ἐποίησε τὴν ἔννοιαν αὐτῷ τὸ δαιμόνιον, ἵνα παράδειγμα καὶ παίδευμα πᾶσιν ἀνθρώποις γένοιτο τοῖς μεθ᾽ ἑαυτόν.

Pyrrhus a Romanis vi superatus.

XI. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων ἡττήθη ὁ Πύῤῥος κατὰ κράτος· οὐ γὰρ στρατιά τις φαύλη καὶ ἀνάσκητος ἦν αὐτῷ, ἀλλ᾽ ἡ κρατίστη τῶν τότε οὐσῶν ἐν Ἕλλησι, καὶ πλείστους ἀγωνισαμένη πολέμους· οὐδὲ πλῆθος ἀνδρῶν τῶν τότε παραταξαμένων ὀλίγον, ἀλλ᾽ ὅσον καὶ τριπλάσιον εἶναι· οὐδὲ στρατηγὸς τῶν ἐπιτυχόντων τις, ἀλλ᾽ ὃν ἅπαντες ὁμολογοῦσι μέγιστον γενέσθαι τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἀκμασάντων στρατηγῶν· οὐδὲ τόπου φύσις ἄνισος, οὔτ᾽ ἐπικουρίας τοῖς ἑτέροις ἄφιξις αἰφνίδιος, οὔτ᾽ ἄλλη τις συμφορὰ καὶ πρόφασις ἀπροσδόκητος ἐπιπεσοῦσα συνέτριψε τὰ Πύῤῥου πράγματα· ἀλλ᾽ ὁ τῆς ἀσεβηθείσης Θεᾶς χολὸς, ὃν οὐδ᾽ αὐτὸς ἠγνόει Πύῤῥος, ὡς Πρόξενος ὁ συγγραφεὺς ἱστορεῖ, καὶ αὐτὸς ὁ Πύῤῥος ἐν τοῖς ἰδίοις ὑπομνήμασι γράφει.

XII. . . . . . ἔμελλον ὅπερ εἰκὸς ὁπλῖται κράνεσι καὶ θώραξι καὶ θυρεοῖς βαρεῖς πρὸς ὀχθηρὰ χωρία καὶ μακρὰς ἀτραποὺς πορευόμενοι, καὶ οὐδὲ ταύτας λεωφόρους, ἀλλ᾽ αἰγότριβας δι᾽ ὕλης τε καὶ κρημνῶν, τάξιν τε οὐδεμίαν φυλάξειν, καὶ πρὶν ἐπιφανῆναί σφισι τοὺς πολεμίους, ἐξασθενήσειν τὰ σώματα δίψει καὶ κόπῳ . . . . τοὺς τοῖς ἱππικοῖς δόρασιν, ἐκ διαλαβῆς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ

κρατουμένοις μαχομένους συστάδην, καὶ κατορθοῦντας ... τας ἐν ταῖς μάχαις Πρί γ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. . . .

XIII. Ἐν τῇ νυκτὶ, ἐν ᾗ τὴν στρατιὰν ἀπ ὁ Πύῤῥος ἔμελλεν ἐπὶ τὸ ὄρος, τῷ Ῥωμ ἐπιθησόμενος χάρακι λάθρα, ἔδοξε κατὰ τ ὕπνους ἐκπεσεῖν αὐτοῦ τοὺς πλείονας ὀδόντα καὶ πλῆθος αἵματος ἐκ τοῦ στόματος φέρεσθαι ταραχθεὶς δὲ διὰ τὴν ὄψιν καὶ μεγάλην ἔσεσθαι συμφορὰν μαντευόμενος (ἤδη γὰρ αὐτῷ καὶ πρότερον τοιαύτην ὄψιν ἐνυπνίου θεασαμένῳ δεινή τις συνέβη δυσποτμία), ἐβούλετο μὲν ἐπισχεῖν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· οὐκ ἴσχυσε δὲ νικῆσαι τὴν Πεπρωμένην, ἐναντιουμένων τῶν φίλων πρὸς τὴν ἀναβολὴν, καὶ μὴ μεθεῖναι τὸν καιρὸν ἐκ τῶν χειρῶν ἀξιούντων.

Romanorum victoria de Pyrrho.

XIV. Ἀναβάντων δὲ τῶν σὺν τῷ Πύῤῥῳ μετὰ τῶν ἐλεφάντων αἴσθησιν οἱ Ῥωμαῖοι λαβόντες, σκυμνίον ἐλέφαντος τιτρώσκουσιν, ὃ πολλὴν ἀκοσμίαν τοῖς Ἕλλησιν ἐνεποίησε καὶ φυγήν· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δύο μὲν ἐλέφαντας ἀποκτείνουσιν· ὀκτὼ δὲ κατακλείσαντες εἰς χωρίον ἀνέξοδον, παραδόντων τῶν ἐπ᾽ αὐτοῖς Ἰνδῶν, ζῶντας παραλαμβάνουσι· τῶν δὲ στρατιωτῶν πολὺν φόνον ἐργάζονται.

ς κτήσεις τῶν πολιτῶν τὴν κατὰ τοῦ βασι-
ιτίαν. . . .

anorum legatio ad Ptolemaeum Philadelphum.

IV. Νεμέριος Φάβιος Πίκτωρ καὶ Κόϊντος άβιος Μάξιμος καὶ Κόϊντος Ἀλγούνιος πρὸς τὸν ιλάδελφον Πτολεμαῖον πρεσβεύσαντες περὶ πρεσβείας . . . καὶ δωρεαῖς ἰδίαις τιμηθέντες ὑπ᾽ αὐτοῦ (ἦρχε δὲ τῆς Αἰγύπτου δεύτερος μετὰ τὸν Μακεδόνα Ἀλέξανδρον), ἐπειδὴ κατέπλευσαν εἰς τὴν Πόλιν, τά τε ἄλλα ἀπήγγειλαν, ὅσα διεπράξαντο κατὰ τὴν ἀποδημίαν, καὶ τὰς δωρεὰς, ἃς παρὰ τοῦ βασιλέως ἔλαβον, εἰς τὸ δημόσιον ἀνήνεγκαν· οὓς ἡ βουλὴ, πάντων ἀγασθεῖσα τῶν ἔργων, οὐκ εἴασε δημοσιῶσαι τὰς βασιλικὰς χάριτας ἀλλ᾽ εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἀπενέγκασθαι, τιμὰς ἀρετῆς καὶ κόσμους ἐκγόνοις.

Bruttiorum silva.

V. Οἱ Βρέττιοι, ἑκόντες ὑποταγέντες Ῥωμαίοις, τὴν ἡμίσειαν τῆς ὀρεινῆς παρέδωκαν αὐτοῖς, ἣ καλεῖται μὲν Σίλα, μεστὴ δ᾽ ἐστὶν ὕλης εἰς οἰκοδομάς τε καὶ ναυπηγίας καὶ πᾶσαν ἄλλην κατασκευὴν εὐθέτου· πολλὴ μὲν γὰρ ἐλάτη πέφυκεν οὐρανομήκης ἐν αὐτῇ, πολλὴ δὲ αἴγειρος, πολλὴ δὲ πίειρα πεύκη, ὀξύη τε, καὶ πίτυς, καὶ φηγὸς ἀμφιλαφὴς, καὶ μελίαι ταῖς διαῤῥεούσαις λιβάσι πιαινόμεναι· καὶ πᾶσα ἄλλη βαθεῖα συμφυομένη τοῖς κλάδοις ὕλη, σκιερὸν ἀποτελοῦσα δι᾽ ὅλης ἡμέρας τὸ ὄρος.

VI. Ἐξ ἧς, ἡ μὲν ἔγγιστα θαλάττης κ μῶν φυομένη, τμηθεῖσα τὴν ἀπὸ ῥίζης τομ κληρος ἐπὶ τοὺς λιμένας τοὺς ἔγγιστα κατα πάσῃ διαρκὴς Ἰταλίᾳ πρός τε τὰ ναυτικὰ, καὶ τὰς τῶν οἰκιῶν κατασκευάς· ἡ δὲ ἄνω θαλά καὶ ποταμῶν πρόσω, κορμασθεῖσα κατὰ μέρη, κ πας τε παρέχει καὶ κοντοὺς καὶ ὅπλων παντοῖα κ σκεύη τὰ κατοικίδια, φοράδην ὑπ᾽ ἀνθρώπων κομιζομένη· ἡ δὲ πλείστη καὶ πιοτάτη πιττουργεῖται καὶ παρέχει πασῶν ὧν ἴσμεν ἡμεῖς εὐωδεστάτην τε καὶ γλυκυτάτην τὴν καλουμένην Βρεττίαν πίτταν· ἀφ᾽ ἧς μεγάλας ὁ τῶν Ῥωμαίων δῆμος καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐκ τῶν μισθώσεων λαμβάνει προσόδους.

Altera Rhegii seditio. Rebelles capti damnantur Romae.

VII. Ἐγένετο δευτέρα ἐπανάστασις ἐν τῇ πόλει τῶν Ῥηγίνων ὑπὸ τῆς καταλειφθείσης αὐτόθι Ῥωμαϊκῆς καὶ συμμαχικῆς φρουρᾶς· καὶ δι᾽ αὐτὴν σφαγαί τε πολλῶν ἀνθρώπων καὶ φυγαί· τούτους τιμωρησόμενος τοὺς ἀποστάντας ἅτερος τῶν ὑπάτων, Γάϊος Γενύκιος, ἐξήγαγε τὴν στρατιάν· γενόμενος δὲ τῆς πόλεως ἐγκρατὴς, Ῥηγίνων μὲν τοῖς φυγάσι ἀπέδωκε τὰ ἑαυτῶν ἔχειν, τοὺς δὲ ἐπιθεμένους τῇ πόλει συλλαβὼν, δεσμίους εἰς Ῥώμην ἀπήγαγεν· ἐφ᾽ οἷς οὕτως ὠργίσθη καὶ ἠγανάκτησεν ἥ τε βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ὥστε μηδεμίαν γνώμην ἐπιεικῆ γενέσθαι περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ πάσαις ταῖς φυ-

άντων τῶν ἐν ταῖς αἰτίαις τὸν ἐπὶ τοῖς ῖς τεταγμένον ὑπὸ τῶν νόμων καταψηαι θάνατον.

Legio integra securi percutitur.

VIII. Κυρωθέντος δὲ τοῦ περὶ τῆς τιμωρίας γματος, πάτταλοί τε κατεπάγησαν ἐν ἀγορᾷ, καὶ ραγόμενοι κατὰ τριακοσίους ἄνδρας, περιηγμένοι τοὺς ἀγκῶνας ὀπίσω, προσεδοῦντο τοῖς παττάλοις γυμνοί· ἔπειτα μάστιξιν αἰκισθέντες ἁπάντων ὁρώντων ἀπεκόπτοντο τῷ πελέκει τοὺς ὑπὸ ταῖς κεφαλαῖς νωτιαίους τένοντας· καὶ μετὰ τούτους ἕτεροι τριακόσιοι, καὶ αὖθις ἄλλοι τοσοῦτοι διεφθάρησαν· οἱ σύμπαντες τετρακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι· καὶ οὐδὲ ταφῆς ἔτυχον, ἀλλ' ἑλκυσθέντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς ἀναπεπτάμενόν τι πρὸ τῆς Πόλεως χωρίον ὑπὸ οἰωνῶν καὶ κυνῶν διεφθάρησαν.

Bellum latronum Samnitium.

IX. .... τὸ ἄπορον πλῆθος καλῶν καὶ δικαίων φροντὶς ἦν οὐδεμία· παρακρουσθὲν ὑπὸ Σαυνίτου τινὸς, εἰς τὸ αὐτὸ συνέρχεται· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν ἄγραυλον καὶ πλείονα τὸν βίον εἶχεν· ἐπεὶ δὲ πλεῖον ἤδη καὶ ἀξιόμαχον ἐδόκει γεγονέναι, πόλιν ἐχυρὰν καταλαμβάνεται, ὅθεν ὁρμώμενον ἐληΐζετο πᾶσαν τὴν κύκλῳ χώραν. ἐπὶ τούτους ἐξήγαγον στρατιὰν οἱ ὕπατοι·

καὶ οὐ πολλῇ σὺν πραγματείᾳ τὴν πόλιν μενοι, τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀποστάσεως σάμενοι ῥάβδοις, ἀπέκτειναν· τοὺς δὲ λ ἐλαφυροπώλησαν. ἔτυχε τῷ πρότερον ἐνιαυτῷ πραμένη μετὰ τῶν ἄλλων δορυκτήτων ἡ γῆ, τὸ πεσὸν ἀπὸ τῆς τιμῆς ἀργύριον διῃρημένον τ πολίταις.